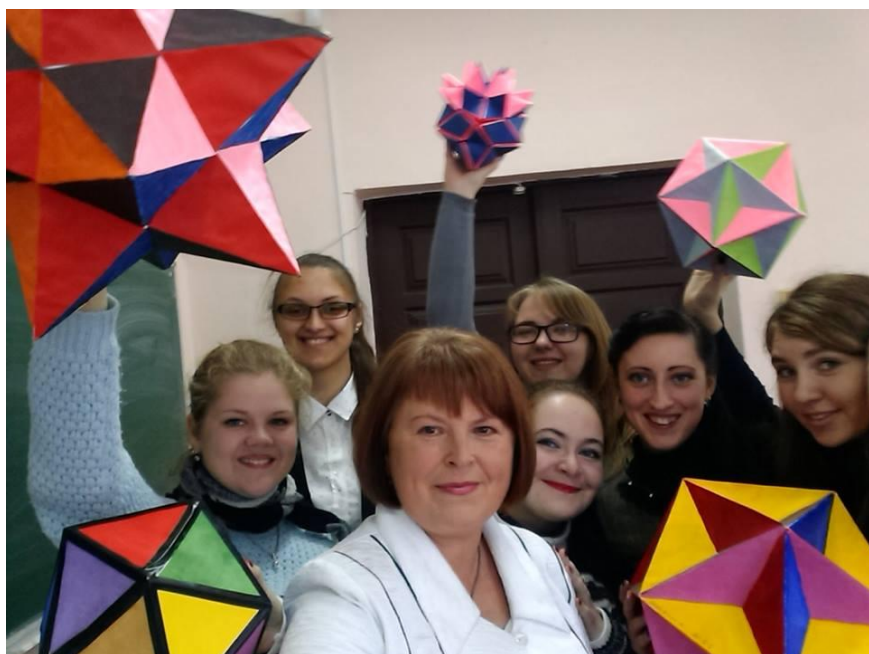

Педагогічні замальовки

Тетяни Крамаренко

Кривий Ріг
2018

Тетяна Крамаренко

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАМАЛЬОВКИ

НАРИСИ

Кривий Ріг
Видавець Роман Козлов
2018

УДК 908(477.63):821.161.2-92+378.4(477.63)
К78

Рекомендовано Вченою радою
Криворізького державного педагогічного університету
від 12 квітня 2018, протокол № 10.

Рецензенти:

М. І. Жалдак, академік НАПН України, д. пед. н., професор, завідувач кафедри теоретичних основ інформатики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

І. В. Лов'янова, доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики та методики її навчання Криворізького державного педагогічного університету.

С. М. Чухарєв, кандидат технічних наук, доцент, провідний науковий співробітник ДВНЗ «Криворізький національний університет», член Національної спілки журналістів України.

Крамаренко Т. Г.

К78 Педагогічні замальовки : нариси / Тетяна Григорівна Крамаренко [Електронний ресурс]. — Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2018. — 592 с. — Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/0564/2007>.

ISBN 978-617-7643-05-9 (PDF)

Представлено досвід роботи, довідковий матеріал про викладачів, випускників, студентів Криворізького державного педагогічного університету, кращих працівників закладів освіти і культури міста тощо.

Метою видання є популяризація передового досвіду освітян Криворіжжя, поширення ідей самоосвіти та самовдосконалення, культурного та духовного збагачення, патріотизму, здорового способу життя, охорони довкілля.

Частина матеріалів публікувалися на сайті kdpu.edu.ua, у газетах «Університетські новини», «Домашня газета» (2006–2018).

Рекомендовано педагогічній громаді, молоді, широкому колу читачів.

УДК 908(477.63):821.161.2-92+378.4(477.63)

ISBN 978-617-7643-05-9 (PDF)

© Крамаренко Т. Г., 2018.

Передмова

Важко переоцінити роль університетів та університетської освіти в розвитку нашої культури й цивілізації. Ця місія визначена основними завданнями, що постають перед закладами вищої освіти: викладання, наукові дослідження, суспільне служіння. Криворізький державний педагогічний університет відіграє значну роль у житті громади Кривого Рогу, постаючи важливим освітнім, науковим та культурним центром.

І дійсно, яким було б місто сьогодні, якби в ньому останні майже 90 років не діяв педагогічний інститут/університет? Зокрема, яким було б культурне життя громади без факультету мистецтв з його художньо-графічним і музично-хореографічним відділеннями? На яких принципах здійснювалося б озеленення техногенних ландшафтів без фундаментального доробку професора І. А. Добровольського, завідувача кафедри ботаніки природничого факультету? Яким був би стан збереження й розвитку українського слова, національно-патріотичного виховання без факультету української філології? За відсутності педагогічного університету загальна освітня, наукова й культурна палітра Кривого Рогу була б значно біднішою.

Основним завданням педагогічного вищого навчального закладу завжди була й залишається підготовка висококваліфікованих фахівців для всіх ланок освітньої галузі. Завдяки наполегливій діяльності університету, за всі роки його існування в школах міста й регіону сформувався високопрофесійний учительський корпус, який закладає підвалини освіти дітей, формуючи фундамент для їх подальшого життєвого успіху. Від 60 до 90 відсотків учителів шкіл Дніпропетровської області є випускниками Криворізького педагогічного. Зважаючи на роль учителя не тільки в передаванні знань, а й у формуванні особистості учня, розуміємо значення педагогічного університету для всіх, хто навчався й навчається в школах області.

У цьому також виявляється унікальне значення Криворізького державного педагогічного університету, який репрезентує в нашому місті освітній спектр, має власний і надзвичайно важливий сектор відповідальності. Цей сектор визначається як класичними загальноосвітніми галузями гуманітарного й природничо-наукового спрямування (філологія, історія, математика, фізика, хімія, біологія, географія), так і сучасними перспективними напрямками (інформатика, технології, психологія, соціальна робота, туризм, переклад). Звичайно, до цього сектора належать і освітня (дошкільна, початкова, середня, професійна освіта), і мистецька (музика, хореографія, образотворче мистецтво, дизайн) складові.

У цьому розумінні для Криворізького педагогічного критично важливо залишатись привабливим, сучасним, високорозвинутим навчальним закладом, який цілком у змозі запропонувати своїм студентам якісну освіту з найбільш актуальних і перспективних спеціальностей на рівні світових стандартів. Випускники університету, отримавши фундаментальну й універсальну освітню підготовку, яка забезпечить їх високу професійну кваліфікацію, мають бути пристосовані до надзвичайно швидкоплинного, динамічного суспільно-економічного життя, готовими реалізувати свої здібності.

Метою видання «Педагогічних замальовок...» є популяризація теоретико-методичних засад запровадження інноваційних технологій навчання, досвіду кращих освітян Криворіжжя, піднесення престижу професії вчителя, поширення ідей самоосвіти та самовдосконалення, патріотичного виховання, культурного та духовного збагачення, здорового способу життя, охорони довкілля тощо.

Співбесідниками Тетяни Крамаренко стали різні персони: викладачі Криворізького державного педагогічного університету, відомі випускники ВНЗ, які реалізувалися у педагогічній діяльності, зокрема науковці, вчителі – відмінники освіти України, директори кращих середніх закладів освіти й культури. Є інтерв'ю з майбутніми сіячами доброго і вічного – студентами, де вони розповідають, чому обрали професію вчителя. Серед героїв розповідей – математики, фізики, програмісти, хіміки, біологи, історики, філологи, учителі праці, музики, образотворчого мистецтва, журналісти та інші.

Значна частина представлених матеріалів була висвітлена автором на сайті КДПУ, у газеті "Університетські новини" або ж надрукована у криворізькому щотижневику "Домашня газета". Сподіваймося, що це науково-популярне видання зацікавить педагогічну громадськість та молодь, яка хоче здобути почесну професію вчителя. Щоб учні чи студенти, ознайомившись з цікавим педагогічним досвідом наших земляків, могли застосувати його у своєму житті для досягнення успіху.

Кожен наш випускник має бути впевненим, що він обов'язково реалізує себе в сучасному глобальному світі, знайде сферу діяльності, що відповідає його здібностям і нахилам. Запорукою цьому є універсальність педагогічної освіти, фундаментальність засвоєних знань і гнучкість сформованих навичок.

*Я. В. Шрамко,
доктор філософських наук, професор,
ректор Криворізького державного педагогічного університету*

Яким бути сучасному вчителю

У зв'язку з бурхливим розвитком науки і техніки, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, очевидною необхідністю є їх широке впровадження в навчальний процес на основі гармонійного, педагогічно виваженого і доцільного поєднання з традиційними педагогічними технологіями, вбудовування в діючі методичні системи навчання і в такий спосіб розробки нових комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання. Тому вчителі мають весь час учитися, підвищувати й удосконалювати свій професіоналізм, розширювати і поглиблювати базу знань, нарощувати рівень професійних компетентностей.

Важливого значення набувають проблеми інтеграції навчальних предметів, зокрема математики, фізики, інформатики та інших, з одного боку, і диференціації навчання відповідно до нахилів, запитів і здібностей учнів – з іншого боку. Вивчаючи загальні властивості інформаційних процесів, закони і правила пошуку, створення, зберігання, аналізу, систематизації, опрацювання, передавання, подання, використання різноманітних повідомлень і даних, інформатика певною мірою вирішує проблеми такої інтеграції. Проте інтеграція математики й інформатики та інших предметів не може бути зведена до їх механічного об'єднання в існуючому вигляді. Потрібна розробка якісно нових предметів та методичних систем їх навчання з новими цілями, змістом, методами, засобами, організаційними формами й результатами навчання, що вимагає ретельних психолого-педагогічних і методичних досліджень, експериментів і розробок.

Особливо важливою є власна творчість вчителя, творчий підхід до своєї справи, що автоматично спричинюватиме пошук нових ідей, нових підходів до навчання дітей, нового змісту, засобів, методів і організаційних форм навчання. Окрім інформатичних і суто предметних компетентностей, вчитель має володіти глибокими знаннями з педагогіки, психології, методик навчання. Дуже важливою для підвищення рівня професійних компетентностей вчителів є їх участь у різноманітних науково-методичних нарадах, семінарах, конференціях від шкільного до республіканського та міжнародного рівнів, керівництво науковою роботою учнів, науковими гуртками, позакласною роботою школярів, їхньою творчістю в різних предметних галузях, участь у написанні навчальних програм, методичних і навчальних посібників для вчителів та учнів, участь у розробці сучасних комп'ютерно-орієнтованих технологій навчання різних навчальних предметів. Звісно, це вимагає від вчителя значних зусиль і праці, але отримані в результаті здобутки принеситимуть їм та їхнім учням і користь,

і задоволення, і радість, і примножуватимуть сили.

Як приклад можна назвати С. П. Параскевич (м. Херсон), Т. Г. Крамаренко (м. Кривий Ріг), Л. В. Грамбовську (м. Чернігів), О. П. Зеленька (м. Олександрія на Кіровоградщині), І. Л. Самещук (Рівненська область) та інших, які буквально поглинуті своєю роботою, але і мають вагомі здобутки, що їх окрилює на подальші творчі пошуки.

Велике значення має самоосвіта вчителів і система її забезпечення. Принципово важливою має стати орієнтація післядипломної освіти педагогічних кадрів на самоосвіту вчителя з використанням засобів ІКТ, на розвиток креативності педагога, науково-дослідницький пошук, здатність до адекватної діяльності в нових умовах. Зокрема, складність переходу до підвищення рівня кваліфікації фахівців на основі використання ІКТ пояснюється як необхідністю кардинальної перебудови мислення кожного з учасників навчального процесу, так і причинами недостатньої розробки методів, форм та засобів раціонального поєднання педагогічних надбань минулого та сучасних науково-технічних досягнень.

Значну роль тут можуть відіграти сучасні дистанційні технології навчання. Вочевидь відповідним кафедрам педагогічних університетів та інститутів післядипломної освіти вчителів, а також відповідним НДІ НАПН України, видавництвам навчальної та науково-методичної літератури корисно й доцільно було б об'єднати зусилля для створення й постійної підтримки системи забезпечення самоосвіти вчителів, зокрема на базі сучасних дистанційних технологій навчання. Як відомо, знання передати неможливо, їх здобувають лише власними пізнавальними зусиллями, власною пізнавальною діяльністю. Тому рівень професійних компетентностей вчителя залежить, насамперед, від його діяльності, але й, безумовно, від наявності умов та засобів для здійснення цієї діяльності.

Поза сумнівом, головною фігурою у навчально-виховному процесі завжди був і залишається вчитель, викладач. Від його знань, педагогічної майстерності, творчості, високої культури і моральних позицій визначальною мірою залежить рівень освіченості та вихованості його учнів. Високий рівень культури вчителя визначається його моральними, світоглядними переконаннями, широким кругозором, глибокими професійними знаннями, допитливістю, працьовитістю, творчим підходом до справи, вмінням систематично підвищувати свою кваліфікацію.

За матеріалами публікації

дійсного члена НАПН України, д. пед. н., професора М. І. Жалдака,

д. пед. н., професора Ю. С. Рамського «Шкільній інформатиці-25!». –

Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/733/1/1.pdf>

Зміст

Передмова (ректор КДПУ Я. В. Шрамко)	3
Яким бути сучасному вчителю (академік НАПНУ М. І. Жалдак).....	5
Розділ 1. Великий Учитель надихає.....	14
Еліта криворізької педагогіки.....	14
Професори фізико-математичного	17
Професор Володимир Корольський: «Вдалося зробити факультет загально-технічних дисциплін КДПУ кращим в українській вищій школі».....	22
Доктор філософських наук Ярослав Шрамко: «Криворізький педагогічний прямус європейським курсом».....	27
Перший проректор КДПУ Оксана Остроушко: «Реформа в освіті стартувала. Але її результати залежатимуть не лише від копійткої роботи педагогів»	30
Професор Юрій Триус: «Ми позбавляємо молоде покоління майбутнього, якщо продовжуємо сьогодні навчати так, як робили це вчора»	39
Професор Володимир Буряк: «У перспективі дистанційна форма навчання»	41
Професор Лідія Кондрашова: «Я проти бездумного перенесення зарубіжної системи освіти на нашу національну основу»	44
Доцент Світлана Василівна Уткіна: "Повоснні вчителі заклали в мені любов до вчительської професії".....	46
Григорій Петрович Бевз: «Одне з важливіших завдань учителя – робити своїх вихованців щасливими».....	48
Половина Олександр Іванович: науковець і громадський діяч Криворіжжя	59
Випускники фізмату КДПІ 1975-го: Валентина Кисільова, Анатолій Капіносов, Валентина Соловійова, Олександр Ткачук, Тамара Капканець	65
Кандидат педагогічних наук Ірина Дереза: «Доцент Петро Іванович Ульшин – викладач, на якого хочеться рівнятися»	84
«Ця вчителька. . .».....	86
Кандидат педагогічних наук Тетяна Придача: «Проект "Менеджмент молодого спеціаліста" є дорожньою картою педагогічного зростання молодого вчителя».....	95
Доцент Ірина Мінтій: «Готовність підтримати, прийти на допомогу – такі риси Сергія Семерікова як наукового керівника».....	100
Відмінник освіти України Світлана Маркіна: «На часі створення акмеологічного простору в кожному навчальному закладі міста».....	102
Учитель-методист Валентина Сергієнко: «Вдячна своїм наставникам у КДПІ – Ларисі Нарішкіній та Лідії Кондрашовій».....	112
Відмінник освіти України Людмила Байрак: «Навчаючи школярів, важливо розвивати їх творчі здібності»	120
Заслужений учитель України Наталя Дагларова: «Учень наприкінці кожного уроку має бачити власне зростання».....	122
Учитель географії та економіки Любов Гавриленко: «Важливо, щоб молодь розвивала рідне місто».....	124
Як корифеї-педагоги запалюють зірки: Марина Едуардівна Єгорова.....	129
Директор ліцею Павло Поручинський: «Сповідуємо філософію виховання покоління з високою духовністю та інтелектом»	133
Педагог-новатор Тетяна Грицишина: «Наші школи настільки затеоретизовані, що вчителі не бачать потреб дигіни».....	136
Хто вони – кращі вчителі математики Дніпропетровщини 2016-го року?.....	139

Майстер-класи від призерів конкурсу «Учитель року-2016»	144
Випускники фізмату пишуться тим, що працюють учителями.....	147
Портрет учителя очима студентів і випускників фізмату.....	149
Розділ 2. Математика та інформатика розум до ладу приводять.....	159
«Наукові пікніки» допоможуть підліткам розвинути інтерес до науки	159
Теорія рівневого навчання математики Анатолія Капіносова	162
Інформаційно-комунікаційні технології навчання математики	164
Використання мультимедійної дошки у навчанні математики.....	171
Доцент Світлана Шокалюк: «Для викладачів університету проводимо курси підвищення кваліфікації з використання ІКТ»	176
У ході тренінгу "Intel® Навчання для майбутнього" майбутні педагоги навчаються використанню інноваційних технологій	177
Доцент КДПУ Наталя Хараджян: «Від LEGO - до роботів».....	182
Учитель математики Галина Москіна: «Навчаючи, дивуй!».....	185
Випускник Криворізького педуніверситету Станіслав Федосєєв увійшов до ТОП-20 кращих учителів України.....	188
Переможець конкурсу професійної майстерності Олена Євтушенко: «У навчанні математики кулінарів виявляємо зв'язок між вивченням інтегралів і приготуванням каші».....	197
Учителі математики Тетяна Щербина й Наталя Калашнікова: «Використовуючи проєктні технології, важливо навчати учнів мислити»	199
Учитель інформатики Альона Томіліна: «Використання мультимедійної дошки робить процес навчання цікавішим»	202
Доктор фіз.-мат. наук Віталій Слинко: «Необхідно провести об'єктивний аналіз стану і перспектив теорії та методики навчання математики в контексті розвитку ІКТ»	204
Доцент Андрій Стрюк: «У підготовці фахівців з ІТ використовуємо систему хмароорієнтованих засобів навчання».....	209
Системний адміністратор Роман Дубан: «Слово "хакер" потрібно трактувати в позитивному сенсі».....	211
Розділ 3. Фізика та хімія: в науку нема коротких шляхів.....	214
Професор Валерій Здедич: «Не знаючи фізики, людина в будь-якій професії буде дилетантом».....	214
Астроном Світлана Мальченко: «Надзвичайно цікаво спостерігати у телескоп метеорні потоки та метеоритні дощі»	216
Учитель-новатор Ганна Крук: «Навчаючи фізики, необхідно формувати валеологічну культуру школярів».....	218
Учитель хімії та біології Олена Бойко: «Хочеш зрозуміти своїх учнів – дивись на світ їхніми очима»	221
Відмінник освіти України Станіслав Кімак: «У школах мають діяти сучасні лабораторії для проведення експериментів з хімії».....	226
Особлива місія доцента Володимира Ківи	230
Розділ 4. Кують метал і варять сталь.....	232
Доктор технічних наук Микола Ступнік: «Підготовка сучасних кадрів – запорука сталого розвитку промислового Кривбасу».....	232
Доцент Сергій Чухарев: «Навіть у часи найбільших економічних потрясінь наука повинна працювати».....	234
Прохідник шахти «Зоря» Олександр Новіков: «Коли спускаєшся в забій, спочатку звикаєш до людини. І тільки потім вона стає тобі другом».....	236

Професор Олександр Шишкін: «Кривий Ріг найближчим часом може стати базою з виробництва надміцних бетонів в Україні на рівні світових стандартів»	240
Директор Криворізького навчально-виробничого центру Віктор Легун: «Срібна медаль за підготовку робітничих кадрів – висока оцінка роботи колективу».....	243
Викладач професійного транспортно-металургійного ліцею Ігор Козирєв: «Навчальні заклади профтехосвіти втрапили зв'язок із промпідприємствами».....	245
Розділ 5. Повір у себе в Україні!	246
Призер Всеукраїнської студентської олімпіади з математики Руслан Шпонька: «До Карпат – і відпочивати, і навчатися програмуванню!».....	246
Випускниця фізмату Тетяна Маслова: «Ми хочемо жити без корупції, з чесною владою й достойним рівнем добробуту».....	249
Висока нагорода фізматівця Валерія Палія	251
Випускниця фізмату КДПУ Ірина Грушина: «Учитель – це доля».....	252
Студентка магістратури Марія Михайловська: «Під час асистентської практики у ВНЗ із задоволенням побувала у ролі викладача вищої школи»	253
Студентка педуніверситету Юлія Лис: «Конкурс "Студент року" – крок у пошуку істини, вияву творчості та утвердженні свободи»	254
Студентка магістратури Алла Прокопенко: «Буду висококласним модельєром та конструктором одягу».....	256
Випускниця КДПУ Вікторія Огаренко: «Обрала професію цілителя дитячих душ».....	257
Студентка Аліна Іванова: «Осіній бал першокурсників відкриває творчі обдарування» 258	258
Стипендіат програми «Завтра.UA» Марія Ломачевська: «На молодіжному форумі нас навчав фізик-теоретик, ведучий каналу Discovery Мічіо Каку ...».....	260
Випускниця фізмату КДПУ Марія Драмарецька: «Під час практики у гімназії переконалися, що не помилились у виборі професії вчителя»	264
Директор дитячого оздоровчого табору «Слава» Федір Губаренко: «А ми тую «Славу» підіймемо!»	268
Учитель-методист Олена Дзвінська: «Учасники міського конкурсу "Аніграфьонк" пов'язують майбутню професію з ІТ».....	269
Команда школярів із спеціалізованої школи №71 перемогла на міжнародному конкурсі-фестивалі дитячо-юнацької журналістики.....	270
Балетмейстер Тетяна Вдовенко: «Важливо розкрити українську тематику в сучасній хореографії».....	272
Криворожаночка Меланія Душак має шанс стати учасницею «Євробачення»	274
Бізнесмен Олег Бондар: «Хто вміє розпоряджатися сотнею гривень, зможе грамотно вкласти в бізнес і мільйон».....	276
Ірина Крамаренко: «Варто перейматися не тим, як отримати мільйон, важливо придумати ідею на мільйон!».....	277
Послання молодим українцям у 2037-й	280
Розділ 6. І чужому навчаємось, і свого не цураємось	282
Депутат Криворізької міськради Людмила Бурман: «У школі "Прояв" плакаємо нову українську еліту»	282
Помічник ректора КДПУ Марина Варданян: «Літня школа "Summer English Institute" користується попитом у криворіжців».....	286
Доцент Маргарита Широкова: «Наслідком реалізації українсько-британського проекту в університеті буде нарощення лідерського потенціалу молоді».....	287
Професори Алла Лобанова та Віта Гаманюк про сучасний університет та міжнародні проекти КДПУ	288

Директор Інституту ЮНЕСКО з ІКТ в освіті: «Понад 73 мільйони дітей у країнах-учасницях організації не мають можливості відвідувати школу».....	291
Криворіжець, випускник Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка Антон М'ясоєдов: «Самоосвіта відкриває людині красу вищого порядку».....	294
Криворожанка Анна Степура: «У чеських університетах студенти формують навчальний план, розклад занять та іспитів».....	300
Розділ 7. Історія – учитель життя	304
Історики Жанна Бабенко та Юрій Чирва: «Щоб навчати історії по-сучасному, учитель повинен володіти інноваційними методиками».....	304
Журналіст і краєзнавець, почесна громадянка Кривого Рогу Тетяна Воронова: «Стрижень особистості формується з дитинства».....	307
Очільник українського об'єднання козаків Юрій Засядьков: «Українці мають пишатися тим, як козаки французький Донкерк брали».....	313
Директор школи №72 Вікторія Ничипорук: «Фестиваль козацької слави сприяє патріотичному вихованню молоді».....	316
Старший науковий співробітник Криворізького історико-краєзнавчого музею Ірина Стеблина: «До розкопок фундаменту притвору храму Святого Миколая долучилися також студенти-історики».....	317
Протоієрей Роман: «Дякуємо археологам за те, що повернули Кривому Рогу історичні цінності».....	320
Доктор історичних наук Наталя Романець: «У навчанні студентів використовуємо власні наукові дослідження щодо Голодомору».....	322
Доктор історичних наук Валентина Шайкан: «У Вітчизняній війні з німцями співпрацювали 206 тисяч військових, вихідців з України. Але чи зрадники вони?».....	325
Директор благодійного фонду при єврейській громаді Тетяна Куц: «Молодь має знати про те, що у багатьох містах і селах України був свій Бабин Яр».....	330
Кандидат історичних наук Роман Шляхтич: «Предметом мого наукового дослідження стала діяльність ОУН і УПА в Україні у воєнні та повоєнні роки».....	332
Микола Грабар, учасник АТО, старший лейтенант, викладач історії у КДПУ: «Дуже складно навчити любити й захищати рідну Україну!».....	335
Викладач навчального предмета «Захист Вітчизни» Володимир Проценко: «Їонаки цікавляться сучасними видами озброєння».....	340
Боєць батальйону «Кривбас» Стас Полохович: «Після демобілізації став багато читати про визвольну боротьбу українського народу».....	341
Розділ 8. Мово рідна, слово рідне	344
Професор Зінаїда Бакум: «Не соромтеся рідної мови! Почніть день із “Доброго ранку!”, а не з “Доброе утро!”».....	344
Доцент Ганна Віняр: «До явної безграмотності ми почали ставитися поблажливо».....	347
Збережемо солов'їну.....	350
Викладач української мови та літератури Надія Яцок: «Прикро, що мова Голохвостого стала для багатьох сучасних українців майже мовною нормою».....	353
Голова РМО викладачів української мови та літератури Ангеліна Хомула: «Навчаємо студентів бути патріотами».....	355
Керівник етнографічного музею гімназії № 95 Олена Трофименко: «В "Українській світлиці" навчаємо школярів любити українську мову і знати історію Криворіжжя».....	360
Доцент Наталя Мельник: «Животворче слово Лесі Українки будить національну свідомість українців».....	362

Письменниця Оксана Забужко криворізьким студентам: «Сучасники недостатньо розуміють масштабність нинішніх подій».....	363
Письменник Юрій Андрухович: «Заявляти про духовне лідерство – це дуже велика претензія».....	366
Професор Роман Козлов: «Читайте Франка, шукайте в його рядках себе й ставайте собою!».....	368
Корона сонетів письменника Віктора Гриценка	371
Студентка Ірина Мельник: «Поезії Інни Доленнік надихають».....	370
Криворізька поетеса Мар'яна Невиліковна: «Фестиваль "Руді тексти" – найпотужніша можливість для молоді Криворіжжя заявити про себе в поетичному просторі України» .	374
Розділ 9. Розкіш людського спілкування	377
Заслужений журналіст України Людмила Тіміргалєєва: «У криворізьких газетах потрібно більше писати про простих людей».....	377
Криворізьких журналістів навчали відрізняти правду від пропаганди	382
Доцент Інституту журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка Олег Джолос: «У криворізьких медіа з'явився плюралізм думок і свобода слова».....	385
Голова криворізького міського об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка Микола Крамаренко: «Ювілейний рік великого Кобзаря є роком торжества українського слова»....	388
Народний депутат України Віктор Кривенко: «Мова є не лише основою національної культури. Це питання й національної безпеки».....	391
Редактор культурологічного видання "Символ" Тетяна Меліхова: «Повнота кольорів та наявність мультимедійного додатку розширює межі альманаху».....	395
Журналіст Рудольф Кан: «Вечори "Біля бібліотечного каміна" багаті режисурою».....	397
Криворізька співачка й композитор Надія Косяк: «"Українські вечорниці" збирають друзів».....	398
Бібліотекар Ольга Гринюк: «Дитяча бібліотека має стати моделлю культури дигінства»...	401
Доцент Ганна Віняр: «Наукова бібліотека – скарбниця багатств людського духу».....	405
Депутат Криворізької міськради Людмила Бурман: «Щоб криворізькі бібліотеки перетворити на інноваційні центри міста, потрібне відповідне фінансування».....	410
Завідуюча архівним відділом КДПУ Світлана Лебеденко: «В архівах залишаються працювати ті, хто має громадянську свідомість».....	412
Розділ 10. Вікно в природу.....	414
Доцент Володимир Стригунов: «Заповідна справа – найкраще, що можемо зробити для природи Криворіжжя».....	414
Завідувач кафедри фізичної географії, краєзнавства та туризму В. Л. Казаков: «Розробили півсотні екскурсійних маршрутів у межах Криворіжжя».....	418
Кандидат географічних наук Вікторія Пацок: «У всій Європі марсіанських пейзажів не побачите. Тільки у Кривому Розі!».....	419
Краєзнавець Гліб Козлов про Кривий Ріг у фільмі «Червоний».....	421
Краєзнавець Антон Килимчук: «У Кривому Розі можна подорожувати не тільки по воді, але й під водою ...».....	423
Найквітучіший острівець Криворіжжя.....	428
Доцент Едуард Євтушенко: «Оптимізація степових ландшафтів та їхня фігорекультивация – важлива проблема для вчених і практиків Криворіжжя».....	429
Пасічник Олександр Карауш: «Після сну в моїх лікувальних будиночках-вуликах буде літати бджілкою».....	432
Почесний пасічник України Микола Клинецький: «Продукти бджільництва – це їжа та ліки одночасно».....	434

Дресировальник сивучів і морських левів Микола Тимченко: «Я – вихователь тварин»..	437
Розділ 11. Рух – це життя	444
Доцент Лариса Черних: «Побачити Париж і ... знову до нього повернутися»	444
Інструктор з дитячого туризму Оксана Сокоثنюк: «Подорожуючи Україною, навчаємо школярів її любити»	447
Доцент Вікторія Пацок: «Подорожуючи Болгарією, бачили турботу про природу»	452
Доцент Володимир Бурак: «Велотуризм – це свого роду філософія життя»	456
Доцент Володимир Казаков: «Інструктори з дитячого туризму на власному прикладі навчатимуть криворізьких підлітків»	459
Інструктор з туризму Едуард Дворчук: «"Водні" походи приваблюють можливість побачити Кривий Ріг із незвичного ракурсу»	461
Недостатньо лише жити у Кривому Розі – необхідно знати його історію	463
Літо туристичне з викладачем ДонНУЕТ Юрієм Коренцем.....	465
Директор станції юних техніків Олег Сільченко: «Плакаємо майбутніх конструкторів»	469
Розділ 12. Педагогіка здоров'я	471
Професор Юрій Бойчук: «Здоровий спосіб життя – це корисно і престижно!»	471
Учитель Ірина Шабелян: «Або ви турбуєтеся про здоров'я, або воно потурбує вас».....	474
Анастасія Васильченко: «За один день я побила рекорд України з пауерліфтингу, стала майстром спорту і мало не побила рекорд Європи».....	475
Кращі спортсмени університету отримали нагороди.....	476
Директор школи Олександр Кутаєв: «Підростає талановита молодь, тому у вільній боротьбі є майбутнє».....	477
Юлія Недоруба: «Здолала марафонську дистанцію у 42 кілометри. Перепливу й Босфор»	480
Тренер Оксана Мельник: «Фітнес – це спосіб життя, філософія здоров'я».....	481
Президент спортивного екстрім-клубу Артем Погрібний: «Криворізькі райдери достойно представляють місто на змаганнях з вейкбордингу»	483
Розділ 13. Батько і мати – два сонця гарячих	485
Учитель початкових класів Аліна Комас-Кутаєва: «Важливо, щоб технології емоційно не роз'єднували дітей з батьками»	486
Мати-героїня Світлана Гордієнко: «Виховувати дітей потрібно словом, добром, ласкою і працею».....	488
Батьківська педагогіка Сергія та Світлани Яковенків.....	492
Народна майстриня Маріанна Любас: «Справжнє художнє виховання дитини не може існувати поза традиційною культурою певної нації».....	495
Етнограф Наталія-Зореслава Кудрякова: «У ніч на Івана Купала поєднуються вогненний Семиярило з божинею води Даною»	499
Рецепт жіночого щастя від Руслани Писанки: «Приділяйте чоловікові увагу!».....	501
Юрист Ксенія Шустрова: «Наречені повинні поінформувати один одного про стан свого здоров'я до укладення шлюбу».....	503
Доцент Олена Шестопалова: «Психолог потрібен для кожної сім'ї».....	507
Керівник школи для волонтерів міжнародної місії «Агаре» Євгенія Черняк: «Громадськість має сприяти соціальній адаптації сиріт».....	510
Олександр Лютенко: «З відкритим серцем ідемо назустріч людям»	511
Депутат міськради Юлія Морозов: «Криворізько-британський проєкт – трамплін для зміни сприйняття інвалідності в Україні».....	513
«Золотий» призер чемпіонату світу з кулінарного мистецтва Наталія Семенова: «Готуйте страви смачними й красивими разом із дітьми!».....	517

Дипломант «Кутур'є-2009» Лариса Дніпровська: «На "Червоній доріжці" показу мод усі жінки були королевами»	520
Розділ 14. Пісня – душа народу	522
Керівник камерної народної хорової капели «Крещендо» Вікторія Сергеева: «Українську музику тепло сприймають у Європі».....	522
Народна артистка України Оксана Пекун: «На фестивалі "Червона калина" у Кривому Розі відкрили багато талантів».....	523
Керівник хору української пісні Марія Михайличенко: «Народний хор в Україні – це об'єднуючий громадський фактор»	527
Хормейстер Катерина Костогорова: «Хоровий спів затребуваний в Україні».....	529
Кандидат мистецтвознавства, композитор Ольга Чеботаренко: «Криворізький фестиваль пісні та поезії імені Кузьми Скрябіна несе заряд духовної культури».....	531
Організатор фестивалю авторської музики та поезії "Долинський листопад" Марина Белова: «Серед наших лауреатів є чимало криворізьців».....	534
Музикант і поетеса Анжела Шкицька: «До нової збірки поезій увійдуть вірші про героїв нашого часу – захисників України».....	535
Пам'яті музиканта та педагога Івана Андрущенка.....	536
Хормейстер Лариса Суханова відзначила 75-річчя в музиці	538
Академічна співачка, професор Наталія Овчаренко: «Красива музика робить душу людини крилатою!».....	541
Розділ 15. Мистецтво – загадка!	545
Фотомайстер Станіслав Лебединський: «Фотографія в газеті повинна бути її візитівкою й рекламою».....	545
Фотомайстер Василь Гелевачук підготував виставку поштових листівок Криворіжжя.....	549
Художник-графік Степан Головатий: «Сила мистецтва в ширості та правдивості»... ..	550
Художник Анатолій Труфкін: «Графіка – мій моєї душі та звернення до етносу народу».....	551
Фарби осені у творчості Ірини Брижатої.....	553
Майстер-гравіювальник на склі Василь Пилка: «Картину «Мати з дитиною» присвятив усім матерям»	555
Художник Анатолій Лабунський: «Важливо відкривати для дітей прекрасне!».....	558
Малюнки голкою Юрія Смуковича.....	559
Журналіст Володимир Думанський: «Успіхів досягаю завдяки цікавості до життя».....	561
Барвісті вишиванки криворізьких педагогів	562
Солом'яна краса від майстрині Ніни Луньової	564
Розділ 16. Театр як дзеркало культури	567
Заслужений артист України Василь Короленко: «Не можна руйнувати духовні храми – їх до кінця не відновити!».....	567
Кондактор плейбек-театру «Echo» Катерина Бондар: «Допомагаємо робити вибір».....	569
Народна артистка України Ольга Сумська: «У Кривому Розі особлива атмосфера сприйняття мистецтва».....	573
Народна артистка України Наталя Сумська: «Любіть Україну й бережіть нашу мову!».....	575
Артист Київського театру поезії та пісні Тимур Бобровський: «Володимир Висоцький актуальний в Україні».....	576
Народна артистка України, Герой України Ада Роговцева: «Роль Гелі для мене - втілення кращих жіночих якостей»	579
Ада Роговцева: «Я написала листа Пугіну, щоб не розпочинав війну».....	580
Список використаних джерел	583
Прикінцеве слово	590

Розділ 1. Великий Учитель надихає

*Учитель повинен знати і відчувати, що на його совісті
доля кожної дитини, що від його духовної культури
та ідейного багатства залежить розум,
здоров'я, щастя людини, яку виховує школа.*

В. Сухомлинський

Еліта криворізької педагогіки

(за виданням «Професори Криворізького педагогічного»)

Здавна відомо, що школа – це майстерня, де формується думка підростаючого покоління. Тому треба міцно «тримати» її в руках, якщо не хочемо випустити з рук майбутнє. І все ж, «хоча вчителі відкривають двері, входиш ти сам». А ще часто цитуємо ми слова німецького державного діяча Отто фон Бісмарка про те, що війни виграють не генерали. Війни виграють шкільні вчителі та парафіяльні священики. Дійсно, роль учителя в житті людини переоцінити неможливо. До нього йшли за порадою, він здавна вважався носієм знання й культури.

День учителя як міжнародне свято було засноване ЮНЕСКО 1994-го року, а в Україні з 1965-го року давно вийшло за рамки офіційної дати.

2015-го в Криворізькому державному педагогічному університеті – горнилі педагогічних кадрів нашого регіону – відбулася презентація видання «Професори Криворізького педагогічного» [105].

– Всі ми знаємо, що вузи славні своїми професорами, – сказав на презентації видання доктор філософських наук, професор Я. В. Шрамко. – Будуть висококваліфіковані викладачі – буде розвиватися вища школа. У

книгу, яку презентуємо, увійшли життєписи шістдесяті вчених університету й Криворіжжя в цілому. Двадцять чотири з представлених у книзі працюють і зараз. Виданий авторським колективом збірник складається з трьох розділів. У першому представлені наукові школи, лабораторії, які були у вузі раніше, і ті, які існують зараз. У другому – життєписи професорів з поданням їх бібліографічних даних. У третьому розділі, підготовленому співробітниками бібліотеки, поданий перелік найбільш вагомих наукових праць цих вчених. Ця книга не лише святкове презентаційне видання Криворіжжя, але, певною

мірою, і наукове, історичне.

Дослідження працівниками музею історії університету

Вагомий внесок у підготовку видання зробила працівник Музею історії закладу Вікторія Аніславівна Фінічева.

– Наш музей всіляко сприяє збереженню традицій навчального закладу у пам'ять про тих, хто став їхніми творцями, – розповідає Вікторія Аніславівна.

– Уже в перші роки функціонування інституту в його стінах викладали видатні українські мовознавці, філологи Степан Гаєвський, Вадим Дорошенко і Володимир Гнатюк, математики Лев Антонович Карета, Володимир Боришкевич, В. В. Сакс; зоологи П. М. Задирака, К. К. Фасулаті, якому ми зобов'язані появою 1941-го року першого колективного наукового видання. Відомості про цих людей доводилося збирати по крихтах через відсутність в інституті архівних матеріалів тих часів. Як відомо, значна частина довоєнного архіву КПІ згоріла під час перевезення з Дніпропетровська до Кривого Рогу наприкінці війни. Майже всі ці люди зазнали репресій з боку тодішньої влади.

Першим доктором наук педінституту став Петро Варгатюк. Майже 30 років своєї трудової та професійної діяльності Петро Логвинович присвятив навчальному закладу. Він брав активну участь у відновленні його роботи у важкі повоєнні роки. Саме професор Варгатюк почав наукові дослідження з історії Криворіжжя, став автором і співавтором краєзнавчих видань.

Професори Криворізького педагогічного

– Історія життя та діяльності геоботаніка Івана Андрійовича Добровольського та українського етнопедагога Олександра Опанасовича Любара – це історія Криворіжжя, – продовжує розповідати Вікторія Аніславівна. – Їх професійне становлення проходило в стінах педагогічного. І. А. Добровольський займався проблемами оптимізації культурного ландшафту в межах Кривбасу, керував важливими екологічними прикладними проектами з фіторекультивациі шламосховищ і відвалів гірничо-збагачувальних комбінатів Кривбасу. Засновник ботанічних садів педінституту, парків та скверів міста, його зусиллями у нас з'явилися дерева-пам'ятки.

Заслужений працівник народної освіти Української РСР О.О. Любар – знавець і дослідник проблем освіти і виховання, козацтва, батьківської та родинної педагогіки, очолював роботу науково-дослідної лабораторії з проблем педагогіки національної школи.

Професор Павло Іванович Шевченко

Є в історії вузу й люди-епохи. Це заслужений учитель Української РСР, професор Павло Іванович Шевченко (*на фото*), який очолював інститут більше двадцяти років. За його ініціативою в навчальному закладі проводились наукові дослідження з актуальних проблем педагогічної науки та шкільної практики.

У день 85-річчя вшановували пам'ять Павла Івановича Шевченка біля меморіальної дошки, що встановлена на його честь на фасаді головного корпусу університету. На заході були присутні чимало людей, які особисто знали цього видатного педагога, працювали пліч-о-пліч, навчалися в нього, прислухалися до порад. Згадували Павла Івановича як взірця вченого, керівника, невтомного трудівника на ниві педагогічної науки.

– П. І. Шевченко – це ректор-творець, вклад якого в розвиток шкільної і вищої педагогічної освіти на Дніпропетровщині важко переоцінити, – розповідає професор В. В. Корольський. – Крім гуртожитків і майстерень, був побудований новий навчальний корпус для гуманітарних факультетів. Значне зміцнення матеріальної бази інституту, наполеглива діяльність ректора в підготовці кадрів високої кваліфікації стали базою для відкриття нових факультетів і кафедр інституту. Інститут виріс до того рівня, що зміг готувати вчителів шкіл для викладання практично всіх навчальних дисциплін програми загальноосвітньої школи. Це свідчить про те, що ректор жив не одною добою, а передбачав стратегічний напрямок розвитку закладу. Понад 20-літня діяльність П. І. Шевченка на посаді ректора сприяла тому, що інститут піднявся до IV-го рівня акредитації і набув статусу університету.

Одного разу мені пощастило поспілкуватися з Павлом Івановичем з питань підготовки майбутніх учителів. На той час (2004) він уже не працював ректором, а був завідувачем кафедри індустріально-педагогічного факультету. Вечері після занять говорили про те, як потрібно навчати математики майбутніх учителів технічної та обслуговуючої праці. Павло Іванович розповідав про важливість прикладної спрямованості навчання математики і використання міжпредметних зв'язків з профільними дисциплінами. Запам'яталися навіть наведені ним приклади: краще навчити майбутнього вчителя праці вимірювати кути, відстані, розраховувати, як приготувати розчин потрібної концентрації, ніж розв'язувати складне рівняння, яке не зрозуміло, що виражає і які моделі описує. А ще дав мені слушні поради щодо організації наукової діяльності, завершення роботи над дисертаційним дослідженням. Запам'ятався тоді П. І. Шевченко надзвичайно світлою й доброю людиною. Прагненнями, зусиллями, копіткою роботою таких людей були закладені гідні наслідування наукові традиції Криворізького педагогічного, плекати і розвивати які покликаний сучасний науковий авангард.

Професор Валентина Василівна Явір

Про діяльність професора В. В. Явір (*на фото*) говоримо з директором бібліотеки КДПУ, кандидатом філологічних наук, доцентом Г. М. Віняр.

– Валентина Василівна належить до тих людей, які ніколи не шукали легкого хліба, для кого професійна честь понад усе, – розповідає Ганна Миколаївна. – Вона виховала низку гідних учнів, серед яких доктор філологічних наук, професор Жанна Василівна Колоїз. Багатий, різноманітний і повний високого творчого польоту внутрішній світ наставника полонить кожного, хто мав щастя спілкуватися з нею. Як відомий вчений вона чимало зробила для розвитку сучасної мовознавчої думки, для формування лінгвістичних знань у середніх загальноосвітніх та вищих педагогічних закладах, для зміцнення наукового корпусу українських мовознавців. Професор Валентина Явір – співавтор монографії «Сучасна українська літературна мова», автор багатьох науково-методичних публікацій про викладання української мови у вищій і в загальноосвітній школі. Її науковий потенціал відомий далеко за межами Кривого Рогу, а написані роботи активно використовуються в різних наукових дослідженнях, допомагають студентам в осмисленні лінгвістичних проблем.

З вдячністю відгукнулися про педагогічну діяльність професора В. В. Явір вчителі української мови та літератури в Криворізькому Покровському ліцеї Леся Вікторівна Яременко та Елеонора Іллівна Сасенко.

Професори фізико-математичного

Кафедра інформатики та прикладної математики представлена в особах докторів фізико-математичних наук, професорів В. М. Соловійова та П. О. Міненка; доктора педагогічних наук, професора С. О. Семерікова.

Професор Сергій Олексійович Семеріков

Наукова школа професора С. О. Семерікова об'єднує тих, хто досліджує проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Зокрема мобільних, дистанційних, хмарних.

С. О. Семеріков (*на фото*) закінчив Криворізький державний педагогічний інститут у 1998 році за спеціальністю «Математика та основи інформатики», отримавши диплом спеціаліста, а також диплом магістра за спеціальністю «Математика». Працював в університеті на посадах завідувача лабораторією обчислювальної техніки кафедри інформатики та прикладної математики, асистента, доцента і продовжує працювати на посаді професора. 2000-го року захистив кандидатську дисертацію («Активізація пізнавальної діяльності студентів при вивченні чисельних методів у об'єктно-орієнтованій технології програмування») та здобув ступінь кандидата педагогічних наук за

спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика). 2009 року захистив докторську дисертацію («Теоретико-методичні основи фундаменталізації навчання інформатичних дисциплін у вищих навчальних закладах») та здобув ступінь доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика) [63]. Коло наукових

інтересів С. О. Семерікова: інформаційно-когнітивні технології [32]; теорія та методика навчання. Він – керівник науково-дослідної лабораторії з питань використання хмарних технологій в освіті.

Під керівництвом С. О. Семерікова здобули

наукові ступені кандидатів наук одні з кращих випускників фізико-математичного факультету КДПУ С. В. Шокалюк, І. С. Мінтій, К. І. Словак, Н. В. Рашевська, О. В. Мерзлікін, старший викладач кафедри хімії та методики її навчання П. В. Нечипуренко. Факультет і університет надзвичайно пишається. Серед відомих учнів С.О.Семерікова доцент Криворізького національного університету, кандидат педагогічних наук А. М. Стрюк.

Ми поцікавилися у Сергія Олексійовича основними аспектами навчальної складової освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю «Науки про освіту»: спеціалізація 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

– Мета програми, – розповідає С. О. Семеріков, – забезпечити умови формування й розвитку аспірантами програмних компетентностей, що дозволять їм оволодіти основними знаннями, вміннями, навичками, необхідними для здійснення оригінального дисертаційного дослідження з теорії та методики використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Виділимо основні пункти діяльності здобувача відповідно до років навчання. На першому році навчання – це вивчення нормативних дисциплін та обов'язкових за спеціальністю, участь в організації наукових заходів, технічна підтримка наукових ІКТ-ресурсів за спеціальністю, ознайомча педагогічна практика, проектування змісту дисертації. На другому – вивчення вибіркового дисциплін, опрацювання та оформлення результатів констатувального етапу педагогічного експерименту, складання проекту автореферату дисертації, участь в організації наукових заходів, експертна підтримка наукових ІКТ-ресурсів за спеціальністю. Навчаючись третій рік, здобувач повинен брати участь у конференціях та фахових семінарах. До інших видів діяльності належить організація, проведення, опрацювання та оформлення результатів формувального етапу педагогічного експерименту, публікація наукових статей

за результатами дослідження, оформлення тексту дисертації. На завершальному році навчання здійснюється експертний контроль подання результатів дослідження, завершення та публікація дисертації, виступи на конференціях та фахових семінарах за результатами дослідження, завершення виконання індивідуального навчального плану, публічний захист.

Професор Володимир Миколайович Соловійов

Наукова школа доктора фізико-математичних наук, професора В. М. Соловійова (*на фото*) сформована наприкінці 90-х рр. ХХ ст. і відома фундаментальними міждисциплінарними дослідженнями з теорії складних систем [70].

На основі еконофізичного та синергетичного підходу створюють сучасні методи та моделі дослідження структури й динаміки складних систем різної природи: біомедичних, технічних, соціально-економічних, когнітивних тощо. Результати досліджень спрямовані на створення надійних, контрольованих, стійких систем, запровадження спектру адаптивних індикаторів-передвісників кризових явищ, що дозволяє забезпечити ефективність роботи складних систем і запобігти значним матеріальним втратам.

Володимир Миколайович – випускник Криворізького педагогічного університету. На сьогодні він – завідувач кафедри інформатики та прикладної математики, викладає такі навчальні дисципліни: ідентифікація динамічних систем, методи обчислень, комп'ютерна математика, чисельні методи, системний аналіз та теорія прийняття рішень. Напередодні презентації видання «Професори...» ми поспілкувалися з В. М. Соловійовим про перспективи якісної підготовки майбутніх учителів в Україні.

– У нашій країні в підготовці фахівців є певні періоди й акценти, – розповідає Володимир Миколайович. – Останні двадцять років здавалося, що ми готували тільки юристів та економістів. І на сьогодні їх підготовлено, виявляється, більше, ніж у всій Європі. Зате викликає стурбованість підготовка вчителів математики, фізики та інформатики. Адже це фундаментальні науки, які завжди були у фаворі наук, це підстава, на якій можна і економістів, і юристів, і навіть філологів готувати. Здається, що в державі це вже починають розуміти. Класичні університети мають поділитися ліцензійними обсягами з вищими педагогічними закладами.

– Тобто, потрібно розмежувати підготовку, скажімо, математиків і фізиків з підготовкою вчителів з цих предметів?

– Однозначно! Педагогічним інститутам необхідно готувати нового вчителя, а не прикладного математика або нанофізика. По-перше, вчитель математики без інформатики тепер нонсенс, «нафталін», якщо завгодно. Наші

діти в школі часом виявляються більш підготовленими, ніж учитель, який пропустив десять відсотків обов'язкових занять з інформатики. По-друге, нові вчителі не повинні бути носіями мононауки, а особливо випускники фізико-математичних факультетів. Вони повинні бути вчителями, які інтегрують наукові знання й доносять їх до учнів. Адже вчитель математики може навчати побудови математичної моделі та методам розв'язування задач учителів інших спеціальностей. Математика, фізика та інформатика повинні знайти відображення в інтегрованих міждисциплінарних курсах. Після цих інтегрованих наук вивчається економіка, біологія, лінгвістика. Можна скорочувати кількість вищих навчальних закладів, кількість кафедр, але не можна скоротити кількість учителів, тому що замовлення на підготовку вчителів іде від суспільства: необхідно навчати підростаючих дітей.

Доктор фізико-математичних наук Руслана Михайлівна Балабай

Кафедра фізики та методики її навчання у збірці представлена трьома докторами наук і відповідно трьома напрямками науково-дослідницької роботи. Доктор технічних наук, професор Валерій Максимович Здешич створив і очолює науково-дослідну волоконно-оптичну лабораторію, керує проектом з розробки мініатюрних лабораторних установок для проведення фронтальних лабораторних робіт з фізики. Його наукові інтереси лежать також в області розвитку наукових основ і техніки вимірювань параметрів геомеханічних і техногенних процесів у гірничій промисловості.

Доктор фізико-математичних наук Руслана Михайлівна Балабай (на фото) керує фундаментальними науковими дослідженнями з бюджетним фінансуванням за темою «Просторова будова й енергетичні властивості нанооб'єктів в матриці кремнію та інших напівпровідниках» [2], здійснює керівництво аспірантами. Наноматеріали та нанотехнології – це дуже актуально.

– Обрис XXI сторіччя визначатимуть нанотехнології подібно до того, як відкриття атомної енергії, винахід лазера й транзистора визначили обрис XX сторіччя, – зазначає Руслана Михайлівна. – Науковці стверджують, що у найближчі десятиріччя саме розвиток нанотехнологій стане однією з основних рушійних сил нової науково-технічної революції. З метою координації та цілеспрямованої підтримки цих робіт Президією НАН України 2003 року було започатковано Комплексну програму фундаментальних досліджень «Наноструктурні системи, наноматеріали, нанотехнології». У 2010 році в Україні започатковано Державну цільову науково-технічну програму «Нанотехнології та наноматеріали». Фундаторами цих програм були академіки Борис Патон, Анатолій Шпак, Антон Наумовець, Микола Находкін. Нині у виконанні програми НАН України беруть участь понад 40 її інститутів.

Дослідження проводяться в 14 найважливіших напрямках теоретичного й експериментального вивчення наносистем, а також розробки методів та технологій їх створення.

– *Руслано Михайлівно, що таке нанотехнології?*

– Лінійний розмір структурних одиниць наноматеріалів змінюється в межах від 1 до 1000 атомних (молекулярних) шарів. Обсяг – від 10 до 1 000 000 атомів (молекул). Якщо при зменшенні обсягу певної речовини по одній, двох або трьох координатах до розмірів нанометрового масштабу виникає нова якість або ця якість виникає в композиції з таких об'єктів, то ці утворення слід віднести до наноматеріалів, а технології їх отримання та подальшу роботу з ними – до нанотехнологій.

Доктор педагогічних наук Олександр Андрійович Коновал займається питаннями вдосконалення методики вивчення фізики в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах та педагогічних вузах, методики фізичного експерименту з використанням інформаційних технологій, оновленням демонстраційного фонду.

Доктор педагогічних наук Ірина Василівна Лов'янова

З тих науковців, про яких є відомості у збірці «Професори...» і які наразі працюють на кафедрі математики та методики її навчання, завідувач кафедри, кандидат технічних наук, професор Володимир Вікторович Корольський; випускниця фізмату КДПУ, доктор педагогічних наук, доцент Ірина Василівна Лов'янова (*на фото*). Під керівництвом І. В. Лов'янової захистили дисертаційні дослідження О. М. Потапова, Т. С. Армаш, Д.Є.Бобилев.

Випускниця фізико-математичного факультету, доктор педагогічних наук Олена Олександрівна Лаврентєва навчає студентів педагогіки.

– У питаннях моделювання в педагогічних дослідженнях розрізняють три види моделей: структурну, функціональну та змішану, – розповідає Ірина Василівна про власне дослідження [51]. – Модель випускника – це уявна система реалізації освітньої програми, загальна відповідь на питання про те, який «продукт» має бути отриманий у результаті діяльності педагогічного колективу в кожній ланці освіти. Завдання побудови моделі випускника старшої школи така: визначити якості особистості, які формуються у процесі навчання математики на різних напрямках підготовки; розробити компонентний склад предметно математичної компетентнісної моделі випускника старшої школи; обґрунтувати етапи особистісного розвитку компетентного випускника школи в процесі його математичної підготовки на різних напрямках профілізації.

«ДГ», «УН» 2016; сайт КДПУ, 2017

Професор Володимир Корольський: «Вдалося зробити факультет загально-технічних дисциплін КДПУ кращим в українській вищій школі»

Життя прожити – не поле перейти. З особливим трепетом переосмислюєш цю істину на рубежі сьомого і восьмого десятиків. Про це говоримо із завідувачем кафедри математики та методики її навчання педуніверситету, кандидатом технічних наук, професором, заслуженим працівником народної освіти України **В. В. Корольським** (на фото).

– Народився я на славнозвісному Дону в станиці Александровка-Донська. То були важкі повоєнні часи, – поринає у спогади Володимир Вікторович. – Учні прагнули навчатися добре, хоча і не завжди були для цього

у них належні умови. 1961-го року закінчив місцеву середню школу зі срібною медаллю, а вже з вересня став студентом механіко-математичного факультету Воронежського державного університету. За існуючим на ті часи законом із третього курсу студентів-юнаків призивали до Збройних сил Радянської Армії. І так сталося, що військову службу з 1963 року проходив в Україні. Перший рік служив у Павлограді на Дніпропетровщині, а потім два наступні роки у Хмельницькому. Маю звання «старшина». За роки

служби потрапляв у різні ситуації, але найбільш хвилюючими були ті, які пов'язані з порятунком людей та їхнього майна в період масштабного паводку в Павлограді. Навесні 1964 року отримав медаль «За спасение на водах». До сьогодні згадую, як звичайні люди достойно і згуртовано поводитися в дуже важкий для них час. Безумовно, служба в армії тоді загартовувала і дух, і тіло.

– *Важко було повертатися на студентську лаву після трирічної перерви?*

– Дійсно, нелегко, та все ж студентське життя часто згадую із задоволенням. Пощастило навчатися у відомих у державі і за кордоном вчених, докторів фізико-математичних наук М. О. Красноселського, А. І. Перова, С. Г. Крейна, В. І. Соболева. Після лекцій і практичних занять ми майже весь час проводили у читальній залі та її фойє, де не тільки готувалися до наступних занять, писали курсові роботи, але й спілкувалися, вели дискусії з різних тем. Іноді знайомство переростало у дружбу на все життя.

– *Саме там і відбулася зустріч з майбутньою обраницею?*

– З моєю чарівною дружиною Людмилою Романівною вперше побачилися саме у читальній залі. І з того часу та зустріч продовжується аж до золотого весілля. У ту пору матеріальне становище у багатьох з наших студентів було скрутним, тому намагалися покращити його в період літніх канікул, працюючи у студентських загонах. Із задоволенням згадую не тільки досить високий заробіток для студента, але й романтику сплаву лісу по Єнісею. Тоді ж вдалося побувати і за північним полярним колом.

– Як же доля спрямувала вас до Кривого Розу?

– Після закінчення університету мені пропонували працювати на посаді молодшого наукового співробітника в Інституті математики при Воронежському державному університеті. Але у житті буває так, що доводиться робити нестандартні кроки. Особливо коли це стосується сім'ї чи стану здоров'я своїх рідних. Тому знову опинився в Україні, а саме – у Кривому Розі. Щоб отримати житло, пішов працювати до воєнізованого гірничо-рятувального загону командиром відділенням, бо саме за таким профілем проходив службу в армії.

– Та все ж математик у душі переміг гірничого рятувальника? Як кажуть, мало мати хороший розум, головне – добре його застосовувати.

– Не так знання з математики, як уміння їх застосовувати, спеціальність математика-обчислювача згодилися мені вже на першому році роботи, – продовжує розповідати В.В. Корольський. – Взявши участь у дослідженні стану вентиляції шахт і рудників, запропонував створити математичну систему опрацювання результатів повітряно-депресійних зйомок, що значно скоротило терміни розробки заходів з покращення мікроклімату на робочих місцях гірничодобувників, і давало значний економічний ефект. 1972 року вступив до аспірантури Інституту геотехногенної механіки Академії наук України. За період навчання розробив методи створення математичних моделей систем вентиляції складних рудників. За розробку автоматизованої системи опрацювання аеродинамічних параметрів систем вентиляцій став 1974 року лауреатом науково-технічної творчості СРСР і був нагороджений бронзовою медаллю Виставки досягнень народного господарства у Москві. За розробку методів моделювання систем вентиляції нагороджений срібною медаллю ВДНГ.

– Можна було б продовжувати наукову кар'єру у науково-дослідному інституті, але обрали викладацьку роботу...

– У житті часом трапляється так, що не тиобираєш професію, а, навпаки, вона тебе. У вересні 1976 року був запрошений на роботу до Криворізького державного педагогічного інституту. Розпочав педагогічну діяльність з посади асистента кафедри математичного аналізу.

Як факультет ЗТД став кращим серед подібних в українській вищій школі

– Володимире Вікторовичу, випускники педагогічного інституту / університету, співробітники знають Вас і як декана, що здійснив «прорив» факультету загально-технічних дисциплін.

– Так, вже за рік після початку роботи в інституті під тиском певних обставин погодився на посаду декана факультету загально-технічних дисциплін. Факультет тоді був на грані закриття за рішенням колегії Міністерства освіти України. Але міська влада та керівництво Дніпропетровської області відстояли право на його існування й поклали на мої плечі перебудову факультету та його удосконалення. Безумовно, одним із вагомих моїх досягнень вважаю те, що вдалось не лише зберегти факультет ЗТД, але й зробити його кращим серед подібних в українській вищій школі.

На той час в Україні подібні факультети існували у 14 педагогічних інститутах. Важливо було те, що в грудні 1982 року на базі факультету Міністерство освіти України провело республіканський науково-практичний семінар деканів і завідувачів кафедр, що визначило подальшу долю всього колективу факультету. У зв'язку з цим потрібно добрим словом згадати викладачів, які працювали на той час. Викладачів, як то кажуть, від Бога: кандидатів технічних наук, доцентів О. О. Скорнякова, В. І. Сорокіна, Л. О. Зверховського, Б. І. Крижановського; кандидата педагогічних наук М. М. Кобозєва, доктора педагогічних наук, професора В. С. Пікельну; старших викладачів В. Ф. Бондарець, В. А. Кравцова, В. Л. Палладія, Г. В. Романовського. Це дало змогу підняти рівень матеріальної бази, методичної та наукової роботи, усього навчально-виховного процесу на такий рівень, що факультет стали вважати одним з найкращих у тодішньому Радянському Союзі. Тому не випадково в грудні 1985-го року на базі факультету був проведений науково-методичний семінар деканів і завідувачів кафедрами загально-технічних факультетів СРСР. Внаслідок такого визнання значна група викладачів була удостоєна знаків «Відмінник освіти України» та грамот Міністерства СРСР. А мене було нагороджено знаком «Отличник просвещения СРСР».

– *Розкажіть про спілкування зі студентами та викладачами.*

– У ті роки мені надзвичайне задоволення приносила робота зі студентами. Серед них значна частина навчалася на «відмінно» і «добре». У моєму першому випуску як декана у 1981 році з 90 випускників 21 студент мав диплом з відзнакою. Студенти власними руками у напівпідвальному приміщенні створили дискотеку, що було незвичним на той час. На факультеті навчалися майстри спорту з багатьох видів: боксу, боротьби, легкої атлетики, гравці футбольної команди «Кривбас». Особлива шана команді авіамоделістів, яка була другою на кубку О. Н. Антонова. Серед них майстри спорту міжнародного класу В. Струков, Є. Горбань, А. Бабенко, М. Садчиков та інші. Спогади про спілкування з такими особистостями зберігаються на все життя. Зрештою, від усіх студентів і викладачів, з якими працював і працюю зараз, я маю лише слова подяки. Мабуть мені просто щастить на зустрічі з хорошими людьми. Завдяки спільній з ними роботі 1995 року отримав звання «Заслужений працівник народної освіти України».

Теплі спогади маю про співпрацю з такою чудовою людиною як колишній ректор педінституту, професор П. І. Шевченко.

З приємністю згадую зустрічі з відомими людьми у світі спорту. Це М. М. Озеров, М. П. Сімонян, Л. І. Яшин, І. Е. Турчін, Л. І. Жабогінський, М. Галь. Незабутні враження залишили й бесіди з відомими народними артистами Є. П. Леоновим, Є. Я. Весніком, В. П. Полубоярцевим.

– *Усім відомий вислів про те, що вчитель має виховати учня, щоб потім мати у кого навчатися. То у кого ж навчається професор Володимир Корольський, якими випускниками пишається?*

– У цей час маю велике задоволення від щорічного традиційного спілкування

з випускниками загально-технічного й фізико-математичного факультетів, серед яких значна кількість очолює загальноосвітні школи, професійно-технічні училища та коледжі. Це такі відомі особистості як кандидат педагогічних наук В. Г. Балакін, кандидат психологічних наук С. І. Моськін, М. Б. Мазін, О. М. Бабенко, О. І. Прищепа, В. М. Завальний, В. Д. Дмитренко та інші. Шаную випускників, які працюють в органах управління освітою Кривого Рогу – Т. В. Кріпак, С. Н. Гаревич. Значна кількість випускників рідних для мене факультетів ЗТД і ФМФ працюють у різних фінансових закладах. Серед них І. В. Суворов, О. Постоєнко, Р. Постоєнко. Успішно працюють у науці доктори педагогічних наук Л. Л. Сушенцева та Г. Х. Вердів, кандидати педагогічних наук О. Є. Сушенцев, А. Е. Чумак, В. А. Яковлєва, кандидат технічних наук С. І. Рябоконт та інші.

Піднести престиж професії вчителя

Фізико-математичний факультет пишається, наприклад, такими відомими випускниками як колишній мер Кривого Рогу і його почесний громадянин Григорій Іванович Гутовський; науковці, кандидати педагогічних наук, фахівці з методики навчання математики Анатолій Миколайович Капіносів та Григорій Петрович Бєвз. У Криворізькому національному університеті, та і в Україні, всім відомий наш випускник Сергій Семеріков, який став доктором педагогічних наук з теорії та методики навчання інформатики уже в 33 роки.

Професор В. В. Корольський зі студентами фізмату

– *Щоосені звітуєте про підсумки працевлаштування вчителями випускників педагогічного вишу. Які результати?*

– Учителі як сіячі доброго й вічного завжди будуть потрібні в державі, щоб навчати нові покоління молоді. З приємністю відзначаю, що більшість наших випускників влаштувалася на роботу за фахом – педагогами в заклади освіти, – говорить професор В.В. Корольський. – Навесні вони отримують пропозиції на роботу в школах, професійно-технічних училищах, ліцеях та гімназіях Кривого Рогу та Дніпропетровської області. На основі документів, поданих випускниками, формуються списки для виплати підйомних молодим

фахівцям. І випускники, які уклали договір про роботу на посадах педагогічних працівників у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах терміном не менше трьох років, отримують одноразову адресну грошову допомогу у п'ятикратному розмірі мінімальної заробітної плати. Рішення про фінансову підтримку молодих педагогів приймає Міністерство освіти і науки України.

Допомога буде надаватися тільки тим, хто навчався за державним замовленням. На фізико-математичному факультеті таких випускників, а тепер вже молодих фахівців, майже 95 відсотків. На тих випускників, які побажали самостійно влаштуватися на роботу в банках, страхових компаніях, фірмах з продажу та обслуговування складної електронної та комп'ютерної техніки, вищезгадані виплати не поширюються.

– Ви відчуваєте на факультеті, що діє державна програма підтримки студентів, які опановують фізико-математичну освіту?

– По-перше, держава виділяє місця для навчання за держзамовленням. Це потужний стимул у вигляді стипендії. По-друге, стипендія у майбутніх учителів математики й фізики на 21% більша, ніж на інших педагогічних спеціальностях. Це, дійсно, підтримка. Ми проаналізували за даними сайту vstup.info, що конкурс на спеціальності «математика» і «фізика» цього року був майже такий, як на гірничу справу, переробку копалин, металургію, ливарне виробництво, теплоенергетику та електромеханіку.

– Але ж, мабуть, не так просто підготувати сучасного компетентного вчителя з доволно взятого вступника?

– У нас усвідомлення правильного вибору професії продовжується і під час навчання. Чого варте побувати студенту три тижні на практиці в оздоровчих таборах або двічі майже по два місяці в школах вчителями!

– Яким бачите сучасного вчителя і його призначення?

– Про вчителя можна сказати, трохи перефразувавши великого російського письменника Льва Толстого. Якщо вчитель має тільки любов до справи, то він буде хорошим вчителем. Якщо вчитель відчуває тільки любов до учня, як батько чи мати, він буде кращим того вчителя, який прочитав усі книжки, але не відчуває любові ні до справи, ні до учня. А якщо вчитель поєднує в собі любов до справи і до учнів, то він – досконалий учитель! Справжній вчитель повинен любити свою роботу, учнів і бути професіоналом. При цьому вміти не лише навчати дітей, а й самому постійно вчитися.

Успішна професійна діяльність випускників для вчителя будь-якого рівня є показником і головним результатом його життя. Я задоволений своїми випускниками і щиро їм вдячний, – підсумовує професор В.В.Корольський. – Життя є повноцінним. Я побував у понад двадцяти країнах світу, значну кількість із них відвідав за рахунок службових відряджень. Але кращої країни, ніж Україна, для мене немає. Тому і далі, якщо дозволять умови, буду працювати на покращення її майбутнього та майбутнього української освіти.

«УН», 2013

Доктор філософських наук Ярослав Шрамко: «Криворізький педагогічний прямує європейським курсом»

Україна обрала європейський шлях розвитку, що позначається у всіх галузях, у тому числі й освітній. Які кроки в цьому напрямку робить вищий навчальний заклад, дізнаємося від **доктора філософських наук, професора Ярослава Владиславовича Шрамка** (на той час проректора КНУ), який має значний досвід міжнародного співробітництва.

Довідка

Я.В. Шрамко брав участь у науковому проекті в 1996 - 1998 рр. при Інституті філософії Берлінського університету імені Гумбольта (Німеччина), стажувався при Інституті філософії Уппсальського університету (Швеція), був учасником програми академічного обміну імені Фулбрайта, дослідником при Департаменті філософії Індіанського університету (США). 2003 року був удостоєний престижної міжнародної наукової премії імені Фрідріха Вільгельма Бесселя, у рамках якого розроблявся науковий проект при Інституті філософії Дрезденського технічного університету. Я. В. Шрамко не раз ставав володарем міжнародних грантів та брав участь у проектах, був членом редколегій різних міжнародних видань з логіки та філософії.

– У контексті європейської інтеграції, курсу, який обрала наша країна, особливої актуальності набуває питання міжнародного співробітництва. Яке місце міжнародного співробітництва у вищих навчальних закладах Кривого Рогу?

– Міжнародне співробітництво є пріоритетним напрямом діяльності всіх структурних підрозділів університету. У наш час вчені університету співпрацюють із колегами з Польщі, Франції, Німеччини, Великобританії, США та інших країн. Мета цієї співпраці – адаптація до європейських та світових стандартів, а також збереження кращих досягнень національної освіти.

– Що позитивного може дати європейський курс для університету?

– Ми націлені на обмін досвідом роботи, підготовку педагогічних кадрів та проведення спільних наукових та освітніх проектів. Пріоритетним у нашій діяльності є забезпечення академічної мобільності професорсько-викладацького складу, аспірантів і студентів університету, а також укладання угод про міжнародне співробітництво. Включення в європейський освітній простір є передумовою виходу нашого вузу на принципово новий рівень і можливості залучення викладачів та студентів до європейської науки. Університет тільки тоді виправдовує своє призначення, коли викладачі та студенти займаються реальними науковими дослідженнями, а сучасна наука не може не бути міжнародною.

– Що Криворізький педагогічний може дати вагомого для світової

громадськості?

– Співпрацюємо з такими європейськими вузами як Сілезька Політехніка (Польща), Рурський університет Бохума (Німеччина) та іншими. Укладено також угоду з Науково-дослідним центром «Райан» (США). У рамках теми «Хижі птахи і сови України» кафедрою зоології, фізіології та валеології виконувався проект «Збереження балабана на пріоритетних територіях України» за фінансової підтримки Інституту дослідження соколів (Великобританія), який є частиною Міжнародної консультативної компанії з охорони дикої природи й веде проекти по соколах у всьому світі (виділено грант). Кафедра ботаніки розробляє проект «Повернути річку людям», який фінансується в рамках Програми польсько-американського Фонду Свободи «Перетворення в Регіоні». Партнерство в цьому проекті має на меті відновлення річки Саксагань у Кривому Розі. Крім того, студенти та викладачі беруть участь у програмах академічного обміну Fulbright, DAAD. Співпраця із зарубіжними університетами та організаціями полягає в участі наших викладачів і студентів у проектах, стажуваннях та академічних обмінах, проведених спільних конференцій та інше.

– Над чим зараз працюєте? Що впроваджуєте у навчальному закладі?

– Зараз я працюю над міжнародним науково-дослідним проектом «Marie Curie Action: International Research Staff Exchange Scheme». Крім того, наша кафедра філософії вже протягом багатьох років співпрацює з Дрезденським технічним університетом (Німеччина). Серед наших партнерів і Рурський університет Бохума (Німеччина). Кращі напрацювання ми впроваджуємо в навчальному процесі під час викладання філософії та логіки.

– Що свого втілюєте за кордоном?

– Сфера моїх наукових інтересів – сучасна неklasична логіка, зокрема узагальнені логічні числення, які дозволяють побудувати системи міркувань для ієрархічних комп'ютерних мереж. Результати цих досліджень зібрані в науковій монографії, яка опублікована у виданні Шпрінгер (Німеччина) у співавторстві з професором Рурського університету Генріхом Ванзінгом «Істина і брехня: дослідження узагальнених логічних значень» [114]. Ці напрацювання мають практичне застосування в університетах Європи, а також реалізуються під час моїх занять в КП.

– Якою мовою книга?

– Мовою сучасної науки міжнародного рівня є англійська мова.

– Які зміни у вищих навчальних закладах відбудуться у зв'язку з введенням нового Закону «Про вищу освіту»?

– Зараз усі вузи України знаходяться в процесі імплементації положень нового Закону «Про вищу освіту». Нас очікують великі зміни, які стосуються як освітніх ступенів і рівнів (наприклад, скасовується освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст»), і ми переходимо до системи вищої освіти за схемою бакалавр – магістр – доктор філософії – доктор наук), так і всієї структури організації навчального процесу, максимально наближеною до

європейських стандартів і традицій. Зокрема, це стосується зменшення аудиторного навантаження викладачів і студентів, збільшення частки самостійності й вибору курсів самими студентами.

– *Яка європейська перспектива Криворізького педагогічного?*

– Намагаємося втілювати у своїй діяльності кращі європейські стандарти, тому що для нас дуже важливо, щоб молоде покоління залишалось в нашому рідному місті – Кривому Розі, щоб зробити його по-справжньому європейським.

– *У рамках дослідницьких грантів вам довелося працювати в університетах Німеччини, Швеції, США. У чому полягає схожість і відмінність вступної кампанії у них та у нас?*

– У кожній з цих країн дещо різні системи середньої та вищої освіти, які склалися століттями і спираються на давні традиції. Вони певною мірою відрізняються від того, до чого ми звикли в Україні. Це стосується і систем відбору студентів для вищих навчальних закладів. Наприклад, у Німеччині не існує єдиної для всіх загальнообов'язкової середньої освіти – середні школи тут розділені на кілька рівнів. Найбільш високий рівень представлений гімназіями, в яких навчається майже 50% усіх школярів, і навчання триває 12-13 років. Тільки випускники гімназій отримують атестат зрілості про повну загальну середню освіту, який дає право продовжити навчання в університеті. Зарахування до університету відбувається без будь-яких вступних іспитів, і кожен власник гімназичного атестата зрілості зараховується до університету на обрану спеціальність всього лише на підставі особистої заяви. Виняток становлять спеціальності, які користуються підвищеним попитом, такі як медицина і право. Розподіл між університетами Німеччини абітурієнтів на ці спеціальності відбувається централізовано на підставі конкурсу атестатів.

Відносно США, там процедура прийому та відбору абітурієнтів до вищих навчальних закладів залежить від їх престижності. Жодних єдиних вимог до абітурієнтів немає, і будь-яка централізована система вступу до вузів, по суті, відсутня. Зокрема, в одні вузи набір здійснюється шляхом конкурсних іспитів, співбесіди, тестування, для інших єдиною умовою є наявність середньої освіти. Ряд американських університетів і коледжів здійснюють прийом студентів за результатами конкурсу документів про закінчення середньої школи. Однак найбільш відомі університети влаштовують конкурсний відбір, оскільки кількість вступників значно перевищує можливості навчальних закладів. Слід також пам'ятати, що, на відміну від Німеччини, вища освіта в США є платною, причому вартість навчання, як правило, дуже висока і коливається, залежно від престижності університету, від 10 тис. до 50 тис. доларів на рік.

«ДГ», 2010; «ДГ», «УН», 2015

Перший проректор КДПУ Оксана Остроушко: «Реформа в освіті стартувала. Але її результати залежатимуть не лише від копіткої роботи педагогів»

Нещодавно Президент України підписав довгоочікуваний Закон України «Про освіту» [30]. Про те, як у Кривому Розі по-новому навчатимуть, що змінить реформа, говоримо з **першим проректором Криворізького державного педагогічного університету, кандидатом філологічних наук, доцентом О. А. Остроушко** (на фото).

– Шановна Оксано Андріївно, щиро вітаємо вас! Нарешті кардинальні зміни у навчальному процесі скоро з'являться і в педагогіці? Наскільки педагогічний університет готовий до них?

– Скажу вам, що ми ще раніше активно долучились до громадського обговорення законопроектів «Про освіту», перед тим – «Про вищу освіту». Загалом беремо участь у розробленні державних стандартів освіти, зокрема вищої, співпрацюємо і з органами виконавчої влади у сфері освіти і науки, і з іншими закладами освіти усіх рівнів. Тому ми цілком готові до тих змін, які закладені в новому Законі України «Про освіту».

Цей Закон – засадничий для функціонування та розвитку освітньої галузі в нашій державі й взагалі для формування найважливішого – людського потенціалу держави. Закон має забезпечити створення системи освіти нового покоління, яка здатна забезпечити всебічний розвиток людини та істотне зростання інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості. Про це йдеться у пояснювальній записці до Закону.

Закон визначає аж 13 рівнів освіти. Це дошкільна, початкова, базова середня, профільна середня освіта, три рівні професійної (професійно-технічної) освіти, фахова передвища освіта, п'ять рівнів вищої освіти (від молодшого бакалавра до доктора наук).

Найбільш кардинальні зміни відбудуться у сфері загальної середньої освіти. З наступного навчального року (2018-2019) тривалість здобуття повної загальної середньої освіти становитиме 12 років, а саме: початкової освіти – 4 роки (з першого по четвертий класи); базової середньої освіти – 5 років (з п'ятого по дев'ятий класи); профільної середньої освіти – 3 роки (з десятого по дванадцятий класи). Тобто тривалість навчання дітей у так званій старшій школі збільшиться з двох до трьох років, а сама старша школа буде профільною. Здобуття початкової освіти забезпечуватимуть початкові школи (заклад освіти I ступеня), базову середню освіту учні здобуватимуть у гімназіях (заклад середньої освіти II ступеня), а здобуття профільної середньої освіти забезпечуватимуть ліцеї (заклади середньої освіти III ступеня).

Зауважу, що випускник гімназії, тобто особа, яка здобула базову

середню освіту, зобов'язаний буде скласти державну підсумкову атестацію у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Державна атестація випускників початкової школи здійснюватиметься лише з метою моніторингу якості діяльності закладу освіти та/або якості освіти.

– *Ось читаємо Закон: «реформа має ступеневий характер». Що це значить?*

– А те, що прикінцевими та перехідними положеннями Закону передбачено, що навчання учнів за програмами 12-річної повної загальної середньої освіти розпочнеться з 1 вересня 2018 року для початкової школи, з 1 вересня 2022 року – для базової середньої освіти і з 1 вересня 2027 року – для профільної середньої освіти.

Не омину увагою й норму нового Закону щодо оплати праці педагогічних працівників: стаття 61 передбачає, що посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії встановлюється в розмірі трьох мінімальних заробітних плат, а найменший посадовий оклад науково-педагогічного працівника має бути принаймні на 25 відсотків вищий. Ці положення Закону набувають чинності з 1 січня 2018 року, але вчителям і викладачам поки рано чекати такого збільшення заробітних плат. Відповідно до частини 6 прикінцевих та перехідних положень Закону, Кабінет Міністрів України має забезпечити поетапну реалізацію цих положень до 2023 року.

Студенти за списування можуть бути відраховані з вищу

– *Що дає запровадження Закону для розширення прав здобувачів освіти та закладів освіти?*

– Передусім Закон визначає право особи на навчання впродовж життя та індивідуальну освітню траєкторію. Людина вільна у виборі видів і форм освіти. Законом задекларовано, що держава визнає не тільки формальну освіту, а й неформальну та інформальну (самоосвіту). Хоча порядок визнання результатів навчання, здобутих, скажімо, шляхом самоосвіти, ще належить розробити. Щодо сфери формальної освіти, освітні програми не тільки в галузі вищої, але й середньої освіти мають передбачати освітні компоненти для вільного вибору здобувачів освіти.

Дуже важливо, що Закон передбачає різні освітні траєкторії, у яких дитина зможе якнайповніше реалізувати й розвинути свої здібності.

Профільна середня освіта матиме два спрямування: академічне та професійне. Навчання в академічному ліцеї передбачатиме поглиблене вивчення окремих предметів та орієнтацію на продовження навчання на вищих рівнях освіти. Професійне спрямування буде орієнтоване передусім на ринок праці. Водночас Законом визначено, що особа, здобуваючи повну загальну середню освіту чи то за академічним, чи то за професійним спрямуванням, має право на здобуття освіти на інших рівнях. Іншими словами, навчання в професійному ліцеї не позбавляє його випускника права вступати до вищого навчального закладу (у новій термінології Закону – закладу вищої освіти).

Крім того, повну загальну середню освіту особа може здобути і в

професійно-технічних закладах освіти, а також у закладах фахової передвищої освіти – це теж новий термін Закону. Під останніми маються на увазі заклади освіти, які готуватимуть фахівців ступеня молодшого спеціаліста. І професійно-технічну, і фахову передвищу освіту можна буде здобувати як на базі повної загальної середньої освіти, так і з одночасним її здобуттям.

Крім гімназій і ліцеїв, існуватимуть і заклади спеціалізованої освіти мистецького, спортивного та військового спрямування, навчаючись у яких, особа також зможе здобути повну загальну середню освіту. Це будуть спеціалізовані мистецькі школи, школи-інтернати та професійні коледжі спортивного профілю, професійні коледжі культурологічного або мистецького спрямування, військові та наукові ліцеї. Також Закон передбачає й більшу автономію закладів освіти, зокрема щодо вибору, розроблення й затвердження освітніх програм, навчальних планів, структурування освітнього процесу тощо. Ліцеї, приватні заклади загальної середньої освіти, заклади спеціалізованої освіти мають право проводити зарахування учнів на конкурсних засадах. Передбачається й більша фінансова самостійність закладів освіти.

– Чи є щось нового з розряду обов'язків здобувачів освіти? Що вони повинні робити?

Здобувачі освіти передусім зобов'язані досягти результатів навчання, передбачених відповідним стандартом освіти. Перший обов'язок здобувача освіти – наполегливо вчитися, виконувати вимоги освітньої програми, дотримуватись принципу академічної доброчесності. Прикметно, що в Законі списування визначається як один із видів порушення академічної доброчесності. А за такі порушення здобувач освіти може бути притягнений до академічної відповідальності: від повторного проходження оцінювання (наприклад, повторного написання контрольної роботи) аж до відрахування із закладу освіти. Останнє, щоправда, не стосується осіб, які здобувають загальну середню освіту. А от студенти за списування цілком можуть бути відраховані!

І вчитися, і одружитися. Як варіант

– Яких випускників школи нам очікувати через 12 років? Їм буде по 19, дехто, швидше за все, вже й одружитися встигне до випускного балу. Чи є можливість вже зараз впливати на ситуацію?

– Найрізноманітніші будуть варіанти. Те, якими будуть випускники шкіл через 12 років, залежить значною мірою від стандартів освіти, які визначають результати навчання, та освітніх програм, розроблених на їх основі. Профільна середня освіта дозволяє задовольнити індивідуальні інтереси та освітні потреби учня, розвинути його таланти та здібності. Водночас принцип забезпечення рівного доступу до освіти, принцип рівних можливостей для всіх має реалізуватись і в тому, щоб, наприклад, випускник спеціалізованої мистецької школи був спроможним за власним вибором продовжити навчання в університеті і за технічною чи інженерною

спеціальністю. І щоб він мав для цього необхідні знання й компетентності: математичні, в галузі природничих наук і техніки! Або навпаки: щоб випускник наукового ліцею мав змогу за своїм вибором здобувати мистецьку освіту на вищому рівні.

Отже, надзвичайно важливо, щоб профільність середньої освіти не призвела до погіршення загального освітнього рівня випускників шкіл, їх занадто вузької спеціалізації.

– *На які новації радите звернути увагу криворіжцям щодо забезпечення якості освіти?*

– Закон «Про освіту» передбачає систему внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості освіти. Кожен заклад освіти зобов'язаний мати, зокрема, власну систему забезпечення академічної доброчесності, прозорі й чіткі правила та процедури оцінювання здобувачів освіти, педагогічної діяльності працівників, управлінської діяльності керівників тощо. Із системою внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Криворізькому державному педагогічному університеті можна ознайомитись на нашому офіційному сайті в розділі «Документи університету» – «Правова база». Цією системою, зокрема, передбачається також постійний моніторинг та перегляд освітніх програм і зворотній зв'язок із здобувачами освіти.

До речі, новацією Закону є те, що оцінювати заклади освіти можуть не лише державні структури, але й акредитовані фахові громадські об'єднання, інші акредитовані юридичні особи, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності. Суб'єктами громадського контролю, згідно зі статтею 71, можуть бути об'єднання батьківських комітетів, здобувачів освіти, професійні об'єднання педагогічних і науково-педагогічних працівників та інші інститути громадянського суспільства. Права суб'єктів громадського контролю доволі широкі: це і моніторинг якості навчальних матеріалів, розподілу витрат на освіту, цільового використання коштів, і участь у громадському обговоренні, і проведення громадських експертиз тощо.

Думаю, такі нововведення Закону є ще одним свідченням формування в нашій державі громадянського суспільства. Але дуже важливо, щоб подібний контроль не ставав на заваді і не шкодив освітньому процесу, тому Закон обґрунтовано передбачає, що безпосередньо в закладі освіти громадський нагляд може проводитися виключно з дозволу керівника закладу освіти.

– *Часто буваємо в трудових колективах Кривого Рогу і чуємо від батьків учнів нарікання на те, що вчителі не забезпечують належну якість освіти, змушуючи учнів звертатися до репетиторів. Яким має бути контроль за навчальним процесом і якістю освіти?*

– По-перше, я не була б такою категоричною при оцінюванні якості роботи педагогічних працівників і загалом при оцінюванні якості української освіти, середньої зокрема. Щороку українські учні та студенти перемагають не тільки на всеукраїнських, але й на міжнародних олімпіадах, конкурсах наукових робіт, демонструють високі результати на ЗНО. І серед випускників

криворізьких шкіл є такі, хто отримав 200 балів на ЗНО, причому і з предметів природничого і фізико-математичного циклів. Подивіться на результати вступних кампаній до вищих навчальних закладів. У нас є багато гарних випускників шкіл, із якісною підготовкою. Оцінюючи кількість абітурієнтів із високими балами в межах України, схилиюсь до думки, що проблема «змушування до репетиторства» значно перебільшена.

Зрозуміло, що поряд із цим є й учні, які не подолали порогу ЗНО, які отримали мінімальні бали, засвідчили низьку якість знань. Але на те й спрямована реформа освітньої галузі, щоб відсоток таких осіб ставав дедалі меншим.

По-друге, стаття 51 Закону, у якій ідеться про сертифікацію педагогічних працівників, містить дуже багато невідомих. Усі відразу звертають увагу на те, що за наявність сертифіката (який, до речі, буде дійсним протягом лише трьох років, тоді як обов'язкову атестацію педпрацівник має проходити не рідше одного разу на п'ять років), вчителю встановлюватиметься доплата у розмірі 20 відсотків від посадового окладу. Але ця норма Закону набере чинності лише з 1 січня 2019 року. Але до того треба, щоб зникли всі невідомі! Має бути прописана процедура сертифікації, мають бути визначені (чи створені?) спеціально уповноважені державою установи, які будуть здійснювати цю сертифікацію, Кабінет Міністрів має затвердити положення про ці установи. Крім того, і самі Положення про сертифікацію педагогічних працівників повинні бути затверджені Кабміном. Подивимось, як буде прописана задекларована сертифікація в підзаконних актах, лише тоді можна буде сказати, наскільки ця норма Закону сприятиме підвищенню професійного рівня вчителів.

Студенти і викладачі КДПУ у музеї «Літературно-мистецьке Криворіжжя»

Старанно готувати вчителя, здатного до інновацій

– Про професійне зростання педагогічних та науково-педагогічних кадрів. Підвищення зарплати вчителя вплине на те, що до педагогічних вишів прийдуть навчатися кращі випускники шкіл? І як готувати учителів, щоб вони виходили на роботу справді здатними до запровадження інновацій?

– Успіх реформи залежатиме від того, хто її реалізує, тобто від учителів, від

їхніх науково-предметних знань, психолого-педагогічної підготовки, методичної вправності. А тут критично важливу роль відіграють педагогічні університети, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів для освітньої галузі. Без кваліфікованих учительських кадрів жодна освітня реформа просто неможлива.

Приємно відзначити, що цього року до Криворізького державного педагогічного університету на бюджетну форму навчання вступили абітурієнти із доволі високими балами ЗНО. На більшість спеціальностей нашого університету середній бал вступників – у межах 170-180. І це передусім заслуга вчителів, хоч вони і без сертифікатів. Сподіваємось, що закладені в Законі соціальні гарантії педагогічним і науково-педагогічним працівникам сприятимуть підвищенню престижності праці педагога та зроблять педагогічні спеціальності привабливими для випускників шкіл.

Щодо того, як готувати вчителя, здатного до інновацій. По-перше, інновації не виникають на порожньому місці, нізвідки. Вони мають серйозне підґрунтя. Для вчителя такою першоосновою має бути глибока науково-предметна підготовка. Вчитель передусім повинен бути фахівцем у тій предметній галузі, яку він викладає в школі. Гарним математиком, фізиком, біологом, вільно спілкуватись іноземною мовою, мати високі спортивні результати, творчі досягнення тощо. По-друге, робота вчителя неможлива без серйозної психолого-педагогічної і методичної підготовки. Власне, і сертифікація вчителів передбачає, серед іншого, оцінювання їх компетентностей із педагогіки та психології, практичних вмій застосування сучасних методів і технологій навчання. Це вже записано в Законі. Тому підготовка вчителя в університеті повинна передбачати не тільки набуття знань із методики викладання певного предмета, але й серйозну практичну підготовку. Ми дуже вдячні всім школам, гімназіям, ліцеям, іншим навчальним закладам нашого міста, з якими наш університет тісно співпрацює і які є нашими базами практики. Саме під час таких «занурень» у професійне середовище, спілкування з учителями-практиками студенти набувають неоціненного досвіду викладання та взаємодії з дитячим колективом.

Слід зазначити, що практично в усіх розвинених країнах світу право працювати в закладах освіти, право бути вчителем мають виключно особи з педагогічною освітою, які мають спеціальну педагогічну підготовку, а в старшій (профільній) школі працюють ті, хто здобув ступінь магістра. Але новий Закон «Про освіту» не ставить таких вимог до педагогічних працівників. Натомість частина п'ята статті 58 припускає, що на посадах педпрацівників можуть працювати особи, які здобули вищу, фахову передвищу чи професійну (професійно-технічну) освіту за іншою спеціальністю та яким не було присвоєно професійну кваліфікацію педагогічного працівника. Це видається логічним, скажімо, для закладів позашкільної, професійно-технічної, передвищої чи вищої освіти, де на посади керівників гуртків, навчальних майстрів, викладачів спеціальних дисциплін тощо приймаються особи з відповідною спеціальною освітою. Але щодо закладів дошкільної чи загальної

середньої освіти ця норма доволі дискусійна. Диявол криється в деталях, як говорять. І, дивись, завтра викладати географію вашій дитині прийде фахівець-товарознавець чи іноземну мову – той, хто багато разів побував за кордоном. У будь-якому разі, Закон не містить обмежень щодо того, якою саме може бути ця «інша освіта». Доволі небезпечно, як на мій погляд.

– *Як фінансуватиметься освіта, зокрема для створення якісної матеріально-технічної бази? А то преса рясніє дописами про грошові внески у батьківські фонди. Так, нібито головні корупціонери засіли в освіті.*

Серед новацій Закону – те, що держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 відсотків валового внутрішнього продукту (у Законі «Про освіту» 1991 року асигнування визначались у межах не менше 10 відсотків національного доходу).

Передбачається, як я вже говорила, й більша фінансова самостійність закладів освіти, зокрема можливість розміщувати на депозитних рахунках у банках державного сектору тимчасово вільні кошти. Також з 01 січня 2019 року планується запровадити принцип «гроші ходять за дитиною» для державного фінансування навчання дитини в приватних закладах освіти.

Основними пунктами витрат на освіту є збільшення заробітної плати вчителям, запровадження 12-річної програми для здобуття повної загальної середньої освіти, проходження зовнішнього педагогічними працівниками державної сертифікації, проведення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників після здобуття і повної, і базової середньої освіти, безкоштовне підвезення до місць навчання і додому дітей, які проживають у сільській місцевості і потребують підвезення, забезпечення гуртожитками учнів закладів середньої освіти, які навчаються не за місцем проживання.

Будемо сподіватись, що коштів, виділення яких передбачено Законом, буде вистачати й на покращення матеріально-технічного забезпечення закладів освіти.

– *Що нового передбачено законом для отримання вищої освіти та навчання дорослих, зокрема перепідготовки та підвищення кваліфікації учителів?*

– Навчання впродовж життя – одна із ключових компетентностей, необхідних сучасній людині для успішної життєдіяльності. Сприяння такому навчанню названо серед засад державної політики у сфері освіти. Складовою освіти впродовж життя є освіта дорослих, яка, зокрема, може реалізуватись як післядипломна освіта, професійне навчання працівників, курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації, безперервний професійний розвиток.

Прикметно, що відтепер на законодавчому рівні передбачено, що післядипломна освіта може включати здобуття другої (наступної) вищої освіти. І слід сказати, така форма освіти дорослих все більше набирає популярності. Криворізький педагогічний цього року здійснив прийом більше 150 осіб для здобуття другої вищої освіти, тоді як у попередні роки кількість зарахованих коливалась у межах 50-70.

Сьогодні питання української мови – це питання національної безпеки України

– *Вам, як людині, яка отримала дві вищі філологічні освіти – з української філології та іноземних мов, спеціалізується у науковому напрямку з філологічних наук, мабуть, надзвичайно чутливим було питання щодо мови навчання і обговорення цього питання навіть поза межами України? Які перспективи реалізації «мовної статті» у Кривому Розі?*

– Стаття 7 Закону щодо мови освіти повністю відповідає загальноєвропейським засадам і тенденціям мовної політики та документам, що регулюють захист мов національних меншин. Сьогодні питання мови в нашій країні – це питання національної безпеки, подальшого існування України як держави та українців як нації. Мова в умовах сучасних глобалізаційних процесів – перший чинник національної єдності, національної ідентифікації та самоідентифікації. І ті, хто так активно обговорював «мовну статтю», зокрема і за межами України, прекрасно це розуміють. Державна мова в закладах освіти – це вирішальний крок до справжнього становлення самостійної Української держави та подолання радянської минувшини.

А щодо перспектив реалізації – все буде добре. Не думаю, що тут будуть якісь проблеми, хіба що якісь політичні сили захочуть збурити зайвий раз суспільство, аби нагадати про себе.

Науково-педагогічний склад кафедри української мови КДПУ

– *У Законі йде мова про те, що результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством. Як це потрібно трактувати? І що нового це може дати для криворізьких учнів та учителів?*

– Вимоги до процедур присвоєння кваліфікацій, визнання результатів неформального та інформального навчання має сформулювати Національне агентство кваліфікацій, котре повинно бути створене Кабінетом Міністрів України протягом року з дня набрання чинності Законом. А взагалі визнання результатів самоосвіти чи неформальної освіти певною державною структурою – нормальна європейська практика. І це, припускаю, дозволить у майбутньому особам різного віку, не тільки учням, дійсно на практиці

реалізувати задекларовану свободу вибору форм і видів освіти, закладів освіти.

– У статтях 19-20 мова йде про навчання осіб з особливими навчальними потребами та інклюзивне навчання. Які зміни і покращення у цьому питанні очікують на криворізьких учнів та освітян?

– Ключовою засадою є те, що особам з особливими освітніми потребами освіта надається нарівні з іншими особами, з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. Для таких осіб може формуватись індивідуальна освітня траєкторія, вони повинні бути забезпечені, в разі потреби, допоміжними засобами навчання. Приміщення закладів освіти мають відповідати принципам універсального дизайну та/або розумного пристосування.

Закон передбачає і функціонування спеціальних закладів освіти (спеціальних, санаторних шкіл), і створення за потреби в закладах освіти інклюзивних та/або спеціальних груп і класів для навчання осіб з особливими освітніми потребами. У разі звернення такої особи чи її батьків інклюзивна (спеціальна) група чи клас утворюються в обов'язковому порядку.

Задля забезпечення реалізації права на освіту дитини з особливими освітніми потребами, надання їй психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг передбачається утворення органами державної влади та органами місцевого самоврядування до 01 вересня 2018 року обласних ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти та міських (районних) інклюзивно-ресурсних центрів шляхом реорганізації існуючої мережі психолого-медико-педагогічних консультацій.

– Які зміни очікують в управлінні навчальними закладами? Ви як один з керівників навчального закладу можете оцінити передбачувані зміни в організаційно-правовому статусі закладів освіти?

Держава гарантує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію закладів освіти. Саме так записано в частині першій статті 23 Закону «Про освіту». Цей Закон та спеціальні закони – «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту» – розмежовують компетенцію різних органів управління закладом освіти: його засновника, керівника, колегіального органу управління та колегіального органу громадського самоврядування, а також наглядової (підкувальної) ради. Так, для закладів загальної середньої освіти функції засновника виконують місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування у галузі загальної середньої освіти, безпосереднє керівництво закладом освіти здійснює його директор, колегіальним органом управління є педагогічна рада, а вищим колегіальним органом громадського самоврядування – загальні збори (конференція) колективу закладу освіти. У такому закладі можуть діяти також органи самоврядування здобувачів освіти, органи батьківського самоврядування, методичні об'єднання тощо. Іншою є система управління закладом вищої освіти, що передбачено в Законі «Про вищу освіту». Власне, така система управління не є новою, вона вже

апробована протягом багатьох років.

Але варто наголосити, що новий Закон «Про освіту» значно розширює автономію закладів освіти, що є, безперечно, позитивним. Скажімо, тепер заклади загальної середньої освіти можуть самостійно формувати освітні програми, тоді як раніше вони мало право лише на розроблення та реалізацію варіативної складової змісту загальної середньої освіти. Ці заклади тепер самостійно забезпечуватимуть добір і розстановку кадрів. Тобто якщо раніше для комунальних закладів загальної середньої освіти добір, призначення на посаду та звільнення з посади педагогічних працівників здійснювали місцеві органи виконавчої влади, то тепер призначати на посади та звільняти з посад усіх працівників закладу – повноваження його директора. Крім того, заклад загальної середньої освіти тепер має право формувати стратегію розвитку закладу, відповідно до статуту утворювати, реорганізовувати та ліквідовувати структурні підрозділи. Зрозуміло, що розширення автономії підвищує і відповідальність закладу за якість його діяльності.

– На чому б хотіли акцентувати увагу? Що зачепило особисто Вас, коли перечитували закон «Про освіту»? Наприклад, у перехідних та прикінцевих положеннях?

– Ще раз підкреслю ключовий момент: успіх реформи залежить від тих, хто її реалізує. Тому надзвичайно важливо, я б сказала, критично важливо готувати висококваліфіковані педагогічні кадри, розвивати мережу профільних педагогічних університетів, підвищувати престижність учительської роботи, залучати до навчання за педагогічними спеціальностями кращих випускників закладів середньої освіти. Можу запевнити, що Криворізький державний педагогічний університет готує фахівців, які здатні відповісти на виклики сучасності.

Насамкінець хочу звернутись до майбутніх випускників шкіл. Робота вчителя, безперечно, нелегка. Вона вимагає передусім постійного самовдосконалення та самоосвіти, часто передбачає значну психоемоційну напругу. Але це та робота, яка дійсно творить майбутнє Держави і Світу загалом.

Для «ДГ» сумісно з Миколою Крамаренком, 2017

Професор Юрій Триус: «Ми позбавляємо молоде покоління майбутнього, якщо продовжуємо сьогодні навчати так, як робили це вчора»

У рамках всеукраїнської науково-методичної конференції «Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в освіті» у Кривому Розі побували науковці з Києва, Черкас, Львова, Маріуполя та інших міст. Обговорювалися актуальні питання теорії й методики застосування апаратних і програмних засобів інформатизації освіти, створення й розвитку комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища, систем і засобів навчання.

Особливо запам'ятався учасникам форуму новизною пропозицій і суджень **доктор педагогічних наук, професор Черкаського державного технологічного університету Ю. В. Триус** [79]. Він привернув увагу до необхідності широкого застосування хмарних технологій як у навчанні, так і в управлінні, бізнесі, банківській та інших сферах. А також у повсякденному житті. Наприклад, для спілкування в соціальних мережах.

– Стрімке поширення хмарних технологій – один з інноваційних трендів у сучасній вищій освіті, – підкреслив Юрій Васильович (*на фото*). – Це ставить перед освітньою спільнотою завдання інтеграції хмарних ресурсів і сервісів у систему організації діяльності сучасних університетів, перебудови його ІТ-інфраструктури і впровадження інноваційних технологій у навчальний процес. Кардинально змінити на краще ситуацію, яка склалася в освіті, можна тільки шляхом впровадження педагогічних і технологічних інновацій. При цьому потрібно змінювати форми, методи, засоби і зміст освіти.

Акцентуючи увагу на перспективах розвитку вищої освіти й використання інновацій у цій сфері, Ю. В. Триус зауважив, що на неї істотно впливають найбільш перспективні технологічні тренди, які будуть мати вплив на глобальні й регіональні ринки різних послуг, у тому числі й освітніх, у найближчі кілька років.

До перспективних технологічних трендів професор відніс мобільні технології; хмароорієнтовані технології; SMART-технології – «розумні будинки», «розумні автомобілі», «розумні міста», «розумний парламент» тощо); великі дані (Big Data), «Інтернет речей» (Internet of Things), доповнена й віртуальна реальність та інші. Акцентував увагу на тому, що повсюди необхідно переходити до застосування вільного програмного забезпечення. І, перш за все, з метою економії грошей. Основними характеристиками Cloud computing є самообслуговування на вимогу, широкий доступ до мережі, об'єднаний ресурс, незалежне становище, швидка гнучкість, вимірювані сервіси, масштабність, оплата за реальне використання.

– *Чимало викладачів і вчителів нарікають на те, що з кожним роком погіршується якість підготовки учнів у школі, студентів у вузі. Навіть у порівнянні з тим, що було десять років тому.*

– Загалом, може бути й так. Але якщо раніше в учня була установка «запам'ятати», то зараз вимоги трохи інші, – розповідає Юрій Васильович. – Обсяги відомостей стрімко зростають, а людина просто не встигає їх опрацювати. Тому в добу швидкозмінних технологій сучасних школярів важливо «навчити вчитися» протягом усього життя, комфортно себе почувати, уміти працювати в команді. І нічого страшного немає в тому, що учень часом не може розв'язати задачу «вручну». Якщо він зможе застосувати для її розв'язування систему комп'ютерної математики і правильно витлумачити

отриманий розв'язок, то це теж добре. Тому для сучасних учнів важливо, щоб у них були вироблені навички швидкого читання, друкування, уміння ставити питання і самостійно знаходити на них відповіді, шанобливого спілкування, у тому числі в соціальних мережах та інші.

– Як зацікавити сучасного учня?

– Зараз важливо звернути увагу на мотивацію навчання молоді, – продовжує розповідати Юрій Васильович. – Ми позбавляємо молоде покоління майбутнього, якщо продовжуємо сьогодні навчати так, як навчали вчора. Знаю по своєму молодшому синові, який навчається у школі, що зараз підлітки тільки тоді щось із цікавістю вивчають, коли бачать можливість його застосування в майбутньому. При цьому вчителі повинні подавати навчальний матеріал цікаво, доступно, з використанням інноваційних педагогічних технологій, зокрема ділових ігор, навчальних проєктів, активно залучаючи учнів до співпраці й взаємодії. І те, що зараз переглядається зміст навчання в школах з метою подальшого його застосування в житті, дуже добре.

– Які сучасні тенденції підготовки й перепідготовки фахівців?

– До ключових брендів у сучасному навчанні відніс би такі, як веб-пошук і впровадження комбінованого навчання, що поєднує в собі якісне традиційне навчання з електронним, мобільним і дистанційним. Значної ролі набуває дистанційна освіта дорослих при отриманні другої спеціальності в разі пошуку нової роботи й перекваліфікації. Більш доступними стають для навчання вебінари, уроки, презентації, тренінги, що проводяться он-лайн у мережі Інтернет.

На жаль, криворізькі вищі й середні навчальні заклади ще недостатньо просунулися на шляху застосування інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні. Й однією з найпоширеніших причин залишається недостатнє фінансування освіти. Сьогодні вже недостатньо того, щоб у школі був комп'ютерний клас. Необхідно обладнати значну кількість аудиторій сучасною мультимедійною технікою, активно використовувати при навчанні ресурси Інтернету. Іншою важливою проблемою сучасної освіти є постійне підвищення рівня підготовки викладачів і вчителів. Ненавчений викладач у кращому випадку охоронятиме дорогу техніку. А ось ефективний викладач у ХХІ столітті повинен вміти передбачати майбутнє, вчитися й опановувати нові технології протягом усього життя.

«ДГ», «УН», 2016

Професор Володимир Буряк: «У перспективі дистанційна форма навчання»

В. К. Буряк – доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, автор понад 200 наукових праць, в яких представлена теорія особистісно-орієнтованого підходу до організації навчального процесу в загальноосвітній та вищій школі, оптимального поєднання самостійної

роботи з грамотним педагогічним управлінням пізнавальною діяльністю учнів. В. К. Буряком створена наукова школа з дидактики, підготовлено понад три десятки кандидатів педагогічних наук. Нагороджений Почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, знаком «Відмінник народної освіти УРСР», медаллю «За заслуги в освіті», медаллю «Святий князь Володимир», нагрудним знаком Криворізької міської ради "За заслуги перед містом".

В. К. Буряк працював у Криворізькому педагогічному університеті з 1980 року, очолював заклад з 2000-го до 2011 року.

– В Україні відбувається докорінне реформування освітньої системи, – підкреслив Володимир Костянтинович. – Процес супроводжується суттєвими змінами і у вищій педагогічній освіті, яка покликана виконувати особливу, унікальну функцію – формувати особистість вчителя, спроможну знайти своє місце у непростих сучасних умовах. А головне – забезпечувати створення інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки і техніки, збереження та примноження національної культурної спадщини.

– Користуючись нагодою, хочемо привітати з успішною акредитацією навчального закладу.

– Щиро дякую. Підтвердили рівень своєї акредитації всі десять спеціальностей: „технологічна освіта“, „образотворче мистецтво“, „українська мова та література“, „англійська мова“, „російська мова“, „біологія“, „хімія“, „географія“, „математика“, „інформатика“. Їх знову було акредитовано за IV рівнем. Успішно пройшли акредитацію і нещодавно відкриті спеціальності „екологія та охорона навколишнього середовища“, „хореографія“ та „дошкільне виховання“. Зазначу, що з цих спеціальностей у нас ще не було жодного випуску.

– Знаємо, що Міністерство освіти і науки значно підвищило рівень вимог до проведення державної акредитації, і особливо щодо кадрового забезпечення спеціальностей. У що це вилється?

– Кафедру має очолювати доктор наук, професор. З цим у нас не все гаразд. Про це мають пам'ятати як завідувачі кафедрами, так і всі викладачі університету, якщо бажаємо гідно підтримувати рівень навчального закладу.

– Якими досягненнями у навчальній роботі може похвалитися університет?

– У минулому навчальному році на денному відділенні підготовлено більше тисячі бакалаврів та спеціалістів. З них п'ята частина отримали дипломи з відзнакою. В цілому в університеті рівень успішності дуже високий. Дипломи з відзнакою отримали також 72 випускники магістратури, з яких п'ятеро навчалися за контрактом. Зважаючи на те, що до магістратури вступають кращі студенти, такий результат є цілком закономірним. Студенти-випускники готували та захищали кваліфікаційні роботи. Всього у поточному році для підсумкової державної атестації було створено 26 кваліфікаційних

комісій. Більше половини з них очолювали провідні вчені інших вузів та досвідчені працівники-освітяни вищої категорії нашого міста. За результатами державної атестації 45 осіб рекомендовано для подальшого навчання в аспірантурі. Взагалі, минулого року на денній формі в університеті навчалося більше чотирьох тисяч осіб, з них понад три тисячі – за освітньо-кваліфікаційним рівнем „бакалавр”, решта – „спеціалісти” і „магістри”. Майже дві третини з них навчається за кошти державного бюджету. Серед заочників відсоток контрактників значно більший, ніж на денній формі навчання.

– У вступній кампанії, багатьох заочників недорахувалися?

– Справді, заочників цього року прийняли на навчання набагато менше, ніж планували і випускали у минулі роки. Це пов'язане з тим, що основною проблемою на заочному відділенні є питання підвищення рівня та якості знань студентів-заочників. На самостійне навчання виноситься значний обсяг матеріалу. Тому лекції, які читають на цьому відділенні, всі мають бути оглядовими, проблемними. Важливо підвищити рівень організації навчального процесу, покращити методичне забезпечення студентів-заочників, дотримуватися єдиних вимог до студентів при складанні заліків й екзаменів. Взагалі університет технічно готовий до того, щоб у перспективі впроваджувати нову форму навчання – дистанційну.

– У 2005-му Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу, головною метою якого є забезпечення формування загальноєвропейського простору освіти, зближення систем освіти всіх країн Європи. При цьому природно виникає питання: а що позитивного отримає вища освіта України від приєднання?

– Перш за все, визнання українських дипломів про вищу освіту усіма країнами-учасниками Болонського процесу. А ще – розширення доступності та підвищення конкурентоспроможності вищої освіти в Європі, поліпшення умов для значного розширення мобільності студентів і викладачів. Це тягне за собою підвищення самостійності і одночасно відповідальності ВНЗ щодо вибору змісту навчання і підвищення якості освіти. Природно, що в такому випадку значно зростає обсяг і рівень самостійної роботи студентів.

В. К. Буряк акцентував увагу на тому, що необхідно підготувати, розробити методичні комплекти, що включають в себе робочі програми, літературу для самостійної роботи студентів, дидактичні матеріали для організації контролю знань і умінь, інші матеріали. На особливому контролі повинна знаходитися якість знань випускників, так як фахівці з нульовими знаннями нікому не потрібні! Гостро поставив В. К. Буряк питання про науково-дослідну роботу у вузі. Кадрова програма передбачає розширення наукових досліджень, підготовку кандидатів і докторів наук. Адже відомо, що тільки сам будучи творчою особистістю, педагог здатний виховати студента як творчу особистість. Крім того, викладачі повинні постійно залучати студентів до вирішення тих наукових проблем; які особисто значимі для них самих, і бачити в студентах своїх найближчих помічників та соратників.

«ДГ», 2006; «ДГ», 2008

Професор Лідія Кондрашова: «Я проти бездумного перенесення зарубіжної системи освіти на нашу національну основу»

Кредитно-модульне навчання – система оцінювання праці студентів за балами, рейтингами, враховуючи участь у наукових конференціях, суспільному житті та інше. Як краще його здійснювати? Про це йшла мова на Всеукраїнській науково-практичній конференції "Проблеми формування педагогічного професіоналізму студентів університетів в умовах кредитно-модульного навчання", яка відбулася у Криворізькому державному педагогічному університеті. У роботі конференції взяли участь науковці Луганського, Донецького, Ніжинського, Уманського, Кіровоградського та багатьох інших університетів України.

– Особливо приємно, що на наш форум приїхало багато молодих науковців, – зауважує **доктор педагогічних наук, професор Л. В. Кондрашова** (на фото). – Як тих, які недавно захистили кандидатські дисертації, так і аспірантів, котрі апробували свої дослідження і намагалися почути думку аудиторії. Мікроклімат був надзвичайно доброзичливий. Наприклад, приїхав з Кіровоградського педагогічного університету (нині *Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка*, –

Т.К.) аспірант М. Вовк, який лише розпочав працювати над дисертацією. Він виступив зі своїми дослідженнями, почув відгуки науковців, присутніх на конференції, відповів на запитання. Зрештою, залишився задоволений собою, бо отримав масу нових ідей для подальших досліджень. Я переконана, що наука завжди починається з бажання, з уміння знайти свій ракурс.

– *Які думки висловлювалися щодо сучасного інноваційного процесу в освіті?*

– Особисто я проти бездумного перенесення зарубіжної системи освіти на нашу національну основу. В цілому я за вирішення проблем глобалізації, об'єднання та інших важливих питань, що постають у педагогічній науці, назріли в галузі різних систем освіти. Я проти "мавпування", проти того, щоб, нав'язуючи зарубіжну систему освіти, не враховувалося те, що цінного напрацьовано віками у нас. На мою думку, якщо не враховувати менталітет народу, його культуру, досягнення, то Болонський процес може завдати шкоди нашій освіті.

Поділивши все на модулі, на кредити, не можна це перекласти на самостійну роботу студенту. Бо молодій людині, яка тільки-но вступила до університету, самій важко прийти до професійної майстерності, якщо у неї не буде належного керівництва, відповідного контролю за виконанням всіх завдань. Що стосується педагогічної праці, то Болонський процес не враховує її природи. До учасників конференції я намагалася донести думку, що педагогічна праця творча і колективна по своїй суті. Якщо замінити спілкування студента з викладачем дистанційним управлінням чи звести його роль до ролі консультанта, то мені здається, що буде програвати професіоналізм майбутнього вчителя. Тому не поспішала б лекційно-семінарську систему

замінювати кредитно-модульною, хоча елементи останньої досить хороші. Та система, яка зараз склалася в українській вищій педагогічній школі, враховує рівень можливостей нашої країни щодо розвитку освіти. Якби ми спочатку поліпшили матеріальну базу навчальних закладів, з врахуванням цього краще підготували викладачів вищої школи, то тоді простіше було б переходити до кредитно-модульної системи. В той же час треба підняти всі ланки освіти, в тому числі і загальноосвітню школу, бо вони взаємопов'язані.

– Нині у нашому суспільстві намітилася нездорова, на мій погляд, тенденція: диплом будь-якою ціною. Як ви до цього ставитеся?

– Звісно, вкрай негативно. Тому що лише самостійна робота, що віддається на відкуп студенту, не приносить користі. Спочатку його необхідно навчити самостійно працювати, а вже на старших курсах дати більше свободи, збільшивши частку самостійної роботи. В той же час слід шукати керовані форми роботи, такі, як бесіди за "круглим столом", конференції, дискусії.

Влаштувати полеміку, де було б видно позицію спеціаліста, його систему поглядів. У таких дискусіях майбутні фахівці могли б використовувати запас теоретичних знань для вирішення практичних потреб. Мені здається, що це дуже важливо. Справа не в балах, які ми поставимо студенту. Якщо ми оцінюємо розвиток особистості, то важливо, щоб сам студент бачив, що кожного дня він придбав щось нове з теоретичних знань чи практичних умінь, що працює на його майбутній професіоналізм. Ми часом недооцінюємо нашого студента. Якщо він відчуває, що навчальний матеріал, форма подачі тощо впливають на його скарбничку, то він справді працює.

Зараз стоїть проблема модернізації власне вузівського процесу. Іноді новим стає добре забуте старе. Що стосується використання у процесі навчання інформаційно-комунікаційних технологій, то, звісно, що тут повинна бути задіяною наочність для візуалізації різного роду абстракцій, що сприятиме інтенсифікації подачі матеріалу. Цими питаннями займаються на всіх кафедрах університету. Зокрема, на кафедрах інформатики, математики. Наша кафедра педагогіки займається питаннями змісту процесуального, задачного підходів, діалогічного, імітаційного, ігрового підходів. Все це дозволяє задіювати у процесі методи активного навчання. Проблема виникає в тому, що класична форма роботи у поєднанні з активними формами навчання входить у протиріччя з тим, що супроводжує Болонський процес. У нас катастрофічно на всіх кафедрах скорочується кількість аудиторних годин і все йде на самостійну роботу. Це не дуже продумано. Майбутній вчитель має навчитися, як вести себе, як говорити, як звертатися до дитини і як їй посміхатися. Найважливіше, щоб майбутній вчитель зміг передати своїм учням те, що теоретичні знання – інструмент для їх практичної дії. Кожний навчальний предмет має бути джерелом особистісного зростання для самоствердження і саморозвитку особистості. На заняттях студент не повинен бути об'єктом. Він стає суб'єктом, активним учасником пізнавального процесу.

«ДГ», 2008

Доцент Світлана Василівна Уткіна: "Повоєнні вчителі заклали в мені любов до вчительської професії"

Осіньного дня, коли біля порогу вже дихають холоди, школа святкує день педагога – свято мудрості, знань, праці. День вчителя! Кожен із нас був учнем, і у кожного залишився в пам'яті улюблений учитель і наставник, вдячність до якого зберігаємо в своїй душі. І ця пам'ять пов'язує нас з нашим дитинством і юністю. Що можна побажати вчителю? Звичайно, що хороших учнів. Тямущих і допитливих, працьовитих і наполегливих. Значною мірою саме від учителя залежить, щоб діти з радістю бігли на уроки, не втомлюючись розв'язували задачі, щоб усе в них виходило. І чим важче нам з ними доводиться, тим довше ми їх пам'ятаємо і, можливо, навіть більше любимо через свої педагогічні досягнення в них втілені.

Напередодні свята розмовляємо з ветераном педагогічної праці, колишнім деканом фізико-математичного факультету Криворізького державного педагогічного університету, **доцентом кафедри математики Світланою Василівною Уткіною**. Вона ділиться спогадами про шкільні роки, про роботу в університеті і своїх студентів.

– Скільки років вже минуло з тих пір, як закінчили школу, а ми постійно зустрічаємося. Не так давно на зустріч однокласників приїхали одинадцять чоловік. Не передати словами, скільки радості, душевного тепла, заряду енергії дало нам це спілкування. Здавалося, що це юність змахнула нам крилом. Згадували наші перші уроки в повоєнній школі, вчителів, а серед них і вчителя фізики Таїсію Андріївну Топор, математики – Тамару Олександрівну Корявко, нашого чарівного класного керівника Олену Афанасіївну. Важкий був час. Ми, часом, напівголодні, іноді в старенькому одязі, займалися в неопалювальних класах. Але всі тягнулися до знань, воістину, як до світла. І вчителі у нас були якісь незвичайні, як люди-загадки. Ми їх поважали, навіть обожнювали, і вони до нас ставилися сердечно, намагалися допомогти, підняти, підтримати. Часом мені здавалося, що я боюся що-небудь дізнатися про вчителя погане. Настільки я перейнялася повагою до цих людей. Це післявоєнні педагоги заклали в мені любов до вчительської професії.

Після закінчення школи у Світлани Уткіної – навчання в Криворізькому педагогічному інституті. А 1-го вересня 1970 року вона вперше пішла до інституту на роботу. З тих пір – то практичні, то лекції, то дисертація, то власні діти ... Не помітила, коли і 35 років за роботою пролетіло. А скільки молодих за її підтримки стали вчителями! С. В. Уткіна разом з Л. С. Нарішкіною розробили посібник «Алгебра і числові системи», який у подальшому був затверджений МОН України як навчальний посібник для студентів математичних спеціальностей педагогічних ВНЗ і 1995-го року вийшов друком у київському видавництві «Вища школа». Довелось Світлані Василівні кафедрою сім років завідувати і деканом п'ятнадцять років працювати.

– Не просто деканом була, – зауважує дочка Світлани Василівни Галина, – а співаючим деканом. Фізмат тоді завжди був на першому місці з художньої самодіяльності. А взагалі-то, мамі несолодке життя випало. Батько

загинув у шахті, коли ми з братом ще зовсім маленькими були. Мені – чотири роки, а йому – дев'ятий пішов. Мама сама підняла нас, виростила. Часом о другій ночі лягала, а о четвертій прокидалася, готувалася до занять, писала конспекти, поспішала на лекції. Завжди всім допомагала і була дуже вимогливою до нас, до студентів і, в першу чергу, до себе.

Ректор університету Я. В. Шрамко вручає ювілярці вітальний адрес (2016)

– *А хто для тебе Світлана Василівна? – запитали в онуки Жені, тоді ще випускниці спеціалізованої школи з поглибленим вивченням німецької мови.*

– Для мене? Часом подруга, іноді учитель. Завжди допомагає мені з фізики, математики, перевіряє креслення. А найчастіше просто улюблена бабуся зі смачним борщем, зі свіжими салатами. І з порядком у будинку! Часом навіть пручаюся: «Бабусю, я не в музеї: де хочу, там і кладу!» Але вона невблаганна. Для неї порядок у голові теж починається з порядку в домі! Ми завжди раді гостям. Часто приходять до нас бабусині співробітники, мої і мамині друзі.

Женя показує улюблені книги з бабусиної бібліотеки, її колекцію керамічних ваз, каже, що навчається у Світлани Василівни мистецтва ікебани.

Господиня запрошує пройтися осіннім садом. Жовтіє листя абрикоса, а куц калини схилився до води. У повітрі розлитий спокій. Часом вітер відносить у наш бік дим від мангала. Як гарно все-таки жити у власному будинку! Все твоє: і клаптик неба бездонного над головою, і кішка Шила, яка гріється на сонці, і собачка від радості облизує руки господині, і куц троянд біля порогу, і грона синього винограду, що опускаються прямо до нашого столика в затишному дворі. Галина пригощає шашликами з перцем, приготованими за улюбленим рецептом Світлани Василівни: в маринаді з яблук.

Час у гостях за приємною бесідою пролетів непомітно. Побажали Світлані Василівні добра й здоров'я, терпіння та успіхів у вчительській роботі. Їй зранку на роботу в педагогічну гімназію, читати спецкурс, сяяти розумне, добре, вічне, запалювати серця вихованців, ростити майбутніх педагогів.

P. S. Станом на 2018-й Галина Анатоліївна Уткіна – кандидат економічних наук, доцент кафедри інформатики та інформаційних технологій, працює на посаді доцента кафедри спеціальних дисциплін Криворізького факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

«ДГ», 2006; 2018.

Григорій Петрович Бевз: «Одне з важливіших завдань учителя – роботи своїх вихованців щасливими»

З кафедрою математики Криворізького педагогічного пов'язане ім'я відомого в Україні педагога, науковця, фахівця з теорії та методики навчання математики Григорія Петровича Бевза.

Довідка

Г. П. Бевз народився 7 лютого 1926 року у селі Війтівка (тепер Родниківка) біля Умані. 1941 року закінчив семирічку в Кривому Розі, а 1947-го – зі срібною медаллю 10-й клас Уманської СШ № 2. Професію вчителя здобував спочатку в Уманському учительському інституті (1950-й), а пізніше, 1952 року, з відзнакою закінчив фізико-математичний факультет Криворізького педагогічного інституту. З 1950 року працював учителем математики та фізики в селах Христинівського району.

Пізніше вступив до аспірантури Київського педагогічного інституту на спеціальність «Методика викладання математики» і виконував дисертаційне дослідження під науковим керівництвом доцента Д.М.Маєргойза. Після закінчення аспірантури 1957 року Г. П. Бевза направили на роботу старшим викладачем до Криворізького педагогічного інституту.

Успішно захистивши 1961 року дисертацію з теми «Доведення в шкільному курсі алгебри», Г. П. Бевз отримав науковий ступінь кандидата педагогічних наук і почав працювати на кафедрі елементарної математики та методики математики в Київському педагогічному інституті імені О. М. Горького (нині Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова – Т. К.). На цій кафедрі Григорій Петрович понад тридцять років обіймав посаду доцента, з них понад десять років завідував кафедрою. Підготував 20 кандидатів наук.

Г. П. Бевз цікавився не лише математикою і педагогікою. Він опублікував книжки "Історія Уманщини" (1997), "Діалектика буття" (2005), "Енеїда" (описав, яким може бути життя людей в Україні 2105-го року) та "Примовки-римвки" (2005), "Українці" (2007), "Моя Україна" (2010), «Дорога до школи» [86] тощо. Неопублікованими залишаються кілька поем, роман у віршах "Червоний вік" і близько сотні інших поезій.

Цю довідку ми подаємо як за матеріалами видання «Під знаком інтеграла» [60] 2017 року до 70-річного ювілею кафедри математики і теорії та методики навчання математики НПУ імені М. П. Драгоманова (упорядник – професор, нинішній завідувач кафедри В. О. Швець), так і за відомостями, знайденими у музеї історії Криворізького державного педагогічного університету, спогадами криворізьких педагогів, які працювали і спілкувалися з Григорієм Петровичем, на основі матеріалів його сайту. На персональному сайті (<http://bevz.ucoz.com/>) автор запрошує відвідувачів ознайомитися з його матеріалами про відомих українців, подискутувати з болючих питань української історії, зокрема за його книгою «Буття українського народу».

Доцент Світлана Уткіна: «Запам'яталося доброзичливе ставлення Г. П. Бевза до молодих викладачів та його готовність їм допомогти»

– З Г. П. Бевзом я познайомилася ще будучи студенткою, – розповідає випусниця фізико-математичного факультету Криворізького педагогічного інституту, а пізніше **кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри математики КДПІ Світлана Василівна Уткіна**. – Так вийшло, що двічі складала у нього іспити. Першого разу – кваліфікаційний у нашому інституті, а наступного – уже кандидатський з математики та методики навчання математики у Київському педагогічному інституті. Запам'яталося надзвичайно доброзичливе ставлення Григорія Петровича і до студентів, і до молодих викладачів, які щойно розпочали свій трудовий шлях, готовність допомогти їм порадою. А ще важливо сказати про те, що Григорій Петрович, будучи і випусником Криворізького педагогічного, і деякий час його викладачем, створював у тодішньому столичному виші гарний імідж для нашого на той час дещо провінційного інституту. Адже у криворізьких ВНЗ у ті роки було дуже мало кандидатів та докторів наук.

– Надзвичайно сподобалися мені лекції Г. П. Бевза з методики навчання математики, – згадує Світлана Василівна. – У нього особливий дар неймовірно просто говорити про складне у методиці навчання математики. Навчаючи майбутніх учителів математики, перечитала і використала у роботі чимало його статей та посібників, та особливо припав до душі досконало виписаний ним розділ «Трикутники» для шкільного курсу геометрії.

Доцент Лариса Черних: «Вдячна Г. П. Бевзу за моє становлення як методиста»

– 1979-го року в Криворізькому педагогічному мені пощастило прослухати цикл чудових лекцій з методики навчання математики, які прочитав для студентів спеціальності «Математика» уже відомий на той час методист математики Григорій Петрович Бевз, – розповідає **кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики та методики її навчання**, а на той час ще асистент цієї кафедри **Л. О. Черних**. – Про читання лекцій домовилася на рівні ректорату доцент кафедри Інна Федорівна Сафір. Особито я відзначила глибину і комплексність подання теми «Вектори».

– *Ще якісь заходи були, окрім читання лекцій?*

– Звісно. Як я зазначила, Г. П. Бевз вже був визначною постаттю у царині методики навчання, тому в інституті був організований загальний семінар, на який запросили як викладачів обох математичних кафедр, так і кафедр фізики та педагогіки, – згадує Лариса Олександрівна. – На пам'ять про цей важливий захід навіть зробили спільне фото.

– *Могли б пригадати, хто на цій світлині? – розглядаємо фото з Л. О. Черних.* – *Адже мені здається, що з усіх тих викладачів лише Ви зараз працюєте у нашому університеті.*

– Так, це вже історія нашого навчального закладу. Час невблаганний: дехто з тодішніх учасників семінару працює в інших навчальних закладах,

частина – на заслуженому відпочинку, окремі вже відійшли у вічність. Називатиму присутніх без зазначення посад і наукових ступенів. У центрі наш гість – Григорій Петрович Бевз. З кафедри фізики на фото бачимо Арнольда Юхимовича Ківа, а ще Дмитра Васильовича Белозьорова, Якова Самойловича Комісарова. На кафедрі педагогіки працювали досить відомі в Україні науковці Любов Федорівна Ткачова, Валерія Семенівна Пікельна, Валентина Анатоліївна Григор'єва. Тоді у нас було дві кафедри: математичного аналізу (математичний аналіз і геометрія) та математики, до якої входили здебільшого викладачі алгебри і методики навчання математики. Я до цієї події на кафедрі математики працювала асистентом лише один рік. Окрім мене, з нашої кафедри на фото Інна Федорівна Сафір, Любов Іванівна Діброва, Світлана Федорівна Максименко, Наталя Володимирівна Богатинська та Борис Григорович Друзь. А ось із кафедри математичного аналізу взяли участь у роботі семінару Олександр Іванович Половина, Микола Петрович Хорошко, Діна Прокоф'ївна Басиста.

Фото на згадку з Г. П. Бевзом (у центрі) під час семінару у КДШ

Г. П. Бевз з аспірантами та викладачами Криворізького пединституту.

Зліва направо нижній ряд: Л. І. Діброва, Г. П. Бевз, Н. В. Богатинська; верхній ряд:

Т. П. Николаєва, Л. Ф. Мільчудька, Л. О. Черних, І. Ф. Сафір, С. Ф. Максименко, Л. С. Нарішкіна.

Григорія Петровича ректорат запросив також зустрітися з молодими викладачами кафедри математики, попрацювати з ними, щоб ті розпочали проводити дослідження з методики навчання математики та писати дисертації.

– Для мене було надзвичайно важливим те, що Григорій Петрович зібрав нас усіх молодих викладачів, які лише прийшли працювати до університету, – ділиться враженнями Л. О. Черних. – Він надзвичайно людяно поговорив з нами про особливості наукової роботи з методики навчання математики. Радив не ставити захмарних цілей, однак, якщо добре розібрався у якійсь темі, то доцільно написати про це статтю. Його практичні поради були надзвичайно слухними та цінними.

– *Пізніше довелося спілкуватися з Г. П. Бевзом?*

– Моя доля склалася так, що за три роки я поїхала до Києва на факультет підвищення кваліфікації, а тоді вступила до аспірантури. Була розподілена у тодішньому Київському педагогічному інституті імені Горького на кафедру математики та методики її навчання. А ось науковим керівником мого дисертаційного дослідження став ... надзвичайно шанований мною Григорій Петрович Бевз. І я дуже цьому зраділа.

– *Лекції і під час курсів підвищення кваліфікації відвідували?*

– Шкільним курсом математики Григорій Петрович володіє з такими нюансами, що, мені здається, до кінця ще не все розповів у своїх статтях і підручниках. Іноді такі цікаві думки з методики навчання математики висловлював, що просто дивувалася, чому ж я раніше так не робила. А ще хотіла б відзначити специфічну манеру Григорія Петровича читати лекції з методики, якої не зустрічала в інших викладачів цієї навчальної дисципліни. Настільки все просто і зрозуміло пояснював, без різних «наворотів», без пафосу, нібито не з учителями говорив, а з школярами 5-го класу. І при цьому такі тонкощі подавав, що слухачі його курсів дивувалися. Його метою було подати матеріал настільки просто, доступно і зрозуміло, щоб слухачі у подальшому могли цим без проблем скористатися. У нього якийсь надзвичайне методичне бачення проблем навчання математики.

Щоб до кінця зрозуміти його як математика, методиста і педагога, з Григорієм Петровичем потрібно було поспілкуватися. Наскільки він з виду непоказний, без гордині, без привертання до себе уваги різними способами, без так званого «пускання пилу в очі», настільки він глибокий у тонкощах методики навчання математики. І на такому високому рівні він знає, по суті, всі математичні дисципліни: математичний аналіз, геометрію, алгебру...

– *Чим зацікавлював, читаючи лекції?*

– Наприклад, розповідаючи про вектори в геометрії, значну увагу приділяв використанню векторів для розв'язування задач з фізики. А це далеко не однакові з математикою застосування. Вражало й те, наскільки велику кількість прикладних задач Григорій Петрович тримає в голові та наводить їх у якості прикладів. Адже не так часто оточуючі нас предмети розглядаємо у якості об'єктів для математичного моделювання. І, мабуть, саме на це

потрібно звертати увагу сучасним учителям. А ще він викликав симпатію у слухачів своєю співучою, чистою українською мовою.

– Крім того, значну увагу приділяв і приділяє становленню мови української науки, насамперед, математичної. Мені надзвичайно сподобалися його аргументи, які викладені у статті «Дбаймо про мову науки».

– Дійсно, мова науки жива, багата, досить розмаїта, потрібна мільйонам українців, але потребує дбайливого ставлення та уваги. Як пише Григорій Петрович, тема досить актуальна для освітян, оскільки створюються нові підручники з різних навчальних дисциплін для загальноосвітньої 12-річної школи. І мова нових підручників має бути доступною для учнів, сучасною, добре унормованою.

– Знаменно, що спілкуємося з вами напередодні Міжнародного дня жінок та дівчат у науці. То над якою темою дослідження тоді працювали?

– Григорій Петрович запропонував обрати тему дидактичного пояснення на уроках геометрії [84], що передбачало дослідження особливостей діяльності вчителя, методики пояснення нового матеріалу. Якщо поглянути з точки зору психології, то потрібно було встановити, якою має бути діяльність учителя та учнів, щоб забезпечити останнім первинне розуміння матеріалу.

– І яким він був науковим керівником?

– Насамперед, надзвичайно відповідальною людиною. Коли приходила до Григорія Петровича на консультації і приносила роздруковані аркуші роботи, він брав до рук червоного олівця, зосереджувався, читаючи мої розмірковування. При цьому ні разу не сказав мені, що написано погано чи це не те, на що він очікував. На той час я мала не такий вже й багатий педагогічний досвід: три роки роботи у школі і три роки у ВНЗ. Григорій Петрович все коректно пояснював, робив потрібні акценти, звертав увагу на кожне речення, на кожну ідею і навіть на коми.

– Першу власну публікацію у науковому журналі пам'ятаєте?

– Це було на першому курсі аспірантури. Наприкінці навчального року Григорій Петрович запропонував мені написати за матеріалами першого розділу роботи рекомендації молодому учителю стосовно того, як доцільно розпочинати навчати доведенню теорем, розв'язуванню задач нового типу тощо. Написала... Оце зараз з такою статтею, як тоді, я б до наукового керівника не пішла. А тоді прийшла! Григорій Петрович зробив першу вичитку, повернув мені на доопрацювання, потім другу... А далі говорить: «Відправляйте до столичного журналу "Математика у школі"». На той час методичних журналів було зовсім мало. І якщо вже в них матеріал публікували, то це була для науковця надзвичайна подія. Минуло трохи часу, і ось Григорій Петрович передає мені поштове відправлення від редакції журналу з примірником для авторської правки. У вкладеному листі було кілька порад щодо покращення тексту та обрання рубрики. Побачивши зауваження, я дещо засмутилася. Однак Григорій Петрович мене підбадьорив: «Але ж могла отримати короткого листа зі слова «Дякуємо. На даний момент цей матеріал

нас не цікавить». А якщо редакція пропонує доопрацювати статтю, то це вже великий успіх для науковця». Завдяки Г. П. Бевзу маю дві публікації у найпрестижнішому на той час журналі. Друга публікація стосувалася використання класної дошки для здійснення записів під час пояснення.

– *Яксь напружені моменти у роботі над дисертацією були?*

– Взагалі-то, працювала я всі три роки рівномірно, дотримуючись складеного графіка. Уже на третьому курсі подала написану роботу для передзахисту. Здавалося, що все йде добре. До передзахисту з роботою ознайомилася і з окремими пропозиціями схвалила тодішня завідувачка кафедри, відомий методист математики Зінаїда Іванівна Слєпкань. А ось Григорій Петрович ... завернув роботу на ґрунтовне доопрацювання окремих параграфів, бо нібито все і є, але не побачив цільності усієї роботи. Усі на кафедрі були трохи здивовані рішенням мого наставника, а я так просто шокована. Мені здавалося, що більшої трагедії їй бути не могло. Адже до цього часу науковий керівник всю мою писанину в цілому схвалював.

– *І як виходили з цієї ситуації?*

– Забрала роботу і пішла працювати. А що робити, коли рекомендації від кафедри нема. Цей період для мене був надзвичайно важким, але й продуктивним, важливим для мого подальшого становлення як методиста. Не знаю, що тоді мною більшою мірою керувало: спортивна злість чи ущемлене самолюбство, а, може, одне й інше. Приїхала на канікули додому і сідила два зимових місяці майже на вулиці не виходила: зранку й до вечора сиділа над своєю роботою. Батьки трохи занепокоєно заглядали до кімнати і лише кликали обідати. За ці два місяці я настільки відшліфувала свою роботу, що обличчя Григорія Петровича просто сяяло після того, як він її прочитав та повідомив на наступному засіданні кафедри про можливість допуску до захисту. «Я знав, що ця аспірантка зробить гарну роботу, – говорив він. – Але не думав, що так багато можна зробити за два місяці».

Пригадую, що на той час захистів дисертацій на кафедрі ще не було, хоча аспірантура діяла. Захисти проходили у так званому УНДПІ (Український науково-дослідний інститут педагогіки). Над дисертаційним дослідженням я працювала з 81-го до 84-го, далі потрібно було брати в Інституті педагогіки направлення для захисту. Тут знову необхідно було проходити і рецензентів, і експертів, і передзахист, далі ставати у чергу для захисту. А тоді черги, щоб захистити дисертаційне дослідження, дійсно були значними. Там мені уже призначили рецензентами кандидатів педагогічних наук Михайла Івановича Бурду (*на сьогодні доктор педагогічних наук*) і Тамару Миколаївну Хмару, з якою ми й до цього часу підтримуємо дружні стосунки.

Доки доопрацювала пропозиції та вистояла у черзі до захисту, настав 86-й рік. Саме в той час відбулася аварія на Чорнобильській АЕС. Яскраво пам'ятаю напівпорожній Київ. З ранку й до вечора машини мили вулиці...

Захист моєї дисертації пройшов успішно. І вже після цього періоду я зрозуміла, наскільки повинна бути вдячною Григорію Петровичу за моє

становлення як методиста і науковця.

– Які поради можете дати студентам, молодим науковцям, виходячи з власного досвіду роботи?

– Зараз так організований процес навчання у закладах вищої освіти, що студент вже на перших курсах може долучитися до наукової роботи, не очікуючи, коли настане час писати магістерську роботу. Це можливість підготувати та зробити публікації у збірниках наукових праць, виступити з доповіддю на науковій конференції. Якщо молода людина планує займатися науковою діяльністю, то вона повинна розпочинати робити це якомога раніше. А щоб писати роботу з методики навчання математики, потрібно мати значний досвід роботи у навчальному закладі, бо інакше це буде звичайнісінька теоретизація, яка мало допоможе становленню нової української школи.

Професор М. І. Бурда: «Григорій Петрович Бевз – щаслива людина, бо справа його життя продовжується у дітях та онуках»

Григорій Петрович Бевз є автором понад 200 наукових праць, з яких майже півсотні підручників і навчальних посібників [4], [17]. Насамперед, це підручник «Методика викладання математики» [5], за яким всі майбутні учителі математики України навчалися протягом чверті століття. А ще він є автором низки підручників з математики для 5-11-х класів загальноосвітніх шкіл, частина з яких написана у співавторстві з доктором педагогічних наук, професором і донькою Григорія Петровича – В. Г. Бевз [3]. Учасники наукової школи, започаткованої Валентиною Григорівною, проводять актуальні дослідження з методики навчання математики та історії розвитку математики.

Учителі математики десятки років використовували зазначені підручники та посібники у навчанні школярів. Чимало педагогів зараз послуговуються їх удосконаленими, відповідно до нових вимог освіти, версіями, хоча в останні роки в українській школі значно розширився асортимент підручників з математики та додалося багато нових авторських колективів. Своєрідною школою методичної майстерності для мене, авторки цих педагогічних замальовок, тоді ще учителя математики Криворізького Жовтневого ліцею, була участь 2004-го року в обговореннях, поданих на конкурс нових шкільних підручників математики для 5-го, а вже 2007 року для 8-го класу, до якого залучали учителів шкіл фахівці з природничо-математичного відділу МОН України Н. С. Прокопенко та Н. П. Щекань.

Справу Григорія Петровича гідно продовжує його внучка – Д. В. Васильєва, кандидат педагогічних наук з теорії та методики навчання математики, старший науковий співробітник відділу математичної та інформатичної освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України. Дарина Володимирівна – фахівець з питань запровадження компетентнісного навчання математики та STEM-освіти, автор низки навчальних підручників та посібників з математики для основної школи, серед яких відзначимо посібники для розвитку логічного мислення школярів,

набуття ними навичок дослідницької діяльності, збірник компетентнісних задач для навчання учнів основної школи за чотирма наскрізними лініями: екологічна безпека та сталий розвиток, громадська відповідальність, здоров'я і безпека, підприємливість і фінансова грамотність.

Познайомилися ми з Дариною Володимирівною 2011 року в Дніпрі. Тоді завідувач кабінетом математики ДООППО В. П. Келесіді та методист Т. Б. Букарева запросили нас виступити з доповідями на серпневому обласному семінарі керівників районних методоб'єднань учителів математики Дніпропетровської області. Про скарбничку педагогічного досвіду освітян Жовтневого (*нині Покровського*) району Кривого Рогу ґрунтовно розповіли методист районного методичного кабінету відділу освіти Валентина Миколаївна Стюпіна та керівник районного методичного об'єднання вчителів математики, учитель-методист, учитель математики КЗШ № 32 Наталя Володимирівна Калашнікова. Я виступала з доповіддю від Криворізького педуніверситету про використання ІКТН в контексті неперервної математичної освіти молоді. Вадим Кімович Кірман, узагальнюючи досвід роботи у Дніпропетровському обласному ліцеї-інтернаті фізико-математичного профілю [42], говорив про формування конкурентоспроможної особистості засобами неперервної математичної освіти.

Дарина Володимирівна Васильєва презентувала учителям щойно видані за її співавторства посібники з математичної логіки [8] і власний електронний посібник для навчання учнів 5-6 класів з використанням мультимедійної дошки [11]. Електронний посібник я вже тоді успішно використовувала у навчанні майбутніх учителів застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби навчання математики. На семінарі усім було надзвичайно цікаво послухати автора розробок, потрібних для сучасного вчителя математики. І про це промовисто говорила кількість питань, поставлених доповідачці після виступу.

Пізніше я мала честь бути опонентом на захисті Дариною Володимирівною її дисертаційного дослідження [10]. Запам'ятався яскравий та переконливий виступ здобувачки наукового ступеня, упевнені відповіді на запитання членів спеціалізованої вченої ради. А ще слова професора Михайла Івановича Бурди про те, що Григорій Петрович – щаслива людина, бо він бачить, що справа його життя продовжується у дітях та онуках, є кому передати досвід і стоси паперів, книги, які довелося перечитати чи написати самому.

Тож, готуючи матеріал до рубрики «Наші випускники» на сайт КДПУ, написала для Дарини Володимирівни кілька запитань, щоб більше дізнатися про роки навчання та роботи Григорія Петровича у нашому закладі освіти.

Уявляєте мою радість, коли я отримала відповідь, що на мої питання може відповісти... Григорій Петрович! Бо він і зараз активний користувач Facebook. Отже, уточнені питання адресувала тепер окремо як для Дарини Володимирівни, так і для Григорія Петровича. А ще спільне питання для обох:

– *У чомусь різняться погляди методистів різних поколінь щодо того, як навчати математики учнів покоління-Z та готувати інноваційних учителів*

для нової української школи?

– Різняться не погляди, а умови роботи методистів математики різних поколінь, – розповідає Д. В. Васильєва.

– *Пані Дарино, складно бути послідовницею таких корифеїв у методиці навчання математики як Григорій Петрович та Валентина Григорівна?*

– Я дуже пишаюся моїм дідусем і мамою. І рада, що є їх послідовницею. Мені завжди є до кого звернутися за порадою чи консультацією. Я дуже багато чула від дідуся про Кривий Ріг, але ніколи там не була. Завітати до Криворізького педагогічного університету було б дуже цікаво.

На фото Григорій Петрович з Валентиною Григорівною (ліворуч) і Дариною Володимирівною у день свого народження 7 лютого 2018 р.

– *Дарино, мені надзвичайно сподобався ваш з Наталією Василюк збірник задач з математики для набуття учнями компетентностей. Вже виробили власний почерк у методиці навчання?*

– У своїй роботі я поєдную традиційні форми навчання з сучасними. Мене цікавить методика навчання математики з використанням ІКТ, впровадження елементів STEM-освіти, розвиток дослідницької діяльності учнів на уроках математики («Я – Дослідник»), аксіологічний потенціал шкільного курсу математики («Збірник задач з математики. 5–9 клас. Наскрізні лінії ключових компетентностей») [12] тощо.

Г. П. Бевз про криворізькі сторінки у його біографії та покликання вчителя

– Кривий Ріг – місто мого дитинства, юності, зрілості, – розповідає Григорій Петрович. – Там я почав навчання з 1-го класу (1934 рік, Соцмісто, школа № 16) і закінчив семирічку в школі № 17 на Дзержинці в 1941 р. Згодом навчався в Криворізькому педінституті (заочно), працював (ще в старому корпусі). На Дзержинці наша родина мала півхати, в ній жив я і дитиною, і вже дорослим, з дружиною і дітьми. В Кривому Розі, ще будучи студентом педінституту, я брав участь у конкурсі молодих поетів, виборів перше місце. Про те писав «Червоний гірник» 13 травня 1953 року. Згодом я з Кривим Рогом пов'язав головного героя своєї «Енеїди» (2005 і 2012 рр.). Про це також

була публікація у міській газеті «Червоний Гірник» 24 травня 2007 року в статті «Киянин родом із Соцміста». Більше про життя в Кривому Розі – в моїй брошурі «Дорога до школи» [86], яка є на моєму сайті (<http://bevz.ucoz.com/>).

Фото поетичних збірок Г. П. Бевза (2005, 2006 рр.)

– Чудово! Упевнена, що багатьом криворіжцям, і не лише педагогам, буде цікаво більше дізнатися про нашого видатного земляка. Багато викладачів і ветеранів праці університету з теплотою згадують Ваш приїзд до нашого вишу, підтримку, яку надавали молодим науковцям у проведенні наукових досліджень. Як у Вас залишилися спогади про роки навчання і роботи у Криворізькому державному педагогічному інституті? Можливо, пам'ятаєте когось із своїх викладачів?

– З моїх криворізьких учителів декого пам'ятаю: це Кайда Федір Ілліч – учитель історії, директор школи № 17; Матяш Михайло Олександрович – учитель фізики, завуч; Чуприна Григорій Дмитрович – математик; Вільго – учителька німецької мови. З моїх криворізьких викладачів пам'ятаю доцента Косика, зав. кафедрою Запольського, Яхніна, Хорошка, Митько, Гнатовського, Карлікову, зі студентів – Сафір, її чоловіка, Друзя.

– У чому різняться погляди методистів математики теперішнього і попереднього покоління?

– Змінились люди, їх потреби, погляди, звички, держави (масштаби, орієнтації, погляди на історію тощо). Змінилась і сама математика: відпали логарифмічні обчислення, логарифмічні лінійки, арифмометри, більшість обчислювальної математики і тригонометрії... Збагатились засоби навчання і спілкування. Тепер держава переходить на цифрове телебачення, цифрову економіку. Цифра – поняття математичне... Навчаючи математики, маємо і виховувати, і розвивати молодь. А проблеми виховання істотно змінились...

– Які поради, виходячи з власного досвіду роботи, могли б дати студентам, які мріють стати вчителями і працювати у школі, чи молодим науковцям, які лише розпочинають власні дослідження?

– Досить розлого поради молодим представив у «Слові до молодих учителів» («Математика в рідній школі», № 10, 2017). Пропоную кілька з них. Учителі завжди були і будуть потрібні будь-якому суспільству. Їх скрізь і завжди шанували і шануватимуть усі порядні люди. Професія учителя не лише важлива, а й визначальна, оскільки саме вчителі творять майбутнє. Коли

хочеш пізнати, яким буде людство за років двадцять, тридцять, придивись до сьогоднішніх учнів. Ось вони – люди майбутнього. Я багато років навчав і виховував молодь у різних навчальних закладах, працював у школах і для школи. Багато побачив, пізнав, зрозумів. І тепер хочу передати головне, що, на мою думку, слід пам'ятати молодим учителям. Учні – найкраща частина суспільства. Ще не зіпсовані життям, безгрішні, по-дитячому наївні, щирі, допитливі, любі, цікаві, діяльні, енергійні, винахідливі, непередбачувані. І такі всі різні!

Одне з важливіших завдань кожного учителя – робити своїх вихованців щасливими і вчити, щоб вони самі себе робили щасливими. Не лише сьогодні, а й завтра і протягом усього життя. Щоб не стали п'яницями, наркоманами, сектантами, не прагнули надмірного адреналіну. І щоб не обмежували своє щастя одним надмірним споживанням. Найбільше щастя людини не в скороминучих відчуттях, а в добрих тривалих почуттях – совісті, справедливості, порядності, вірності, любові, патріотизмі, у розумінні добре виконаної роботи. Чи не найбільше щастя людини – почувати, що вона навчає бути щасливими інших людей. Бажаю всім учителям і тим, хто стане учителем у майбутньому, стати насправді хорошими вчителями!

Мабуть, портрет талановитого нашого земляка Г. П. Бевза буде не зовсім завершеним, якщо не подамо уривки з його поезій [88]. У них віддзеркалена громадянська позиція Григорія Петровича. Ці твори сповнені любові до рідної землі, української мови та культури, життєтворчої сили.

Рідна мова

Багата українська мова,
виразна, зручна і барвіста,
для пісні гожа і розмови,
для науковця і юриста.
В ній кожне слово змісту повне,
звучить привітно, ніжно, щедро,
відбірне – мов чільце коштовне,
добротне – як живуче зерно.
В ній різнобарв'я килимове,
тони, і тембри, і відтінки.
Чудова українська мова,
не зневажаймо рідну тільки!

Любімо Україну!

Любімо ж Вітчизну! Любім і творім
заможну, щасливу, веселу,
як добрий господар на ґрунті старім
нову обживає оселю.
Тепер її доля у наших руках,
плекаймо ж свою Україну,
щоб слава про неї лунала в віках –
про вільну й заможну країну.
Любімо і дбаймо! Бо не в поликах
і не в гопакових ритмах
майбутнє держави, а в дужих руках
і в головах світлих і спритних.

Примовки-римовки

Щоб досягти мети, до неї треба йти.
Навіть Бог велів: «Шануйте вчителів!»
Порадників слухай, а своїми мізками рухай!
Хвались не прабатьками, а розумом і руками.
Важливо не де вчився, а чому навчився.
Виховують людину не за годину.

«ДГ»; сайт КДПУ, 2018

Половина Олександр Іванович: науковець і громадський діяч Криворіжжя

Напередодні 80-ї річниці від дня народження талановитого науковця, невтомного педагога, доцента кафедри математики Криворізького державного педагогічного інституту/університету О. І. Половини говоримо з його дружиною. Г. П. Половина – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізики нашого університету, а нині ветеран кафедри фізики та методики її навчання. Переглядаємо світлини з архіву вченого, які люб'язно показує пані Галина, згадуємо Олександра Івановича. Особисто мені пощастило двічі з ним спілкуватися: першого разу у 90-ті роки слухати його палкий виступ до річниці від дня народження Тараса Шевченка, іншого разу, працюючи у Криворізькому Жовтневому ліцеї, і виступ перед ліцеїстами фізико-математичного факультету про важливість вивчення математики. Запам'ятався тоді Олександр Іванович надзвичайно ерудованою та цілеспрямованою людиною.

– Народився О. І. Половина 7 квітня 1937 року в Дніпропетровську, – розповідає Галина Петрівна. – Там же й закінчив зі срібною медаллю школу: лише з літератури мав «четвірку», а решту предметів знав на «відмінно». Про нього і зараз пам'ятають у рідній школі. Сам же Олександр Іванович з особливою вдячністю згадував вчительку математики, адже вона особливо підтримувала обдарованого учня, який до того ж був надзвичайно самостійним у судженнях, пропонував різні способи розв'язування складних задач.

З високими результатами закінчив Дніпропетровський державний університет (нині *Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара*. – Т. К.). Однак, при майже всіх «п'ятірках», мав одну «трійку» з дисциплін економічного циклу. В університеті декан факультету йому настійно радив перескласти цей іспит, але Олександр Іванович принципово не хотів цього робити, бо ще до іспиту сперечався з викладачем дисципліни, оскільки вважав, що той неправильно трактує і подає окремі положення, які пов'язані з грошима та товаром.

– Чи вдалося потім йому якимось реабілітуватися?

– Попрацювавши два роки в одній зі шкіл Дніпропетровської області, О. І. Половина вступив до аспірантури Дніпропетровського державного університету. Навчаючись там разом з двоюрідним братом, Олександр Іванович охоче відвідував семінари з філософії, де вони обидва могли вступати в дискусію з викладачем, докопуючись до суті того чи іншого питання. І тоді ж він детальніше розібрався у питанні «гроші-товар-гроші», щоб довести, що в університеті на іспиті з економіки йому неправильно виставили оцінку. Ось таким він був правдолюбом, дещо безкомпромісним, а ще з величезним бажанням докопатися до суті питання. Після закінчення аспірантури планував працювати у вищому навчальному закладі і українською викладати математику. Олександр Іванович дуже любив свою землю, мову, Україну, але часто через це страждав. Зокрема в Івано-Франківську, де працював за направленням на кафедрі математики в Інституті нафти і газу.

Олександр Іванович викладав математичний аналіз, багато працював зі студентами, щоб допомогти їм піднятися до належного рівня знання математики. За вимогливість та працьовитість О. І. Половину надзвичайно поважали в університеті.

– *То за що ж він постраждав?*

– У той час на теренах Західної України часто можна було зустріти людей, які її люто ненавиділи і робили чимало такого, щоб скомпрометувати місцевих жителів, навіть обзиваючи їх націоналістами, бо нібито вони проти Радянського Союзу. На особливому прицілі були викладачі вищих навчальних закладів, які навчали українською. У вищих навчальних закладах час від часу відбувалися так звані «чистки». В Інституті нафти і газу багато викладачів розмовляли українською, і Олександр Іванович був із цього надзвичайно задоволений. І ось буквально за рік чи два від початку його роботи в інституті проходили загальні збори викладачів закладу. І кожен з тих, хто знаходився у величезній залі закладу, повинен був засудити викладача кафедри іноземної мови, який поширював так звану заборонену літературу: пропонував викладачам інституту прочитати історичний роман «Меч Арея». Книгу тоді заборонили «за перекичування історії», вилучили із бібліотек, не продану частину тиражу було знищено, бо ідейно-художня тональність книги викликала лють у функціонерів від культури та ідеології тоталітарних часів. Ця заборона зробила таку рекламу творові, що після цього мені самій надзвичайно кортіло його прочитати. А тоді кожен із присутніх на зборах вставав і засуджував цього викладача. Коли дійшла черга до Олександра Івановича, то він сказав, що ніколи не бачив цю людину, не спілкувався з нею, тому й не має права її засуджувати. Тоді головуючий запитав у нього: «Ви що, Партії не вірите?» На що Олександр Іванович відповів: «У Партії також не всі праві бувають». Тільки й всього! А наступного дня О. І. Половину відрахували зі складу викладачів з приписом: «Без права займатися науковою роботою». Тому й не взяли його працювати ні до медичного, ні до педагогічного, бо скрізь діяло телефонне право.

– *І куди ж все-таки влаштувався?*

– Довелося йти різноробочим на цегляний завод. Але й там невдовзі халепа сталася: цеглина, падаючи з висоти, перебила ногу. І довелося довго лікуватися. Розповідав Олександр Іванович, що час від часу його викликали до відповідних служб і закликали покаятися. А ось у чому була його провина, щоб покаятися, Олександр Іванович не розумів.

– *Та все ж він повернувся до викладацької діяльності. Як це було?*

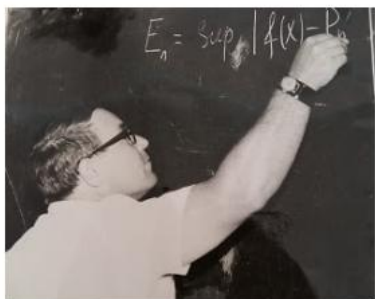
– Друзі порадили Олександру Івановичу їхати до Києва і звернутися до Міністерства освіти. Там О. І. Половину скерували до алчевського щойно відкритого вишу, який мав готувати кадри для вугільної промисловості. Працюючи вже у Алчевську, захистив кандидатську дисертацію під керівництвом доцента М. П. Корнійчука. Я була присутня на цьому захисті, який проходив у Дніпропетровську, і був зроблений Олександром Івановичем

так блискуче, що коли схопилися, що згідно принесених довідок з його трудової біографії випало кілька місяців, то просто махнули на це рукою – мовляв, довідку донесе пізніше.

Олександр Іванович, незважаючи на зроблений йому припис, все ж займався науковою роботою. Щоб була змога частіше спілкуватися з науковим керівником, він переїжджає до Кривого Рогу викладати у Криворізькому педагогічному інституті. Однак за декілька років професору Миколі Петровичу Корнійчуку було присвоєно звання академіка і він переїхав до Києва працювати в Академії наук. Олександр Іванович надто багато часу витрачав на роботу зі студентами, багато з ними працював додатково, щоб ставали самостійними та творчими. І не раз я чула після завершення державних іспитів з математики, що студенти найкраще знали саме математичний аналіз. У Криворізькому педагогічному інституті Олександр Іванович більше десяти років очолював кафедру математичного аналізу.

Надзвичайно плідно він співпрацював та підтримував дружні стосунки з кандидатом педагогічних наук, доцентом Борисом Михайловичем Яхніним та кандидатом технічних наук, доцентом Петром Івановичем Ульшиним.

Навіть уже після того, як у листопаді 1998-го Олександра Івановича не стало, до мене так само добре ставилися викладачі математичних кафедр, як і за його життя. О. І. Половина був вимогливим викладачем, але й при цьому надзвичайно поважав студентів. Тому й зараз мене іноді зупиняють на вулиці чи вітаються у транспорті колишні його студенти, згадують роки навчання в педінституті, говорять слова вдячності, які не встигли сказати самому Олександру Івановичу. І багато хто з них зазначає, що саме О. І. Половина прищепив їм любов як до математики, так і до викладацької роботи взагалі.

Доценти кафедри математики П. І. Ульшин (праворуч) та О. І. Половина

– Галино Петрівно, розкрийте детальніше сторінки біографії Олександра Івановича, які пов'язані з криворізьким осередком Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

– Як тільки на Криворіжжі утворилася організація Народного руху України, Олександр Іванович кілька років був його головою. Активно виступав за українізацію, за використання української мови не лише для

навчання, але й у державних установах, у побуті. У цьому питанні його надзвичайно підтримував тодішній ректор Криворізького педагогічного Павло Іванович Шевченко. Пізніше, коли поновила діяльність криворізька «Просвіта», Олександр Іванович брав активну участь у її роботі. Я й зараз зберігаю багато документів, які пов'язані з діяльністю Народного руху, що нібито знову поновлює свою діяльність в Україні. Не знаю, куди передати ці документи, щоб залишилися в історії нашого краю.

– Думаю, що варто було б ознайомити з цими паперами працівників Криворізького історико-краєзнавчого музею Ірину Стеблину чи Андрія Чубенка. А то й нинішніх очільників міських осередків «Просвіти» та Народного руху Миколу Крамаренка та Євгенію Федаш.

– Можливо, що й так. Треба було б показати їх зацікавленим людям. Коли Олександр Іванович був у «Просвіті», то часто проводилися різні конкурси віршів, наприклад, до річниць народження Тараса Шевченка. Зберігаю добірки таких віршів наших криворізьців, листи до Олександра Івановича як голови Руху, різні подяки. А ще є матеріали із записами зустрічей криворізьців з В. М. Чорноволом. Олександр Іванович завжди надзвичайно зворушливо говорив про зустріч з В'ячеславом Максимовичем, якого вважав великим патріотом України. Розповідав про палкі промови В. М. Чорвола, про необхідність згуртування людей для того, щоб скинути все, що обтяжує рух України на шляху прогресивного поступу.

О.І. Половина у ролі Карася. Праворуч – О.І. Половина з к. ф.-м. н., доцентом Б. М. Яхніним.

– А ось яка цікава посвята Олександру Івановичу, написана від руки: «Питання свободи не зовсім просте, і в тому не наша провина. Та мову українську б я вивчив за те, що нею мовля Половина»...

– Як дорогу реліквію зберігаю цю пожовклу з роками вітальну листівку з віршованими рядками, присвяченими Олександру Івановичу. Я росіянка за національністю, тому зразу після того, як ми одружилися, розмовляли вдома різними мовами. Значу, що ніколи Олександр Іванович не вимагав, щоб я говорила українською. З часом я сама із задоволенням оволоділа мовою на досить високому рівні. Найактивніше навчалася, коли ми були у Західній

Україні, де мова у краян надзвичайно співуча й барвиста. І діти наші перейняли любов до всього українського. Не лише Олександр Іванович, але й сини долучали мене до розуміння українського мистецтва, зокрема живопису. А ще відкривали красу творів українських письменників. Надзвичайно подобаються мені поезії Ліни Костенко та Олександра Олеся. Коли я за сумісництвом працювала ще й учителем фізики у школі, то сини допомагали мені знаходити відомості про українських учених та винахідників.

На окремих світлинах із сімейного архіву Олександр Іванович зі студентами на сільськогосподарських роботах. Є чимало знімків, на яких він у костюмі козака-запорожця (*на фото*).

– Олександр Іванович не лише організаційну роботу виконував чи здійснював контроль під час сільськогосподарських робіт, але й завжди показував студентам приклад у зборі врожаю, – пояснює Галина Петрівна. – А ось світлини з фестивалів «Студентська весна», у яких брали активну участь поряд зі студентами і викладачі. Олександр Іванович зіграв тоді роль Карася зі спектаклю «Запорожець за Дунаєм». Глядачі надзвичайно гаряче сприйняли дует Карася з Одаркою. Олександр Іванович непогано співав та декламував вірші, іноді писав власні поетичні рядки. Одна із його поезій з присвятою Україні навіть була опублікована у канадському часописі. Власне словами про те, що найбільше за все у світі він любив Україну, і можна завершити нашу бесіду про Олександра Івановича Половину.

Про О. І. Половину розповіли також **професор В. В. Корольський** та його колишні студентки, а нині викладачі кафедри математики та методики її навчання: **доктор педагогічних наук, доцент І. В. Лов'янова та старший викладач кафедри С. Г. Шиперко.**

Під час державних іспитів. О. І. Половина – праворуч

Володимир Вікторович відзначив надзвичайну працездатність О. І. Половини, досконале володіння ним навчальним предметом, гарне почуття гумору, уміння організувати злагоджену роботу.

– Спочатку математичний аналіз у нас читала Г. М. Шевцова, а вже потім, коли вона поїхала на тривалі курси підвищення кваліфікації, на заміну прийшов Олександр Іванович, – розповідає Ірина Василівна. – Не буду

приховувати, що ми уже чули про надзвичайну вимогливість цього викладача щодо знань та умінь студентів з математичного аналізу, а тому побоювалися його приходу. Для мене ж Олександр Іванович запам'ятовувався, насамперед, не строгим викладачем, а справедливим та людяним. Пам'ятаю такий епізод: ми всі великим потоком зібралися в аудиторії, щоб написати контрольну роботу. Олександр Іванович спочатку зачитав список студентів, яким він може виставити оцінку автоматично на підставі результатів, отриманих на практичних заняттях. Ніхто на таке не розраховував, тому щасливчики-відмінники, серед яких була і я, надзвичайно зраділи цьому. Звісно, що всі названі студенти погодилися на запропоновану оцінку, швиденько покинули аудиторію, залишивши решту один на один з матаналізом та Олександром Івановичем. Тоді мені вперше за відмінне знання матеріалу виставили оцінку автоматом, тому надзвичайно високо оцінила такий диференційований та гуманний підхід доцент О. І. Половина до студентів.

Під час наукового семінару. На передньому плані – О. І. Половина

– А ще пам'ятаю, як на студентську весну ми готували відеоролик з Олександром Івановичем у головній ролі, – згадує І. В. Лов'янова. – Спочатку була сценка «жартують студенти»: щойно викладач хоче взяти журнал до рук, щоб відмітити відсутніх, як він відлітає. А друга сценка була вже присвячена тому, як жартують викладачі: доцент бере одну за одною залікові книжки і до кожної вписує «не зараховано».

Згадалося, як ми першокурсниками їздили восени на сільгоспроботи до Миколаївської області. Олександр Іванович був начальником табору і дав нам завдання прикріпити на дверях кімнат список студентів, які там проживають. Самі ж вони з викладачем кафедри інформатики Володимиром Володимировичем Петровим підписали так: «0,5 Олександр Іванович та Петров Володимир²». Ми зразу ж кинулися вигадувати, як і нам так оригінально підписати.

– Про Олександра Івановича можна говорити довго, – згадує Світлана Геннадіївна. – Надзвичайно розумна та інтелігентна людина. А ще такий швидкий, підтягнутий, енергійний. Я навіть яскраво пам'ятаю його першу для

нас лекцію в інституті, прослухавши яку одразу зрозуміли, що інститут – це не середня школа, і що навчатися тут буде непросто. Уже всередині осені здавали колоквіуми з математичного аналізу. Я була дещо шокована оцінкою, не яку отримала, а на яку здала, тому вже до зимової сесії все підготувала на «відмінно». Оцінки викладача завжди були об'єктивними та аргументованими. І студенти прекрасно розуміли, що потрібно знати та вміти, щоб отримати бажаний результат. Наступні сесії на «відмінно» скласти було ще складніше, бо у кожного, хто претендував на відмінну оцінку, Олександр Іванович запитував формулювання та доведення теорем з усіх попередніх семестрів.

Надзвичайно цікаво було їздити з Олександром Івановичем до трудових таборів. З одного боку, він нас постійно захищав перед працівниками колгоспів. А з іншого – і нам не давав спуску.

Коли завершували навчання в університеті, то Олександр Івановичу на згадку подарували вітальний адрес з гравіюванням «Найдобрішому викладачеві». Він з подивом нас запитав: «Це ви серйозно чи пожартувати так захотіли? Адже я вас так «ганяв»!» А ми й відповіли, що вже на випуску з інституту оцінили, як добре, що викладачі були настільки вимогливими, бо отримані знання нам надзвичайно потрібні. І тепер, вже працюючи викладачем, готуючись до лекцій, складаючи добірки завдань на практичні заняття, бачу, що є достойний орієнтир, на який потрібно рівнятися – доцент Олександр Іванович Половина.

сайт КДПУ, 2017

Кращі випускники фізмату КДПІ 1975-го: Валентина Кисільова, Анатолій Капіносов, Валентина Соловійова, Олександр Ткачук, Тамара Капканець

Довідка про А. М. Капіносова (1953-2017)

А. М. Капіносов закінчив Криворізьку ЗОШ №66. З 1970 до 1975-го року навчався у Криворізькому державному педагогічному інституті за спеціальністю "Математика і фізика" й отримав кваліфікацію "Учитель математики і фізики". Пізніше закінчив аспірантуру при Науково-дослідному інституті змісту і методів навчання АПН СРСР у Москві. 1989-го захистив дисертацію з теми "Методика формування умінь проводити доказові міркування при вивченні математики в 5-6 класах" на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук з теорії та методики навчання математики. Навчав математики школярів у Запорізькій загальноосвітній школі Апостолівського району на Дніпропетровщині.

Тривалий час А. М. Капіносов працював викладачем на кафедрі математики Криворізького державного педагогічного інституту / університету,

а з 2013 року доцентом кафедри математики та методики її навчання цього ж вищого навчального закладу, викладав вищу математику, математичний аналіз і методику навчання математики, керував виробничою практикою студентів та написанням кваліфікаційних робіт з математики та методики її навчання.

А. М. Капіносов – автор понад 200 наукових публікацій, серед яких більше півсотні підручників та посібників для навчання учнів математики. Він – розробник технології рівневого навчання математики в загальноосвітніх навчальних закладах [35-39]. Брав участь у роботі фахового журі Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» у номінації «Математика»; конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт учнів на рівні міста й області; виступав з доповідями, проводив майстер-класи для учителів математики не лише Дніпропетровщини, а й у межах України.

Довідка про В. П. Кисільову-Білу

Народилася в м. Кривий Ріг, 1970 року закінчила Криворізьку ЗОШ №32, 1975-го – отримала диплом з відзнакою, закінчивши Криворізький державний педагогічний інститут за спеціальністю «Вчитель математики і фізики». З 1981 року працює в КДПУ спочатку асистентом кафедри математики на фізико-математичному факультеті, а з 1985 року на посаді старшого викладача, а потім доцента кафедри педагогіки та методики початкового навчання факультету підготовки вчителів початкових класів. З 2001 р. Валентина Петрівна на посаді доцента кафедри змісту та методики початкового навчання педагогічного факультету. Вона викладає такі навчальні дисципліни: математику, методику викладання математики молодших школярів та математичні методи в педагогічних дослідженнях.

Захистила кандидатську дисертацію за напрямом 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти [40]. В. П. Кисільова-Біла – член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії освіти ім. Я. А. Коменського (МСАО). Нагороджена грамотою Президії МСАО за підтримку та активне сприяння інтеграційним процесам у сфері культури, науки й освіти на шляху формування цілісного полікультурного слов'янського освітнього простору. Валентина Петрівна Кисільова-Біла має понад 80 друкованих праць.

Доцент В. П. Кисільова-Біла: «Пам'яті колег-вчителів, однокласників А. М. Капіносову і В. О. Ткачук присвячую...»

– До Дня вчителя ми згадуємо з особливим теплом і вдячністю наших вчителів, – розповідає Валентина Петрівна. – Для мене такими вчителями стали мої однокласники: кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики та методики її навчання А. М. Капіносов і відома на Дніпропетровщині вчителька математики, учитель-методист В. О. Ткачук. Ми

випускники фізико-математичного факультету КДПІ 1975 року. Чому говорю сьогодні про них двох одночасно? У житті немає випадкових подій. Вони прийшли до нашої групи «В» одночасно після комплектування трьох груп спеціальності «вчитель математики і фізики», увійшли як послані Всесвітнім розумом люди, без яких не відбулося б формування однієї з найкращих груп фізмату, становлення справжніх вчителів у різних регіонах України. Вони зайшли разом до групи і в 2017 році пішли майже одночасно назавжди від нас (В. О. Ткачук померла 19.05.2017 р., А. М. Капіносов – 03.06.2017 р.). Ми, колишні одногрупники, ще й досі дуже боляче переживаємо цю втрату.

– *Викладачі кафедри, які працювали на той час, згадують вашу знамениту «фізматівську четвірку».*

– У студентські роки Анатолій Миколайович Капіносов був для мене одним із членів нашої четвірки (Толя Капіносов, Саша Ткачук, Валя Соловійова і Валя Кисільова). Ми разом любили готуватися до занять і складання іспитів, шукали вільну аудиторію і по черзі біля дошки доводили теореми, розв'язували задачі. І завжди, коли хтось із нас помилявся або виникала неузгодженість у якомусь питанні, приходив на допомогу Толя Капіносов. Він виходив до дошки, влучно цілив у причину нашої суперечки, і її як не було. Залишався запис на дошці з виокремленою схемою чи позначкою, яка акцентувала увагу на суті суперечки – логічному пробілі у доведенні. І ми йшли далі. Якщо Толі не вдавалося відразу з'ясувати сутність проблеми, він відходив від нас так, щоб навіть не чути нікого, залишався наодинці з конспектом, низько нахиливши над ним голову, часом навіть гриз нігті і думав, думав, думав... Раптом – трішки лукава посмішка на обличчі, і він вже летить до дошки, бере в руки крейду – і проблема зникає.

– *Розкажіть про роки співпраці в університеті.*

– У КДПІ ми повернулися з А. М. Капіносовим майже одночасно 1981 року, після 5 років роботи в сільських школах. На кафедрі математики разом працювали недовго. Анатолій Миколайович прийняв рішення повернутися до роботи у школі і продовжувати там працювати над проблемою свого наукового дослідження. На моє здивування він відповів так: «Я не можу так, мені потрібне шкільне середовище, в якому буду творити свою методичну систему». І він її створив – систему тематичного поетапного рівневого вивчення математики за класичним дидактичним методом Я. А. Коменського [36]. А я була переведена викладачем математики на кафедру початкової освіти. Толя знову став ближчим до наших друзів-одногрупників, уже Ткачуків: Олександра і Валентини, адже вони працювали тепер в одному Апостолівському районі.

Вдруге ми зустрілися з Анатолієм Миколайовичем знову в КДПУ вже як дипломовані кандидати педагогічних наук і до 2017 року працювали разом. Але те студентське бажання спілкуватися не залишало Анатолія Миколайовича і тоді. Він любив обговорювати актуальні проблеми реформи нашої освіти, мав звичку більше ставити питання і вислуховував відповідь до

кінця. Якщо погляди на щось не співпадали, не поспішав нав'язувати власну думку, звертав увагу на ті джерела відомостей, які посіють сумнів у моїх поглядах і, таким чином, у моїй особі мав прихильника його бачення проблеми. Досить часто за чашечкою кави на перерві в аудиторії № 321 (А. М. Капіносов мав часткове навантаження з методики математики на кафедрі початкової освіти) я знову бачила і відчувала, що в душі Анатолія Миколайовича живе той творчий хлопчина, який колись несміливо, але так глибоко запав у душу кожного з наших одногрупників.

– *Які моменти наукової діяльності особливо хотіли б відзначити?*

– 2005 року ми планували разом з делегацією нашого вузу їхати на Міжнародну науково-практичну конференцію «IV Слов'янські педагогічні читання», яка проходила на базі Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. Але я тоді захворіла і потрапила до лікарні. Анатолій Миколайович приїхав звідти і повідомив: «Валю, уявляєш, мене там помилково представили як доктора педагогічних наук і професора». А незабаром зателефонувала О. В. Гукаленко, віце-президент МСАО ім. Я. А. Коменського, і повідомила, що А. М. Капіносов виступав з доповіддю на дуже високому науковому рівні, і тому вона прогнозує йому стати доктором педагогічних наук і професором. І він би цього досяг обов'язково, якби хвороба не обірвала його життя. На тій конференції Анатолій Миколайович на міжнародному рівні представляв теоретичні та практичні основи технології навчання математики в середньому шкільному віці за класичним методом Я. А. Коменського або за його висловом: «Інформативно, стисло й ілюстративно про систему ідей, методів, засобів, прийомів природовідповідного, наукового, технологічного, адаптивного, виховного, розвивального, особистісно спрямованого, ґрунтового, швидкого, доступного і, головне, легкого, захоплюючого успішного навчання математики в 7-9 класах». Він був почутий і сприйнятий дидактами та відомими методистами у слов'янському науковому світі. Його система працювала, і сьогодні працює в школах не лише нашого регіону, а й усю Україну.

– *Якою запам'яталася вам Валентина Соловйова?*

– Надто тісно перепліталися події в житті нашої «четвірки». Валя Соловйова була моєю подругою з дитинства. Ми виростили в одному будинку, в одному під'їзді, були сусідами. Валя була лише на рік старшою за мене, але при цьому на багато років мудрішою. Під час першого вступу до КДПІ Валя не пройшла за конкурсом, і тому в 1970 році ми вступали до вузу разом і не випадково потрапили в одну групу. Як і в шкільні роки любили разом готувати уроки (Валя була вчителькою, а я – ученицею), писали листи дівчатам з Туркменістану (тоді це була дуже популярна справа у житті піонерів). Так це залишилося і в інституті. Я знову учениця, а Валя – учителька. Вона надзвичайно любила математику, знала цей предмет досконало. Потім до нас приєдналися (а, може, ми до них – я вже не пам'ятаю, як це було) двоє хлопців з нашої групи – Толя Капіносов і Саша Ткачук. І тоді з'явився серед нас

наймолодший, але найрозумніший вчитель – А. М. Капіносов.

У цих двох чудових наших учителів було ще одне спільне надбання – вони вміли вірно кохати і віддавати себе своїм «половинкам»: Валентина Олександрівна – своєму чоловікові Олександру Леонідовичу та синам Леоніду і Олександру, невісткам і онукам, а Анатолій Миколайович – дружині Галіні, синові Сашкові, доньці Лесі та улюбленій онучці Аврорі.

У житті не буває нічого випадкового. У нас народилися й виросли діти. І ось на великий подив нас і викладачів фізико-математичного факультету наші діти: Саша Капіносов (ім'я синові, на мою думку, Анатолій Миколайович дав на знак їхньої чоловічої дружби з О. Л. Ткачуком), Льоня Ткачук і Максим Лисенко (мій син) прийшли навчатися 1996 року до КДПУ на фізмат і навчалися на одному потоці, товаришували.

У життєвих ситуаціях Валя Соловійова була мудрою подругою з дитинства, якій я все могла довірити. Вона повчала: «Подивись на цю ситуацію з іншого боку, проаналізуй, ти ж математик». І я навчалася у неї цієї життєвої мудрості – щасливого жіночого кохання. Для багатьох дівчат нашої групи вона стала прикладом того, як жінка може бути щасливою і подарувати щастя всім членам своєї сім'ї. Про це дуже гарно пише у своїх віршах її чоловік Олександр Леонідович Ткачук.

2009 року О. Л. Ткачук видав свою збірку віршів «Старий альбом» [110], в якому є багато поезій, присвячених його дружині, що подарувала йому велике земне щастя бути коханим чоловіком. Він пише так:

Да, жизнь прожить – не поле перейти,
За всё, чего достиг, тебе я благодарен,
Дай Бог и к финишу нам вместе подойти,
С тем грузом счастья, что тобой подарен.

Як шкода, що для цих двох прекрасних людей – В. О. Соловійової та А. М. Капіносова – земне життя було таким швидкоплинним.

– *Розмовляючи з вашими однокурсниками, від кожного чула про те, що група у вас була просто «супер».*

– Ця група «В» випуску 1975-го року є і сьогодні. На жаль, уже не в повному складі. Ми обов'язково зустрічаємося через кожні п'ять років після нашого випуску. З нами завжди чарівна Надія Іванівна Лемешенко, яка на той час саме закінчила ВНЗ і була призначена до нас куратором. І зараз вона від нас майже не відрізняється. Маємо трьох науковців: крім мене та Анатолія Капіносова, Тамара Володимирівна Капканець (тепер Ткач) – доктор психологічних наук, професор Мелітопольського інституту державного та муніципального управління "Класичного приватного університету", Політехнічного університету (м. Жешув, Польща). Це група, члени якої не зрадили поклику свого серця – бути вчителем. Тому серед наших однокласників 15 учителів-методистів та старших учителів. На керівних посадах директора школи, заступника директора, методиста в районних відділах освіти працювали 12 чоловік. Маємо вісім «Відмінників освіти України»:

О. М. Хвостішкова, В. О. Попко, О. Л. Ткачук, В. О. Соловійова, Л. Л. Юркова, А. М. Капіносов, Т. В. Капканець, Н. О. Крупкова. Наша група відбулася!

Зустріч біля університету з нагоди 30-річчя з дня випуску (2005 р.)

– *Валентино Петрівно, у Вас понад вісім десятків друкованих праць. Немало... Що входить до кола ваших наукових інтересів сьогодні?*

– Мої наукові зацікавлення визначаються такими напрямками: розробка системи сприяння становленню творчої особистості майбутнього вчителя, ліцеїста, молодшого школяра; система організації самостійної роботи студентів з математики в умовах кредитно-модульної системи навчання; оновлення змісту загальної початкової математичної освіти; формування здатності студентів до науково-дослідницької діяльності. На сторінках фахових журналів та наукових збірників активно пропагую ідеї, які пов'язані з роллю та значенням математизації освіти для наступності у формуванні математичної компетентності студентів та молодших школярів.

– *Знаю, що вийшли друком дві ваші монографії, навчальні посібники з грифом МОН України.*

– Так, монографії підготовлені у співавторстві з вітчизняними дослідниками проблем реформування системи освіти в Україні: «Моделювання соціально-психологічних систем», «Освітній простір розвитку особистості в економіці знань». 2012 року під грифом МОН України вийшов друком навчальний посібник для студентів та викладачів математики вищих педагогічних навчальних закладів спеціальності 6.010100 «Система організації самостійної роботи студентів з математики в умовах кредитно-модульної системи навчання» [41]. А ось 2015 року на допомогу вчителю початкових класів вийшов друком у співавторстві з Т. В. Мещеряковою та І. А. Кравцевою ще один посібник [42]. У ньому йдеться про основні засади організації роботи з математики в 1-4 класах за програмою для загальноосвітніх навчальних закладів.

Сайт КДПУ, 2017

Двічі соросівський лауреат Олександр Ткачук: «На наших очах відбувалося становлення Анатолія Капіносова як науковця-методиста»

Про становлення А. М. Капіносова як вчителя математики і методиста, дослідника з теорії та методики навчання математики бесідуємо з одним із кращих учителів математики Дніпропетровщини, двічі соросівським лауреатом, учителем вищої категорії, учителем-методистом, автором методики спірального навчання **Олександром Леонідовичем Ткачуком**.

– *Як ви познайомилися з Анатолієм Миколайовичем?*

– У далекому 1970 році здійснилася моя мрія – я став студентом фізико-математичного факультету Криворізького державного педагогічного інституту, – розповідає Олександр Леонідович. – Наша група була сформована, але десь за день після початку занять у її складі відбулися зміни: новачків звали Валя Соловійова і Толя Капіносов. Коли вони увійшли до аудиторії, де знаходилася наша група, я й уявити не міг, що це прийшла моя доля: адже Валя стала моєю дружиною на недовгі, але щасливі 40 років, а Толя – моїм надійним і вірним Другом. Хіба це не щастя?!

– *Дійсно, щастя! Адже здавна кажуть, що друзі дорожчі за будь-яке багатство. То якими ж ви були студентами?*

– Толя, який стане Анатолієм Миколайовичем, кандидатом наук, доцентом, викладачем рідного нам КДПУ, у 1970 році був худорлявим хлопцем, більше схожим на старшокласника, ніж на студента. Але це було перше враження. Як тільки він одержав можливість висловити свою думку, зразу відчулося, що це неординарна, інтелектуально розвинена особистість: так логічноцільно і конструктивно він викладав свої думки, показував неабияку освіченість та обізнаність. Але, найголовніше, він мав миттєву «математичну реакцію» та творчі здібності. Те, що зараз звуть креативністю.

Малесенький приклад. Ми тільки опрацювали статтю з улюбленого нами журналу «Квант» про парність чисел в олімпіадних задачах. Захотілося підобідати, і ми пішли до їдальні, що навпроти нашого інституту. Замовили обід, касирка підрахувала, назвала суму і миттєво почула від Капіносова, що вона помилилась. Вона перевірила і виправила суму. Ви здогадалися? Так, ми купували все однаково, тому загальна сума (а ми розраховувалися по черзі, і цього разу була черга Толі) повинна була бути парним числом. Мене таке миттєве застосування знань просто вразило!

Анатолій Миколайович ріс досить скромним і сором'язливим хлопцем, але коли треба було розв'язувати задачу чи вирішувати життєву проблему – куди все дівалося! Але він ніколи не витрачав час на суперечки без конкретних фактів і доказів, ось чому нам разом було цікаво. І до занять ми готувалися завжди своєю «трійцею», а то і «четвіркою» разом з Валентиною Кисільовою.

– *Ось так! Зараз науковці все більше говорять, що креативність – друга грамотність. А це про те, що досягти більшого успіху можна у командній роботі.*

– Мені, що мав прогалини у шкільному курсі математики (5 років

вечірнього металургійного технікуму, робота, часто по змінах, а потім 2 роки служби в армії) допомога Валі і Толі була як кисень. Тому вони стали найкращими моїми вчителями! А я? А я їм приносив користь у виробленні методики навчання, способів подачі чи перевірки матеріалу... Як би там не було, на третьому курсі моя фотографія була серед краших студентів. Вони зробили з мене успішного студента! Тому можна сказати, що талант методиста у Капіносова сформувався уже за роки студентського життя. А методика нашого групового навчання давала і під час роботи в школі дуже гарні результати. Тому, коли школа села Всебратьське попросила студентів для підміни вчителя, який довго хворів, ми з Толею вже на 3-му курсі за рекомендацією вузу підпрацьовували вчителями фізики і навіть приймали у школі іспити у випускному 10-му класі.

– *Навчання в групі лише для вивчення дисциплін фізико-математичного циклу застосовували?*

– Коли ми захотіли покращити власні знання з німецької мови, Толя запропонував шлях з інституту до мого будинку (я жив біля кінотеатру «Космос») супроводжувати розмовою тільки німецькою мовою. Це було неймовірно! Але довелося засісти за словники і підручники з німецької, бо мій друг кожного разу в розмові вживав нові й нові слова, речення і мовленнєві звороти. І ми росли! А для стимулу виробили систему штрафів, які потім використовували, запрошуючи дівчат у кафе.

– *Спортом займалися?*

– Капіносов не був «букою». Через скромність не грав у футбол, який любив. Але в одній з ігор мій товариш по спорту Толя Сологуб з біофаку (*тепер Анатолій Іванович Сологуб – кандидат педагогічних наук, член-кореспондент НАПН України* [71]. – Т. К.), який був граючим тренером інститутської команди, умовив Капіносова теж вийти і зіграти. І що ви думаєте? Бишовець відпочиває! Капіносов грав не гірше за нього! До речі, у документальній збірці «Кумири дитячого футболу», яка вийшла друком 2012 року, Анатолій Іванович розповідає про те, що протягом усього життя був пов'язаний з футболом, про створення криворізької школи дитячого футболу та її проблеми, про тренерів. А ось Капіносов далі грати у футбол відмовлявся. Тоді я зрозумів чому: він уже обрав свій шлях і не хотів витратити час на те, що не пов'язане з майбутнім. Це була цілеспрямованість, якої я не бачив більше ні у кого.

– *Чи були авторитети у Анатолія Миколайовича?*

– Так, були. Серед викладачів КДПІ: старший викладач кафедри математики, лектор з математичного аналізу Лариса Афанасівна Митько; тодішній завідувач кафедри фізики, доктор фізико-математичних наук, професор Арнольд Юхимович Ків. А по життю? Мама! Толя дуже любив і шанував маму, був її опорою і надією, помічником і заступником! Таким надійним він був потім і у сімейному житті. Істинним чоловіком, яким його виховала мама.

Анатолій Миколайович був вимогливим до своїх друзів, бо був прискіпливим до себе. Стати його другом будь-хто не міг. Надто цінував цей

хлопчина час, щоб витратити його на розмови ні про що. Ось чому з такою повагою до нього ставилися не лише його колеги, а й старші товариші: завкабінетом математики ДОІППО В. П. Келесіді і методист Т. Б. Букарева, відомі на Дніпропетровщині та за її межами вчителі В. Л. Вайман, Я. С. Бродський. Дуже поважала Капіносова доктор педагогічних наук, професор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова З. І. Слєпкань, яка була до того ж другом-наставником.

Толя завжди був улюбленцем нашої групи, найбільш авторитетним у питаннях навчання і виховання учнів, методичної підготовки вчителів, математичної науки. Але його, такого чорнявого, з чарівною посмішкою, любили й інші дівчата, але Толя неначе і не помічав їх зацікавлених поглядів – працював у бібліотеці, відшукував цікаві і потрібні для його подальшої наукової роботи твори науковців, робив свої помітки, спілкувався з таким же фанатиком від науки А. І. Сологубом.

– *Запам'яталися зустрічі з учителями-новаторами?*

– Згадується, як ми проводжали до готелю відомого на той час вчителя-новатора В. Ф. Шаталова, який виступав у нашому вузі, та вели з ним серйозну й ґрунтовну розмову. У ній Толя не «тушувався», говорив на рівних зі знанням справи і предмету обговорення. І я бачив, як мій друг на очах з Толі, Толяна перетворюється на Анатолія Миколайовича!..

– *Як у подальшому складалися ваші стосунки?*

– А. М. Капіносов прожив достойне життя, ніколи не фальшивив ні у роботі, ні у спілкуванні. Тому і залишається в пам'яті багатьох людей як мудрий наставник, цікава людина з добрим серцем і гумором, вірний друг і порадник. Він був і залишився красивою в усіх відношеннях людиною, яку люблять і поважають, а його методичні розробки залишаються неперевершеними і сьогодні.

Вони прийшли разом: Валя і Толя – мої друзі, мої Вчителі, без яких я б не відбувся ні як учитель, що двічі одержав грант Сороса, ні як людина. І коли Анатолій Миколайович запросив мене у свою групу для зустрічі зі студентами і розповіді про досвід учительської роботи, про власну «методику спірального навчання» – це була велика честь для мене, визнання. А це, ой як того вартує!

– *Із зацікавленням прочитала вірші з третьої вашої збірки поезій «Третья попытка» [11], яку присвятили своїм незабутнім друзям-учителям – дружині Валентині Ткачук і Анатолію Капіносову.*

– Так, вони прийшли разом і до аудиторії, і у моє життя. На жаль, і пішли з нього майже одночасно, мої прекрасні, мої вірні, мої ніжні і незрівнянні друзі: Валя і Толя. Люди, без яких я б не відбувся. А скільки їхніх вихованців вийшли у люди з високим рівнем знань і умінь з математики, обізнаних у життєвих колізіях, загартованих і підготовлених!.. Уклін вам до землі, мої дорогі друзі Валя і Толя! Ми зростали разом, тому я і згадую про вас тільки разом...

Фотоколаж за збірками поезій О. Л. Ткачука

– *Олександрє Леонідовичу, розкажіть, у чому суть розробленої вами методики «спірального навчання»?*

– В основу спірального навчання покладена рівнева диференціація, яка базується на можливостях учнів. Для цього можливості школярів попередньо вивчаються за допомогою тестів. Потім ці здібності до опанування матеріалу трансформуються у компетентності учнів завдяки 4-разовому вивченню програмного матеріалу за увесь рік. Це можливо за допомогою використання системи фреймів, розроблених із використанням рівневого навчання на базі «трьох китів» методики навчання: послідовності, посильності та наступності.

– *Як саме могло б бути реалізоване навчання з кількаразовим повторенням і підйомом за так званою спіраллю?*

– На першому етапі, який триває протягом першого семестру, закладаються базові знання, уміння та навички учнів. Цей загально-прагматичний рівень можна охарактеризувати як «Математика для всіх». На другому етапі з грудня по лютий іде підвищення базового рівня знань. І це вже дидактико-прагматичний рівень (операційний у процесі навчання). На третьому етапі з лютого до квітня відбувається перехід на ускладнений рівень. І це забезпечує досягнення рівня цільових знань (елементи суспільно-наукового профілю). Нарешті, на заключному етапі наприкінці навчального року піднімаємося на рівень творчої роботи, яка може характеризуватися продукуванням учнями нових знань.

О. Л. Ткачук виступає перед учасниками обласного туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-2016»

– *У чому бачите головну перевагу «спірального» навчання?*

– Стає динамічною диференціація навчання, яка дозволяє на кожному етапі (витку) спіралі створювати реальні освітні середовища за інтересами, можливостями і прагненнями. Як правило, перший виток спіралі відповідає навчанню за вимогами державних стандартів знань. Чотирикратне повторення базових знань (рівня державних стандартів) дозволяє проектувати успішне навчання практично усіх учнів класу. Ефективність методики спірального навчання полягає ще й у тому, що спочатку над новим матеріалом працює «увесь мозок», тобто взаємозв'язок правопівкульного мислення з лівопівкульним забезпечує можливість образного мислення прогнозувати розширення знань. А це дозволяє на основі внутріпредметних та міжпредметних зв'язків частково додавати ще один компонент знань – дані зв'язку, який характеризує перехід і перетворення явищ, предметів, трансформацію знань, виробляє в учнів здібність бути суб'єктом свого розвитку, рефлексивного ставлення до самого себе. Спіральне навчання стає генератором освітніх проектів, творцем методології цих проектів на різних етапах навчання і навчанні в цілому.

Творчість Олександра Леонідовича проявлялася в усьому: розробив і апробував теорію спірального навчання, видав чудові збірки власних віршів [110], [111]. Бурхливу поетичну експресію О. Л. Ткачук реалізує як у ліричних, так і у творах патріотичного звучання. У його поезіях щем душі і слова вдячності батькам, дружині, колегам, друзям.

Сайт КДПУ, 2017

Однорупниця Людмила Кудрікова про А. М. Капіносова: «Дивувалася тому, звідки 20-річний юнак черпав сили і мудрість піклуватися про людей»

– Чудова традиція: відзначати закінчення сесії в кафе, – згадує випускниця фізмату 1975-го року Людмила Кудрікова. – Обхідний підписаний, настрої прекрасний. І раптом як удар із-за рогу – Сергійко, мій Сергійко не приїде на наше свято! Я не вписуюся в його плани (чи вже взагалі не вписуюся?!). Які вже тут веселощі? Хочеться піти, але тримаюся. На виході, коли прощалися вже, Толя Капіносов несподівано каже: «А поїхали зі мною завтра в табір вожатою». Я на секунду розгубилася, а потім випалила: «А поїхали!»

І ось ми їдемо о 6-й ранку автобусом, і я навіть не уявляю куди. А приїхали в Кринички, у дитячий будинок. Там для дітей з дитбудинку організували відпочинок за принципом табору. І Толя, як в балію з водою, занурив мене в зламані долі цих дітей. Звідки він, 20-річний юнак, черпав сили і мудрість піклуватися не тільки про цих дітей, але ще й про мене?

Він не випитував і не втішав, але точно відчував, коли зробити поблажку, а коли завантажити по саму маківку. Часто говорив: «Піди до хлопчаків, щось ніяк не сплять. У тебе краще виходить. А я вже тут». Помітно було, що лукавив. Він був прекрасним оповідачем, багато знав, умів пожартувати і приструнити, якщо потрібно. Це він підказав мені присісти до забіяки на ліжко, потримати його за руку. І це стало традицією. А забіяк-то 15! А який був вибух емоцій, коли один з них сказав: «У Вас руки як у мами». Йому 14, а маму бачив десять років тому. Толя на це посміхнувся і тільки сказав: «Ось бачиш!» І більше нічого.

Так у мене з'явився друг, брат по духу, дуже близький і зрозумілий. Відвів від мене депресію, не витираючи сліз і не кажучи ні слова розради. Життєвий урок у дитячому будинку змусив мене по-іншому подивитися на світ і оточуючих. Напевно, тоді я стала дійсно дорослою. У мене був хороший учитель – Толя.

Зустріч після випуску з університету. Зліва направо: Т. Новікова, О.Л. Ткачук та В. О. Ткачук (Соловійова), А. М. Капіносов, Л. Кудрікова (2005)

**Випускниця КДПІ, учитель математики і фізики Анна Великодна:
«Анатолій Капіносов надзвичайно переймався становленням якісної
математичної освіти в Україні»**

Спогадами про А. М. Капіносова поділилася випускниця КДПІ, учитель математики і фізики А. Т. Великодна.

– Він був старанним, організованим, дисциплінованим, талановитим студентом, – згадує Анна Тимофіївна. – Толя настільки захоплювався тоді вивченням вищої математики, що мало відпочивав, недостатньо займався спортом, навіть не помічав, скільки дівчат-красунь з усіх факультетів оточують його щодня в інституті. Для нього це були просто друзі та знайомі. А він був красенем. Нам, трьом одногрупницям: Валі Соловійовій, Валі Кисільовій і мені – щастило кожного навчального дня бути поряд з ним 20 хвилин за одним столом. Ми четверо були «патріотами власного шлунку» (*посміхається наша співбесідниця – Т. К.*). Тільки після закінчення інституту він зустрів свою наречену, красуню-білявку Галину, з якою прожив у вірному коханні та взаємній повазі до останніх днів.

– *Чим запам'ятався Анатолій Миколайович у спілкуванні після завершення університету?*

– Запам'яталася розмова з ним на одній із зустрічей у 80-х роках. Анатолій Миколайович цікавився моїми успіхами, проблемами, розповідав про свої. Потім раптово запитав: «Цікаво, що будуть говорити про нас нащадки? Що буде з Україною? Яким шляхом вона піде?» Через хвилину мовчання сказав: «Як би хотілося бачити Україну найквітучішою, найсильнішою і незалежною державою». Його погляд був десь далеко в майбутньому. Він не помічав нікого із нас у цю мить. А поруч друзі голосно співали, розмовляли, танцювали – уже не студенти, а вчителі математики та фізики. Ось таким він був. Не міг витратити багато часу на розваги, на незначне, не міг давати своєму мозку довго відпочивати.

Коли А. М. Капіносов випустив перші посібники для підготовки до ЗНО з математики, то я й сама розв'язала всі до одного його завдання, оцінила, як багато праці було вкладено у складання добірок тестів [39]. Під час зустрічі друзів обговорювали з Анатолієм проблеми підвищення якості математичної освіти.

Якось Анатолій подарував мені розроблений ним підручник з геометрії для 7-го класу. Не повірите, але, прийшовши додому, весь вечір і ніч його перерахувала, розв'язувала добірки задач. Не могла дочекатися ранку, щоб зателефонувати Капіносову, подякувати йому за чудову книгу. Бо такі розробки – це трамплін для дитини, щоб потрапити у велику геометрію. Зрештою, і наступні його підручники також були прекрасними.

– *А. М. Капіносов дорожив студентською дружбою?*

– Студентську дружбу поважав, не пропускав жодної зустрічі. Наша група була надзвичайно дружною. І навчалися всі добре: з 25 чоловік 17 «хорошистів» і 2 «ленінських стипендіати» – Валентина Кисільова і Анатолій Капіносов. Анатолій навіть був артистом у студентській агітбригаді нашої

групи. З багатьма одногрупниками зустрічаємося кожного року, а раз на 5 років обов'язково всією групою.

Під час зустрічі випускників запам'яталися два його найяскравіші тости. Один з них: «Моя перша найсильніша, найголовніша і на все життя любов – це математика. Думаю так, що ви, мої друзі, теж не можете без неї жити. Тож за найцікавішу, за найвишуканішу, за найвродливішу науку!». На останній зустрічі запропонував тост: «За нашу групу! Таких груп не було в нашому інституті до нас, під час нашого навчання і після нас. За нашу дружбу!» І дійсно, що дружнішої, ніж наша група, мабуть, не було. Коли Анатолій Миколайович тяжко захворів, одногрупники прийшли на допомогу одними з перших: хто порадою, хто підтримував словом, зібрали гроші на лікування, підняли громадськість для фінансової допомоги. На превеликий сум і жаль, ні ми, ні лікарі не змогли врятувати його від страшною хвороби.

– Як ви думаєте, чому А. М. Капіносов, будучи кандидатом педагогічних наук, все ж залишався працювати у сільській школі? Ви ніколи з ним про це не говорили?

– Я довго не могла зрозуміти, чому Анатолій Миколайович не хоче постійно жити в місті, де поруч робота в педінституті, де всі побутові зручності і умови для культурного відпочинку. А він – декілька днів у Кривому Розі, а решту в селі Запорізькому за Апостоловим, де й зараз мешкає його дружина.

Зараз я живу дуже далеко від України, тому на похоронах не змогла бути. А ось на 40 днів, як це роблять всі православні, декілька чоловік з нашої групи поїхали на могилу до Анатолія Миколайовича, щоб вклонитися нашій гордості та зірці, одному з найталановитіших викладачів математики, науковцю-методисту, реформатору математичної освіти сучасної України, чудовому сім'янину, другу, колезі, сусіду. За поминальним столом зібралися рідні, колеги, односельчани. Згадували все хороше про нього, бо у своєму житті Анатолій творив лише добро. Його дружина Галина Василівна говорила нібито вибачаючись: «Анатолій тільки на вигляд був суворим і дуже серйозним, а насправді він був добрим, з м'яким характером і веселим». І це так. Його характер – це вулкан думок, ідей, творчості. І тоді обличчя його ставало серйозне, вдумливе, навіть суворе. А в сім'ї, з сусідами, друзями – веселий, винахідливий, відкритий. Лише надмірна скромність та сором'язливість не давали вирватися цьому вулкану назовні.

Священнослужитель Іван розповідав, який внесок зробив А. М. Капіносов у будівництво та ремонт церкви в Запорізькому. Учитель української літератури Запорізької загальноосвітньої школи згадував, що Анатолій Миколайович надихнув його на написання посібника з історії виникнення українських слів. І ще пролунало багато добрих і щирих спогадів.

Я дивилася на цих людей, слухала їх і розуміла: Анатолій Миколайович відпочивав тут душею, черпав сили для життя, натхнення, творчості у своїх односельчан, справжніх українців, які зберегли в собі найкращі риси

українського народу, всю його самобутність, мову, красу, силу, стриманість. А навколо селища український степ зі своїми пахощами і красою. Він, житель міста, як ніхто з мешканців села зміг оцінити і людей, і природу.

У нашій пам'яті вічно буде жити Громадянин, Учитель, Вчений, Людина – Капіносов Анатолій Миколайович. Хочеться вірити, що учні, які брали А. М. Капіносова за приклад, продовжать його справу і будуть творити і працювати з тією ж цілеспрямованістю, наполегливістю, як і їхній учитель.

Доцент Тетяна Крамаренко: «З А. М. Капіносовим і О. Л. Ткачуком познайомилася на Всеукраїнському конкурсі "Учитель року-2004"»

Про вчителя-новатора А. М. Капіносова автор цієї публікації почула, як тільки 1993-го розпочала роботу вчителем математики у Криворізькому Жовтневому ліцеї (нині *Криворізький Покровський ліцей*). Про розроблену ним теорію рівневого навчання не раз розповідали колеги, наставники – керівник районного методичного об'єднання вчителів математики А. О. Тишковець, методист В. М. Стьопіна, учитель математики В. В. Сергієнко. Пізніше побувала на курсах підвищення кваліфікації вчителів у Дніпропетровському обласному інституті післядипломної освіти, придбала кілька збірок різнорівневих завдань А. М. Капіносова, які тоді вийшли друком. З нетерпінням очікувала на курсах виступу і самого Анатолія Миколайовича, але тоді у нього щось не склалося. Запам'яталися слова завідувачки кабінетом математики ДООППО В. П. Келесіди про те, що А. М. Капіносов, мабуть, єдиний науковець зі ступенем кандидата наук, який працює у сільській школі.

Користуючись розробками А. М. Капіносова, учитель міг виокремити підгрупи учнів з високим темпом просування в навчанні, середнім, низьким, а також визначити реально нестигаючих учнів. І для кожної з груп забезпечити навчання на відповідному рівні посильної складності. З кожним учнем працював в індивідуальному темпі, але так, щоб усі досягали обов'язкових результатів навчання, як того вимагає програма й стандарт.

У ліцеї ми широко використовували розробки Анатолія Миколайовича. І навіть не стільки у класах з поглибленим вивченням математики, як у класах економічного, історичного та філологічного спрямування.

Пропонована рівнева диференціація, дійсно, тоді була новаторством. І лише за кілька років розроблені посібники отримали гриф Міністерства освіти і науки України [35-36]. На сьогодні, щоб там не говорили, підручники більше придатні для здійснення і рівневої, і профільної диференціації, ніж ті, що видавалися 25 років тому.

А познайомилися ми з Анатолієм Миколайовичем уже 2004-го року на Київщині, у Білій Церкві. Він входив до складу фахового журі Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» в номінації «Математика», а я представляла учительство Дніпропетровщини. Нас тоді переконливо попереджали, щоб з членами журі не спілкувалися. І для мене це було законом. Коли виступала під час відбіркового туру з візитівкою, презентувала

досвід роботи та здійснювала аналіз побаченого уроку, то все розповідала, дивлячись на А. М. Капіносова. Він був надзвичайно серйозним, так що я навіть не завжди могла зрозуміти, чи все тоді добре говорю і роблю. Тому надто переживала, чи зможу пройти у відбіркову дванадцятку претендентів, щоб не підвести нашу область. І лише на завершення свого виступу побачила, як посміхнулися очі в Анатолія Миколайовича. Тобто, виступ схвалив.

Це надихнуло мене на подолання чергового бар'єру конкурсу. Коли приїжджала наступного разу писати контрольну роботу і проводити урок математики у незнайомому класі, то вже обмінялися кількома словами з Анатолієм Миколайовичем. Він схвально відгукнувся і про якість виконання контрольної, і про урок. А потім ще й пофортунило сфотографуватися на пам'ять з А. М. Капіносовим і професором кафедри математики Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди Євгеном Петровичем Неліним [58]. Наприкінці конкурсу Євген Петрович протягом кількох годин детально аналізував недоліки, допущені конкурсантами, і разом з Анатолієм Миколайовичем давав цінні методичні поради. Мене вразила обізнаність обох науковців з методики навчання математики. Дійсно, то була чудова школа для підвищення педагогічної майстерності.

А. М. Капіносов у журі конкурсу «Учитель року-2004»

Вдруге пощастило зустрітися з Анатолієм Миколайовичем вже по один бік барикад – членами журі міського конкурсу учнівських науково-дослідницьких робіт з математики, який проходив на базі ліцею. І тут я отримала великий Урок доброти і людяності, бо для кожного учня після його виступу А. М. Капіносов знаходив просто чарівні слова, давав такі поради щодо подальшої дослідницької роботи, що школярі окриленіми бігли за свої парти, щоб послухати інших учасників та взяти участь у дискусії.

Приклади такої підтримки бачила і стосовно студентів – майбутніх учителів математики. Пам'ятаю, якось на захисті кваліфікаційних робіт Анатолій Миколайович запропонував одному юнакові-сироті поставити оцінку «відмінно», хоча решта членів комісії схилилася до думки «добре». Аргументував це тим, що оцінювати потрібно, перш за все, персональне зростання фахівця: що він умів до написання роботи і як далеко просунувся,

навіть за суттєвої допомоги з боку наукового керівника. І, мабуть-таки, він був правий, бо той випускник і зараз працює на освітянській ниві і задоволений своєю роботою. А взагалі учителю потрібно постійно перейматися як тим, наскільки міцні знання і потрібні навички дає він учням, так і тим, якими зернами засіває душу.

На передзахистах та захистах кваліфікаційних робіт усім викладачам кафедри завжди було цікаво послухати про нові результати наукових досліджень Анатолія Миколайовича і його магістрантів, щоб у подальшому збагатити і власну тематику робіт, а ще дізнатися про щось актуальне з методики навчання математики.

А. М. Капіносов щедро ділився з усіма досвідом і написаними ним підручниками та посібниками. Бібліотека електронних наочностей для 5-6 класу, завжди привертала увагу студентів, що в її основі лежить дидактичний матеріал, розроблений Анатолієм Миколайовичем. За підготовленим ним геометричним матеріалом стала розробляти сумісно зі студентами електронні навчальні курси на платформі MOODLE. А. М. Капіносов до цього схвально поставився.

Ніхто і подумати не міг, що Анатолій Миколайович так швидко піде від нас назавжди. А скільки ще можна було розпитати в нього і багато чого навчитися!

Сергій Івченко про наставника – керівника магістерської роботи

– Під час написання магістерської роботи «Рівнева диференціація при вивченні курсу "Геометрія 9 класу"» завдяки А. М. Капіносову, який був моїм науковим керівником, для себе відкрив чимало нового і багато чого навчився,

– розповідає випускник Криворізького державного педагогічного університету, а нині вчитель математики Сергій Вадимович Івченко (*на фото*). – Кожного разу, коли приходив на консультацію до Анатолія Миколайовича, він знаходив час і завжди був готовий допомогти. Працюючи в школі вчителем математики, і зараз продовжую розробляти матеріали для проведення уроків подібно до того, як це робив при написанні своєї кваліфікаційної роботи. Пам'ятаю, як А. М. Капіносов

неодноразово наголосовував, що геометрія без рисунків – це не геометрія. Тому дещо не розумію тих, хто, складаючи тести до тем з курсу геометрії, рисунки якраз додає в незначній кількості або й взагалі не додає.

Тоді ми разом з доцентом кафедри математики та методики її навчання Т. Г. Крамаренко зайнялися розробкою електронного навчального курсу «Геометрія, 9 клас», в якому розмістили чимало матеріалів, описаних у магістерській роботі [48]. Нещодавно з Тетяною Григорівною оновили розроблений курс і продовжуємо вдосконалювати, поповнюючи його новими матеріалами, які необхідні для здійснення рівневої диференціації при вивченні геометрії. Таким чином, ідеї Анатолія Миколайовича розвиваємо, і вони знаходять своє місце уже в електронному навчальному курсі.

Анатолій Миколайович був творчою людиною, яка отримувала величезне задоволення від педагогічної роботи. Одного разу я був присутній на семінарі вчителів математики, який він проводив, і хтось з учасників запитав у нього: «Коли ви встигаєте розробляти свої посібники? Це ж скільки часу потрібно!» А він на це відповів: «Після 18-ї години». Дійсно, щоб стільки часу приділяти роботі, корисній для суспільства, для майбутнього нашої країни, необхідно дуже любити справу, якою займаєшся, та бути її великим майстром. Я надзвичайно вдячний Анатолію Миколайовичу Капіносову за те, що він багато чого мене навчив. Тепер знання, уміння і навички, якими оволодів завдяки цій людині з великої літери, можу використовувати у своїй роботі, працюючи задля забезпечення майбутнього якісної освіти в нашій країні.

**Старший викладач кафедри початкової освіти Наталя Дика:
«З А. М. Капіносовим розробляли нову навчальну дисципліну
«Інноваційні підходи викладання математики в початковій школі»**

– Про Анатолія Миколайовича Капіносова як автора підручників з математики, я чула ще коли навчалася у школі, – розповідає кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти Наталя Дмитрівна Дика. – Як науковця мене доля звела з Анатолієм Миколайовичем 2012 року. У той час на нашій кафедрі початкової освіти розроблялася нова навчальна дисципліна «Технологія викладання галузі "Математика"» (зараз «Інноваційні підходи викладання математики в початковій школі»). Анатолій Миколайович як фахівець допомагав нам у цьому питанні. Будучи асистентом кафедри, переймала його досвід з технологічного підходу до навчання математики в початковій школі. Він, як і належить старшому наставнику, як міг допомагав у моїх дослідженнях. З глибокою вдячністю пригадую той час, оскільки постійно відчувала підтримку старшого товариша. Хоча Анатолій Миколайович часто зі мною й радився про шляхи покращення навчального процесу для підготовки саме вчителів початкової школи. Комфортні відчуття після спілкування з Анатолієм Миколайовичем налаштували на плідну співпрацю і у подальшому. На жаль, він пішов від нас, проте залишив у моїй душі лише теплі спогади.

Старший викладач кафедри математики Галина Білоусова: «З Капіносовим працювали над розробкою посібника для ЗНО з математики»

Про те, якими запам'яталися Анатолій Капіносов, Валентина Соловійова, Валентина Кисільова й Олександр Ткачук розмовляємо зі старшим викладачем кафедри математики та методики її навчання КДПУ Г. М. Білоусовою (на фото). У рік їхнього вступу до вузу Галина Миколаївна, випускниця фізико-математичного факультету КДПІ, розпочала викладацьку кар'єру.

– Галино Миколаївно, ви саме розпочали викладали в інституті в той час, коли ці студенти навчалися на факультеті. Пам'ятаєте їх?

– Звісно. Розповім про один епізод, який точно може їх охарактеризувати. Якось затримавшись в інституті після консультацій для студентів, звернула увагу, що в таку пізню годину в лекційній аудиторії № 322 горить світло й лунають голоси. Зацікавившись, зазирнула в аудиторію. Виявилось, що четверо студентів – Анатолій Капіносов, Олександр Ткачук і дві Валентини – Кисільова і Соловйова – готуються до колоквиуму з математики. Використовуючи дошки, доводять один одному теорему, розбираючи складні моменти доведення, повторюючи всі означення і поняття. А тому є й результати серйозного, відповідального ставлення до навчання. Анатолій Капіносов і Валентина Кисельова стали кандидатами педагогічних наук, доцентами Криворізького педуніверситету, а Валентина Соловйова (пізніше Ткачук) і Олександр Ткачук – учителями математики вищої категорії, учителями-методистами. Олександр Леонідович до того ж нагороджений почесним знаком «Відмінник освіти України».

– Гарний приклад того, як треба навчатися, щоб досягти успіху. З Анатолієм Миколайовичем пізніше вже співпрацювали як з колегою.

– Перебуваючи на стажуванні в лабораторії навчання математики Науково-дослідного інституту змісту і методів навчання АПН СРСР у Москві, готувала матеріал за технологією рівневої диференціації навчання математики у 5-6 класах для виступу перед учителями математики міста Нарофомінська під Москвою. У цей же час Анатолій Миколайович приїхав до лабораторії з питань свого дисертаційного дослідження, керівником якого був заслужений учитель, доктор педагогічних наук, член-кореспондент АПН СРСР Семен Ісакович Шварцбурд. Поцікавившись, над чим я працюю, Анатолій Миколайович поділився особистим цінним досвідом викладання математики, оригінальними методичними прийомами, розробленими дидактичними матеріалами з рівневої диференціації навчання математики, що викликало в учителів жвавий інтерес до викладеного в доповіді матеріалу.

Якось відвідавши практичне заняття з математичного аналізу, яке він проводив, маючи власний багаторічний досвід викладання, була вражена, з якою легкістю, простотою, не применшуючи наукового підходу, викладач підводить студентів до осмислення та засвоєння складних понять. Двогодинне заняття пройшло як одна мить. Це була дійсно майстерність.

– Розкажіть про роботу над підготовкою збірника тестів до ЗНО.

– Багаторічна співпраця над створенням посібника з підготовки учнів та абітурієнтів до ЗНО з математики [39] дозволила повною мірою оцінити педагогічну майстерність, талант вченого-педагога, відповідальність, уміння організувати колектив співавторів, відданість професії, справі всього життя.

Сайт КДПУ, 2017

Кандидат педагогічних наук Ірина Дереза: «Доцент Петро Іванович Ульшин – викладач, на якого хочеться рівнятися»

1961 року Петро Іванович Ульшин з відзнакою закінчив Криворізький державний педагогічний інститут за спеціальністю «Математика і фізика» та отримав професію учителя математики і фізики середньої загальноосвітньої школи. З 1966 року до 2014-го працював у КДПІ спочатку викладачем, а пізніше доцентом кафедри математики та методики її навчання, викладав аналітичну та диференціальну геометрію, керував написанням студентами кваліфікаційних робіт. 1981 року захистив в Інституті проблем машинобудування АН УРСР дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук з теми «Особливості руху нитки змінної довжини, обумовлені нелінійними властивостями» за спеціальністю 01.02.06 «Динаміка, міцність машин, приладів і апаратури». Пізніше йому було присвоєно вчене звання доцента кафедри математичного аналізу. 27 листопада 2017-го П. І. Ульшин відзначив 80-літній ювілей.

Колектив кафедри математики та методики її навчання (грудень 2013 р.)

Зліва направо: нижній ряд: І. С. Дереза, С. Г. Шиперко, І. В. Лов'янова, В. В. Корольський, Т. С. Армаш, О. І. Величко;

верхній ряд: А. М. Капіносов, Н. В. Богатинська, Л. О. Черних, О. В. Віхрова, Д. Є. Бобилєв, Л. Р. Корольська, Т. Г. Крамаренко, Г. М. Білоусова, П. І. Ульшин

Про П. І. Ульшина розповідає його колишня студентка, а тепер кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри І. С. Дереза.

– Моя перша зустріч з П. І. Ульшином відбулася у вересні 2002 року на лекції з аналітичної геометрії, – говорить Ірина Сергіївна. – Я тоді була студенткою-першокурсницею, і переді мною постав у класичному костюмі, охайний, підтягнутий чоловік з глибоким поглядом. Саме таким я й уявляла викладача університету. Нас, першокурсників, вражало, що Петро Іванович ніколи не читав з аркуша, вільно розповідав матеріал лекції, усі рисунки виконував від руки без інструментів, а вони завжди були охайними та рівними.

Будь то пряма, коло, еліпс чи гіпербола. А ще завжди стриманий та спокійний, доброзичливо налаштований. І при цьому на парах була дисципліна. Викладач міг зацікавити студентів своїм предметом, а вони активно працювали, мали можливість поставити питання, якщо чогось не зрозуміли, бо знали, що їх почують і вони отримають пояснення.

– Петро Іванович є одним із викладачів, на яких хочеться і можна рівнятися, – продовжує розповідати І. С. Дереза. – Він – педагог-професіонал, який не лише глибоко і добре знає свій предмет, а й уміє його донести своїм студентам. Коли 2013 року я прийшла працювати на кафедру математики та методики її навчання, то ще більше відкрила для себе Петра Івановича як доброзичливу, порядну, щирю людину. Плідно співпрацювали з ним з підготовки навчально-методичних посібників для самостійної роботи студентів з аналітичної та диференціальної геометрії. Крім цього, П. І. Ульшин – талановитий художник та поет, чим, звісно, мене приємно здивував. Жодне свято не проходило без його віршів, які передавали глибину думки та відображали погляди на оточуючий світ та професію. Навіть емблема та гімн фізико-математичного факультету – то його рук справа. Недаремно говорять, що талановита людина – талановита в усьому. І кандидат технічних наук, доцент Петро Іванович Ульшин – яскравий тому приклад.

– Спокійний, врівноважений, доброзичливий, витриманий – саме такі риси характеру притаманні доценту П. І. Ульшину, – розповідає старший лаборант кафедри Оксана Іванівна Величко. – Петро Іванович – випускник фізико-математичного факультету. Він навчався в одній групі з Григорієм Івановичем Гуговським, який пізніше став мером Кривого Рогу, і часто про це з приємністю згадував. Закінчивши факультет з відзнакою, у подальшому залишився працювати на кафедрі. Педагогічний стаж П. І. Ульшина складає майже 50 років. Цей викладач – взірць для майбутніх педагогів завдяки своїй мудрості, інтелігентності, порядності та професіоналізму. Він присвятив своє життя педагогічній діяльності, викладав одну з найдавніших та найцікавіших наук – геометрію. Його геометричні рисунки та креслення зачаровували своєю точністю та навіть наводили легкий гіпноз на студентів та викладачів. Під час урочистих подій на кафедрі П. І. Ульшин завжди намагався порадувати колег своєю поезією, а ще спогадами про власну педагогічну діяльність.

Виявилось, що у цій же групі отримувала професію вчителя мама відомої на Криворіжжі освітянки, директора Криворізької гімназії № 95 А. І. Шепілко. Алла Іванівна – відмінник освіти України, учитель вищої категорії, учитель-методист, нагороджена нагрудним знаком «За заслуги перед містом» III та II ступенів, обласною педагогічною премією.

– Особисто я навчалася у Дніпропетровському університеті, а ось мама і сестра, яка й зараз працює вчителем у Криворізькому ліцеї №16, – випускниці Криворізького педагогічного, – розповідає Алла Іванівна. – Мама також часто згадувала, що навчалася разом з колишнім мером Кривого Рогу. Як і вона, із задоволенням навчаю школярів математики. Петру Івановичу після відкриття

нашої гімназії запропонували вести у математичних класах спеціальний курс геометрії – розв’язування задач на побудову з використанням циркуля та лінійки. П. І. Ульшин виконував такі побудови надзвичайно майстерно. А оскільки на той час креслення як навчального предмету у школах не було, то всіх, хто планував здобути професію інженера, цей курс надзвичайно приваблював. Крім того, школярам було дуже цікаво поспілкуватися з викладачем вищої школи. Ми і зараз маємо прагнути до того, щоб у школи, ліцеї та гімназії приходили працювати науковці та допомагали обдарованій молоді навчатися самостійно, займатися науково-дослідницькою роботою.

Світ КДПУ, 2017

«Ця вчителька...»

90-ті роки були надзвичайно важкими для нашої країни. І це тією чи іншою мірою вплинуло на кожного, а особливо на молодь, яка розпочинала трудовий шлях. Тоді, по суті, розвалився всесоюзного значення Криворізький науково-дослідний інститут механічної обробки чорних металів («Механобрчормет») у якому я працювала інженером-програмістом у лабораторії методів математичного моделювання. Відсутність фінансування і, як наслідок, не виплати зарплат були одними з причин, які змушували багатьох співробітників інституту відкласти до кращих часів заняття перспективною науково-дослідницькою роботою і переходити працювати в галузь освіти, яка тоді державою підтримувалася.

КФМШ при КДУ та КДУ ім. Т. Г. Шевченка

Робота з талановитою молоддю надзвичайно захоплювала мене ще з того часу, коли у школі брала участь в олімпіадах, а потім навчалася у Республіканській школі фізико-математичного профілю при Київському державному університеті ім. Тараса Шевченка (*тепер Київський національний університет імені Тараса Шевченка*). Наша надзвичайна вчителька математики у КФМШ і класний керівник, кандидат фізико-математичних наук Ірина Євгенівна Панкратова, вчителі математики й автори шкільних підручників для її поглибленого вивчення Леонід Миронович Савченко [9] та Володимир Андрійович Вишенський [13], який також долучав нас до роботи у Всеукраїнській математичній телешколі; улюблені вчителі фізики Наталя Григорівна Іванова й української мови та літератури Тетяна Олександрівна Грибініченко насамперед надихнули на те, що варто спробувати себе на освітянській ниві, де й зараз працює багато наших випускників. Серед них мої добрі та давні друзі, вчителі математики: Валентина Скринник, Любов Чолій, Оксана Решетняк. А ще викладачі математичних дисциплін у вищій школі: співавтор підручника з аналітичної геометрії для вищої школи Любов Ваврикович [85], кандидати фізико-математичних наук, доценти Тетяна

Мамчич та Василь Чолій; доктори фізико-математичних наук, професори Вадим Радченко, Богдан Рубльов, Анатолій Пашко, Михайло Городній та інші. З доцентом кафедри фізики та методики її навчання Володимиром Бураком працюємо в одному навчальному закладі.

Позитивний заряд на творчість і самовдосконалення у професії, які ми отримали навчаючись у КФМШП, несемо через усе життя. Це відзначаємо й на зустрічах однокласників, які відбуваються кожних п'ять років. Говоримо про це й з тими однокласниками, які не пов'язали свою професію з наукою чи педагогікою, але відбулися у бізнесі: Віктором Сайчуком, Володимиром Крихівським, Олександром Калеником, Юрієм Криворучком, Галиною Пономаренко, Світланою Барановською, Олександром Горошком, Юрієм Середою та ін.

Чимало випускників КФМШП, зокрема і я, закінчили механіко-математичний факультет КДУ ім. Т. Г. Шевченка, стали математиками чи викладачами математики. З окремими з них і зараз зустрічаємося на науково-методичних конференціях з математики та методики її навчання, з методики використання ІКТ у навчанні математики та обговорюємо актуальні наукові проблеми. Щирі слова вдячності адресуємо нашим прекрасним викладачам на мехматі: професорам Михайлу Йосиповичу Ядренку (теорія ймовірностей та математична статистика), Сергію Трохимовичу Завало (алгебра), Андрію Арсеновичу Глушенку (методи обчислень), Миколі Івановичу Кованцову (геометрія), Анатолію Михайловичу Самойленку (диференціальні рівняння); доцентам Миколі Потаповичу Слободянку (математичний аналіз), Надії Олексіївні Пахаревій (теорія функції комплексної змінної), Володимирі Васильовичу Бублику (мови програмування); кураторам Галині Мефодіївні Зражевській, Ганні Миколаївні Боровець та іншим викладачам.

У криворізькому ліцеї

Розпочавши 1993-го роботу вчителем математики у Криворізькому Жовтневому ліцеї в класах з поглибленим вивченням математики, використовувала для візуалізації абстракцій власні складені програми. Їх підготовка забирала багато часу, бо тоді не було таких гарних засобів та бібліотек електронних наочностей з математики, які рекомендуються сьогодні вчителям. І це змушувало замислитися над тим, як можна узагальнити та поширити власний досвід, адже вчителі математики не мають безпосередньо займатися програмуванням.

Адміністрація ліцею, зокрема директори А. О. Шматко, а потім С. В. Маркіна, заступники директора Л. П. Байрак, Т. Г. Безнаритна, Т. В. Неговора, колеги – вчителі математики В. В. Сергієнко, Л. Б. Дзигіна, О. М. Слєпченко, вчителі інформатики М. П. Білан, К. Ф. Міщенко підтримували пропоновані інновації. У ліцеї посилено, починаючи з 7-го класу, готували учнів до участі в конкурсах науково-дослідницьких робіт та олімпіадах різних рівнів, що надзвичайно сприяло фаховому зростанню й самого вчителя. Пам'ятаю, як пораділа за свого учня Павла Криштопа, який

кілька разів поспіль посідав призові місця на заключному рівні Всеукраїнської олімпіади з математики. А потім розпочиналася ще складніша робота, як до цього. Бо навчати на належному рівні таких обдарованих дітей, зрештою, як і студентів, можна, якщо попередньо самому піднятися на більш високий рівень, де ти був до цього.

На курсах підвищення кваліфікації вчителів математики в КДПУ

Перший для себе інноваційний прорив у методиці навчання з використанням ІКТ побачила, коли з кінця 90-х розпочала вивчати, а потім і використовувати науково-методичні розробки доктора педагогічних наук, професора М. І. Жалдака. На початку 2000-х перебувала на курсах підвищення кваліфікації вчителів математики у Криворізькому педуніверситеті. І ось на занятті в комп'ютерному класі тоді ще старший викладач кафедри інформатики та прикладної математики університету І. О. Теплицький, крім ознайомлення з електронними таблицями, запропонував аспіранту педагогічний програмний засіб Gran1, переглянути посібник Мирослава Івановича Жалдака «Комп'ютер на уроках математики» [23], який на той час вийшов друком. Вже не пам'ятаю, що розповідав Ілля Олександрович про

електронні таблиці, тому що відразу з головою поринула у читання посібника. Побачила у ньому те, чого мені так не вистачало для навчання учнів ліцею математики з використанням програмних засобів. Зацікавили міркування щодо концепції використання ІКТ у навчанні, а також оцінила можливість швидко отримувати результати дослідження, демонструвати розв'язки задач. Відсканована книга стала настільною з численними помітками щодо пропонуваного для використання прикладів та нових ідей. Пізніше, коли 2004-го Мирослав Іванович подарував друкований примірник книги і підписав його на пам'ять, це стало надзвичайно дорогим подарунком і до сьогодні.

На семінарах із методики навчання, після відкритих уроків, які досить часто проводилися в ліцеї, була змога поділитися досвідом роботи з використання ІКТ у навчанні, вислухати конструктивну критику, подискутувати на предмет того, наскільки взагалі варто у навчанні математики використовувати програмні засоби навчання та як подавати ті чи інші питання. На подібних заходах познайомилася з багатьма кращими вчителями математики Криворіжжя, а потім і Дніпропетровщини. Вивчала досвід роботи Н. В. Калашнікової, В. М. Позігун, Г. В. Моськіної, Т. О. Семенової, Н. Л. Дагларової, А. І. Цимбал, С. М. Шахматової, Т. А. Грицишиної, А. О. Тишковця, О. Л. Ткачука, А. М. Капіносова, В. К. Кірмана, Т. С. Литвин, Л. І. Кучеренко, З. М. Заїкоїної та інших криворізьких педагогів-математиків; викладача педагогічного університету В. П. Кисільової, яка на той час проводила педагогічні дослідження в ліцеї [40].

Всеукраїнський конкурс «Вчитель року-2004» у номінації «Математика»

Вдячна за методичну допомогу К. І. Нежигай, методисту математики районного відділу освіти В. М. Стьопіній, методистам обласного інституту підвищення кваліфікації вчителів Т. Б. Букаревій та В. П. Келесіді, які постійно підтримували мене як у ході Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року-2004» у номінації «Математика», так і в подальшій роботі в ліцеї, а потім і в університеті. Коли на фінальному етапі цього конкурсу, який проходив у Білій Церкві, представляла учительство Дніпропетровщини й презентувала педагогічний досвід використання ІКТ у навчанні математики, надзвичайно окрилив мене відгук голови журі, академіка М.І. Жалдака.

За умовами конкурсу мені випало проводити в незнайомому класі урок узагальнення й систематизації знань за темою «Площі фігур» [80]. На тому уроці використовувала програмний засіб *Gran-2D*, щоб продемонструвати, за яких умов площа многокутника може набувати найбільшого значення. З висоти сьогоднішнього дня бачу в проведеному уроці низку методичних недоліків, але тоді Мирослав Іванович назвав його «суперуроком». Виступаючи перед нами, фіналістами конкурсу, говорив про те, що зважене й обгрунтоване використання ІКТ у навчанні – то перспектива освіти.

М. І. Жалдак (другий справа) у журі конкурсу «Учитель року-2004»

Під час конкурсу «Учитель року-2004». Зліва направо: Л. В. Жумик, Т. Г. Крамаренко, І. М. Реутова, У. В. Остапчук

Можливо, читачі статті подання наступного абзацу трактуватимуть як нескромність автора публікації, але пропустити цього не можу. Бо слова з інтерв'ю Мирослава Івановича Жалдака, голови фінального туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-2004», яке він дав журналістці видавництва «Пляди» Тамілі Костюк, ось уже протягом чотирнадцяти років надихають мене на використання ІКТ у навчанні математики. Тому й подаю уривок зі статті «Сучасний урок в інтер'єрі».

– Відповідаючи на запитання: «Що таке сучасний урок?», я пригадую недавній конкурс учителів математики України, – сказав Мирослав Іванович. – На фінальний, заключний тур у місто Білу Церкву потрапили кращі з кращих. Особливо сильне враження справили на мене уроки вчительки Жовтневого ліцею міста Кривого Рогу Тетяни Крамаренко та вчительки Володарського ліцею Київської області Уляни Остапчук. Вони продемонстрували не просто сучасні уроки – то без перебільшень були уроки майбутнього. Ці педагоги вміло використовували комп'ютер, сучасні програмні засоби світового рівня, до речі, розроблені в Україні, – GRAN та DG. Головне, що учні настільки були захоплені уроком, що в класі не залишилось жодного байдужого. Дитячі очі зацікавлено горіли, кожен брав участь у вирішенні малих і великих завдань, що виникали протягом розкриття теми. То були зразки інтенсивної, напруженої роботи, яка дає не тільки ґрунтовні знання, а й задоволення від участі в творчому процесі. Хочеться вірити, що в майбутньому подібні уроки стануть невід'ємною частиною навчального процесу в українських школах.

Початок наукової діяльності

І як же несподівано й приємно було отримати пропозицію щодо подальшого керівництва М. І. Жалдаком (*на фото*) моєю науковою роботою!

Пам'ятаю, як цього ж дня зателефонувала додому, щоб порадитися з родиною, бо надзвичайно переживала й боялася не виправдати сподівання. Адже не кожного дня випадає така чудова нагода продовжити наукову роботу та ще під керівництвом академіка Національної академії педагогічних наук України. Щоб підтримати мене у цій діяльності, Мирослав Іванович навіть пожартував, що має честь бути моїм науковим керівником. Мені надзвичайно пощастило, що на своєму життєвому шляху зустріла таку непересічну особистість, як доктор педагогічних наук, професор Мирослав Іванович Жалдак. Це значною мірою змінило і мою кар'єру, і бачення того, як потрібно навчати вже не тільки учнів, але й учителів математики, фізики та інформатики [21-28].

Коли Мирослав Іванович де-небудь згадував про мене, то найпершими його словами були «Ця вчителька...». Тому й вирішила написати, як стала вчителькою, як розпочала використовувати в роботі науково-методичні розробки Мирослава Івановича, а потім під його керівництвом займатися науковою роботою. Як приємно було дізнатися, що закінчила той самий

механіко-математичний факультет у Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка, що й мій Учитель!

За два дні після завершення конкурсу М.І. Жалдак запросив мене погортати примірники вже захищених дисертацій І. О. Теплицького [76], Т. В. Зайцевої [29], Т. Л. Архіпової [1], О. В. Вітюка [16], побувати на захисті докторської дисертації Н. А. Тарасенковою у Спеціалізованій вченій раді Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова [74]. Це виявилось так цікаво і так по-новому! Той день запам'ятався ще й тим, що Мирослав Іванович познайомив мене ще з однією людиною з когорти своїх учнів, яка також немало допомогла мені в подальшій науковій діяльності – з Сергієм Олексійовичем Семеріковим, нині професором нашого університету.

2004-й завдяки Мирославу Івановичу став поворотним у моїй долі. Я перейшла працювати до Криворізького державного педагогічного університету асистентом на кафедрі математики, щоб була змога продуктивніше займатися науковою роботою. І продовжувала працювати в ліцеї аж до захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук з теорії і методики навчання математики [46]. Викладачі кафедри часто згадували, що одного разу М. І. Жалдак приїжджав до Криворізького педагогічного, виступав перед викладачами та студентами, майстерно читав лекції з теорії ймовірностей та математичної статистики.

Отож, я поринула в наукові дослідження з методики навчання математики М. І. Жалдака [21-28], Г. П. Бевза [4-5], В. Г. Бевз [3], М. І. Бурди [9], К. В. Власенко, Ю. В. Горошка [24], С. М. Лук'янової, І. В. Лупан [52], О. І. Матяш, Г. О. Михаліна [54], Є. П. Неліна [58], С. А. Ракова [14] [62], О. І. Скафи [65], С. О. Скворцової, З. І. Слєпкань [66-67], Н. А. Тарасенкової [50], [74-75], Л. В. Тополі [77], О. В. Співаковського [72], Ю. В. Триуса [79], О. С. Чашечнікової [83], В. О. Швеця [78] та інших науковців, фахівців з методики навчання математики. Відкривала для себе нове у методиці навчання математики з використанням ІКТ. Зацікавлено перераховувала роботи С. О. Сисоєвої [64], криворізьких педагогів Н. І. Зеленкової [31], А. М. Капіносова [35-36], В. П. Кисільової [40], Л. В. Кондрашової [59] та ін.

Особливо запам'яталася мені участь у роботі першої міжнародної науково-методичної конференції «Проблеми математичної освіти» у Черкаському національному університеті ім. Б. Хмельницького, на якій охоче послухала виступи багатьох відомих в Україні методистів математики, представила матеріали власного дослідження.

Того ж року підготувала першу публікацію до фахового видання «Педагогічні науки» про використання педагогічних програмних засобів у навчанні розв'язуванню задач із параметрами, далі про застосування динамічної математики $Grp-2D$. Надсилала перші статті й тези для участі в конференціях Мирославу Івановичу для перевірки й для отримання дозволу на публікацію. У відповідь від Н. П. Франчук або Т. О. Єфіменко отримувала зазвичай скановану правку. Скажу чесно, що окремі сторінки були сині від

чорнила наукового керівника. Настільки Мирослав Іванович був і залишається вимогливим до кожного слова й записаного наукового терміну. І цьому також у нього потрібно навчатися. Зберігаю з правкою екземпляр автореферату кандидатської дисертації. А ще сигнальний варіант власного навчально-методичного посібника «Уроки математики з комп'ютером» [45], редагувати який М. І. Жалдак люб'язно погодився. Коли зараз готую якийсь посібник для своїх студентів з теорії ймовірностей та математичної статистики і мені потрібно уточнити, як той чи інший термін правильно подати українською, у першу чергу звертаюся до підручників М. І. Жалдака. Знаю, що там все написано правильно. Потужну працездатність, вимогливість насамперед до себе, чуття новизни у світових освітніх процесах М. І. Жалдак намагається закласти у своїх послідовниках.

Наукова школа академіка НАПН України М. І. Жалдака

Надзвичайно багато порад отримала від Мирослава Івановича щодо того, яку літературу опрацювати, які засоби апробувати. Взагалі про Школу доктора педагогічних наук, професора Мирослава Івановича варто сказати, що у кожного з його учнів багато чого навчилася і досі навчаюся. Про використання методу навчальних проєктів дізнавалася актуальне з робіт професора Н. В. Морзе [20], [56-57]. Актуальні й досі положення, розроблені доктором педагогічних наук С. А. Раковим про розвиток математичних компетентностей в учнів та у майбутніх учителів математики [62]. Дослідницькому та проблемному навчанню математики і далі навчаюся з наукових робіт, з посібників Мирослава Івановича [21-29], написаних ним сумісно з докторами педагогічних наук Г. О. Михаліним [54], Ю. В. Триусом [79], Ю. В. Горошком [18], кандидатами педагогічних наук Є. Ф. Вінніченком [15] та В. М. Франчуком [82]. Переймаю й зараз досвід впровадження ІКТ у підготовці фахівців в області математичної статистики від доцента І. В. Лупан [52-53], використання дистанційних і хмарних технологій навчання від докторів педагогічних наук Є. М. Смірної-Трибульської [68-69], Ю. С. Рамського [21], О. М. Спіріна [73] та ін.

Хочеться побажати кожному, хто пов'язаний з освітою, з педагогічною діяльністю зустріти своїх Учителів, Наставників з великої літери, щоб сприяти втіленню прогресивних ідей на освітянській ниві.

Для збірки привітань з нагоди 80-річного ювілею М. І. Жалдака, 2017

Рушник на світлу долю дітям

(Фрагмент візитівки Тетяни Крамаренко з конкурсу «Вчитель року-2004»)

Я з тих країв, де шумлять ліси й пахне сушеними грибами, де солов'ї тривожать сон у весняні ночі, де суниці блищать у вранішніх росах, коли їдеш з батьком на сінокіс. Гортаючи альбом, часто лину туди серцем. Ось пожовкла з роками світлина бабусі. Вона гарно співала, її любов до української пісні передалась і мені. Часом, як обступлять мені душу темні хмари, беру свій старенький акордеон і розвіюю сум піснею.

Люблю історію. То вже від батька. Ось тут, в альбомі, вони з мамою ще зовсім молоді. Мама завжди вишиває. Як чую пісню «сорочку мати вишила мені червоними і чорними нитками», то думаю, що й про мене можна так сказати. Бо й у мене в житті переплелись два кольори. Червоне – то любов до батьків, до чоловіка й дітей. Як до власних доньки і сина, так і до школярів, для яких я в ліцеї буваю й «мамою». Намагалась не бути байдужою, а підтримати дитину, запалити в її душі вогонь до добрих справ. А чорне?.. То сумніви, розчарування, невдачі. Але й без них не буває. Не буде інакше руху вперед, не буде самовдосконалення.

А ще «червоне» і «чорне» я розумію як ліричне і прагматичне, що також переплелись в моїй душі, як і дві протилежності філолога й математика. Люблю читати Ліну Костенко і Лесю Українку. А ще більше, мабуть, розв'язувати задачі, учити дітей бачити красу в логічній послідовності доведення, в оригінальному методі розв'язування нестандартної задачі. Можливо, бажання стати вчителем зародилося в мені ще тоді, як навчалася в Республіканській фізико-математичній школі при Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка. Отой дух творчості, культ знань, що панував у нашому навчальному закладі, несучи своїм теперішнім учням.

На іншій світлині ми з Миколою. У цей день отримали червоні дипломи випускників Київського державного університету, невдовзі одружилися й поїхали працювати за його розподілом до Кривого Рогу. Він – у газету «Червоний гірник», де тривалий час працював завідуючим відділом, а я – інженером-програмістом у лабораторію методів математичного моделювання інституту «Механобрчормет». З тих пір «дружу» з комп'ютером.

Фото з сімейного архіву

Та все ж школа стала моєю долею. І я вдячна долі за такий вибір. На іншому фото ми разом з дітьми. А далі в моєму альбомі ще одна моя родина – ліцейська. Тут ми всі разом ходимо щедрувати, а ще у поході біля могили Івана Сірка з палатками та з кашею, що трохи пахне димом... Знову в Києві у

моєму ліцеї, а тут – у Львові...

Я взагалі люблю дорогу. Чомусь у мене часто зринає в пам'яті фраза з фільму: «А навіщо дорога, якщо вона не веде до храму?» Це співзвучно учительському: «Все, що не робиш, роби з користю для дитини». Учи її, виховуй, стань їй другом, порадиником. А ще будь строгим і вимогливим наставником. Може, навчаючись в ліцеї, він і не зрозуміє тебе до кінця, але ось зустрінеш ти цього студента за півроку, і його вдячні очі скажуть багато такого, що зігріє твою вчительську душу, зміцнить у тобі бажання працювати.

Ось перший мій випуск. Вже чотири роки як закінчили вони вузи. А тут – другий. Зараз вони на п'ятому курсі. А двоє вже працюють в нашому ліцеї вчителями. І треті мої – першокурсники. А тут найменші – восьмикласники.

Ось ми випускаємо ліцейську друковану газету “МІФ”. Це добре, коли дитячі очі горять цікавістю. А взагалі про ліцей краще сказати рядками, які склала на відому мелодію моя учениця, призер міських олімпіад з математики й обласного конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт Аня Гертовська:

Не просто лицей здесь, здесь климат иной,
олимпиады одна за другой.
И в классе опять идёт за срезом срез.

И можно свернуть, ослабит чуть-чуть,
Но мы выбираем трудный путь –
Опять задачи Сорос нам привёз.

На святі останнього шкільного дзвінка 2002/2003 навчального року

Радію перемогам наших олімпіадників. Ось наша ліцейська гордість: Паша Криштоп і Діма Дзигін – трикратні призери Всеукраїнської олімпіади з математики; Аня, Женя і Саша Гертовські, Владислав Щукін, Максим Чернуський, Олексій Хом'яковський, Роман Мандзюк, Женя Плахтій, Валерій Грачов, Володя Маліца, Галина Жиганова, Діма Власов...

А тут ми всією командою з дипломами переможців міського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт. У центрі мої колеги й однодумці – вчителі математики Людмила Борисівна Дзигіна, Олена Миколаївна Слепченко, вчитель фізики Володимир Іванович Бурак. Постійно навчаємось, постійно в пошуку. То уроки, то олімпіади, то конкурси, то нові технології...

Ось так і живу. І вишиваю свій рушник червоними і чорними нитками...
Рушник на щастя, рушник на світлу долю дітям.

Кандидат педагогічних наук Тетяна Придача: «Проект "Менеджмент молодого спеціаліста" є дорожньою картою педагогічного зростання молодого вчителя»

Нинішній освітній простір пропонує низку шляхів для зростання креативного вчителя. Проте як не помилитися у виборі, які методи, прийоми та форми навчання обрати для своєї діяльності? Ці питання завжди хвилюватимуть педагога, який прагне самовдосконалення й професійного зростання. У наш час неможливо працювати за шаблоном.

Про те, як учитель повинен віднайти свій унікальний шлях у роботі, виробити систему, що допоможе виховувати талановитих і здібних учнів, а також надасть стимулу для його ж розвитку, говоримо з вчителем математики та інформатики Криворізької педагогічної гімназії, кандидатом педагогічних наук Тетяною Придачою (на фото).

Як стають професіоналами

– Як працюється молодому вчителю в одному з кращих загальноосвітніх закладів міста?

– Надзвичайно добре, відчуваю підтримку. До когорти освітян Довгинцівського району мене було прийнято під час посвяти в учителі на районній серпневій конференції. Зустріч із гімназичною родиною розпочалася зі знайомства з моїм наставником – Ольгою Іванівною, яка колись також навчалася на фізматі Криворізького педагогічного вишу.

– У чому суть вашого проекту, який став переможцем міського конкурсу «Молодий учитель – учитель-наставник»?

– Проект «Менеджмент молодого спеціаліста» розроблений мною сумісно з учителем математики нашої гімназії, учителем вищої категорії, учителем-методистом Ольгою Іванівною Євстігнєєвою, – розповідає Тетяна Василівна. – Він є певною дорожньою картою педагогічного зростання молодого вчителя в умовах сучасної школи, втіленням девізу гімназії «Ми дбаємо про майбутнє України». Створена дорожня карта – це не розроблений в найдрібніших деталях точний шлях до професійного зростання молодого спеціаліста. Це певна система складових, які можуть стати орієнтиром у його діяльності.

– Як рухається розробленою картою до педагогічного олімпу?

– У рамках проведення дисертаційного дослідження за підтримки доктора педагогічних наук, професора, академіка М. І. Жалдака; автора шкільного підручника з геометрії, доктора педагогічних наук В. Г. Бевз; кандидата педагогічних наук, доцента Т. Г. Крамаренко мною було розроблено дистанційний курс для вчителів та учнів «Геометрія, 7 клас» (<http://moodle.kdpu.edu.ua/>). В основу даного засобу покладено ідею залучення

учнів до самостійного активного оволодіння геометрією через виконання комп'ютерних експериментів у середовищі педагогічного програмного засобу GRAN-2D у формі індивідуальної або групової роботи у класі або вдома. Разом із Ольгою Іванівною апробували цей дистанційний курс у стінах гімназії, а потім презентували його вчителям, які проходили підвищення кваліфікації в університеті. За рецензією Ольги Іванівни було видано науково-методичний посібник «Формування пізнавальної активності учнів основної школи у процесі навчання геометрії з використанням ІКТ».

До речі, я – один із розробників гімназичного сайту, який декілька років поспіль визнають серед найкращих у місті.

Плідна праця та постійна робота над самовдосконаленням дають хороші результати педагогічної діяльності. У міському конкурсі на кращий цифровий освітній ресурс здобула перемогу в номінації «Предмети природничо-математичного циклу», за що була нагороджена дипломом Управління освіти і науки виконкому Криворізької міськради. Звичайно, на моєму шляху зустрічалися і перешкоди, і снігові заметілі, і затори, але за допомогою підтримки адміністрації, наставника, колег та рідних мені вдалося їх подолати.

– *Які перспективи використання у навчанні школярів власних наукових досліджень?*

– На сьогодні дистанційна освіта є найбільш адекватною відповіддю на той виклик, що кидає нам сучасне життя. За наявності сучасних комп'ютерних технологій та Інтернету вона стає зручною та доступною. Адже навчання відбувається у вільний час, у комфортних для учня умовах. Ми розглядаємо дистанційне навчання геометрії школярів у поєднанні з традиційною класно-урочною системою навчання. Дистанційне навчання може стати незамінним для обдарованих школярів та для дітей з особливими потребами.

Презентація результатів дослідження та обмін досвідом з колегами та науковцями відбувався під час роботи на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах у Мінську, Києві, Донецьку, Черкасах, Вінниці, Севастополі, на курсах підвищення кваліфікації вчителів у КДПУ, міських та районних заходах.

Як починався шлях до науки

– Працюючи над власним дисертаційним дослідженням та будучи куратором нашої академічної групи, Т. Г. Крамаренко залучала до наукової роботи студентів, серед яких Ольга Амброзяк (*2016-го захистила у ЧНУ дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.* – Т. К.), Альона Брюхович і я, – розповідає Тетяна Придача. – Пригадується наша перша поїздка до Черкас на міжнародну конференцію «Проблеми математичної освіти». Доповідаючи на секції, Тетяна Григорівна представила нас, третьокурсників, як молодих науковців. Вона – хороший психолог, уміє розпізнати найкращі якості та здібності у своїх студентів та допомагає їм їх розкрити. Потім була сумісна поїздка до Донецького національного

університету, у Мінськ на міжнародну конференцію з питань інформатизації освіти, на інші наукові конференції. Виявилося, що маємо спільне захоплення – подорожувати, відвідувати театри та музеї.

Наукова діяльність мене надзвичайно захопила і на кінець п'ятого курсу я вже мала достатньо публікацій. Коли дійшов час до написання магістерської роботи, то Т. Г. Крамаренко стала моїм науковим керівником. За її порадою тему обирали відразу таку, щоб виконана робота стала фундаментом майбутнього дисертаційного дослідження. А ще приїхали на семінар до Інституту інформатики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, на якому відбувався передзахист кандидатської дисертації. Тоді ж Тетяна Григорівна познайомила мене з академіком М. І. Жалдаком. Пам'ятаю, як у кабінеті Мирослава Івановича я представила йому електронний посібник з розробленими в GRAN-2D наочностями. Він уважно вислухав мене, а наприкінці бесіди сказав: «Переді мною не менше, ніж майбутній кандидат наук». З того часу я жила мрією про аспірантуру: писала статті, удосконалювала електронний посібник, що пізніше став основою дистанційного курсу, а далі й дисертаційного дослідження.

На конференції «Проблеми математичної освіти». Зліва направо: Т. В. Придача, О. В. Амброзьяк, С. В. Шокалюк, С. О. Семеріков, Т. Г. Крамаренко, А. В. Брюхович

Під час навчання в університеті на лекціях, практичних заняттях Тетяна Григорівна завжди використовувала новітні інноваційно-комунікаційні технології, тому у випускників майже не виникає проблем з їх використанням вже під час професійної діяльності. Мабуть, зі мною погодяться всі вчителі, які проходили курси підвищення кваліфікації в Криворізькому державному педагогічному університеті, що Тетяна Григорівна на заняттях завжди ознайомлює з методиками використання та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних, дистанційних технологій навчання математики.

Доктор педагогічних наук, академік НАПН України М.І. Жалдак в одній із своїх статей написав, що Тетяна Григорівна – це вчитель-ентузіаст, що не чекає, поки щось впаде з неба, а сама докладає зусиль для нововведень,

творчих пошуків, модернізації навчального процесу, гармонійно поєднуючи надбання минулих років з новітніми комп'ютерно-орієнтованими технологіями навчання.

Після вступу до аспірантури моїм науковим керівником був призначений доктор педагогічних наук, професор Мирослав Іванович Жалдак, який давав під час навчання низку цінних порад. Я надзвичайно уважно перечитувала його коментарі, зауваження та раділа кожному «+» на сторінках рукопису, бо думка мого наставника була для мене завжди авторитетною та важливою. Завдяки мудрому керівництву Мирослава Івановича збулася моя мрія захистити наукову дисертацію [44].

– Як допомагаєте власним учням досягати успіху?

– Робота з обдарованою молоддю є одним із пріоритетних напрямків педагогічної діяльності. Мої учні є учасниками обласних олімпіад з математики, переможцями та стипендіатами обласного конкурсу-захисту дослідницьких робіт МАН (Курганов М., III місце), учасниками обласного математичного турніру «Еврика», переможцями та володарями спеціального призу «Лідер конкурсу» міського конкурсу «Студія геометричних ідей», дипломантами міжнародного математичного конкурсу «Кенгуру» та Всеукраїнського конкурсу «Олімпус». Учителю необхідно пам'ятати, щоб у дитячих очах загорілися промінчики, ти повинен запалити у собі сонце.

Букет якостей учителя за покликанням

– Як можна охарактеризувати вчителя, якого чекає нова школа?

– Сучасне життя надзвичайно швидкоплинне, тому, щоб встигати за новинками, вчителі мають змінюватись одночасно з ними. Зміни, що відбуваються в Україні, суспільстві, великою мірою стосуються й шкільного життя. Змінюються не тільки програми, підручники, форми й методи роботи, а, звісно, і завдання, які ставляться перед вчителем. Оскільки першими, хто вказує стежку в іноді незрозумілому, а інколи й ворожому для учня світі, є звичайні вчителі. Тому, мабуть, не випадково, аби висловити свою повагу та вдячність, учні на початку та в кінці навчального року дарують їм букети квітів. Спробуємо скласти символічний «Букет учительських якостей».

– Щоб більше додати романтики професії педагога?

– Чому б і ні? 10 жовтня 2017 року я побувала разом з доцентом Т. Г. Крамаренко та професором С. О. Семеріковим в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова на конференції «Проблеми інформатизації навчального процесу в школі та вищому педагогічному навчальному закладі». Поважний форум був присвячений 80-річчю від Дня народження та 55-річчю трудової діяльності в університеті академіка НАПН України, доктора педагогічних наук, професора М. І. Жалдака. «Квіткову» композицію, про яку буде йти мова, я склала напередодні ювілею Мирослава Івановича, щоб подякувати йому за неоціненний досвід, отриманий мною під час написання дисертації під його керівництвом.

Справа наліво: Т. В. Придача, М. І. Жалдак, Т. Г. Крамаренко, В. М. Франчук, С. О. Семеріков під час конференції

Отже, «Букет...». Глибокі знання з предмету, як і троянди в букеті, є невід'ємною частиною справжнього професіонала.

До букету вчительських якостей, необхідних у новій школі, не можна не додати лілію, як символ витонченої краси. Її краса тендітна, безмежна, як і любов вчителя до своїх учнів. Адже дитяча душа дуже вразлива до стороннього впливу, який інколи може мати для неї загрозу і небезпеку. Тому кожен учитель повинен володіти сучасними методиками (особистісно орієнтованого, диференційованого, продуктивного навчання тощо). Їх велика різноманітність – це багато квіточок на пагінци альстромерії.

Не можна залишити поза увагою й становлення патріотичної та соціальної позиції учителя під час проведення уроків. До квіткової композиції додамо калину, що є символом нашої Батьківщини. Соняшник, як символ прямого, відвертого, простого й водночас дружжелюбного характеру вказує, що вся його неповторність тримається на відвертості й розкривається у спілкуванні з більш досвідченими колегами, співпраці для реалізації спільних проєктів, обміні досвідом. Оскільки прикрасою портрету сучасного вчителя є чистота та зразковість його мовлення, бездоганий зовнішній вигляд, як прояв внутрішньої краси, тому нашу квіткову композицію прикрасимо стрічками та декоративними елементами.

До «букету» педагогічних якостей вплітаються, на перший погляд, несподівані речі: учитель нової школи має бути менеджером, тобто ефективними засобами розв'язувати поточні шкільні проблеми, не утискаючи

при цьому інтересів інших учасників освітнього процесу. Символом педагогічного менеджменту в композиції стане лотос.

Тільки особиста неповторність допоможе вчителю витримати конкуренцію з книгами та публікаціями в Інтернеті. Інтелектуально конкурувати з мережею – інтегратором знань – можна лише в тому випадку, коли вчитель особисто бере участь у її оновленні. Незайвим буде додати до нашої композиції мандарин, як символ безмежності всесвітньої мережі.

Зараз змінилася роль вчителя: від просто носія знань відбувся перехід до ролі наставника (тьютора). Символом наставництва є яблуко, яке доповнить нашу композицію. Але для того, щоб ця композиція не втрачала своєї краси, необхідна вода як символ постійного професійного зростання, самоосвіти вчителя.

Наша композиція не калька, не розроблений у найдрібніших деталях точний портрет, а певна система складових, що стає підґрунтям для формування враження про вчителя, на якого чекає нова українська школа.

Світ КДПУ, 2017

Доцент Ірина Мінтій: «Готовність підтримати, прийти на допомогу – такі риси Сергія Семерікова як наукового керівника»

Слова вдячності своєму науковому керівнику, професору, доктору педагогічних наук, професору кафедри інформатики та прикладної математики Криворізького державного педагогічного університету Сергію Олексійовичу Семерікову адресує доцент цієї ж кафедри, **кандидат педагогічних наук Ірина Сергіївна Мінтій** *(на фото)*.

– Не буде перебільшенням, якщо скажу, що знають Сергія Олексійовича не лише у всіх вищих навчальних закладах нашого міста, але й у багатьох університетах на теренах України, – говорить Ірина Сергіївна. – Довгий час він працював у Криворізькому державному педагогічному університеті, далі – в

Криворізькому металургійному інституті Національної металургійної академії України та за сумісництвом у Криворізькому національному університеті. Але здебільшого його знають лише як викладача та науковця, а мені хотілося б розповісти, яка він людина. Хоча, звісно, важко розмежувати професійне та особисте у Сергієві Олексійовичу, адже він практично живе роботою.

– Як давно ви співпрацюєте?

– Знайомство з ним відбулося ще у мої студентські роки. Мені, тодішній другокурсниці та відмінниці, старшокурсники розповідали про викладача, екзамен у якого скласти нереально. А ще про заліки, які здають до останнього дня сесії, про незрозумілу мову програмування з безліччю дужок... Але ось і я доросла до останнього курсу й успішно опанувала оту страшну мову та без проблем отримала залік.

– *Яким було перше враження, коли розпочалися заняття?*

– Розумний, вимогливий, але справедливий, уважний, стриманий.

До останнього дня навчання в університеті я була впевнена, що буду працювати вчителем фізики, оскільки навчалася за спеціальністю «Фізика та основи інформатики». Але життя непередбачуване, та ось уже наступного дня після отримання диплому я – старший лаборант кафедри інформатики та прикладної математики, і, таким чином, – колега Сергія Олексійовича. У перший робочий день (а він ще не знав тоді, що я працюю на кафедрі) Сергій Олексійович спочатку кілька разів проходив повз мене, потім запитав: «Когось чекаєте?». Моє коротке «ні» лише на деякий час відволікло його увагу, а вже за короткий проміжок часу виникло наступне питання: «Якись проблеми?». Тепер уже була відповідь: «Та ні, я тут працюю».

Чи могла я тоді подумати, що за вісім років саме за умілого керівництва Сергія Олексійовича я стану кандидатом наук [55], а ще за кілька – доцентом? Тоді я про це й не мріяла. Ще за час навчання в мене склався образ кандидата наук: це, зазвичай, люди сивочолі. А ось кандидати кафедри інформатики та прикладної математики навідріз не підходили під цей опис.

– *Розкажіть про те, як готували дисертацію.*

– Зізнаюсь, під час написання дисертації мені було доволі важко: маючи такого наукового керівника, хочеться хоча б певною мірою йому відповідати. Обговорення статей, локалізація програмного забезпечення, семінари, потяги, автобуси, конференції. Сон на вокзалі в очікуванні потягу чи автобуса – звичне явище. Але зараз я думаю про все це з іншої точки зору – як? Як це можливо витримати? Адже у Сергія Олексійовича завжди не один аспірант чи здобувач. Тому до всіх його якостей ще необхідно додати терплячість, витривалість, працездатність та особливий, швидше навіть особистісно-людяний підхід до кожного.

А ще Сергій Олексійович навчив мене будь-яку проблему чи завдання ділити на частини. Так, дізнавшись, що саме він буде моїм майбутнім науковим керівником, я страшенно хвилювалась і підійшла до нього із запитанням: «Мабуть, треба вже щось робити?». На що отримала відповідь: «Зараз головне – добре скласти іспити». Усе, я заспокоїлась і просто готувалась до екзаменів, а вже після їх успішного складання була підготовка реферату тощо. Тому ще треба виокремити у Сергія Олексійовича здатність заспокоїти й підказати правильне рішення.

– *Як він підтримував порадами своїх аспірантів?*

– Пам'ятаю випадок, що стався з однією з аспіранток. Увечері потяг до Києва, вона має вирушати, оскільки вже знаходилась на заключному етапі перед захистом, але через сімейні обставини поїхати не могла. Сергій Олексійович заспокоїв її та запевнив, що поїде сам. Готовність підтримати, прийти на допомогу – такі риси характерні для мого наукового керівника.

Маючи наразі у своєму доробку більше 40 публікацій, згадую першу статтю. Сьогодні я не наважилася б її і показати, але тоді з уст Сергія

Олексійовича жодної критики, хіба що «ось тут було б трішки краще так», або «ось тут – доречніше так». Завжди лише слухні поради, увага до найменшого – «тут кома, тут тире». Компетентність з будь-якого питання: чи то проблема, що стосується наукової теорії або використання програмного забезпечення, чи вимоги стосовно оформлення. Як можна все знати? Безмежний обсяг знань!

Характерною рисою Сергія Олексійовича Семерікова (*на фото*) є його організаційні здібності. Мабуть, найперше, чому вчать у нього аспіранти чи здобувачі, – вмінню раціонально використовувати й планувати свій час. Адже, окрім підготовки наукових кадрів, Сергій Олексійович ще є й організатором конференцій, семінарів та засідань спільної лабораторії. Варто зауважити, що в колі науковців, з

якими тісно співпрацює Сергій Олексійович, завжди панує дружня атмосфера, адже всіх нас об'єднує любов та повага до нього.

сайт КДПУ, 2017

Відмінник освіти України Світлана Маркіна: «На часі створення акмеологічного простору в кожному навчальному закладі міста»

Готуючи збірку «Педагогічні замальовки...», завітала до ліцею, з яким пов'язують приємні спогади про 14 років моєї педагогічної діяльності, навчання школярів математики та підготовку їх до участі в олімпіадах, конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт. Приємно було побачити привітні та усміхнені обличчя колег, з якими працювала раніше чи яких знала як студентів: Тетяни Желтухи, Світлани Глубенок, Альони Брюхович, Юлії Гвоздецької, Олега Давиденка, Людмили Бакун, Вікторії Павлової, Світлани Петухової та ін. Познайомилася з теперішнім директором ліцею, випускницею КДПУ 2001 року, учителем інформатики Наталею Станіславівною Бабовою, побувала на відкритому уроці, який майстерно провела з використанням ІКТ учитель біології ліцею. А взагалі, у ліцеї за кадровим складом 75% учителів отримали вищу освіту у Криворізькому педагогічному інституті/університеті.

Про те, що у Криворізькому Покровському ліцеї працює колектив педагогів-новаторів, свідчить хоча б факт, що заклад є засновником та організатором багатьох освітянських заходів для шкіл, ліцеїв та гімназій нашого міста. Це конкурси на базі МАН «Історичні читання» («Шляхами українського державотворення») та конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів з математики, фізики, інформатики, технічних наук «Едісони ХХІ століття». А ще тут вперше у місті започаткували літературні читання, присвячені відомим постатям в українській літературі, наукові пікніки. Варто

згадати, що в ліцеї вперше в місті розпочали проводити прийоми на честь переможців конкурсів науково-дослідницьких робіт та олімпіад, що пізніше, з 1997-го, переросли у конкурс «Яскрава особистість», на якому за результатами навчального року у різних номінаціях відзначають кращих учнів та вчителів.

Про високе покликання вчителя та інноваційну педагогічну діяльність говоримо з **С. В. Маркіною** (на фото), заступником директора з навчально-виховної роботи Криворізького Покровського ліцею, учителем зарубіжної літератури, учителем вищої категорії, методистом. Світлана Володимирівна – відмінник освіти України, нагороджена у 2000 році почесним знаком "За заслуги перед містом", 2009-го року – медаллю ім. Василя Сухомлинського, відзнакою «За розвиток Покровського району». А ще вона лауреат премії імені Н.К. Крупської. Були тоді й такі премії, адже, як кажуть, з пісні слів не викинеш. Ще вона має з десяток грамот: від районного рівня і до МОН України. Загальний стаж С. В. Маркіної складає 47 років, з них – 25 працює в ліцеї. Тривалий час Світлана Володимирівна очолювала цей, один із кращих у місті навчальних закладів.

Через «наукові пікніки» до зміцнення Фонду геніїв

– Світлано Володимирівно, розкажіть, як у поле пошуку нових ідей щодо залучення учнів до науково-дослідницької діяльності потрапив замисел «наукового пікніка».

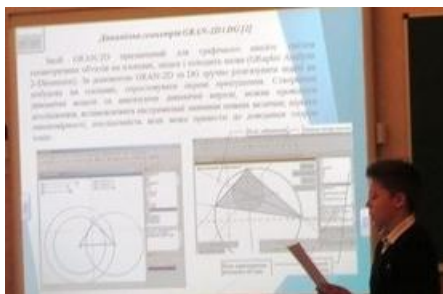

– Хочу уточнити, що 23 квітня 2014 року вперше не те що у нашому місті, а й на теренах Дніпропетровщини в Криворізькому, тоді ще Жовтневому, ліцеї було реалізовано навчально-виховний проект «Пікнік науки», – розповідає С. В. Маркіна. – «Наукові пікніки» з метою популяризації науки виникли в Польщі ще 1997 року, а з 2005-го ці заходи патроную Європейська комісія. Варто зазначити, що це один із десяти зразкових проектів Євросоюзу у галузі «Наука і суспільство». Восени 2013 року «наукові пікніки» вперше пройшли в Україні. Ознайомившись з ідеєю, ми подумали, що це буде досить цікаво, і на жовтневій педраді вирішили провести навесні такий «пікнік» у ліцеї. Створили творчу групу, до складу якої увійшли завідувачі кафедрами ліцею, провідні вчителі всіх навчальних предметів, представники станцій юних натуралістів та юних техніків району, а ще й учні – юні дослідники. Методика проведення «Пікніка науки» у школі була розроблена саме у нашому ліцеї.

– І яким же було «наукове меню»? Що найкраще вдалося?

– Дню відкриття передувала серйозна підготовка: вибір теми, консультації з науковими керівниками, репетиції перед презентаціями. Однак усі хвилювання зникли, коли діти «пірнули» в чарівний і такий реальний світ науки. На подвір'ї біля ліцею поставили намети, столики: все просто вирувало. Біологи представляли досліди на виявлення ферментів у сирих та варених продуктах, визначали концентрацію вітаміну С у соках, здійснювали зміну

забарвлення квітки, «малювали» на пелюстках. А ще представили власну ентомологічну колекцію. Цікаво було школярам виготовляти фіточай, знайомитися з технікою археологічних розкопок. Учителі української мови та літератури Леся Вікторівна Яременко та Елеонора Іллівна Саєнко зі своїми учнями та їхніми батьками запропонували чудовий творчо-пошуковий проект «Україна: етнокультурна мозаїка» і, зокрема, майстер-клас з косоплетіння. Географи Людмила Бакун та Людмила Мірченко з ліцеїстами демонстрували колекцію мінералів Криворіжжя та захищали проект про альтернативні джерела енергії «Будинок на сонячних батареях». Порадували й фізики з хіміками. Чого тут лише не було?! Влаштували «виверження вулкану», подали дим без вогню, розпалили багаття без сірників. Усім цікаво було спостерігати за тим, як їздять радіокеровані машинки. Переконувались у доцільності застосування приладу для теплотехнічних вимірювань на основі ефекту Пельтьє.

Експериментують фізики, виступають з доповідями математики

– *Що дає учням участь у таких цікавих заходах?*

– За мету, насамперед, ставили популяризацію фізики, хімії, географії, історії тощо; прагнули розвинути зацікавленість ліцеїстів до наукової діяльності. Багато дослідів викликали у дітей здивування, начебто це магія. Вони із захопленням брали участь у дослідях та експериментах, раділи справжньому науковому святу. Спілкуючись із досвідченими учасниками та виступаючи в ролі дослідників, молодші школярі усвідомлювали, що немає нічого неможливого. Як же це чудово: давати дітям можливість повірити в себе і у можливість науки! Проводячи подібні заходи, ми закладаємо майбутній Фонд геніїв та шанувальників науки, бо відкриваємо учням нові можливості. Ефективність проекту по-справжньому можна буде відчутися за кілька років, коли ті, хто сьогодні приходить на «Пікніки», пізніше буде навчатися у вищих навчальних закладах та обиратиме професію.

«Світанок генетичної пам'яті»

– *Міським історичним читанням «Шляхами українського державотворення» вже понад два десятки років. Світлано Володимирівно, чи переконуєтеся, подумки осягаючи пройдений шлях, що правильно розробили філософсько-педагогічну концепцію ліцею?*

– Ліцей засновувався як заклад, що готує гармонійно розвинених громадян, плакає інтелектуальну еліту, спроможну піднятися до розуміння й розв'язання найголовніших завдань сучасності. Нова епоха потребує саме таких українців. Тих, хто усвідомить свою місію, покликання як честь і власний обов'язок, хто зрозуміє всю глибину свого духовного зв'язку і відповідальності перед Україною та світом. Досягти поставленої мети в навчально-виховному процесі можна лише шляхом створення освітнього простору, насиченого національними духовними цінностями й надбаннями. З огляду на це й створювалася філософсько-педагогічна концепція ліцею, програма участі в експерименті Всеукраїнського рівня «Школа нової генерації – українська школа-родина». «Хрещеним батьком» та розробником програми наших історичних читань став всесвітньо відомий вчений – директор Науково-дослідного інституту українознавства, доктор філологічних наук, професор П. П. Кононенко. Петро Петрович та Галина Стефанівна Сазоненко, кандидат педагогічних наук, народний учитель України, директор Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка неодноразово бували у нашому закладі, брали участь у роботі журі конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт криворізьких школярів, виступали з лекціями перед учнями та учителями. З 1998 року наказом Дніпропетровського обласного управління освіти Жовтневий ліцей визначено регіональним центром обласного відділення МАН з історичного напрямку. Усвідомлюючи себе носіями національно-визвольних ідей, юнаки і юнки визрівають етично і політично, наповнюють душу високим йменням «Україна», щасливо усвідомлюючи себе творцями її долі, майбутньою її елітою.

– *Розбудова України як суверенної держави поставила на чільне місце відродження правдивої історії буття минулих поколінь, їхньої сили, слави та волі. Які наскрізні теми, що їм присвячувалися історичні читання, могли б виокремити?*

– Педагогіка історичних читань реалізувалася через соціальний вияв «Я і мій народ», «Я і моя держава», «Я і світ», «Я і моя родина». Навіть академік П. П. Кононенко відзначив, що на той час в Україні ще мало порушувалися проблеми, про які йшла мова на читаннях. Перші історичні читання були присвячені 400-річчю від дня народження Богдана Хмельницького, наступні – 130-річчю від дня народження Михайла Грушевського, з іменем якого пов'язані ідеї національного державотворення. Предметом дослідження криворізьких школярів-істориків були державотворчі процеси в українській історії, національно-визвольний рух та проблеми української державності, обговорювалися перспективи розвитку українського суспільства на межі тисячоліть. Наскрізно через наші форуми пройшли дослідження до річниць утворення Української народної республіки, проголошення Незалежності України, прийняття Конституції гетьмана Пилипа Орлика, Конституції України та інші не менш важливі теми. Адже без пам'яті про минуле народ ризикує не мати великого майбутнього. Історичні читання

виконували і виконують особливу місію: формування характерів дітей і поколінь. Це досягається через синтез виховання і навчання, патріотизму і професійності на ґрунті національної філософії.

– *Мабуть, маємо віддати належне також науковим керівникам юних дослідників – криворізьким учителям історії та права, викладачам-історикам Криворізького педуніверситету?*

– Дійсно, не раз до складу журі конкурсу входили доктор педагогічних наук, професор Володимир Олександрович Комаров та доктор історичних наук, професор Валентина Олексіївна Шайкан, які тривалий час завідували кафедрою історії України в КДПУ; доценти, кандидати історичних наук Юрій Іванович Чирва, Олександр Іванович Кожухар (нинішній завідувач кафедри всесвітньої історії КДПУ); Василь Григорович Москаленко, інші поважні науковці. З глибокою повагою говорю про криворізьких учителів історії та права, які щорічно готують своїх вихованців до участі в історичних читаннях та конкурсах науково-дослідницьких робіт: Жанну Георгіївну Бабенко (КЗШ №111), Олену Іванівну Калінкіну – вчительку нашого ліцею; Катерину Станіславівну Андрєєву (КЗШ №54) та інших. А ось про Тетяну Вікторівну Неговору, тодішнього заступника директора нашого ліцею з навчально-виховної роботи, керівника районного методичного об'єднання вчителів історії згадуємо з особливим душевним щемом, бо саме вона стояла біля витоків історичних читань, була їх організатором протягом перших семи років.

У ліцеї під час пленарної частини історичних читань (2015)

– *А що можете сказати про літні археологічні експедиції «Козацькими шляхами»?*

– Це ще одна складова історичних читань, в яких брали участь не лише учні Жовтневого ліцею, а й інших шкіл міста, студенти педагогічного вишу. Красознавчі експедиції до міста Очаків на розкопки турецької фортеці, до Ольвії (поблизу Миколаєва) – грецької колонії, до села Ганнівка – на розкопки древнього поселення часів Черняхівської культури, у балку Кобильну, до села Шестерня, на Хортицю... Це далеко не повний перелік археологічних розвідок юних науковців. Минулого року наші учні побували на розкопках притвору храму Святого Миколая у Кривому Розі. Живому пізнанню нашої минувшини

у походах, експедиціях, наукових дослідженнях надзвичайно сприяли наукові співробітники краєзнавчого музею Олександр Мельник [99] та археолог з багаторічним стажем Віктор Тітов.

«Слава України в учнях твоїх проросте!»

– Пригадую, як на перших літературних читаннях, присвячених філософу та просвітителю Григорію Сковороді, мені особливо запам'яталася яскравим виступом та нетривіальними питаннями тоді ще учениця Ольга Хвостова. А сьогодні пані Ольга – одна з кращих криворізьких журналісток. Чи маєте відомості про учасників історичних читань, які пов'язали свою професію з історією, археологією, юриспруденцією чи краєзнавством?

– Через історичні читання за ці роки пройшло майже дві тисячі юних дослідників. Учасниці історичних читань сестри Ганна та Марина Манько, Дар'я Семенюк, Тетяна Тобер, Катерина Кірюха, Сергій Дьомін та багато інших закінчили історичний факультет Криворізького педуніверситету, викладають історію. Уже під їхнім керівництвом учні шкіл міста роблять серйозні історичні розвідки та представляють Кривий Ріг на обласному конкурсі НДР учнів по лінії МАН. Приємно також відзначити, що Марина Манько перемогла у міському турі Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-2016» у номінації «Історія» та посіла друге місце в обласному турі цього ж конкурсу.

Марина Шевчук, Оксана Андрощук, Ігор Чайкін не раз говорили про те, що участь в історичних читаннях мала вплив на вибір ними вищого навчального закладу та майбутньої професії в цілому. Антон Федун та Віталій Панов пов'язали власне життя з юриспруденцією, вони живуть і працюють у Києві. Олександр Кадол захистив наукову дисертацію та викладає у Криворізькому національному університеті. Науковий ступінь кандидата наук, правда, філологічних, здобула ще одна наша учасниця читань – Тетяна Макарова. Олександр Старик – кандидат історичних наук, завідувач відділом Дніпропетровського обласного історичного музею ім. Дмитра Яворницького – активно і зараз допомагає ліцею з питань проведення історичних читань та конкурсу науково-дослідницьких робіт.

Професію учителя математики та інформатики вирішили здобути у КДПУ наші прекрасні випускниці, учасники конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт з математики Анна Романенко та Тетяна Гудим.

– Найциривіші вітання передає вам Олександр Гертовський, який нещодавно приїжджав до нашого міста. Він також був активним учасником олімпіадного руху в ліцеї, а нині розробник програмного забезпечення для банківської сфери. З ким ще зі своїх учнів зустрічалися? Що цінуєте у їхніх починаннях?

– Добре пам'ятаю, що аж трое Гертовських у нас навчалися: Саша, Женя, Аня. І кожен з них – непересічна особистість. На фізико-математичному факультеті у нас навчався також призер багатьох олімпіад Олексій Нікітін. Він закінчив в Україні університет, захистив дисертацію, але зараз працює в американській компанії, яка пов'язана з розробкою програмного забезпечення.

Не так часто він приїжджає до України провідати матір у Кривому Розі, але, разом з тим, прийшов провідати учителів, які його тут навчали. Ми надзвичайно душевно поспілкувалися, згадуючи роки його навчання у ліцеї.

Настя Ровінська, колишня голова ліцейського братства, також мешкає за межами України – в Ізраїлі, але щоразу, коли приїжджає, заходить до ліцею. А якщо приходять до школи випускники, які її закінчили 10-15 років тому, то, по-моєму, це багато говорить про те, яку важливу роль відіграв ліцей у їхньому житті.

– Ви часто зустрічаєтеся з випускниками ліцею, бесідуєте з їхніми батьками. На що вони звертають увагу щодо удосконалення навчального процесу і отримання середньої освіти в цілому?

– Багато наших випускників уже самі стали батьками і привели до ліцею навчатися власних дітей. Наприклад, колишній золотий медаліст та призер олімпіад з математики Олександр Катеринич. П'ятикласники особливо часто підходять до мене і запитують, чи пам'ятаю їхніх батьків. І це дуже добре, що випускники для навчання своїх дітей обирають навчальний заклад, у якому самі здобували освіту.

Випускники радять, щоб теперішніх учнів ще більше навчали самостійності; створювали досконаліші умови для самореалізації. Варто посилити і практичну спрямованість навчання, щоб учні мали змогу «програвати» життєві ситуації, самостійно знаходити шляхи вирішення проблем, що виникають, могли краще розбиратися у людях. А ще мати високий рівень правової культури. І все це для того, щоб наші випускники, отримавши вищу освіту, могли реалізувати себе в професії, працювати за отриманим фахом.

Сьогодні, як і в 1917-20 роках, 90-тих роках минулого століття, Україна і ми разом із нею переживаємо період історичного випробування: вистачить у нас державотворчої мудрості й сили – станемо господарями власної долі. Педагог мусить дати дитині, а згодом і молодій людині надію. У цьому полягає мета наших педагогічних зусиль. Взагалі про випускників ліцею найкраще сказав майже пророчими словами у гімні нашого закладу освіти Валерій Карч, його автор і на той час учитель історії:

Визріє сила, виростуть крила.

Що б не судила доля, – пуста.

Щезне руїна! Слава України в учнях твоїх проросте!

Аналізуючи пройдений шлях, скажу, що він був тернистим: розробка філософської концепції, структури ліцею, створення факультетів, розробка клейнодів... Закладені в 90-х традиції живуть і сьогодні. Я повністю поділяю точку зору К. Ушинського, який у статті «Про користь педагогічної літератури» підкреслював, що у виховній та навчальній роботі набирає значущості дух закладу, який живе не в стінах, не на папері, а в характері більшості вихователів і від них переходить до характеру вихованців. Важливо, щоб у кожного навчального закладу був свій життєтворчий дух. Гімн ліцею нашими учнями сприймався і сприймається настільки близько, що духовне

піднесення при його виконанні можна порівняти з тим, як стадіони співають Гімн України на концертах Святослава Вакарчука.

– *Як по-сучасному навчати у школі?*

– У сучасному глобалізованому світі панує не наука, а інженерія. Світ бізнесу і технологій потребує не ерудита, а відповідального діяча. Відтак освіта перебуває в постійних пошуках нових ідей, концепцій і підходів, які можуть забезпечити розв'язання проблем через особистісне зростання кожної людини. Ми добре навчаємо математики, мовам, історії, іншим навчальним дисциплінам, але ще мало приділяємо уваги формуванню умінь учнів самостійно навчатися, як з найбільшою користю для себе і суспільства використовувати власні здібності та творчий потенціал. А на сьогодні це надзвичайно важливо. Освічена людина в сучасному суспільстві не тільки й не стільки має володіти знаннями, а й вміти їх здобувати, робити це цілеспрямовано, за потреби вміти застосовувати знання у будь-якій ситуації. Як одну із інновацій навчання можна розглядати інтерактивне навчання, яке вможливає збільшення відсотків засвоєння матеріалу, що впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю. Найбільших результатів можна досягти за умов інтерактивного навчання через створення дискусійних груп, практику, навчання інших або негайне застосування знань.

– *Звісно, що творчих учнів можуть зростити лише творчі вчителі. А таких у ліцеї було і є немало.*

– Час невблаганний: нові вчителі приходять до ліцею, інші йдуть на заслужений відпочинок чи переходять працювати до вищих навчальних закладів. За часів мого директорства в ліцеї працювала надзвичайно потужна когорта учителів, які готували учнів до участі в олімпіадах всеукраїнського рівня: Людмила Костянтинівна Жукова, Світлана Миколаївна Чернова – учителі біології; Людмила Борисівна Дзигіна, Тетяна Григорівна Крамаренко, Валентина Володимирівна Сергієнко, Олена Миколаївна Слєпченко – вчителі математики, Володимир Іванович Бурак, Валентина Федотівна Грушко – учителі фізики, Станіслав Петрович Кімак – учитель хімії та багато інших. Ці люди закохані у свою професію і навчальний предмет, якому навчали. А літератор Віктор Васильович Гриценко [92]! Ніхто з ліцеїстами не готував таких, як він, оригінальних творів на конкурс науково-дослідницьких робіт з літератури. Для цього потрібна не так методична підготовка, як хист.

– Хочу згадати і своїх наставників, – продовжує розповідати Світлана Володимирівна. – Я до роботи в ліцеї працювала в школі №37 організатором позакласної та позашкільної роботи. Надзвичайно тісно спілкувалася із завучем Тамарою Іванівною Сокол, яка хоча й старша за мене всього на 14 років, але по життю я вважала її своїм учителем. Я надзвичайно вдячна долі, що зустріла на своєму шляху цю чудову жінку. Не так давно Тамара Іванівна пішла на відпочинок. Що цікавого, так це те, що в її трудовій книжці лише один запис – 37-ма школа: вона закінчила цю школу, а потім прийшла сюди працювати вчителем. Відданість справі і високий професіоналізм – це

домінуючі риси у її педагогічній діяльності, які вона передала й мені. І саме ці дві риси я найбільше ціную в людях.

Ми не всі відразу стаємо професіоналами. Часом цей шлях буває надто тернистим, і лише люди з міцним характером можуть його здолати і реалізуватися у професії. Згадуєте, що «не себе треба бачити у мистецтві, а мистецтво у собі»? Якщо педагогічна жилка є в душі, то вона і на інтуїтивному рівні підказує, як потрібно вчинити у тій чи іншій ситуації. Мене турбує те, що на сьогодні дещо занепав престиж професії вчителя. І зараз у педагогічні університети йдуть навчатися не кращі випускники шкіл, а тому на початку трудового шляху вони не кращі за професією. Багато математиків, які не вміють розв'язувати задачі; філологів, які пишуть неграмотно і книжок не читають. А скільки вчителів іноземної мови, які хоча й мають певний словниковий запас, але методики навчання іноземної мови не знають, бо кращі випускники йдуть працювати перекладачами. У той же час молодь у школах вимагає, щоб до них приходили кращі, висококваліфіковані учителі. Ось у чому парадокс! Надзвичайно радію, коли приходять працювати до школи молоді, але грамотні вчителі, що «горять» педагогічною роботою.

– *Які цікаві проекти нещодавно вдалося реалізувати в ліцеї?*

– За фінансування «Метінвесту» обладнали в ліцеї сучасну віртуальну астрономічну лабораторію. Багато зусиль для розробки і впровадження цього проекту доклала не лише адміністрація закладу, але й учитель фізики ліцею, учитель вищої категорії, учитель-методист, переможець обласного туру та фіналіст заключного туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» в номінації «Фізика» Світлана Валентинівна Глубенок.

За активної участі нашого випускника, а тепер учителя ліцею та заступника директора Івана Андрійовича Качалова розробили два проекти. Я вже говорила колегам, що кращого й бути не може, коли випускники не просто повертаються до нас працювати, а й приносять з собою такі чудові розробки, завдяки яким навчальний заклад піднімається на більш сучасний рівень підготовки випускників. Один проект вже впроваджено: обладнано сучасну лабораторію «Рослинний світ» для навчання біології, а ось для створення віртуальної бібліотеки поки що виграли грант, перемігши у конкурсі «Громадський бюджет». Тут ще потрібно докласти багато зусиль, щоб його впровадити.

– *Чи є щось таке у вашій педагогічній практиці, про що шкодуєте?*

– На жаль, є. Мабуть, те, що не змогли у ліцеї зберегти і продовжити два прекрасні заходи: літературні читання і конкурс науково-дослідницьких робіт учнів по лінії МАН та щорічні «круглі столи» з біоетики. З біоетики мали надзвичайний проект. Дуже цікаві криворіжці брали в ньому участь: медики Петро Миколайович Веропотвелян, Володимир Іванович Десятерик, представники різних релігійних громад, науковці з Криворізького ботанічного саду. Спочатку це були захисти робіт ліцеїстами у різних секціях, а потім під час «круглого столу» школярі могли поставити питання експертам, вислухати відповідь, навіть подискутувати, адже з одного і того ж питання різними

фахівцями могли висловлюватися іноді діаметрально протилежні думки. Наприклад, щодо евтаназії, абортів, клонування, генно-модифікованої продукції тощо. «Круглі столи» з біоетики, які проводили протягом шести років, були справжньою перлиною навчання школярів дослідницькій роботі.

Чому «сучасний акмеологічний учитель»?

– *Над якими науково-методичними проблемами працюєте зараз особисто та й увесь педагогічний колектив?*

– На часі науково-методична проблема «Компетентнісний підхід у акмеологічному просторі ліцею». Особисто я маю до десятка науково-методичних розробок із серії «Сучасний акмеологічний учитель». Серед них «Проектування компетентісно спрямованої освіти в ліцеї», «Освітня політика сучасної школи. Етико-психологічні критерії успішності: акмеологічний дискурс», «Методолого-педагогічні засади акметехнологій у системі неперервної освіти», «Світанок генетичної пам'яті», присвячений 20-річчю міських історичних читань, та інші. Перше знайомство з ідеєю «акме» відбулося через книгу «Перспективні освітні технології», автором якої є Г.С. Сазоненко.

– *Чому саме акмеологічна модель, у чому її переваги та як запроваджувати цю модель у навчанні школярів?*

– Тенденції розвитку сучасної середньої освіти переконливо доводять, що відбудеться остаточний перехід до особистісно-орієнтованої моделі освіти. Однією з перспективних моделей, що забезпечує перехід від знаннєвої парадигми в освіті України до компетентнісної є акмеологічна модель. Це зумовлено насамперед тим, що ми приречені жити в епоху змін. Місія освіти полягає в тому, щоб виховати громадян, які можуть жити і продуктивно працювати в динамічно змінному суспільстві. Сучасна акмеологія – це наука про досягнення вершин духовності, людяної якості в людині, про досконале оволодіння обраною професією.

Основний зміст діяльності вчителя полягає у створенні кожному учневі ситуації успіху через цілеспрямований, організований процес створення умов, за яких з'являється можливість досягти значних результатів у діяльності. Варто зазначити, що успіх вихованцю може «створити» тільки той учитель, який сам переживає радість успіху. Переорієнтація освіти на особистість учня, як бачимо, вимагає реалізації найважливіших принципів акмеології як науки та методів досягнення акме.

Самоорганізація індивідуальності складається з двох процесів – самопідготовки й самореалізації. Самопідготовка означає формування творчого потенціалу індивідуальності і складається з двох процесів: самоосвіти й самовиховання. Особливо значущими є виховання таких якостей, що дають можливість протистояти, долати труднощі й досягати поставленої мети. Самореалізація є втіленням цього потенціалу в життя. Відзначимо двоїстість процесу самореалізації як комбінації самоактуалізації та самоутвердження. Самоактуалізація передбачає одержання результату, що

становить для особистості найвищу цінність. Другий крок полягає в тому, аби досягти громадського суспільно визнаного результату. Без громадського визнання результату індивідуальної діяльності самореалізація неможлива. Модель особистісного розвитку, побудована на досягненні акме, має своєрідну архітектуру креативного саморозвитку на семи рівнях: ресурсному, фізичному, особистісному, міжособистісному, професійному, креативному й духовному. Наприклад, на третьому, особистісному рівні відкривається можливість саморозвитку, потім через особистісне зростання – самовдосконалення, що дозволяє досягти особистісного розвитку. На четвертому, міжособистісному рівні, відкриваються конструктивні перспективи розвитку: від комунікабельності, взаємоповаги, довіри до співпраці.

Творчі особистості поєднують у собі внутрішню автономію та зовнішнє сприйняття світу. Вони природно пристосовуються до соціального середовища і взаємодіють з ним у процесі самоактуалізації.

На п'ятому, професійному рівні простежується конструктивна динаміка від майстерності, професійної зрілості, професійної самоактуалізації до професійного акме. Розв'язати ці непрості завдання покликані акмеологія разом із педагогікою. Важливим є те, що на кожному етапі свого життєвого шляху людина могла опинитися в такому акмеологічному просторі, в умовах якого вона могла б створити свої мікроакме – цеглинка майбутнього макроакме. Головне завдання акметехнологій – сформувати і закріпити в самосвідомості особистості необхідність у самопізнанні, саморозвитку, самореалізації, що дозволяє спеціальними прийомами і техніками самоактуалізувати особистісне і професійне «я».

Узагальнюючи досвід роботи педагогів Покровського ліцею, можемо з упевненістю сказати, що проект «Школа-родина» здійснився, обрана нами модель виявилась життєздатною, працює і дає прогнозований результат. Ліцей став не лише одним із престижних навчальних закладів нашого міста, а й утвердився як соціокультурний центр та акмеологічна школа.

Сайт КДПУ, 2018

Учитель-методист Валентина Сергієнко: «Вдячна своїм наставникам у КДПІ – Ларисі Наришкіній та Лідії Кондрашовій»

Про те, як обирала професію вчителя і ставала професіоналом, про роль наставника у формуванні педагога з великої літери говоримо з випускницею фізико-математичного факультету КДПІ 1984 року, учителем вищої категорії, учителем-методистом, одним з кращих учителів математики у Кривому Розі, **першою завідувачкою кафедри математики та інформатики Криворізького Покровського ліцею Валентиною Сергієнко (на фото).**

– У школі №52 навчалася з великим задоволенням, подобалися практично всі предмети, – згадує Валентина Володимирівна. – А вже з приходом вчителя математики Тамари Кононівни Клейн перевагу стала

надавати саме математиці. Учитель зачаровувала своєю вимогливістю та вмінням подавати матеріал, навчала знаходити раціональне розв'язання, аналізувати матеріал, давати відповіді на запитання: «ЩО?» і «ЯК?» робити при розв'язуванні вправ. Була вимогливою не лише до учнів, а, в першу чергу, до себе, чим викликала повагу і довіру. Ніколи не виділяла окремих учнів, у жодного з нас не було привілеїв. А в той же час усі відчували її любов і повагу. І ці почуття були взаємними.

Як стають педагогами

– *Мабуть, це був один із наставників, на якого хотілося рівнятися?*

– Безперечно. Подальша моя доля була визначена. Я подала документи до Криворізького державного педагогічного інституту і стала студенткою групи М-80-3 фізико-математичного факультету за спеціальністю «Математика».

З нами на курсі працювали професіонали, майстри своєї справи. Серед них П. І. Шевченко, С. В. Уткіна, В. Г. Васильченко, Л. Я. Яковенко, Л. С. Нарішкіна, Л. В. Кондрашова, В. П. Кисільова, Л. І. Діброва, М. П. Хорошко, В. М. Соловійов, Г. М. Білоусова, П. І. Ульшин. Завдяки їм я ще більше закохалася у свою майбутню професію. І любов та стала справжньою, міцною, самовідданою, довжиною більшою за 30 років.

– *Когось із викладачів математики також мали собі за взірць?*

– Зі студентських років у спогадах залишилися найяскравіші враження від занять, які проводила Лариса Сергіївна Нарішкіна. Неначе сьогодні бачу: за розкладом лекція з алгебри, збираємося в аудиторії №312. Із дзвоником на пару в аудиторію з гарним настроєм та посмішкою на обличчі заходить Лариса Сергіївна. І такою вона була завжди, кожної пари протягом не одного семестру. На кафедрі залишає свій конспект і розпочинає лекційне заняття. Тут для нас починалися дива. Л. С. Нарішкіна, маючи феноменальну пам'ять, у помірному темпі протягом лекції видає величезний обсяг математичного матеріалу, що насичений доведенням теорем, розв'язуванням прикладів. Під час лекції жодного збою чи помилки, оговорки або паузи! Складалося враження, що викладач зчитує відомості з невидимого екрану. Ми всі були в захваті! До речі, у мене до сьогодні збереглися вузівські конспекти Л.С.Нарішкіної, які свого часу стали у нагоді. Студенти дуже поважали Ларису Сергіївну, тому на її лекціях завжди панувала ідеальна тиша, ніхто не міг собі дозволити не те що розмовляти, а й займатися своїми справами. Також не було запізень на лекції, бо Л.С.Нарішкіна завжди була пунктуальною. І незручно заходити до аудиторії після шанованого викладача. Вона випромінювала такий потік позитивної енергії, що після насиченої лекції не відчувалося втоми. До нас зверталася виключно на «ВИ», і це було так приємно та незвично. Після кожного заняття дякувала за співпрацю. А як було спочатку незвично, коли у коридорі, привітавшись, ще й називала твоє ім'я! Лариса Сергіївна єдина з викладачів вузу

знала прізвища та імена всіх своїх студентів! Особисто для мене Л.С.Наришкіна стала прикладом для наслідування у питанні взаємовідносин, глибокого знання навчального предмету та подання матеріалу учням.

– *А науково-дослідницькою діяльністю хто керував?*

– Під керівництвом викладача педагогіки, професора Лідії Валентинівни Кондрашової написала і з оцінкою «відмінно» захистила дипломну роботу з теми «Становлення етичних стосунків у системі «учитель-учень» як засіб оптимізації процесу навчання математики». На практичних заняттях Лідія Валентинівна пропонувала розв'язувати різноманітні педагогічні ситуації і надавала можливість кожному з нас озвучити свій варіант вирішення проблеми. Моїми педагогічними рішеннями викладач завжди була задоволена. Одного разу під час індивідуальної консультації я отримала пропозицію серйозно зайнятися науковою діяльністю, вступати до аспірантури. Лідія Валентинівна жартома сказала, що з мене "може вийти другий Ушинський». Знаєте, у пам'яті ця фраза залишилася надовго. Це спонукало ще раз перечитати праці вченого. А вислів К.Д.Ушинського «Тільки особистість може творити особистість» став для мене провідним. Після закінчення вузу я ще певний час підтримувала стосунки з Л.В. Кондрашовою. Вона не відмовляла у консультаціях вже як викладачу математики та продовжувала запрошувати для подальшого навчання. Та мене вже неможливо було відірвати від школи.

Навчаючи інших, навчалися самі

– *Цьому, напевно, сприяло ще й те, у якому колективі молодий учитель розпочав педагогічну діяльність?*

– Після закінчення вузу пощастило потрапити до чудового вчительського колективу СШ №3, яким керувала Клара Никифорівна Сажко, яку також вважаю одним із найкращих моїх наставників. Серед таких творчих, талановитих, професіоналів як Л. К. Жукова, В. Ф. Грушко, Т. П. Шматко, Є. Н. Сахальова, О. І. Анечкіна, М. В. Шульга, І. М. Турасова, В. Г. Іванова, Н. М. Крошка, Л. Б. Дзигіна, Л. П. Байрак неможливо було стояти на місці, треба постійно працювати в напрямку підвищення професійного рівня. Нас, молодих спеціалістів, долучали до семінарів, конференцій, запрошували на відкриті уроки і не лише з математики. Ми вивчали передовий педагогічний досвід учителів школи.

А 1990-го року Клара Никифорівна відправила мене у відрядження до Білорусі. У Могильовському державному педагогічному інституті ім. А. А. Кулешова проректор І. І. Мартинов презентував експериментальні дидактичні матеріали на тему «Математичні ігри як засіб розумового розвитку учнів». Провів майстер-класи з формування мотивації навчальної діяльності учня, налаштування позитивного мікроклімату на уроці та взаєморозуміння між учасниками навчального процесу, формування і розвитку самооцінки учня. Відрядження стало надзвичайно корисним. Разом з колегами поринула в експериментально-пошукову діяльність.

– А потім уже цей досвід використовували, навчаючи ліцеїстів?

– Не випадково, що серед шкіл Жовтневого (нині Покровського – Т.К.) району саме наш начальний заклад був реорганізований спочатку у «школу-ліцей», а потім у Жовтневий ліцей (нині Криворізький Покровський ліцей – Т.К.). Зараз я можу пишатися тим, що Клара Никифорівна з утворенням ліцею саме мені, на той час молодому спеціалісту, запропонувала викладати математику в класі з поглибленим її вивченням. А на той час труднощі полягали в тому, що була відсутня методична підтримка та відповідні підручники. Ось тут на допомогу прийшли вузівські конспекти Л. С. Нарішкіної, Л. Я. Яковенко. При підготовці до уроку доводилося черпати матеріал з різних довідників, збірників задач, посібників. Потім Міносвіти була вирішена ця проблема. Але знову хочу наголосити, що з боку колег завжди була допомога та підтримка. Кафедра математики складалася з кваліфікованих вчителів, та ще стала міцнішою з приходом талановитих учителів математики Т. Г. Крамаренко та О. М. Слепченко. У нас розпочалася «зіркова ера» за кількістю переможців математичних олімпіад. Здавалося, що між учителями панувала здорова конкуренція у цьому напрямку роботи. Ми щиро ділилися своїми напрацюваннями один з одним, допомагали і підтримували з будь-якого питання. Талановиті ліцеїсти спонукали до постійної самоосвіти. «Навчаючи інших, ми навчаємося самі», – краще за Сенеку не скажеш.

У ліцейському деканаті фізмату (1998 р.). Зліва направо: В. І. Бурак, Л. Б. Дзигіна, В. Ф. Грушко, Г. Ф. Кулебякін, О. М. Слепченко, С. І. Хомула, В. В. Сергієнко

Започаткували конкурси–захисти творчо-пошукових робіт

– Здається, що саме ви як перша завідувачка кафедри математики та інформатики ліцею започаткували районні конкурси–захисти творчо-пошукових робіт?

– З приходом до ліцею директора С. В. Маркіної заклад став експериментальним майданчиком Науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України. До ліцею приїжджав засновник та директор цього інституту, академік, професор, доктор філологічних наук Петро Петрович Кононенко. Завдяки Світлані

Володимирівні ми навчилися проводити семінари, конференції різних рівнів і конкурси–захисти творчо-пошукових робіт.

Пишаюся тим, що моя ідея проводити між ліцеїстами конкурс-захист творчо-пошукових робіт знайшла підтримку не тільки у дирекції ліцею, а й серед колег – учителів математики та фізики. Конкурс отримав назву «Юні Архімеди». Коли відчули, що стіни ліцею стали для нас затісними, то вийшли з пропозицією до районного методичного кабінету. Чесно кажучи, спочатку нашу ідею створення районного конкурсу не сприйняли, бо було побоювання, що учні загальноосвітніх шкіл не зможуть конкурувати з нашими ліцеїстами. Тоді, розробивши положення про районний конкурс творчих робіт з математики, фізики, інформатики, я в статусі завідувачої кафедри математики та інформатики разом з тодішнім деканом фізико-математичного факультету Володимиром Івановичем Бураком і заступником директора ліцею Тетяною Вікторівною Неговорою переконали голову методичного об'єднання А. О. Тишковця в необхідності такого заходу. Методист районного відділу освіти Валентина Миколаївна Стьопіна підтримала пропозицію проведення районного конкурсу. Зараз він має назву «Ерудит». Нашій радості не було меж, коли після проведення конкурсу побачили задоволених, щасливих учнів шкіл району та їхніх вчителів – наукових керівників. Була прокладена перша стежинка великої дороги конкурсів–захистів творчо-пошукових робіт. І я пишаюся тим, що була причетною до цієї важливої роботи. З того часу, доки працювала в ліцеї, мала за честь виконувати доручення відповідальної за організацію та проведення започаткованого конкурсу-захисту. Мої учні брали участь і в інших конкурсах науково-пошукових робіт.

– *Пам'ятаєте й імена учнів та студентів, хто досягав найбільших успіхів?*

– Звісно. Пишаюся переможцями та призерами районних конкурсів науково-дослідницьких робіт з математики для учнів 9-11 класів «Ерудит» та «Інтелект», міського конкурсу «Юний економіст» (з 2001 до 2007). Серед них Вікторія Парфьонова, Олег Бойко, Денис Сідак, Олена Філевич, Анатолій Прибилович, Анна Благівісна, Антон Горобець, Дмитро Пахалюк, Тимур Московченко, Наталія Токар. А ще – переможцями та призерами студентських конференцій: «Україна ХХІ століття», «Інтелектуальний потенціал ХХІ століття», «Від творчості викладача до творчості студента», регіональної науково-практичної конференції «Відкриваємо світ науки», міжвузівської науково-практичної конференції «Сврнаука-2011»: Ольгою Озеряник, Оксаною Козацькою, Яною Більце, Анастасією Савченко, Ольгою Тупіциною, Андрієм Прісичем. У більшості робіт здійснювалася інтеграція математики з іншими науками, зокрема з фізикою та економікою.

Раділа успіхам призерів олімпіади з математики: учнів Жовтневого ліцею Олександра Андрюшка, Андрія Благівісного, Костянтина Ніколаєва, який також був учасником заочного туру IV, V та призером очного відбіркового туру VI Соросівської олімпіади з математики. За результатами заочної Всеукраїнської олімпіади з математики учні «Фінансово-

економічного» ліцею Наталія Павлюк, Юлія Літвінєнкова, Дмитро Федоров, Наталія Токар були зараховані до Західноукраїнської заочної математичної школи (ЗЗМШ) при Тернопільському державному педагогічному університеті ім. Володимира Гнатюка. Також отримали «Звернення до учнів ЗЗМШ з нагоди 200-річчя від дня народження Михайла Васильовича Остроградського (1801-1862)» за підписами декана фізико-математичного факультету, кандидата фізико-математичних наук, доцента М. І. Гром'яка та директора ЗЗМШ, кандидата технічних наук, доцента В. О. Тадеєва.

Дійсно, здобутки як учителя вагомі. Тож, цілком заслужено на першому конкурсі «Яскрава особистість Жовтневого ліцею» 1997/1998 навчального року учителя математики та класного керівника 8-А класу В. В. Сергієнко було нагороджено дипломом за перемогу у номінації «Щасливий дар душі».

Педагоги вивчали досвід В. В. Сергієнко щодо моніторингу якості знань

– Робота вчителем математики у фінансово-економічному ліцеї сприяла посиленню прикладної спрямованості навчання?

– У ліцеї менша, ніж у загальноосвітніх школах, наповнюваність класів дала можливість широко використовувати різноманітні методики, передовий перспективний досвід вчителів та сучасні технології навчання. У ліцеї разом з учителем фізики Ольгою Геннадіївною Пиріжок для цілісного сприйняття учнями навчального матеріалу запровадили інтегровані уроки з математики та фізики. Ця діяльність настільки захопила нас обох, що почали ще використовувати відомості економічного спрямування. Наступним кроком стало використання на заняттях ІКТ. До проведення інтегрованих уроків стало долучатися все більше колег у ліцеї.

В. В. Сергієнко консультує учнів з математики

Уже з ліцеїстами 6 класу розв'язували математичні задачі з прикладним фінансовим змістом. Підсумком роботи часто був захист групами учнів презентацій з ілюстраціями розв'язків задач на банківську діяльність, видатки, цінні папери, сімейний бюджет, страхування. Таке спрямування було при вивченні наступних тем: відсоткові розрахунки, пропорція, діаграми, розв'язування задач за допомогою рівнянь та систем рівнянь тощо. Додам, що

одного разу захист навчальних проєктів відбувався перед ліцеїстами 11 класу на уроці інформатики. Найменші учні так впевнено себе почували, що захист презентацій потім продемонстрували ще двічі: перед викладачами ліцею та на батьківських зборах. Скажу, що батьки були приємно вражені та задоволені рівнем навчальних досягнень своїх дітей.

– Розкажіть, як підвищували рівень методичної підготовки, ділилися досвідом з колегами, працюючи у фінансово-економічному ліцеї, а далі у Криворізькому коледжі економіки та управління?

– Директор фінансово-економічного ліцею Л. П. Байрак всіляко підтримувала творчі починання вчителів. Завдяки їй у мене з'явилися публікації з досвіду моніторингу навчальних досягнень ліцеїстів у газеті «Математика» (№ 16 (220), квітень 2003), у збірнику наукових праць КДПУ «Проблеми і перспективи культурологічної особистісно-орієнтованої освіти» (2003 р.). Вже потім будуть статті у збірнику наукових праць XIV Міжвузівської науково-практичної конференції в Європейському університеті; збірнику наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-методичної конференції молодих науковців «Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики, фізики, інформатики у середніх та вищих навчальних закладах» у Криворізькому державному педагогічному університеті.

Учителями математики ліцею та району вивчався перспективний педагогічний досвід В. В. Сергієнко з теми «Моніторинг як один із засобів підвищення якості знань з математики при диференційованому навчанні», «Кооперативне навчання» (робота в парах, у парах змінного складу, у групах за методикою В. Дьяченка). Досвід роботи ділилася з викладачами на районних, міських семінарах з математики (теми «Інтеграція математики», «Моніторинг навчальних досягнень з математики»), на обласному семінарі («Допрофесійна підготовка учнів»). Брала участь у II Всеукраїнській конференції «Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики».

Протягом 2001–2008 рр. Валентина Сергієнко – член творчої групи міського методичного об'єднання вчителів математики закладів нового типу. Активно працювала в міській творчій групі з моніторингу навчальних математичних досягнень учнів. У рамках діяльності цієї групи брала участь у розробці завдань до зовнішнього незалежного оцінювання з математики на 2009 рік. З 2006 року координатор творчої групи вчителів математики Жовтневого району з питань фінансової та економічної математики. З 2009 до 2012 року В.В. Сергієнко працювала викладачем математики в Криворізькому коледжі економіки та управління, а з 2009 до 2012 очолювала циклову комісію фізико-математичних дисциплін та інформаційних технологій. Брала участь у міському конкурсі методичних розробок навчальних занять. Представлені дві розробки диференційованих уроків, проведених разом з учителем фізики О. Г. Пиріжок («Застосування похідної в математиці, фізиці, економіці»; «Дії над векторами. Знаходження рівнодійної сил за допомогою векторів»), увійшли до збірки авторських уроків учителів математики загальноосвітніх

закладів м. Кривого Рогу «Я їду на урок» (2007 р., Управління освіти і науки Криворізької міської ради, інноваційно-методичний центр).

Мені надзвичайно приємно, що В. В. Сергієнко – рецензент навчально-методичного посібника для учителів «Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики». Цей посібник був створений нами 2009 року у співавторстві з В. В. Корольським, С. В. Шокалюк та С. О. Семеріковим та редактований академіком НАПН України М. І. Жалдаком [32].

А ще вдячна їй за те, що підтримала ідею цього видання і внесла чимало цінних пропозицій щодо компонування матеріалів.

Циклова комісія фізико-математичних дисциплін та інформаційних технологій

– *Валентино Володимирівно, надзвичайно вдалим і яскравим, як спалах, вийшов у вас інтегрований урок до річниці Чорнобильської трагедії.*

– Так, цей нестандартний урок «Чорнобильська Мадонна» в 11 класі був присвячений черговій річниці Чорнобильської трагедії. Проводили його п'ять учителів: української мови та літератури – К. Н. Сажко, біології та екології, економіки – Г. С. Медведєва, хімії – Т. М. Фляга, фізики – О. Г. Пиріжок, математики – В. В. Сергієнко. Особливого колориту уроку надала літературна складова, емоційність Клари Никифорівни та читання власних віршів учениці – Вікторії Новікової. Ліцеїсти відгукнулися про заняття як про урок найвищого гатунку. Та й ми, вчителі, були в захваті від уроку, від цілісної, об'ємної та ґрунтовної подачі матеріалу. Думаю, що саме такі заняття надовго запам'ятаються ліцеїстам не лише за формою, а, найголовніше, за змістом. Тому глибоко переконана, що у майбутньому навчання повинно бути пов'язане з проведенням інтегрованих уроків.

Якщо знову повернутися до запитання «Чи випадково я пішла працювати у педагогічну сферу?», то з позиції сьогодення можу впевнено стверджувати, що ця випадковість була закономірною. Інтуїтивно я пішла своєю професійною стежиною, і від того сьогодні щаслива. Професія педагога стала сенсом мого життя. А завершити розповідь про професію вчителя математики хочу словами В. Л. Ключевського: «Щоб бути хорошим викладачем, треба любити те, чого навчаєш. І любити тих, кого навчаєш».

Світ КДПУ, 2017

Відмінник освіти України Людмила Байрак: «Навчаючи школярів, важливо розвивати їх творчі здібності»

Для наших дітей школа і все, що з нею пов'язане, є полігоном творчих радощів і розчарувань, успіхів і невдач. Для становлення маленького школярика, як творчої особистості, особливе значення має перший, хоча б незначний успіх. Якщо дитині вдається досягти творчих успіхів у школі, то у неї є всі шанси на творчий успіх у житті. Здібності школяра, його прагнення до створення чогось нового, до оригінального синтезу думок, до неординарного бачення світу не безмежні. З віком у більшості людей вони згасають, часом так і не розкрившись. Тому так важливо розкрити в наших синів і доньок паростки творчості.

Про те, як вдається всебічно розвивати учнів і готувати їх до самостійного життя, ми поспілкувалися з відмінником освіти України, директором **Криворізького фінансово-економічного ліцею Л. П. Байрак** (на фото). За плечима Людмили Петрівни 33 роки педагогічного стажу, 11 з них вона працювала директором ліцею.

— Людмילו Петрівно, статистика свідчить, що 70 відсотків вчителів не розуміють або не хочуть зрозуміти своїх учнів. Як вирішуєте цю проблему? Мабуть, умови роботи у вашому навчальному закладі вимагають ретельного добору кадрів, адже на кожного вчителя покладено завдання здійснювати особистісний підхід до своїх вихованців?

— Виховання потребує трьох речей: хисту, науки і вправ. Справжній вчитель не енциклопедичний словник, але... Сократ. Людина, яка здатна зрозуміти учня, вислухати його, врахувати і розвинути здібності, навчити не лише ставити цілі, а й організовувати учнів на їх здійснення. У нас вчитель — це майстер своєї справи, який дбає про те, щоб життя у класі вирувало, а дітям хотілося діяти, мислити. Тим більше, що наповнюваність класів у нас по десять-п'ятнадцять учнів. А отже, є можливість дійти до кожного, здійснювати диференційований підхід у навчанні. Разом з психологічною службою ліцею і самим учнем розробляється його освітня траєкторія, складається програма корекції навчальної роботи. Скажу вам, що вчитель у нас одночасно і психологом, бо має підібрати ключик до дитячої душі, щоб допомогти творчо розкритися. І в цьому зв'язку хочу сказати вдячні слова за самовіддану працю вчителям математики В. М. Стьопіній і В. В. Сергієнко, фізики — О. Г. Пиріжок, вчителю української мови та літератури — К. Н. Сажко. Як і всім іншим, для кого робота стала їхнім захопленням.

— Ви, як учитель математики, які педагогічні інновації впроваджуєте?

— Вчителі математики та учні 5-11 класів працюють за навчальними посібниками відомого в Україні спеціаліста з різнорівневого навчання А. М. Капіносова. Анатолій Миколайович був гостем нашого ліцею, зустрічався з учнями, консультував вчителів. Практичні завдання його

посібників розроблені для логічно завершених тем курсу алгебри чи геометрії, поєднані з теоретичним матеріалом до кожного розділу. Рівневе групування матеріалу дозволяє поетапно, послідовно формувати в учнів уміння, що відповідають показникам дванадцятибальної шкали. П'ятикласники і шестикласники залюбки користуються розробленим за його участі мультимедійним посібником «Математика». Крім того, сьогодні робить акцент на практичній значущості навчання. Тому цілком природно, що у фінансовому ліцеї і математика фінансова. Розв'язуємо з учнями чимало задач на оподаткування, роботу з цінними паперами, банківську діяльність, формування сімейного бюджету.

– *Як ліцей готує учнів до того, що їм в недалекому майбутньому доведеться навчатися за вимогами кредитно-модульної системи, бути самостійними, мислити на рівні прийняття рішень?*

– Уже те, що наш заклад розташований в приміщенні Криворізького коледжу економіки та управління Київського національного економічного університету, задалегідь налаштовує учнів на вибір майбутньої професії. Також в ліцеї проводяться спеціальні курси з банківської справи, мікро- та макроекономіки, менеджменту, бухгалтерської справи. Блочно-семестрове вивчення окремих предметів, за винятком математики, економіки, української та англійської мов, дає змогу раціональніше організувати навчання і максимально запобігти перевантаженню школярів, оскільки учні щодня готуються до вивчення лише трьох предметів.

– Найголовніше для розвитку самостійності учня в навчанні, а в подальшому і в житті, – продовжує розповідати Людмила Байрак, – це допомоги йому створити щось своє, навчити відстоювати думку, позицію. Якнайкраще допомагає в цьому залучення учнів до написання науково-дослідницьких робіт. В учнівській вченій раді, метою діяльності якої є надання допомоги учням, що займаються творчо-пошуковою роботою, ліцеїсти набувають перші навички самоуправління. Дослідницькою роботою у нас охоплено понад шістдесят відсотків учнів. Щороку міський конкурс «Юний економіст», який проходить на базі ліцею, об'єднує десятки юних науковців. Чимало наших учнів стали призерами конкурсів-захистів робіт при відділенні МАН Європейського університету, екологічного фестивалю «Еко-XXI сторіччя», міських і районних конкурсів творчо-пошукових робіт з математики, фізики та інформатики. Наші діти залюбки беруть участь у роботі міського клубу «Діалог», «Дебати», виступають на конкурсах з історії, іноземної мови, подають свої творчі доробки на конкурс комп'ютерної графіки та анімації.

Директор показала нам гарно підготовлені до початку навчального року класи, літопис ліцею з фотографіями переможців щорічного конкурсу «Лідер року ФЕЛ» в номінаціях «Надія ліцею», «Відмінник навчання» та інших. До речі, переможцям цього конкурсу вручається статуетка з напівкоштовних каменів у срібному обрамленні. У випуску газети «Фелікс» ми прочитали рядки з ліцейського гімну, якими й хочемо завершити розповідь: «Зробимо

кращим храмом науки любий навіки лицей!»

Вдалося поспілкуватися і з випускниками ліцею. З вдячністю згадували вони уроки Клари Никифорівни Сажко. Не уроки, а цілі спектаклі за літературними творами, диспути, уроки відкритих думок, літературну мандрівку в охопленій вогнем Чорнобиль; хвилини, коли вони разом з героями творів співпереживали жажливі картини голодомору. А ще плекали мову, співали пісні Марусі Чурай, відчували духмяний запах евшан-зілля... Іншим запали в душу вірші Віктора Гриценка і Любові Баранової, прочитані криворізькими поетами на літературних зустрічах.

«ДГ», 2007

Заслужений учитель України Наталя Дагларова: «Учень наприкінці кожного уроку має бачити власне зростання»

У кожного випускника школи, коледжу чи технікуму, інституту чи університету залишилися в пам'яті спогади про студентських друзів, а ще про улюблених учителів і наставників, подяку до яких зберігаємо у своїй душі. Часом роль вчителя в житті людини переоцінити неможливо. Напередодні Дня

знань спілкуємося з заслуженим учителем України, учителем вищої категорії, учителем-методистом, **заступником директора Криворізької гімназії № 95 Н. Л. Дагларовою** (на фото) про те, як стають педагогами з великої літери. А ще, як вчитель може допомогти кожному з учнів стати успішним у житті.

– Бути вчителем мріяла з дитинства, – згадує Наталя Леонідівна. – Уже з 4-го класу чітко знала, що буду вчителем математики завдяки Катерині Володимирівні Анісімовій, яка навчала мене математики з четвертого до дев'ятого класу у криворізькій середній школі №17. На той час популярним було шефство старшокласників над учнями менших класів. Тому ще десятикласницею стала вожатою, проводила з підшефними семикласниками цікаві заходи, займалася з учнями, яким важко давалася математика.

Оскільки школу закінчила із золотою медаллю, то при вступі до Криворізького педінституту складала лише один іспит – математику. Добре пам'ятаю екзаменаторів П. І. Ульшина і Л. Ф. Діброву, які пізніше стали для мене взірцевими викладачами. А ще те, що доводила теорему про три перпендикуляри. Навчалася в інституті легко, отримала червоний диплом.

– *І єдиним місцем роботи стала школа, а потім гімназія № 95?*

– Саме так. Потрапити працювати сюди було дуже почесно й відповідально. Починаючи з моменту заснування, школа часто звучала з додатком «перша». Перша школа старшокласника, перша у місті школа з поглибленим вивченням математики, перша гімназія... На момент мого

приходу до школи там працювали такі аси-математики як Л. М. Шляхоцька (Косяк), Д. М. Ходорковська, О. М. Потапенко. Нелегко було досягнути їхнього рівня. Доводилося багато працювати над собою. Поруч зі мною «росли», набиралися досвіду й мої колеги, а нині вчителі-методисти С. М. Шахматова, А. І. Шепілко, А. І. Цимбал. Між іншим, усі – випускниці середньої школи № 95. Алла Іванівна зараз очолює гімназію. Ми завжди пишалися тим, що методоб'єднання математиків – найдружніше у гімназії, завжди готове прийти кожному на допомогу. Ніколи не соромилися запитувати один в одного поради, якщо не розв'язувалась якась задача.

– *Наталю Леонідівно, розкажіть, як Вас нагородили нагрудним знаком «Заслужений учитель України»?*

– Вперше 1996-го року, а потім 2000-го брала участь у Всеукраїнському конкурсі педагогічної майстерності «Учитель року» в номінації «Математика». Двічі ставала призером обласного туру конкурсу. У 2001-му була делегатом від Кривого Рогу на II Всеукраїнському з'їзді працівників освіти. На цьому престижному форумі освітян України йшло напрацювання матеріалів для Національної доктрини розвитку освіти. Саме тоді й була нагороджена нагрудним знаком «Заслужений учитель України». Вручав відзнаки Президент України Леонід Кучма. Така висока нагорода завжди мені здавалася неначе певним авансом. Я надзвичайно вимоглива до себе, тому постійно ставила собі питання: «Чому мені? За що? Хіба немає більш гідних, більш достойних учителів?» І тому весь час намагаюся відповідати цьому званню, переконавати не те, що всіх, а, насамперед, саму себе, що гідна такої довіри.

– *І високі результати ваших учнів промовисто свідчать, що такі достойні цієї високої нагороди. Як відомо, заняття математикою – це така гімнастика розуму, для якої потрібна вся гнучкість і вся витривалість молодості. То якими здобутками молодих пишаєтеся?*

– Як завуч маю не більше двох класів, які беру з 5-го і завжди веду аж до 11-го. Тому в мене «знову все спочатку». Знову боротьба за зацікавленість математикою, щотижневі заняття гуртка, відбір учнів для підготовки до олімпіад. На жаль, не так часто вчитель зустрічає учнів, які б багато часу залюбки присвячували саме розв'язуванню задач з математики. Мені пощастило. Моя зацікавленість та інтереси теперішнього учня Дмитра Шишова повністю співпали. І ось уже протягом п'яти років, не рахуючись із вільним часом, регулярно готуємося до олімпіад, конкурсів різних рівнів. І вже вийшли у призери на найвищому рівні. У 2016-му Дмитро посів III місце на Всеукраїнській олімпіаді, у 2017-му закріпив цей результат. Крім того, отримав III місце на Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт МАН України.

– *«Двохсотбальники» на ЗНО з математики порадували?*

– У 2011 році двоє моїх випускників отримали найвищі бали. Теперішні учні, яких навчаю з 2011-го, сподіваюся, що наступного року також покажуть високі результати.

– *Які поради можете дати учителям, які розпочинають трудовий шлях?*

– Основні завдання освіти сьогодні – не просто озброїти випускника фіксованим набором знань, а й сформувати у нього вміння і бажання вчитися протягом усього життя.

Завдання сучасного вчителя – будувати кожен урок так, щоб у всіх учнів був стійкий інтерес, навчальна активність і бажання творити та пізнавати, експериментувати, формулювати й перевіряти гіпотези. Без застосування ефективних педагогічних ідей, інноваційних методів та комп'ютерних технологій при підготовці таких уроків тут не обійтися.

Переконана багаторічним досвідом роботи, що в центрі навчання повинен знаходитися учень як особистість. Його мотиви, цілі, притаманний лише йому психологічний склад. Тому, мета кожного уроку повинна формуватися з позиції кожного конкретного учня і всього класу в цілому. Іншими словами, кожен учень в кінці уроку повинен відповісти собі: чого він сьогодні навчився з того, чого не знав або не міг зробити ще вчора. І побачити своє зростання. Така постановка питання щодо навчання означає, що всі методичні рішення – добір навчального матеріалу, використання прийомів, способів, методів, засобів – проходить через призму особистості учня, а саме: через його потреби, мотиви, здібності, активність інтелекту та інші індивідуально-психологічні та функціональні особливості.

Як заступник директора з навчально-виховної роботи завжди раджу молодим вчителям при складанні конспекту уроку додавати спеціальну графу «Діяльність учнів». На кожному етапі уроку відслідковувати, чим у певний момент буде зайнятий учень, що нового, корисного він пізнає.

Широко застосовую принцип діяльності, коли учень отримує знання не в готовому вигляді, а здобуває їх сам. При цьому усвідомлює зміст і форми навчальної діяльності, розуміє й приймає систему її норм, бере активну участь у їх удосконаленні. Це сприяє активному та успішному формуванню в учня навичок і діяльнісних здібностей, оскільки, як відомо, математику не можна вивчати спостерігаючи, як це робить сусід.

«ДГ», 2017

Учитель географії та економіки Любов Гавриленко: «Важливо, щоб молодь розвивала рідне місто»

Коли навесні 2018 «Global Teacher Prize Ukraine» («Світовий учительський приз "Україна"») запустив флеш-моб «Вчитель мого успіху», то фіналіст конкурсу-2017, криворіжець Станіслав Федосєєв номінував на цю премію свого класного керівника, **вчителя економіки та географії, заступника директора Криворізької гімназії №95 з навчально-виховної роботи Л. І. Гавриленко (на фото)**. Любов Іванівну вдячний учень характеризував як людину, яка проявляла стосовно нього та однокласників турботу та піклування у шкільні роки, виховувала працьовитими людьми,

завзятими, наполегливими у досягненні кінцевих результатів, надихала і змінювала своїх учнів на краще.

Любов Іванівна нагороджена нагрудними знаками «Відмінник народної освіти УРСР», «Відмінник освіти», «За заслуги перед містом», медаллю «Василь Сухомлинський», Почесною грамотою МОН України, численними грамотами керівництва міста та області.

Ми зустрілися з цим талановитим педагогом, щоб розпитати у неї про те, якими мають бути сучасні учителі.

Слава педагогів в учнях проростає

– Звісно, я вдячна за гарні та ширі слова Станіславу та багатьом іншим своїм випускникам і пишаюся ними, – розповідає Любов Іванівна. – А серед них люди різних професій, зокрема педагоги, науковці. Доктор біологічних наук В'ячеслав Ібрагімов досліджує у Сполучених Штатах Америки вплив ствольних клітин на лікування раку.

Радію здобуткам і теперішнім своїх учнів. Наприклад, Вікторія Ксензук, Катерина Петрова та Вікторія Шипіна посіли третє місце на обласному етапі Всеукраїнської олімпіади з економіки.

Приємно, що й колеги мають цього року здобутки. Так, учитель математики Світлана Миколаївна Шахматова до Дня працівників освіти у 2018 стала лауреатом педагогічної премії Дніпропетровської ОДА, а її учень Іван Спиридонов здобув призове місце на заключному турі Всеукраїнської олімпіади з математики. Маємо в 2018 році двох призерів IV етапу Всеукраїнської олімпіади з української мови та літератури Вікторію Ксензук та Ірину Плешивцеву. За їхніми успіхами копітка праця учителів-мовників Наталі Швець та Олени Дзюбенко. Вітаємо й переможця обласного етапу олімпіади з англійської мови Іллю Шаповалова та його наставника Ларису Ярмолівич. Підкреслю, що за минулий рік 11 учнів гімназії стали переможцями обласних олімпіад.

З комп'ютерних наук переможцем третього (заключного) етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України став 11-класник, а нині вже студент Київської політехніки Михайло Жуков, а керував написанням роботи вчитель інформатики Денис Томлін. З мистецтвознавства вагоме слово на республіканському рівні змогли сказати Ірина Плешивцева та її учитель Антоніна Заярна. Нещодавно восьмикласник Ваня Тігян посів перше місце на обласному конкурсі «Мирний космос» та на Всеукраїнському конкурсі дослідницьких робіт для учнів 6-8 класів Малої академії наук України з питань альтернативної енергетики.

Багато у нас талановитих дітей, і ми щиро вдячні батькам за підтримку. Однак, якби поряд з цими учнями не було досвідчених наставників, то самостійно школярам було б дуже важко розкрити власні таланти.

– *Надзвичайно приємно, що за високими результатами ЗНО-2018 ваша гімназія посідає друге місце в області, без врахування результатів навчальних закладів Дніпра.*

– А випередив нас у цьому рейтингу знаєте хто? Ще один потужний міський навчальний заклад – Криворізький навчально-виховний комплекс №129 «Гімназія-ліцей академічного спрямування». Заслужений учитель України, заступник директора гімназії Наталя Леонідівна Дагларова цього року підготувала не лише декількох переможців обласних олімпіад з математики, але й єдиного у 2018-му році 200-бальника із ЗНО з математики у Кривому Розі – Дмитра Шишова. А взагалі від початку проведення ЗНО 200-бальників у нас вже 22. І це найкращий у місті результат. Це надзвичайно копітка робота і учнів, і учителів протягом кількох років навчання у гімназії. Перед складанням ЗНО знання учнів з предмету мають бути приведені у систему, бо вивчаючи у школі 21 навчальний предмет, учневі складно концентруватися лише на вибраних.

Доки навчаєшся сам, доти й учитель

– *Як учителі гімназії підвищують власний професійний рівень?*

– Це, насамперед, участь педагогічних працівників закладу в методичних заходах, семінарах, вебінарах, семінарах-тренінгах міського, обласного, всеукраїнського та міжнародного рівнів. Наприклад, на семінарі для вчителів французької мови – учасників «Пілотування» навчальної підготовки для груп за програмою «PRO-FLE» – побувала Світлана Руденко. Учителі Олена Беззубченко, Ольга Євдокименко тренувалися на педагогічному семінарі-тренінгу «Гуманістичний вибір реформи "Нова українська школа"», де розглядалися проблеми викладання шкільних предметів як освітніх курсів під час інтегрованого підходу у викладанні біології та фізики. Особисто мене зацікавив «круглий стіл» всеукраїнського рівня «Роль географічної освіти в сучасному українському суспільстві».

Реалізуючи принцип диференційованого підходу до роботи з кадрами, особлива увага приділялась роботі з молодими вчителями. Створена цілісна система роботи з молодими спеціалістами: організована робота з учителями та їх наставниками в рамках роботи школи молодого учителя «Крила». Працювала школа передового педагогічного досвіду «Палітра». Адміністрація гімназії стимулює роботу творчої групи, бо саме тут відбувається справжній педагогічний пошук. На науково-практичній конференції вчителі виступають з результатами науково-педагогічних досліджень.

Постійно проводилась робота щодо впровадження новітніх комп'ютерних технологій в навчально-виховний процес за допомогою електронних підручників, мультимедійних презентацій, прикладних програм навчального призначення, тестових робіт для самоперевірки, створених учнями та вчителями. Зібрано науково-методичні розробки учителів, що включають плани уроків, методичні рекомендації, статті, зразки робіт, списки рекомендованої літератури. Доповнений банк даних авторських уроків в використанні інформаційно-комунікаційних технологій.

– *У яких заходах на міжнародному рівні учителі гімназії беруть участь?*

– Проведено низку заходів в рамках міжнародного співробітництва. Учитель Денис Томілін брав участь у міжнародному проєкті «ArtCAM» (Великобританія), Олена Бобилева у роботі «Літнього англійського табору «InterCamp – 2018» та «Фундації Тоні Блера» (Великобританія), Світлана Руденко – «Французька як іноземна». Наші учні брали участь у програмі «Акт на підтримку свободи – програма обміну майбутніх лідерів» (FSA FLEX). Проводилась робота Клубу друзів з листування (Pen-Pal Club), що передбачала листування учнів через інтернет-сайти з однолітками з різних країн світу: Великобританії, Франції, США, Німеччини, Данії, Польщі, Іспанії, Італії, Ізраїлю, Нідерландів, Австрії. Здійснювалась співпраця євроклубу «СВІТ 95» з Представництвом ЄС в Україні.

Як міцніють крила?

– *Любове Іванівно, хто надихав вас стати вчителем?*

– Після закінчення Вінницького педагогічного інституту мене розподілили до Кривого Рогу працювати учителем географії у 26-ій школі. Як учитель я відбулася там. Вдячна за підтримку тодішнім директорам Світлані Афанасіївні Левиній, Володимиру Родіоновичу Ажищеву, заступникам директора, колегам-вчителям. А ось у 95-ту гімназію мене вже запросила як фахівця директор закладу. Робота з талановитими дітьми сприяє тому, що творчий вчитель ще більше розкриває власний потенціал.

Ще в двадцять шостій школі Володимир Родіонович запропонував мені вести навчальний предмет про ринкову економіку. Вивчала багато матеріалу самостійно, пройшла численні курси підвищення кваліфікації. І ось уже 15 років потому я є майже постійним членом журі обласних та республіканських олімпіад з економіки, різних конкурсів, турнірів.

Як учитель географії часом організуюю виїзди колег на природу. Особливо запам'яталася нам поїздка в Олешківські піски – єдину пустелю в Україні. А взагалі наші учителі часто подорожують разом з учнями. Кажуть, що любити свою країну можна сильніше тоді, коли більше про неї дізнаєшся.

– *Які нові форми роботи з учнями використовуєте?*

– Намагаюся використовувати активні форми навчання: діалоги, конференції, де учні, виступаючи в ролі науковців, журналістів, у подальшому вступають у дискусію. Звісно, що використовуємо презентації, а ось над використанням складних освітніх платформ ще потрібно працювати. Сучасні діти сприймають відомості кліпово – шматками, а тому вчителю потрібно думати над тим, як ці шматки об'єднати, щоб вони могли ними оперувати.

Надзвичайно цікаво гімназістам під час проведення «наукових пікніків». А в минулому році у нас були ще й дні педагогічного університету, де для старшокласників проводили окремі заняття викладачі вузу. Ці заняття з цікавістю відвідали і наші вчителі. Важливо, щоб учні у подальшому частіше обирали наше місто для отримання якісної вищої освіти, щоб тут жити і розвивати наш край.

– *Що побажаєте учителям, які розпочинають трудовий шлях?*

– Є досить добре підготовлені молоді вчителі, з яскраво вираженим бажанням працювати у школі. Ми пишаємося тим, що серед наших учителів є й випускники цього закладу. Це такі майстри педагогічної справи як Алла Іванівна Шепілко, Ніна Якимівна Каменєва, Євгенія Нарциславівна Астапова, Валентина Володимирівна Алпатова, Світлана Миколаївна Шахматова, Антоніна Іванівна Цимбал, Ольга Миколаївна Євдокименко. Серед молодих учителів беруть приклад з досвідчених Тетяна Ворожко та Олег Ратушний, Анна Коцюрuba.

Молодим учителям раджу бути небайдужими людьми. Саме так мене навчали мої батьки. А ще цікавитися усім, що відбувається у місті, в країні: в економіці, у музиці, в культурі, у спорті. Бо дітям цікавий учитель, компетентний у всіх питаннях. Мій чотирирічний онучок каже мені: «Бабусю, як ти можеш цього не знати, адже ти вчителька!». Ось такий у молоді рівень вимог до вчителя.

Студентів фізмату консультує вчитель-методист С. М. Шахматова

Студенти-практиканти навчаються педагогічної майстерності у вчителя-методиста А. І. Цимбал

Змінюється час і відповідно до нього трансформується роль вчителя. Якщо раніше це була людина, яка надає знання, то на сьогодні на першому місці роль супроводу у навчанні. Учитель допомагає учневі набути компетентностей, зрозуміти знання і правильно їх використовувати як нині, так і в майбутньому. Це вже коуч, тьютор, фасилітатор.

«ДГ», 2018

Як корифеї-педагоги запалюють зірки: Марина Едуардівна Єгорова

Серед кращих випускників фізико-математичного факультету Криворізького педінституту, без сумніву, **учитель вищої категорії, вчитель-методист, відмінник освіти України, учитель Криворізького навчально-виховного комплексу №129 «Гімназія-ліцей академічного спрямування» М. Е. Єгорова**. Про педагогічну діяльність Марини Едуардівни знають не

лише на рівні області, але й на теренах України, бо серед її учнів переможці олімпіад та конкурсів різних рівнів. А ще вона представляла учительство міста та Дніпропетровщини на Всеукраїнських конкурсах «Учитель року». Марина Едуардівна – лауреат цього престижного конкурсу в номінації «Інформатика».

Її люблять як діти, так і батьки. А ще помічено, що у цього творчого вчителя нема неуспішних учнів, бо вона уміє знаходити ключик до кожної душі. Тож і не дивно, що ліцеїсти стають кращими у навчанні та досягають висот, якщо їх навчає та розвиває такий корифей як Марина Едуардівна.

Ця натхненна працею людина є зразком для інших колег, до того ж сама намагається досягати ще більших висот. Працювати з нею поруч пощастило молодшим колегам, які переймають педагогічний досвід майстрині і одночасно є випускниками фізмату Криворізького педагогічного: Анні Горшківій, Ірині Дерезі, Анні Русинчук, Маргариті Вірич, Інні Салівон, Олександрю Мерзлікіну та іншим. Зокрема Анна Алімівна розповідає, що саме завдяки Марині Едуардівні, яка навчала її ще у школі, вона також отримала професію вчителя і тепер з радістю співпрацює зі своєю неперевершеною наставницею.

На курсах підвищення кваліфікації вчителів математики в університеті, на міських олімпіадах та конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт з математики, на виробничій практиці студентів мені особисто часто доводилося зустрічатися та плідно співпрацювати з учителями-методистами Олександром Анатолійовичем Копилевим, Мариною Валентинівною Гущиною, Надією Олексіївною Журавель – колегами М. Е. Єгорової. А ось із Мариною Едуардівною познайомилася завдяки власним дітям – Ірині та Василю, які залюбки створювали, навчаючись у ліцеї, анімаційні фільми та презентували їх на міському конкурсі «Аніграфьонки». Завдяки цьому конкурсу, започаткованому колись М. Е. Єгоровою, чимало криворізьких школярів у подальшому долучилися до використання інформаційних технологій у роботі.

Легенда олімпіадного руху нашого міста

Ліцей є експериментальним навчальним закладом Міністерства освіти і науки України із втілення тьюторських технологій як засобу індивідуалізації в освіті. Директор закладу освіти, кандидат педагогічних наук Неля Сергіївна

Погрібна, розповідаючи про педагогічний колектив, зазначає, що актуальним є зближення вищої та загальноосвітньої школи. Завдяки цьому середня освіта має можливість перейти на цілковито новий рівень освітньої культури. Важливо адаптувати сучасного школяра до умов навчання в університеті, і саме інтеграція науки з середньою освітою сприяє кращому професійному вибору учнів.

Директор надзвичайно схвально відгукнулася про Марину Едуардівну, охарактеризувавши її як яскраву та системоутворюючу особистість, без якої ліцей не був би таким, як є зараз. М. Е. Єгорова, педагогічний стаж якої сягає понад чотири десятки років, є прекрасним педагогом, майстром створення комп'ютерних програм, а ще досвідченим методистом, статті якої з методики навчання інформатики друкують кращі науково-методичні журнали України. За тридцять два роки викладання інформатики Марина Едуардівна підготувала понад шість десятків призерів олімпіад та конкурсів МАН України різних рівнів, включаючи і найвищий. І надзвичайно важливо те, що навчати програмуванню школярів не можна ефективно без знання математики, вміння алгоритмізувати розв'язання задач. А тому отримана 1978 року в КДПУ спеціальність учителя математики надзвичайно у цьому допомагає.

М. Е. Єгорова згадує, що спочатку вона працювала в дитячому будинку. І саме там діти навчили її таким нехитрим правилам, як не обманювати і не кривити душею, бути щирою до кінця. А вже коли прийшла працювати до 9-ої школи, то запам'ятала поради завуча, прекрасного учителя Леоніда Ісаковича Гуревича: щоб учні любили вивчати предмет, який викладає учитель, необхідно, щоб вони любили і самого вчителя.

Лауреат Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» у номінації «Інформатика»

– М. Е. Єгорова – людина, сповнена ентузіазму, непохитної віри у кожного свого учня, а ще неймовірної віддачі сил та енергії, – відгукується про вчителя інформатики **доцента кафедри математики та методики її навчання, декана фізико-математичного факультету КДПУ Олена Вікторівна Віхрова**, яка до того ж є мамою учениці Анастасії, яка навчається у цьому закладі. – Марина Едуардівна за всі роки роботи вчителем випустила, мабуть, не менше тисячі учнів. І багато з них продовжили справу улюбленого вчителя: працюють в ІТ-сфері у багатьох куточках світу. Пам'ятаю, як співпрацювали з Мариною Едуардівною, коли вона готувалася до конкурсу «Учитель року» і узагальнювала власний педагогічний досвід роботи. Учитель активно застосовує групові форми роботи, щоб одні учні могли навчати інших, а старшокласники підтримували молодших програмістів. Широко практикує випереджуючі завдання, дає поради учням щодо того, яку літературу опрацювати. Атмосфера співпраці і взаємодопомоги, яку вміє створити учитель, настільки захоплює учнів, що ті залюбки залишаються й після уроків готуватися до олімпіад чи конкурсів.

Поспілкувалися ми про співпрацю з М. Е. Єгоровою також з **методистом відділу освіти виконкому Покровської районної в місті ради, учителем інформатики, випускницею КДПУ О. А. Дзівінською.**

– Жоден міський конкурс чи то наукове зібрання не проходять без активної участі школярів Довгинцівського ліцею, де протягом багатьох років працює вчителем інформатики М. Е. Єгорова, – розповідає пані Олена. – Марина Едуардівна присвятила своє життя навчанню учнів інформатики і підготовці їх до Всеукраїнських змагань різного рівня. Її учні випереджали абсолютно всіх. Це стало легендою олімпіадного руху нашого міста і скарбницею досвіду: як вибороти перемогу команді ліцею. Що ж допомагає досягти такого успіху? Протягом багатьох років Марина Едуардівна керує методичним об'єднанням вчителів інформатики міста, вона член журі обласних олімпіад. Дивуєшся, як у неї на все вистачає сил, енергії та часу. Та секрет полягає, насамперед, у тому, що вчителя завжди вирізняла величезна працездатність, високий професіоналізм, відповідальність, особиста дисципліна, вдумливість, вміння спрямувати ліцеїстів на розв'язування складних задач.

– *Олено Афанасіївно, здається, що ви разом брали участь у конкурсі педагогічної майстерності?*

– Я не люблю брати участь у таких конкурсах. Але коли вже зголосився довести колегам власну професійну здатність, то потрібно, щоб їм було як мінімум цікаво послухати і подивитися, а як максимум – отримати професійне зростання. Тоді я презентувала власні надбання на районному рівні, а фіналістом міста й області стала М. Е. Єгорова, яка втілювала ігрові технології брейн-рингу на уроках інформатики.

Як запалюють «зірки»

– Особливістю комп'ютерного класу, в якому працює Марина Едуардівна Єгорова, є те, що одна з його стін майже повністю завішана

світлинами, – розповідає її **колишня учениця, відмінниця навчання Катерина Міщенко** (зараз *Польгун*. – Т. К.). – Це фото найкращих учнів, які були переможцями або призерами різноманітних конкурсів з інформатики. Важко сказати, коли з'явився перший фотознімок. Але значну частину з них ми розміщували разом з мою подругою-однокласницею Оленою Тополовою. Друкували фото, купували рамки, розробляли макети для паперових медалей. На цих медалях зазначали назву конкурсу, рік його проведення та місце, яке посів учень.

Потім їх вирізали та прикріплювали поряд із світлиною власника нагороди. Медалі були у формі багатокутних зірочок, як зараз пам'ятаю. Здалеку видно: хто найталановитіший – зібрав зірочок найбільше. Цікаво було...

Тепер розумію, що, з одного боку, це блискучий методичний задум. Адже учні, які тільки-но починають оволодівати інформатичними знаннями, бачать

перед собою тих, на кого варто рівнятися. Розуміють, чого прагнути. З іншого боку, це характеризує вчителя як людину небайдужу, як людину, що вкладає у кожного (!) свого учня частинку себе та пишається успіхами своїх вихованців.

– І моє фото там є. Так приємно було бачити себе серед найкращих, – посміхається Катерина. – Не знаю, чи довго житиме ця традиція, адже цифрові технології впевнено посувають друковану продукцію на другий план. Та й місця та тій славнозвісній стіні, як мені здається, вже не так багато. Але, незважаючи на те, чи залишаються знімки учнів Марини Едуардівни в кабінеті інформатики, кожен з них, я впевнена, залишається у її серці. У моєму альбомі є світлини, на яких ми з Мариною Едуардівною та учасниками і призерами конкурсу МАН Олександром Морозовим, Русланом Коцюрбою та Володимиром Тараніним. Володимир у шкільні роки неодноразово брав участь в олімпіадах з програмування та посідав призові місця, а пізніше деякий час працював у ліцеї вчителем інформатики.

На сьогодні (2018 р.) Катерина Польгун закінчила аспірантуру кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету, успішно захистила під керівництвом доктора педагогічних наук, професора Зінаїди Павлівни Бакум дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук з теми «Організація інклюзивного навчання фізико-математичних дисциплін студентів з обмеженими фізичними можливостями у вищих технічних навчальних закладах», працює у навчальному відділі КДПУ.

Олександр Копилєв: «До роботи мене надихають учні»

Про співпрацю у ліцеї з М. Е. Єгоровою говоримо з **учителем математики, учителем вищої категорії, учителем-методистом, відмінником освіти України, О. А. Копилєвим (на фото).**

– Олександрє Анатолійовичу, я бачу, як багато у вас точок дотику в роботі з Мариною Едуардівною: однакова спеціальність, отримана у КДПУ, 9-та школа, ліцей, фінальний тур конкурсу «Учитель року», до якого ви дійшли, представляючи нашу область, олімпіади... Як давно співпрацюєте з М. Е. Єгоровою?

– Знайомі з Мариною Едуардівною були з 1994 року, коли брали участь в обласному семінарі. Пізніше, 2000-го, вона радила мені, як слід оформляти матеріали на конкурс «Учитель року-2000» у номінації «Математика». А ось в одному навчальному закладі працюємо лише п'ять років. Маємо декілька учнів, з якими писали спільну творчу роботу. Я постійно готую учнів до написання базового компоненту – контрольної роботи з математики – на конкурсах-захистах творчих робіт.

– Як Ви піднімалися до вершин педагогічної майстерності? Чи були «маячки», на які хотілося б рівнятися?

– М. Е. Єгорова – це вчитель від Бога. Я вдячний їй за співпрацю, за допомогу і ту науку, яку за час роботи в районі від неї отримав. Постійно навчаюся сам і намагаюся вчитися у кожного, з ким співпрацюю. Є багато колег, яким я вдячний, а серед них – Клавдія Михайлівна Коваленко, колишній директор КЦМЛ; Тетяна Арсентіївна Грицишина. Не можу не згадати Валентину Пилипівну Келесіді як порадника, наставника й учителя.

– *Участь у яких конкурсах педагогів мала на вас найбільший вплив?*

– Участь у конкурсах – це лише поштовх до подальшого самонавчання. До роботи мене надихають діти.

– *Давно готуєте учнів до участі в олімпіадах?*

– До олімпіад і конкурсів готував учнів весь час, але призерів III (обласного) етапу олімпіади з математики маю не так і багато, – розповідає Олександр Анатолійович. – Здібних дітей дуже багато, але з головою зануритися в математику готові не всі. Я намагався не навчити, а допомогти розібратися в цікавому світі математики. Як правило, учні, здібні до математики, здібні й до інших дисциплін і беруть участь у багатьох предметних олімпіадах, яким надають перевагу. Олімпіада з математики найскладніша, а більшість дітей бажає «легких перемог». Переможці минулого року – учень з КГТЛ №129 Білий Олексій (навчається на 2 курсі Львівської політехніки) та учень КЗ "Ліцей" м. Покров Постоєнко Євген (зараз учень 9 класу ДОЛІФМП). Я бажаю всім випускникам найкращої долі. Усі учні, з якими мені пощастило співпрацювати, для мене найкращі.

– *Як, на вашу думку, потрібно підвищувати кваліфікацію сучасним учителям математики?*

– Необхідно спонукати вчителів до самоосвіти.

– *Що могли б порадити майбутнім учителям математики?*

– Любіть математику, поважайте учнів, не бійтеся помилятися...

– *Наскільки Ви сучасні і чи маєте навички учителя XXI століття?*

– Використовую смартфон, працюю з програмами онлайн, надаю перевагу вмінням знаходити відомості, а не їх запам'ятовувати.

Тож, побажасмо усім учителям, щоб їхня нелегка, але така важлива справа цінувалася, шанувалася учнями, батьками, суспільством і щедро винагороджувалася. Щоб світло, яке вони випромінюють, запаловало все нові й нові зірки, яскраво освітлювало життєвий шлях, а доброта поверталася до них сторицею.

Сайт КДПУ, 2018

Директор ліцею Павло Поручинський: «Сповідуємо філософію виховання покоління з високою духовністю та інтелектом»

Серед випускників фізико-математичного факультету Криворізького педагогічного інституту / університету чимало науковців, спортсменів, директорів навчальних закладів, учителів. Про багатьох із них ми уже розповіли у попередніх публікаціях, про інших йтиме мова у подальшому.

1935 року закінчив фізмат В. Ф. Скопенко. З 1937 до 1939 Василь Федорович працював директором середньої школи в селі Верблужка на Кіровоградщині. У роки Другої світової війни за виконання бойових завдань командування на фронті у боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками і виявлений при цьому героїзм полковникові В. Ф. Скопенку було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Пам'ять героя, який віддав своє життя за мир на Землі, шанують у стінах Криворізького педагогічного: на його прикладі виховували не одне покоління студентів фізмату; лекційна аудиторія №322 названа його іменем.

2017 року минуло сторіччя від дня народження заслуженого тренера України, важкоатлета Василя Боба – випускника фізмату 1937-го року.

Педагогічна освіта була першою вищою освітою державного діяча, голови Криворізької міської ради 1979–1992 років, депутата Верховної Ради УРСР 10-11-го скликань Григорія Івановича Гутовського. Чимало студентів педуніверситету за високі успіхи у навчанні та громадській роботі були удостоєні стипендії імені Г. І. Гутовського.

Плідно займаються науковою діяльністю випускники фізмату КДПУ, а нині доценти кафедри вищої математики Криворізького національного університету Наталя Василівна та Микола Олександрович Рашевські, доценти Катерина Іванівна Словак та Юлія Володимирівна Єчкало. Кандидати фізико-математичних наук, доценти кафедри інформатики та прикладної математики Наталя Володимирівна Моїсеєнко та Павло Володимирович Мерзликін; кандидат технічних наук Дмитро Геннадійович Медведєв; кандидати педагогічних наук, доценти кафедри педагогіки Наталя Іванівна Зеленкова, Вікторія Валентинівна Іванова, Ілона Аркадіївна Волощук; кандидати філософських наук, доценти Андрій Іванович Абдула, Надія Павлівна Козаченко (завідувач кафедри філософії) та інші успішно навчають професійної майстерності майбутніх педагогів у КДПУ. Доктор педагогічних наук, професор Наталя Павлівна Волкова працює в вищій школі в Дніпрі.

Чимало фізматівців пов'язали кар'єру з ІТ: Юрій Темнюк, Ірина Закарлюка, Михайло Моїсеєнко, Олександр Степанюк, Віктор Тулянець, Олексій Крепчук, Ярослав Мельник, Владислав Головка, Анастасія Ілліч, Сергій Салівон та ін.

Любов Вікторівна Башук – директор Криворізького природничо-наукового ліцею, який забезпечує інформаційно-технологічний та фізико-математичний профілі навчання. Ліцей як заклад нового типу був створений одним із перших не лише у місті, але й в Україні. І до його розвитку чимало сил доклали тодішній очільник Анатолій Іванович Сологуб [71] та заступник Олена Євгенівна Остапчук – також випускниця фізмату КДПУ. А. І. Сологуб та О. Є. Остапчук – кандидати педагогічних наук, доценти, наразі навчають у КДПУ майбутніх педагогів. Анатолій Іванович до того ж почесний президент Асоціації працівників гімназій і ліцеїв України, радник директора Інституту обдарованої дитини НАПН України, член-кореспондент НАПН України.

Випускник фізмату КДПУ 1979 року, учитель математики, учитель-методист П. А. Поручинський очолює Криворізький Центрально-Міський

ліцей. За високі досягнення в роботі Павла Андрійовича нагороджено нагрудними знаками "Відмінник освіти України", "Василь Сухомлинський", "За заслуги перед містом". Викладачі ліцею активно використовують у роботі інформаційно-комунікаційні, квест-технології, впроваджують елементи STEM-освіти. Важливим напрямом діяльності закладу є формування інноваційної культури шляхом участі у методологічних семінарах, майстер-класах, що проводить Міжнародний освітянський «Партнер-клуб», членом якого є ліцей.

Ліцей бере участь в обласному експерименті, який триватиме з 2017 до 2021 року за темою дослідно-експериментальної роботи «Науково-методичні засади створення інноваційної моделі STEM-освіти». Мета цього дослідження – науково обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність науково-методичних засад створення інноваційної моделі STEM-освіти на базі навчальних закладів області. Як відомо, «STREAM = Science, Technology, Reading+WRiting Engineering, Arts, and Mathematics» – акронім слів природничі науки, технологія, читання + письмо, інжиніринг, мистецтво, математика. Вагомі успіхи ліцею у запровадженні STEM-освіти педагогам України під час «Зимової STEM-школи» презентували учителі вищої категорії, учитель-методисти, учителі хімії та біології, випускниці КДПУ Наталія Миколаївна Мостепан як заступник директора з науково-методичної роботи в ліцеї та керівник циклової комісії «Природничі науки» Наталя Олегівна Бондаренко.

П. А. Поручинський (праворуч) з членами комісії підводять підсумки веб-квесту

Над упровадженням ІКТ у навчанні школярів працює циклова комісія ліцею «Фізико-математичні науки», яку очолює вчитель математики вищої категорії, випускниця КДПУ 1982-го року Людмила Федорівна Піскорська.

Павло Андрійович розповідає, що у ліцеї запроваджують і вдосконалюють акмеологічну модель розвитку, апробують електронні засоби навчання і виховання, використовують інноваційні педагогічні технології в традиційному освітньому середовищі. Педагоги ліцею активно співпрацюють з вищими навчальними закладами, лабораторіями, науковими установами. Вони сповідують філософію виховання покоління з високою духовністю, шляхетністю та інтелектом. І мають упевненість у тому, що молодь буде мріяти про те, щоб жити в Україні, яка матиме високорозвинене інформаційне суспільство.

Сайт КДПУ, 2018

Педагог-новатор Тетяна Грицишина: «Наші школи настільки затеоретизовані, що вчителі не бачать потреб дитини»

Напередодні Дня вчителя побували в одній з найсучасніших шкіл Кривого Рогу, в якій педагоги працюють за авторською системою навчання – вальдорфською. В Україні є чотири школи, що працюють за вальдорфською педагогікою – у Кривому Розі, Києві, Одесі та Дніпропетровську. Про те, як краще підготувати дитину до життя в сучасному суспільстві, розповідає педагог із великої літери, **вчитель-методист**, педагогічний стаж якої перевищив два десятки років, **Тетяна Грицишина** (на фото).

Цікаво знати

Найпопулярніші в Україні авторські системи навчання – вальдорфська, «Росток», Ельконіна-Давидова та Монтесорі. Вальдорфські школи поширені по всьому світу та існують близько 100 років. Автор методики, що спирається на антропософію, – австрійський мислитель Рудольф Штайнер. Вальдорфські школи офіційно визнані Міністерством освіти і науки України. «Ніколи не слід прагнути виліпити дітей за своїм образом і подобою. Доросле життя не змусить їх жити за зразком, заданим учителем» (з вчення Штайнера).

– Наш навчальний заклад – експериментальний. І має одну особливість – роботи на кожного вчителя припадає значно більше, ніж у звичайній, загальноосвітній школі, – починає захоплено розповідати Тетяна Арсентіївна. – Програма націлена не тільки на навчання, але й на виховання в дітях індивідуальності. У будні ми з учнями в школі, а у вихідні – у походах, на екскурсіях, спортивних змаганнях. Як велика сім'я. Тому вчитель, який не вкладає душу в свою роботу, тут не приживається.

– *Потенційно кожен випускник педвузу може у вас працювати?*

– Так, але він повинен швидко перебудуватися на вальдорфську методiku навчання. Для цього необхідно отримати вальдорфську освіту, постійно брати участь у конференціях та тренінгах. Словом, педагог повинен постійно підвищувати свою майстерність. Навіть з таким стажем, як у мене.

– *І де ж ви це робите?*

– Цього літа три тижні проходила практику в Німеччині, відвідувала заняття в нашій школі-партнер у місті Фільдерштадт, вивчала методiku викладання фізики та математики. Викладачі з Німеччини теж часто приїжджають до України з лекціями, проводять семінари. Але будь-яка методика, у тому числі вчення Штайнера, повинна бути адаптована до української школи. У цьому плані нам надає матеріальну та моральну підтримку Міжнародна асоціація вальдорфських шкіл.

Ще раніше була в Польщі на семінарі з енергозбереження. З колегами

переймала досвід, як здійснюється виховання дітей, спрямоване на енергозбереження. У підсумку наші учні брали участь у конкурсі, який проводила в Україні польсько-українська фундація PAUCI. В якості призу за участь отримали крани на фотоелементах, які встановлені зараз в їдальні й дозволяють економити ресурси. Крім того, брала участь у міжнародних семінарах, які фінансував Департамент економічної освіти США, і стала міжнародним тренером для вчителів із викладання економіки в школах України. Спільно з Центром економічної освіти в Дніпропетровській області навчали багатьох вчителів і не лише в Кривому Розі.

– *Якщо німці все оплачували, то, мабуть, у них є якась зацікавленість?*

– Лише у тому, щоб якомога більше поширити вчення Штайнера. Засновник нашої школи в Кривому Розі її нинішній директор Валентина Шульц – великий ентузіаст і людина, закохана у справу виховання молоді. Починали з кількох класів, а зараз школі вже більше десяти років, і ми маємо повноцінну школу і групи дитячого садка. А в цілому вже двадцять років у Кривому Розі займаються вальдорфської педагогікою.

– *Розкажіть, які ж у вас особливості навчання школярів?*

– На відміну від загальноприйнятої системи навчання – з уроками, домашніми завданнями і спеціалізацією викладачів з окремих предметів, вальдорфська система передбачає навчання усіх предметів протягом перших восьми років одним педагогом, який одночасно є наставником у класі. У нас немає уроків у загальноприйнятому розумінні цього слова, домашніх завдань і оцінок. Оцінки замінені педагогічними характеристиками, і в дітей з'являється мотивація до пізнання. Є окремі уроки і так звані «епохи». Щомісяця визначається домінуючий предмет, який протягом 3-4 тижнів вивчають в інтенсивному режимі. У початковій школі за вальдорфською методикою більше уваги приділяється предметам мистецтва, розвитку дрібної моторики, вишиванню, ліпленню, різьбленню по дереву. У старших класах – художній культурі. З початку навчання вводяться також дві іноземні мови – англійська та німецька. В цілому нахил робиться на гуманітарну освіту.

Обов'язкове навчання музиці, зокрема гри на блок-флейті, у старших класах – на струнних інструментах і фортепіано. Найважливішим елементом навчання є евритмія – художній музичний рух, за допомогою якого дитина повинна вміти висловити свій стан, передати текст. До речі, заняття евритмією допомагають лікувати окремі захворювання.

– *Тетяно Арсентіївно, хочу поставити провокаційне запитання. Частенько вальдорфську школу критикують за те, що ось, мовляв, класовод – вчитель музики – не може забезпечити належного рівня викладання, наприклад, фізики. Ось ви – класовод восьмого класу, як справляється з обов'язками вчителя «широкого профілю»?*

– Насправді це не зовсім так. У мене, як класовода восьмого класу, є заняття з математики, фізики, економіки. А мови – українську, російську, англійську та німецьку – ведуть профільні фахівці. До речі, у вальдорфських школах Німеччини

теж багато профільних вчителів. Тобто класний учитель – це не догма.

– *А виховна робота як ведеться?*

– У своїх восьмикласників веду уроки театру. Дослідження науковців показали, що саме заняття театром найбільш природовідповідне дітям такого віку. Відбувається становлення їх соціальних ролей. Вони шукають себе, тому повинні програвати якусь роль. У нас є також «епоха театру». Перший тиждень її вже відпрацювали. Вибрали п'єсу, протягом року будемо репетирувати «Сватання на Гончарівці» у повному обсязі. А ближче до кінця навчального року представимо її на суд глядачів – учнів школи та їхніх батьків.

У сьомому класі акцент робився на фізичній підготовці дітей. Ходили в походи, відвідували планетарій в обласному центрі, вчилися бути скалолазами разом з чудовим інструктором Ольгою Леонтіївною, перебиралися з однієї скелі на іншу, ходили на байдарках.

А ще раніше, у шостому класі у дітей іде активне становлення мислення, тому вони починають вивчати геометрію, фізику (у звичайній школі це роблять на рік пізніше). Акцент робимо на вивчення історії, зокрема Стародавнього Риму. У кінці року були в парку «Київська Русь» під Києвом на фестивалі вальдорфських шкіл, де шестикласники брали участь у середньовічному балі, у турнірах, рухалися на ходулях, грали в середньовічні ігри, робили постановку балади, танцювали середньовічні танці у відповідних костюмах. Була там і посвята в лицарі та дами.

Звичайно ж, учителю дуже складно, тому що потрібно багато готуватися. Важливо знайти такий матеріал, щоб учням було цікаво і корисно. Та й методика навчання не особливо розроблена. Програми для вальдорфських шкіл відповідають стандарту освіти та затверджені Міністерством освіти та науки України. І все ж, багато в чому відрізняються від звичайних шкіл. Пропрацювавши понад двадцять років у звичайних школах, зараз я просто у захваті від того, як навчають дітей за вальдорфською методикою. У нас в Україні зовсім мало про неї знають, тому й не використовують величезного потенціалу.

– *То як же більше поширювати цей досвід?*

– Через проведення спеціальних семінарів учителів і науковців, через висвітлення у періодичних виданнях. Я ось щойно повернулася з міжнародної науково-практичної конференції «Навчально-методичне забезпечення вальдорфських шкіл в Україні», яка проходила в Києві в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, де вченими і практиками різних країн обговорювалися проблеми навчання в старшій школі. Багатьма підкреслювалася думка, що вальдорфська педагогіка – це педагогіка майбутнього, тому що вона спрямована на цілісний розвиток особистості дитини, збереження її фізичного і духовного здоров'я. У навчанні потрібно йти від потреб дитини. Саме ці аспекти сучасної школи необхідно враховувати, тому що ми вже такі затеоретизовані, що й самої дитини не бачимо.

«ДГ», 2012

Хто вони – кращі вчителі математики Дніпропетровщини 2016-го року?

Обласний тур престижного конкурсу на звання «Учитель року-2016» проходив у номінаціях «Математика», «Англійська мова», «Історія», «Захист Вітчизни» (вперше). У ньому взяли участь більше ста переможців першого туру. Фінальний етап з математики та «Захисту Вітчизни» проводився в Дніпрі, з історії – у Кривому Розі на базі навчально-виховного комплексу № 35 «Загальноосвітня школа – багатoproфільний ліцей "Імпульс"», з іноземної мови – у Марганці.

Особисто я вдячна організаторам захоплюючого змагання, що довірили очолювати журі обласного туру конкурсу з математики.

Серед новинок конкурсу – суттєва відмова від паперових носіїв для представлення матеріалів конкурсантив. Чудові розробки з ІКТ – блоги та майстер-класи представили криворожанка Анна Дрібас з Центрально-Міського ліцею та Ірина Шабелян з села Лозуватка Криворізького району, які увійшли в десятку кращих у 2016 році вчителів математики Дніпропетровщини. Вони випускниці Криворізького педагогічного університету. У підсумку Ірина вийшла на друге місце в області, а ось Анна, як переможець міського конкурсу, має гарні шанси стати лауреатом у наступному конкурсі за три роки. Таку можливість їй втратити не варто.

На третьому місці обласного туру вчитель математики Жданівської школи Магдалинівського району Дніпропетровської області Світлана Самокиш. На заключному етапі нашу область представляла учитель математики, дніпровчанка Наталя Сергіївна Габзовська. В її арсеналі цікаві напрацювання з педагогіки здоров'я й застосування мобільних технологій у навчанні школярів. Крім того, до десятки кращих учителів математики Дніпропетровщини у 2016 році увійшли Наталія Ростиславівна Артеменко (Дніпро, СШ №99), Тетяна Іванівна Пермінова (Дніпро, СШ № 28); Тетяна Вікторівна Зубарєва (Павлоград, СШ № 8); Світлана Валентинівна Тимченко (Кам'янське, ліцей); Світлана Володимирівна Токарська (Верхівцеве, СШ №1); Надія Леонідівна Торговець (Новоселівська школа Покровського району).

Ще одним з випробувань відбіркового туру була розробка та **презентація вчителями навчального проекту**, впровадження якого передбачає активне використання новітніх ІКТН. Опис цього проекту, необхідні ресурси подавалися через сторінки блогу чи сайту. І тут на висоті були молоді педагоги, ті, хто на «ти» з комп'ютером і мультимедіа. На жаль, багато вчителів зі значним педагогічним досвідом цим не володіють, тому і не брали участі в конкурсі. Не секрет, що в наших навчальних закладах є значні проблеми взагалі із застосуванням мультимедійної техніки, з використанням Інтернету. Це й досі не стало повсякденною практикою.

До складу журі конкурсу входили: лауреат заключного туру 2010 року, дніпровчанка Т. Г. Сапачова та фіналіст конкурсу 2007 року, учитель математики криворізького ліцею Т. В. Желтуха. До речі, варто зазначити, що

фіналістами заключного етапу конкурсу «Вчитель року» стала не лише Тетяна Валентинівна, але й її сестра, учитель вищої категорії, методист, учитель фізики Світлана Валентинівна Глубенок. Т. В. Желтуха часто з вдячністю згадує своїх наставників з кафедри математики Криворізького педуніверситету, які допомогли їй стати фахівцем, зокрема викладача методики навчання математики Наталю Володимирівну Богатинську.

Учасники конкурсу «Учитель року-2016» у номінації «Математика»

Журі конкурсу «Учитель року-2016» у номінації «Математика»

До складу журі, крім названих вище осіб, входило ще десять фахівців. Серед них учителі-методисти, керівники методичних об'єднань учителів математики В. А. Александрова, С. М. Задорожна (Дніпро), В. І. Данілова (Терни), Н. В. Ільїна (Першотравенськ), Н. В. Міщенко (Марганець), О. Л. Ткачук (Томаківка), Г. В. Шевченко (Павлоград); к. ф.-м. н., доцент О. В. Поляков, к. пед. н., доцент Л. В. Вознюк (Дніпро). Окремо хочу відзначити Тетяну Борисівну Букареву, завідувача навчально-методичним відділом природничо-математичних дисциплін комунального ВНЗ «Дніпровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», яка очолювала організаційний комітет та входила до складу фахового журі конкурсу. Їй було найскладніше. Бо уже й після того, як переможця визначили,

вона доклала чимало зусиль, щоб правильно оформити всі документи для наступного туру; щоб ще більше підготувати переможця, аби він достойно представляв Дніпропетровщину на всеукраїнському рівні. Як і у 2004-му році методисти ДОШПО Тетяна Борисівна, Валентина Пилипівна Келесіді, методист із Кривого Рогу Валентина Миколаївна Стьопіна допомагали мені остаточно підготуватися до заключного туру конкурсу. І я їм за це дуже вдячна.

Чимало зусиль для організації конкурсу доклав педагогічний колектив школи №54 м. Дніпро, зокрема директор закладу В. С. Вибла, заступник директора І. А. Шапошник; учителі-методисти Т. В. Столярова, Л. Т. Радченко, до проведення фото і відеозйомки Т. П. Устинова, методист із питань викладання математики науково-методичного центру управління освіти і науки Дніпропетровської міської ради, заступник голови оргкомітету.

Як проходили змагання у другому етапі обласного туру конкурсу?

Критерії оцінювання на обласному турі були майже калькою тих критеріїв, які ще восени були оголошені для заключного туру конкурсу. І це нормально. Розпочали з **візитівок конкурсантів**, де вони стисло у довільній формі повідомляли про себе, свої здобутки у навчанні учнів. Візитки не оцінювалися і не впливали на результати конкурсу. Потім кожному з конкурсантів потрібно було продемонструвати **рівень володіння ІКТ**. Це передбачало розміщення відомостей про перебіг конкурсу на власному Інтернет-ресурсі конкурсанта (10-15 хвилин) та презентацію своїх ресурсів (до 10 хвилин). Наступного дня конкурсанти провели **урок у незнайомому класі**, відповідно до розподіленої шляхом відкритого жеребкування теми (60 балів). Оцінювалася професійна, методична, психолого-педагогічна компетентність і особистісні якості. Це було одне з найскладніших випробувань не тільки для вчителів, але й для членів фахового журі.

У чому причина труднощів для журі?

Згідно з правилами проведення випробування «урок», теми конкурсних уроків могли бути обрані з усієї чинної навчальної програми шляхом відкритого жеребкування або готуватися головою журі відповідно до програми та розподілятися шляхом відкритого жеребкування. У ході конкурсу, враховуючи передкарантинний період, організаційним комітетом конкурсу було надано перевагу вибору тем конкурсних уроків із усієї чинної навчальної програми. Тобто було обрано теми і типи тих уроків, які на момент проведення конкурсу необхідно було проводити в класах визначеної школи Дніпра. І те, що критерії оцінювання уроку уже були прописані, значно ускладнювало оцінювання уроків учителів. Адже були проведені уроки чотирьох різних типів, для різних вікових груп з п'ятого до одинадцятого класу, для різних профілів навчання, з десяти різних тем.

У навчальному закладі, де відбувався конкурс, були створені належні умови для проведення уроків. Учителем математики, заступником директора школи І. А. Шапошник кожному з конкурсантів було надано консультацію щодо профілю вивчення математики у тому чи іншому класі, щодо рівня

підготовки учнів, запропоновано підручники, за якими навчаються школярі. Під час уроку вчителі мали змогу вільно використовувати мультимедійну техніку та Інтернет; сучасну, добре підготовлену дошку; якісні прилади для виконання побудов тощо. Під час уроків та майстер-класів велася аудіо фіксація, під час здійснення самоаналізу уроку – відео- та аудіо фіксація.

На думку членів фахового журі, й особливо тих, які самі були фіналістами заключного туру Всеукраїнського конкурсу в номінації «Математика» у трьох попередніх конкурсах, у подальшому потрібно орієнтуватися на проведення конкурсних уроків математики в 9-10-11 класах, надавати перевагу типу уроку узагальнення й систематизації знань, як це практикується на заключному етапі конкурсу. А також зменшити кількість тем уроків та профілів навчання, наприклад, за рахунок поділу класу на дві підгрупи чи вибору для проведення уроків у двох школах.

Які ще проблеми виникали у ході оцінювання?

Іншою складністю було при оцінюванні фахової компетентності випробування «Урок» визначити, в якій мірі при проведенні уроку тривалістю 45 хвилин є можливість застосування власних інноваційних розробок учителів, щоб оцінити це належно в балах. Хоча попередньо члени фахового журі прослухали візитівку учасників конкурсу, яка не оцінювалася, і не мали змоги детально самостійно ознайомитися з висновками міського (районного) методичного об'єднання про педагогічну та методичну діяльність конкурсанта та з анкетною учасника конкурсу встановленого зразка. Тому вже після всіх проведених уроків та майстер-класів можна було зробити висновок, що в окремих учителів під час уроків не були застосовані навіть ті напрацювання, про які вони самі говорили під час майстер-класів.

Претенденти на звання кращого вчителя області здійснювали **самоаналіз власного уроку** (10 балів). Тут членами журі конкурсу враховувалася здатність до аналізу своєї діяльності та критичність мислення, глибина самоаналізу. Варто сказати, що журі надзвичайно доброзичливо ставилося до конкурсантів. Намагалися підтримати іскорки таланту, розгледіти «родзинки».

Як вчителі показали себе в якості Майстрів?

У всіх номінаціях учасники представляли **майстер-класи** тривалістю до 30 хвилин, які конкурсанти проводили з вчителями шкіл. Випробування оцінювалося 40 балами. Проводили майстер-класи на актуальні теми. Зокрема з питання використання інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі мобільних; методів математичного моделювання та застосування диференціального та інтегрального числення для розв'язування задач практичного змісту; створення проблемних ситуацій, мотивація навчання, міжпредметні зв'язки, проблеми самоспрямування учнів у навчанні, self-менеджменту.

У цілому конкурсанти дотримувалися покрокового алгоритму технології майстер-класу. Тобто була здійснена презентація педагогічного досвіду майстра; коротке обґрунтування основних ідей, ефективних у роботі з експериментальним класом; визначено проблеми й перспективи в роботі

вчителя. Однак система уроків була представлена не всіма учасниками. Конкурсанти здійснювали імітаційну гру. Учитель-майстер проводив урок зі слухачами, демонструючи прийоми ефективної роботи з учнями. При цьому слухачі одночасно грали дві ролі: учнів експериментального класу та експертів, присутніх на відкритому уроці. Певною мірою було організовано самостійну роботу слухачів із розробки власної моделі уроку в режимі технології уроку Майстра. При цьому Майстер виконував роль консультанта, організатора самостійної діяльності слухачів, спрямовував цю роботу у необхідне русло. На завершення планувалося здійснювати обговорення авторських моделей уроку та рефлексію, зокрема дискусію за результатами спільної діяльності Майстра і слухачів. Усі учасники використовували сучасні технічні засоби, мультимедійні презентації.

Уміють вчителі математики розв'язувати задачі, щоб навчати якісно?

Фіналісти **написали контрольну роботу** на «добре» й «відмінно». У четвертій частині учасників частка правильно розв'язаних завдань не перевищила 40%, що надзвичайно прикро. Адже писали тут контрольну роботу ті, хто у своїх районах стали кращими. Тобто це моніторинг у межах області.

Що потрібно робити для поліпшення ситуації?

По-перше, необхідно замислитися самому вчителю, щоб виправити становище. По-друге, активізувати роботу районних і міських методичних об'єднань у питанні підвищення кваліфікації вчителя. По-третє, відійти від формалізму в питаннях присвоєння категорій під час атестації. З'ясувати, чи кожен вчитель математики вміє розв'язувати задачі для профільного рівня навчання чи для поглибленого вивчення математики? І особливо у сільських школах. Як тоді готувати на належному рівні учнів, як працювати з обдарованою молоддю? В якій мірі учитель володіє загальною методикою навчання, інноваційними технологіями? І як це впливає реально на присвоєння категорії? Але найголовніше – те, що необхідно невідкладно на рівні держави підвищувати престижність праці вчителя, піднімати їм зарплати, відповідно до присвоєних категорій.

Важливо, щоб у педагогічні вузи приходили навчатися кращі випускники шкіл, а потім вони з радістю поверталися працювати до школи. Адже професія вчителя – це вічний іспит на мудрість, чесність та добро. І нехай вистачить учителям і сил, і здоров'я, і творчого натхнення, щоб любити свій предмет, любити і надихати своїх учнів. А ще хочеться, щоб пророчими виявилися слова з пісні: «Высшим достоинством человечества станут когда-нибудь учителя!»

Всеукраїнський конкурс «Учитель року» розглядається як засіб формування компетентного вчителя. Беручи участь у такому конкурсі, педагоги ретельно готуються, узагальнюють власний досвід. Він є своєрідним соціальним ліфтом, який дозволяє будь-якому вчителю представити свій педагогічний досвід і заявити про себе на рівні міста, а потім, перемагаючи в наступних етапах, на рівні області та нашої держави.

«ДГ»; Сайт КДПУ, 2016

Майстер-класи від призерів конкурсу «Учитель року-2016»

Після фіналу «Євробачення» переможець має можливість поїхати в турне Європою з концертами, щоб прихильники могли ще і ще раз почути вподобану пісню і на власні очі побачити свого обранця. Приблизно так само має бути з переможцями міського та обласного турів конкурсу «Учитель року-2016». Про їхній досвід роботи, досягнення повинні дізнаватися інші вчителі шкіл міста, на позитивних прикладах навчатися студенти – майбутні педагоги.

Про те, що до такої практики є значний інтерес, що криворізькі педагоги хочуть учитися навчати по-новому, свідчить і кількість присутніх, які побували на майстер-класах з використання в навчанні школярів і студентів мультимедійних засобів, Інтернету. Такі майстер-класи для студентів і викладачів фізико-математичного факультету, а потім і для вчителів математики криворізьких шкіл в стінах Криворізького державного педагогічного університету були проведені переможцем міського конкурсу "Учитель року-2016" в номінації "Математика" **Анною Валеріївною Дрібас**, призерами обласного туру конкурсу **Наталією Сергіївною Габзовською** та **Іриною Миколаївною Шабелян**.

Ліворуч Н. С. Габзовська, праворуч А. В. Дрібас під час майстер-класу

Анна Дрібас і Наталя Габзовська (в центрі) проводять майстер-клас для майбутніх учителів математики та інформатики у КДПУ

Н. С. Габзовська – учитель Комунального закладу освіти «Загальноосвітня санаторна школа-інтернат №3 Дніпропетровської обласної ради». Вона представляла нашу область на заключному етапі конкурсу в номінації «Математика». В її арсеналі застосування мобільних технологій у

навчанні школярів, а також цікаві напрацювання в галузі педагогіки здоров'я.

– Як відомо, гарне здоров'я – одне із основних джерел щастя і радості людини, її неоціненне багатство, – каже Наталя Сергіївна. – Проблема збереження здоров'я дітей та підлітків сьогодні актуальна не тільки для школи, а й для всього суспільства в цілому. Оскільки наша санаторна школа-інтернат спеціалізується на лікуванні дітей, хворих на сколіоз, то педагогічний колектив працює над проблемою створення середовища збереження здоров'я як чинника гармонійного розвитку дітей. Добре розуміючи, що здоров'я - це стан фізичного, психологічного та соціального благополуччя, на своїх уроках математики я створюю сприятливий психологічний клімат, атмосферу взаєморозуміння «учитель-учень», з повагою ставлюся до школярів. Вони – співавтори мого уроку. Щоб не травмувати їх нервову систему, ніколи не ставлю оцінок за знання низький бал. Оскільки спочатку треба навчити їх, а потім оцінювати рівень засвоєння програмного матеріалу.

Для запобігання перевтоми школярів на уроках математики проводжу динамічні паузи, спрямовані на виховання правильної постави, зміцнення м'язового корсету. Також під час навчального процесу контролюю дотримання ортопедичного режиму, згідно Листа здоров'я, а саме: розвантаження хребта в положенні лежачи на лежку, сидячи за спеціальними ортопедичними партами. Ці заходи посилюють працездатність і зміцнюють здоров'я. Для встановлення контакту з вихованцями на початку уроку використовую рефлексію настрою й емоційного стану дітей, у кінці – прийом «сходінки успіху». Це і навчання, і визнання, і розваги, і спілкування.

– Важливо знати, як побудувати урок, щоб він менше виснажував учня й давав йому можливість активно залучати своє мислення, почуття й уяву, – ділиться досвідом Н. С. Габзовська. – З цією метою використовую інтерактивні технології навчання, інтегроване навчання, різноманітні тренінги, навчальні проекти, нестандартні уроки математики, тісно пов'язані за змістом зі збереженням здоров'я. На уроках практикую роботу в парах, у групах, де діти навчають один одного, вчать висловлювати власні думки, пропонують варіанти розв'язування завдання, розуміння один одного, підтримки товариша. З метою вирішення ряду завдань медичного, навчально-виховного та соціального характеру поступово веду гейміфікацію уроків математики. Для організації GPS-змагань, рухливих уроків, ігрових квестів використовую хмарний сервіс Loquiz. Цей сервіс широко використовують у навчанні школярів у прибалтійських країнах, зокрема в Естонії, де давно в навчанні школярів використовують ігрові та мобільні технології. Перевага такої організації навчального процесу в профілактиці гіподинамії, розвантаженні опорно-рухового апарату, що особливо актуально для дітей із проблемами хребта (сколіозом). У процесі спільної ігрової діяльності розвиваються комунікативні навички, відбувається соціалізація особистості, підвищення зацікавленості школярів за рахунок нестандартної подачі навчальних матеріалів; розвиток і підтримка навичок орієнтації на місцевості.

Кожен учитель, незалежно від предмета, який він викладає, повинен наповнювати життя своїх вихованців таким змістом, щоб зберегти здоров'я, формувати здоров'язберігаючу компетентність учнів.

Чи стане якісна математична освіта доступнішою для громадськості?

В Україні на сьогодні чудова елітарна математична освіта, але потребує покращення математична освіта для всіх учнів. Тому зараз Міністерство освіти і науки України ставить перед собою і учителями математики ціль, щоб якісна математична освіта стала доступною для загалу.

Але про яку якість можна говорити, якщо є дефіцит молодих спеціалістів? У більшості шкіл застаріла матеріально-технічна база.

– Сьогодні відбуваються зміни в освіті, основним завданням якої є формування ключових компетентностей особистості, – розповідає **Ірина Миколаївна Шабелян**. – І мета «Нової української школи» виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримуватися прав людини.

– *Невисокі результати ЗНО з математики випускників вас засмучують?*

– Звісно. Саме на вчителів лежить велика відповідальність під час підготовки учнів до олімпіад і ЗНО. Я й сама «тримала кулаки» за своїх учнів під час проведення ЗНО. Але робити ЗНО з математики обов'язковим для всіх випускників, мабуть, занадто радикальне рішення.

Ірина Шабелян проводить у КДПУ майстер-клас для учителів математики

– *Погоджуєтесь, що успіх роботи вчителя математики значною мірою залежить від того, наскільки своєчасно він виявлятиме і оперативно усуватиме недоліки в знаннях учнів?*

– На мою думку, основними методами, спрямованими на запобігання та усунення учнівських помилок є формування правильної математичної мови (уміння учнів правильно будувати математичну модель реальної задачі, читати графіки і формули). А ще розуміння логічних зв'язків між математичними поняттями. Наприклад, перехід від додавання до віднімання, від множення до ділення. У процесі навчання потрібно розвивати вміння учнів користуватися аналогією і порівнянням, удосконалювати самоконтроль. Забезпечення володіння учнями алгоритмами, формування вмінь застосовувати алгоритмічні

приписи є важливим педагогічним завданням. І це завдання перед собою може поставити будь-який вчитель, неважливо де він працюватиме – в гімназії, ліцеї чи в маленькій сільській школі.

– У мене є надія на те, що у спільній роботі уряду, навчального закладу, батьків, вчителів та дітей ми досягнемо покращення математичної освіти, – підсумовує пані Ірина. – І тоді більше вчителів зможуть сказати: «А я цього року маю двохсотбальників».

Залишається сподіватися, що політика міністерства буде направлена не лише на контроль за діяльністю учнів та вчителів, але й на створення сприятливих умов вивчення математики в школах. Серед таких умов можна виділити забезпечення сучасними підручниками, посібниками та іншими засобами навчання, перегляд у бік збільшення годин на вивчення математики в класах різного профілю. Для учителя важливо надання вільного доступу до методичної літератури і математичних періодичних видань, створення безкоштовних та зручних для проходження сучасних курсів, семінарів, тренінгів тощо.

«УН», 2016; 2018

Випускники фізмату пишуться тим, що працюють учителями

Побували ми на одній із зустрічей випускників фізико-математичного факультету Криворізького педагогічного інституту. Приїхали колишні однокурсники з різних куточків Дніпропетровської області та України. Багато було й криворіжців. А ось Олені Зільберт-Кушнірській взагалі дуже пощастило, бо зустріч проходила якраз під час її відпустки, і вона змогла приїхати з Ізраїлю на Батьківщину. Тепло згадували випускники незабутні студентські роки, фестиваль «Студентська весна» з веселими піснями під акомпанемент баяна, виходи на демонстрації в національних костюмах, розглядали себе зовсім молодих на чорно-білих світлинах. І з того сміялися, як часом втікали з лекцій або практичних занять, адже життя, виявляється, кипить і за межами інституту! А скільки емоцій викликали спогади про поїздки до колгоспу на збирання капусти й моркви!

І навіть співали студентські пісні! Здавалося, що й не було тих двадцяти п'яти років, які відділяли від випуску з інституту. Усі вони стали іншими, але й залишалися тими ж, коли зібралися разом: усі з бажаннями й надією; у серцях той же молодий вогонь горить, як і чверть століття тому.

– Випуск фізмату 1987-го був великий і дуже сильний, – розповідають запрошені на зустріч колишній декан факультету С. В. Уткіна та доцент кафедри Л. О. Черних. – Тоді набирали п'ять груп математиків і фізиків загальною чисельністю 130 осіб. Зараз на перший курс й тридцять бюджетних місць – це теж немало. Крім того, можна отримати ще й спеціальність «Інформатика». Примітно, що приходять навчатися діти наших студентів. Це свідчить про те, що є попит на професію вчителя й фізико-математичну освіту.

– Людині важливо бути не героєм, а Людиною! – говорить Світлана Василівна. – А ще з роками приходить розуміння того, як потрібно цінувати й підтримувати батьків. Про це теж кажу своїм колишнім студентам.

Цікаво, що більше половини з тих випускників, які прийшли на зустріч, працюють у школах учителями математики, фізики, інформатики. І це незважаючи на те, що часом робота і зарплата в освіті знаходяться в різних вагових категоріях. Деяким вчителям, в основному в сільських школах, довелося додатково освоювати трудове навчання, літературу і навіть музику. Деякі вже зробили по три-п'ять випусків школярів. Усі виступаючі, хто залишився працювати в школі, говорили, що живуть своєю роботою. З якою радістю розповідали вони про своїх тямущих і допитливих, працьовитих і наполегливих учнів, а ще про неслухняних і задиристих непосид, які забувають часом виконати домашнє завдання, тому що були справи важливіші. Вони ще й ставлять незручні питання: а раптом учитель не відповість?

По-різному склалися людські долі. Наприклад, у Олени Максименко, а тепер Дзвінської, учителя інформатики в середній школі №125 та методиста з впровадження інформаційних технологій у навчанні, діти також стали інформатиками і тепер успішно працюють у Києві й Австрії. Олена Бич-Віхрова захистила кандидатську дисертацію й викладає математику в Криворізькому педуніверситеті. Наташа Веселова – головний спеціаліст управління праці та соціального захисту населення в Криворізькому міськвиконкомі. Є й виконроби після другої вищої освіти. Світлана Покутня каже, що, працюючи в Софіївській міліції, вона по життю й на роботі залишилася вчителем.

Деякі з присутніх випускників нині працюють у садку вихователем. З якою теплою й ніжністю розповідали вони про своїх дошкільнят: «Якщо дитина підбігає до тебе щось запитати і при цьому називає тебе "мамою", то значить, що ти як учитель і вихователь відбувся!»

А ось Зою Кожушну-Соболь, коли вона увійшла до аудиторії весела й красива, всі в один голос запитали: «Зою, а де ж твій баян?» Нині Зоя Іванівна – директор школи в селі Сергіївка Софіївського району. Каже, що в житті став їй у нагоді досвід, отриманий у студентські роки. А ще розповіла, як активно

вони з чоловіком, зі своєю однокурсницею Оленою Парипою-Ілленко займаються рафтингом, ходять у піші походи в гори. Загалом, душею молоді, як і в студентські роки.

Душею компанії, що зібралася, був колишній куратор однієї з груп, випускник Криворізького педінституту 1975-го року, а нині **доктор фізико-математичних наук, професор В. М. Соловійов**.

– Сьогоднішні студенти значно відрізняються від тих, які були двадцять п'ять і тридцять років тому, – зізнається Володимир Миколайович. – Якщо ті деякою мірою були романтиками, то нинішні в основному – прагматики. Для батьків це краще, тому що їхні діти знають, чого хочуть. Викладачам навчати теперішніх студентів стало набагато складніше. Ми студентам власним прикладом повинні показувати, як потрібно працювати. Викладач завжди має пам'ятати, що тільки сильні й неординарні особистості зможуть виховати і справжніх людей загалом, і справжніх учителів зокрема.

«ДГ», 2012

Портрет учителя очима студентів і випускників фізмату

Математик повинен бути поетом в душі.

С. Ковалевська

– Великий той учитель, який проймається справою, якої навчає. У майбутньому бачу себе лише вчителем, оскільки маю бажання навчати й навчатись, – говорить випускниця фізмату КДПУ, учитель математики та інформатики **Антоніна Дрешлюк (на фото)**. – Ми можемо змінити світ на краще, і ці зміни слід починати з себе. На мою думку, той, хто живе вчительською справою, має змогу вкласти у своїх вихованців частку доброти, любові, натхнення. Окрім цього, звичайно, необхідно знати предмет, якому навчаєш. Якщо надихають посмішки дітей, якщо радієш успіхам своїх учнів і сумуєш від їхніх невдач, якщо завжди ладен прийти їм на допомогу, то необхідно обрати професію вчителя. Ця робота потребує великих зусиль і саморозвитку.

– Працюю вчителем фізики у двох школах одночасно, – розповідає випускник фізмату КДПУ, учитель фізики та інформатики **Станіслав Бушув**. – Плідно готуюся до занять, намагаюся урізноманітнити власні уроки. Використовую мультимедійні засоби, проводжу консультації для учнів в режимі online, розміщую додаткові завдання на сайті. Здається, що тільки зараз зрозумів, що професія вчителя надзвичайно складна, але дуже цікава.

– На сьогодні професія вчителя створює ілюзорне враження легкості,

простоти отримання освіти, – розповідає випускниця фізмату КДПУ, учитель математики та інформатики **Тетяна Олексійченко (Ананьєва)**. – Приховувати, що ці причини входили до ряду моїх мотивів стати вчителем математики, я вважаю, нема сенсу. Інша справа, що вони дійсно були лише частиною моїх особистих намірів. Насправді мене ще з 10-го класу захоплювала наукова праця, але це мала бути не проста копія вже досліджених питань, вона повинна була мати дійсно реальні та важливі для суспільства результати. Оскільки мною вже тоді були відмічені ряд недоліків вітчизняної системи освіти, з якими мої ідеї кардинально йшли в розріз, я вирішила спробувати їх виправити, пов'язавши свою долю з цією непростюю, проте надзвичайно цікавою професією.

Процес навчання вчителя математики можна коротко охарактеризувати двома словами: дійсно складний. Але він є таким лише для тих, хто після тривалого навчання усвідомлює, що професія вчителя його зовсім не приваблює. Щодо мене, то свої труднощі я пов'язувала із відсутністю досвіду та невиробленою системою самостійного опрацювання матеріалу. Якщо говорити простими словами, то дуже довго тривав процес адаптації. Можливо, у мене дійсно склалося б враження даремної трати часу й сил, якби не моя перша в житті стаття з методики навчання математики та участь у конференції, де я була наймолодшим за віком учасником. З цього моменту все й змінилося. Звикнувши до навантаження, з'ясувавши особливості вивчення кожного предмету, я написала ще п'ять статей: три з методики навчання математики, одну з англійської мови та ще одну з педагогіки.

Апогеєм моєї наукової роботи стало двократне здобуття стипендії фонду Віктора Пінчука та поїздка на форум до Києва, де дізналася для себе багато нового та визначила, якими саме повинні бути мої наступні кроки. Ці роботи виконувала під керівництвом доцента кафедри математики та методики її навчання Т. Г. Крамаренко.

Зліва направо: М. Ломачевська, Д. Кірсич, Т.Олексійченко, Д. Каснянчук з дипломами стипендіальної програми «Завтра.UA»

Після чотирьох років навчання в університеті, активної педпрактики, виступів на конференціях та після обговорення важливих соціологічних питань на форумі в Києві, я переконалася, що престиж професії вчителя поступово починає зростати. Все ж таки участь України у Болонському

процесі поступово починає вчити людей правильно розставляти свої пріоритети. Наостанок хочеться навести слова відомого німецького педагога і психолога Й. Ф. Гербарта: «Педагогіка – це мистецтво», тому творіть, майбутні вчителі, творіть і пам'ятайте всю важливість нашої непрості, але разом з тим такої важливої справи – бути вчителем!

– Прийшовши на перший курс, я навіть не уявляла, що професія вчителя настільки цікава, різноманітна й жива, – ділиться враженнями випускниця фізмату КДПУ, учитель математики та інформатики **Анастасія Лушина** (на фото). – Я не була впевнена, що зв'яжу з нею своє життя. І тільки на практиці кардинально змінилася моя думка. Коли все те, що вивчалось роками, знайшло своє застосування; коли тебе учні слухають із цікавістю й захопленням, коли бачиш дитячі очі, повні ширих емоцій, бажання знати більше, ти сама заряджаєшся позитивом. І тут ловиш себе на думці, що завжди хочеш знаходитись у такій атмосфері. Навчаючись на п'ятому курсі, я була впевнена, що зробила правильний вибір: я там, де маю бути. Адже вчительська праця – це поклик душі. Цим треба жити!

– У дитинстві я мріяла про те, щоб від мене залежало майбутнє моєї країни. Тоді я й уявити собі не могла, що мрії збуваються не лише у казках. І не сумніваюся, що на ваших обличчях з'явилася посмішка, а в глибині душі – певні сумніви. Але прошу не поспішати робити неправильні висновки: зараз я все аргументую. Для початку давайте познайомимося. Я – **Галина Іванова** (на фото), студентка п'ятого курсу фізико-математичного факультету КДПУ (нині учитель математики та інформатики, аспірант. – Т. К.). Хто ще не зрозумів – майбутній вчитель математики та інформатики. І можу з впевненістю сказати, що моя дитяча мрія здійснилась. Спитаєте: «Бути за професією вчителем? Це і є твоя мрія?»

Так, це моя мрія! Учитель – це не лише професія. Це спосіб життя! Саме від зусиль учителя залежить майбутнє наших дітей і майбутнє нашої держави в цілому. І саме тому менше, ніж за рік, я стану вчителем. Адже виховувати майбутнє своєї країни – є велика нагорода для мене. Не заперечую, що, як і в будь-якій професії, у роботі вчителя є певні труднощі – велика відповідальність і серйозні емоційні навантаження. Але це мене не лякає. Як писав Вольтер: «Ніколи не буває великих справ без великих труднощів». Не злякалася труднощів і моя сестра, Аліна Іванова, яка стала студенткою нашого університету, але за спеціальністю «Фізика». На завершення хочу подякувати викладачам університету за їх високий рівень педагогічної майстерності і побажати міцного здоров'я, творчих успіхів, вдячних студентів, миру й благополуччя.

– Коли я прийшла навчатися на I курс у Криворізький педагогічний, не могла собі й уявити, якою різноманітною й цікавою може бути педагогічна професія, – розповіла студентка магістратури КДПУ (нині учитель математики та інформатики. – Т.К.) **Олена Ухова** (на фото ліворуч). – Під час навчання мене час від часу мучили сумніви: чи правильно я обрала професію? чи зможу я стати гарним вчителем? Пройшовши активну педагогічну практику на 4-му курсі, я чітко для себе усвідомила – у мене вийшло! Під час теоретичної підготовки ми лише дотикалися до професії вчителя. Перебуваючи на практиці в школі, поринула в роботу. І вже «купаючись» у шкільних буднях, зрозуміла, що таке бути вчителем. А щоб бути вчителем – треба стати творцем. Неможливо прожити жодного шкільного дня, не використавши своєї фантазії, креативу, власної педагогічної творчості. Учитель – це професія, яка вимагає самовідданості, наполегливості, терпіння й постійного самовдосконалення. Поєднавши щиру любов до математики й навчання за педагогічним циклом, можу стверджувати, що отриману професію обрала правильно.

– Ми живемо в епоху стрімкого розвитку комп’ютерних технологій, тому бути вчителем інформатики для мене приваблива перспектива, – говорить магістр **Олена Іванова**. – Обираю для себе професію вчителя, бо хочу постійно знаходитись у русі, вивчати нове, працювати з дітьми, яким ніколи не буває нудно, у яких енергія б’є через край та заряджає усіх навкруги. Бути вчителем – це дуже відповідальна справа, але я вважаю, що можу з цим впоратись і навчатиму майбутні покоління.

– Спочатку я не планувала пов’язувати своє життя з педагогічною діяльністю, оскільки бачила як іноді важко доводиться батькам, які працюють вчителями, – розповідає **Юлія Мельниченко**. – Моя мама Оксана Борисівна працює у початкових класах і вже має більше 20 років стажу, тато Анатолій Анатолійович Мельниченко – директор школи, а за спеціальністю вчитель історії. Навчаючись в одинадцятому класі, я довго не могла визначитися з вибором професії. Хотіла бути і журналістом, і програмістом, але професія обрала мене сама. Мама порекомендувала подати документи до Криворізького державного педагогічного університету за спеціальністю «математик-інформатик». Я вступила до цього навчального закладу і мені сподобалося.

Зараз я навчаюсь на другому курсі магістратури і за ці роки я жодного разу не пожалкувала про вибір професії і навчального закладу, оскільки мене оточують лише професіонали. Викладачі кафедри математики не лише добре знають, а й дуже люблять свою справу, чим надихають всіх своїх студентів.

Практику ми проходимо в Криворізькій гімназії №95 – одному з найкращих навчальних закладів Кривого Рогу. Я захоплююсь вчителями, що тут працюють. Особливо хочеться відмітити вчителя математики – Світлану Миколаївну Шахматову та вчителя фізики – Ольгу Миколаївну Євдокименко. Вони чудово знають свій предмет, прищеплюють любов вихованцям не тільки до свого навчального предмету, а й до всього, що оточує у цьому світі.

Дуже хочеться вже почати власну активну педагогічну діяльність і стати гарним вчителем, оскільки саме від вчителів залежить майбутнє країни!

– Улюбленим предметом у школі для мене була математика, власне тому я обрав цю спеціальність і отримав цільове направлення на навчання, – розповідає студент фізико-математичного факультету КДПУ,

а у минулому золотий медаліст Олексіївської ЗОШ Дніпропетровської області **Руслан Шпонька** (на фото). – Зізнаюся, що на вибір професії вплинула шанована мною вчитель математики Майя Станіславівна Линок, мої шкільні наставники Т. Г. Степаненко, М. М. Доруда, Л. М. Доруда, які після закінчення Криворізького педагогічного інституту стали вчителями за покликанням, педагогами з великої

літери. У вільний від навчання час я співаю, граю на фортепіано, складаю вірші. У стінах університету я розвиваюся і в цьому напрямку. Надалі планую займатися науковою діяльністю, пов'язаною із запровадженням у навчанні в середній школі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. До університетської системи навчання вже звикаю, хоча з дня вступу пройшло небагато часу. Ніскільки не шкодую, що вступив саме до Криворізького педагогічного, бо викладачі тут неперевершені. Першокурсникам університету хочу побажати терпіння й наснаги у навчанні, незабутніх студентських років, упевнених кроків на шляху досягнення поставлених цілей. Пам'ятаймо, що майбутнє в наших руках! (3 2018-го працює учителем інформатики. – Т.К.)

– Я студент фізико-математичного факультету КДПУ **Дмитрієв Денис**. Навчаюся на спеціальності «Математика». Знаєте, чому обрав таку професію? Тому що моя бабуся – Ніна Федорівна Дмитрієва (на фото) – також учитель математики. Вона мій ідеал, приклад, який дуже хочу наслідувати. Бабуся у 1973-му році з відзнакою закінчила наш педагогічний інститут і вже 41 рік навчає дітей у школі. Вона вчитель вищої категорії, вчитель-методист, Відмінник освіти України. Її уроки дуже цікаві, захоплюючі, бо, мабуть-таки, правда, що математика – цариця всіх наук, палац якої оточений густими хащами, і не кожен може їх пройти. А здолати труднощі зможе лише людина працелюбна, людина, яка прагне істини. Тому, щоб досягти висот, необхідно досить багато працювати, що я й намагаюся робити. Бабуся говорила, що буде дуже важко, складно, але треба впевнено йти до своєї мети.

Що стосується початку навчання в університеті, то математичні предмети цікаво подають досвідчені фахівці. Їхні лекції та практичні заняття доступні та спонукають мислити. Своїм ставленням до викладання дисциплін вони виховують у нас, студентів, почуття відповідальності, працелюбності та наполегливості. Особливо мені подобаються такі дисципліни, як математичний аналіз, елементарна математика, алгебра і теорія чисел, аналітична геометрія, інформатика. В університеті почуваюсь затишно, так, як і в школі, відчуваю підтримку й розуміння викладачів. Хочу сказати декілька слів про мою групу, у якій почуваюся добре, впевнено, відчуваю підтримку своїх одногрупників. Група дуже дружна, відповідальна.

Катерина Козакова (на фото) приїхала навчатися з Донецької області. Облаштувалася і проживає в гуртожитку. У нашому місті їй подобається. Під час навчання відчуває підтримку викладачів та однокурсників. Вболіває, правда, що не настає ще мир на їхній малій батьківщині, сумує за рідними. І все ж вона переконана, що саме в університеті пройдуть її найкращі п'ять років життя.

– Мене звати Катерина Козакова. Приїхала я до Кривого Рогу з Донбасу. Там у 2014 році я закінчила загальноосвітню школу і, як і всі випускники, стала перед вибором майбутньої професії. Але цей вибір виявився для мене не таким вже й складним, бо ще з дитинства хотіла стати викладачем. Залишалося тільки визначитися з предметом.

Моя мама Ольга Олексіївна – учитель початкових класів. Вона завжди була для мене прикладом. Я з дитинства знала, яка це важка професія – навчати дітей. Але всі ці труднощі мене не лякали, а тільки були поштовхом для втілення бажань у життя. Математика в школі була моїм улюбленим предметом, тому вирішила вступати на фізико-математичний факультет.

Через те, що я з Донецької області, збиралася подавати документи до донецьких вузів. Але почалися активні бойові дії, через які абітурієнтів позбавили можливості отримати освіту в своєму регіоні. Через обставини, що склалися, мені довелося покинути своє місце проживання й приїхати до Кривого Рогу. І зараз я студентка фізико-математичного факультету.

Перше, що мені тут запам'яталося, – це День знань. Організатори свята влаштували першокурсникам просто незабутнє посвячення. Того ж дня мали можливість познайомитися з педагогічним колективом нашого університету. Так почався новий навчальний рік. Тут мені надали всі необхідні умови для

проживання й навчання. Спочатку важко було звикнути до міста, нового оточення, іншого темпу навчання. За кілька днів я зрозуміла, що не помилилася і зробила правильний вибір професії. У багатьох своїх викладачах побачила ідеал, до якого хочу прагнути. Вони мають високий інтелектуальний рівень, відразу помітний їхній професіоналізм. Одночасно з цим вони добрі й чуйні. Думаю, що зможу багато чого у них навчитися.

Я зараз перебуваю дуже далеко від свого дому, сім'ї, але вся атмосфера в університеті дає мені можливість відчувати себе комфортно. Минуло небагато часу, а мої однокурсники й педагоги стали для мене другою родиною, а університет – другою домівкою. Завдяки навчанню в університеті я з кожним днем наближаюсь до своєї мети – стати педагогом.

– Чому я вирішила стати вчителем? – запитує й зразу ж відповідає **Лідія Захарчева**. – Кожна людина змалку мріє оволодіти професією, яка їй до вподоби. І в кожного вона своя. Хтось мріє стати водієм, хтось інженером, а я змалку хотіла стати вчителем. Вважаю, що це найкраща й найважливіша професія у світі. Мені дуже подобається спілкуватися з дітьми та допомагати їм у всьому. Також мені подобається ця професія тим, що вчитель постійно розвивається як особистість, дізнаючись багато цікавого щодня. Тому я була дуже щаслива, коли вступила до педагогічного інституту Криворізького національного університету. Приємним здивуванням для мене було те, що разом зі мною до педагогічного вступили ще чотири мої однокласники. З двома із них навчаємося на одному факультеті.

– Перший крок дитини, перше слово дитини – все це пов'язане з родиною, мамою. Прийшовши до першого класу 93-ї криворізької школи, я була дуже зачарована своєю вчителькою, – розповідає студентка фізмату КДПУ **Альона Христюк**. – **Можаєва Вікторія Анатолівна** – це людина надзвичайна: добра, щира, справедлива, дбала про те, щоб ми стали освіченими й хорошими людьми. Вона залишається прикладом для мене.

Після дев'ятого класу я вступила до КОЛІ на фізико-математичний факультет, тому що з першого класу дуже захоплювалась математикою. Вона привчає до точності, пунктуальності, вчить логічно мислити й правильно доводити спочатку теорему, а потім відстоювати власну точку зору. У ліцеї мене оточували тільки хороші люди, справжні педагоги. Вони стали мені зразком для наслідування. Я переймала у них те, що мені здавалося найважливішим для вчителя. В одного – манеру поведінки на уроці, а в іншого – глибокі знання з предмета й уміння донести їх до учнів. В університеті викладачі готові передати нам свої знання, досвід і допомагають стати справжніми фахівцями своєї справи.

– Ми навчалися два роки в КОЛІ, а після випуску з ліцею разом із моїми друзями вирішили стати вчителями, – розповідає Валерія Бобир. – Чому? Тому що, працюючи з дітьми, ти набираєшся нового досвіду й передаєш їм свої знання й власний досвід. Для когось бути вчителем важко, комусь ця професія не подобається. Але ми з друзями прагнемо цього. За те, що ми вступили до педагогічного вузу, значною мірою завдячуємо КОЛІ. Дякуємо вчителям за кваліфіковану підготовку, а найбільше нашому класному керівникові Олені Миколаївні Семенко.

– Після закінчення Нікопольського педагогічного училища постало питання: як правильно обрати вуз. Адже їх багато, але як обрати найкращий? – згадує студентка фізмату КДПУ **Катерина Калашник**.

– Звісно, на мене, в першу чергу, вплинула думка моїх улюблених педагогів, які колись навчалися у Криворізькому педагогічному інституті і згадували теплими словами студентські роки, відмічаючи високу кваліфікацію викладачів та гарне ставлення до студентів. Тож, я поставила собі за мету вступити саме до цього ВНЗ. Я досягла її і недаремно, адже й справді все виявилось так, як і розповідали викладачі. Тепер я впевнена, що стану гарним та кваліфікованим вчителем, таким, як і мої наставники.

– З дитинства моєю мрією було стати вчителем. На мою думку, ця професія є однією з найважливіших. Учитель – це людина, яка несе надзвичайно почесну місію: розвиває інтелектуальні та творчі здібності дітей, які є майбутнім нашої нації. Мій тато свого часу навчався в Криворізькому педагогічному інституті, – розповідає студентка фізмату **Юлія Ковальчук**.

– І мені дуже хотілося б піти його стопами та отримати освіту саме в цьому закладі.

Важливим етапом у здійсненні моєї мрії стали підготовчі курси, які відвідувала у Криворізькому національному університеті. Вони дали мені змогу повторити шкільний курс із обраних предметів, систематизувати здобуті знання та в результаті добре скласти тести ЗНО.

І ось нарешті, ставши студенткою омріяного вищого навчального закладу, я б хотіла поділитися своїми враженнями щодо навчального процесу. На відміну від школи, в інституті не уроки, а пари тривалістю година та двадцять хвилин. Заняття з кожної дисципліни поділяються на лекційні та практичні. На лекціях студентів ознайомлюють з теорією, на основі якої буде проводитись наступне практичне заняття, що в результаті дає можливість засвоїти матеріал на найвищому рівні. Викладачі з розумінням ставляться до деяких моментів та ситуацій, які виникають у

студентів першого курсу, пов'язаних з необхідністю невеликого періоду адаптації до навчання у вищому навчальному закладі. Але все ж таки повинно бути усвідомлення того, що інститут – це не школа, і змушувати навчатися нас тут ніхто не буде. Це є власний вибір кожної людини – отримувати вищу освіту чи ні. Але якщо ти розумієш, що тобі це потрібно, докладаєш усіх зусиль задля цього, то навчання буде приносити тобі задоволення. Було б бажання вчитися – з'являться й можливості.

Однією з таких можливостей є надання гуртожитку іногороднім студентам та студенткам, що проживають у віддалених районах міста. Чималою перевагою є те, що гуртожиток розташований у студентському містечку, поруч із головним корпусом інституту. Можливість спілкування в колективі людей зі спільними інтересами та прагненнями – також значний плюс. Великої уваги в університеті приділяють культурно-масовим заходам у житті студентів. Студрада сприяє виявленню творчих здібностей студентів першого курсу та їх залученню до участі в різних заходах, таких як олімпіади, змагання та концерти.

Отже, можна зробити висновок, що в інституті є всі передумови для отримання якісної освіти, здобуття професійних навичок і можливість займатися науковою діяльністю паралельно з навчальним процесом.

– Учитель – це не просто високоосвічена людина, а насамперед той, хто вміє передати свої знання іншим, пояснити незрозуміле, знайти ключ до вияву здібностей кожного учня. Я думаю, вам буде цікаво дізнатися, чому я вирішила стати вчителем, – розповідає студентка фізмату КДПУ **Діана Петаржак**, випускниця криворізької Школи лідерів. – Усе своє життя я була сором'язливою. Тихо зростала: допомагала батькам, зустрічалася з подругами, старанно навчалася у школі, брала участь в олімпіадах з різних предметів, намагалася бути хорошою донькою.

Якось нашій школі потрібен був новий Президент, і я вирішила балотуватись. Закінчилося все неймовірною вдачею – більша частина дітей проголосувала саме за мене. Ця маленька і сором'язлива дівчинка увійшла до ради лідерів Центрально-Міського району і почала навчатися у Школі лідерів.

Слово «лідер», в перекладі з англійської, означає «людина, що йде попереду, на кого можна покластися у здійсненні серйозних кроків й вирішенні важливих проблем». Протягом своєї активної діяльності в школі та районі я провела багато найрізноманітніших тренінгів, брала участь у різних тематичних святах, часто проводила час із школярами. Я вирішила не зупинятись на досягнутому і присвятити своє життя навчанню дітлахів.

Бути вчителем дуже відповідально, бо він є для учнів взірцем у житті та діяльності. Тому я буду намагатися не тільки досконало знати свій предмет, а й зуміти навчити інших.

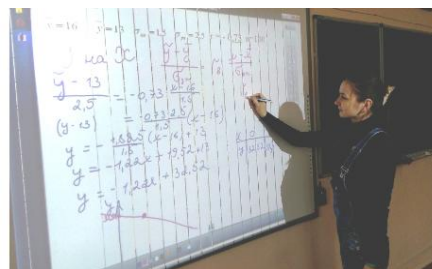
«УН», 2014; 2018

Майбутні вчителі математики та інформатики (МІ-16, 1.09.2016)

Учасники «Студії математичних ідей» в «День майбутнього студента»

Майбутні вчителі математики та інформатики під час практики

Розділ 2. Математика та інформатика розум до ладу приводять

Найвище призначення математики полягає в тому, щоб знаходити прихований порядок в хаосі, що оточує нас.

Н. Вінер

«Наукові пікніки» допоможуть підліткам розвинути інтерес до навчання і науки

У Кривому Розі зусиллями викладачів і студентів ВНЗ стали набувати популярності так звані «Наукові пікніки». Цікаво й захоплююче про науку розповідають і показують різноманітні досліди команди з Криворізького державного педагогічного університету, Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Туган-Барановського, Криворізького гуманітарно-технічного ліцею. Навіть спека відступає перед допитливими підлітками й малюками. Цікавилися експериментами й багато дорослих. Надзвичайно захопив усіх майстер-клас з приготування різноманітних страв і сервірування столу. На пікніку ми поспілкувалися з організаторами, учасниками, зі студентами та науковцями-волонтерами.

Координатор міжнародного освітнього проекту «Наукові пікніки» в Кривому Розі Богдан Рижак розповів про те, що метою проведення заходів є популяризація науки серед молоді. В Європі, звідки в Україну прийшла традиція, такі заходи проводяться дуже часто. Надалі у Кривому Розі «Наукові пікніки» будуть проходити частіше.

Потримати вогонь у долоні

– Викладачі й студенти кафедри фізики та методики її навчання Криворізького педагогічного вже кілька разів беруть участь у «Наукових пікніках», – розповідає **кандидат педагогічних наук, доцент С. В. Мальченко**. – Цього року в якості гасла фізики взяли відомі слова Ернеста Резерфорда про те, що науки поділяють на дві групи: фізика і збирання марок.

Доценту Валентині Кадченко і студентам, з якими вона працювала на «Пікніку», вдалося продемонструвати візуалізацію звукових хвиль; запалювання сірників і паперу від опуклого дзеркала; чашу Архімеда, яка не дозволяє випити багато рідини. Учасники активно включалися в обговорення пропозицій щодо того, щоб вода не виливалася з дірявої пляшки, як швидко вилити воду з пляшки.

Цікавими виявилися досліди отримання магнітної стружки з подальшою її

очисткою від домішок. І як при цьому можна вивчити магнітне поле. Бажаючи змогли визначити напругу, яку створює їх організм. І силу струму, яку можна отримати від людини. Також викладачі продемонстрували і пояснили, що таке поляризація світла, як вона вивчається і де використовується. Цікаво всім було постукати по ... рідині (неньютонівська рідина). А ще дивувалися незвичайним формам мильних бульбашок, отриманню енергії з картоплі. Щоб потримати вогонь у долоні, навіть утворилася черга. А ще запускали «ракету» у вигляді пляшки з водою.

– Особисто я як фізик-астроном в облаштованій біля намету міні-обсерваторії демонструвала сонячний телескоп, гномон, або сонячний годинник, – продовжує розповідати Світлана Валентинівна. – Усі учасники мали змогу побачити, що цього дня на Сонці плям не було.

В оптичний телескоп можна було побачити "перевернуті" будівлі, дерева й афіші. Також був проведений майстер-клас з орієнтування на місцевості й визначення точного часу за Сонцем. Судячи з відгуків учасників, нам вдалося показати, що фізика – це цікаво і важливо.

Як самостійно виявити фальсифікати продукції

– На «Пікнік» викладачі хімії разом зі студентами підготували досліди, які розкривають сутність питання не тільки наукового пізнання, а й прикладного та навчального характеру, – розповідає **завідувач кафедри хімії та методики її навчання, доцент Тетяна Старова**. – Особисто я обрала продукти харчування і роз'яснювала можливість визначення білків і вуглеводів у харчових продуктах із демонстрацією простих дослідів. Влітку набувають популярності прохолодне морозиво й солодкі напої. Але мало хто звертає увагу на склад продукту на етикетці. Наявність білків, а також небажаного підсолоджувача в складі цих продуктів можна визначити навіть у домашніх умовах. Для цього потрібно мати розчин луґу (розбавлений засіб для промивання засмічених труб) і розчин мідного купоросу. Важливо створити лужну реакцію розчину, і тоді буде спостерігатися прояв фарбування фіолетово-бузкового кольору, залежно від прозорості досліджуваного об'єкта. Для перевірки цього ефекту радили виконати ті ж операції з розчином білка курячого яйця. Ця реакція називається біуретовою і є специфічною на будь-які білки та їх фрагменти. Аспартам-дипептид також визначається цим методом у напоях, куди додають цукрозамінники. Фальсифікати морозива, безперечно, матимуть позитивну біуретову реакцію, оскільки під час виробництва у воді розводять або сухе молоко, або молочний білок.

– Наш студент Ростислав Долгих демонстрував власну колекцію кристалів поширених хімічних сполук, а також усіх зацікавлених консультував з питання вирощування кристалів удома, – продовжує розповідати Тетяна

Валеріївна. – Викладач Павло Нечипуренко привернув увагу учасників "ртутним серцем" і вибухом водню. А ось малюкам особливо сподобалася хімічна веселка та електроліз у розчині, проведені умілими руками доцента Тетяни Селіванової. У неї на столі виростали химерні фігури драконів, роги чортів із пекла. Що стосується дослідів із сухим льодом, то вони дозволили всім охолотитися у спекотний день святкування Дня молоді і зборів наукового потенціалу нашого рідного міста.

Математика для життя, а не для екзаменів

Пам'ятаєте, як у мультфільмі його герої відстань папугами вимірювали? Ось і на «Пікніку» математики майже цього навчали. Спочатку виміряй середню довжину власного кроку, а потім визнач кроками відстань, наприклад, до найближчого стовпа чи магазину. Після цього візьми мірну стрічку, перевір себе, визнач у відсотках помилку. Бачили б ви, як миттєво з'являються вогники зацікавлення в очах школяра! І зразу: можна я ще щось виміряю?

Якщо погода сонячна, то спочатку потрібно знайти об'єкт, тінь якого можна виміряти: стовпа чи дерева, яке росте поруч. Далі запитати у підлітка: «Яка його висота?» Можна назвати йому похибку у відсотках і запропонувати перевірити за довжиною власної тіні. Найбільша користь буде досягнута тоді, коли у ході бесіди із школярем підвести його до розробки алгоритму вимірювання.

Математики під час «наукового пікніка»

Іншим дітям можна показати, як використовувати спеціальні додатки для сучасних мобільних телефонів (Multi Measure Tools). Багато учнів навіть уяви не має про те, що з ними можна роботи. Наприклад, щоб виміряти кути по горизонталі, по вертикалі, як застосовувати телефон у якості виска та багато іншого. Тоді семи- і восьмикласників вже можна навчати з використанням цих додатків вимірюванню на місцевості для визначення відстаней до недоступних точок, висоти недоступних об'єктів. Якщо школяр прийшов на «Пікнік» із друзями чи з батьками, то є надія, що експерименти будуть продовжуватися вдома, на природі, під час відпочинку. Про подібні випадки нам не раз розповідали. І ось так, крок за кроком, можна й потрібно рости нових «архімедів», прищеплювати дітям інтерес до навчання й науки.

На диво, популярністю користується «Математичне антиказино». Спочатку

багато матусь, які прийшли на «Пікнік» зі своїми дітьми, насторожено поставилися до таких демонстрацій. Але потім, вникнувши в суть пропонувані експериментів, приводили до столика власних дітей, щоб ті через математичне обґрунтування дізнавалися, чому не можна грати в азартні ігри на гроші.

Особисто мене вразили репліки й навіть поради семирічного Роми, який побував на пікніку з мамою. І подумалося: скільком ще криворізьким дітям допоможуть розвинути інтерес до навчання й науки подібні «Наукові пікніки»? Читали, що Альберт Ейнштейн писав про те, як здійснюються відкриття: «Усі знають, що це неможливо. Але от приходять невіглас, якому це невідомо, – саме він і робить відкриття». Заради цього студентам і науковцям варто ставати на деякий час волонтерами і запалювати в дитячих очах вогники допитливості.

«ДГ», «УН», 2016

Теорія рівневого навчання математики у педагогічній спадщині Анатолія Капіносова

(за матеріалами міжнародної науково-методичної конференції «ПМО–2017» <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/0564/1445>)

У зв'язку із запровадженням компетентнісної парадигми навчання, переходом до навчання за новими програмами, особливої ваги набуває необхідність розвитку математичних компетентностей учнів і особистісних якостей школярів в цілому. Учителю важливо визначитися, як навчати того чи іншого учня, якими засобами це робити.

Помітним є внесок у розвиток теорії диференціації та рівневого навчання А.М. Капіносова, доцента кафедри математики та методики її навчання Криворізького державного педагогічного університету. А. М. Капіносов опублікував низку досліджень з теорії рівневого навчання [36], з проблем набуття учнями та студентами математичних компетентностей. Зокрема, понятійної [37], алгоритмічної [38], дослідницької. Розробив систему тематичного поетапного рівневого вивчення математики за класичним дидактичним методом Я. А. Коменського.

Він автор численних підручників та навчальних посібників, зокрема, з підготовки до складання ЗНО з математики, у систему задач яких закладена теорія рівневого навчання. Посібник [39] витримав кілька перевидань і користується надзвичайним попитом в учнів та учителів.

Дослідником теоретично обґрунтовано різні аспекти рівневої диференціації й рівневого навчання, зокрема, пов'язані з особливістю 12-бальної шкали оцінювання навчальних досягнень учнів. Виходячи з

рівневої природи оволодіння компетентністю, за теоретико-методологічну основу її формування дослідник обирає класичний метод поетапного оволодіння науковими знаннями, розроблений Я. А. Коменським, принципи пов'язує з поняттям зони актуального і найближчого розвитку.

У системі тематичного поетапно рівневого вивчення математики А. М. Капіносов виділяє 4 основні етапи вивчення тем, які відповідають логіці засвоєння математичних знань: 1) початковий – усвідомлення, осмислення елементів базового змісту, вироблення початкових, елементарних умінь; 2) середній – формування базових навичок і умінь, застосування базового змісту в основних типових, прикладних ситуаціях; 3) головний – логічне осмислення базового змісту і його застосування в різних ситуаціях (стандартних, змінених, нових); 4) заключний – логічне, практичне осмислення повного змісту теми і застосування в різних ситуаціях.

У посібнику [36] автором детально описано, як доцільно ставити цілі, добирати зміст, які методи і форми роботи використати на кожному з поданих етапів.

Головна мета технології тематичного поетапного рівневого навчання (сукупності послідовних етапів, навчальних задач, методів, прийомів, засобів їх розв'язування) – сприяти гарантованому досягненню кожним учнем особистісно доступного рівня (середнього, достатнього або високого) на основі прояву та розвитку його внутрішнього потенціалу. Для забезпечення диференціації навчання А. М. Капіносов розглядає систематику методів навчання за дидактичними цілями та технологічну модель вивчення тем.

Причому дослідник наголошує, що з причин, насамперед, психологічних механізмів, засвоєння знань за 1 урок практично неможливе. Тому мінімальна кількість часу, при якому можливе рівневе засвоєння знань з теми і формування повного «діапазону» рівневих умінь, становить 2 год. А. М. Капіносов виділяє основні типи уроків відповідно до технологічних етапів, їх дидактичних цілей: початкового вивчення теми, формування початкових, елементарних умінь; формування базових навичок і умінь; логічного осмислення базового змісту і його застосування; узагальнення, систематизації повного змісту і його застосування; комбіновані; перевірки навчальних досягнень.

Основним засобом формування в учня умінь є групи задач, які він здатний розв'язувати самостійно, а також за допомогою вчителя. Важливою умовою ефективності, успішності рівневого навчання є правильне, науково обгрунтоване співвідношення між загальними фронтальними формами навчання і самостійною навчальною діяльністю учня. Автор обгрунтовано виділяє знання і діяльність учнів, які є доцільними для фронтального навчання, і ті, що плануються для самостійної навчальної діяльності.

Реалізація ідеї рівневої диференціації потребує розв'язання на методичному рівні проблеми завдання рівнів підготовки з кожної теми у вигляді еталонних завдань і задач. Тому у шкільних підручниках розділи мають бути поділені на теми, зміст диференційований за рівнями. Однак у багатьох випадках одна і та ж задача відноситься авторами різних підручників

до різних рівнів. Інструментом конструювання еталонних задач має бути шкала рівневих критеріальних завдань і задач.

Раціональною є наступна схема планування рівневих результатів навчання: 1) виділення в темі базових елементів теоретичного змісту (означень, теорем, доведень теорем); 2) визначення для кожного елементу теоретичного змісту відповідних йому основних предметних умінь; 3) планування за визначеними основними предметними вміннями базового рівня умінь початкового рівня та достатнього і високого рівнів – у вигляді еталонних завдань і задач.

Значну увагу А. М. Капіносим приділено проблемам підготовки вчителя математики до реалізації рівневої диференціації навчання, тому його педагогічна спадщина потребує детальнішого вивчення та застосування у практиці навчання.

2017

Інформаційно-комунікаційні технології навчання математики

При використанні ІКТ у навчальному процесі мова не повинна йти лише про вивчення певного навчального матеріалу, а, перш за все, про всебічний і гармонійний розвиток особистості учнів, їх творчих здібностей.

М. І. Жалдак

«Більшість учителів витрачає час на питання, покликані встановити, чого учень не знає, а справжнє мистецтво постановки питання полягає в тому, щоб з'ясувати, що учень знає або здатний пізнати». Ці слова, які приписують німецькому фізику Альберту Ейнштейну, на нашу думку, найкраще виражають сутність інноваційного навчання. Адже слово вчителя має спонукати дітей думати. Програми інновацій з використання ІКТ не стануть дієвими, якщо вчитель мало ознайомлений з комп'ютерною технікою, програмним забезпеченням для навчання школярів. І в зв'язку з цим необхідно вже зараз докорінно перебудувати підготовку майбутніх учителів та педагогів на курсах підвищення кваліфікації. Навчання потрібно вести за активного використання інформаційно-комунікаційних технологій, причому в системі, а не розрізнено, за діяльністю окремо взятих викладачів. Ці технології тісно пов'язані з сучасними педагогічними теоріями навчання і стають основою для безперервної методичної підготовки учителів.

Оскільки, використовуючи інформаційно-комунікаційні засоби навчання (ІКЗН) математики, можна здійснювати навчання розвиваючими методами, то такий підхід найбільшою мірою відповідає особистісно орієнтованій парадигмі сучасної освіти. На сучасному етапі відбувається інтенсивний пошук методик комп'ютерно-орієнтованого навчання математики.

Детальніше про те, як доцільно навчати математики з використанням ІКТ, написано у навчально-методичних посібниках «Уроки математики з

комп'ютером» [45], «Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики» [32]. Обидва посібники вийшли друком за редакцією академіка НАПН України, доктора педагогічних наук, професора М. І. Жалдака. Останній посібник, написаний у співавторстві з професорами С. О. Семеріковим, В. В. Корольським і доцентом С. В. Шокалюк, отримав гриф МОН України і рекомендований для навчання студентів у педагогічних ВНЗ та в закладах підвищення кваліфікації учителів математики. Для студентів та викладачів Криворізького державного педагогічного університету посібник «Уроки математики з комп'ютером» надруковано за підтримки фонду "Майбутнє Кривбасу" і народного депутата України О. Ю. Вілкула.

Навчальні посібники для використання ІКТ у навчанні

Вважаємо за потрібне привернути увагу наших читачів до науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Інноваційні методи навчання математики» [34], складеного 2015 року **завідувачем сектора інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки КДПУ О. Б. Полішук**. У ньому представлено монографії, автореферати дисертацій, навчальні посібники, статті з періодичних видань і збірників наукових праць за 1988-2014 рр.

– Одним із шляхів модернізації освітньої системи України постає впровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій і методів, – розповідає Олена Борисівна. – Педагогічну інновацію розглядають як особливу форму педагогічної діяльності та мислення, що спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, упровадження і поширення нового в освіті. У шести тематичних розділах представлені матеріали з проблем організації та впровадження інноваційних методів навчання математики, з питань інновацій у підготовці майбутніх учителів математики, впровадження в навчальний процес інформаційних комп'ютерних технологій, проектних моделей навчання, ігрових методик та інтерактивних технологій. Розроблений бібліографічний покажчик адресовано викладачам ВНЗ, учителям математики, аспірантам, студентам фізико-математичних факультетів та всім, кого цікавлять питання сучасних інноваційних технологій навчання математики.

У даній публікації подаємо окремі поради щодо розвитку творчих здібностей школярів у процесі навчання математики з використанням ІКТ.

Математика розум до ладу приводить

Розвиток творчих здібностей учня має велике значення для його подальшого життя. Якщо дитині вдається досягти творчих успіхів у школі, то у неї є всі шанси на творчий успіх у житті. Адже відомо, що кожна дитина у чомусь геній, і кожен геній у чомусь дитина.

Щоб розвивати особистісні якості учня, вчителю необхідно діагностувати рівень їх сформованості.

– *Що розуміють під творчими якостями особистості?*

– Творчі якості людини іноді ще називають креативними. До них належить здатність переносити знання й уміння в нові ситуації, здатність до формулювання гіпотез, конструювання версій, закономірностей як індивідуально, так і в комунікації з іншими людьми, уміння бачити відоме в невідомому і навпаки, здатність до дослідницької діяльності, творча уява, фантазія, дивергентність мислення.

– *Які педагогічні умови сприяють розвитку творчих якостей учнів?*

– Можна окреслити сукупність педагогічних умов, шляхи ефективного розвитку особистісних якостей учнів у процесі комп'ютерно-орієнтованого навчання математики. Однією з умов є використання у навчально-виховному процесі такої комп'ютерно-орієнтованої методичної системи навчання математики, яка б дозволяла активізувати пошуково-дослідницьку діяльність учнів, унаочнювати складний для сприйняття абстрактний матеріал, проводити обчислювальні експерименти із створеними учнями чи вчителем моделями, динамічними кресленнями з метою висунування гіпотез, розв'язування творчих, нестандартних задач, яка б забезпечувала посилення прикладної спрямованості навчання та організацію дослідження різноманітних математичних проблем на основі ІТ.

– *Чому корисно розв'язувати творчі задачі?*

– У навчальній діяльності учнів виняткове значення має самостійна постановка і розв'язування навчальних задач. Успішність навчальної діяльності, її розвивальний ефект значною мірою залежить від того, як учень довізнає поставлені вчителем задачі з відкритими питаннями. До найбільш істотних переваг комп'ютерно-орієнтованого навчання математики відносимо надання учням можливості самостійно ставити і розв'язувати за допомогою комп'ютера різноманітні навчальні задачі. Навіть у тих випадках, коли вчитель виконує певний етап у розв'язуванні навчальної задачі, його функція полягає не в тому, щоб забезпечити правильне розв'язування задачі, а щоб допомогти учневі у засвоєнні способу її розв'язування, у досягненні певних навчальних цілей. Тому до основних психологічних механізмів навчання засобами ІКТ відносимо проблему зворотного зв'язку, довізначення навчальної задачі, динамічного розподілу функцій управління між вчителем, комп'ютерним забезпеченням і учнями.

Формування творчих якостей особистості відбувається у процесі

розв'язування творчих задач. Такі задачі мають не тільки і не стільки сприяти закріпленню знань, тренуванню в їх практичному застосуванні, скільки формувати дослідницький стиль розумової діяльності, метод підходу до виучуваних явищ. Тому математичне моделювання, прикладну спрямованість навчального матеріалу розглядаємо як засоби активізації творчої діяльності учнів і розвитку творчих якостей особистості. Враховуючи типології творчих задач В. А. Андреева, В. А. Крутецького, В. О. Моляко, С. А. Ракова [62], С. О. Сисоевої [64] та ін., можна виокремити типи навчально-творчих завдань, які доцільно використовувати для формування якостей особистості у процесі комп'ютерно-орієнтованого навчання математики.

– *Що розуміємо під «творчими завданнями»?*

– Наведемо приклади таких завдань. Задачі на виявлення протиріччя, що формують бачення протиріччя, здатність учнів формулювати проблему, що виявляє діалектичність їхнього мислення. Задачі з відсутністю повних вихідних даних, які бажано використовувати для формування здатності знаходити потрібні відомості та застосовувати їх в умовах задачі. Такі завдання називаємо „відкритими”. Розмаїття дослідницьких задач із відкритою умовою чи відкритою вимогою можемо розглянути завдяки використанню педагогічного програмного засобу (ППЗ) як інструмента дослідження.

Задачі на прогнозування, відкриття теорем за допомогою ППЗ доцільно використовувати для формування здібності генерувати ідеї, висувати гіпотези. Для цього можна проводити обчислювальні експерименти й аналізувати числові величини створених динамічних виразів.

Застосовуючи ППЗ GRAN, DG, GeoGebra при розв'язуванні практичних задач, а серед них задач на оптимізацію, можна сприяти формуванню гнучкості, дивергентності мислення учнів. Для цього слід пропонувати добірки задач на дослідження моделі-функції, створювати динамічні креслення, пропонувати різні способи розв'язування однієї й тієї ж задачі.

Завдання на рецензування для забезпечення розвитку критичності мислення, здатності до оціночних суджень, пропонуються найчастіше у процесі навчання у співпраці, за методом проектів з використанням ІКТ. Задачі на розробку алгоритмічних і евристичних приписів як результатів дослідження за допомогою ППЗ, бажано використовувати для розвитку здібності до узагальнення і згортання розумових операцій, здатності до рефлексії мислення. Важливо пропонувати учням задачі на здійснення умовиводів через узагальнення.

Особливу увагу варто приділяти створенню евристико-дидактичних конструкцій, які цілеспрямовують школяра в ході самостійного вивчення окремих питань. До таких відносимо не лише ті конструкції, які в Україні пов'язують з іменем професора О. І. Скафи [65] та її послідовників, але й динамічні креслення, оснащені системою підказок. Прикладів таких підказок зустрічаємо у розробників системи динамічної математики. До задач на винахідливість відносимо також задачі на створення динамічних креслень, особливо до задач прикладних, на

розробку макроконструкцій для більш складних креслень.

У позаурочні години на факультативних заняттях, на спецкурсах з математики старшокласникам доречно пропонувати розв'язувати різноманітні задачі-проблеми, задачі-загадки, задачі-фантазії. Інтерес до задачного практикуму підвищується, якщо до фонду задач включати створені учнями або дібрані ними у посібнику за якоюсь суттєвою ознакою завдання. Важливими є задачі, розв'язок яких цікавий чи несподіваний або який можна естетично і вигідно подати у відомому програмному продукті.

Для розвитку інтелектуально-логічних здібностей бажано пропонувати логічні задачі, значну кількість задач із параметрами. Застосовуючи ППЗ GRAN, GeoGebra, зручно здійснювати аналіз у багатьох задачах із параметрами, використовуючи графічні прийоми. Наприклад, метод паралельного перенесення, повороту.

Готуючи з учнями розробки для уроків математики, презентації, науково-дослідницькі роботи тощо, сприяємо формуванню організаційно-діяльнісних якостей особистості. Здатність до рефлексії, до самоуправління доцільно розвивати, складаючи та обговорюючи з учнями індивідуальні освітні траєкторії, аналізуючи творчі здобутки. Компоненту комунікативних організаційно-діяльнісних якостей особистості, що передбачають уміння розподіляти обов'язки колективної творчої праці, пошук засобів взаємодопомоги і співробітництва, доцільно розвивати, впроваджуючи проекти на основі ІКТ, обговорюючи результати досліджень у групах, здійснюючи пошук потрібних відомостей. Важливо для учнів уміти знайти в літературі й подати за допомогою презентацій, файлів, створених за допомогою ППЗ, історичні математичні задачі, відомості про творців математики, розробників задач з інформатики.

Творчу фантазію та уяву можна розвивати, пропонуючи завдання на створення різноманітних малюнків, які можна описати функціями, орнаментів, геометричних паркетів, калейдоскопів (динамічних креслень фігур, що мають певний порядок обертання) тощо. Щоб розвивати в учнів просторову уяву, можна пропонувати їм створювати слайди з перерізами многогранників площиною, динамічні креслення до стереометричних задач, створювати многогранники за їх описами й розгортками, виконувати перетворення об'єктів за допомогою ППЗ та інші.

— Які методи найкраще застосовувати для розвитку творчих якостей учнів?

— Розглянемо методи навчання математики з використанням ІКТ, за допомогою яких можна забезпечувати ефективний розвиток творчих якостей учнів. З методів, класифікованих за джерелом знань, виділяємо практичні. Необхідною умовою для організації самостійної пізнавальної діяльності, розвитку творчого мислення й продуктивної діяльності є фонд дійових знань. Тому, говорячи про дослідницький і частково-пошуковий методи як розвиваючі, віддаватимемо належне пояснювально-ілюстративному та репродуктивному. Проблемне подання відомостей, евристична бесіда з

школярами та дослідницьке навчання особливо стимулюють розвиток творчих якостей учнів. Творчі якості особистості ефективно формуються у процесі дослідницької діяльності. Метою діяльності є пробудження активних дослідницьких інтересів. Активність та глибока зацікавленість творчим процесом сприяють розширенню знань учня, його інтересів та форм пізнання, заохочують до пошуку нових фактів, нових відомостей. Основою для проведення на уроці евристичної бесіди можуть бути спостереження учнів, здійснені з метою заохочення творчих припущень. Учитель стимулює самостійність роздумів і суджень школярів, заздалегідь готуючи систему запитань. У сократівському діалозі за допомогою запитань, які допомагають активізувати мислення учня, відбувається відкриття істини. Відповідаючи на питання, учні самостійно формулюють означення, поняття, «відкривають» доведення теореми, знаходять способи розв'язування задачі, приходять до вирішення проблеми. Особливу увагу слід звернути на побудову зразка проблемної ситуації, здогадки, висування гіпотези.

Дослідницький метод передбачає самостійний пошук розв'язання пізнавальної задачі. Комп'ютер використовується як інструмент дослідження школяра, який допомагає створити йому ситуацію успіху. Може виникнути потреба, щоб проблему сформулював сам учень або її формулює вчитель, але вирішення шукають учні. Це метод залучення учнів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв'язки предметів і явищ дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності. Внесення елемента дослідження в навчальні заняття сприяє вихованню в школярів активності, ініціативності, допитливості, розвиває мислення, заохочує потребу дітей і підлітків у самостійних пошуках. Залучення учнів до дослідницької діяльності є вагомим аспектом активізації пізнання, а тому й однією з педагогічних умов ефективного формування пізнавальних та креативних якостей.

– *Які форми роботи доцільно використовувати у навчанні з використанням ІКТ?*

– Розглянемо форми комп'ютерно-орієнтованого навчання, які сприятимуть ефективному формуванню особистісних якостей учнів. Використовуючи в навчанні математики комп'ютер, необхідно дібрати доцільні організаційні форми заняття. Працюючи у класі з одним комп'ютером, бажано проводити дослідження в невеликих групах, вислуховувати знайдені учнями продуктивні гіпотези. За умови наявності мультимедійного проектора і комп'ютера, доцільно орієнтуватися на колективну форму роботи, надаючи учням змогу виступати і демонструвати власні навчальні продукти. Доцільно проводити спеціалізовані комп'ютерно-орієнтовані лабораторні роботи в ході яких учні зможуть «відкрити» певні закономірності чи перевірити відомі твердження.

Учні краще навчаються за умови, що вони мають змогу обговорити всі посталі проблеми. Тому навчання у співпраці стимулює їх до висування

плідних ідей. Рациональна думка, висловлена одним учнем, трансформується іншим у гіпотезу, спосіб обґрунтування тощо. Учні допомагають один одному, навчаються роботі в колективі. В обговоренні можуть взяти участь школярі, які самостійно не досліджували, а лише спостерігали. Наявність творчого спілкування є однією з умов розвитку творчих якостей особистості. Завдяки груповій роботі, особливо при застосуванні інтерактивних методів, зростає обсяг засвоюваного матеріалу та глибина його розуміння, зростає пізнавальна активність і творча самостійність учнів. При цьому значно менше часу витрачається на формування знань, умінь та навичок. Учні одержують більше задоволення від занять, комфортніше почувають себе у школі. При цьому змінюється характер взаємостосунків між учнями, зростає згуртованість класу. Маючи змогу досягати вищих результатів у навчанні, подаючи нові ідеї, отримані в результаті досліджень, у школяра зростатиме самоповага, повага до своїх друзів та їхніх ідей. У той же час необхідно подбати про забезпечення умов для вільного висловлення думок, розвитку толерантного ставлення до критики, здатності адекватно оцінювати власні та чийсь можливості. Працюючи в команді, учні формують уміння будувати власну поведінку з урахуванням позиції інших, гуманістичні мотиви спілкування. Сумісна навчальна діяльність учнів сприяє формуванню організаційно-діяльнісних якостей.

У третьому розділі посібника «Уроки математики з комп'ютером» пропонуються добірки завдань, для виконання яких найчастіше використовують програмні засоби GRAN та DG.

Важливо у процесі навчання з використанням ІКТ дотримуватися дидактичних і психологічних принципів розвивального навчання. Для цього слід забезпечувати провідну роль теоретичних знань; працюючи швидкими темпами, забезпечувати навчання на високому, але доступному рівні, тобто у зоні найближчого стану розвитку учня; дбати, щоб поданий матеріал усвідомлювався всіма учнями.

Впровадження ІКТ в освітній процес здійснюється через комп'ютерно-орієнтований урок, тому поряд із питанням добору «інтелектуальних» комп'ютерних програм постає проблема педагогічної майстерності вчителя, уміння конструювати й розробляти ним уроки на основі методологічних і методичних положень та вимог. Підготовленість учителя до використання ІКТ визначаємо як одну з найважливіших умов ефективного формування особистісних якостей учнів у процесі комп'ютерно-орієнтованого навчання. Детальніше проблеми підвищення інформаційної культури вчителя математики висвітлено в п. 3.9. У цьому ж пункті буде наведено перелік тем занять з математики, при вивченні яких доцільно застосовувати обрані для використання засоби. Протиріччя між педагогічним потенціалом комп'ютерно-орієнтованої методичної системи навчання математики і реальним станом використання педагогічних програмних засобів може бути зняте через відповідну підготовку майбутніх учителів як на заняттях з фундаментальних математичних дисциплін, так і в курсі «Інформаційно-

комунікаційні засоби навчання математики».

Отже, успіху у розвитку особистісних якостей школяра у процесі комп'ютерно-орієнтованого навчання математики можна досягти, якщо забезпечити систематичне, цілеспрямоване, обґрунтоване й педагогічно доцільне використання сучасних ІКТ у навчанні математики; формувати стійкий інтерес до пошукової дослідницької діяльності; стимулювати творчий потенціал учнів під час розв'язування навчально-творчих завдань.

2017

Використання мультимедійної дошки у навчанні математики

Який він, сучасний успішний учень? Відзначимо основні навички: читає, пише, швидко друкує, уміє поставити питання. В умовах стрімкої зміни технологій йому важливо уміти самостійно вчитися, оскільки обсяги знань на сьогодні значно зросли. У молоді має бути сформоване критичне мислення, уміння виділяти у знайденому матеріалі головне, бути здатним працювати в команді. Все більшої ваги набуває електронне спілкування, робота в соціальних мережах, тому важливо формувати уміння вести ефективне та шанобливе спілкування. Головне, щоб учень відчував себе повноцінним громадянином суспільства та був щасливим.

Особливої ваги набуває формування у школярів ключових компетентностей, у тому числі інформаційно-комунікаційних, на чому акцентується увага в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти. Для успішного виконання цього завдання необхідно у навчанні застосовувати сучасні засоби ІКТ, зокрема, мультимедійну дошку. Учитель має володіти цими засобами навчання учнів, добирати раціональні методи та форми організації діяльності школярів.

Термін «мультимедійна дошка» подаємо за Д. В. Васильєвою у широкому розумінні разом з відповідним обладнанням: комп'ютер учителя, мультимедійний проектор, сенсорна дошка, електронні олівці, програмні засоби, система дистанційного інтерактивного тестування та моніторингу знань тощо [10-11]. Дослідниця обґрунтовує, що використання мультимедійної дошки у навчанні учнів 5-6 класів дозволяє інтенсифікувати всі етапи уроку, створити позитивне налаштування школярів на свідому та активну діяльність, підвищити рівень їх математичної та загальної культури, запровадити інноваційні методи і форми навчання. У медіатеці створених Д. В. Васильєвою уроків є низка розробок для вивчення геометричного матеріалу.

Самоосвіту в опануванні мультимедійною дошкою, набуття учителями математики компетентностей в галузі ІКТ та удосконалення на цій основі педагогічної майстерності можна розглядати як важливу методичну умову ефективного використання нових засобів навчання.

Навчаючи математики, варто значну увагу приділяти застосуванню математичного апарату для розв'язування задач практичного змісту та прикладних задач, математичному моделюванню для пізнання та опису

реальних процесів та явищ дійсності.

Проблеми використання у навчанні математики програмних засобів навчального призначення в Україні досліджували М. І. Жалдак [25-28], Ю. В. Горошко [18], С. А. Раков [62], Ю. В. Триус [79], Л. В. Грамбовська [19] та інші науковці. Використовуються системи динамічної математики для моделювання об'єктів, побудови динамічних креслень і проведення досліджень на основі обчислювальних експериментів. До таких засобів можна віднести як вітчизняні програмно-методичні комплекси GRAN, DG, так і зарубіжне вільне програмне забезпечення GeoGebra, яке локалізоване українською та російською мовами, має потужну «хмарну» підтримку і успішно розвивається зусиллями програмістів багатьох країн світу.

Все ширше застосовуються бібліотеки електронних наочностей, що містять матеріали для систематичного вивчення усіх навчальних курсів та рекомендовані МОН України для використання у школі.

Збільшується кількість електронних чи дистанційних курсів для школярів / учителів. Наприклад, нами розроблені електронні курси з геометрії на платформі для управління навчанням MOODLE (<http://kdpu.edu.ua/moodle/>). Електронні наочності, створені за допомогою системи динамічної математики, можна завантажувати за гіперпосиланнями з відповідних веб-сторінок, розроблених за сучасними підручниками геометрії. Перевага прив'язки при створенні колекції електронних наочностей до конкретного підручника у тому, що це дає змогу вчителю математики швидше добирати для уроку наочності, а тому використовувати їх систематично, забезпечуючи наступність у навчанні. Пропонується низка навчальних проектів до відповідних тем, кросвордів, різномірних тестів та дистанційних уроків. А ще розробки уроків геометрії для мультимедійної дошки створені за допомогою спеціального ПЗ. Учитель може використати їх в якості основи для розробки власного уроку.

Низку наочностей можна дібрати на сайті GeoGebra (<http://www.geogebra.org/>). Доцільно зареєструватися на цьому GeoGebra, щоб мати змогу створювати та зберігати власні колекції, переглядати доступні колекції інших учасників. Учитель може завантажити і власний проект. При цьому доцільно поряд з коротким описом наочності подавати запитання та завдання учням/студентам, методичні рекомендації іншим учителям щодо використання надісланих матеріалів.

Методика використання засобів Gran-2D та DG висвітлювалася нами у навчально-методичному посібнику «Уроки математики з комп'ютером», а GeoGebra – у науково-методичному журналі «Математика в сучасній школі» (№ 9, 2013 р.) [47]. Зазначимо, якщо вчитель оволодів використанням хоча б одного із засобів динамічної геометрії, то використання наочностей з іншого не викликати у нього проблем.

При вивченні перетворень з використанням динамічної геометрії заняття доцільно проводити, застосовуючи мультимедійну дошку. При цьому вчитель має змогу використовувати як завчасно підготовлені креслення,

розробка яких вимагає більше часу, так і виконувати нескладні побудови та проводити дослідження за ними у ході уроку. Вивчення нового матеріалу доцільно здійснювати дослідницьким методом з використанням індуктивних міркувань, із залученням практичного досвіду учнів та прикладів із довкілля. Особливу увагу варто звернути на забезпечення свідомої та активної роботи школярів на уроці, формування у них мотиваційно-творчої спрямованості, розвитку творчого інтересу, потягу до пошуку нових відомостей, пізнавальної самостійності. Важливо, щоб учні були ознайомлені з правилами роботи з мультимедійною дошкою, з можливостями застосування динамічної геометрії. Цього можна досягти, якщо використання мультимедійної дошки у роботі вчителя є систематичним, а учні активно залучаються до створення електронних наочностей.

Наприклад, розглядаючи геометричне перетворення «Симетрія», потрібно побудувати у вікні відкритого програмного засобу центр симетрії (точку) чи вісь симетрії (пряму). Далі будують на площині довільну точку і створюють симетричну до неї. Центральносиметричні точки з'єднують відрізками з центром симетрії, а симетричні відносно прямої – відрізком, додатково встановлюючи точку перетину відрізка з віссю симетрії. Далі ставлять учням завдання: користуючись обчислювальними інструментами засобу, виміряти довжини побудованих відрізків, кути. Змінюючи положення заданої точки, центру симетрії чи осі, учні з'ясують суттєві властивості перетворення і зможуть висловити власні гіпотези.

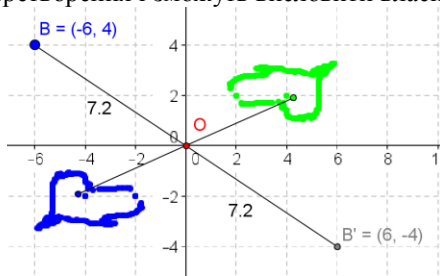

Рис.1. Центральна симетрія

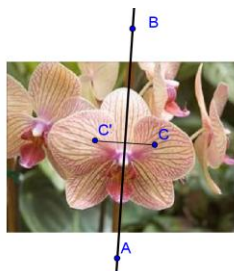

Рис. 2. Осьова симетрія

Наступним кроком є підведення учнів до формулювання означення симетричних фігур. Для цього у властивостях для двох побудованих симетричних точок зазначаємо: «Залишати слід». Рухаючи задану точку вздовж деякої кривої, симетрична до неї точка опише симетричну фігуру. Учні матимуть змогу виявити творчість і побудувати різні фігури.

Оскільки в середовищі засобу GeoGebra наявні інструменти *Перо* та *Фігура від руки*, то на цьому ж полотні на мультимедійній дошці можна виконати побудову і традиційними інструментами.

За наявності підключення до мережі Інтернет зручно здійснити пошук картинок за ключовим словом «симетрія». Учні зможуть навести приклади симетричних фігур. При цьому окремі малюнки можна скопіювати до буферу

обміну та розмістити на полотні GeoGebra (потім малюнок перевести у формат «Фон»), щоб побудувати центр чи вісь симетрії, демонструвати відповідні точки (рис.1). Зрештою, саме з побудови симетричних точок на таких малюнках і можна розпочинати вивчення властивостей перетворення, демонстрацію осової симетрії в архітектурі, у природі.

У подальшому потрібно ще раз відзначити, що при симетрії зберігаються відстані між відповідними точками, промені переходять у промені, зберігаються кути, і зробити висновок, що симетрія є рухом. Таким чином, відбуватиметься поступове збільшення теоретичного матеріалу, який вимагає обґрунтування тверджень, що вивчаються.

Не менш ефективно використовувати систему динамічної математики при вивченні повороту, паралельного перенесення, перетворенні подібності. Наприклад, розглядаючи перетворення подібності, доцільно запропонувати учням випереджаюче домашнє завдання: самостійно здійснити дослідження властивостей перетворення, використовуючи розроблене динамічне креслення, скласти звіт. У процесі дослідження учень може відкривати тимчасово приховані відомості (виміри кутів, довжини сторін, площі фігур). Варто стимулювати учнів висловлювати гіпотези щодо властивостей перетворення "Подібність". Проведення дослідження і узагальнення його результатів сприятиме формуванню в учнів дослідницької математичної компетентності.

Засоби динамічної геометрії ефективно використовувати не лише при дослідженні властивостей геометричних перетворень, але й у процесі розв'язування задач методом геометричних перетворень.

Побудови до задач можна одночасно здійснювати як вручну традиційними інструментами, так і з використанням інструментів динамічної геометрії, адже найголовніше при розв'язуванні – розробка алгоритму побудови.

У процесі навчання важливо використовувати метод навчальних проєктів, зокрема елементи STEM-освіти, які якраз і доцільно поєднувати з застосуванням систем динамічної математики. Учні мають самостійно обрати творчо-пошукове завдання, форму звітності та продемонструвати створений ними «продукт» на мультимедійній дошці під час уроку чи на позакласному занятті. Наведемо приклади різнопланових завдань, які можна виконувати з використанням засобів динамічної геометрії: 1) дібрати колекції, що демонструють геометричні перетворення в архітектурі, техніці, живій природі; 2) дослідити геометричні перетворення в українському орнаменті, створити власний орнамент; 3) представити розробки на фестиваль писанки, адже Великдень припадає саме на час вивчення теми; 4) створити розробку динамічного креслення до задач на побудову, 5) створити імітатор калейдоскопу з використанням динамічних параметрів чи генераторів випадкових чисел. Важливо, щоб створені розробки учні могли вільно переглядати, обговорювати та оцінювати.

Зазначене програмне забезпечення динамічної геометрії не є чутливим до модифікації сенсорної дошки, а тому не викликати у вчителя проблем у

процесі проведення заняття.

Доцільне застосування у процесі навчання геометричних перетворень мультимедійної дошки і сучасних засобів динамічної геометрії сприятиме формуванню у школярів таких компонентів математичної компетентності як технологічна та дослідницька, формуванню компетентностей з ІКТ.

Надзвичайно важливими для розвитку творчого потенціалу школяра можуть стати так звані дидактичні ігри з комп'ютерною підтримкою, які можна реалізувати у навчанні математики з використанням системи динамічної математики на мультимедійній дошці. Важливим тут є дослідницький метод навчання, який, за словами професора С. А. Ракова, є «живою душею математики». Доцільне використання у навчанні і на практиці «відкритих» задач («відкритих» проблем). Тобто, задач з неповними даними, з невизначеними елементами умови, з відкритістю твердження.

Модель навчання через відкриття передбачає формулювання проблеми, з'ясування плану діяльності, створення динамічних креслень, проведення обчислювального експерименту, формулювання гіпотези. Збираючи та оцінюючи отримані результати, учні перевіряють гіпотезу, роблять висновок, намагаються знайти теоретичне обґрунтування. У пошуку доведення доцільно використовувати такий прийом розумової діяльності як аналіз через синтез. Особливу увагу варто звертати на інтерпретацію отриманих відомостей, спонукати учнів до здійснення узагальнення результатів експерименту. Наприклад, доцільно на основі результатів експерименту сформулювати гіпотезу про розташування центра вписаного кола та описаного навколо трикутника кола, «відкрити» властивості чотирикутників, зокрема паралелограма та його видів; теореми про середню лінію трикутника, про середню лінію трапеції тощо.

Досягненню дидактичної мети уроків сприятиме цілеспрямоване планування використання мультимедійної дошки відповідно до теми, мети і типу уроку; комплексне та системне її застосування з перевагою у процесі навчання проблемно-пошукових та дослідницьких методів, різноманітних форм організації діяльності учнів.

Журнал «Математика в сучасній школі», 2013; Сайт КДПУ, 2017

Доцент Світлана Шокалюк: «Для викладачів університету проводимо курси підвищення кваліфікації з використання ІКТ»

2014-го року викладачі фізико-математичного факультету КДПУ Т. Г. Крамаренко та І. С. Мінтій побували на тренінгу за десятою версією програми «Intel® Навчання для майбутнього», який проходив на базі Луцького педагогічного коледжу. Зустріли гостей волиняни надзвичайно гостинно. За тиждень тісної співпраці всі отримали новий корисний досвід для підготовки майбутніх учителів, здружилися, за що надзвичайно вдячні тренерам від Microsoft в Україні, компетентним фахівцям та відкритим до спілкування людям: Анні Скрипці та Ларисі Шевчук.

З Ларисою Петрівною тренувалися вже вдруге. Подібний захід вона з черкашанкою Аллою Забарною прекрасно провела для викладачів Криворізького педуніверситету 2005-го, але ще за третьою версією програми [20], [56]. Тоді у тренінгу взяли участь 12 викладачів університету: Світлана Шокалюк, Тетяна Крамаренко, Тетяна Шенаєва, Ігор Мельничук, Зінаїда Бакум, Людмила Федорова, Наталя Пантелєєва, Андрій Школяр, Володимир Бурак, Лариса Варна夫ська та інші. Це дало значний поштовх для впровадження у навчання студентів Криворізького педуніверситету новітніх інформаційних технологій.

– Після першого тренінгу було реформовано курс «Технічні засоби навчання» в «Інформаційно-комунікаційні засоби навчання», – розповідає **кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформатики та прикладної математики С. В. Шокалюк**. – Новий курс вели викладачі відповідних випускаючих кафедр, які отримали сертифікати про проходження тренінгу. За ці роки відповідальними за проведення тренінгів видано понад 600 сертифікатів викладачам і студентам, які згідно

вимог розробляли власні портфоліо. Більшість з них склали студенти спеціальностей «Математика» і «Фізика». Однак, за останні роки інформаційно-комунікаційні технології навчання суттєво змінилися.

– *Світлано Вікторівно, що вас приваблює в оновленій програмі тренінгу?*

– За новою версією – 10.1, рекомендованою на офіційному сайті програми (iteach.com.ua), для створення 13 обов'язкових документів передбачається можливість використання засобів мережного офісного пакету як хмарного сервісу. Додатково учасники тренінгу навчаються забезпечувати підтримку розробленого проекту на етапі його реалізації на wiki-сторінках, сторінках сайтів та блогів, для створення та оприлюднення яких передбачається використання автоматизованих засобів. Привабливим в оновленій програмі є те, що учасники тренінгу та майбутні дослідники мають можливість використовувати як комерційні програмні засоби Microsoft – локальні чи мережні (skydrive.live.com за умов реєстрації аккаунта на hotmail.com), так і хмарні сервіси Google (за умов реєстрації власного аккаунта

на gmail.com). Наведемо приклади: 1) пошта (mail.google.com), сайти (sites.google.com) та календар (www.google.com/calendar) за їх основним призначенням; 2) диск (drive.google.com) для створення та збереження документів портфоліо: текстових документів, електронних таблиць, презентацій, опитувальників; 3) блоги (www.blogger.com) для ведення щоденника проекту. Розробка wiki-сторінки проекту може бути здійснена із використанням відповідного сервісу на wiki.iteach.com.ua.

– На що радите звертати увагу під час тренінгів?

– На нашу думку, у процесі тренінгу важливо формувати в учасників уміння працювати як з локальною версією офісних програм, так і з мережною, аналізуючи переваги та недоліки роботи у той чи інший спосіб, не залишаючи поза увагою питання безпечної та відповідальної роботи школярів у мережі Інтернет. Питанням підвищення ІКТ-компетентностей викладачів ВНЗ потрібно приділяти більше уваги. Тому щороку сумісно з доцентами нашої кафедри Н. А. Хараджян та І. С. Мінтій проводимо для викладачів університету курси підвищення кваліфікації з використання ІКТ.

«УН», 2013; Сайт КДПУ, 2017

У ході тренінгу "Intel® Навчання для майбутнього" майбутні педагоги навчаються використанню інноваційних технологій

Навчаємось впродовж життя

Поїздка на Волинь 2014-го запам'яталася Тетяні Крамаренко та Ірині Мінтій сніжною зимою з 30-градусними морозами, відвідуванням чудового замку Любарта, музею дзвонів та виставки книг, які знаходяться на території замку, концертом симфонічного оркестру з Києва. Побували також у музеї Волинської ікони, безцінним експонатом якого є Холмська Чудотворна ікона Божої Матері. Це пам'ятка візантійського мистецтва XI-XII століть, одна з найшанованіших християнських святинь.

У цей час на Майдані у Києві розгорталися буремні події, з'явилися перші загиблі. Луцьк цим жив: постійно проходили мітинги, збори коштів на підтримку мітингувальників. Здавалося, що напружена ситуація в країні ще

більше об'єднувала людей-однодумців, які вболівали за національну ідею. Про це ми говорили і співпереживали з колегами у ході тренінгу. І досі криворізькі підтримують зв'язки та обмінюються педагогічними цікавинками з викладачем іноземної мови Майєю Федорець, кандидатом філологічних наук Ольгою Фас, викладачами інформатики Лесею Констанкевич, Мар'яною Радкевич та

іншими колегами з Луцького педагогічного коледжу, з тренерами проекту Ларисою Шевчук та Ганною Скрипкою (на фото справа наліво).

Усіх на тренінгу у Луцькому педколеджі з'єднала «павутина» Інтернету

Уже й зараз викладачі використовують у навчанні електронні курси, соціальні мережі, блоги і сайти. Самотужки опанувати нові технології непросто, хоча в мережі й наявні відповідні сайти <http://www.microsoft.com/>; <http://iteach.com.ua/>, мережа «Партнерство у навчанні», пропонується співпраця через відповідні групи на Facebook.

Щоб брати участь у таких Всеукраїнських проектах як «Відкритий світ», «1 учень – 1 комп'ютер», «Шлях до успіху» та інших, у навчальних закладах мають бути вчителі, які пройшли відповідні курси й отримали нові сертифікати. За результатами Всеукраїнського конкурсу «Учитель-новатор-2014» навчальний заклад, який найактивніше подавав на конкурс власні розробки, отримав сучасний мультимедійний комплекс.

На сьогодні у більшості криворізьких шкіл, ліцеїв та гімназій є мультимедійні проектори, використовується якісний Інтернет та мультимедійні дошки. Наприклад, лише Центрально-Міський ліцей має десять сучасних комплексів. Тому потрібно всебічно готувати майбутніх учителів до роботи у нових умовах. Зрештою, ІКТ потрібно використовувати не заради самих ІКТ, а заради переходу на якісно вищий новий рівень навчання. Як саме це потрібно робити? На часі використання хмарних сервісів для розробки відкритих електронних навчальних курсів, їх поєднання з використовуваними у навчальній діяльності системами управління навчанням. Наприклад, у педагогічному виші це MOODLE.

Особливості тренінгу за програмою «Intel® Навчання для майбутнього»

– Проблемам використання хмарних сервісів, зокрема в освіті, присвячена низка наукових праць В. Ю. Бикова [6-7], підготовці фахівців за програмою «Intel® Навчання для майбутнього» роботи Н.В. Морзе [56], Н. П. Дементієвської [20] та ін., – розповіла в «Університетських новинах»

доцент кафедри математики та методики її навчання Тетяна Крамаренко. – Зупинимося детальніше на особливостях нового тренінгу. Його ключове питання: як можна ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології для підтримки та оцінювання в процесі навчання учнів і студентів?

– *Що з'явилось нового, до чого варто повернути увагу вчителів?*

– Насамперед, широке використання сервісів Веб-2.0: Блоги, Вікі, Сервіси збереження закладок на сайти, Документи Google, Фотосервіси, Геосервіси, Сервіси для онлайнowego збереження документів, для створення Карт Знань. Використовуючи і створюючи власні блоги чи вікі, студент інтерпретує власні знання й поширює їх, більшою мірою стає викладачем. А саме це і важливо для нашого напрямку підготовки спеціалістів. Вікі-сторінки використовують як для обговорення педагогічних проблем, так і для подання результатів дослідження, у тому числі й учнів. Робота з учнівською вікі має допомогти підготувати майбутніх науковців писати Вікіпедію-енциклопедію.

– *Як можуть використовуватися блоги?*

– Блоги використовують для здійснення рефлексії (написання особистих думок та вражень від процесу навчання) – одноосібно чи у групі. Сучасні блоги можуть успішно використовувати філологи для представлення студентами творів для публічного обговорення, власних есе як певного підсумку вивчення теми. За допомогою коментарів до блогу можна забезпечувати зворотний зв'язок «викладач-студент», «студент-студент». Особлива перевага використання блогів у тому, що вони доступні для читання і написання у довільному місці при наявності мережі Інтернет. Блоги на хмарних сервісах можна розгортати як повноцінні сайти. Доцільно, наприклад, через написання блогів модернізувати форми звітності з літньої педагогічної чи виробничої практики студентів: у такій формі подавати щоденник психолого-педагогічних спостережень, звітувати про проведення позакласних та виховних заходів.

Обговорення проблем впровадження ІКТ зі студентами групи МІ-12

– *Яке програмне забезпечення і пристрої рекомендуються для застосування?*

– Спостерігається відхід від локальної версії Microsoft Office, що було раніше, та перехід до мережного навчання і використання хмарних сервісів,

вільного програмного забезпечення. Насамперед, хмарних сервісів Google та Microsoft. Поняття «хмарні інформаційно-комунікаційні технології» будемо трактувати за О. М. Марковою: це мережні ІКТ, що передбачають централізоване (серверне) мережне зберігання та опрацювання даних (виконання програм), за якого користувач виступає клієнтом (користувачем послуги), а «хмара» сервером (постачальником послуги).

До нових пристроїв, насамперед, відносимо ноут(нет)буки, електронні книжки, планшети, мобільні телефони та ін., які можуть використовувати як студенти, так і викладачі для забезпечення мобільності навчання. Розглядаються також нові форми роботи у мережі. Зокрема розробка спільних текстових документів, документів електронних таблиць, сайтів, блогів, вікі-сторінок. Учасник тренінгу розробляє Портфоліо вивчення певної кількогоднинної теми, разом з іншими учасниками тренінгу опановує нові форми роботи.

– *Зараз багато дискусій ведеться з приводу того, як потрібно оцінювати діяльність учнів.*

– У ході роботи над проектом раніше мова йшла про підсумкове оцінювання і розробку вчителем відповідних форм. На сьогодні рекомендується розглядати три форми оцінювання. Вхідне оцінювання здійснюється через визначення навчальних потреб учнів і має в повній мірі враховувати мотиваційний компонент. Розроблено і пропонується викладачам кілька десятків форм для поточного оцінювання, у тому числі оцінювання самоспрямування. Підсумкове оцінювання має відбивати не лише рівень засвоєння матеріалу, але й розвиток навичок мислення високого рівня (аналіз, синтез, оцінювання).

– *Значна увага приділяється також розвитку навичок XXI століття?*

– Безперечно. Використовуючи метод навчальних проєктів, у сучасних учнів потрібно розвивати творчість та інноваційність, критичне мислення та вміння вирішувати проблеми, комунікативні навички та навички співробітництва. Не менш важливо формувати навички працювати з відомостями, медіа та комп'ютерні навички, у тому числі інформаційну грамотність, медіа- та ІКТ-грамотність (грамотність у галузі інформаційно-комунікаційних технологій). А ще сучасним школярам стануть у нагоді набуті життєві навички для майбутнього кар'єрного зростання: гнучкість та пристосовуваність, ініціативність та самоспрямованість, соціальні навички та навички, які пов'язані з співіснуванням різних культур, продуктивність та вміння враховувати кількісні показники, лідерство та відповідальність.

До речі, значна увага під час тренінгу приділяється проблемам фасилітації, тобто підтримки учня та студента у навчальній діяльності, у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

– *Як сучасні пропозиції щодо методу навчальних проєктів уживаються з класно-урочною системою навчання в школах?*

– В оновленій версії мова йде про впровадження навчальних проєктів у рамках вивчення певної теми. Це позитивна зміна, оскільки йде тісніша прив'язка до діючих навчальних стандартів і програм, до можливості використання методу

проектів в умовах класно-урочної системи навчання. Для навчання вчителів та студентів використовується удосконалений електронний посібник, який містить ресурси і довідник з питань використання програмного забезпечення. У довіднику користувач може робити нотатки та зберігати їх.

Під час захисту навчальних проектів (група МІ-11)

Викладачам, які бажають удосконалити ІКТ-компетентності, важливо визначити власні навчальні потреби, діагностувати рівень умінь використовувати Веб-2.0, мережні технології, хмарні технології, щоб отримати цілеспрямовану допомогу. Особлива увага учасників тренінгу звертається на те, як поставити перед собою власні цілі, які реально можна досягти на тренінгу та продовжувати реалізовувати після нього. Важливо кожному учаснику тренінгів усвідомити, як власні цілі навчання допоможуть удосконалити педагогічний досвід та цілеспрямовано підвищувати кваліфікацію.

Навчання сприяє виробленню в учасників тренінгу навичок учителя XXI століття: знати та уміти використовувати нові технології, застосовувати смартфони для мобільного навчання школярів, вести блог і залучати за його допомогою учнів до співпраці, рости учнів-творців, застосовувати проектно побудоване навчання та інші навички.

Студенти спеціальності «Математика» з додатковою спеціальністю «Інформатика» у подальшому можуть вести блоги як щоденники психолого-педагогічних спостережень під час літньої педагогічної практики, виробничої практики в школі на четвертому та шостому курсах, у ході асистентської практики у ВНЗ. Доцільність тих чи інших електронних форм звітності за результатами практики досліджуємо сумісно з завідувачкою навчальним відділом Криворізького педуніверситету, доцентом С. Л. Мальченко, відповідальною за організацію практики в університеті Л. С. Цоуфал, доцентом кафедри інформатики та прикладної математики С. В. Шокалюк. За результатами пілотного проекту подали рекомендації: в якості щоденника психолого-педагогічних спостережень доцільно писати блог, розміщуючи у його повідомленнях відеофрагменти та світлини проведених заходів.

«УН», 2014; сашім КДПУ 2018

Доцент КДПУ Наталя Хараджян: «Від LEGO - до роботів»

2017 року у Кривому Розі вперше пройшов фестиваль «Місто професій». Це національний, соціальний та профорієнтаційний проєкт, що дає можливість кожній дитині спробувати себе в різних професіях.

– «Робоче місце» математика і вчителя математики було надзвичайно привабливим завдяки старанням доцента кафедри математики та методики її навчання Тетяни Григорівни Крамаренко та студентів спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика), – розповідає **старший викладач Дмитро Бобилєв**. – Було здійснено відповідне оформлення, наявні атрибути професії та запропоновані цікаві конкурси з метою донести дітям розуміння, якою привабливою та яскравою є професія математика і вчителя математики. Гості фестивалю переконалися, що у вік технологій не можна обійтися без знання математики. А без вчителів у школі? Знову «Ні»! Тому професія «Учитель математики» буде затребуваною завжди! Студенти продемонстрували, що вміти застосовувати математику надзвичайно цікаво, корисно і перспективно. Після проходження «робочого місця» вчителя математики звідусіль було чути, як діти ділились з батьками своїми враженнями про те, що їм сподобалась ця професія. Тож, кафедра математики та методики її навчання КДПУ не прощається із «Містом професій», а чекає на нові зустрічі!

Студенти представляють професію вчителя математики

– Кафедра фізики та методики її навчання представила професію "Фізик" та "Астроном", – розповідає **доцент Світлана Леонідівна Мальченко**. – Найцікавіше гостям заходу було дізнатися про роботу астрономів. Більшість дітей знали назви планет і як за сонячним годинником визначити час. Сонячна погода у цей день посприяла перевірці правильності сонячного годинника. Школярі

швидко знаходили на карті сузір'я та дивилися у телескопи, до яких черга не зникала протягом трьох годин. Досліди з фізики також захоплювали всіх гостей. Зокрема, потрібно було визначити кут, під яким кидають кульку, щоб вона полетіла якнайдалше. Цей дослід запам'ятають навіть ті, хто й не вгадав. І навіть невеликий дощик перед фестивалем не завадив гарному настрою.

Від LEGO – до роботів

Освітня реформа «Нова українська школа», яка стартувала в школах України, передбачає використання у навчанні школярів нестандартних підходів, інноваційних технологій. Першокласники, серед яких 7,5 тис. юних криворіжців, отримали «6 цеглинок» з набору конструктора LEGO. LEGO – не стільки іграшка, як важливий інструмент для впровадження сучасних та цікавих дітям методик навчання. З різнокольорових «цеглинок» діти у ході навчання та гри збирають та конструюють різні за складністю фігури, що допомагає їм розвивати логіку, оволодівати простими математичними моделями та алгоритмами, навчитися зосереджуватися, працювати в команді, проявляти ініціативу та винахідливість. Проект втілюється у співпраці між МОН України та датською компанією-виробником The LEGO Foundation.

Прихильність освітян Китаю та Сполучених Штатів Америки вже завоювали нові набори «Експрес «Юний програміст»» для навчання дошкільнят програмуванню, що об'єднує фізичну у цифрову гру. Очікується, що на офіційному сайті LEGO Education новинка стане доступною для замовлення для українських дошкільнят вже навесні 2019 року. Діти зможуть зануритися в улюблену гру з залізницею, керуватимуть потягом, використовуючи п'ять різнокольорових активних елементів, кожен з яких відповідає за певну дію поїзда. Заняття з новим набором допоможуть малечам отримати початкові уявлення про такі речі, як послідовності, цикли та алгоритми, освоїти ази програмування і розвинути ключові навички XXI століття, такі як вміння співпрацювати і спільно вирішувати завдання.

Учнів основної та старшої школи приваблює робототехніка. Команди окремих навчальних закладів уже брали участь у міських та всеукраїнських змаганнях з конструювання та програмування роботів і досягли певних успіхів. Грант на обладнання сучасної лабораторії робототехніки у 2018 отримали освітяни Криворізького Покровського ліцею, зокрема розробник проекту, учитель інформатики Олег Давиденко.

Більше 200 роботів PharmBot працюють в аптеках по всій Україні, зокрема і в Кривому Розі. Робот виводить аптеку на принципово новий рівень як з обслуговування покупців, так і за кількістю продажів.

– Мені дуже сподобалася якість обслуговування клієнтів у роботизованій аптеці, – каже покупець Оксана Величко. – Робот знаходить і видає одну упаковку ліків протягом 3-7 секунд. За рахунок високої швидкості обслуговування істотно скорочуються черги, збільшується прохідність аптек. І виходить економія на ціні ліків за рахунок скорочення робочих місць.

«Школа робототехніки» в Криворізькому педуніверситеті

Далі про тих, хто навчає і навчається конструювати роботів.

– Я представляла на заході кафедру інформатики та прикладної математики, а також професії «Прикладний програміст» та «Учитель інформатики», – розповідає **доцент Наталя Анатоліївна Хараджян**. – Дякую колегам і родині за підтримку та розуміння. А ще... роботу Lego Mindstorm, який настільки зацікавив дитвору, що вже за місяць вперше в Кривому Розі у приміщенні молодіжного центру КДПУ StudHub відкрилася «Школа робототехніки» для учнів 5-11 класів. Сформовано пілотні групи зі школярів з невеликою наповнюваністю, щоб навчання було наближеним до індивідуального. Коли демонструвала учасникам заходу мініатюрних, але бездоганно працюючих роботів, створених на основі конструктора LegoMindstormsEV3, то побачила, яке захоплення це викликало у дитвори.

Н. А. Хараджян проводить заняття у школі робототехніки у КДПУ

Вчителі Центрально-Міської гімназії привели своїх учнів та спробували самостійно зібрати першу модель. Проте вони визнали, що в даній діяльності навіть програють молоді і вважають, що за ними наше майбутнє. Під час занять з'явилась нова ідея – провести батл між дорослими та дітьми на швидкість збирання роботів. І побачити хто переможе: досвід та зрілість чи діти, які виростили на конструкторах Lego.

– В цілому провели дуже багато майстер-класів та виступали на різних фестивалях з виставками, – ділиться досвідом роботи Наталя Хараджян. – Завжди біля нас багато дітей, що надзвичайно радує. Оскільки головна мета нашої школи – це пропаганда та популяризація робототехніки в нашому промисловому місті, ми хочемо показати, що якісну освіту можна отримати в рідному місті. У січні ми пройшли тренінг у офіційного представника компанії Lego в Україні «Інноваційні освітні рішення» та отримали сертифікати. Всі викладачі школи мають подібні сертифікати, який дає право проводити заняття, здійснювати методичну і проектну роботу на наборах Mindstorms EV3 Education.

Своєю діяльністю зацікавили вже й наших студентів. Наприклад,

студенти фізико-математичного факультету КДПУ Владислав Няньчук, Дмитро Щербина, Ксенія Юшманова, Тетяна Стопкань та аспірантка Галина Іванова пройшли тренінг з робототехніки у Києві.

– *Що пропонуєте школярам з робототехніки?*

– Насамперед, ознайомлення з галуззю робототехніки, навчання першим крокам у програмуванні роботів та мікроконтролерів, допомогу в розвитку творчого мислення та навичок командної роботи. А ще заняття у «Школі робототехніки» допоможе допитливій молоді більше дізнатися про Інтернет речей, створення «розумних будинків» за допомогою мікроконтролерів Arduino, що є складовою нашого сучасного життя.

– *Як готуєте майбутніх програмістів та учителів інформатики, щоб вони у подальшому навчали робототехніки криворізьких школярів?*

– Упродовж навчання студенти програмують різними актуальними на сьогодні мовами – C++/C#, Python, опановують робототехніку, технології розробки програмних засобів, створюють власні комп'ютерні ігри та сайти, програмують мікроконтролери, досліджують моделі суспільно значущих процесів тощо. Викладачі кафедри у навчанні використовують як класичні, так і сучасні інноваційні технології навчання. Нині вони опановують теоретичні засади та апробують на практиці провідні технології STEM-освіти (Science-наука, Technology-технології, Engineering-інженерія, Mathematics-математика), які спрямовані на забезпечення потреби суспільства у висококваліфікованих інженерних кадрах. Особисто я з початку нового навчального року викладаю новий і надзвичайно необхідний для сучасної молоді курс «Інформатична Stem-освіта». Зацікавленим школярам та батькам радимо приєднатися до групи «Школа робототехніки» та сторінки на Facebook.

«ДГ», 2018

Учитель математики Галина Моськіна: «Навчаючи, дивуй!»

Про особливості навчання математики сучасних школярів та використання інноваційних технологій бесідуємо з **учителем вищої категорії, учителем-методистом, заступником директора** з навчально-виховної роботи Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 126 **Г. В. Моськіною**. Галина Валентинівна – випускниця фізико-математичного факультету Криворізького педагогічного інституту 1976 року. Отримавши диплом з відзнакою і здобувши професію «вчитель математики», ось уже понад чотири десятки років працює у школі.

Галина Валентинівна неодноразово представляла учительську спільноту на конкурсах педагогічної майстерності. Зокрема, 2004 року посіла призове місце в обласному турі Всеукраїнського конкурсу для заступників директорів шкіл з навчально-виховної роботи, має низку публікацій у науково-

методичних виданнях, охоче надає допомогу молодим учителям, які нещодавно почали працювати у школі.

Г. В. Моськіна на громадських засадах бере активну участь у роботі секції педмайстерності на рівні району та міста, часто виступає з презентацією досвіду роботи на фестивалях педагогічних ідей, де представляє управлінські аспекти забезпечення інноваційної діяльності освітян району з реалізації завдань проблеми «Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості». Зокрема, висвітлювала системно-цільовий підхід у створенні та функціонуванні моделі «Заклад креативної освіти».

– *Галино Валентинівно, які акценти розставляєте для себе у навчанні математики сучасних школярів?*

– Як відомо, курс математики основної школи логічно продовжує реалізацію завдань математичної освіти учнів, розпочату в початкових класах. А далі у старшій школі продовжуємо реалізацію завдань основної школи і пропедевтику отримання вищої освіти, розширюючи і доповнюючи ці завдання відповідно до вікових і пізнавальних можливостей школярів. Учителю потрібно постійно працювати над вдосконаленням методики навчання. Наприклад, зараз в основу побудови змісту й організації процесу навчання математики покладено компетентнісний підхід, на часі запровадження STEM-освіти, використання сучасних ІКТ. Навчання математики передбачає не лише формування предметної математичної компетентності, але й має зробити певний внесок у формування окремих ключових компетентностей, які є більш загальними і виходять за межі одного предмета. Важливо вчити сучасних школярів самостійно навчатися, здобувати знання, грамотно формулювати і висловлювати судження.

– *Математику всім потрібно вивчати?*

– Безумовно! В учнів необхідно формувати ставлення до математики як до невід’ємної складової загальної культури людини, необхідної умови її повноцінного життя в сучасному суспільстві на основі ознайомлення з ідеями і методами математики як універсальної мови науки і техніки, ефективного засобу моделювання і дослідження процесів та явищ навколишнього світу. Учні мають уміти моделювати з використанням математики численні реальні ситуації та пояснювати здобуті результати.

– *Як реалізуєте діяльнісну спрямованість навчання?*

– Насамперед, через постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практичну спрямованість навчання. Наприклад, важливо не лише показувати виникнення математичного факту із практичної ситуації, а й ілюструвати його застосування на практиці. Я систематично використовую історичний матеріал. Завдяки цьому підвищується інтерес школярів до вивчення математики, що пробуджує критичне ставлення до фактів, стимулює потяг до наукової творчості. Орієнтуюся у практичній діяльності на основні риси технології високопродуктивного уроку, яку презентує, зокрема, дослідниця А. Окунева.

– *Що саме подобається з її педагогічних ідей?*

– Головна ідея продуктивного навчання – активна самостійна навчальна діяльність учнів, спрямована на практичне досягнення успіхів. Мені імпонує низка рекомендацій А. Окуневої щодо створення та підтримки високого рівня пізнавального інтересу й самостійної розумової активності учнів, застосування різноманітного арсеналу методів і засобів навчання, тренінгу способів розумових дій, ощадливої та доцільної витрати часу; розвитку особистісних якостей школяра і, насамперед, самокеруючих механізмів особистості. Взагалі, продуктивність навчальної праці учнів передбачає чітку націленість на реальний, конкретний, кінцевий, власно значимий продукт, створений ними у рамках пізнавальної діяльності під час опанування предмету, на підставі знань, якими вони володіють.

– *Як технологізуєте процес продуктивного навчання?*

– Насамперед, учні здійснюють самостійний пошук відомостей на основі перенесення засвоєних знань і вмінь. Для цього потрібно створювати навчальні проблемні ситуації, коли учням необхідно самостійно знайти відповідь, але для цього не завжди достатньо засобів. Учитель виступає в ролі консультанта і наставника. Зрештою, освітні цілі продуктивних технологій – отримання конкретного продукту в результаті самостійної предметної діяльності школяра відповідно загальних вимог навчання. Здавна говорили, що розум людини – це не посудина, яку треба наповнити. Це вогонь, який належить запалити. А тому одним із методичних прийомів, які впливають на формування мотивації учнів, – дивуй!

– *Як виглядають навчальні продукти учнів, які форми їх представлення?*

– При опануванні учнями предметів природничо-математичного циклу продуктом їх навчальної діяльності виступають розповідь, доведення формул, теорем, властивостей, законів, теоретичних положень, складені учнями опорні конспекти, схеми, алгоритми розв'язування задач. А ще такими можуть бути складені чи дібрані учнями контрольні тести чи задачі, які, наприклад, охоплюють знання з різних предметів, розроблені комп'ютерні програми чи презентації учнівських проєктів. Безперечно, використання комп'ютерної техніки та інформаційних технологій значно підвищує ефективність процесу навчання завдяки його індивідуалізації, зворотного зв'язку, розширенню наочності.

– *Учителі дедалі ширше використовують ІКТ у навчанні школярів?*

– Нещодавно в школах Покровського району завершилась апробація бібліотек електронних наочностей «Алгебра 7-9 клас» та «Геометрія 7-9 клас». При умілому застосуванні конструкторів уроків з електронних наочностей можна якісно посилити дидактичні можливості вчителя як при поданні теоретичного матеріалу, так і під час розв'язування задач. Для забезпечення якісної підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з математики використовуємо програму «Тестові завдання. Математика».

Багато вчителів нашої школи разом з педагогами загальноосвітніх навчальних закладів України активно долучалися до дослідно-

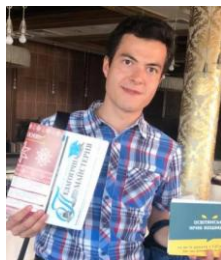
експериментальної роботи з теми «Хмарні сервіси в освіті», співпрацювали з доктором педагогічних наук Світлою Литвиною. Хмарні сервіси у навчанні школярів використовують не лише учителі природничо-математичних дисциплін, як, наприклад, учитель математики Наталя Алтинова, але й гуманітарії. Зокрема у ході семінару, проведеного восени, ділилися досвідом роботи з педагогами Кривого Рогу учителі-мовники нашої школи. До підготовки і проведення семінару долучилася Наталя Степанівна Терьохіна – одна з кращих учителів української мови та літератури у місті. Впровадження комп'ютерно-орієнтованих освітніх технологій у навчанні на сьогодні є визначальним чинником розвитку інформаційної культури учнів.

– Які ще активні форми роботи використовуєте для підвищення майстерності педагогічних кадрів?

– Організуємо на рівні школи, а то й району чи міста методичні турніри, фестивалі, диспути, аукціони методичних ідей, педагогічні виставки, лабораторії педагогічної майстерності або й авторські семінари чи захисти інноваційних проєктів. Надзвичайно корисні ділові та рольові, дидактичні ігри, дебати чи участь у дискусійних клубах. Адже педагогічна майстерність і творчість учителя – запорука створення умов для розвитку інноваційного потенціалу та самореалізації особистості учня.

Сайт КДПУ, 2018

Випускник Криворізького педуніверситету Станіслав Федосєєв увійшов до ТОП-20 кращих учителів України

На початку осені в Одесі пройшов конкурс «Global Teacher Prize Ukraine 2017» («Світовий учительський приз "Україна"») на звання кращого вчителя нашої країни, у якому взяв участь і **випускник Криворізького педуніверситету Станіслав Федосєєв** (на фото). Чим зачарував куратора проєкту, ведучу інформаційної програми на телеканалі «1+1» Наталю Мосійчук та принципових членів журі конкурсу молодий учитель математики та логіки, християнської етики, учитель-новатор?

– Насамперед тим, що він захоплює дітей ідеєю навчання, а далі супроводжує учнів у навчально-виховному русі і стає для них старшим товаришем-порадником, – відгукуються про нього колеги. – Станіслав – справжній експерт з мотивації навчальної діяльності школярів та активізації їхньої пізнавальної діяльності. Він прагне, щоб кожен його учень бачив особистісний сенс у вивченні математики. А у створеному вчителем середовищі партнерства, взаємодопомоги та взаєморозуміння, де переважає демократичний, довірливий характер стосунків, діти розвиваються та засвоюють матеріал набагато краще.

А ще Станіслав систематично використовує на уроках методи інтерактивного навчання. Він прибічник проведення занять з використанням платформи для дистанційного навчання, вебінарів, запроваджує логічні руханки на уроках. Можливо, саме тому його учні вступають до кращих вишів, перемагають у престижних конкурсах та олімпіадах. Та найголовніше – учитель несе людям добро, виховує щасливих та успішних особистостей.

Криворізький педуніверситет плекає педагогів-новаторів

Навчаючись в університеті, Федосєєв був кращим студентом фізико-математичного факультету і мав відмінні успіхи в навчанні, високі досягнення в науково-дослідницькій діяльності, отримував іменну стипендію Григорія Гутовського, а пізніше Президентську стипендію.

На сьогодні Станіслав – аспірант Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Він має низку публікацій у спеціалізованих наукових виданнях [81], підготував до захисту дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата педагогічних наук із теорії та методики її навчання під керівництвом канд. пед. наук, доцента Віталія Ярославовича Забранського. С. Федосєєв розповів нам, чому вирішив присвятити своє життя вчителюванню та у чому може полягати його непересічний внесок у цю професію.

– Спеціальність у педагогічному виші обрав одразу, адже математика у школі завжди мене надихала і я отримував справжнє задоволення від процесу розв'язування задач. І зараз впевнено можу сказати собі: «Стасе, ти свого часу з Божою допомогою і підтримкою рідних людей зробив абсолютно правильний вибір». Під час навчання я багато читав науково-педагогічної, математичної, соціонічної, психологічної літератури. Ще зі студентських років почав особливо захоплюватися дослідженнями з соціоніки, особистісного саморозвитку та зростання. Ці знання активно впроваджую нині у своїй професійній діяльності.

П'ять років навчання в рідному Криворізькому педуніверситеті промайнули швидко. Храм Знань – фізико-математичний факультет – назавжди залишиться в моїй душі та пам'яті, де б я не був у цьому великому світі. Наш факультет випромінює неймовірну енергетику, що з року в рік стає все сильнішою та всеохоплюючою. Варто наголосити, що не лише стіни стають нам рідними там, де ми проводимо багато часу, де проживаємо частинку нашого життя. Люди..., саме люди стають нам рідними у тих місцях. Зазвичай залишаються у пам'яті емоції, які викликали у нас одностудентські.

Щиро дякую усім викладачам рідної кафедри математики та методики її навчання, іншим викладачам університету, які сприяли формуванню мене як педагога-професіонала. Особливо тепло постійно згадую і зичу найміцнішого здоров'я та успіхів доценту кафедри математики та методики її навчання Тетяні Григорівні Крамаренко за те, що долучила мене до використання у роботі ІКТ, зокрема системи MOODLE; керівнику моєї магістерської роботи, доктору педагогічних наук, доценту Ірині Василівні Лов'яновій; доцентам

Ларисі Олександрівні Черних, Наталії Володимирівні Богатинській та Петру Івановичу Ульшину, старшим викладачам Галині Миколаївні Білоусовій, Світлані Геннадіївні Шиперко, Дмитру Євгеновичу Бобилеву, доцентам кафедри психології Світлані Федорівні Устименко та кафедри філософії Михайлу Максимовичу Холіну. Хай і надалі живе та процвітає наш педагогічний університет та рідний фізико-математичний факультет.

– *Стасе, чому тобі подобається робота у школі?*

– Це можливість змінювати світ, а зміни світу починаються з самого себе. Це навчання, самовдосконалення, можливість розвиватися разом з учнями, ставлячи перед собою все нові цілі. А ще можливість нести добро, виховувати у своїх школярів ширість, доброту, дружельюбність, працьовитість. Для мене найбільш важливим є процес виховання.

– *Які досягнення мають учні саме завдяки твоїй участі?*

– Дещо незручно самому говорити про мої ж досягнення. Намагатимуся бути якомога об'єктивнішим. Мої учні вірять у свої сили, вони зацікавлені вивчати математику і розуміють, навіщо вона їм потрібна. Діти перебувають у психологічно комфортному навчальному середовищі. І це не просто красиві фрази, це реалії мого педагогічного сьогодення. Усе це сприяє тому, що мої учні мають високі показники навчальних досягнень. Ви розумієте, питання якості навчальної діяльності відносно та суб'єктивне. Воно має розглядатися лише у порівнянні з власними показниками успішності школяра в минулому. А такий приріст є у набутих компетентностях моїх учнів.

ТОП-20 кращих учителів України. Станіслав 5-й ліворуч (з архіву С. Федосєєва)

– *Маєш яскраві приклади прищеплення учням любові до вивчення математики?*

– Один дуже здібний до математики учень не бачив особистісного сенсу її вивчення. Його постійною фразою було таке: «Мені математика не потрібна, я буду біологом». Він дійсно цікавився біологією на науковому рівні, займав призові місця на міських олімпіадах з біології, посідав перші місця у захисті

наукових робіт у МАН. Я певною мірою дослухався до побажань учня. Він виконував індивідуальні домашні завдання, пов'язані з біологією: розрахункові практичні роботи про тварин-рекордсменів, про здоров'я людини, раціон харчування людини і тварин, використання статистики під час опрацювання наукових даних з біології, виконував інтегровані проєктні роботи з математики та біології. А усі суто шкільні задачі з математики юнак розв'язував для того, щоб тренувати свій мозок, розвивати логічне мислення, зрештою, скласти ЗНО. І цього було достатньо для учня, щоб він захопився математикою й побачив особистісний сенс у її вивченні. Пишаюся, що цей учень склав ЗНО з математики на 190 балів.

Учитель має постійно навчатися

– Одна із реальностей сьогодення – навчатися впродовж життя. Стасе, як ти це реалізуєш?

– Крім навчання в аспірантурі й роботи у школі, відвідую інші освітні заходи. Нещодавно побував на тренінгу "LifeWorkX". LifeWorkX – це інструментарій, який допомагає людині зрозуміти себе; пізнати, як вона приймає рішення, як власне минуле впливає на підхід до виховання дітей; переглянути свої сильні сторони, свою неповторну історію, а також, що з цими унікальними знаннями робити далі. На тренінгу познайомився з типологією Майєрс-Брігс (МВТІ). Вона є аналогом молоді науки соціоніки. Дізнався, що мій тип INTJ (за МВТІ) і «логіко-інтуїтивний інтроверт» (за соціонікою). Сподіваюся, що отриманий досвід допоможе мені краще навчати математики.

– Станіславе, ти розробляєш методику інтерактивного навчання старшокласників початків математичного аналізу. Розкажи, яких результатів вдалося досягти?

– Наукова новизна мого дослідження полягає в тому, що вперше в Україні визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено дидактичні умови інтерактивного навчання учнів старшого шкільного віку математики за комунікативно-діалогового та комп'ютерно-мультимедійного підходів. Побудовано концептуальну модель інтерактивного навчання старшокласників алгебри і початків аналізу, розроблено методику реалізації визначених дидактичних умов у процесі навчання математики у старшій школі, удосконалено підходи до оцінювання навчально-пізнавальних досягнень старшокласників при інтерактивному навчанні математики, до організації навчання на основі платформи MOODLE та проведення вебінарів із урахуванням специфіки інтерактивного навчання математики; набула подальшого розвитку методика застосування інтерактивних форм і методів навчання старшокласників початків математичного аналізу; визначена роль і місце вчителя при інтерактивному навчанні математики.

Використовую методи інтерактивного навчання учнів

– Як саме ти навчаєш своїх учнів?

– Проводжу за системою інтерактивного навчання уроки математики та

логіки, здійснюючи при цьому комунікативно-діалоговий підхід. Працюю за технологією перевернутого уроку. Часто проводжу вебінари з математики; навчаю учнів за допомогою Viber, Skype, соціальних мереж, у системі інтерактивного навчання математики на основі платформи для дистанційного навчання. Мною створено і постійно удосконалюється курс «Початки математичного аналізу» на основі платформи MOODLE.

Мої учні часто виступають у ролі вчителів, проводять фрагменти уроків або й повністю уроки. Систематично проводжу інтегровані уроки математики та логіки, англійської мови, інформатики, біології, фізики, економіки, літератури. На своїх уроках систематично використовую літературні хвилинки морально-християнського та математичного змісту. Пропонуючи практичні роботи з математики, реалізую компетентнісно направлений підхід в освіті. Наприклад, темами практичних робіт є: «Ремонт кімнати», «Здійснення закупівель в акційний період», «Україна і математика», «Здоров'я людини в цифрах», «Тварини-рекордсмени», «Планування сімейного бюджету» та інші. Мої учні беруть активну участь у підготовці та захисті науково-дослідних проєктів з математики. Вони знімають тематичні відео та пишуть блоги з математики.

– *Розкажи про свій підхід до застосування інноваційних та ефективних освітніх практик, зокрема, інтерактивного навчання.*

– Під інтерактивним навчанням учнів математики розумію таке навчання, при якому відбувається як взаємодія школярів з власним досвідом навчально-пізнавальної діяльності, так і з досвідом інших учнів (досвід усвідомлюється, акумулюється, систематизується). Сутність його полягає в організації спільного процесу навчання, коли відбувається реалізація природної потреби школярів до діалогу, полілогу в навчальному середовищі, структура і зміст якого сприяють досягненню основної мети вивчення математики у старшій школі. Завдяки йому учень стає активним учасником процесу навчання, тому що навчальний процес здійснюється за умови активної, позитивної взаємодії всіх учнів. Завдяки інтерактивним методам навчання в учнів зростає інтерес до знань, вони свідоміше засвоюють навчальний матеріал, їх позиція в навчанні стає активною.

Інтерактивне навчання здійснюю за двома підходами: комунікативно-діалоговий (з використанням методів навчання, які сприяють ефективній міжособистісній комунікації; інтеракція – посилена взаємна діяльність – відбувається у режимі «людина-людина») та комп'ютерно-мультимедійний (з використанням оргтехніки, комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання; інтеракція відбувається переважно у режимі «людина-програмне забезпечення»).

Кожен мій інтерактивний урок має таку структуру: мотивація навчальної діяльності (5% часу); представлення теми та очікуваних результатів (5% часу); надання необхідних відомостей, актуалізація опорних знань (10-15% часу); центральна частина уроку – інтерактивна вправа (50-60% часу); оцінювання результатів уроку, рефлексія навчальної діяльності (10-20% часу). Рефлексія є ключовим поняттям інтерактивного навчання. Тому треба

дати можливість кожному учню (або принаймні групі учнів) прорефлексувати щодо результатів навчально-пізнавальної діяльності, емоційного стану школярів, досягнень, труднощів тощо.

– *Які саме методи інтерактивного навчання використовуєш?*

– На уроках математики використовую 5 груп методів. До першої належать методи, які сприяють виявленню емоційного стану учнів, створенню сприятливої атмосфери заняття: «Рукостискання», «Командний клич», «Зобрази фігуру», «Якби я був математичним поняттям». До другої групи належать методи, які сприяють формуванню вмій та навичок вирішення проблемних навчальних ситуацій, розв'язуванню задач: «Парна робота», «Ротаційні трійки», «Два – чотири – всі разом», «Карусель». Ефективному вивченню нового матеріалу сприяють методи «Учень навчає учня», «Ажурна пилка», «Міні-лекція». Щоб здійснити самоаналіз учнями власної свідомості, внутрішніх психологічних актів і рівня досвіду, усвідомлення навчального матеріалу, учням варто скористатися методами: «Закінчи фразу», «Анкета», «Оцінка «приросту» знань та досягнення цілей», «Плюс – мінус – цікаво». Щоб здійснювати пошук різних способів розв'язування одного завдання, привертати увагу учнів до складних або проблемних питань у навчальному матеріалі, застосовую «Мозковий штурм», «Незакінчені речення», «Асоціативний куш».

Мої учні проводять уроки та фрагменти уроків у рамках технології перевернутого уроку та інтерактивної технології «Учень навчає учнів». Практика показує, що це сприяє глибокому засвоєнню знань, умій та навичок з теми тим учнем чи групою учнів, які проводили урок; решта школярів залучені до активної роботи, що сприяє високій результативності навчання. Але підготовка таких уроків має бути надзвичайно ретельною. Учителю дає учню-вчителю дані про те, де можна ознайомитися з новими фактами та подивитися розв'язання задач з певної теми. Також учитель надає план виступу учню-вчителю, повідомляє про те, на які моменти в темі варто звернути увагу. Зв'язок з учнем варто підтримувати, використовуючи електронну пошту, соціальні мережі, програми Skype, Viber тощо. Під час самого уроку вчитель не втручається у пояснення матеріалу учнем, але, у разі потреби, допомагає йому. Учні під час уроку ставлять питання учню-вчителю у разі незрозуміння навчального матеріалу або коли потребують його уточнення.

Пишемо з учнями математичні твори

– *Які ще цікаві форми роботи пропонуєш своїм учням?*

– Наприклад, написання творів з математики. Наведу приклади тем: «Які враження залишилися у мене від уроків математики під час вивчення теми?», «Математика у моєму житті», «Навіщо вивчати математику?», «Що змінилося в моєму розумінні математики?», «Математика: за чи проти», твір-фантазія «Що було б на Землі, якби не було математики?», «Значення математики в житті людини».

Мою методика можна повністю використати в різних класах під час викладання математики (раджу усім спробувати, якщо ще не відтворювали). Під час викладання інших предметів можна задіяти основні елементи, наповнивши технологію змістом певного навчального предмету.

– *Наведи приклади визнання оточуючими досягнень у твоїй роботі.*

– Ви знаєте, у плані визнання діяльності моїми учнями, батьками, колегами, адміністрацією, я на 100% щаслива людина, адже постійно відчуваю їх підтримку, позитивну енергетику. Для мене мої колеги, батьки, діти є друзями. З багатьма з них я підтримую стосунки у позанавчальний період через зустрічі, прогулянки, телефонні дзвінки, соціальні мережі. Я щасливий від цього і намагаюся зробити моїх друзів, знайомих щасливішими за мене. У цьому, можливо, й полягає секрет мого успіху.

– *Береш участь у волонтерському русі?*

– Маю вагомий досвід суто виховної роботи. Щороку з 2008 року служу у християнському таборі «Золотий будинок», таборі для дітей, чії батьки перебувають у зоні АТО, «Джерело надії». Займаюся постійно самоосвітою, через що близькими є глибинні питання психології як загальної, так і вікової та педагогічної, соціоніки й основ психіатрії. Маю певний досвід роботи з дітками з особливими потребами (аутизм, дислексія, «сонячними») під час роботи у волонтерських християнських клубах, у літніх та зимових таборах для такої категорії дітей.

Флешмоб з математики та фізики «Твори добро»

– *Стасе, що для тебе є показником успіху людини?*

– У професії – попит на мою діяльність. Історія свідчить, що одним з основних сенсів людського існування незалежно від територіальної, національної, політичної приналежності є бажання людини бути щасливою та успішною, задоволеною своїм життям. Аналізуючи життя людей, яких по праву можна назвати успішними (це Генрі Форд, Стів Джобс, Нік Вуйчич, Брайан Трейсі та інші), я дійшов висновку, що людина для цього має бути гармонійно розвиненою духовно, інтелектуально, фізично, має бути максимально реалізованою у таких п'яти сферах: «Дій!», «Впливай!», «Живи!», «Багатій!», «Люби!». Успіх людини, як громадянина світу, на мою думку, визначається тим, наскільки вона реалізована у кожній з цих сфер.

– *Як конкретно впроваджуєш цю концепцію?*

– Основні засади цієї концепції розміщую у соціальних мережах. Більшість батьків, вчителів і дітей ці пости бачать, обговорюють, коментують. Цю концепцію популяризую словесно під час проведення флешмобу добра у BIGO LIVE, а ще використовую на своїх уроках. На мою думку, рамки уроку дозволяють здійснювати найбільший вплив на сфери «Дій!» та «Впливай!», адже своїм учням я допомагаю побачити особистісний сенс у вивченні математики, логіки, визначити особистісні цілі життя, допомагаю поєднати цілі вивчення математики з прагненнями у житті. Недарма у мене уроки

проходять за технологією інтерактивного навчання, адже вона по максимуму розвиває сферу учнів «Впливай!»: навчає мудро взаємодіяти один з одним, формує навички ораторського мистецтва, групової, парної, командної комунікації тощо. Набутий досвід, без сумніву, знадобиться будь-якій людині в особистісному та професійному житті.

– *У чому саме ти можеш бути прикладом для учнів, батьків та колег?*

– Мій вплив на спільноту полягає у наступному. Кожна діяльність, яку здійснюю, ґрунтую на морально-християнських цінностях. Займаюся волонтерською діяльністю: допомагаю дітям соціально-нестабільної категорії населення, дітям учасників АТО, дітям з особливими потребами. Я є організатором та учасником окремих заходів, здійснених у рамках 500-річчя Реформації. А також організатором і основним учасником флешмобу «Твори добро» серед дітей, підлітків та молоді в онлайн режимі за допомогою додатку для проведення онлайн-трансляцій (стрімів) у середовищі BIGO LIVE.

– *У чому суть цього флешмобу?*

– Я безкоштовно допомагаю учням у вивченні математики в онлайн режимі шляхом комунікації з ними за допомогою аудіо- та відеозв'язку. Після цього даний учень має допомогти двом людям у виконанні доброї корисної справи та надіслати фото-, відео-, аудіо- чи текстовий звіт на мою електронну адресу. Акцентую увагу, що допомагати варто, у першу чергу, незнайомим (тобто побачити потребу й реалізувати її), якщо зовсім важко знайти незнайомих, то допомагати варто вже друзям, родичам, близькому оточенню. Таким чином, «дерево добра» розростається і дає нове коріння, тобто до цього флешмобу долучаються інші вчителі. На даний момент на цій платформі проводиться такий же флешмоб ще й з фізики.

Ви не уявляєте, як це захоплює брати участь у такого роду заходах. Закликаю усіх небайдужих долучатися до цього.

– *Тебе часто запитують: «Навіщо тобі це потрібно? Які твої особистісні мотиви?».*

– Звісно. Відповідаю так: «Я переконаний, що зміни у суспільстві починаються з тебе. Чисте серце людей здатне здійснювати великі благородні справи. Враховуючи, що багато проблем у цьому світі через вроджену людську гріховність, морально-християнську незрілість людей, через егоїзм, хочу, у першу чергу, у собі викорінювати ці вади. Беручи участь у такому флешмобі, ми разом з вами розвиваємо у собі альтруїстичні звички, виробляємо навички робити для оточуючих добрі справи, викорінюємо зі свого серця усякого роду «бруд», «непотріб», який не робить людину щасливою. Ось у цьому вбачаю, що можу називатися рольовою моделлю для оточуючих. Словами, конкретними справами я доводжу до батьків, дітей, колег, що щасливий, успішний, задоволений цим земним життям як професійним, так і особистим. Як це добре, змінюючи себе, сприяти зміні цього світу на краще.

– *Як і коли прийшов до ідеї «флешмобу добра»?*

– До цієї ідеї я прийшов влітку 2016 року, коли створив і виклав на

YouTube власні відео з навчання математики. Я залишив під відео координати для спілкування через мережу, і мені почали писати різні школярі з проханням допомогти з математикою. Вони пропонували за це гроші чи якісь речі або й свою допомогу. Мені нічого не хотілося з них брати. З першого учня я нічого і не взяв. Потім мій друг порадив подивитися фільм «Запалити іншому». Цей фільм певним чином вплинув на мене і сприяв народженню ідеї «флешмобу добра». Після цього я допоміг двом учням, які знайшли мене через YouTube, і вони вже були моїми першими учасниками флешмобу. Далі цей захід було переведено на платформу BIGO LIVE.

– *Цікаво, що роблять діти для інших, як вони творять добро?*

– Це допомога харчами і грошима знедоленим; допомога літнім людям по господарству; допомога у виконанні домашніх завдань, проектних розрахунків незнайомим одноліткам; допомога у перекопуванні городу тощо. Наприклад, допомога людині, якій стало зле у метро через спеку. Це можуть бути звичайні слова підтримки. Або, наприклад, віддати свою воду чи зошит, який був у тебе на той час, для того, щоб хтось використав його в якості опихала.

– *Почуваєшся щасливою людиною, яка проявляє любов до себе?*

– Щасливі люди – це не ті, у кого все найкраще, а ті, хто отримує все найкраще з обставин. «Возлюби ближнього твого, як САМОГО СЕБЕ» (Матвія 22:39). По-справжньому любити інших ми зможемо тоді, коли будемо любити і приймати себе. Любов до себе – це не егоїзм. Егоїзм і любов до себе виключають одне одного. Людина, яка любить себе, не може бути егоїстом, а людина-егоїст – просто себе не любить. Людина, яка любить себе, ділиться своєю енергією, любов'ю, щедра, допомагає іншим, отримує задоволення від справи, яку робить. На роботі, на відпочинку, у спорті... Це людина, яка вміє довіряти і вірити у людей.

– *На завершення нашої бесіди розкажи, як сприяєш поліпшенню вчительської професії, поширенню передових практик?*

– Мій вплив на поліпшення вчительської професії полягає у тому, що я ділюся своїми педагогічними напрацюваннями і знахідками у періодичних науково-педагогічних виданнях, а також інноваційними знахідками на педагогічних нарадах, міжнародних та всеукраїнських конференціях для освітян, знімаю відео, розробляю і використовую інтерактивний дистанційний курс для вчителів математики старших класів.

На запитання інших про те, ким працюю, не опускаю очі, не ніяковію, а гордо відповідаю: «Я педагог, учитель математики». Своєю завзятістю, піднесеним позитивним настроєм і рівнем свого життя, я переконую оточуючих, що «Вчитель – це прекрасно!». Велика подяка державі, яка піклується про підвищення фінансового і соціального статусу сучасного вчителя. Переконую також студентів педагогічних навчальних закладів іти працювати у школу та використовувати у своїй педагогічній практиці інноваційні навчальні технології.

«ДГ», 2017; Сайт КДПУ, 2017

Переможець конкурсу професійної майстерності Олена Євтушенко: «У навчанні математики кулінарів виявляємо зв'язок між вивченням інтегралів і приготуванням каші»

Педагогічні напрацювання на Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти», яка проходила у Києві, у викладанні математики представляла переможець криворізького міського конкурсу професійної майстерності, **учитель-методист з 35-річним стажем О. В. Євтушенко (на фото).**

Педагогічне кредо учитель характеризує словами: «Віра в людину, в майбутнє, у науку та інноваційний пошук». В Олени Василівни є низка публікацій у журналах для профтехосвіти. Вона автор посібника «Математика в професії».

– *Олено Василівно, чи можна говорити, що половина людей математику погано знає і не розуміє, навіть її вчити? Або якщо і знає, то на рівні підрахунку отриманих грошей? І головне, як*

ви "закохуєте" учнів у математику?

– Мабуть, ті, хто не вмів застосовувати математику, розминулися у житті з тим учителем, який навчив би її любити і розуміти, – захоплено розповідає про свою професію Олена Василівна. – Коли кілька років тому прийшла працювати в профтехосвіту, відразу ж постала проблема зацікавити майбутніх робітників – кухарів, перукарів, операторів комп'ютерного набору, фотографів та кравців – премудростям, здавалося б, такої сухої науки, як математика. І стала приділяти більше уваги зв'язку математики та майбутньої професії, практичному застосуванню теоретичних знань і умінь. Перш за все, звернулася до викладачів спецпредметів і ознайомила з тим матеріалом, який закладений у їхні підручники. Стала складати за ним завдання для уроків математики. Робота була досить складна й об'ємна, але ж саме так і потрібно робити, якщо хочемо, щоб вивчення математики не тільки в профтехучилищах, але і в будь-яких навчальних закладах не було відірваним від життя і від професії. Було проведено ряд семінарів, у тому числі за сприяння Інституту ПТО НАПН України з теми «Роль математики в професійному становленні учнів».

Намагалася наблизити математику до життя, до учнів. Наприклад, коли вивчали теорію ймовірностей, ходила на заняття з колодою гральних карт, гральними кубиками, монетами, лото. Проводили з учнями різні експерименти, обчислювали ймовірності певних подій.

– Була якось у мене на заняттях група хлопців, – згадує робочі будні

Олена Василівна. – І ось коли вивчали об'єми тіл, площі поверхонь, приносила з дому гайки, гвинти, втулки. Вимірювали їх, обчислювали площі, об'єми, порівнювали результати, робили висновки.

Важливо і те, що мої починання підтримали викладачі спецдисциплін. Ми спільно проводили бінарні уроки, семінари. Наведу приклади таких занять. Виявляється, що є зв'язок між вивченням інтегралів і приготуванням каші. Потрібно було заздалегідь розрахувати, скільки крупи і води потрібно взяти, щоб приготувати кашу необхідної консистенції. Учні не тільки інтеграли обчислювали, але й заповнювали калькуляційні карти, а потім і кашу варили. Після такого уроку кашовари самостійно знайшли 16 прикладів, коли інтеграл може знадобитися їм під час опанування майбутньої професії.

А ще мої студенти пишуть творчі роботи «Математика у моїй професії». Спочатку важко починали, бо й Інтернет не завжди допомагає знайти хороші приклади. Не всі, звичайно, такі роботи зможуть виконати, але, все ж, є дуже цікаві. Запам'яталися дослідні проекти про економію ресурсів і можливі доходи, якщо шити певного виду чохла для мобільних телефонів, косметички.

– Тобто й насправді, – як говорив Норберт Вінер, – найвище призначення математики полягає в тому, щоб знаходити прихований порядок у хаосі, що оточує нас. А чи знайшли особливості у навчанні математики, наприклад, перукарів?

– Звісно. Дуже цікавий семінар провели про те, як потрібно використовувати знання про відсотки, щоб, змішуючи фарби для волосся, отримувати наперед задані відтінки. І не тільки змішували, а й фарбували один одному пасма волосся і експериментальним шляхом перевіряли теоретичні гіпотези. А як здивувалися учні тому, якої концентрації потрібно зробити розчин, щоб за один підхід брюнетку зробити блондинкою! Виявляється, що при таких концентраціях розчину клієнта просто можна зробити лисим.

– Ого! А ті, хто вдома самостійно фарбує волосся, про такі потенційні проблеми, мабуть, і не здогадуються!?

– А ще перукарі презентували цікавий проект «Геометричні криві й перетворення в перукарській справі». Наприклад, щоб зробити по-сучасному мелірування волосся, попередньо виготовляються спеціальні лекала у вигляді геометричних фігур (ромба, трапеції, кола, овалу та інших), які використовуються в процесі такої процедури. Спочатку клієнтові показують на фотографіях, яким буде мелірування, залежно від того, які лекала обрані. Після того, як клієнт визначиться з формою, він визначається з кольором фарби. Даний проект представляли на обласному конкурсі робітничих професій і посіли призове місце.

– Хто з науковців вас підтримує?

– Значну підтримку в узагальненні досвіду роботи, підготовці до публікації методичного посібника мені надав доцент кафедри математики і методики її навчання Криворізького педуніверситету А. М. Капіносів і доктор педагогічних наук Л. Л. Сушенцева, доцент М. Л. Ростока, молодший науковий співробітник лабораторії створення електронних підручників Інституту профтехосвіти НАПН

України, а також Криворізький навчально-методичний центр професійно-технічної освіти та безпосередньо Н. В. Зозуля, Т. В. Керницька, С. Є. Кичук.

Завжди повторюю слова В. О. Сухомлинського про те, що навчають не лише застосовані методи, форми роботи, але й особистість учителя. Якщо вчитель горить своєю роботою, то він запалить вогники і в учнів. І вони будуть конкурентними на ринку праці. Без елементарних знань математики фахівцям в інформаційному суспільстві не обійтись, тому що технології змінюються настільки швидко, що потрібно навчатися і вдосконалювати себе протягом усього життя.

«ДГ», 2013; сайт КДПУ

Учителі математики Тетяна Щербина й Наталя Калашнікова: «Використовуючи проектні технології, важливо навчати учнів мислити»

Формування майбутніх кваліфікованих спеціалістів починається зі школи. Зараз не так важливий обсяг знань в учнів, як уміння ними оперувати, бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, активно діяти. І хіба не від учителя залежить, наскільки охоче його учні будуть навчатися? Про використання у навчанні математики інноваційних проектних технологій бесідуємо з кращими криворізькими **вчителями математики: Тетяною Щербиною і Наталією Калашніковою.**

– На мою думку, використання методу навчальних проектів на уроках математики дозволяє, дотримуючись традиційної системи навчальних занять, уникати відриву теорії від реальної діяльності, досягати глибокого і надійного засвоєння матеріалу, що вивчається, – ділиться досвідом роботи Тетяна Михайлівна. – У сучасному розумінні проект – це намір, який буде здійснено у майбутньому. Навчальний проект для вчителя має стати засобом, який дозволить навчати учнів проектуванню, цілеспрямованій діяльності і пошуку способів вирішення проблем.

– *Тетяно Михайлівно (на фото), наведіть приклади, як зацікавлюєте учнів?*

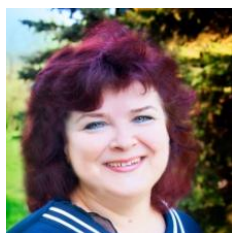
– Якось запропонувала своїм учням розв'язати задачу, у якій йшлося про дядька Панька, що заощаджував гроші на подарунок коханій тітоньці Одарці. Учні зацікавилися, в який банк нашого міста найвигідніше покласти гроші на депозитний рахунок. І це було поштовхом для нового проекту «Крок до кращого життя». Школярі об'єдналися в групи, ознайомились із рейтингами українських банків, щоб вибрати п'ятірку найкращих. Далі аналізували депозитні пропозиції обраних банків. Керуючись результатами проведеного дослідження, «порадили» дядьку Паньку кращі банки міста.

Потім дізнавалися, робітники яких професій регіону застосовують математику для розв'язування виробничих задач? Це стало поштовхом для

роботи над проектом «Професія шукає математика». Виявилось, що вміння розв'язувати задачі за допомогою рівнянь потрібне і залізничникам, і робітникам сільського господарства, і шляхобудівникам, і гірникам.

– *Знаю, що ви підготували навчально-методичний посібник з використання методу навчальних проектів у навчанні математики. Для кого він призначений?*

– Узагальнюючи власний досвід роботи, систематизувала напрацювання за методом навчальних проектів. Крім теоретичних основ запровадження інноваційних технологій навчання, розглядаю також методичні та практичні аспекти. Сподіваюся, що розроблений мною посібник «Метод проектів на уроках математики» стане у нагоді вчителям математики, зокрема молодим спеціалістам, студентам-практикантам.

– Важливо привчати школярів до виконання одного й того ж завдання різними способами і виробляти уміння визначати найкращий з них, – долучається до нашої розмови Наталя Володимирівна (на фото), вчитель математики криворізької школи №32. – Можливість свідомо знаходити краще, особливо якщо це стосується предмета власної творчості, розвиває в учнів самокритичність. А це разом із творчими здібностями – важлива риса, потрібна кожній людині як у дослідницькій, так і в практичній діяльності. Тому значну роль в активізації пізнавальної діяльності учнів відіграє пошук різних способів розв'язування задач або доведення теорем.

І ось, вивчаючи з восьмикласниками теорему про середню лінію трапеції, у рамках навчального проекту відшукали й представили 14 способів її доведення. Вивчаючи теорему Піфагора, знайшли більше десятка доведень. А який багатий тут матеріал для практичного застосування! І висоту дерев вимірюй, і відстані до недоступних об'єктів.

– *Що дає така багатоваріантність розв'язування завдань?*

– Найголовніше, розвивається гнучкість мислення та здатність прогнозувати. А ще з'являється можливість вибрати найраціональніший спосіб розв'язування, перевірити правильність розв'язання даної задачі, сприяти мобілізації всіх знань учнів, виявити винахідливість і оригінальність мислення. Не менш важливо систематизувати й узагальнити навчальний матеріал, установити міжпредметні зв'язки. Яке тільки моральне задоволення отримує учень, який знайшов новий спосіб розв'язування задачі, ще не представлений його однокласниками!

– *Мені надзвичайно запам'яталося, Наталю Володимирівно, коли розповідали про те, як цікаво ілюструє умови задач для п'ятикласників. То на яблучках з кольорового паперу, то на рибках...*

– Було таке, було... Часто з учнями такого віку це практикую. Вони із зацікавленням виходять до дошки і розв'язують «виловлену» задачу.

– *Як впливає на підлітків участь у навчальних проектах?*

– Важливими цілями пропонованої технології є розвиток в учнів самостійності та здібності до самоорганізації, формування високого рівня культури, адекватної самооцінки, – розмірковує Наталя Володимирівна. – Розвиваються здібності до співробітництва, комунікабельність, уміння працювати в команді. А ще толерантність, терпимість до чужої думки, уміння вести діалог, знаходити компроміси. Результатом роботи вчителя є активна, творча діяльність учня, далека від простої репродукції. Навіть якщо учні відкривають, створюючи власні проекти, те, що вже давно відкрито і створено наукою, все ж вони розкривають суб'єктивно нові для них факти та будують нові для себе поняття, а не отримують їх в якості готових від учителя чи з підручників.

Досить розповсюджену у підлітковому віці гіпертрофовану рефлексивність особистості нейтралізую постійним оновленням видів діяльності, проблематики, зміни складу мікрогруп. Реальна перспектива змінити несприятливе до себе ставлення в колективі на краще чи самоствердитися у власних очах не тільки ефективно знімає цей небезпечний стан особистості, а й мотивує прагненням творчого злету й соціально цінних ініціатив.

У процесі роботи над проектом учні побачили, як застосовуються їхні знання для вирішення різних проблем. Вони вчилися систематизувати матеріал, виділяти головне, суттєве, працювати в команді. Школярі довели собі, що без математики неможлива успішна діяльність людини, і усвідомили, що математичні абстракції виникають із задач, поставлених реальним життям.

Про те, як цікаво навчає математики Наталя Володимирівна Калашнікова, нам розповіла також її колишня учениця, а тепер учитель математики криворізької середньої школи №32 Аліна Ахмедуліна.

– Після закінчення третього класу ми відразу переходили до п'ятого, – згадує Аліна. – Початок навчання чекала з нетерпінням, оскільки саме з цього навчального року у нашому класі повинен був з'явитися новий учитель математики. Цим учителем стала Наталія Володимирівна Калашнікова, яка до цього вже навчала мою рідну сестру Анжелу. Не повірите, але я полюбила її ще, так би мовити, заочно, оскільки для сестри цей учитель був найкращим.

Математика у школі була завжди моїм улюбленим предметом, можливо, саме завдяки Наталі Володимирівні. Вона талановитий педагог, прекрасна жінка, завжди життєрадісна й закохана у свою роботу людина. Завдяки її таланту і вмінню подати тему пізнавально, цікаво й навіть з елементами розваги, мені ніколи не було нудно на її уроках. А після того, як розв'язувала приклади і завдання вдома, цей інтерес до предмету тільки посилювався.

На даний момент працюю вчителем математики саме в тій школі, де мене навчала Наталя Володимирівна. І саме завдяки їй сюди влаштувалася на роботу. Я знаю, що у важкі хвилини мій наставник завжди вислухає, допоможе, підтримає і дасть пораду. Наталя Володимирівна завжди буде моїм кумиром. Я вдячна долі, що мені пощастило бути її ученицею.

Сайт КДПУ, 2017

Учитель інформатики Альона Томіліна: «Використання мультимедійної дошки робить процес навчання цікавішим»

Про переваги використання мультимедійної дошки у навчанні школярів розмовляємо з **учителем інформатики Криворізької гімназії №95 А. В. Томіліною** (на фото).

– *Альоно В'ячеславівно, у чому ви бачите переваги проведення уроків з використанням мультимедійної дошки?*

– Розпочну з того, що можна використовувати різні стилі навчання: візуальні, слухові або кінестетичні. Учні можуть бачити великі кольорові зображення та діаграми, які можна перемішувати, змінювати. Окремі зображення, фрагменти тексту можна виділити, що дозволяє сфокусувати увагу учнів саме на цьому матеріалі. Це сприяє підвищенню рівня застосування наочності на уроці та продуктивності самого уроку, встановленню міжпредметних зв'язків, вихованню інтересу учнів до навчального предмета. І як наслідок, можна зробити процес навчання цікавим та насиченим. Вплив навчального матеріалу на учнів багато в чому залежить від ступеня та рівня його ілюстрації. Візуальна насиченість навчального матеріалу робить його яскравим, переконливим, сприяє кращому його засвоєнню та запам'ятовуванню. Тому при вивченні нової теми часто використовую презентації. Перевага презентації, відтвореної через сенсорну дошку, в тому, що можемо робити в ній позначки, додаткові записи, виділяти кольором найбільш важливі відомості. Застосовую мультимедійну дошку на всіх етапах уроку: при поясненні та закріпленні нового матеріалу, повторенні та перевірці його засвоєння.

– *Що з апробованого на уроках можете порадити іншим учителям, які лише планують опанувати мультимедійну дошку?*

– На такій дошці зручно робити позначки і записи поверх виведених на екрані зображень, змінювати тексти документів, використовуючи віртуальну клавіатуру чи спеціальні стилуси, демонструвати веб-сайти, навчальні відеоролики, управляти комп'ютером через дошку, виконувати завдання на установку відповідностей термінів, понять та багато іншого. А ще перевіряти виконання учнями домашніх завдань. Особливо, якщо вони були задані для виконання на домашньому комп'ютері.

Для себе визначила кілька режимів роботи з мультимедійною дошкою: проекція – демонстрація (презентація Notebook або PowerPoint, відео, мультимедіа, текст-документ); графіті (електронне перо); онлайн (перегляд Web-сторінок, використання ресурсів Інтернету, електронної пошти); об'єкт (функція перетягування). Прийоми останньої функції – з'єднати, класифікувати, групувати, сортувати, заповнити пропуски, упорядкувати.

– *Помітили, що використання мультимедійної дошки сприяє запровадженню групових форм роботи?*

– Звісно. Це і спільна робота над документами, таблицями або зображеннями, захист учнями проєктів, демонстрація роботи одного учня

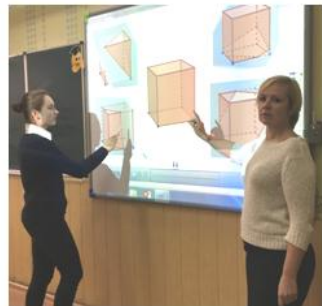
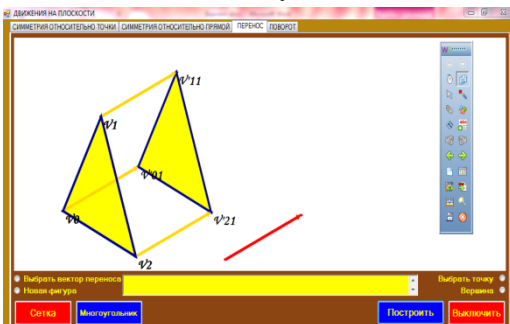
класу всім іншим школярам. І такі форми роботи я часто практикую.

– *А ось щодо рефлексії, узагальнення знань, повторення. Які тут особливості?*

– Підбиваючи підсумки уроку, учитель має змогу ще раз повернутися до усіх збережених записів, акцентувати увагу школярів на ключових моментах заняття. Збережені під час уроку записи вчитель може передати будь-якому учневі, який пропустив це заняття або який не встиг зробити відповідні помітки у своєму зошиті. Після проведення самостійних письмових робіт можна оперативно провести самоперевірку учнями виконаних завдань. Є можливість для створення малюнків, схем і карт під час проведення уроку, які можна використовувати на наступних заняттях, у кінці року під час повторення всього навчального курсу.

– *Дослідження показують, що використання мультимедійної дошки через застосування різноманітних динамічних ресурсів сприяє покращенню мотивації школярів. Що скажете з цього питання?*

– На практиці переконалася, що навчання тільки тоді буде для дітей радісним та цікавим, коли вони самостійно вчитимуться проектувати, конструювати, досліджувати та інше. Для підвищення інтересу до предмету іноді розв'язуємо з учнями анаграми, ребуси, головоломки та інші наочні логічні ігри. Без позитивної мотивації учнів, без створення ситуації успіху на уроці для кожної дитини такий урок пройде повз їхню свідомість, не залишаючи й сліду. Особливо важливою є проблема взаємодії зовнішньої та внутрішньої мотивації. Різні учні потребують різної мотивації, тому потрібно заохочувати добрі починання кожного, хвалити за найменші досягнення мети та прагнення до навчання. Тривожність та страх – перешкода розвитку мотивації. У пору розвитку інформаційних технологій потрібно розмовляти з дитиною тією мовою, якою їй цікаво спілкуватися. Комп'ютер, мультимедійна дошка та інші засоби ІКТ є дійсно сучасними засобами підвищення мотивації в учнів не лише на уроках математики, але й з інших шкільних дисциплін. Використання цієї дошки допомагає вчителю зробити заняття яскравими, цікавими, наочними, а тому підвищити мотивацію навчання у школярів.

А. В. Томіліна (праворуч) проводить урок математики

– Зупиніться на найбільш популярних для уроку математики функціях мультимедійної дошки.

– Насамперед, скажу про вбудовані шаблони. При підготовці до уроку вчитель математики часто стикається з проблемою побудови геометричних фігур та графіків функцій на координатній площині. За допомогою мультимедійної дошки ці питання легко можна вирішити за допомогою вбудованих шаблонів. Наприклад, для демонстрації побудови графіка функції $y = f(x) + t$, якщо відомий графік функції $y = f(x)$, досить побудувати тільки один шаблон параболи чи гіперболи, щоб потім відпрацьовувати рух графіка функції в різних напрямках. Час економиться за рахунок того, що не треба кожного разу будувати новий графік. Досить тільки його перемістити. Кожна така побудова швидка та наочна.

Крім цього, у колекції засобів мультимедійної дошки є зображення математичних інструментів, що дозволяє демонструвати роботу з ними. Наприклад, вимірювання і побудову кутів за допомогою транспортира. А ще є можливість використання «інтерактивних» додатків для демонстрації переміщення фігур (*на рис.*), побудови графіків функцій тощо. Це, насамперед, допомога вчителю у наочності при вивченні різних тем. На різних етапах уроку їх можна застосовувати для пояснення, аналізу та перевірки знань.

Дітям подобається досліджувати та займатися пошуком цікавих відомостей. Залучені до проектного навчання школярі знаходять приклади відомих наукових понять у повсякденному житті, шукають повідомлення про цікаві наукові дослідження та пояснення відомих фактів геометрії та алгебри. Наочно пояснюють міжпредметні зв'язки. Саме ці дослідження мотивують їх на подальше спрямоване профільне навчання. Адже улюблений предмет хочеться вивчати більше за всі інші.

Сайт КДПУ, 2017

Доктор фіз.-мат. наук Віталій Слинько: «Необхідно провести об'єктивний аналіз стану і перспектив сучасної теорії та методики навчання математики в контексті розвитку ІКТ»

Протягом двох днів у Криворізькому державному педагогічному університеті тривала Всеукраїнська науково-методична конференція студентів і молодих науковців «Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) навчання математики, фізики, інформатики у середніх та вищих навчальних закладах». У роботі конференції взяли участь 130 студентів, аспірантів та молодих учених більш ніж із 20 міст України, які мали змогу представити у доповідях власні погляди й доробки, обмінятися думками з колегами та викладачами, провести майстер-класи.

– Робота конференції була досить насиченою й плідною: у пленарній частині звучали дисертаційні дослідження молодих учених, а старші колеги, у свою чергу, змогли дати їм відповідні настанови, в якому саме напрямку слід

працювати, – прокоментувала подію кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики та методики її навчання Тетяна Крамаренко. – На сайті університету запроваджено електронний курс – у такій формі студентам, молодим науковцям зручно спілкуватись, обмінюватись досвідом. Приємним для нас є той факт, що деяким перспективним науковцям, наприклад докторам наук В. Слиньку та С. Семерікову, ще не виповнилось і 35. Так, доктор фізико-математичних наук, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (Інститут механіки ім. С. П. Тимошенко, м. Київ) Віталій Слинько критично відзначив, що частина дисертаційних робіт з методики навчання математики відривається від самого предмета «математика».

Перед учасниками форуму поставили завдання подальшого удосконалення їхньої діяльності в різних напрямках за допомогою ІКТ.

– Інформаційно-комунікаційні технології використовують за принципом «Навчання крізь усе життя»: уміння самостійно знаходити відомості, аналізувати власну роботу, – підсумовує голова оргкомітету конференції, заслужений працівник народної освіти України професор Володимир Корольський. – Реалізацією цієї мети наразі зайняті не лише викладачі математики, фізики й інформатики. Ми прагнемо підготувати майбутню зміну упевненою в своїх силах, мобільною, конкурентоспроможною на ринку праці не лише в освітній галузі, але й, приміром, у фінансових установах. Участь у конференції брали й студенти нашого університету. Хоча відзначити активну, серйозну роботу студентки третього курсу за спеціальністю «Математика, інформатика» Майї Попель, яка вже має за плечима 15 публікацій (2017 року М. В. Попель захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук з проблем використання ІКТ в освіті. – Т.К.). Може, чийсь доповіді здавались дещо найвними, але все ж це лише їх перші кроки на науковій ниві. Більш ґрунтовні роботи представили студенти старших курсів. За матеріалами усіх досліджень оргкомітет конференції підготував спеціальний посібник.

Публікація Тетяни Дресвої у криворізькій газеті «Червоний гірник», 2011 р.

Під час відкриття конференції

Справа наліво д. пед. н. Ю. В. Триус, д. т. н. І. В. Шелевицький, к. т. н. В. В. Корольський, д. фіз.-мат. н. В. І. Слинько, к. пед. н. Т. Г. Крамаренко

Коли навчання математики з використанням ІКТ буде результативним?

У пленарній частині конференції з доповіддю про стан та перспективи сучасної теорії і методики навчання математики в контексті розвитку інформаційних технологій виступив **доктор фіз.-мат. наук, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки В. І. Слинько** [33]. Пізніше нам вдалося поспілкуватися з доповідачем з цього питання.

– *Віталію Івановичу, викладачі математики нарікають із приводу того, що сучасний етап розвитку вітчизняної освіти характеризується занепадом якості фізико-математичної освіти. Чи дійсно це так? Що скажете з приводу досліджень з цієї проблематики?*

– Дійсно, якість математичної освіти стрімко знижується. До того ж на фоні стрімкого зростання кількості дисертаційних досліджень, наукових та квазінаукових публікацій, присвячених проблемам математичної освіти. Значна частина таких досліджень носить відверто псевдонауковий характер, оскільки зовсім не враховує специфічність предмету та методу математики. Деякі автори вважають, що інформаційні технології в процесі вивчення математики можна впроваджувати так само, як і в процесі вивчення, наприклад, історії. Ще гірше роблять ті псевдоноватори, у яких застосування ІТ зводиться до заміни крейди і дошки на ноутбук і екран.

– *Який бачите вихід із ситуації, що склалася?*

– Необхідно проведення об'єктивного аналізу стану і перспектив сучасної теорії та методики навчання математики в контексті розвитку інформаційних технологій. Це потрібно для того, щоб виокремити дослідження, які справді мають наукову основу, серйозне теоретичне обґрунтування та пройшли експериментальну перевірку. Інформаційні технології в процесі навчання математичних дисциплін можуть мати лише обмежений позитивний вплив на якість освіти, а тотальне необґрунтоване їх запровадження може лише погіршити якість математичної освіти.

Виступає доктор фіз.-мат. наук В. І. Слинько, ліворуч – д. пед. н. С. О. Семеріков

– *Які бачите напрямки застосування ІКТ з метою поліпшення якості математичної освіти?*

– Власне, перші електронні обчислювальні машини виникли саме через

потреби математичної науки, подальший розвиток якої, як чистої так і прикладної, призвів до створення нових обчислювальних методів та пристроїв. Розглянемо деякі конкретні приклади, в яких використання інформаційних технологій у процесі навчання математичних дисциплін є доцільним, хоча й вимагає експериментального підтвердження.

Навчаючи диференціальної геометрії та топології, доцільно візуалізувати основні поняття та об'єкти топології. У математичному аналізі виникає проблема візуалізації складних функцій. Доцільно застосовувати засоби ІКТ для побудови графіків, дослідження асимптотичних властивостей функцій, заданих рядами. У теорії чисел доцільним є проведення чисельних експериментів для перевірки різноманітних теоретико-числових гіпотез, дослідження розподілів чисел, проблем факторизації, побудови графіків, дослідження асимптотичних властивостей теоретико-числових функцій. При вивченні диференціальних рівнянь доцільно виконувати побудову полів напрямків, побудову розв'язків систем диференціальних рівнянь, що не інтегруються у квадратурах, створювати фазові портрети систем диференціальних рівнянь. Розробка теоретико-методичного забезпечення використання інформаційних технологій у наведених вище випадках є актуальною проблемою сучасної наукової теорії навчання математики.

Майстер-класи з використання ІКТ

У пленарній частині конференції з доповіддю про інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання у вищій школі виступив доктор педагогічних наук, професор Черкаського державного технологічного університету Ю. В. Триус. Потому Юрій Васильович для викладачів та студентів університету провів майстер-клас з використання системи електронного навчання MOODLE для контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів ВНЗ. Доктор педагогічних наук, професор Криворізького металургійного факультету Національної металургійної академії України Сергій Олексійович Семеріков [33] розглянув тенденції розвитку теорії та методики навчання інформатики.

Під час майстер-класу д. пед. н., професора Ю. В. Триуса

Наукові співробітники Інституту інформаційних засобів навчання

НАПН України Христина Володимирівна Серета та Алла Віленівна Кільченко ґрунтовно поінформували криворіжців про мережу від Microsoft для освітян України «Партнерство в навчанні». Студентам та викладачам ВНЗ, учителям криворізьких шкіл та коледжів надзвичайно припав до душі майстер-клас учителя вищої категорії, учителя фізики Курахівської гімназії «Престиж» Донецької області О. В. Антикуз. Олена Володимирівна, будучи переможницею конкурсу «Учитель-новатор», що проводиться за підтримки програми Microsoft «Партнерство в навчанні», поділилася досвідом інтелектуального збагачення освітнього середовища засобами інформаційних технологій у навчанні фізики та астрономії.

Під час майстер-класу вчителя-новатора О. В. Антикуз

Виступ слухачам настільки сподобався, що наступного дня Х. В. Серету, А. В. Кільченко та О. В. Антикуз запросили провести майстер-класи для викладачів математики, фізики та інформатики коледжів, технікумів, загальноосвітніх шкіл Жовтневого (нині Покровського) району Кривого Рогу. Цей семінар-практикум протягом двох годин проходив на базі Криворізького коледжу економіки та управління державного вищого навчального закладу Київського національного університету ім. В. Гетьмана.

– Хочемо висловити слова вдячності кафедрі математики та методики її навчання КДПУ, а насамперед завідувачу кафедри, професору Володимиру Вікторовичу Корольському, доценту Тетяні Григорівні Крамаренко за сприяння в організації цього семінару, – розповідає голова циклової комісії фізико-математичних дисциплін та інформаційних технологій коледжу Валентина Сергієнко. – Протягом цього семінару криворізькі педагоги отримали значний обсяг відомостей для підвищення фахового рівня, зареєструвалися на першому професійному онлайн-ресурсі для освітян України. А найголовніше – надихнулися бажанням працювати по-новому, творити, експериментувати.

Сайт КДПУ, 2011, 2017

Доцент Андрій Стрюк: «У підготовці фахівців з ІТ використовуємо систему хмароорієнтованих засобів навчання»

Група викладачів Криворізького національного університету побувала на Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології в освіті, науці й техніці» (ІТОНТ), що проходила на базі Черкаського державного технологічного університету. Серед організаторів престижної конференції Національний технічний університет «КПІ», Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, Західний Вашингтонський університет (США), Сілезький університет в Катовіцах (Польща), Інститут космічних досліджень і технологій Болгарської академії наук (Болгарія).

Метою конференції є стимулювання наукових і прикладних досліджень у галузі інформаційно-комунікаційних технологій, визначення перспективних напрямів застосування ІКТ у науці, освіті й техніці, обмін науковими відомостями і практичними здобутками в цій галузі, встановлення більш тісних зв'язків між науковцями вищих навчальних закладів і наукових установ різних країн, заохочення молоді до наукового пошуку. Тому під час роботи конференції мали змогу виступити з доповідями чи повідомленнями, продемонструвати власні програмні розробки, електронні та інформаційні ресурси як відомі вчені, так і молоді науковці, студенти.

Проблематика конференції охоплювала теоретичні і практичні аспекти створення та оптимізації сучасних інформаційно-комунікаційних систем; системні інформаційні технології моделювання складних систем у техніці, в управлінні, у сфері інтелектуальних обчислень, систем і мереж. Працювали також секції з проблем безпеки інформаційних технологій; інформаційно-комунікаційних технологій у наукових дослідженнях; комп'ютерного моделювання та інформаційні системи в економіці; комп'ютерне моделювання фізичних і хімічних процесів; інформаційно-комунікаційних технологій в освіті; проблем підготовки ІТ-фахівців у вищих навчальних закладах.

Викладачі нашого університету брали участь у роботі секції «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті». Старший викладач Наталія Кіяновська висвітлювала проблеми використання хмароорієнтованих засобів ІКТ у навчанні вищої математики. Про засоби ІКТ у навчанні вищої математики бакалаврів-електромеханіків мова йшла також у роботі доцента

Катерини Словак. Доцент Андрій Стрюк доповів про систему хмароорієнтованих засобів навчання у підготовці фахівців з інформаційних технологій. Доценти Тетяна Крамаренко і Наталя Рашевська доповідали відповідно про проблеми фасилітації з використанням ІКТ у підготовці майбутніх учителів і хмарні операційні системи. У матеріалах конференції представлено також результати досліджень студентів університету Тетяни Олексійченко, Наталі Мартиненко та Олени Ухової.

Надзвичайно цікавими на конференції для викладачів вищої школи були доповіді професора Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» В. М. Кухаренка [6], фахівця з питань дистанційного навчання, професора Черкаського державного технологічного університету Ю. В. Триуса [79] та ін. Обидва науковці неодноразово бували у криворізьких університетах, виступали з доповідями та проводили майстер-класи з проблем використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Цього разу Володимир Миколайович представив результати дослідження про роль куратора змісту в освіті, а Юрій Васильович виступив з доповіддю про технологію створення WEB-орієнтованих експертних систем і використання хмарних технологій у навчальному процесі технічного університету.

Під час роботи конференції, крім доповідей на пленарному та секційному засіданні, проходили вебінари, школи молодих науковців, презентація ІТ-компаній, демонстрація програмних засобів, електронних та інформаційних ресурсів. Особливе враження на присутніх справила презентація ІТ-компаній, яка проходила також як ярмарок вакансій для студентів і молодих науковців. Такий досвід співпраці з ІТ-компаніями варто запозичувати і широко запроваджувати у нашому університеті.

Проблеми підготовки викладацького складу кафедр щодо використання ІКТ озвучувалися в доповіді науковців із Західного Вашингтонського університету (США), яка була виголошена через скайп. Науковці та викладачі університету Гері Л. Пратт, Девід Е. Дін продемонстрували на фото та відео, як навчаються в їхньому університеті з використанням сучасних ІКТ. Щорічно в університеті відбувається по кілька тренінгів для викладачів з проблем розробки, впровадження, використання в освіті передових інформаційних технологій. ІТ-команда «Навчальна технологія» виділяє багато часу на планування і зміцнення партнерства з професорсько-викладацьким складом. Мета команди полягає в тому, щоб допомогти факультету рости впевнених і кваліфікованих користувачів нових технологій. Вони проводять по кілька спеціальних заходів протягом навчального року, забезпечують індивідуальну підготовку невеликої групи викладачів і консалтинг, доступ до технології інноваційного простору, що дає можливість здійснювати запис лекційних і практичних занять, використовувати спільне обладнання та надання інших послуг підтримки. На відео видно, що викладачі на таких тренінгах працюють з електронними ресурсами в групах, використовуючи при цьому планшети, мобільні телефони.

На завершення конференції відбулася екскурсія до заповідника

«Батьківщина Тараса Шевченка» на Звенигородщині Черкаської області. Як написав поет А.Савченко: «У цім краю земля до неба горнеться, а в росах світяться Тарасові сліди. В Шевченкове, у Будище і в Моринці врочисто, мов до храму, увійди». У рік 200-річчя від народження Кобзаря науковці мали змогу побувати у цих мальовничих і дорогих серцю кожного українця місцях.

«УН», 2014

Системний адміністратор Роман Дубан: «Слово "хакер" потрібно трактувати в позитивному сенсі»

Інформаційні технології все більше входять у наше життя. Уже тепер, коли вирішив подорожувати, не потрібно їхати на вокзал, стояти в черзі по квитки. Вибрав для себе через Інтернет зручне місце у вагоні потяга або в автобусі й замовляй квиток. Можна, навіть не виходячи з дому, побувати в екзотичних країнах, відвідати цікаві виставки і музеї, поспілкуватися з родичами або партнерами, які знаходяться від тебе за тисячі кілометрів. А ще розповісти всьому світу цікаві новини, спільно з іншими використовуючи сайти і блоги, зробити покупки, отримати освіту або керувати бізнесом.

Значною мірою злагоджену роботу всієї ІТ-інфраструктури забезпечують системні адміністратори, чиє професійне свято відзначають в останню п'ятницю липня у світі та в Україні. І хоча робота сисадміна в основному нематеріальна, але світ завдяки їй стає кращим і доступнішим.

Ідею заснування Дня сисадміна висловив американець з Чикаго Тед Кекагос з метою вираження вдячності людям цієї нової, цікавої та складної професії. У цей день не забудьте пригостити знайомого сисадміна пивом чи, може, подарувати йому електроніку або навіть чорний шоколад, такий необхідний для хорошої роботи людського мозку.

Про те, які вони, системні адміністратори, розмовляємо з одним з молодих і талановитих сисадмінів Кривого Рогу, **кандидатом наук з інформаційних технологій Романом Дубаном (на фото)**, предметом інтересів якого є адміністрування комп'ютерних систем і мереж.

– Системний адміністратор в компанії – це людина відповідальна за підтримку комп'ютерної системи для багатьох користувачів, включаючи локальні й глобальні мережі, системи відеоспостереження, передачі повідомлень і телекомунікацій, – розповідає Роман. – У його обов'язки входить участь у проектуванні і монтажі локальної мережі, в плануванні комп'ютерних систем і придбанні нової комп'ютерної техніки. Системник причетний до установки загальносистемного програмного забезпечення, створення призначених для користувача облікових записів і виділення дискового простору, усунення неполадок у комп'ютерній системі, у тому числі до боротьби з вірусами. А також причетний до монтажу комп'ютерної техніки й визначення необхідності ремонту. У великих компаніях зазвичай працює кілька системних адміністраторів – мережеві, комп'ютерні, web-майстри,

адміністратори баз даних, телефонного та стільникового зв'язку та інші. У маленьких – все це доводиться робити одній людині.

– *Адмін повинен знати все, і він трішки «хакер»?*

– Усе знати неможливо. Але в своїй сфері сисадмін повинен розуміти, що відбувається, і знати, де підглянути і як виправити, налагодити. І в будь-якій професії, яка пов'язана з великими обсягами даних або сучасними технологіями, це теж необхідно. Найбільш часто проблемами виникають із економією коштів на обладнанні, адже співвідношення «ціна – якість» ніхто не відміняв. А ось слово «хакер» необхідно трактувати не як «руйнівник», а в позитивному сенсі. Як творець, як знавець комп'ютерних справ, який вміє захистити систему й забезпечити її стабільну роботу. В ідеалі, наприклад, користувачі не повинні помічати, що поштовий сервер з усією базою накрився.

– *Романе, цікаво, як розплановано робочий час адміністратора?*

– Якщо робота пов'язана з реально працюючими серверами, то доводиться планувати роботу в той час, коли це не завадить іншим. Часто необхідний автономний режим доступу. Наприклад, вночі тихо, ніхто не заважає. Можна подумати перед тим, як щось «натиснути». У таких випадках мій кіт теж не спить, сидить поруч і вартує. Але для того, щоб працювати вночі, вдень потрібно виспатися. Так що не дарма кажуть, що ознакою сисадміна є те, що о третій годині ночі йому приходиться багато SMS не від людей. І що він знає, як виглядає робоче місце вночі о 3 годині 20 хвилин або рано вранці в неділю. Профілактичні роботи щодо попередження можливих збоїв у системі, на серверах є обов'язковим атрибутом спокійного життя системного адміністратора. Справжній адмін повинен не тільки вміти попередити збій, але і вміти ліквідувати його наслідки в найкоротші терміни без шкоди для компанії. Хочеш спати спокійно – роби регулярно резервні копії і стеж, щоб «залізо» не видавало сторонніх звуків, не підвищувалася його температура. Думаю, що характерною рисою системщика повинна бути посидючість, тому що часом не кожен готовий боротися з проблемою більше кількох годин. Причому рішення проблеми може виявитися зовсім не там, де його спочатку шукали.

– *Що скажете про використання вільного програмного забезпечення?*

– Існує думка, що в деяких компаніях під покупку ліцензованого програмного забезпечення списують значні кошти. Але ж гарні речі коштують

дорого. Можна заощадити на ПЗ, а потім витратити кошти на оплату роботи фахівця при виникненні проблем. Як на мене, то краще витратити гроші на ліцензію й мати можливість звернутися за технічною підтримкою. Зазвичай, у сисадміна є улюблені операційні системи, і мій порядок переваги операційних систем таких: Linux, Windows, FreeBSD.

– *Як підвищуєте кваліфікацію, щоб не відставати від часу?*

– Оскільки для IT-фахівців важливе місце займає самоосвіта, то постійно читаю спеціалізовані ресурси. Зараз їх багато. Подобаються журнали «Системний адміністратор», «Linux Format». Крім того, щоб не відставати – просто шукати роботу на біржах фріланса, читати, намагатися розібратися в тих питаннях, у яких плаваєш. Попит на IT-спеціалістів зростає, але частіше потрібні вже досвідчені працівники. Багато програмістів, сисадмінів легко можуть знайти роботу віддалено. Є низка фірм в Україні, які безпосередньо співпрацюють із зарубіжними фірмами, і наші фахівці можуть мігрувати.

Чого навчатися? У першу чергу, необхідно вчити англійську. Можна й заняття за фахом проводити англійською, тоді не буде проблем із термінологією. На жаль, у вищих навчальних закладах готують трохи не тих фахівців, які потрібні ринку. Викладають певний набір дисциплін, іноді ніяк не пов'язаних із професійною діяльністю в майбутньому. Тому освітні послуги зараз мігрують у веб та поширюються у віртуальному просторі. Потрібна серйозна практика, зв'язок з IT-компаніями.

Щоб краще готувати студентів, зібрав імпровізований сервер зі списаного непотребу. Цілоком робочий варіант вийшов. Для студентів може бути як макет, але живий. Якщо раніше сисадміни, в основному, були самоучками, то зараз при прийомі на роботу необхідно мати відповідну освіту. Хоча для того, щоб в подальшому бути затребуваним фахівцем, багато чого потрібно вивчати самостійно. На жаль, при цьому не завжди є розуміння, що ж саме вивчати. Особисто я вдячний своєму безпосередньому вчителю в цій професії, системному адміністратору Петру Віталійовичу Леонченку.

– *Що можете побажати пересічним користувачам комп'ютерів?*

– На мою думку, зараз рівень IT-користувачів досить високий. Комп'ютер практично став побутовим приладом, як, скажімо, телевізор. Користувач повинен бути більш уважним у використанні персонального комп'ютера, тому що легко вивести з ладу як програмну, так і апаратну частину. І тоді доведеться шукати знайомого сисадміна.

– *Наведіть приклади незвичайних ситуацій, курйозів у роботі сисадміна.*

– Як правило, якщо потрібно кудись поїхати відпочити, то трапляється поломка, на виправлення якої може знадобитися кілька днів. Відомі також анекдоти, що сисадмін на вечірках ховається в тій же кімнаті, що і лікарі, які намагаються уникнути питання: «А ви не подивитесь...». Або те, що комп'ютер у нього у кілька разів дорожчий, ніж автомобіль. У вільний від роботи час люблю туризм. Там, у горах, практично немає техніки, яка може поламатися.

«ДГ», 2015

Розділ 3. Фізика та хімія: в науку нема коротких шляхів

Три шляхи ведуть до знань: шлях наслідування – найлегший, шлях роздумів – найскладніший і шлях дослідження – найцікавіший.
Конфуцій

Професор Валерій Здешиц: «Не знаючи фізики, людина в будь-якій професії буде дилетантом»

Педагогічна громадськість Кривого Рогу відзначила 85-річчя з дня заснування Криворізького педінституту. Заклад був заснований 1930-го року як інститут профосвіти і готував вчителів фізики, математики, історії та політекономії, мови і літератури. 1933-го був відкритий факультет природознавства, а сам вуз реорганізовано в педагогічний інститут. На сьогодні ВНЗ – флагман педагогічної освіти не лише в місті, а й у всьому Придніпровському регіоні, центр відродження та пропагування духовних цінностей українського народу. Про перспективи розвитку закладу й проблеми педагогічної освіти розмовляємо з **доктором технічних наук, професором кафедри фізики та методики її навчання, автором 10 патентів України на винаходи Валерієм Максимовичем Здешицем.**

– У закладі створено всі необхідні умови для якісного навчання майбутніх педагогів, – розповідає Валерій Максимович. – Велика увага приділяється науковій та дослідницькій роботі студентів. У цьому напрямку діяльності маємо досягнення: переможців різних конкурсів і олімпіад, участь у міжнародних проектах. Велику увагу слід приділити оновленню навчально-методичної бази, питанням комп'ютеризації та інформатизації, розвитку студентського самоврядування.

На жаль, в Україні недостатньо уваги приділяється оновленню матеріально-технічної бази ВНЗ, але все прогресивне починається з освіти! Давно намітився розрив між наукою й виробництвом. І доки ця прірва не буде подолана, до тих пір виробництво в країні не стане наукомістким і високотехнологічним. А Україна замість того, щоб планувати розвиток національної економіки, буде продовжувати нарощувати борги.

– У світлі імплементації Закону «Про вищу освіту», якими бачите завдання навчального закладу?

– Зараз переходимо до другого етапу імплементації Закону. На думку педагогічної громадськості, він може стати локомотивом, який наблизить нашу освіту до Європи. Але поки реальної автономії та фінансової незалежності вищих навчальних закладів немає, як немає і вітру

демократичних змін. Здійснюється перехід на 600-годинне навчальне навантаження викладачів. При цьому значно зменшується кількість аудиторних занять і зростає частка самостійної роботи студентів. У зв'язку з цим необхідно оновлювати навчальні плани, програми і приводити їх у відповідність з нормативними вимогами. Гостро стоїть проблема організації самостійної діяльності студентів, підвищення у них мотивації до самонавчання, тому що до нас приходять навчатися першокурсники, які не готові до такої модернізації освіти. Розпочали набирати магістрів, які будуть навчатися три семестри, а не два, як було раніше. Ось і виникає необхідність модернізувати магістерську освіту. Необхідно покращувати якісні характеристики науково-педагогічного складу університету, впроваджувати в процес навчання результати наукових досліджень.

– *Одна із найвпливовіших сучасних жінок Європи, канцлер Німеччини Ангела Меркель за освітою фізик. Особисто мене це дуже тішить. Валерію Максимовичу, не можна обійти проблему і не поставити питання: «Виявляється, що фізики та інженери України вже не дуже й потрібні?»*

– На жаль, як показала вступна кампанія, мабуть, що так. За інженерними напрямками у ВНЗ України держзамовлення виконано в середньому на 70%, а за напрямками «фізика» та «прикладна фізика» тільки наполовину. Це ж який дефіцит кадрів закладений в базові галузі промисловості і в природничі науки на 20-ті роки! І це при тому, що й зараз не вистачає вчителів фізики в школах і технікумах. Така ситуація – це наслідок надмірної гуманітаризації навчання, занепад в області природничої підготовки учнів у загальноосвітній школі з математики, хімії, фізики. Абітурієнти не бачать перспектив реалізації себе в промисловості, у науці. Вважають за краще не створювати продукт, а його перерозподіляти й контролювати, стягувати податки. Без усунення таких перекосів у суспільстві, без прийняття спеціальних програм на рівні країни педагогам ці питання самостійно не вирішити.

"Навіщо нам фізика?" – все частіше останнім часом ставлять мені це питання студенти нефізичних спеціальностей. Вища математика, виявляється, їм теж не потрібна! Для безбідного життя досить арифметики, інше – знайдемо в Інтернеті. Як не потрібна багатьом, власне, і спеціальність, на яку вони були зараховані! Складно все це. Отримаємо диплом, а там подивимося... Стає сумно від таких питань, відповідей і планів на майбутнє: наше суспільство явно хворе. Виросло покоління споживачів. Стати енциклопедично освіченою людиною – вже не мета сучасної молоді людини. Прагнення стати професіоналом підміняється поняттям "зробити кар'єру".

– *Григорію Сковороді приписують слова про те, що чим глибше пізнаємо математику, медицину, фізику, механіку, музику, тим сильніше палять серце наше голод і спрага. То навіщо нам потрібна фізика?*

– Фізика – це наука про природу, тому не знати її законів – означає не знати істини. Тобто жити в цьому світі зі спотвореним уявленням про нього. Звідси народжуються рішення й вибір суспільством шляхів, незрозумілих

людині розумній, обізнаній. Так, вивчаючи флуктуації в статистичній фізиці, студент, звичайно ж, легко зв'яже їх із революційними процесами і задалегідь буде знати, чим закінчатся ці процеси і які параметри впливають на результат. Іншого не дано!

Важко повірити в те, що людина, живучи на цій планеті, так і не замислилась жодного разу над питанням, а що, власне кажучи, представляє із себе матінка-Земля. Виявляється, за секунду вона долає близько 30 кілометрів свого шляху навколо Сонця. Її середня щільність в два рази більша щільності алюмінію, в той час як щільність ґрунту всього 2300 кг на куб. м! Чи не золотом заповнена її серцевина? Більшість людей помилково вважає, що, придавивши шланг з водою, ми збільшимо тиск.

Людина про себе нічого не хоче знати! Чи знає вона, що її проста сенсомоторна реакція на подію становить майже 0,2 і більше секунди. І при швидкості руху автомобіля 108 км/год зреагує водій на пішохода тільки за 6 метрів! Виявляється, не знаючи фізики, математики, людина в будь-якій професії буде дилетантом, її судження зашорені й необ'єктивні.

Тому звертаючись до наших учителів, хочу сказати: несіть світло науки людям. Їм цього сьогодні катастрофічно не вистачає! Тільки в такому випадку наше суспільство наповниться професіоналами і в державі настане стабільність та процвітання.

«ДГ», «УН», 2015

Астроном Світлана Мальченко: «Надзвичайно цікаво спостерігати у телескоп метеорні потоки та метеоритні дощі»

Чи спостерігали ви у листопадові ночі зоряні дощі? Ні? Тоді варто поквипитися, щоб побачити в глибокій темряві неба невимовне за своєю красою, захоплююче природне явище. Світяться метеорні потоки. Метеори нібито вілітають із однієї точки на небі.

— Це явище періодичне, триває від декількох днів до декількох тижнів і спостерігається щороку приблизно в один і той же час, — дає пораду кандидат фізико-математичних наук, старший викладач (з 2017-го — доцент) кафедри фізики та методики її навчання педагогічного університету Світлана Мальченко (на фото С. Косигіна зі студентами).

Світлана Леонідівна була науковим співробітником лабораторії фізики зірок в НДІ «Кримська астрофізична обсерваторія». Співрозмовниця каже, що першопричиною метеорних потоків є комети, які обертаються навколо Сонця. А уламки від них формують

метеорний рій. Оскільки метеорні рої займають чітко визначені орбіти в космічному просторі, метеорні потоки спостерігаються в строго певний час року.

– *От цікаво! А з якої ж «хмаринки» проливаються метеорні дощі?*

– Під час зустрічі Землі з особливо щільним метеорним роєм і проходять короткочасні метеорні дощі. При цьому кількість метеорів значно збільшується. Наприклад, метеорний дощ «Леонід» в 2002 році був настільки рясним, що за одну годину спостерігалось до 70 тисяч метеорів.

– *У Кривому Розі, закинувши голову, можемо їх теж побачити?*

– Так. Зауважу, що метеорні потоки – це дуже романтична картина для допитливих, але тільки не для нас, астрономів. Нашим фахівцям потрібно бути дуже уважними, щоб при підрахунку кількості метеорів не пропустити жодного з них. Ще складніше зафіксувати метеорний потік за допомогою фотооб'єктива.

– *Пік інтенсивності метеорного потоку, здається, припадає на третю декаду листопада?*

– Так, у ці ночі можна побачити до 10 метеорів на годину. Але хочу трохи засмутити: у місті «зорепад» не такий яскравий. Навіть навпаки – через велику освітленість і забруднення атмосфери наш мегаполіс найменш підходить для спостереження метеорних потоків. Так що краще за все потік метеорів спостерігати не в Кривому Розі, а далеко від міських об'єктів та інфраструктури, де штучне освітлення цьому не заважає.

Похвалюся, що в нашому університеті з 2009 року на кафедрі фізики й методики її навчання функціонує астрономічний клуб, у якому беруть участь студенти фізико-математичного факультету та учні шкіл міста. Вони постійно й захоплено стежать за цим цікавим явищем. Якщо дозволять погодні умови, члени астроклубу і цього разу проведуть спостереження.

– *А яка основна мета ваших спостережень?*

– Розрахувати кількість метеорів на годину й сфотографувати за допомогою телескопів метеорний потік. Одного разу члени астроклубу проводили спостереження Персеїд навіть на території НДІ «Кримська астрофізична обсерваторія». А ось спостереженню яскравого та інтенсивного метеорного потоку Оріонід завадив повний місяць. Якщо Місяць знаходиться у фазі нового місяця, то умови для спостереження просто чудові.

– *Скажіть, а на голови спостерігачів нічого не впаде?*

– Та що ви! Більшість метеорів, які можна побачити під час метеорного потоку, викликані уламками комети розміром із піщинку. Тому випадки досягнення метеоритами Землі під час метеорних потоків є надзвичайно рідкісними. Не слід плутати поняття «метеорний потік» і «метеоритний дощ». Якщо метеорний потік складається з метеорів, які згорають в атмосфері і не досягають Землі, то метеоритний дощ складається з метеоритів, які падають на Землю. Раніше не відрізняли перші від других і обидва ці явища називали «вогненний дощ». Так що, чим більше ми спостерігаємо за небом, тим більше дізнаємося цікавого.

«ДГ», 2012

Учитель-новатор Ганна Крук: «Навчаючи фізики, необхідно формувати валеологічну культуру школярів»

Важливим критерієм оцінки діяльності як окремого вчителя, так і всього педагогічного колективу є не тільки показники навчальних успіхів, але й збереження здоров'я дітей, створення сприятливого мікроклімату, пропаганда здорового способу життя, турбота про фізичне, моральне, психічне та соціальне здоров'я учнів. Як показують дослідження, останнім часом здоров'я наших дітей перебуває не в кращому стані. У зв'язку з цим постає проблема формування в учнів валеологічної культури як стратегії здоров'язбережувальної та екологічнобезпечної поведінки особистості в навколишньому середовищі. Як один зі шляхів вирішення цієї проблеми розглядаємо запровадження освітніх здоров'язбережувальних технологій.

– Формування у дітей та молоді валеологічної культури, навичок здорового способу життя є одним із актуальних питань у вихованні підростаючого покоління, – ділиться досвідом роботи **вчитель вищої категорії, методист, учитель фізики Ганна Василівна Крук** (на фото). – З цією метою ми разом із колегою Валентиною Олександрівною Ляховчук розробили і пропонуємо вчителям використовувати в роботі навчально-методичний посібник з формування ціннісного ставлення до свого здоров'я на уроках математики і фізики [49].

– Про що ваш посібник?

– У ньому зібрано понад сотню завдань. Мовою чисел, функціональних залежностей, через розв'язування задач навчаємо учнів розуміти окремі аспекти способів збереження здоров'я, прищеплюємо навички тренування серця, розкриваємо роль математики і фізики в пізнанні суті здорового способу життя і бажанні дійсно його дотримуватися. Успіхів можна домогтися за допомогою розкриття математичних і фізичних закономірностей будови людини шляхом вступних бесід вчителя відповідно до теми уроку; побудови графіків, діаграм, гістограм, які ілюструють позитивну роль фізичних навантажень для поліпшення показників фізичного стану людини, її здоров'я. Важливо навчати школярів, наприклад, опрацюванню статистичного матеріалу, зібраного під час занять фізкультурною; проведення фізкультхвилинок на уроках математики (особливо в молодших класах); проведення рольових ігор. При цьому гра виступає як форма навчання і виховання, як засіб творчого розвитку.

– Наведіть приклади, як на уроках фізики навчаєте валеологічної культури.

– Під час вивчення видів енергії, необхідно спонукати учнів самостійно зробити висновки про те, що, незважаючи на зменшення частки фізичної праці, її позитивна роль для оздоровлення організму зберігається. За останні роки отримані численні наукові підтвердження того, що в розвитку серцево-судинних захворювань велику роль відіграє гіподинамія. Вважається, що, коли

фізичні навантаження під час дозвілля складають менше 10 годин на тиждень при щоденному малорухливому способі праці протягом 5 годин і більше, виникає підстава для того, щоб говорити про гіподинамію. Тому визначаємо з учнями, скільки часу щодня вони працюють (а діяльність школяра є малорухливою) і скільки тривають щоденні фізичні навантаження. Тоді робимо висновки, чи страждають діти від гіподинамії. В якості домашнього завдання пропонуємо визначити, чи страждають від гіподинамії їхні батьки, родичі, а також розрахувати час необхідних фізичних навантажень з метою профілактики гіподинамії. Варто пропонувати серію завдань, в яких мова йде про активний відпочинок, необхідність перебування на свіжому повітрі.

Спонукаємо учнів знайти приклади, що на тих підприємствах, де проводиться фізкультурна пауза, продуктивність праці зростає.

Надзвичайно корисний досвід Миколи Амосова

– *Навіть так! Що ще цікавого пропонуєте?*

– Доцільно школяреві порівняти власну масу і масу м'язів, визначити способи протидії атрофії м'язів, з'ясувати необхідний час для ранкової зарядки. З цією метою доцільно наводити приклади таких співвідношень у відомих людей, у тому числі акторів, спортсменів, лікарів. На своїх уроках і позакласних заняттях часто використовуємо відомості з публікацій відомого українського терапевта Миколи Амосова, який пропонував власний «рецепт» подолання старості за рахунок збільшення фізичного навантаження з роками. Наприклад, пульс 120 ударів на 1 хвилину досить підтримувати хоча б 20 хвилин на день, а для кращого ефекту тренування серця потрібно цей час подвоїти.

У навчальних кабінетах доцільно розмістити таблички, щоб учні краще могли оцінити роботу власного серця, вимірюючи пульс при фізичному навантаженні та без нього. Корисно навчати їх читати графіки, що відображають роботу серця. Вивчаючи поняття сили, фізики можуть пропонувати завдання на визначення сили м'язів під час утримування вантажу. Визначаючи модуль Юнга, якщо відома вага і наскільки витягнулося сухожилля, учні на собі повинні відчувати, що фізичне навантаження приносить задоволення, «м'язову радість».

– *Фізкультхвилинки на уроках практикуєте?*

– Звісно. Комплекси фізкультхвилинок створюють гарний настрій і психоемоційний тонус, сприяють функціональній рівновазі систем організму. Можна урізноманітнити такі вправи додаванням специфіки навчального предмета. Наприклад, на уроках математики в повітрі руками «будувати» графіки, демонструвати напрямки осей, властивості функцій; відповідати правильне твердження чи ні, піднімаючи або опускаючи руки та інше. Але багато вчителів цим просто нехтують!

Корисно з учнями проводити дослідження про наявність зв'язку між кількістю хвилин ранкової зарядки й кількістю простудних захворювань на рік, між індексом маси і захворюваннями тощо.

За життя серце людини скорочується майже 3 мільярди разів

– *Що говорите про такий «двигун» як людське серце?*

– Вивчаючи різні механізми, важливо подавати відомості й про серце. Зокрема, учням цікаво буде знати, що за 70 років життя серце робить близько 3 мільярдів скорочень. Для порівняння, двигун сучасного легкового автомобіля до капітального ремонту може зробити 500-600 мільйонів обертів. Кількість скорочень серця перевершує кількість обертів колінвалу двигуна. Доцільно визначити у тренованій і нетренованій людини частоту скорочення серця, кількість скорочень за рік, за місяць, за тиждень. Можемо обчислювати роботу, яку виконує серце, порівнявши її з роботою з підняття вантажу вгору. Знаючи, скільки крові перекачує серце за хвилину під час руху людини і тоді, коли вона знаходиться в спокої, можемо визначити кількість перекачаної крові за добу, за рік; віднайти кількість повних кіл за певний проміжок часу.

– *Чи може людина літати, переборюючи силу тяжіння?*

– Вивчаючи силу тяжіння, варто говорити про біоґравітаційні форми роботи організму, яка дозволяє в процесі руху істотно зменшувати вагу тіла щодо землі в момент контакту ноги й поверхні. Важливо обговорювати, чому в результаті тиск на поверхню мінімізується, так само як і навантаження на тіло. І який вплив це має на реабілітацію важкохворих, надможливості людини, встановлення спортивних рекордів. Кожен може опанувати нову фізику рухів, знати точки концентрації сили, навчитися правильно рухатися в повсякденному житті. Ця методика відкриє шлях до загального оздоровлення, коли в школах на уроках фізкультури будуть учити, як потрібно правильно рухатися.

Вивчаючи в фізиці тему «Тиск», важливо залучати учнів до обговорення й відповідних обчислень кров'яного тиску. Порівнюючи у відповідних величинах його з атмосферним, визначаємо висоту водяного стовпа, який відповідає тиску крові пацієнта, і говоримо про профілактику інсультів.

Мовою фізики можемо говорити й про запобігання сколіозу, передчасне старіння хребців. Необхідно пояснювати, чому вранці людина трохи вища, ніж увечері, чому на старості люди мають менший зріст. І що правильна постава робить людину не тільки привабливою, але й сприяє нормальній функції всіх органів і систем. Варто розглянути графік залежності вкорочення хребта від вантажу, який піднімає людина.

Формуванню валеологічної культури учнів сприятиме впровадження навчальних проєктів, які можуть об'єднувати кілька навчальних предметів, включаючи біологію, фізику, безпеку життєдіяльності, інші екологічні та валеологічні дисципліни.

«ДГ», 2017

Учитель хімії та біології Олена Бойко: «Хочеш зрозуміти своїх учнів – дивись на світ їхніми очима»

«У житті як на довгій ниві...», – говорить народна мудрість. І добре, якщо на цій ниві зустрічаєш людей, яких намагаєшся наслідувати, які допомагають, до порад яких дослухаєшся. Про покликання бути вчителем спілкуємося напередодні Дня працівників освіти з досвідченим криворізьким педагогом, **вчителем-методистом О. В. Бойко** (на фото).

– Ще з дитинства моїм кумиром була тітка по батьківській лінії Жанна Павлівна Пекшева, – розповідає, чому стала вчителем, Олена Володимирівна. – Закінчивши Криворізький педагогічний інститут, вона працювала вчителем, потім очолила профспілку педагогів міста, а в 80-х роках працювала у МОН України. І коли мене запитували, ким мрію стати, я відповідала, що буду вчителькою, як тітка Жанна.

– *А навчання у школі якось вплинуло на вибір майбутньої професії? Може, із школяра також народився сіяч доброго й вічного?*

– Звісно, повне усвідомлення щодо вибору майбутньої професії прийшло до мене в школі. Маленька, затишна, рідна гданцівська школа № 10, в якій працювали вчителі від Бога, які відкривали нам, учням, цікавий світ математики, співучість рідної мови, красу природи та історію рідного краю. Молоде вчительське подружжя Теплицьких стало доленосним для мене. Валентина Михайлівна – вчитель хімії, пізніше стала директором школи. Статна, спокійна, чуйна, вимоглива на уроках, відкривала перед нами чудеса хімічних дослідів та експериментів. Дякуючи їй, я захопилася читанням науково-популярної літератури з хімії та біології, розв’язуванням хімічних задач. Валентина Михайлівна прищепила мені любов до хімії на все життя. Ілля Олександрович – вчитель фізики, завжди усміхнений, у доброму гуморі, відкритий до спілкування, учив нас не лише законам фізики, а й повазі до себе як особистості, любові до навколишнього світу. Отак з любов’ю вчителів і промайнуло 10 шкільних років.

– *А потім навчання на природничому факультеті?*

– Коли прийшов час обирати вуз для подальшого навчання, вибір упав на Криворізький державний педагогічний інститут. Біологічний факультет, бо хімічного факультету тоді не було. В інституті все було по-новому... Лекції, семінари, практичні та лабораторні роботи; семестри і сесії, екзамени та заліки. Вражали викладачі – інтелігентні, високоосвічені, вимогливі до знань студентів. Це професор І. А. Добровольський, В. Я. Шевцов, В. І. Шанда, Є. Х. Євтушенко, М. К. Дзюба, Л. І. Жадько, В. Є. Боченко. І то неповний перелік викладачів, яким я вдячна за набуття основ професійних знань.

– *З радістю йшли працювати до школи?*

– Аякже! Не могла дочекатися початку навчального року. Наступний етап мого життя пов’язаний із Криворізькою середньою школою № 97. Формуванню мене, як учителя, я завдячую моїм наставникам-вчителям З. Є. Зайчик і Л. І. Рижук, Педагогам з великої літери. Вони, як провідники,

ввели мене в світ професії, навчили любити школу, передали свій досвід і, головне, сформували почуття необхідності постійного професійного зростання. Тобто: вік живи і вік навчайся...

І наслідуючи їхній приклад, на уроках хімії та біології застосовувала інноваційні технології, була в пошуках нових форм, методів, прийомів, які використовувала на різних етапах уроку для організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності учнів. Лекції проводила в 9-11 класах для пояснення важких та складних тем із записом плану та списку літератури. Наприклад, з біології у 10-му класі до теми «Будова клітини». Під час запису лекції учні набували навички написання конспекту, як майбутні студенти. Я завжди приділяла увагу словесним методам: розповіді, бесіді, поясненню. Бо вважаю, що учень чи студент повинен не тільки зрозуміти матеріал, а й уміти словесно викласти його, розвиваючи власне мовлення, володіти біологічними та хімічними термінами та поняттями.

– Як зацікавлювали учнів хімією?

– Насамперед тим, щоб під час лабораторних та практичних занять формувалися уміння та навички. Досліди проводив кожний учень самостійно. На лабораторному столі знаходилися хімічні реактиви, піпетки й пластинки з виїмками. Учні за допомогою піпетки набирали крапельку хімічного реактиву і проводили реакцію на пластинках замість пробірок. Цей метод був розповсюджений і називався крапельним. А потім із учнями обговорювали результати експериментів і приходили до певних висновків. Саме за допомогою індуктивних та дедуктивних методів відбувається розвиток абстрактного мислення школяра, засвоєння ним навчального матеріалу на основі узагальнень. Завжди акцентувала увагу учнів на вмінні робити узагальнення на певному етапі уроку, після проведення лабораторної або практичної роботи.

– Які ще методичні прийоми використовували у роботі?

– Надзвичайно часто проблемний метод навчання. Наприклад, у сьомому класі під час вивчення теми «Оксиген. Кисень» на дошці записую питання «Чому хімічний елемент Оксиген вважають найпоширенішим у природі?». Проблема є! Відповідь отримую від учнів після засвоєння нового матеріалу.

– Домашні завдання завжди учні виконували? А то чомусь останнім часом все більше пишуть у педагогічній пресі, що нібито учням не потрібно ні оцінки ставити, ні домашні завдання задавати.

– Питання домашнього завдання завжди було дискусійним. На мою думку, воно потрібне, але таке, яке сприяє виробленню навичок самостійної пізнавальної й творчої діяльності. Наприклад, чому б у восьмому класі з хімії не запропонувати учням скласти казку «Сульфатна кислота – цариця кислот»? Або 9-класнику з хімії не приготувати усну розповідь «Яка роль хімічних елементів Натрій, Калій, Фосфор у житті рослин?» Або таке, як скласти за зразком у зошиті й записати рівняння реакцій іонного обміну (хімія, 8 клас). Десятикласникам, наприклад, скласти й розв'язати три задачі за темою «Знаходження молекулярної формули органічної сполуки за масою, об'ємом та кількістю речовини продуктів згорання».

Надзвичайно цікаво було б багатьом десятикласникам зробити кулестержневу модель бутану з підручного матеріалу. Для стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів, а потім і студентів пропонувала підготувати повідомлення про новини в області біології, хімії. Зазвичай, заслуховували їх на початку уроку, виділяючи для цього п'ять хвилин.

– Чудово! А мали таких учнів, які могли незручні питання ставити?

– О! Це було. І не раз. У нас тоді навчався надзвичайно обдарований учень, а тепер уже професор Криворізького національного університету Сергій Олексійович Семеріков. Щоразу йдучи на урок, здається, вдвічі більше доводилося готуватися. Щоб на поставлені питання відповісти і чимось новим зацікавити, а ще спрямувати його та подібних йому учнів на самостійну роботу, щоб могли саморозвиватися.

– Дидактичні ігри у роботі практикували?

– Велику увагу приділяла пізнавальним, рольовим іграм. Наприклад, гра «Права - Ліва». В неї із задоволенням грають учні різних класів. Наприклад, таке завдання: права рука – прості речовини, ліва – складні. Або ще. Я читаю перелік речовин, а семикласники піднімають праву або ліву руку за певними критеріями. А з дев'ятикласниками вже обираємо з переліку органічних речовин спирти і карбонові кислоти. Часу на це йде 3-5 хвилин, і я візуально бачу у кого з учнів є проблеми. Наведу приклад з елементами рольової гри на уроці біології для десятого класу. Учень / студент виступає в ролі викладача на різних етапах уроку. Конференція (рольова гра) з теми «Чи потрібні діти із пробірки?». Або в 11-му дискусія з теми «Вплив людини на навколишнє середовище». Постійно залучала учнів до співпраці зі складання вікторин, кросвордів, ребусів, тестів, диктантів, проєктів, які використовували на уроках біології та хімії. Був створений різнорівневий дидактичний матеріал відповідно диференціації навчання.

– Як підвищували власний рівень педагогічної майстерності?

– Займаючись самоосвітою і підвищуючи власний професійний рівень, з метою розвитку інтересу учнів до навчання, я захопилася методикою вчителя-новатора В. Ф. Шаталова. Вивчення теоретичного матеріалу з хімії та біології відбувалося блоками. Цікаво, що навчальний матеріал викладався у вигляді опорного сигналу на плакаті чи дошці, який складала самостійно. Пізніше до складання опорних сигналів залучилися й учні. Кожний урок мав свою певну структуру, новий матеріал багаторазово, різноваріантно повторювався, що сприяло кращому запам'ятовуванню. При виконанні практичних завдань, враховувався індивідуальний рівень знань учнів. Апробація цієї методики давала певні позитивні результати.

– Чий ще педагогічний досвід вивчали?

– Пізніше, вже працюючи в Радіонівській загальноосвітній школі, використовувала елементи методики вчителя-новатора М. П. Гузика, в якій акцент також був на подачу нового матеріалу «великими порціями», самостійне вивчення матеріалу за різними рівнями складності (А, В, С). Мною були розроблені конспекти з хімії різних типів уроків: лекції, семінари,

узагальнення знань, захист творчих робіт, практикуми. Успіх ця методика дає, коли за нею працює в системі вся школа.

– А окремо взятий навчальний предмет?

– Цікаво, але виникали труднощі об'єктивного характеру, на які вчитель вплинути не міг. Певні результати мали місце. Протягом своєї професійної діяльності використовувала різні форми роботи на уроці. Як індивідуальну – бесіди, консультації, додаткові заняття, так і фронтально-колективну та групову (бригадна, парна робота).

– Тривалий час вам довелося навчати студентів. З ким простіше працювати? Чи, може, цікавіше?

– Однозначної відповіді немає. Водночас, і простіше, і складніше. Працюючи в Криворізькому коксохімічному технікумі, під час проведення лабораторних робіт у групі «Аналітичний контроль якості хімічних сполук»

також застосовувала кооперативно-групову форму роботи (на фото студенти технікуму). Група студентів об'єднувалась у підгрупи по 4-5 чоловік, залежно від кількості лабораторних дослідів. Кожна підгрупа виконувала своє завдання й кожний студент проводив обраний ним дослід в цій підгрупі. При вивченні складних тем із біології та хімії

застосовувала диференційовано-групову форму роботи. Завдання розподіляється між студентами з різними навчальними можливостями, залежно від складності виконання. Важливою вважаю роботу в парах. Це допомога сильному слабшому, взаємоперевірка на різних етапах заняття у формі диктанту чи тесту, усного опитування за питаннями. Враховуючи особистісно-орієнтовний підхід до виховання і навчання студентів, я складала методичні комплекси з біології та хімії. До них входять лекції, лабораторні та практичні роботи, семінари, контрольні та самостійні роботи, тематичні атестації тощо.

– Особисто мені пощастило певною мірою співпрацювати з Вами з питань запровадження інформаційних технологій у навчанні. Пам'ятаю, що Ви надзвичайно захопилися тоді створенням сайту викладача, його оновленням, а ще презентували матеріали роботи на науково-практичній конференції в педуніверситеті.

– Маючи значний методичний арсенал плюс особистий педагогічний досвід, розуміла, що цього недостатньо, щоб задовольнити потреби й пробудити інтерес сучасних студентів до своїх предметів. Ми живемо в ХХІ столітті, де панує світ комп'ютерних технологій. Хочеш зрозуміти своїх учнів – дивись на світ їхніми очима. І стала створювати сайт викладача. Мета його створення – спілкування з колегами, студентами технікуму, батьками студентів. А ще побачила в цьому можливість для обміну досвідом роботи з колегами. Не менш важлива і презентація новинок із методики навчання хімії

та біології. А який спектр можливостей для організації самостійної роботи студентів! Тут, крім новин, ще й питання-відповіді, методичні рекомендації для проведення лабораторних та практичних робіт з біології та хімії, конкурси та олімпіади, інші електронні освітні ресурси.

– *На заняттях електронні підручники використовували?*

– Так, це був мій наступний етап впровадження інноваційних технологій. Завдяки застосуванню мультимедійного інтерактивного навчального засобу студенти одночасно сприймають графічно, аудіо і візуально відомості, які підвищують емоційний заряд і активно включають їхню увагу. Мультимедійні засоби навчання є універсальними, оскільки можуть бути використаними на різних етапах заняття. При викладанні біології й хімії для студентів першого та другого курсів технікуму використовувала мультимедійні підручники з цих предметів для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. Увесь курс складається з 58 мультимедійних уроків з біології та 48 з хімії. Кожен урок розкриває конкретну тему відповідно до навчальної програми з біології, хімії та містить теоретичний матеріал, практичні та лабораторні роботи, багатий ілюстративний матеріал, анімації, щоб продемонструвати процеси, які складно або неможливо спостерігати у природному середовищі. Є там і відеофрагменти, звуковий супровід до уроку, інтерактивні моделі тощо. Кожна тема завершується серією тестів, за результатами яких можна зробити висновок про рівень засвоєння студентами навчального матеріалу.

– *Пробували з електронних наочностей уроки конструювати?*

– Звичайно. Особливістю цих мультимедійних засобів є наявність такої функції як конструктор уроку, який надає можливість викладачу проявити творчий підхід до побудови кожного етапу заняття. Наприклад, при складанні конспектів з хімії використовувала дидактичний матеріал. Зокрема схеми хімічного виробництва амоніаку, сульфатної кислоти. А ще портрети та біографічні довідки вчених Д. І. Менделєєва, О. М. Бутлерова, історичні довідки про синтез таких органічних речовин як жири, вуглеводи та білки. Часто моделювала найважливіші лабораторні операції, якісні реакції на речовини, динамічні моделі будови атомів органічних речовин (метан, етен, етін, бензен...), таблиці, колекції органічних речовин (волокон, пластмас...). Особливу увагу приділяла конструктору тестових завдань, завдяки якому можна скласти різнотипові тести. Комп'ютерне моделювання заняття дозволяє забезпечити наочність і доступність сприйняття навчальної інформації, яку неможливо уявити звичайними засобами наочності. Інтерактивність мультимедійного підручника забезпечує зворотній зв'язок і спонукає до організації сумісної діяльності «викладач – студент».

Для сучасного викладача й учителя відкриваються безмежні можливості використання ІКТ у власній діяльності з метою мотивації студентів, поліпшення процесу навчання та оцінювання, підготовки до ефективного викладання й підвищення професійного рівня.

Сайт КДПУ, 2017

Відмінник освіти України Станіслав Кімак: «У школах мають діяти сучасні лабораторії для проведення експериментів з хімії»

Станіслав Кімак – учитель хімії, відомий у педагогічних колах Криворіжжя насамперед тим, що підготував до участі в олімпіадах з цієї навчальної дисципліни багатьох криворізьких школярів і має серед них низку переможців. Вищу освіту С. П. Кімак (*на фото*) здобув у Львівському університеті ім. Івана Франка. Із сорока років його загального трудового стажу 26 – педагогічного. Він учитель **вищої категорії, учитель-методист, відмінник народної освіти УРСР**. Тривалий час працював учителем хімії у криворізькій загальноосвітній школі №9, у Криворізькому Жовтневому (нині Покровському) ліцеї.

– Станіславе Петровичу, мені пощастило працювати в ліцеї разом з вами – творчим учителем, людиною колосальної працездатності, справжнім патріотом України. Своїми справами ви немало зробили для розбудови хімічної освіти криворізьких школярів, підготували кілька посібників з методики навчання хімії, та найголовніше, мабуть, те, що сприяли розвитку лідерського потенціалу школярів саме через залучення їх до олімпіадного руху. Коли ви почали займатися олімпіадами і хто ваші лідери-переможці?

– Усіх переможців та ще й на різних етапах роботи відразу і не пригадаю. Та найяскравіших зірочок все ж зберегла моя пам'ять. Наприкінці 70-х працював у криворізькій школі №9, а підготовлений мною учень Євген Назаренко чотири роки поспіль посідав перші місця на обласних олімпіадах з хімії. На початку 80-х додалися ще троє переможців обласних олімпіад з цієї ж школи – семикласники Станіслав Шкуро та Віктор Токар, дев'ятикласник Сергій Вівеський. Тоді за добре поставлене викладання хімії та організовану позакласну роботу зі здібними учнями завідувач райвно М. К. Дабіжа оголосив мені подяку із занесенням до трудової книжки.

Коли працював у ліцеї, також активно готував школярів до участі в олімпіадах. Серед тих, хто посідав перші місця на обласних олімпіадах з хімії, такі ліцеїсти: Євген Говор, Павло Криштоп, Володимир Малиця, Валерій Грачов (двічі). Крім того, Євген посів третє місце на Всеукраїнській олімпіаді з хімії. Ці хлопці й зараз цілком успішні молоді люди.

– З власного досвіду підготовки учнів до математичних олімпіад знаю, наскільки це важка і копітка праця. Переконана, що й для хіміків така робота не менш складна.

– У нас є ще одна складність, з якою математики не стикаються. Це відсутність реактивів у шкільних лабораторіях. Готуючи Євгена Назаренка до обласної олімпіади, навіть домовлявся зі своїм колишнім учителем Анатолієм Крижанівським, щоб учень міг відвідувати заняття на кафедрі хімії Криворізького педінституту. Бо хімічна лабораторія СШ № 9 була тоді надто

бідною для проведення експериментів. Щоб учневі було цікаво готуватися до олімпіад, довелося викручуватися з цієї складної ситуації: ходити по школах і випрошувати реактиви. І на сьогодні ситуація із забезпеченням шкіл міста науковими посібниками та реактивами кардинально не поліпшилася.

Підготувати олімпіадника, а особливо, першої ланки – семикласника, надто складне завдання. Потрібно, щоб учень був здібним до математики. Крім того, щоб і дитина хотіла багато працювати, іноді приносячи в жертву деякі дитячі розваги. Важливе значення для успіху в процесі підготовки має і особистість самого вчителя.

С. П. Кімак з учнями та учителями хімії та біології

– Виходячи з того, що згадали про математику, хочу поцікавитися, чи може вийти з учня гарний хімік без знання математики і фізики?

– На мою думку, хорошим лікарем-хірургом, композитором, художником, хіміком не можна стати без вміння логічно мислити. А саме цьому навчається людина, яка пізнала премудрості математики. Математика – усім наукам голова! Процеси, що відбуваються в нашому тілі та навколо нас, – це біохімічні процеси, які протікають за певними законами. А тому, щоб пізнати себе та оточуючий світ, слід знати математику, фізику, біологію, хімію та розуміти, як вони інтегруються.

– Як склалася доля найвідоміших ваших учнів?

– Я не ставив перед собою завдання підготувати хіміків. На мій погляд, людям більш потрібні лікарі. То ж значна кількість моїх учнів, що мали непогані знання з хімії, стали лікарями. Про декого з них можу розповісти: Дмитро Мітякін, Вадим Єрьомін, Марина Пархоменко, Віктор Токар – прекрасні стоматологи; Євген Назаренко – уролог, Яків Яковіді та Олег Яковенко – хірурги, Сергій Чайко – нейрохірург, В'ячеслав Василенко захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук і сьогодні працює у відділенні «Кардіологія» миськлікарні №2 («Гісячка»).

Через соцмережі спілкуюся з багатьма своїми учнями: Галиною

Жигановою, Тетяною Скутовою, Катериною Звенигородською, Юлією Бутенко, Максимом Чернуським, Андрієм Горбом, Романом Кобцем, Володимиром Гудзулою, Максимом Міхном, Захаром Куроп'ятником та іншими. Не буду приховувати, що мені надзвичайно приємно слухати і читати їхні відгуки про наші уроки хімії та досліди у хімічній лабораторії. Наприклад, Максим Міхно часто згадує про те, як після занять під час проведення дослідів ми зібрали «гримучий» газ у скляну баночку, а потім його підірвали. Школярів тоді я відправив на безпечну відстань, а сам з криком: «Ніколи так не робіть!» пригнувся під робочий стіл. Знатно тоді бахнуло... Зразу вся стривожена адміністрація ліцею прибігла до кабінету хімії.

– *А про те, як навчали школярів співати українських пісень, колядок? Нещодавно ми згадували про це, розмовляючи з тодішнім директором Криворізького Покровського ліцею Світланою Володимирівною Маркіною.*

– Аякже! І про співочі хвилинки на уроці хімії, і про те, як традиційно ходили вертепом колядувати під час різдвяних свят... І за це мені випускники часто дякують.

– *Чи всі ваші «зірочки» змогли реалізувати себе в Україні?*

– На жаль, не всі. З окремими ми продовжуємо спілкуватися через Facebook, Skype, Messenger. Євген Говор після завершення Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата хімічних наук і поїхав працювати до США. Нещодавно я дізнався, що Євген має намір повернутися до Києва.

Клара Заславська була ученицею СШ № 9 у той час, коли я там працював. Вона виїхала до Ізраїлю понад два десятиліття тому, але часто приїздить на могилу батька і вважає Україну своєю батьківщиною. Клара зі своїм чоловіком Аркадієм добре володіє українською мовою, на Різдво співали для мене по Skype українських пісень. Нещодавно вона вітала мене з Днем учителя: «Для когось учитель – це професія, а для Вас, Станіславе Петровичу, – це стан душі! І ми хочемо побажати Вам здоров'я та довгих років життя, невичерпної енергії, творчих успіхів. Хай усі колишні учні, ті, кому допомогли знайти дорогу до знань, телефонують, пишуть і вітають Вас у цей день».

– *І ми бажаємо вам всіляких успіхів та гараздів. Розкажіть, як піднімалися до вершин педагогічної майстерності? Чи були у вас «маячки», на які хотілося б ривнятися?*

– Трудився над собою постійно. Працював для вдосконалення власної майстерності не лише з хімічною літературою. Просився на уроки до інших педагогів і не лише хімічних світочів, запитував про те, у чому не був упевненим, не соромлячись, що вважатимуть тебе за дурня.

Піднятися на вищий щабель майстерності може лише сам учитель. Ним повинні керувати бажання навчати учнів більше та краще за короткий проміжок часу. Не потрібно соромитись учитися у своїх колег, занурюватися у публікації, а для цього не завадило б знати англійську мову. Усе життя слід навчатися хоча б для того, щоб лаконічно висловлюватися. Особисто я

переймав досвід роботи вчителів, яких до того ще й дуже цінував: Ніни Андріївни Морозової (СШ № 121), Олександри Степанівни Соловйової (СШ № 109), Майї Євсїєвни Пустової (СШ № 86), Тамари Олександрівни Гіренко (Центрально-Міський ліцей), Миколи Івановича Немчика (СШ № 107). Я понад усе ціную друзів і з великою повагою ставлюся до тих, хто не обманює та керується правдою.

Хоч вчитель сам, молюсь за вчителів.

Проста молитва – небагацько слів:

«Нехай вам за добро воздасть Всевишній:

Ви замінили дітям матерів!..»

– Цікаво! Знаю, що ви любите писати вірші та вже видали три збірочки своїх поетичних шедеврів. Прочитуйте щось таке, щоб характеризувало вас як учителя й особистість?

– У кожного – свій шанс і власна путь:

Її обравши, вибрав ти майбутть.

Писав для учнів формули хімічні,

Та чи розкрив я їм життєву суть?

Як бачите, буває й таке, що автор кількох посібників з хімії, захопившись творчістю Омара Хайяма, спробував себе у написанні рубаї, які були поміщені у двох віршованих збірочках: «Водограй» та «Побачення з Карпатами». А третя збірочка «Я не співав з чужого голосу» поета-аматора Станіслава Кімака є свідченням того, що неідеальне сьогодення не затьмарює його очі настільки, щоб не бачити красу коханої чи красу природи...

Де ти, любя, друже мій?

Я без тебе сам не свій.

Я без тебе – мов не я,

Більш ймовірно, тїнь моя.

Ти для мене – джерело,

Без якого я б давно

Всохнув би, лишився б сил

І розсипався б, мов пил...

– Що могли б порадити майбутнім учителям?

– Якщо вліз (засунув голову) в ярмо, ім'я якому школа, то забудь про власне життя! – жартує Станіслав Петрович. – Хочеш, щоб тебе не зневажали, то будь майстром своєї справи. Ніколи і нічого не бери від учнів та їхніх батьків. Навіть квітів! Я нічого не брав, а тому сміливо дивився їм у вічі. Своїм недоліком вважаю невміння стримувати власні негативні емоції і блискавичне їх метання в бік окремих учнів, за що й одержував на горіхи!

На завершення нашої бесіди хочу додати ще кілька віршованих рядків:

Я не співав з чужого голосу,

І завше маю свій мотив.

Я не зривав чужого колосу,

Хоча не маю власних нив.

Не обминув я вражі пазури

Та не зронив гірку сльозу.

І не тримаю камінь в пазусі:

Ціню в камінні лиш красу!

Світ КДПУ, 2017

Особлива місія доцента Володимира Ківи

Є у нашому університеті випускники і викладачі, на очах яких відтворювалася історія становлення вищого навчального закладу і які самі писали його історію, закарбувавши у світлинах та відеоматеріалах. До таких належить і **Володимир Олександрович Ківа** (на фото), кандидат педагогічних наук, раніше доцент кафедри фізики, а тепер доцент кафедри загально-технічних дисциплін.

Довідка

На початку трудового шляху В.О. Ківа закінчив аспірантуру при Науково-дослідному інституті педагогіки УРСР у Києві і захистив кандидатську дисертацію з теми «Педагогічні умови використання технічних засобів у військово-патріотичному вихованні старшокласників». За час роботи викладав фізику, електротехніку, радіотехніку, автоматику, основи фотографії, практикум у навчальних майстернях, керував любительською кіностудією університету, шаховим клубом. Зараз В.О. Ківа викладає такі дисципліни: «Технічні засоби навчання», «Інформаційно-комунікаційні засоби навчання», «Практикум електромонтажних робіт».

Володимир Олександрович бере активну участь у громадському житті університету. Він – голова Ради ветеранів університету, член об'єданого профкому, відповідальний за кіно-, фото-, відеолітописи університету, член Ради ветеранів Кривого Рогу.

– У педагогічному інституті почав працювати на посаді асистента кафедри фізики 1960-го року після завершення навчання на фізико-математичному факультеті. Добре пам'ятаю 1966 рік, бо тоді ми у складі комісії приймали до експлуатації будівлю головного корпусу педагогічного інституту, – розповідає В. О. Ківа. – Коли 1971 року за наказом Міністерства освіти почали відкриватися підготовчі відділення, мені випала доля бути першим у нашому педінституті завідувачем підготовчого відділення. Пишаюся тим, що у профспілковій організації університету перебуваю майже шість десятиків років: спочатку в студентському профкомі, а з 1965 – в об'єданому.

– *Володимире Олександровичу, на Вас покладена якась надзвичайно важлива місія: зберегти для нащадків пам'ять про людей, які працювали в нашому закладі та примножували його славу. Як все встигаєте робити?*

– Кінофотолітопис університету веду з 1970 року, – говорить Володимир Олександрович. – На сьогодні є в наявності 450 тисяч (!) чорно-білих негативів, тисячі цифрових фотознімків і сотні відеофрагментів із життя університету. Тому закономірним є той факт, що я брав активну участь у підготовці до святкування 50-ї, 60-ї, 70-ї, 80-ї річниць нашого вищого навчального закладу. Демонструвалися унікальні фото та відеоматеріали з історії alma mater, без яких, по суті, не може відбутися повноцінне ювілейне свято. Наприкінці 90-х років виступив на раді університету з пропозицією

створити в університеті музей, який і був відкритий у 220-й аудиторії. Зараз музей розташований на четвертому поверсі закладу.

– *Знаємо, що Ви не обмежилися лише цими турботами, а й почали керувати шаховим, шашковим, кіно-, фото- та радіотехнічним гуртками, бо маєте велике бажання свій досвід та уміння передати майбутнім учителям.*

– Наш шахово-шашковий клуб діє. Ми не раз успішно виступали на різноманітних турнірах, зокрема й тих, які організовує криворізька загальноміська газета «Червоний гірник». А от щодо кіногуртка, то 1975 року наш навчальний заклад посів друге місце в обласному конкурсі «Найкращий кіногурток». Тоді відомий кіножурналіст Мар'янов, який працював над знаменитою кіноепопеєю «Освобождение», високо оцінив роботу нашого колективу, вручив вимпел та підписав книгу на добру згадку. Цей успіх окрилив членів гуртка та й мене як його керівника, надихнув на нові творчі пошуки. 1978 року ми вперше залучаємо до словообігу вираз «слайдфільм» і, по суті, стаємо авторами перших слайдфільмів «Художник Шишкін», «Художник Айвазовський». Слайдфільм «Не старіють душею ветерани» був створений про викладачів та співробітників нашого навчального закладу, у тому числі й про учасників бойових дій.

Про шанованого ветерана багато чудових і вдячних слів почули ми від завідувача кафедри математики та методики її навчання, професора В. В. Корольського, кафедри фізики та методики її навчання, професора О. А. Коновала, декана фізико-математичного факультету, доцента О. В. Віхрової та багатьох інших викладачів та студентів.

– Головними рисами Володимира Олександровича є порядність, високий професіоналізм, людяність, – розповідає про ветерана член президії первинної профспілкової організації інституту, доцент кафедри російської філології та зарубіжної літератури, кандидат філологічних наук М. О. Дудніков. – У Володимира Олександровича завжди багато справ: викладацька робота, керівництво гуртками, профспілкова діяльність, піклування про ветеранів, відповідальність за інтернет-сторінку індустріально-педагогічного факультету. Сам він каже, що намагається дотримуватися такого життєвого принципу: «Людина створена природою, щоб оточуючим робити добро». Животворчу дію морального постулату Ківи ми всі відчуваємо на собі, коли спілкуємося зі своїм колегою та наставником. Невипадково 1993 року його обирають головою ветеранської організації університету, членом ради ветеранської організації району та міста. Ветерани безмежно вдячні Володимирі Олександровичу за те, що він постійно підтримує з ними зв'язок, живе їх радощами та проблемами. Наш колега добре розуміє, що пам'ять – категорія моральна й духовна, без пам'яті немає совісті. Трудовий колектив, профспілкова організація, студенти та ветерани щиро вдячні Володимирі Олександровичу Ківі за активну громадську позицію, відповідальність, щедрість душі, готовність у будь-який час прийти на допомогу людям.

«ДГ», «УН», 2015

Розділ 4. Кують метал і варять сталь

*Людина може те, що може її техніка,
але одночасно ця техніка виявляється
не в змозі врятувати її від неї самої.*

Габріель Оноре Марсель

Доктор технічних наук Микола Ступнік: «Підготовка сучасних кадрів – запорука сталого розвитку промислового Кривбасу»

Як готувати сучасних інженерів, щоб забезпечувати сталий розвиток металургійної та гірничодобувної промисловості, впроваджувати нові технології, підвищувати безпеку праці на виробництві? Як запозичити зарубіжний європейський досвід? Про це в переддень професійного свята гірників і металургів розмовляємо з **ректором Криворізького національного університету, доктором технічних наук М. І. Ступніком (на фото) і доцентом кафедри соціології та економіки, кандидатом соціологічних наук М. С. Широковою.**

– Миколо Івановичу, розкажіть, у чому суть нових міжнародних проектів щодо сучасної підготовки інженерів?

– Найбільш фінансованим країнами Євросоюзу (Бельгією, Великобританією, Іспанією, Швецією) є міжнародний проект програми Tempus «Вища інженерна освіта для екологічно стійкого промислового розвитку», – роз'яснює М. І. Ступнік. – У цьому проекті крім нашого університету бере участь ще чотири вищі навчальні заклади України. Tempus – це програма ЄС, спрямована на сприяння розвитку вищої освіти в країнах-партнерах шляхом посилення співпраці та впровадження європейських досягнень і цінностей у галузі освіти. Проект стратегічно важливий для нашого міста, тому що спрямований на забезпечення сталого розвитку та стабілізацію клімату за рахунок підвищення відповідності вищої технічної освіти в Україні викликам, пов'язаним із сучасною і майбутньою трансформацією промисловості. Термін роботи над проектом продовжений ще на півтора року.

– Які результати будуть досягнуті в ході його реалізації?

– Необхідно модернізувати програми підготовки інженерів із урахуванням міждисциплінарних екологічних аспектів, розробити навчальний курс «Екологічно стійкий промисловий розвиток» для магістрів, аспірантів і слухачів системи післядипломної освіти. Під час навчання необхідно підвищувати обізнаність студентів, співробітників і дослідників про сучасні екологічні проблеми та налагоджувати зв'язки з промисловістю та іншими соціальними партнерами в контексті підготовки й проведення досліджень в

інтересах сталого розвитку. Важливо, щоб майбутні інженери отримували новітні відомості про актуальні ініціативи ЄС у різних галузях промисловості, могли здійснювати аналіз потенціалу для скорочення викидів за рахунок впровадження інновацій, кращого застосування існуючих технологій. З огляду на збільшення викидів парникових газів, слід навчати студентів методам їх обліку.

При підготовці інженерів в Європі їх активно залучають до участі в різних проектах, присвячених проблемам раціонального природокористування та питанням впровадження новітніх ресурсозберігаючих рішень і технологій. У зазначеному новому курсі третій модуль буде представляти собою міждисциплінарний командний проект, який може бути реалізований у вигляді курсової або комплексної дипломної роботи. Запропоновано також модернізувати навчання в аспірантурі шляхом введення міждисциплінарного семінару з питань сталого розвитку. На всеукраїнському рівні в університетах необхідно створити міжфакультетські центри стійкого розвитку. І, нарешті, важливо сформувати платформу для взаємодії освіти, науки, промисловості та органів влади відповідно до потреб сталого суспільства.

– Як саме здійснюється співпраця з закордонними навчальними закладами відповідно до цього проекту?

– З метою вивчення європейського досвіду впровадження концепції сталого розвитку в навчальний процес у рамках проекту представники нашого університету побували в шведському Королівському технологічному інституті і в Новому університеті Бакінгемшир, розташованому у Великобританії. Особливе враження на представників українських університетів, на інших присутніх справило також візит до компанії CRDM, яка є одним зі світових лідерів в області 3D-друку і швидкого прототипування для різних секторів промисловості, таких як медицина, автомобілебудування, аерокосмічна галузь, оборонна промисловість. Spin-off компанія CRDM є вдалим прикладом, що демонструє можливі шляхи трансферу технологій для вищих навчальних закладів та наукових установ України. Адже історія компанії починалася з науково-виробничої лабораторії на базі Нового університету Бакінгемшир.

У бельгійському університеті (праворуч Маргарита Широкова)

Нещодавно ще одна група викладачів побувала в бельгійському Католицькому університеті Левена. Там теж вивчали досвід впровадження елементів концепції сталого розвитку в навчальні програми підготовки магістрів та аспірантів інженерних спеціальностей. Зараз у Католицькому університеті Левена навчається майже тридцять тисяч студентів, у тому числі іноземці майже із сотні країн світу.

– У складі нашої делегації були також і представники Національної металургійної академії України та Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, – розповідає доцент М. С. Широкова. – Усі ми мали можливість обмінятися думками з бельгійськими колегами щодо проблем та перспектив розвитку профільних галузей промисловості: металургійної, гірничодобувної та нафтогазової. Говорили і про те, як забезпечувати досягнення їхнього стійкого розвитку, як удосконалювати систему інженерної освіти.

– Що ще цікавого з наукових досліджень європейців можна запозичити для криворізької вищої школи і криворізької промисловості?

– Лабораторії в Католицькому університеті Левена оснащені сучасним обладнанням, – продовжує розповідати Маргарита Сергіївна. – Проводяться дослідження із застосування технологій PROFlenergy для енергозбереження в задачах автоматичного керування промисловими об'єктами на базі контролерів Siemens. Розглядаються питання стандартизації обладнання та створення пристроїв для підзарядки електричних транспортних засобів. Зокрема, вони займаються проектуванням велосипедів з електричним двигуном, проводять дослідження режимів їх роботи. Цікаві дослідження ведуть також в області органічних світлодіодів, енергоефективного освітлення, у тому числі із застосуванням сонячної енергії. Особливо зацікавили нас розробки із застосування енергоефективних технологій при будівництві «розумних будинків», де інтегруються в єдину систему управління будівлею системи управління і зв'язку, електроживлення, освітлення, опалення, вентиляції та кондиціонування, безпеки і моніторингу. До речі, там більша частина вчених після захисту дисертації працює на виробництві, оскільки промисловий сектор Бельгії зацікавлений у наукових дослідженнях щодо підвищення енергоефективності та екологічної безпеки виробництва.

«ДГ», 2015

Доцент Сергій Чухарєв: «Навіть у часи найбільших економічних потрясінь наука повинна працювати»

Міністерство освіти і науки України затверджує перелік наукових конференцій, які відбуватимуться в нашій країні протягом року, а серед них – Міжнародна науково-технічна інтернет-конференція «Інноваційний розвиток гірничодобувної галузі», запланована Криворізьким національним університетом.

Одне з надбань нашого краю – залізна руда, більше 20 млрд. тонн запасів якої зосереджено в Криворізькому залізородному басейні.

– Дуже відповідально і престижно на гідному рівні провести міжнародний науковий форум ще й тому, що наш вуз відзначає 95-ту річницю від дня заснування, – говорить заступник голови оргкомітету конференції, **кандидат технічних наук, доцент кафедри «Підземна розробка родовищ корисних копалин» КНУ Сергій Чухарев** (на фото). – Основні наукові напрямки обміну досвідом залишаються незмінними: підземна розробка родовищ корисних копалин, відкрита розробка родовищ корисних копалин, шахтне і підземне будівництво, маркшейдерська

справа, рудникова аерологія та охорона праці.

– Чому саме ці напрямки?

– Основою стабільності провідних світових держав є гірничодобувна й переробна промисловість. На даний час нараховується 166 гірничодобувних країн. Україна входить до числа провідних мінерально-сировинних держав світу. Кривий Ріг – гірничорудна столиця України, і міжнародний досвід роботи за цими напрямками найбільш доцільний. Оргкомітетом складена база електронних адрес майже 1200 потенційних учасників, і кожному з них направляємо запрошення та повідомлення. Передбачено розміщення тез однією з чотирьох мов: українською, російською, англійською або французькою. Такий «філологічний букет» дозволяє залучити до участі фахівців-гірників з Європи, Азії, Америки та Африки.

– Інтернет-конференція – це данина моді?

– Під час підготовки до першої конференції наші колеги з Білорусі, Казахстану, Польщі, Гвінеї підтвердили бажання брати у ній участь, але в останній момент повідомили, що приїхати не зможуть. Та й не всі вчені з українських вузів теж мають можливість приїхати до нас у цей дуже непростий час. Звичайно, живе спілкування краще, але, як показала практика, після розсилки всім учасникам конференції електронної версії тез до оргкомітету стали надходити прохання дати контакти авторів, матеріали яких зацікавили. Таким чином, ми забезпечили обмін відомостями між учасниками конференції та іншими зацікавленими особами. Криворізькі гірники також знайшли для себе цікаві новинки, якими поділилися їхні колеги з Білорусі та Казахстану.

– Це усніх!

– Активність зарубіжних учасників перевершила наші очікування. Зарубіжні колеги з 27 навчальних закладів 12 країн світу надіслали 54 тези. А це вже гідний міжнародний рівень учасників. Географія українських учасників також приємно здивувала: від західних наших кордонів (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу) до східних (Донецький національний технічний університет, м. Покровськ).

Не залишилися осторонь і колишні криворіжці. Так, наприклад, Сергій

Оніка, у минулому науковий співробітник криворізького науково-дослідного гірничорудного інституту (НДГРІ), а зараз – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри «Гірничі роботи» Білоруського національного технічного університету – активно включився в підготовчу роботу й організував подачу цікавих тез від провідних гірників Білорусі.

– *Сергію Михайловичу, а яка користь від наукового форуму для студентської та учнівської молоді?*

– Для студентів-бакалаврів, які виявляють інтерес до наукових досліджень, це ще одна можливість проявити себе. Деякі з них вже брали участь у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт за напрямом «Гірництво», що проходить на базі КНУ. А зараз змогли розширити свій кругозір і заявити про себе як про майбутнє гірничої науки, опублікувавши дослідження на сторінках збірника тез міжнародної конференції. Як правило, такі дослідження проводяться під керівництвом більш досвідчених вчених.

Микола Крамаренко, «Домашня газета», 2017

Прохідник шахти «Зоря» Олександр Новіков: «Коли спускаєшся в забій, спочатку звикаєш до людини. І тільки потім вона стає тобі другом»

Професії гірників, шахтарів, металургів – мужніх людей – найголовніші і найшанованіші в Кривбасі. Напередодні професійного свята ми побували в гостях і поговорили з представником криворізької династії гірників – **прохідником шахтобудівельного управління №7 Олександром Новіковим** (на фото). Від Сашкового будинку до шахти «Зоря» зовсім близько. Зараз у нього вже 17 років підземного стажу. Навчався на прохідника в ПТУ № 29. Після навчання пройшов 4-місячну практику під землею. Сподобалося. Тоді й визначився з професією остаточно. І вже в сімнадцять з половиною років пішов працювати на шахту.

Олександр Новіков під час спуску у шахту і біля установки КЕС-3

– Виконую свою роботу на совість, як і мої предки, які працювали в цьому ж шахтобудівному управлінні №7, – розповідає Олександр. – Батько Олександр Сергійович, на жаль, уже покійний, мав 20 років підземного стажу і 11 років «Шахтопроходки». Працював на шахті і мій дід по батьковій лінії Сергій Юхимович. Більше 40 років на підйомі – кліттю опускав людей під землю. Дід був фахівцем високого профілю, навчав молодь, хорошу заміну після себе залишив. Скільки років пройшло, а донині робочі про нього тепло згадують. До речі, до роботи на шахті дід служив матросом на тому лінкорі Чорноморського флоту, який був підірваний 1955 року. У катастрофі загинуло тоді багато людей, але дідусь дивом уцілів. По материнській лінії дід Павло Іванович Воронін також працював на шахті. Був машиністом електровоза.

– *Чому вибрав професію прохідника?* – *заштуємо в Олександра.*

– Напевно, що це вже на генетичному рівні. Спадкове. Свого часу батько порадив. Я його дуже поважав і слухав. Крім того, стабільність на виробництві була. Приємно все ж мати таку солідну професію. Це основна шахтна спеціальність. Одна з необхідних професій для нашого міста. Прохідник прокладає шлях у надра, проводячи підготовчі гірничі виробки для подальшого видобутку руди. Щоб не помилитися в розрахунках і діяти у чіткій відповідності до затвердженого плану, прохідник повинен володіти точною координацією рухів і хорошим окоміром. Інструменти, застосовувані при проходці, досить важкі. Наприклад, бурильний молоток УТ-28 важить 20-40 кг. Тому з роботою прохідника можуть впоратися тільки фізично сильні й витривалі люди. Крім того, умови роботи – одні з найважчих і найнебезпечніших.

– *Яка романтика у професії прохідника-стволовика?*

– День у день одна і та ж: виконати наряд і виїхати з шахти живим-здоровим. Завжди необхідно думати про те, щоб не підставити напарника і самого себе. Робота відповідальна і не любить помилок. Зазначу, що прохідник повинен володіти тонким слухом і бути вкрай спостережливим. У шахті частина робіт виконується на висоті. Наприклад, опускаються балки, метал великим тоннажем на тросу. Є робота на різних поверхах – на висоті 10-40 метрів. Прохідники працюють під землею при штучному освітленні. Кожне моргання ліхтарика – це якийсь певний сигнал.

– *Само, опиши роботу в зміні так, щоб читач відчув, ніби разом з тобою спускається в шахту.*

– Ранкова зміна починається о 6.45, коли отримую наряд. Далі одягаю звичайну екіпіровку шахтаря: куртку і штани, маску з вугільним фільтром і каску з ліхтарем. А ще гумові чоботи. І о 7.45 уже під землею. З півгодини потрібно, щоб під землею дійти до свого пункту призначення, із гірським майстром деталі наряду уточнити. Гірничий майстер – це особа технагляду, начальник нашої зміни. Якщо зміна ранкова, то у нас є ще бригадир, який також погоджує фронт робіт із гірничим майстром. Він за займаною посадою старший прохідника. Бригадир-прохідник на ділянці ремонтує обладнання, молотки, постачанням займається, поставляє шланги. Одним шлангом йде

повітря, іншим – вода для змочування породи при бурінні, щоб не було сухої суміші з пилом. «На суху» в шахті бурити не можна, тому що кварцит у вигляді пилу з легенів не виводиться.

Далі спускаюся в бадді на той горизонт, який мені потрібен. В обов'язки прохідника може входити оббурювання забою (підготовка шпурів для закладки вибухової речовини), прибирання випалу (обваленої вибухом породи), установка кріплення. Прохідницька робота не монотонна, вона різноманітна. Буває, що бурю, а то шпунтую, іноді зриваємо руду, часом скрепуємо. З люка породу можна відкочувати і з машиністом електровоза у вагони вантажити кварцит. І видаєш все це на вивантаження. Відпрацював сім годин – і йду до кліті на виїзд. Здаю акумулятор і саморятівник в акумуляторну, далі – в баню. Помився, і о 16.00 вже вільний. І так п'ять днів поспіль. У суботу і неділю – вихідні.

– У нічні зміни ходиш?

– Аякже! Наступного тижня – п'ять нічних змін. Нічна зміна починається о 21.45, а з ранку о 7.00 ти вже на поверхні. Відразу скажу, що п'ять нічних змін поспіль дуже складно витримувати. Це ж не те, що ти прийшов додому і тільки спиш. Вдома дружина, син і дочка, яким необхідно увагу приділити. А ще матері і тещі – мамі №2 (ред. – *посміхається Сашко*) на дачі намагаюся допомогти.

Якщо підходить тиждень денних змін, то наряд отримуєш за чверть друга. І до пізньої ночі. Іноді о пів на дванадцятю приходжу. Часом ще пізніше. Все залежить від того, за якою ходкою ти піднімешся на поверхню. Людей на підйом багато. За один підйом до 35 осіб на один поверх у кліть набивається. А в кліті таких поверхів два. Буває чотири-п'ять ходок. Кожен підйом з 1115-го горизонту на нульовий до 25 хвилин забирає. В одній зміні в шахті багато людей працює. Процес видобутку руди і видачі її на-гора дуже важкий. Крім нас, 7-годинних, є ще й ті, які працюють по 6 годин. Вони раніше нашої зміни опускаються в шахту. Є «добувники», які руду возять, є «глибарі», які бурять свердловини, щоб потім вибухівку туди закладати. Чи відчували коли-небудь, як від вибуху земля дрижить? Зазвичай, це буває, коли бункер садять. Є під землею підривники, які вибухівку шахтою возять. Кожен займається певною справою. Екстремальні умови роботи дисциплінують робітників. Там нема «туди-сюди» і «тяп-ляп». Шахта не любить розгублених, тому що це може призвести до надзвичайних ситуацій і травматизму. Весь час необхідно бути відповідальним, мати швидку реакцію на аварійні сигнали і думати про те, щоб не підставити колегу, який працює поруч із тобою в шахті.

– Хто у вашій зміні працює?

– У зміні двадцять чоловік. З них дві жінки – сигналістка і машиніст підйому. А чоловічий колектив – це прохідники, кріпильники, машиністи електровоза, слюсарна група, гірський майстер – Сергій Вікторович Зінченко. Добре працюємо, злагоджено. Кожному видається наряд. І він його повинен виконати протягом семигодинної зміни. Після закінчення зміни гірничий

майстер звітує начальнику і про те, що зробили і що не встигли зробити. Виходячи з цього, отримує наряд наступна зміна.

На виробництві у мене багато друзів. Мій кращий друг Олексій Петрович Косяк теж прохідник. Уже понад 15 років на шахті. Ігор Ігорович Котчуков – прохідник і наш бригадир. Прохідники Олександр Іванович Москаль і Сергій Слабоданюк вже 10 років під землею. Не перелічити всіх! Ми на зміні всі як велика і згуртована сім'я. Коли спускаєшся в забій, спочатку звикаєш до людини. І тільки потім він стає тобі другом.

– *Наскільки зараз сучасне обладнання в шахті?*

– Настільки все застаріле, що просто дивуєшся. І прикро навіть. Зараз пішло багато китайського обладнання. Наприклад, 28-і бурильні молотки, які мало чим відрізняються від того, що було раніше. Вони високочастотні, а при Союзі такі були заборонені. Тому що більшу вібрацію дають. І вібрація, і високі частоти шкідливо впливають на руки та ноги.

– *Що хотілося б поліпшити?*

– Перш за все, безпеку роботи підвищити. Крім того, поліпшити ставлення, в цілому, в країні до людей робітничих спеціальностей. На сьогодні така економічна ситуація в країні склалася, що ображають гірників і шахтарів із зарплатою. Знаю, що і металургів теж. За останні шість років зарплата шахтаря в гривнях до відношення до долара впала в п'ять разів. І становить приблизно триста доларів на місяць. Якщо добрі гроші людина отримує, то й життя її поліпшується. У тому числі духовне. І ще краще працювати хочеться. Зараз ми отримуємо мало у порівнянні з тим, скільки необхідно сплатити за комунальні послуги. І на сім'ю грошей недостатньо.

– *Які пільги залишилися у шахтаря?*

– Тільки перша сітка. Прохідник для виходу на пенсію повинен мати 20 років підземного стажу, машиніст електровоза і кріпильник – 25 років. Для оздоровлення робітників у підприємства один профілакторій залишився. За 17 років один раз були в ньому разом із батьком. Хоча тепер путівки вже і не прошу, бо часу немає. З сім'єю не так давно переїхали жити в будинок мого діда, який вже залишився без господаря. Багато роботи в будинку. Відомо, що літній день зиму годує. Щоб відпочити, щорічно їздимо сім'єю на море. Благо, що відпустка становить 33 дні та плюс ще 33 пільгових.

Світлини з сімейного архіву Олександра Новікова

- Якщо все буде добре, через два роки будеш пенсіонером?
 - Якщо не підвищать пенсійний вік і не заберуть пільгу. У нас же в цьому питанні на Євросоюз рівняються. Забуваючи про те, що у нас і шахти глибші, ніж в Європі, й умови праці гірші.
 - І все ж, чим хотів би займатися в майбутньому?
 - Захоплююся складанням-перебиранням вітчизняних автомобілів. Це моє хобі. Підтримую нашого виробника автомобілів до останнього.
 - Хочеш, щоб син теж став шахтарем?
 - Це має бути його вибір. І тільки його! Як захоче, то візьмемо в шахту хлопця молодого. Але як батькові, мені й боязно. Стільки вже небезпек за час роботи надивився! Уявляєте, скільки моїй матері Аллі Павлівні довелося пережити, коли ми з батьком в шахту по черзі спускалися. Але хотілося б, звичайно, зняти свою каску, одягнути Альоші і сказати: «З Богом, синку!»
- «ДГ», 2016

Професор Олександр Шишкін: «Кривий Ріг уже найближчим часом може стати базою з виробництва надміцних бетонів в Україні на рівні світових стандартів»

Щоб готувати кваліфіковані інженерні кадри, необхідно залучати майбутніх фахівців до наукових досліджень, які проводяться кафедрами університетів. Про це йде мова у новому Законі України «Про вищу освіту».

Про ефективні технологічні рішення у будівництві і про використання бетонів нового покоління розмовляємо з завідувачем кафедри технології будівельних виробів, матеріалів і конструкцій Криворізького національного університету, **доктором технічних наук, професором О. О. Шишкіним** (на фото). У спорудах, в тому числі цивільного призначення, зараз можна побачити конструкції, які на вигляд здаються сталевими. Але в багатьох випадках це супербетон, міцність якого тільки трохи нижча міцності сталі!

Візитівка

Олександр Олександрович Шишкін – «Відмінник освіти України», член Українського відділення Міжнародної асоціації конструкційного бетону – fib, член спеціалізованих вчених рад: Донбаської національної академії будівництва і архітектури, Національної академії природоохоронного і курортного будівництва, Одеської державної академії будівництва та архітектури, член-кореспондент Академії гірничих наук України. Він автор понад 200 наукових і педагогічних робіт. У тому числі 5 підручників і 7 навчальних посібників для студентів, 10 монографій і 10 авторських свідоцтв на винаходи. Підготував 8 кандидатів наук, з яких один громадянин Ємену.

Нагороджений Почесними грамотами Міністерства освіти і науки України.

– Бетон – головна складова для будівельних конструкцій, – розпочинає розповідати Олександр Олексійович. – У тих бетонів, які раніше широко використовувалися у виробництві, головним недоліком була невисока міцність. Однак починаючи з кінця 80-х років минулого століття у виробництві цього матеріалу стався прорив. Почали з'являтися бетони нового покоління – суперміцні. І ось зараз вже поряд з традиційним широко використовуються високофункціональний, самоущільнюючий і ультрависокофункціональний бетони.

– *В останніх модифікаціях супербетонів – реакційно-порошкових – щебінь відсутній взагалі?*

– Там тільки цемент, мінеральний порошок, пісок і вода. Що, втім, не зменшило міцності бетону. У супербетонів міцність досягає 200 мегапаскалей, тоді як міцність сталі – 210 мегапаскалей. Це лише на 5-10% нижче. Новий супербетон перевершує звичайний за всіма параметрами: надлегкий, особливо міцний і стійкий до перепадів температур.

– *Олександр Олексійовичу, розкажіть детальніше про застосування нанотехнологій у виробництві бетону.*

– Особливо цінним є бетон, розроблений із застосуванням нанотехнологій – зі спеціальними добавками, які суттєво покращують його фізичні якості. Що стосується ваги конструкцій, виготовлених із такого бетону, то вона знижується приблизно в шість разів. А якщо запитате про механічну міцність, то у нанобетону вона на 150-300% вища міцності звичайного. Тому і ймовірність появи тріщин у три рази нижча. А ще значно збільшується морозостійкість бетону, що важливо для ведення будівельних робіт по всій території України. Але останнім словом у виробництві супербетонів є виробництво бетонів, які пропускають світло (Light Transparent Concrete).

– *Фантастика!*

– Дійсно, крізь тіло бетону проходить світло. Бетон має низьку теплопровідність. Втрати тепла невеликі, але в той же час йде додаткове збільшення освітлення приміщення. Це один із резервів економії електроенергії.

– *Багато зараз у світі будують з такого супербетону?*

– Чимало. Наприклад, будівельні конструкції з супербетону застосовані при будівництві таких споруд, як церква Dives in Misericordia у Римі, норвезька нафтова платформа Heidrun, яка знаходиться в Норвезькому морі. Ще у 1996 році в Дюссельдорфі (Німеччина) побудовані із застосуванням суперцементу Kai Center, Vurogebaude. Досвід показав, що супербетон доцільно використовувати при виробництві різних оздоблювальних матеріалів. Наприклад, красиво виглядають ажурні огорожі.

Зауважте, застосування наномодифікованого бетону в 2-3 рази здешевлює будівництво нових об'єктів у порівнянні з традиційними технологіями! Слід також зазначити, цей матеріал може використовуватися не тільки при спорудженні нових будівель, але й при відновленні тих, які знаходяться в

експлуатації. Наприклад, якщо арматура проржавіла. При нанесенні на залізобетонну конструкцію нанобетон заповнює всі мікропори та мікротріщини і полімеризується, відновлюючи її міцність. Нова речовина вступає в реакцію з корозійним шаром, заміщує його і відновлює зчеплення бетону з арматурою.

– *Хто в Україні і в Кривбасі, у тому числі, займається питаннями нанотехнологій у виробництві супербетонів?*

– Практично всі вчені-матеріалознавці. Відмінність полягає в тому, які нанодобавки вони застосовують. В основному, всі використовують традиційні на даний час нанотрубки, вартість яких в 3-5 разів перевищує номінальну вартість золота. Тому одержувані нанобетони відрізняються надто високою вартістю і не знайшли застосування в будівництві.

У Криворізькому національному університеті знайдені нанокаталізатори, вартість яких коливається від 20 до 30 грн. за 1 літр їх робочого розчину. А на 1 куб. м бетону необхідно 0,5 - 1,5 л розчину такого нанокаталізатора. Тобто вартість нанодобавок, знайдених криворізькими науковцями, дуже низька. Отже, їх застосування вже економічно доцільне, що і було підтверджено промисловим застосуванням таких домішок при виготовленні пінобетонів.

– *Який внесок у дослідження супербетонів зробили вчені нашого міста?*

– Криворізька школа будівельного матеріалознавства широко відома в Україні й далеко за її межами. В університеті займаємося проблемами використання відходів гірничо-металургійної промисловості у виробництві будівельних матеріалів і виробів. Перший супербетон, який отримали ще в 80-х роках минулого століття, можна назвати «Криворізький». Його міцність склала 120 мегапаскалей. І він на всі 100% містить відходи наших гірничорудних підприємств. Тепер його за новою класифікацією слід називати «лужно-реакційно-порошковий бетон». Кривий Ріг може стати базою для випуску супербетонів такої якості.

У процесі багаторічних досліджень нами встановлено, що залізо – це основний елемент при отриманні бетонів. Уже давно досліджено й доведено, що добавка до бетону заліза призводить до різкого поліпшення його якості. Так, при виробництві пінобетонів шляхом введення в них залізовмісних компонентів (зокрема, відходів гірничо-збагачувальних комбінатів) дозволяє збільшувати їх міцність майже в 3-6 разів. Якщо відходи гірничо-збагачувального комбінату використовувати спільно з піском у бетоні, то його міцність зростає в 2 рази. При цьому немає необхідності застосовувати будь-які інтенсифікатори та хімічні добавки! А це надійніше, ніж застосування хімічних речовин при виробництві звичайного бетону. І без значного подорожчання.

В останні роки новий нанобетон використовувався у виробництві пінобетону. З нього виготовлялися блоки для стін будівель і споруд. Використання нанобетону дозволило зекономити на кожному кубічному метрі бетону 50 і більше кілограмів цементу. І якість бетону за всіма показниками вища якості бетону без нанодобавок.

Останнім часом наші дослідження пов'язані з нанотехнологіями. Наноматеріали зараз дуже дорогі. Але застосування поверхнево-активних речовин, які утворюють міцели, призводить до різкого збільшення міцності бетону. Що хочу підкреслити? Криворізький гірничорудний басейн є не тільки базою для розвитку гірничорудної промисловості, а й величезною коморою для будівельної індустрії. Ми можемо випускати супербетони на рівні світових стандартів. Це поліпшить екологію Криворіжжя, тому що відходи не будуть займати якісь площі – відвали, шламосховища. І цією високоякісною продукцією можемо забезпечити всю Україну.

«ДГ», 2016

Директор Криворізького навчально-виробничого центру Віктор Легун: «Срібна медаль за підготовку робітничих кадрів – висока оцінка роботи колективу»

Загальновідомо, що попереду і в ногу з науково-технічним прогресом йдуть ті держави, в яких велика увага приділяється навчанню і вихованню фахівців робітничих професій. Про те, як по-новому навчати сучасну молодь в професійно-технічних закладах, щоб вона була компетентною і конкурентоспроможною, розмовляємо з директором Криворізького навчально-виробничого центру В. Т. Легуном і головою методичної комісії викладачів природничо-математичних дисциплін О.В. Євтушенко.

– Важливо і чому навчати, і як навчати сучасну молодь, – розповідає Віктор Трохимович. – Не вважайте за нескромність, але про те, що наші викладачі вміють застосовувати інноваційні підходи в підготовці кваліфікованих

робітничих кадрів, свідчить срібна медаль, якою нагородили навчально-виробничий центр на IV Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти-2013», яка проходила у Києві.

Це висока оцінка злагодженої роботи

всього викладацького колективу. Можна сказати одне, якщо є колектив однодумців, тоді будуть і досягнення в роботі. На виставку вчителів української мови представляли розроблений посібник «Мова і професія», в якому зібрані різні диктанти, твори для переказів за спеціальностями, яким навчаємо в нашому навчальному закладі на базі дев'яти класів – кухар, перукар, оператор комп'ютерного набору, фотограф і кравець. Викладачами англійської мови розроблений спеціальний словник термінів для перукарів. Л.С. Марушева

презентувала інноваційні виробничі технології в підготовці сучасних робітників через співпрацю з роботодавцями швейної фабрики «Polstar». Педагогічні напрацювання у викладанні математики представляла переможець криворізького міського конкурсу професійної майстерності в 2012-му році О. В. Євтушенко. Олена Василівна – автор навчального посібника «Математика в професії».

Газозварників навчають 62-х видів зварювання, але ... не в Україні

Криворізькі педагоги часто беруть участь у роботі Всеукраїнської науково-практичної конференції з науково-методичного забезпечення професійної освіти і навчання, яка проводиться щорічно Інститутом професійно-технічної освіти НАПН України.

– *Що вразило у виступах учасників конференції?*

– Запам'яталися доповіді представників Інституту профтехосвіти НАПН України про поїздку до Білорусі для ознайомлення з досвідом підготовки фахівців робітничих професій. У складі делегації були й представники Дніпропетровщини. Говорили про те, що бажаючих отримувати середню спеціальну освіту в Білорусі навіть більше, ніж вищу. Багато викладачів Республіканського інституту профосвіти в Білорусі пройшли стажування за кордоном у Бельгії, Польщі, Швейцарії, Франції та інших європейських країнах. Спеціальності у сучасних білоруських робітників інтегровані. Наприклад, у них є спеціальність «мехатронік», яка охоплює професію електронщика, електрослюсаря і газозварника. Дуже добре розвинені народні промисли. На багато видів виробів з дерева, виготовлених на базі професійних училищ, є попит, тому що вони мають відмінну якість.

Розповідали, що газозварників навчають 62-х видів зварювання, включаючи плазмове. Лабораторії прекрасно облаштовані. Якщо в групі тридцять чоловік, то і тридцять робочих місць пропонують для практики. Є де учню робочий досвід отримувати. Крім того після закінчення навчання їх всіх працевлаштовують. Розмір зарплати білоруси, правда, тримали в таємниці, але повідомили, що вистачає для нормального забезпечення сім'ї. Але багато процесів учні вивчають і за допомогою різноманітних електронних посібників.

Привезли ми й до Кривого Рогу каталог із десятком електронних посібників для ознайомлення. Пропонується низка комп'ютерних тренажерів. Наприклад, при дуговому зварюванні програмне забезпечення оцінює, чи правильно учень обрав кут. Усього цього нашої профтехосвіті не вистачає. Практика в учнів повинна бути справжньою – на сучасному обладнанні, в умовах, які відповідають рівню технічного прогресу. А ще більша у нас проблема – працевлаштування підготовленої молоді. Можна інноваційно навчати, готувати, а конкурентноздатна людина згодом не знайде застосування своїм здібностям. Потрібно, щоб був тісний зв'язок між учнем, навчальним закладом і роботодавцем. У молоді має бути впевненість у завтрашньому дні.

«ДГ», 2013

Викладач професійного транспортно-металургійного ліцею Ігор Козирєв: «Навчальні заклади профтехосвіти втратили зв'язок із промпідприємствами Кривого Рогу»

Талановитий викладач транспортно-металургійного ліцею Ігор Козирєв (на фото) віддав профтехосвіті близько двадцяти років своєї праці. Він одним із перших у Кривому Розі в системі профтехосвіти почав застосовувати Intel-технології під час проведення занять з учнями, використовувати електронні наочності у вигляді презентацій, публікацій, створив електронні підручники, один з яких з матеріалознавства, інший – за спецтехнологіями з ремонту автомобілів. Ігор Олексійович часто знімає і використовує у роботі навчальні відеофільми.

Під час проведення в Кривому Розі засідання міської секції викладачів системи профтехосвіти, на якій викладач транспортно-металургійного ліцею І. О. Козирєв проводив відкритий урок, близько двадцяти колег вкотре торкнулися гострої проблеми – фактичної втрати зв'язку між навчальними закладами, які готують фахівців робітничих професій (колишніми профтехучилищами) і виробничими підприємствами.

Подібну проблему щодо фахівців, які здобувають вищу освіту, піднімає на різних рівнях також відомий криворізький вчений-металург Олександр Учитель. Ігор Олексійович не просто звертає увагу на проблему. Він сам намагається всіляко її вирішувати.

– І сталося це, звичайно ж, не з нашої вини, – говорить І. О. Козирєв. – Від усіх колег заявляю, що відповідальність за виниклу проблему лежить на нинішніх господарях підприємств і призначених ними генеральних директорах. Маючи величезні матеріальні та фінансові можливості для того, щоб брати участь у підготовці робітничих кадрів, вони і пальцем не хочуть поворухнути. Не допомагають навчальним закладам ні в придбанні інструментів, ні з матеріалами і навіть зі списаним обладнанням. Навіть на літню практику не завжди беруть учнів. А якщо і запрошують, то довіряють нашим вихованцям мітлу і лопату. Не допускають учнів до сучасного обладнання, на якому вони будуть працювати в майбутньому. Навіть торкнутися не дозволяють. У результаті ось такого недбайливого підходу до підготовки робітничих кадрів у Кривбасі стає все менше і менше високопрофесійних токарів, слюсарів, монтажників, зварювальників. Проблеми поглиблюються ще й тому, що з нашої системи йдуть віддані справі викладачі-практики. Словом, ми підходимо до глухого кута, коли підприємства бажають отримати хороших фахівців, але робити нічого конкретного не хочуть, щоб піти назустріч навчальним закладам і допомогти практично поліпшити матеріальну базу.

«ДГ», 2013

Розділ 5. Повір у себе в Україні!

Ті держави здатні стати великими, у яких великі малі люди
Олександр Довженко

Призер Всеукраїнської студентської олімпіади з математики Руслан Шпонька: «До Карпат – і відпочивати, і навчатися програмуванню!»

Помітна тенденція, що влітку зростає кількість підлітків, які не лише відпочивають, але й беруть участь у різноманітних всеукраїнських пошукових проектах, роботі літніх шкіл з іноземної мови, математики чи програмування. Дійсно, навіщо гаяти час і чому не скористатися майже тримісячними канікулами для власного розвитку? Тим більше, якщо це безпечно і за невисокою ціною. А ще побільшало тих криворіжців, які полюбляють відпочивати у мальовничих українських Карпатах.

Нам вдалося плідно поспілкуватися і з тими, хто відпочивав у Карпатах, і з тими, хто допомагав школярам як Криворіжжя, так і Дніпропетровщини в цілому стати більш успішними. Наші співбесідники – керівник громадської організації «Фундація розвитку інновацій», **кандидат технічних наук, доцент, директор Центру підготовки сертифікованих програмістів С. М. Іщеряков** і майбутні вчителі математики та інформатики, **студенти фізико-математичного факультету Криворізького державного педагогічного університету, відмінники навчання Юлія Ковальчук та Руслан Шпонька**. Руслан до того ж ще й призер Всеукраїнської студентської олімпіади з математики.

Із С. М. Іщеряковим поспілкувалися, коли він приїжджав з Києва до університету з нагоди 25-ї річниці створення кафедри інформатики та прикладної математики на Х Всеукраїнську науково-методичну конференцію «Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в освіті». Тоді він не лише виступив з презентацією сучасних підходів у навчанні школярів програмуванню, але й провів для студентів фізико-математичного факультету університету та вчителів інформатики Кривого Рогу майстер-клас з навчання мові Java.

– Нині в системі загальної середньої освіти існує чимало проблем у галузі викладання інформатики. Одна з них – катастрофічна нестача вчителів інформатики, – розповідає Сергій Михайлович. – Частина молоді, на мою думку, безпідставно вважає, що професія вчителя непрестижна. Хоча минулого року зарплати учителів значно зросли, все ж здібні молоді люди з фахом «Інформатика» віддають перевагу роботі в ІТ-компаніях. І я як професійний програміст їх розумію. Але підготовка молоді до впровадження сучасних технологій – це не лише благородна справа, але й запорука процвітання нашої країни. Проблема ще й в тому, що за всієї привабливості грошових доходів ІТ-працівників і ринку вакансій у цій сфері, криворізькі

школярі не поспішають отримувати у вищих спеціальність «Інформатика». Бо зацікавлювати і навчати дітей програмуванню потрібно ще з 7-го класу, а іноді й раніше. Шкода, але на якість знань сучасних школярів з інформатики не кращим чином впливають батьки дітей і, що дуже прикро, керівники окремих навчальних закладів ставляться до інформатики як до другорядного предмета. Погодьтеся, що такий стан справ доволі парадоксальний, адже думка про те, що за комп'ютером та інформаційними технологіями майбутнє, суспільством сприймається як очевидна.

– У чому бачите вихід? Як потрібно підвищувати інтелект нації?

– Одним із способів популяризації комп'ютерної грамоти вбачаю удосконалення навчальних програм з інформатики та підготовку молодих вчителів, готових, наприклад, працювати в рамках проекту "Школяр-програміст". Тому запрошуємо бажаючих криворізьких школярів на відпочинок і навчання до літнього табору програмування на базі Верхньосенівської ЗОШ Верховинського району Івано-Франківської області. Як тренер табору, запрошую також студентів педагогічних навчальних закладів, майбутніх учителів інформатики. Скажу, що навчання в таборі для студентів досить перспективне. Молоді люди, склавши тест внутрішньої сертифікації з програмування, можуть стати професійними тренерами, вже після третього курсу працювати в школах і навіть відкрити платні курси! А ще розпочинати роботу у ІТ-фірмах.

Враженнями від роботи в таборі програмування ІТ-школи «Дніпро» діляться Юлія та Руслан.

Під час практики в таборі програмування ІТ-школи "Дніпро".

– Це літо для мене особливе, бо здійснилася ще одна моя мрія: я побував у Карпатах! – розповідає Руслан. – Табір уже декілька років поспіль працює на базі Верхньосенівської школи і приймає на навчання та відпочинок обдарованих дітей різного віку з 7-го до 11-го класу. Особливістю табору є те, що його організатори вміло поєднують навчальний процес та відпочинок. Ми потрапили на першу зміну, в рамках якої відпочивали і навчалися учні 7-8 класів. Це були здебільшого переможці олімпіад з математики, фізики та інформатики різних рівнів, а ще учителі інформатики. Вивчали основи

програмування на мові Java та створення Android-проектів.

– *А як відпочивали?*

– Незабутнє враження справили похід на Писаний Камінь, екскурсії до Шешорських водоспадів та місця злиття Чорного та Білого Черемошів на межі Івано-Франківської та Чернівецької областей, купання у водоспаді на Чорному Черемоші недалеко від села Верхній Ясенів, підйом на полонину гори Росохата, – із захопленням розповідає Юлія. – Екскурсії проводили після занять або у вільні від навчання дні. Правда, цілком вільних днів за зміну було лише два. Кожен день у таборі починався з ранкової гімнастики та дихальних вправ. Під час перерв між заняттями учні грали в рухливі ігри на свіжому повітрі, а ввечері збиралися просто неба коло ватри на березі Черемошу.

– *Що дала для вас як майбутніх вчителів цьогорічна практика в літньому навчальному таборі?*

– Дуже багато. По-перше, отримали новий досвід, – розмірковує Р. Шпонька. – Про це я вже написав у своєму блозі майбутнього педагога (<http://ruslanshponka.blogspot.com/2017/>). Там же розмістив і численні світлини та відео з практики. Цікаво було працювати з дітьми, проводити для них виховні заходи. Чого ми тільки тут не готували! І розважальне шоу "Хто зверху?", і вікторину "Математичний меридіан", а ще інтелектуальну гру "Що? Де? Коли?". А як охоче брали школярі участь у конкурсах співаків та художників, у спортивних естафетах "Веселі старты"! Багатьом запам'ятаються День української пісні, тематичні дискотеки, святкова програма "Весела тусівка". Особисто мені було цікаво спостерігати за тим, як формується дитячий колектив.

По-друге, це надзвичайно корисні відомості з методики навчання інформатики. Навіть не уявляли, що матимемо змогу хоч трохи доторкнутися до професійного програмування. Плануємо й надалі глибше розібратися в мові Java. Вірогідно, ці знання знадобляться як для навчання в університеті, так і для роботи в школі. По-третє, море позитивних емоцій і захоплення від місцевої природи. І нарешті, табір у Карпатах – це неабияке тренування і загартовування тіла. Походи в гори, купання в гірських річках, джерельна питна вода та чисте повітря пішли нам на користь!

P.S... Конкурс на кращого студента проходить на Дніпропетровщині з 2012-го. У ньому два етапи: спочатку кращих представників визначають на місцях, далі хлопці та дівчата змагаються вже на обласному рівні. Про це розповіла начальник управління департаменту освіти і науки ДніпроОДА Любов Кравченко. Кращим у номінації «Інноваційний прорив року-2017» став студент Криворізького державного педагогічного університету Руслан Шпонька. Він представив щоденник-звіт проходження педагогічної практики у вигляді блогу, додавши до повідомлень світлини, відеофрагменти та фрагменти створених програм.

«ДГ», 2017

Випускниця фізмату Тетяна Маслова: «Ми хочемо жити без корупції, з чесною владою й достойним рівнем добробуту»

Міжнародний день студента був заснований 1941 року в Лондоні на міжнародній зустрічі студентів, що боролися проти фашизму, і встановлений на честь студентів Чехословаччини – героїв Опору. За два роки до цього, 17 листопада 1939 року, багато керівників Союзу студентів Чехословаччини були заарештовані німецько-фашистською окупаційною владою і розстріляні. Більше тисячі студентів і викладачів вузів відправлені до концтаборів. Інститути та університети були закриті.

Згадуючи сумні події того дня, хочеться сподіватися, що вони зближуватимуть студентів усього світу, об'єднують їх і зітруть усі відмінності між кольором шкіри, мовами і традиціями: на неосяжній планеті будуть цього дня святкувати представники однієї національності під назвою «студенти». Українські студенти відзначають цей день офіційно з 1999 року, коли вийшов відповідний Указ Президента.

Починаючи з 21 листопада 2013 року, після оприлюднення рішення тодішнього уряду про призупинення процесу підготовки до підписання Угоди асоціації України з ЄС, студенти брали активну участь у акціях протесту в Києві на майдані Незалежності. Тоді на Майдан прийшли журналісти, громадські активісти, опозиційні політичні лідери. Небайдужі люди вийшли на «євромайдани» у Донецьку, Івано-Франківську, Луцьку, Харкові, Хмельницькому та Ужгороді. «Євромайдани» відбулися також в Одесі, Вінниці, Миколаєві, Донецьку, Кривому Розі, Сумах, Харкові та Чернівцях. Серед загиблих і поранених на Майданах, у зоні АТО є чимало студентів. Тобто студентська молодь і нині в авангарді боротьби за права і демократію, за кращу долю для своєї Батьківщини.

І у той же час День студента – це галасливе та довгоочікуване, яке свято відзначається в багатьох країнах світу. І, практично, жоден ВНЗ не залишається осторонь нього. Криворізькі студенти також не байдужі до свого свята. Для них це хороший привід зустрітися в колі друзів. Зазвичай, збираються у кого-небудь у будинку або в кафе. Жартують, співають пісень, іноді під гітару, а ввечері вирушають компанією на дискотеку. Напередодні студентського свята ми поспілкувалися зі студентами фізико-математичного факультету Криворізького педагогічного про роль студентства в сучасному суспільному житті.

– Зараз студенти, як ніколи, ініціативні, свідомі, беруть активну участь у суспільному та політичному житті країни. Вони розуміють, що наш час прийшов, – говорить студентка, надзвичайно творча особистість і **відмінниця навчання Тетяна Маслова** (на фото). – Ось цей момент, коли треба усвідомити, що ми – майбутнє нашої нації, і самі маємо будувати наше майбутнє. Зараз є багато добровольчих організацій, які створили студенти і які

успішно працюють, допомагають учасникам АТО, дітям-сиротам, інвалідам. Немало і тих, хто залишив навчання, сім'ю та пішов захищати країну. Свого часу ми виходили на протести, акції та демонстрації. Хоча це і не дуже подобалось керівництву нашого університету. Студенти нічого не бояться, вони готові до радикальних дій, вони готові відстоювати свої інтереси, боротися з несправедливістю. А за студентами підіймаються й інші, ті, хто мовчки сидів і чекав. Ми хочемо гідно жити у нашій країні, країні без корупції, особливо у сфері освіти, без насильства, без війн, із чесною владою і достойним рівнем добробуту. Ми маємо мрії, бажання, власні погляди та гаряче серце, яке і змушує нас боротись. І тому, поки інші скаржаться на життя, студенти діють і не зупиняться, доки не досягнуть мети.

– Молодь сьогодні прагне змінити життя в Україні на краще, – підтримує Тетяну її **одноругниця Олена Литвиненко** (на фото). – Більшість наших студентів обрала здоровий спосіб життя, бере активну участь у громадському житті, намагається бути небайдужою до справ, що відбуваються навколо нас. Адже Батьківщина починається з кожного, і власну долю ми значною мірою творимо самі. Про це потрібно пам'ятати. Тому не достатньо лише самому навчатися добре, отримувати стипендію. Потрібно допомагати ставати справжніми фахівцями студентам молодших курсів, ділитися власним досвідом з тими, хто цього потребує.

До нашої розмови про роль студентства у суспільному житті долучилися голова студентської ради факультету Олександра Тіунова та капітан баскетбольної команди Ліна Омелюсик – чудові організатори різних студентських заходів на факультеті; студентки Маргарита Вірич, Анісімова Олена, Настя Іванова, Катерина Журба та Яна Рязанцева. Цікаві думки висловили спортсмени і водночас артисти Тетяна Бесараб та Ратушний Олег, завжди спокійна, розсудлива і наполеглива у навчанні Аліна Ахмедуліна, відмінник навчання і просто добра, весела, завжди привітна людина – Олександр Різун. Студенти розповідали і про активну участь у різних благодійних акціях, у тому числі для воїнів-учасників АТО, для підтримки дітей-сиріт, у трудових десантах з благоустрою нашого міста. Не минули теми виховання підростаючого покоління, ролі студентів-педагогів у становленні особистості їхніх майбутніх учнів.

– Студент – це людина, що обрала для себе професію, з якою буде йти по життю. Саме вибір професії є вирішальною сходинкою у житті людини, – розповідає Анна Боровик. – Студентські роки – прекрасні. Саме в цей час ти визначаєш напрямок свого розвитку, формуєш цілі, ставиш перед собою завдання, які потрібно вирішити для досягнення поставленої мети. Адже саме педагоги повинні закласти в душі дітей усі необхідні якості, які допоможуть їм знайти свій шлях у житті, стати гідними громадянами України.

«УН», 2015

Висока нагорода фізматівця Валерія Палія

Заключний тур Всеукраїнського конкурсу-2011 студентських наукових робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук проходив у Державному вищому навчальному закладі «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». З-понад 200 робіт галузева комісія на I етапі Другого туру вибрала 80 кращих робіт. Від Криворізького державного педагогічного університету до числа запрошених студентів (галузь «Педагогічні науки») увійшли **магістри фізико-математичного факультету Валерій Палій та Катерина Міщенко**. На конкурс студенти подали роботу на тему «Методика навчання геометрії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій». Молоді науковці розробили низку наочностей для електронного навчального курсу «Геометрія, 8 клас», підтвердили ефективність їх використання з метою формування пізнавальних інтересів учнів та контролю їхніх навчальних досягнень. Катя, захворівши, не змогла поїхати на форум молодих науковців, а Валерій за успішний захист роботи був нагороджений дипломом II ступеня.

Після захисту робіт. Палій Валерій та науковий керівник Т. Г. Крамаренко

Приємно зазначити, що у грудні 2017-го випускниця фізико-математичного факультету Катерина В'ячеславівна Польгун (Міщенко) під керівництвом доктора педагогічних наук, професора Зінаїди Павлівни Бакум захистила дисертацію за темою "Організація інклюзивного навчання фізико-математичних дисциплін студентів з обмеженими фізичними можливостями у вищих технічних навчальних закладах" на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Захист відбувся у спеціалізованій вченій раді Д 58.053.01 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Валерій працює учителем математики та інформатики, керує учнівським вокально-інструментальним ансамблем, з яким вони нещодавно успішно виступили на обласному фестивалі профтехосвіти.

Сайт КДПУ, 2011, 2017

Випускниця фізмату КДПУ Ірина Грушина: «Учитель – це доля»

Практично усі в групі МІ-11 відзначили як одну з найкращих студенток старосту групи, талановиту і надзвичайно відповідальну дівчину, **відмінницю навчання Ірину Грушину** (на фото). Після об'єднання двох груп Ірина доклала чимало зусиль для становлення нового колективу, налагодження добрих стосунків у групі. Вона завжди підтримує одногрупника, допоможе у навчанні, надасть слушну пораду.

– Студентські роки найцікавіші та найяскравіші. Згадую численні концерти, ярмарки, вечорниці, в яких брали участь студенти нашої групи, – розповідає Ірина. – А ще як «від сесії до сесії живуть студенти весело». Цей надзвичайно веселий народ, який, очікуючи стипендію цілий місяць, може витратити її за один день і знову чекати... А ще в ніч перед складним іспитом може відчиняти квартирки та кричати відоме студентське заклинання: «Халява, прийди!» А вже після складання іспиту з радістю всі обдзвонюють знайомих і не тямлять себе від щастя, що вже все минуло. А з іншого боку, студентські роки – це відповідальна пора отримання та накопичення знань і досвіду, підвищення рівня ерудованості та самосвідомості.

Ще на початку 11 класу переді мною постало серйозне питання: «Куди вступати та яку професію обрати?». Вишів багато, професійних напрямків також. Отже мій вибір припав на економічну спеціальність. Провчившись рік, я зрозуміла, це не моє. Тому вирішила спробувати себе в іншому руслі – у педагогіці. Любов до математики в мене була ще зі школи. Цифри, формули, геометричні фігури вабили все більше з кожним роком. Тому, не розмірковуючи, подала документи на фізико-математичний факультет.

1 вересня, перша пара... Все нове та незнайоме. Але це не злякало, а, навпаки, додало сили. З кожним роком знань ставало все більше, а почуття новизни розкривало перспективи обраної професії.

У день захисту магістерських робіт. Зліва направо: О. Різун, М. Вірич, О. Анісімова, О. Ратушний, І.Грушина, Т. Маслова

Та ось я вже не студент, а День знань – це моє професійне свято. Пам'ятаю перший урок, де я в ролі вчителя. Переживання не покидали аж до самого дзвінка. «45 хвилин – це вічність», – промайнула думка. Не зрозуміло, кого більше лякало заняття: мене чи учнів? Але з кожним днем, місяцем я ставала впевненішою в собі, у своїх знаннях, і навчальний процес вже проходив як одна мить. Учитель – звучить гордо. Це людина, яка, не покладаючи рук, розвиває, виховує та навчає. Це та людина, яка чи не найбільшу частину часу проводить з дітьми, тому має бути вихованою, обізнаною, цікавою особистістю, у якої урок – це не тягар, а суцільне задоволення. Мої улюблені викладачі завжди залишаються у моїй пам'яті та серці. Ми маємо бути вдячними їм за те, що нам вдалося перейняти від них багато знань і досвіду, за те, що вони викликали в нас почуття поваги до обраної професії, що допомогли не розчаруватися в тому, що ми – Вчителі.

Сайт КДПУ, 2017

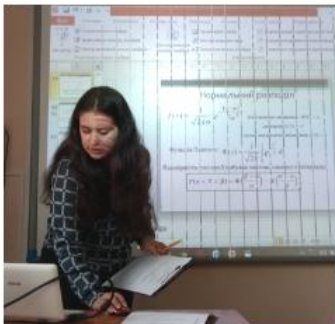
Студентка магістратури Марія Михайловська: «Під час асистентської практики у ВНЗ із задоволенням побувала у ролі викладача вищої школи»

Студенти, які здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень магістра, проходять виробничу педагогічну практику у вищому навчальному закладі. Це вдала можливість спробувати власні сили у ролі викладача вищої школи.

Педагогічна практика передбачає вивчення досвіду роботи викладачів кафедри, відвідування лекційних та практичних занять як професорів і доцентів, так і студентів-практикантів, підготовку, добір методичної літератури та наочних засобів для розробки лекційних та практичних занять з математики. Асистентська практика передбачає години спілкування з академічною групою, проведення кураторської години, психолого-педагогічний аналіз лекції.

– Практика дала мені можливість застосувати власні знання та використовувати різноманітні форми, методи, засоби при проведенні лекційних та практичних занять з теорії ймовірностей та математичної статистики для студентів спеціальностей «Фізика» та «Математика»; здійснювати планування педагогічної діяльності; організувати діяльність колективу академічної групи, – розповідає **студентка 2-го курсу магістратури фізико-математичного факультету КДПУ Марія Михайловська** (на фото ліворуч). – Мене, Ольгу Красовську, Чорну Анну та Кучевську Валерію (станом на 2018 р. всі випускниці працюють учителями математики та інформатики у школах Кривого Рогу. – Т. К.) консультували доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та вкової психології Н. М. Токарева, доцент кафедри педагогіки В. В. Іванова, керівник практики в університеті, методист Л. С. Цоуфал; керівник практики, доцент

кафедри математики та методики її навчання Т. Г. Крамаренко. Побувавши у ролі викладача, я зрозуміла, наскільки важко і в той же час цікаво працювати зі студентами та викладати математичні дисципліни.

Після завершення практики. Зліва направо: В. Кучевська, А. Чорна, Т. Крамаренко, М. Михайловська, О. Красовська

– Особливістю цієї практики була електронна звітність: звітна документація подавалася на спеціальний електронний курс асистентської практики, створений на платформі MOODLE. Щоденник психолого-педагогічних спостережень я представила у сучасній формі – у вигляді блогу. Блог-щоденник можна наповнити яскравими матеріалами до занять, додати світліни та відгуки як гостей заходу, так і студентів. Такі нововведення дозволяють студентам-асистентам бути мобільними, заощадити час на написання щоденника від руки та більш ґрунтовно та якісно готуватися до лекційних, практичних занять та виховних заходів. Практика додала мені впевненості у власних силах, дала можливість виявити творчість у навчанні студентів, – підбиває підсумки роботи Марія. – Я здобула величезний практичний досвід і навички роботи зі студентами.

Сайт КДПУ, 2017

Студентка педуніверситету Юлія Лис: «Конкурс "Студент року" – крок у пошуку істини, вияву творчості та утвердженні свободи»

Окрасою святкування Міжнародного дня студента у Криворізькому педагогічному став конкурс «Студент року», у якому взяли участь найдостойніші представники всіх факультетів. І вони довели, що гідні звання «Студент року». Безумовно, кожен з учасників розумів усю важливість конкурсу, адже, представляючи себе, він представляв свій факультет. Конкурсанти вміло демонстрували власні здібності і таланти, уміння, за що глядачі їх нагороджували бурхливими оплесками.

У кожному конкурсі були переможці, тому справедливе журі відзначило кращих представників та факультети. Дипломом першого ступеня і почесним

званням «Студент року-2014» була нагороджена запальна **студентка фізико-математичного факультету Юлія Лис**, почесне друге місце посіла студентка психолого-педагогічного факультету, а третім став студент географічного факультету Іван Власюк.

– Студентські роки – найщасливіші в житті кожної людини. У цей час визріває перше кохання, поглиблюється пізнання світу, відбувається становлення особистості та обирається подальший шлях, – розповіла переможниця конкурсу Юлія Лис. – Зі студентської лави розпочинається довга й наполеглива дорога пошуків, стверджень і досягнень у науці, мистецтві, культурі. Зрештою, зі студентства формується українська національна еліта. Можливо, хтось завдяки цьому конкурсу зробив перші самостійні кроки, що були присвячені пошукам істини, творчості, прагненню самовдосконалення, неповторним моментам становлення особистості. Маємо надію, що студенти криворізьких вищих навчальних закладів стануть справжньою рушійною силою, що змінить нашу Батьківщину на краще.

– На святі панувала незрівнянно тепла емоційна атмосфера, – ділиться враженням від побаченого та почутого **старший викладач кафедри математики та методики її навчання Світлана Геннадіївна Шиперко**. – Кожен вихід учасника на сцену був яскравим і неповторним. Склалося враження, що наші студенти – особливі, і для них не існує неможливого. За створення в усіх присутніх чудового настрою, за організацію такого феєричного свята потрібно подякувати і студентському клубу, і студактиву. Молодці!

Справа наліво: Юлія Лис, Олександра Тіунова, Анастасія Здешиц

Відзначили на святі найяскравіших студентів у конкурсі «Студент – це звучить гордо» в номінаціях: «Геній прогресу» (за науково-дослідницьку роботу) – Віталія Лисенка з історичного факультету; «Студактивище» (за активну громадську та організаційну діяльність у житті факультету та ВНЗ) – Олександру Тіунову з фізико-математичного факультету; «Lord of сцена» (за культурно-масову діяльність) – Олексія Іголкіна також з фізмату; «Акули пера» (за реалізацію творчих здібностей у письменницькій діяльності) – Ксенію Костянець з української філології та інших.

«УН», 2014

Студентка магістратури Алла Прокопенко: «Буду висококласним модельєром та конструктором одягу»

Уже два роки поспіль викладачі та студенти факультету дошкільної та технологічної освіти КДПУ беруть участь у «Криворізькому дерев'яному фестивалі», який щороку проходить у затишному парку «Сакаганський». Презентують кращі розробки, проводять майстер-класи з різьби по дереву.

Серед тих, чії роботи захопили маленьких криворіжців, **майстер навчання факультету технологічної освіти Криворізького педагогічного університету В. В. Статівка** (на фото навчає різьби по дереву).

– Сьогодні я навчав школярів, які завітали на фестиваль, здійснювати по фарбованій морилкою під паліандр поверхні дошки геометричну тригранно-виїмчасту різьбу по дереву, – розповідає

Віктор Володимирович. – Приємно здивувався тому, що дівчатка, мабуть, ще більше цікавились різьбленням, ніж хлопці. Ось погляньте: геометричне різьблення так закомпоноване, що підкреслює форму сови, яка сидить на гілці дерева. У кінцевому результаті образ птаха з'явиться тут відповідно до завчасно підготовленого малюнка. Чітко відслідковуються лапки, крила, очі та дзьоб. Щоб виконати таке різьблення, майстру потрібно майже вісім годин роботи, а учневі, мабуть, удвічі більше.

– *І діти могли побачити, як народжується така краса?*

– Звісно. А побачивши, намагалися і самі цього навчатися. Школярам ми пропонувати виконувати дещо простіше українське яворівське різьблення. Тут рослинний та зооморфний орнамент виконується по фарбованій поверхні дошки з липи, яка є надзвичайно м'яким білим матеріалом, а тому легким і зручним у роботі як для дорослих, так і для дітей.

– *Навчаєте різьбленню і студентів – майбутніх учителів праці?*

– Кожен студент за бажанням має змогу опанувати кілька – від одного до дванадцяти – видів різьблення. А потім ці уміння вони зможуть застосовувати, працюючи у школах, в училищах, у різних гуртках, навчання у яких пов'язане з обробкою деревини.

Студентка магістратури Алла Прокопенко демонструвала гостям фестивалю різні вироби, представлені на виставці, цікаво розповідала про обрану нею спеціальність «Модельювання та конструювання одягу».

– Студенти не лише навчаються красиво модельювати і шити одяг, але й знайомляться з багатьма видами мистецтва, – зазначає Алла. – Зокрема, опановують техніку петриківського розпису, плетіння виробів із стрічок, бісероплетіння. А ще навчаються виготовляти вироби з соломки, створювати ляльки тощо. Ці вироби можна побачити на багатьох заходах: криворізькому

дерев'яному фестивалі, на святі «Дні майбутнього студента» в університеті, фестивалі «Місто професій» та інших. Крім того, за цією спеціальністю навчаємося в університеті основам кулінарії та педагогічної діяльності в цілому.

– Кафедра педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького педуніверситету є випусковою за напрямом підготовки «Технологічна освіта», – додає **доцент кафедри, кандидат педагогічних наук Ірина Юрїївна Серьогіна**. – Студенти навчаються конструюванню та моделюванню одягу, технічній та комп'ютерній графіки, кулінарії та сервісу в ресторанному бізнесі. А ще отримують додаткову спеціалізацію «Дизайн», «Фізична культура», «Інформатика» чи «Основи підприємництва». В Україні є попит на технологічну освіту, бо на нашій землі проживає багато талановитих людей, які хочуть і вміють творити красу власними руками.

2016

Випускниця КДПУ Вікторія Огаренко: «Обрала професію цілителя дитячих душ»

Напередодні Дня студента нас запросили до себе в гості студенти індустріально-педагогічного факультету Криворізького педагогічного університету. Історія факультету починається з 1974 року. А гідом погодилася бути **відмінниця Вікторія Огаренко**.

– У різні роки наш факультет очолювали професори В. В. Корольський, В. С. Пікельна, доцент В. М. Гільченко, – розповідає Вікторія. – Зараз – доцент О. І. Кучма. Навчалася тут у 2007-му чотириста студентів. На факультеті дві кафедри: загальнотехнічних дисциплін та педагогіки і методики трудового і професійного навчання. Багато хто з випускників факультету повернувся сюди працювати викладачем. Серед них Є. О. Євстїгнеєв, В. А. Яковлева, С. Л. Кучер та інші. Євген Олексійович Євстїгнеєв викладає технічні дисципліни і щорічно разом зі студентами бере участь у Всеукраїнських фестивалях-конкурсах творчих досягнень майбутніх учителів. Цей конкурс, зазвичай, проходить в Умані. Його призерами були Сергій Древич, Ірина Сабадаш, Олена Боровик, Андрій Нагорний.

Факультет готує фахівців за спеціальністю «Трудове навчання» зі спеціалізаціями «Інформатика, автосправа, економіка». Тому є на факультеті два комп'ютерні класи, автоклас, слюсарні та швейні майстерні. Одна з аудиторій прикрашена чеканками та різьбленнями студентів.

Вікторія Огаренко поділилася і своєю радістю:

– Нарешті я розібралася з тим, що таке опір матеріалів! Колись я мріяла стати лікарем, але тепер переконана, що професія педагога як цілителя дитячих душ теж дуже хороша.

Світлана Жильцова, Таня Демкович, Марина Грама, Катя Гурова вважають, що отримана професія сприятиме їм тому, що вони у майбутньому будуть хорошими дружинами і мамами, які уміло вестимуть домашнє

господарство. Вікторія Новікова, Ніна Штельмах, Оля Сергеева та інші студентки говорили про те, що за підтримки доцента Зої Сидорівни Кучер навчилися моделювати костюми, і висловили подяку Любові Василівні Гурі, яка навчала їх шиттю. Викладачі допомагають студенткам готувати яскраві костюми до різних концертів, показів мод.

Моделювання костюмів на занятті З. С. Кучер (на фото праворуч)

Побувавши на одному із занять, ми побачили, як у руках юних майстринь розцвітали паперові квіти, з'являлися чудові композиції.

А як уміють студентки смачно готувати і красиво сервірувати стіл! Приготовлені ними страви нам дуже сподобалися.

Взагалі, як і в усі часи, студенти – веселий народ: дискотеки, творчі вечори, концерти художньої самодіяльності, фестивалі «Студентська осінь», «Студентська весна». Кипить і спортивне життя. Займаються студенти і легкою атлетикою, і хокеєм, і шахами. На факультеті навчався бронзовий призер чемпіонату України з боксу.

«ДГ», 2007

Студентка фізмату Аліна Іванова: «Осінній бал першокурсників відкриває творчі обдарування»

Важко пригадати, коли вперше в стінах КДПУ пройшов «Бал першокурсника». І сьогодні внутрішнє життя вузу просто неможливо уявити без цього яскравого самобутнього свята. Ми побували на осінньому балу «Назустріч майбутньому» і ділимося враженнями від почутого та побаченого.

Зала вирувала емоціями. Глядачі, а це, окрім самих винуватців події, ще й гості – старшокурсники, випускники та батьки артистів-першокурсників, гаряче підтримували юних талантів, аплодували і підспівували. Тут було все: запальні українські танці артистів у національних костюмах, романтичний вальс «Легкий подих», спортивні танці студенток - «морячок», хореографічна постановка «Мовчання долі» і ще одна з більш оптимістичною назвою

«Подаруй щастя». Студенти читали авторські вірші на тему «Життя першокурсника», грали на різних музичних інструментах, співали соло та хором. Яскраво виділялася підбірка творів патріотичної тематики «Моя країна – Україна». А ще виступала новостворена команда КВК «SOS». Микола Номеровський та Ілля Назаренко демонстрували силові вправи, спортивні прийоми самозахисту. На завершення всі учасники бадьоро заспівали оду «Воїни фізмату – воїни добра!»

– Музика, танці, пісні... Просто мурашки по шкірі від хвилювання, – ділиться враженнями **першокурсниця і учасниця балу Діана Петаржак**. – А ще сьогоднішнє дійство можна охарактеризувати словами: запал, наполегливість, творчість і безкрає море талантів. Звісно, що відповідальність за організацію цього чудового заходу лягла, у першу чергу, на плечі старшокурсників, зокрема, на голову студентської ради Олександру Тіунову, яка попри свою тендітність була суворим і невблаганим тренером.

– Багато зусиль до постановок доклали й самі першокурсники, – продовжує розповідати Діана. – Зараз вже зі сміхом згадуємо, як окремі з нас стільки разів намагалися уникнути участі, бо зовсім не були впевнені у своїх силах. Під час репетицій після занять, іноді й допізна, виникало чимало непорозумінь. Але майстерність і радість від вдало виконаних постановок прийшла після виснажливих щоденних репетицій. Серед своїх одногрупників МІ-14 хочу виділити Юлію Рябченко та Валерію Бобир, Анастасію Бондар, які старанно готували нас до свята. Завдяки таланту дівчат і наполегливій праці всіх учасників вийшли прекрасні номери. Теплий слід у серцях глядачів залишив спів Руслана Шпоньки та Микити Боровського, Олександра Ковальова та Ірини Стрючкової. Завзято танцювали Ростислав Сахно, Костянтин Васильєв, Денис Дмитрієв, Валентин Панченко. Так що першокурсники впоралися з поставленим перед ними завданням на

«відмінно». Бал першокурсників запам'ятаємо назавжди. Попереду в нас найкращі студентські роки. Наскільки вони будуть цікавими й насиченими, залежить від нас самих. Тому нехай кожен день студентського життя буде яскравим і плідним, а вогонь до здобуття знань не згасає в наших серцях і після закінчення університету.

– Група ФІ-14 – це незвіданий кут у ВНЗ, а їхній виступ на святі – воістину «відкриття сезону», – радіє за своїх підопічних **куратор групи, кандидат педагогічних наук, доцент Микола Анатолійович Слюсаренко**. – Здавалося б, діти прийшли з різних шкіл, із різними поглядами на життя, з різними життєвими позиціями. У студентських колективах іноді непросто складаються стосунки між однокурсниками. А тут студенти загорілися спільною ідеєю – зробити по-справжньому гарні номери. І у них дійсно вийшло! Усі виступаючі дуже старалися, докладаючи максимальних зусиль, проявляючи здібності та майстерність. Особливо хочеться відзначити Аліну Іванову, Дар'ю Чеснокову, Олену Хміль, Юлію Козаченко, Наталю Прокоф'єву, Тетяну Бондар, Артема Бакая, Владислава Бондаренка, Давида Миколюка, Олександра Щадних, Владислава Бринька та Юрія Мілановича.

– Підготовка до «Балу першокурсника» велася за активної підтримки студентів старших курсів, членів студради, – розповідає **Аліна Іванова**, яка вразила присутніх чудовим виконанням номерів з художньої гімнастики. – Надзвичайно багато допомагали нам Олександра Тіунова, Анастасія Здещиц, Микита Казаков, Дарина Миргородська, Марина Засоріна, Олександр Кацко, Юлія Лис. Практично на кожній репетиції був присутній куратор Микола Анатолійович, не менше за нас переживав за кінцевий результат. І, як тепер видно, результат виправдав його очікування. Хочеться вірити, що, взявши високий старт, першокурсники не зупиняться на півдорозі.

«УН», 2014

Стипендіат програми «Завтра.UA» Марія Ломачевська: «На молодіжному форумі нас навчав фізик-теоретик, ведучий каналу Discovery Мічіо Каку ...»

Чи замислювалися ми коли-небудь над тим, що живемо в країні великих можливостей? А чому б і ні? Не виключено, що заперечите й скажете, що у нас багато проблем. Бізнес середній та малий слабо розвивається, економіка далеко не на підйомі. Але з іншого боку, у нас так багато незаповнених ніш, так багато можна зробити! Не тільки інновації застосувати, а хоча б елементарно якість продуктів і життя поліпшити. Так що в цьому плані для молоді не те, що море можливостей, але й цілий синій океан! Однак талановиту молодь потрібно підтримувати, щоб вона могла реалізувати себе тут, в Україні, а не поспішала їхати за кордон у пошуках для реалізації ідей.

Стипендіати Фонду Віктора Пінчука «Завтра.UA» кажуть, що саме з

цією метою і був створений проект «Повір у себе в Україні» [101].

Поспілкувалися зі **стипендіатом фонду, а нині учителем математики та інформатики Марією Ломачевською** (на фото) про те, як вони разом із студенткою факультету іноземних мов Дариною Каснянчук стали лауреатами, і чого їх навчали на форумі.

– Мені просто пощастило бути науковим керівником у стипендіата програми. Вітаю з перемогою. Розкажи, Маріє, чи легко було стати стипендіатом?

– Навзаєм, вітаю. І щиро вдячна. Стати стипендіатом було дуже непросто. Цей конкурс проводився в Україні вже вшосте. Але студенти нашого університету брали участь вперше (2013 р.). З п'ятнадцяти чоловік успіх прийшов до двох. Про конкурс в університеті розповіла нам ще одна криворожанка, яка закінчила київський вуз, Ксенія Семенова. Вона була лауреатом фонду кілька років поспіль.

– Як проходив відбір конкурсантів?

– У першому турі від університетів України були представлені кращі студентські науково-дослідницькі роботи й есе. Але можна було представляти роботи й особисто, безпосередньо зареєструвавшись на сайті програми. Далі змагалися ті студенти, у яких за результатами оцінки експертної комісії роботи виявилися кращими. У дванадцяти обласних центрах України оцінювався особистісний потенціал учасників у форматі експрес-асесмент-центру. Тут ми планували інтерв'ю, брали участь у командних іграх, у групових дискусіях, виконували письмові та усні вправи й тести, опрацьовували індивідуальні та групові завдання, у тому числі модерації, фасилітації та інше. У результаті 300 студентів України отримали гранди у вигляді стипендії на цілий рік плюс можливість безкоштовно брати участь у різних заходах фонду.

– А чим запам'яталася участь у молодіжному форумі стипендіатів?

– Перший день пройшов як день знайомств, щоб ми змогли подружитися, поспілкуватися і надати допомогу один одному, проявити себе як командні гравці. А такі різноманітні конкурси як «Відгадай і покажи», танці народів світу, брейн-ринг, AngryBirds, вправи з обручем розіграли не тільки всіх стипендіатів, але й волонтерів, і тренерів.

До форуму ретельно готувалися, адже потрібно було не лише представляти власні ідеї, які вважаєте за потрібне втілити в Україні, а й розробляти план їх реалізації. Спочатку за результатами інтернет-голосування та рішенням команди менторів відібрали тридцять кращих ідей. Далі на самому форумі ми мали можливість випробувати на практиці механізми створення стартапів, перевірити ідеї на життєздатність, а також довести їх до стадії бізнес-моделі й прототипу. При складанні BusinessCanvas до нас підходили ментори і допомагали працювати над вдосконаленням ідеї та вирішенням проблем, про які ми навіть не замислювалися, чи не знали, що такі й бувають. А ще було цікаво взяти участь у тренінгах з бізнес-планування,

послухати цікаві лекції людей, які реалізували себе в науці і бізнесі. Тематика була різноманітною: LeanStartup або Механізм побудови сучасного технологічного бізнесу, роль дизайну; про те, як переконати інвесторів підтримати вашу ідею; як використовувати BusinessModelCanvas для роботи над ідеєю та інші. Школу ми пройшли чудову. У результаті кілька ідей фонд таки підтримав матеріально.

– *Які видатні особистості, світові діячі брали участь у роботі форуму?*

– Особливо запам'ятався виступ гостя 6-го Форуму Мічіо Каку – відомого фізика-теоретика, футуролога, автора низки науково-популярних бестселерів. Він активний популяризатор науки і ведучий програм на каналах Discovery, BBC, Science Channel. Вчений вперше на запрошення Фонду відвідав Україну. Його поради молоді зводилися до того, що потрібно віднайти таку людину, яка могла б бути для вас зразком; думати і мріяти потрібно про велике, бути злегка амбітним. Важливо не боятися помилок, адже вони є ключем до успіху. І нарешті, ніколи не здаватися після першої невдачі, тому що винагорода приходить пізніше. А тому не потрібно шукати легких стежок. Зрештою, найцінніше – це місія молоді, її креативність, енергія і молодість!

Визначено п'ятірку студентів Криворізького національного університету – стипендіатів фонду Віктора Пінчука

Фонд Віктора Пінчука в середині травня 2014 р. визначив переможців 8-го загальнонаціонального конкурсу стипендіальної програми «Завтра.UA». Цього року до участі в конкурсі долучились понад 2000 студентів з усієї України. 200 переможців конкурсу отримуватимуть протягом року щомісячну стипендію розміром 942 гривні, активно долучатимуться до проектів Фонду і PichukArtCentr, відвідуватимуть публічні лекції Фонду та братимуть участь у щорічних зустрічах, завдяки чому матимуть змогу особисто зустрітися та поспілкуватися з глобальними лідерами, інноваторами, провідними представниками політики, бізнесу та культури.

Участь у відкритому всеукраїнському конкурсі могли взяти студенти 3-6 курсів денної форми навчання українських вищих навчальних закладів 4-го рівня акредитації та ВНЗ-партнерів програми. Прийом документів та on-line реєстрація щороку тривають протягом жовтня на сайті програми «Завтра.UA». Критеріями для визначення переможців були високий рівень фахових знань, самостійна наукова робота, лідерські, комунікаційні та творчі здібності.

Від Криворізького національного університету стипендію Фонду присуджено п'яти студенткам: Каснянчук Дар'ї та Ломачевській Марії – вдруде, Очеретній Елеонорі, Кірсіч Дар'ї, Олексійченко Тетяні [101].

Предметом дослідження Дар'ї Каснянчук є розширення видів писемного мовлення у старших класах середніх загальноосвітніх навчальних закладів (академічний рівень); Елеонори Очеретної – використання "вікі" для навчання спільному письму. Проблеми світового досвіду використання податку на додану вартість і можливості його застосування в Україні

досліджувала Дар'я Кірсич. Вона обрала науковий напрям «Політологія й міжнародні відносини».

Під час відкриття форуму

Студентки фізико-математичного факультету Марія Ломачевська та Тетяна Олексійченко (науковий керівник робіт – доцент Т. Г. Крамаренко) досліджували проблеми методики навчання математики з використанням ІКТ. Міжпредметні зв'язки при вивченні математики як засіб впровадження проектних технологій навчання визначала Марія, а Тетяна висвітлювала проблеми використання інформаційних систем для педагогічної діагностики у навчанні математики.

Проект криворізьких студентів отримав фінансування від «Завтра.UA»

2016-го престижний столичний форум Фонду Віктора Пінчука збирав усіх своїх стипендіатів. За 10 років Фонд видав 2300 стипендій у рамках стипендіальної програми «Завтра.UA». З них більше двадцяти стипендій отримали студенти вищих навчальних закладів Кривого Рогу. Своїми враженнями від поїздки на форум поділилася дворазовий стипендіат, а нині вчитель інформатики в середній школі № 89 Марія Ломачевська.

– Стипендію фонд присуджує студентам, які успішно займаються науковими дослідженнями, пропагують науку серед молоді, мають активну громадянську позицію, проявляють лідерські якості і бачать перспективу розвитку своєї країни, – каже Марія. – Отримати стипендію було непросто, адже необхідно пройти три тури конкурсу. Цього разу на форумі стипендіатам цікаво було поспілкуватися з багатьма державними діячами, з народними депутатами, і, перш за все, з колишніми журналістами Мустафою Найємом і Сергієм Лещенком. Зокрема, Мустафа, ведучий форуму, зазначив, що, на жаль,

при владі в нашій країні не так багато людей, які дивляться в майбутнє, прораховуючи наперед розвиток суспільства. Ті, хто мислить і відчуває інакше, довгий час сприймалися системою як загроза. Подібні стипендіальні програми дають можливості новому поколінню створювати майбутні цінності. Сергій Лещенко зазначив, що вже спілкування стипендіатів між собою, робота над спільними проектами допомагає їм ставати лідерами. Закликав радикальніше міняти систему, щоб змінилася Україна. Запам'ятався стипендіатам і виступ Андерса Фог Расмуссена – колишнього генерального секретаря НАТО і прем'єр-міністра Данії, а нині – радника Президента України. Він говорив, що з огляду на кількість стипендіатів та критерії, за якими їх відбирали, має великі очікування щодо нашої країни. Приємно відзначити, що серед проектів, які розробляли команди учасників, фінансування від Фонду отримав проект, який розробляли учасники від Кривого Рогу.

«ДГ», «УН», 2013, 2014; Сайт КДПУ, 2016

Випускниця фізмату КДПУ Марія Драмарецька: «Під час практики у гімназії переконалися, що не помилились у виборі професії вчителя»

Практика студентів Криворізького педагогічного у школі – це одна із важливих ланок переконання майбутнього учителя у правильності вибору професії. Від того, наскільки студенту-практиканту сподобається працювати з учнями під час практики, залежить і те, хто в подальшому прийде у школи навчати підрастаюче покоління. Про це говорила на настановчій конференції методист Любов Сергіївна Цоуфал. Ця думка була наскрізною у всіх доповідях-звітах на конференціях за підсумками практики студентів математиків, фізиків та філологів.

Ми побували на цих конференціях і поспілкувалися зі студентами та керівниками практики.

– Студенти четвертого курсу спеціальності «Математика» проходили виробничу педагогічну практику в школах м. Кривого Рогу №№ 122, 125, 75, КНТМЛ № 81, Криворізькому навчально-виховному комплексі № 35, гімназіях №№ 95, 91, – розповідає керівник практики, **старший викладач кафедри математики та методики її навчання Світлана Геннадіївна Шиперко**. – Крім мене, методистами математики та груповими керівниками були доценти Т. Г. Крамаренко, І. В. Лов'янова, А. М. Капіносов, старші викладачі Д. Є. Бобилев, І. С. Дереза. Студенти отримували консультації від викладачів кафедри педагогіки, загальної та вікової психології. За програмою педагогічної практики студенти ознайомилися з системою навчально-виховної роботи педагогічного колективу, проблемою, над якою працює школа, зі змістом роботи методичного об'єднання вчителів математики. Одним із завдань

педагогічної практики було усвідомлення студентами своєї індивідуальності, формування образу «Я». Ставлення до вчителя учні нерідко переносять на предмет, який він викладає. Тому надзвичайно важлива педагогічна культура вчителя, його організаційні та комунікативні вміння. Під час практики студенти переконалися у тому, яке велике значення має педагогічна кваліфікація вчителя математики, його ставлення до учнів, зацікавленість у їхніх успіхах, розуміння проблем. Важливим у педагогічному спілкуванні студентів-практикантів із учнями є оптимальна психологічна дистанція. Училися студенти також бути терплячими під час пояснення нового матеріалу, при проведенні контролю знань враховувати індивідуальні особливості учнів. Варто зазначити, що того обсягу годин, які зараз виділяються методисту на одного студента, явно недостатнього для якісної підготовки його до майбутньої роботи у шкільному закладі.

Враженнями від проходження практики у Криворізькій гімназії № 95 охоче поділилися **Марія Драмарецька, Ольга Красовська та Катерина Назаренко** (станом на 2018 р. всі випускниці працюють учителями математики та інформатики у школах та ліцєях Кривого Рогу).

– Адміністрація школи зустріла нас доброзичливо, – розповідає староста групи Ольга Красовська. – Директор школи А. І. Шепілко коротко охарактеризувала навчальний заклад та колектив дітей і вчителів, познайомила із внутрішнім розпорядком гімназії. Алла Іванівна поцікавилась у нас, у яких класах ми хотіли б проходити практику і чому саме в цих класах. А також порадила обрати педагогів, з якими нам було б найкраще попрацювати. Пізніше заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель математики, заслужений учитель України Н. Л. Дагларова розподілила нас за класами та познайомила з класними керівниками і вчителями-предметниками. Крім того, Наталя Леонідівна у будь-який час готова була допомогти. Вона порадила відвідувати уроки різних вчителів математики, щоб мати змогу краще ознайомитися з підходами та стилями викладання. Такий теплий прийом у перший день одразу налаштував на позитив, який зберегли до останньої хвилини у гімназії.

– Під час педагогічної практики мали змогу спробувати себе у ролі класних керівників і вчителів-предметників, – продовжує розповідати Ольга. – За цей період навчилися складати плани-конспекти уроків, планувати свою діяльність, використовувати набуті знання з педагогіки, психології та математики на практиці. Багато часу витрачали на підготовку дидактичного матеріалу та обрання найбільш ефективних форм і методів роботи під час уроку. А ще навчилися оцінювати відповіді учнів, аналізувати роботу інших студентів-практикантів, удосконалювати навички самоаналізу уроку. Кожен із нас провів понад десять уроків. Надзвичайно важливо було знайти спільну мову з кожним учнем та з класом у цілому, розв'язувати дитячі конфлікти та попереджати їх.

Про цікавинки у роботі запитуємо у Катерини Назаренко.

– Ми намагалися створювати для учнів цікаві вправи, використовувати міжпредметні зв'язки, – розповідає Катя. – Наприклад, Марія проводила урок математики з елементами англійської мови. А ось в Олі урок математики був пов'язаний із героями твору Джеймса Баррі «Пітер Пен». Я розробила навчальний проект «Потоваришуй із числом» за програмою «Intel Навчання для майбутнього (10 версія)» та впровадила його зі своїми шестикласниками. На заключному етапі учні із задоволенням презентували продукти своєї праці в рамках проекту. Крім того, впродовж практики провели багато різноманітних виховних заходів, серед яких заходи про дружбу, взаємну підтримку один одного, а також математичне змагання між учнями п'ятих і шостих класів «Рахуй та чаклуй». Тут ми стали випускниками Школи магії та чародійства «Хогвартс». А для учнів були й запрошення до Хогвартсу, і поїздка до школи магії, і фізкультхвилинка, і завдання з магією сірників. І навіть завдання від самого Гаррі Поттера!.. Допомогали учням випускати плакати до свят, стінгазети, провели Уроки мужності до Дня виводу військ з Афганістану та річниці визволення Кривого Рогу від фашистських загарбників. А ще організовували святкування Дня закоханих та 8-го Березня.

Катерина Назаренко зі своїми учнями

Марія Драмарецька брала активну участь у підготовці агітбригади «Зелена стеблина» на базі п'ятого класу, у якому вона працювала, до виступу на Всеукраїнському конкурсі колективів екологічної просвіти. Разом із учнями створювали костюми та проводили репетиції. У підсумку команда посіла перше місце як у районному, так і в міському турах.

Про те, які труднощі виникали у студентів та як їх доводилося долати, попросили розповісти Марію Драмарецьку:

– Труднощі були з плануванням власного дня через те, що робота вчителя є дуже насиченою, – долучається до розмови Марія. – Це і виховна робота, і спілкування з учнями, і підготовка до уроків. Важко було одразу працювати в такому темпі. Але з допомогою вчителів ми з цим впоралися. Були труднощі з оцінюванням учнів на перших уроках. Діти активні, бажали

відповідати, а ми, ще не зовсім знаючи імена кожного учня, хвилюючись за хід уроку, не могли запам'ятати, хто і скільки разів відповідав. На допомогу прийшли «фішки», які учні отримували за правильні відповіді, і тоді вже видно, хто і як працював на уроці. Під час практики ми зіштовхнулися з усіма труднощами учительської праці. Але навіть паперова тяганина не змогла завадити нам творчо та змістовно організувати шкільну діяльність гімназистів. Протягом усієї роботи у гімназії методичну допомогу нам надавали вчителі-предметники та класні керівники Світлана Миколаївна Шахматова, Антоніна Іванівна Цимбал, Олена Валентинівна Дзюбенко та Неля Борисівна Міхляєва. І ми їм за це щиро вдячні.

У гімназії під час години спілкування

– Не можна не відзначити, що спілкування з колективом дітей і педагогічним колективом гімназії принесло нам величезне задоволення, – підсумовує Марія. – Адміністрація гімназії запросила нас на проходження педагогічної практики у наступному навчальному році. Ми, в свою чергу, з радістю прийняли запрошення та сподіваємось на плідну роботу і у старших класах гімназії. У цілому вважаємо, що практика пройшла вдало, ми багато чого навчилися, багато чого дізналися, познайомилися з майстрами своєї справи та ще раз переконалися, що не помилилися з вибором професії!

Сайт КДПУ, 2016

Директор дитячого оздоровчого табору «Слава» Федір Губаренко: «А ми тую «Славу» підйемо!»

У трьохстах кілометрах від нашого міста знаходиться затишний морський оздоровчий табір «Слава», у якому щороку проходять практику вожатими студенти Криворізького державного педагогічного університету. За чотири зміни у таборі відпочиває понад 2 тисячі юних криворіжців. Дівчатка і

хлопчики не лише оздоровлюються біля моря, але й відкривають у собі нові таланти, знаходять справжніх друзів, повертаються додому духовно та фізично збагаченими. Наразі цей чудовий острівець Кривого Рогу в Скадовську очолює кавалер трьох нагрудних знаків «За заслуги перед містом», талановитий організатор Федір Губаренко (*на фото ліворуч*). Він захоплено розповів нам про кожний куточок своєї доглянутої території, що просто потопає в зелені.

А ще спілкувалися про виховну роботу в таборі, яка продумана до дрібниць. Про це говорили і діти, і студенти-практиканти.

– За 21 день відпочинку у «Славі» діти повертаються до Кривого Рогу настільки активними, життєрадісними, що їх навіть не впізнають батьки, – долучається до нашої розмови заступник директора Тетяна Коваль (*на фото праворуч*). – Тому що дітям ми віддаємо свої знання, любов, сердечність. У таборі вони відкривають у собі такі таланти, що й самі дивуються. Ми навчаємо їх бути патріотами рідної України. Нещодавно наші підопічні разом з воїнами АТО плели маскувальні сітки для захисників і були надзвичайно старанними. У нас, вихователів, навіть сльози з'явилися на очах. І так захотілося, щоб нарешті у нашій країні наступив мир.

А ще цікаво було дізнатися, як у таборі працюють з дітьми з інклюзією. Наступного дня перебування у таборі бачили, як цілком здорові діти співали веселих пісень разом з тими, у кого є проблеми зі слухом та мовою, радо вітали нас мовою жестів.

Інтернатівці школи №9 розчулили своїм колективізмом та згуртованістю: старші посадили на плечі втомлених менших і так поверталися з походу.

– Я й сам став добрішим та мудрішим за час керівництва табором, – говорить на прощання Федір Губаренко. – Це, власне, вже й не табір, а острівець доброти.

Разом з Миколою Крамаренком, «ДГ», 2017.

Учитель-методист Олена Дзівінська: «Учасники міського конкурсу "Аніграфьонки" пов'яжуть майбутню професію з ІТ»

Про результати міського конкурсу для учнів з анімації та графіки "Аніграфьонки-2004" розповідає **Олена Афанасіївна Дзівінська** (*на фото*), учитель інформатики ЗОШ № 125, керівник районного методичного об'єднання вчителів інформатики району, член журі конкурсу.

— У травні 2004 року в Довгинцівському гуманітарно-технічному ліцеї № 129 відбулося нагородження призерів міського конкурсу анімації та графіки. На конкурс було представлено 232 роботи. Напередодні, протягом двох днів напруженої роботи, компетентне журі, до складу якого входили представники управління освіти і науки Кривого Рогу Т.Л.Басова та В.І.Микитенко, керівники районних методичних об'єднань учителів інформатики та інші досвідчені педагоги переглянули близько шести з половиною тисяч файлів і визначили шістдесят кращих робіт.

Юні дизайнери, художники, програмісти, режисери змагалися в семи номінаціях: малюнки, виконані із заготовок у професійних дизайнерських пакетах; чисто авторські малюнки, виконані в простому пакеті стандартних програм, наприклад, Paint; реклама; навчальний фільм; Web дизайн; ігри; анімація; презентації. При оцінюванні роботи брали до уваги сюжет, ефекти, ергономіку (гарне поєднання кольорів). Дитячі роботи в більшості були виконані на високому професійному рівні. Учні розповідали про красу природи, космос, школи та ліцеї, в яких вони навчаються.

Від Жовтневого району Кривого Рогу на конкурс було представлено 16 робіт, з них призіві місця посіли вісім: у номінації навчальний фільм – Микола Слєпченко (I), Василь Крамаренко (II); колекцію малюнків презентували Олена Залецька і Катя Орлова (III), Всеволод Соловйов – сайт ліцею (II). Кращу рекламу банку підготував Олександр Тарковський з СШ №33, з прекрасною презентацією "Казки Перових" виступили Мальвіна та Ксенія Перові з СШ № 125 (друге місце), анімаційні слайди представив Андрій Гуменюк з СШ №62 (II). Цікаву логічну гру під назвою "Кмітлива математика" представив учень з 114-ї школи Інгулецького району Андрій Сахнюк.

Найбільшу кількість призових місць у конкурсі отримали учні Марини Едуардівни Єгорової, вчительки інформатики Довгинцівського гуманітарно-технічного ліцею, керівника міського методичного об'єднання вчителів інформатики, організатора і натхненника конкурсу. Серед них учень 11-го класу Іван Воскобойников з грою "Сталевий найманець", художниці Катя Міщенко та Олена Тополова, інші учні.

«ДГ», 2004

Команда школярів із спеціалізованої школи №71 перемогла на міжнародному конкурсі-фестивалі дитячо-юнацької журналістики

Криворізькі школярі стали учасниками 13-го міжнародного конкурсу-фестивалю дитячо-юнацької журналістики «Прес-весна-2015 на Дніпрових схилах», який проходив у столичному Палаці молоді та юнацтва за сприяння Національної спілки журналістів України. Ініціатором заходу виступило інформаційно-творче агентство «Юн-Прес» Київського палацу дітей та юнацтва, а партнерами фестивалю – видання «Голос України», «Хрещатик», «Новомедіа», «Українське радіо». Учасниками фестивалю у заочному турі стала майже тисяча юних журналістів. А на заключному етапі було вже 200 школярів з 19 областей України та багатьох інших країн: Білорусі, Азербайджану, Польщі, Молдови, Німеччини, п'яти африканських країн. У заочному турі змагання проходили в таких номінаціях: телефільм, газета, радіопередача, літературний твір, інтернет-журналістика та інформаційні технології, журналістська робота, соціальний проект, фоторепортаж.

У фестивалі від Кривого Рогу брали участь шість команд, у тому числі гуртки «Медіа» та «Прес-центр "ТСН"» Комунального позашкільного навчального закладу «Палац дитячої та юнацької творчості» Центрально-Міського району. Приємно, що команда Криворізької спеціалізованої школи № 71 отримала диплом за перше місце в номінації «Соціальний проект».

– Враження від поїздки переповнюють. Особливо запам'яталася участь у квесті «Маршрут журналіста», – розповідає десятикласниця 123-ї школи Настя Романова. – Ми виконували завдання на двадцяти станціях як знавці літератури, краєзнавці, історики, артисти, соціологи. Наприклад, розробляли соціальні проекти, писали твори, відповідали на питання вікторини. Крім того, протягом усього свята виконували конкурсне завдання – фоторепортаж «Обличчя учасника фестивалю». Мені особисто дуже подобається займатися комп'ютерною обробкою фотографій. Сильне враження на мене справили творчі майстерні «Моя професія – журналіст» відомих українських медійників. Київська молодь презентувала розробки в рамках національно-патріотичного проекту «Нам Україна вище над усе». Участь у конкурсі сприяє розширенню зв'язків з однолітками, отриманню нових відомостей, розумінню того, як досягати поставлених перед собою цілей.

Трьом Валеріям з першої школи – Коноваловій, Волинець і Батовій – сподобалася екскурсія Києвом у двоповерховому автобусі. Це був подарунок від мера столиці Віталія Кличка. Десятикласник Антон Цвід з 20-ї школи привертав до себе увагу, насамперед, національною зачіскою та вишиванкою. Він – автор статей, репортажів у газеті. Юнак мріє про те, щоб стати журналістом-міжнародником. Йому припало до душі спілкування з однолітками іноземними мовами, у тому числі в ході інтернет-діалогу з американськими підлітками «Молодь у медіаландшафті».

– У Києві наприкінці травня всі від малого до великого відзначають День вишиванки, – розповідає Антон. – Біля Золотих воріт виступало в

національних костюмах багато естрадних та народних колективів. Можливо, що під впливом нинішньої ситуації в нашій країні, але я в останні роки перейнявся патріотизмом, вивчаю українські національні традиції, намагаюся говорити чистою українською. Одним словом, люблю Україну!

– Про конкурс для юних журналістів дізналися, коли побували на форумі «Інноватика в сучасній освіті», – ділиться досвідом роботи **керівник гуртка Алла Миколаївна Кузьменко**, випускниця історичного факультету КДПУ у 2003 році. – Тоді вирішили, що необхідно підготувати і відправити роботи на розгляд журі. Наш колектив уперше брав участь у газетному та фотоконкурсах «Вільна преса – вільна Україна». Але, тим не менше, під час урочистої церемонії нагородження роботи наших гуртківців відзначені двома спеціальними дипломами. Ми разом з Оксаною Федоровою раді запросити криворізьких школярів на заняття гуртка юних журналістів. Здебільшого до нас приходять учні шкіл з тринадцяти років, але є одна чотирикласниця. Хотілося б нам створити щось нове, те, чого в районі ще не було. Разом із учнями видаємо газету, яка сприяє зближенню шкільних колективів. Були у нас протягом року зустрічі з журналістами криворізьких друкованих видань, телекомпанії «Рудана» та криворізького радіо. Не всі гуртківці у майбутньому стануть журналістами, але вміти підготувати матеріал з певної теми, презентувати його, розвивати власне критичне мислення корисно для кожного.

«ДГ», 2015

Журналісти Іван Найденко та Інга Токар під час зустрічі з юнкорами (2017)

Балетмейстер Тетяна Вдовенко: «Важливо розкрити українську тематику в сучасній хореографії»

З учасницями зразкового хореографічного ансамблю «Юність» криворізького Палацу металургів ми роззнайомилися в потязі «Львів-Кривий Ріг-Запоріжжя». Вони після гала-концерту прямо впухнули у вагон у Львові, підганні сліпим дощиком. Незабаром вагон наповнився їхнім дзвінким сміхом, а всі криворізькі пасажири раділи успіху юних земляків. Катя Стеф'юк, Аня Гришина, Галя Ганзенко, Настя Литвиненко і Мирослава Родіонова із захопленням розповідали і про Всеукраїнський фестиваль «Ритми часу», і про свій виступ, і про те, що посіли перше місце. Показували фотографії, відеозаписи, костюми, демонстрували зачіски.

Дуже шкодували, що на фестивалі не був передбачений Гран-прі, а то б вони його обов'язково отримали, адже з двадцяти можливих балів судді їм виставили двадцять один! А ще на юних обдарувань сильне враження справили у Львові екскурсії містом, відвідування концерту камерної музики, театру опери та балету, соборів, Личаківського кладовища, на якому спочиває дуже багато українських знаменитостей. А скільки хороших і теплих слів сказали дівчата про своїх керівників Т. О. Вдовенко та Л. Ю. Кохановську! Адже завдяки їм діти навчилися так гарно танцювати і змогли побувати з концертами не лише в багатьох українських містах, а й за кордоном.

Довідка

Зразковий хореографічний ансамбль «Юність» криворізького Палацу металургів відзначив 20-річчя. Колектив входить до Асоціації сучасного танцю України. Більшість учасників танцює в колективі 8-10 років. Учасниці колективу мають кваліфікаційні книжки, регулярно виїжджають на змагання зі спортивних танців. Багато випускників школи танцю продовжили свою кар'єру в професійному балеті. Є такі і в криворізькому цирку, у хорі імені Віршовки та в його танцювальному ансамблі, у театрі опери та балету Білорусі. За час свого існування колектив успішно брав участь у багатьох конкурсах і привозив до Кривого Рогу сертифікати переможців. На фестивалі «Ритми часу» криворізьці вже вп'яте. У минулому році виїжджало на фестиваль три вікові групи (до 9 років, 10-13 років та старша група 14-16 років, а всього 60 осіб) і кожна з груп повернулася з нагородою. Цього року брала участь тільки старша група (18 осіб).

Про те, як вдалося досягти таких високих результатів, розповідає художній керівник ансамблю, його балетмейстер і постановник **Т. О. Вдовенко**. Тетяна Олексіївна – член Національної хореографічної спілки України.

– На Всеукраїнський фестиваль сучасної хореографії «Ритми часу» приїхали учасники з Харкова, Києва, Одеси, Бердянська, Львова, Євпаторії, Донецька, Самбора. Першого дня був конкурс, а наступного – гала-концерт. Зазвичай, для участі в конкурсі або фестивалі надсилається відеокасета із

записом виступу колективу. Якщо організаторів влаштовує рівень виконання, тоді колектив запрошують для участі. При підведенні підсумків конкурсу враховується репертуар ансамблю, техніка виконання танцю, артистичність. Важливо і те, щоб була розкрита українська тематика в сучасній хореографії. Велика увага приділяється культурі українського танцю.

Наші дівчата дуже технічні та завжди займали на цьому фестивалі призові місця. Але й готуємося до фестивалю також надзвичайно серйозно та відповідально, ретельно добираємо репертуар. За умовами фестивалю потрібно було представити програму з двох номерів. Першою у нас була хореографічна композиція «Ніч яка зоряна» в сучасній інструментальній обробці. Другий номер – сучасна хореографія «Магія єдності».

– *Костюми у вас просто шикарні. Хто вам допомагає так красиво одягати дівчат?*

– Дуже вдячні профспілковому комітету та дирекції комбінату «АрселорМіттал Кривий Ріг». Допомогли фінансово, і ми змогли підготувати для «Ніченьки» стилізовані українські костюми з вишивкою калини червоними і зеленими нитками. Віночки на голови дівчатам замовляли у київському театрі опери та балету. А ще у нас було технічне ноу-хау: «зняті» на щастя з неба зірочки продовжували виблискувати на долонях наших красунь. У цьому нам допомогли вже криворізькі майстри.

Виступає зразковий хореографічний ансамбль «Юність»

– *А як виникла задумка «Магії єдності»? Щоб з душею станцювати, напевно, потрібно підвести якусь ідею, свого роду філософію?*

– Так воно й є. Хоча постановка зроблена у вигляді казки, але основна ідея – ми всі споріднені душі. Ми частинки однієї душі нашого танцювального колективу. І нехай із часом його випускники розлітаються в усі куточки України, але все ж залишається їх творче тяжіння. На наших творчих вечорах завжди дуже багато глядачів. І всі отримують величезний заряд бадьорості від виступів ансамблю.

Золоті медалі із Лондона

До відкриття літніх Олімпійських ігор в Лондоні на той час залишалося трохи більше двох тижнів. А наші юні земляки із зразкового хореографічного ансамблю «Юність» Палацу культури металургів вже привезли золоті та срібні медалі. Вони повернулися з X чемпіонату світу з сучасних танців, який проходив у місті Істбурн, що неподалік від Лондона. У ньому брали участь півтори тисячі танцюристів і суддів з 19 країн світу. На змаганнях «Юність» отримала золоті медалі в категоріях Fantasy і Folk. У категорії Folk (народний танець) нагороджений як весь колектив «Юність», так і восьмирічна виконавиця сольного номера Маша Галкіна.

– Учасники чемпіонату виступали відразу на декількох майданчиках, – розповідає художній керівник, балетмейстер зразкового хореографічного ансамблю «Юність» Палацу культури металургів Тетяна Вдовенко. – Судді не коментували виступів, а просто ставили оцінки. Але коли наші діти танцювали «Марусю», то їм гаряче аплодували. А це вже показник.

– Як вдалося фінансово організувати поїздку настільки великого колективу?

– Допомогали дуже багато батьки учасників ансамблю, – пояснює Тетяна Олексівна. – Але основну фінансову підтримку ми отримали від компанії «АрселорМіттал Кривий Ріг». Крім того, ще виділив допомогу профком комбінату. Завдяки тому, що виділені місту гроші були витрачені не лише на завжди палаючі комунальні справи, але і на підтримку талановитих дітей, хореографічному ансамблю «Юність» і вдалося побувати на чемпіонаті світу з танців у Лондоні.

– Суперники на чемпіонаті світу з танців були надзвичайно сильними, тому ми намагалися, щоб наш виступ сподобався суддям, – додає одна з учасниць ансамблю Маша Мельник. – Такі поїздки важливі не тільки для того, щоб продемонструвати досягнення в танцях. Подорож до Європи – чудова нагода побачити світ і культурно збагатитися.

«ДГ», 2010, 2012

Криворожаночка Меланія Дуцак має шанс стати учасницею «Євробачення»

Криворізькі діти інтегруються в Європу не менш активно, ніж дорослі. І ось приклади. Кілька років тому школярка Оксана Петрусь (тепер уже юрист, випускниця Київського національного університету) написала листа з новорічними привітаннями монархам Європи. І яке ж було здивування отримати відповідь! У тому числі від королеви Англії.

Інший приклад. 11-класник Антон Цвід, який навчався в гуртку журналістики "Прес-центр" Палацу дитячої та юнацької творчості Центрально-Міського району, після відвідин Німеччини написав статтю до німецького журналу «Vitamin.de» під назвою "Діалог культур", порівнюючи архітектуру

Німеччини та України. Статтю опублікували в черговому номері журналу. Про це нам повідомила керівник гуртка Алла Кузьменко.

А ось маленька талановита дівчинка з того ж таки Палацу дитячої та юнацької творчості ще тільки розпочала навчатися у школі, а вже на синтезаторі грає, гарно танцює, дитячі пісні співає англійською та німецькою мовами. І у свої сім років є **лауреатом кількох зарубіжних фестивалів**. Це

Меланія Душак (на фото) – переможець міського конкурсу-2015 на присвоєння звання «Обдаровані діти – надія Криворіжжя» в номінації «Перші кроки». Її шкільні канікули були насичені поїздками і телезйомки – усе як у справжньої зірки естради. У червні 2015-го на міжнародному дитячому фестивалі «Золота мрія», який проходив у Болгарії (Золоті піски), МіЛЯ (сценічний псевдонім) стала лауреатом III-ї премії в номінації «естрадний вокал». Приїжджало багато учасників з Білорусі, Казахстану, Грузії. З України була лише одна вона.

– У кінці серпня 2015-го Меланію запросили для участі відразу у двох телевізійних проектах-конкурсах, які проходили в Києві на березі Дніпра, – розповідає Тетяна Вікторівна, мама дівчинки. – Першим був відбірковий конкурс для представлення України на масштабному конкурсі «Sanremo junior» в Італії (Санремо). МіЛЯ пройшла попередні прослуховування і була затверджена на телезйомку. В її категорії 7-9 років було відібрано п'ять чоловік. Меланія з них найменша, але смілива. МіЛЯ заспівала пісню Arabesque «Midnight Dancer» («Люблю я танці»)! Після зйомки всім учасникам телепроекту були видані дипломи «За участь у проекті» й подарунки від гостей з Італії. Трансляція та голосування відбувається на телеканалі пізніше. Ті діти, які наберуть найбільшу кількість балів за голосуванням, пойдуть представляти Україну в Санремо.

Другий телеконкурс – «Музична академія junior» (Eurovision). Тут МіЛЯ пройшла як попередні прослуховування, так і майстер-клас від члена журі конкурсу «Дитячий Слов'янський Базар-2015», народної артистки України Оксани Пекун, а також майстер-класи з акторської майстерності та модельного мистецтва від інших артистів.

– У результаті участі в конкурсах у мене з'явилося багато яскравих вражень і хороших друзів з різних країн та міст України, – виблискує очима Меланія. – На конкурсі «Музична академія junior» (Eurovision) я заспівала пісню Тіни Кароль «Намалюю тобі зорі» і присвятила її мамі, яка мене в усьому підтримує. А ще хочеться подякувати моїм учителям Олені Володимирівні Сиволап та Людмилі Іванівні Шолоховій за те, що навчають мене співати і танцювати, правильно триматися на сцені, навчають бути хорошою людиною.

«ДГ», 2015

Що потрібно для успіху

Бізнесмен Олег Бондар: «Хто вміє розпоряджатися сотнею гривень, зможе грамотно вкласти в бізнес і мільйон»

Про Всесвітній день навичок молоді чули, мабуть, небагато криворіжців. Воно й не дивно. Адже лише в грудні 2014 року Генеральна Асамблея ООН прийняла відповідну резолюцію і оголосила 15 липня всесвітнім Днем навичок молоді. Мета цієї щорічної події полягає в тому, щоб домогтися більш високих соціально-економічних умов для сучасної молоді як засобу вирішення проблем безробіття й зайнятості.

За оцінками ООН, число безробітних молодих людей у всьому світі досягло 75 млн. чоловік. Кожен п'ятий працює, але живе в крайній бідності, отримуючи за свою працю менше долара на день. І таких людей близько 125 млн.

На тлі цих відомостей наше місто здається цілком благополучним. Ринок праці в Кривому Розі великий. І знайти застосування власним силам і знанням юнаки та дівчата можуть.

Те, що розвиток навичок є ключем до успіху, довели чимало наших земляків. З окремими з них ми і поспілкувалися. Які навички необхідно мати майбутньому бізнесменові, поцікавилися у **відомого в місті підприємця Олега Бондаря** (на фото).

– Безробіття серед молоді є серйозною проблемою як країн, що розвиваються, до яких належить і Україна, так і промислово розвинених, – розповідає Олег Сергійович. – На Заході високі технології процвітають, машини-роботи тепер виконують роботу якісніше, ніж раніше це могли люди. А от у нас технології недостатньо розвинені. Впроваджувати їх – це ніша для молодих людей. І робити було б це простіше в умовах сприятливого інвестиційного клімату, який необхідно в країні створювати.

Що стосується розвитку навичок, то в бізнесі одними з таких є лідерство і відповідальність. Необхідно використовувати сильні сторони інших для досягнення спільної мети. І, цілком зрозуміло, що вести таку діяльність потрібно відповідно до інтересів широкого загалу, проявляючи чесну та етичну поведінку. Для того щоб бути компетентним у питаннях ведення бізнесу, здобув вищу юридичну освіту.

– *А от дітям як прищеплювати навички підприємництва?*

– Фінансової грамотності дітей необхідно навчати з юного віку. Я переконався на своїй практиці, що та людина, яка вміє розпоряджатися навіть сотнею гривень, зможе грамотно розпорядитися і мільйоном! Порадьте їм почитати Бодо Шефер «Мані, або Абетка грошей». Між іншим, це також допоможе навчитися управлінню особистими фінансами.

Оволодіння ІТ-навичками – вимога №1!

Із директором криворізької філії Комп'ютерної академії «КРОК» Віталієм Задорожнім і Денисом Флягою, викладачем мереж кібербезпеки говоримо про те, що в секторі ІТ є багато різних професій і спеціальностей.

– На сьогодні це величезний ринок, – говорить Віталій Володимирович. – Але важливо пам'ятати, що в наш технологічний інформаційний час представник будь-якої професії повинен опанувати як мінімум базовими ІТ-навичками. У майбутньому всі різновиди бізнесу стануть електронними. Отримати затребувану професію за короткий термін – мрія кожного, хто не задоволений своїм життям. Пошук роботи, маленькі зарплати, невдоволеність своїм місцем у житті – ось що приводить нових студентів до Академії «КРОК». І це не дивно: в світі ІТ-фахівці ніколи не сидять без роботи. Не тільки в Європі дефіцит програмістів, але і в Америці. Щоб зацікавити молодь, організуємо також навчання школярів у міському комп'ютерному таборі.

«ДГ», 2017

Ірина Крамаренко: «Варто перейматися не тим, як отримати мільйон, важливо придумати ідею на мільйон!»

Ірина (на фото) займається впровадженням нових інформаційних технологій, просуванням контенту через соціальні мережі та Youtube, розробкою власних проєктів.

– Ірино, професія дає тобі можливість побувати в різних куточках нашої планети, побачити, який різноманітний світ, як живуть люди. Це прекрасно. Що порадиш тим, хто тільки обирає професію?

– Якщо поставив перед собою мету, то необхідно зробити значну кількість спроб і не здаватися до тих пір, поки удача не буде на твоєму боці. Не потрібно боятися труднощів, і, за потреби, починати все спочатку. Не боятися, що у тебе мало грошей, що вік занадто юний, що живеш не там, де хочеш, щоб самостійно щось зробити. До речі, це ж стосується і людей передпенсійного чи літнього віку, у яких вже з'являється багато комплексів щодо того, що їм пізно перебудуватися і починати нову справу. Потрібно позбутися цього страху, тому що гроші його відчують і йдуть у руки тільки сміливим. Важливо думати масштабно, на перспективу, забігати вперед, цікавитися трендами. Але найголовніше – це любити те, що робиш. Горіти справою! Тоді й приходять натхнення та круті ідеї. Творче мислення – це здатність продукувати оригінальні ідеї, проєкти і варіанти вирішення завдань, вносити поліпшення в життя, бачити хороші можливості навіть у проблемах.

Навчати творчості з дитинства

– Повернемося у спогадах до 2012-го року, коли ти як редактор авторських програм ТРК «Криворіжжя» стала лауреатом престижного міжнародного конкурсу «Срібне перо-2012», отримала срібну медаль і диплом переможця. Розкажи про цей конкурс. Ти отримала тоді поштовх для подальшого удосконалення професійної майстерності?

– Звісно, що отримала. Участь у подібних конкурсах допомагає у подальшому ставити нові цілі для професійного зростання та досягати їх. Пам'ятаю, що тоді до курортного кримського міста Судак на XI Міжнародний відкритий творчий конкурс журналістів «Срібне перо-2012» приїхали представники українських мас-медіа, а також їх колеги з Польщі, Росії, Болгарії, Ізраїлю, США, Китаю. На розгляд журі було подано понад 400 матеріалів, що представляють різні жанри і стилі журналістики. На тому конкурсі вперше була вручена премія імені Ігоря Лубченка кореспонденту газети «Дзеркало тижня» Володимирі Мостовому за внесок у розвиток свободи слова. Я представила на цей конкурс роботу із серії «Світ професій», і вона була визнана «Кращою телепрограмою року».

– Здається, ця передача була про криворізького педагога Ларису Повх?

– На той час Лариса Повх (на фото С. Косигіна) була єдиною художницею-аніматором у Кривому Розі, яка працювала в такому непростому жанрі. Її пісочні авторські короткометражки, виконані наживо, захоплюють і надихають усіх, хто хоча б раз мав можливість оцінити її творчість. Крім того, художниця розглядає пісочну анімацію як мистецтво, яке навіть лікує хворих дітей. Дещо пізніше після нашої зустрічі обдарована учениця художниці Дарина Грибок презентувала свої вміння в пісочній анімації на творчому конкурсі «Крок до зірок» і посіла друге місце.

– Так і сама ж Лариса Повх була переможцем міського, обласного та фіналістом Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-2011» в номінації «Образотворче мистецтво». Недарма ж кажуть, що творчу особистість може плекати вчитель, який наділений такими ж якостями..

– Безперечно. І у зв'язку з цим разом з друзями-випускниками факультету української філології КДПУ згадуємо добрим словом нашого творчого декана Людмилу Василівну Панчук, неповторні «Студентські весни», «Осені», театральні постановки, випуски філфаківської газети «Філофакс», засновницею якої я мала честь бути. А взагалі, якщо вдома батьки, педагоги у школі, а далі під час навчання в університеті викладачі переймаються проблемами творчого розвитку особистості, то це дасть гарні плоди.

Лариса Повх також говорить, що за прагнення творити вдячна, перш за все, викладачам свого вузу, де їх, студентів, прямо змушували розвивати фантазію і наповнювати прекрасним навіть звичайні речі. Адже мистецтво не має меж, і справжній художник зможе малювати будь-що на будь-якій поверхні. Цими матеріалами для Лариси спочатку стали рис, сіль, кава і манна крупа. Коли її син пішов до першого класу, то разом з ним і вона пішла працювати до школи: почала навчати малят, використовуючи методикау Монтесорі, за якою одним з головних способів розвитку дрібної моторики у дитини було і є малювання різними матеріалами. У той час вона застосовувала манну крупу, але потім, щоб дітям було цікавіше, виготовляла кольорову сіль, зафарбовуючи її крейдою. Згодом художниця зробила висновок: кращим матеріалом для анімації все-таки є пісок дрібної фракції чи вулканічний. Пісочну анімацію, як спектакль в театрі, неможливо зіграти однаково двічі. Кожен образ є унікальним і неповторним. Тому герої пісочного фільму щоразу дивляться зі столу на свого творця новим поглядом і разом з ним переживають щасливі та сумні миті життя.

– Хотілося б провести паралель між пісочною анімацією та мультиплікацією, бо знаю, що цей вид мистецтва тобі до вподоби.

– Щоб навчитися створювати пісочні анімації власноруч, потрібно вміти добре малювати. Зрештою, ці навички необхідні й під час створення мультфільмів. Для того, щоб один малюнок переходив в інший, а історії на екрані оживали, необхідно володіти режисерськими навичками, розвиненою фантазією, образним мисленням, інтуїцією та логікою. Найважливіше для митця – донести до глядачів потрібну думку. Внутрішні якості художника-режисера, емоції також впливають на створення анімації. А ще дуже важлива музика, яка допомагає художнику і надихає його.

Молоді необхідні навички роботи в команді

– А що скажеш з приводу того, як самому себе навчати?

– Зараз час такий, що необхідно постійно вчитися і вдосконалюватися. Цікаво, що чим більше навчаюся, тим виразніше розумію, що знати і вміти потрібно ще більше. Але починаєш правильно вчитися тоді, коли розумієш, навіщо тобі ці знання. Не можна знати все! Важливо вдосконалюватися у вузькій царині, пов'язаній із твоєю роботою і з твоїми цілями. До речі, це не завжди розуміють навіть студенти, які навчаються у вищих навчальних закладах. Раджу читати мотиваційні книги і слухати ролики. Це допоможе сформуванню власні цілі, надихне і додасть сили для першого важливого кроку.

– Наскільки швидко всьому потрібно вчитися?

– Нещодавно прочитала пораду японців про те, як подолати власну ліню. Можна, виявляється, почати навіть з однієї хвилини занять, але регулярно. І поступово збільшувати час. Зараз багато говорять про програму «20 годин», «10000 годин». І я вже знаю приклади вдалих спроб своїх друзів. За 20 годин наполегливої праці можна опанувати велику кількість навичок. Наприклад, не

тільки таку, як катання на ковзанах, але й уміння малювати й займатися 3D-графікою. Знайомий криворіжець, маркетолог за основною професією, за півроку перебудувався і тепер успішно працює в ІТ-сфері. Щоб впровадити якийсь цікавий проект, необхідно щонайменше три роки наполегливої праці.

– *Що скажеш про творчість, про презентацію власних ідей?*

– Молоді зараз потрібно думати не про те, як заробити мільйон, а, в першу чергу, про те, як подати ідею на мільйон! Необхідно шукати себе, свою справу, яку ти будеш любити. Питання у вмінні презентувати себе, власну ідею, проект. Якщо у тебе народилася геніальна ідея, але ти не вмієш її презентувати, то навряд чи знайдеш фінансування або групу підтримки для її реалізації. Не можна просто сидіти і чекати, поки інші помітять твій талант. Тут однаковою мірою можуть нашкодити як манія величчя, так і надмірна скромність. Необхідно багато і наполегливо працювати, просуючи власні ідеї. У мене багато друзів, у тому числі й серед криворіжців, яких вважаю успішними.

– *Які ще навички порадиш виробляти у себе молодим людям?*

– В епоху глобалізації необхідні навички роботи в команді та співробітництва. Це ключове для майбутнього. Важливо розвивати здатність працювати в команді, готовність реалізувати себе у різних ролях, відповідальність, вміння приймати рішення. Без поваги точки зору інших людей неможливо налагодити з ними продуктивну співпрацю.

«ДГ», 2017

Послання молодим українцям у 2037-й

21 листопада 2017 Україна відзначила День Гідності та Свободи. Чотири роки тому українська молодь, а насамперед студентство, першими вийшли на майдан Незалежності з вимогою до влади обрати європейський курс для нашої країни і не звертати з нього. Попередні чотири роки були для громадян України часом важких випробувань: військові дії на Сході України, анексований Крим, економічний спад, девальвація національної валюти, корупція та ін. Ці негаразди суттєво вплинули на те, що частина молоді, розчарованої в ідеалах революції, емігрувала з України у пошуках гідного життя. Інші все ж сподіваються, що й у нас настануть кращі часи. І вони докладають усіх зусиль, щоб повірити у себе й реалізуватися в Україні.

Нашими співбесідниками стали молоді українці Василь та Ірина, які й зараз мають престижну роботу, що приносить їм задоволення, володіють іноземними мовами, побували у багатьох мальовничих куточках світу.

Василь захоплено розповів про те, що за двадцять років індустрія стрімко рушить вперед, повсюди будуть запроваджуватися прогресивні технології, зокрема для потреб людей значною мірою використовуватимуть енергію Сонця та вітру, стануть звичними і зручними «розумні» будинки. Молодь зможе отримати доступну допомогу від держави на розвиток власного

бізнесу. Та мабуть, найголовніше те, що двадцятилітні прагнутимуть реалізуватися на землі своїх предків – в Україні.

На укріплених п'ятиметрових барикадах Євромайдану

– *Ірино, що б тобі хотілося сказати молоді, якій у 2037 році буде двадцять? Яке послання у майбутнє могла б зробити?*

– Послання нащадкам? Це, приміром, міг би бути такий меседж. «Доброго дня, шановні молоді люди, мешканці нашої країни 2037 року. Ми, громадяни України, які сьогодні мають за плечима 20 років, звертаємося до вас через такий же період.

А отже... Життя продовжується! На основі діяльності поколінь попередників і нас, зокрема, ви маєте саме таке сьогодні. Чи воно вам до вподоби? Про що ви думаєте? Адже ваші думки – це витвір. Творіть життя власноруч! Будьте завжди лише на позитиві. Адже ваші думки – це механізм зворотного зв'язку. І пам'ятайте, що закон «притягування» ПРАЦЮЄ! Адже «кожен притягує подібне». Всесвіт дружелюбний: те, що ми випромінюємо в космос, до нас же й повертається. Пам'ятайте про це та використовуйте у повсякденні. Негативних моментів і негарздів у власному житті уникайте за рахунок використання досвіду попередників. Учїться на чужих помилках!

Пам'ятайте про те, що ми хочемо, щоб ви почувалися здоровими, красивими, щасливими, коханими і такими були. І намагаємося робити для цього усе можливе. Працюйте над втіленням у життя своїх мрій. Тільки тоді ви збудете бажану країну і щасливе життя. Ви – наші діти, і ми теж так діяли задля вашого благополуччя.

Дорога наша, шановна молодь! Залишайтеся вільними! Якщо у вас будуть душі вільних людей, ви станете такими громадянами, котрих усі поважають! Душа вільної людини знайде вихід із будь-якої скрутної ситуації, спонукатиме вас стати непересічною особистістю, а бажання працювати стане нагородою. Саме так ви покращите і власне життя, і свій край. Бажаємо вам чіткої цілеспрямованості у добрих справах та збагачення ними власного життя. Зробіть його ще кращим для майбутніх поколінь. Хай щастить!»

Розділ 6. І чужому навчаємось, і свого не цураємось

*Хоча б над тобою було сто вчителів –
вони будуть безсилі,
якщо ти не зможеш сам змусити себе до праці
і сам вимагатимеш її від себе.*

Василь Сухомлинський

Депутат Криворізької міськради Людмила Бурман: «У школі "Прояв" плекаємо нову українську еліту»

Протягом 4-х днів у КДПУ проходила V осіння сесія «Школи молодіжного лідерства "Прояв"» з теми «Формування особистісного іміджу студентського лідера як соціальний капітал ВНЗ». На конкурсній основі до участі були відібрані 35 молодіжних лідерів з шести областей України, які вмотивовано заявили про бажання, змінюючи себе, змінювати на краще і державу.

Детальніше про «Школу молодіжного лідерства "Прояв"» ми поспілкувалися з ініціатором заходу, головою оргкомітету, очільницею профспілкової організації Криворізького педуніверситету, депутатом Криворізької міської ради Л. В. Бурман.

– Людмиле Володимирівно, хто вас підтримує у питаннях плекання нової української еліти?

– Криворізький державний педагогічний університет, а, відтак, і його профспілкова організація як представник інтересів майже 3,7 тис. працівників і студентів КДПУ, уже вісімдесят сім років виконують у нашому місті та регіоні важливу гуманітарну місію. Зокрема, на вимогу часу ми реагуємо новими можливостями, які пропонуємо нашим студентам – майбутнім працівникам загальноосвітніх та вищих навчальних закладів. З-поміж інших цікавих проектів це, зокрема, проекти, спрямовані на формування лідерських компетенцій молоді людини. Саме відповіддю на нові суспільні виклики стало впровадження лідерського проекту «Школа молодіжного лідерства "Прояв"», який восени 2013 року ініціювала профспілкова організація, залучивши до реалізації проекту студентський клуб КДПУ, кафедру практичної психології та окремих профільних фахівців з інших структурних підрозділів університету. Була проведена масштабна підготовча робота: розроблене Положення про «Школу...», згенерована її назва, розроблений логотип (являє собою яблуко у формі висхідної літери «Я», кольори якого, відповідно до етапів формування особистості лідера, змінюються від зелених до насичених червоних), підготовлені програма, інформаційні та навчально-

методичні матеріали тощо. Місцем проведення «Школи...» був обраний санаторій-профілакторій КДПУ. Перша сесія «Школи...» стала унікальною як за тривалістю (21 день, відповідно до тривалості заїзду до санаторію-профілакторію), так і за гендерним складом (на конкурсній основі було відібрано 18 учасників – усі дівчата), реалізованою програмою, увагою ЗМІ, оформленням місця проведення тощо.

З кожним роком проект удосконалювався. Уже 2014 року виникла ідея масштабування «Школи "ПроЯв"» у «Центр розвитку молодіжного лідерства», у зв'язку з чим мала місце перша спроба написання грантової заявки до міжнародних грантерів. З 2015 року до реалізації проекту долучилася студентська рада КДПУ, а сам проект масштабувався до Всеукраїнського завдяки участі десяти керівників органів студентського самоврядування ВНЗ України. З того ж часу ми проводимо ще й літню виїзну сесію «Школи...», необхідність якої теж ініційована студентами, які під час десятиденного відпочинку на Чорноморському узбережжі Херсонщини (багато років організовується за фінансової підтримки профспілкової організації) виявили бажання ще й навчатися лідерству.

2017-го «Школа...» вийшла на якісно новий організаційний рівень. Цьому сприяло, по-перше, відкриття Молодіжного центру КДПУ, завдяки чому «ПроЯв» отримав територіальну прив'язку. По-друге, на реалізацію V осінньої сесії «ПроЯву» ми виграли мікрогрант у рамках Програми національних обмінів за фінансування Європейського Союзу та Національного фонду підтримки демократії (США). Таким чином, «ПроЯв-2017» долучився до налагодження зв'язків між молоддю різних регіонів України в рамках проекту «Містки громадської активності». Завдяки міжнародним донорам вдалося забезпечити проїзд, проживання та харчування представницькому десанту двох ВНЗ міста Хмельницького, видати «Робочий зошит учасника», покрити частину інших витрат.

Важливим заходом насиченої програми осінньої сесії «ПроЯву» став Всеукраїнський молодіжний форум «Університет для молоді – активна молодь для розвитку університету». До участі в заході долучилися близько 150 молодіжних лідерів університетів України, керівники та члени громадських організацій. Форум організований задля реалізації проекту «Імідж університету як результат формування його соціального капіталу», що в рамках Програми розвитку лідерського потенціалу університетів України здійснює КДПУ за підтримки Британської ради в Україні.

До речі, одним з ініціаторів участі КДПУ у цьому проєкті Британської Ради також є первинна профспілкова організація, а я, як співавтор проєкту-переможця, увійшла до складу лідерської команди університету. Тож, можу стверджувати, що профспілкова організація Криворізького педагогічного, окрім іншого, ще й системно займається розвитком лідерства в університеті та в Україні в цілому. Випереджаючи коментарі скептиків щодо «Краще б свої безпосередні функції виконували», зауважу: формування соціального капіталу

через нарощування іміджу Криворізького державного педагогічного університету на місцевому, регіональному та Всеукраїнському рівнях – це шлях до зростання престижності вступу до нашого вузу, практичної реалізації гасла «Криворізький педагогічний – пріоритет № 1» абітурієнтами міста та області, першочерговості працевлаштування наших випускників тощо. А відтак, це шлях до економічної стабільності університету, а також дієвий механізм упередження скорочення штату працівників, що є пріоритетом профспілок усіх рівнів.

– *Які основні цілі ставили, коли готувалися до такого престижного заходу, як Всеукраїнський молодіжний форум?*

– Мета Форуму, який став знаковою подією осінньої сесії «Прояв-2017», – об'єднання молодих і небайдужих людей задля формування в молоді мотивації до активної участі в житті свого університету, міста, країни, зміни їх на краще; обмін знаннями й досвідом у сфері молодіжного лідерства, роботи; координація зусиль представників з різних регіонів України із цих питань; формування мотивації до активної участі в житті університету, міста, країни, зміни їх на краще. Обговорювалися проблеми студентського самоврядування в Україні, було презентовано посібник для керівників органів студентського самоврядування з метою допомоги у розв'язанні нагальних проблем.

– *Що цікавого запропонував майбутнім лідерам університет?*

– Насамперед, презентували гостям Молодіжний центр університету, який відкрився лише місяць тому. Надзвичайно запам'яталися і гостям, і місцевій молоді тренінги, проведені сертифікованими коучами, кандидатами психологічних наук, доцентами кафедри практичної психології університету Шестоपालовими – Оленою Петрівною та Катериною (Бондар) з проблем тренування впевненості (асертивності), управління тілом та голосом. Надзвичайне піднесення викликав плейбек-тренінг, адже Катерина є до того ще й керівником плейбек-театру «Echo», інтерактивний виступ якого ми мали можливість побачити у форматі «Нічний гість». Художній керівник студентського клубу, а у минулому переможець Всеукраїнського конкурсу «Студент року» Марія Неділько чудово провела тренінг з командоутворення «Команда та її лідер. Різні, проте єдині», а Роман Неділько – цікавий тренінг щодо особистого брендінгу лідера. За результатами осіннього «Прояву-2017» налагоджена співпраця з Інститутом соціальної та політичної психології Національної академії педнаук України, два представники якого – доктори психологічних наук Любов та Михайло Найдьонові – виступили тренерами з медіаосвіти та медіаграмотності другого дня роботи «Школи...». Зокрема, тренери навчили молодь розпізнавати інформаційні фейки в умовах гібридної війни.

За відгуками учасників, унікальною перевагою «Прояв-2017» стало ще й вдале поєднання основних заходів та неформального спілкування під час екскурсій, театральних інсталяцій, турнірів. Небувале емоційне піднесення після насиченого робочого дня учасники відчули під час турніру з боулінгу. Вісім команд, з-поміж яких змішані команди молодіжних лідерів, організаторів та спікерів «Школи...», виявили неабиякий хист як в опануванні

для деякої нової активності, так і в командному злагодженні.

Екскурсію «Нічний Кривий Ріг без підборів» для учасників «Прояв-2017» провів завідувач кафедри фізичної географії, краєзнавства і туризму В. Л. Казаков. У рамках екскурсії ми відвідали оглядовий майданчик кар'єру та музей Південного ГЗК. І навіть попри дощову погоду місто і відвідані об'єкти індустріального туризму приїжджим гостям виявилися до вподоби.

Особисто я, окрім організаційних клопотів, долучилася до проведення тренінгу із самопрезентації учасників «Хвилина в ліфті», а також виступила в якості спікера панельної дискусії на Всеукраїнському молодіжному форумі.

Ректор університету Я. В. Шрамко та Л.В. Бурман зі студентами

– *Які проблеми піднімалися під час панельної дискусії?*

– Спікерами панельної дискусії, яка розгорнулася навколо «ідеального» університету як універсальної цінності й стала центральною подією Форуму, виступили заступник Міністра молоді та спорту Олександр Ярема (у форматі скайп-конференції), заступник голови Секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, голова молодіжної антикорупційної агенції Микита Андреев, голова Національного студентського союзу Анастасія Козак, її заступник, криворіжець Дмитро Шабанін та інші. Йшла мова також про зміни у новоприйнятому Законі України «Про освіту» та можливий вплив на університети та студентство зокрема. Учасники отримали безцінний досвід у плані формування лідерських якостей, певний мотиваційний заряд і поштовх до подальшого саморозвитку. За результатами дискусії виникли кілька продуктивних ідей, одна із яких – створення у КДПУ Асоціації випускників як інструменту збереження відчуття причетності до університету його випускників.

У рамках Форуму відбулася презентація молодіжного проекту ЮНІСЕФ «U-Report. Україна», яку емоційно провів U-амбасадор Дмитро Буряк – студент 5-го курсу Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Туган-Барановського (м. Кривий Ріг). Бажаючі мали змогу пройти реєстрацію та приєднатися до 45-тисячної когорти молодіжних репортерів України.

«ДГ», сайт КДПУ, 2017

Помічник ректора КДПУ Марина Варданян: «Літня школа "Summer English Institute" користується попитом у криворіжців»

2016-й рік в Україні оголошений Президентом України роком англійської мови як однієї з мов, які широко представлені у світі.

– Школа «Summer English Institute» традиційно проводиться носіями мови, і 2016-го відкривається в університеті вже втретє та користується у криворіжців великим попитом, – розповідає учасниця школи, **помічник ректора, кандидат філологічних наук Марина Варданян**. – Це хороша можливість не тільки поліпшити власний рівень володіння англійською, а й більше дізнатися про Канаду, з якої приїхали чотири носії мови. Завчасно було проведено аудіювання, тестування з граматики і читання, щоб групи могли комплектуватися за рівнями володіння англійською мовою.

Марина Варданян з викладачами та учасниками школи

Серед учнів Літньої школи як викладачі та студенти університету, так і вчителі англійської мови шкіл Кривого Рогу. Викладачі-волонтери Дерел і Моллі Портер розповіли про навчання на курсах, а також про новації, які очікують «школярів» у цьому році. За 15 днів (75 годин) спілкування з носіями мови слухачі зможуть поліпшити свої навички – з говоріння, письма, читання і вимови. По завершенню курсу планують видавати сертифікат Trinity Western University (TWU) in British Columbia.

– Щодня учасники школи мали п'ять уроків, які проводилися виключно англійською, – продовжує розповідати Марина Володимирівна. – Враження неймовірні: і складно, і цікаво. Це колосальний досвід. Було і читання книг, і спілкування, і граматики, і знайомство з культурою Канади та викладачами. Всі йшли додому задоволені. Атмосфера доброзичливості, невимушеності, легкості панувала в усьому. Учасники отримали завдання додому: на завтра потрібно прочитати англійською два розділи – третину книги «Хроніки Нарнії». Всі розуміють, що попереду велика робота, але її хочеться виконати.

«ДГ», 2016

Доцент Маргарита Широкова: «Наслідком реалізації українсько-британського проекту в університеті буде нарощення лідерського потенціалу молоді»

Необхідно добре знати хоча б одну іноземну мову!

– Зараз у мережі Інтернет нескладно дібрати безкоштовний курс, щоб оволодіти азами багатьох мов світу, зокрема й англійською.

– Знання англійської потрібне не лише для окремих професій, це необхідність для будь-якої сучасної людини, – розповідає **Маргарита Широкова** (на фото), доцент кафедри соціології та економіки Криворізького державного педагогічного університету. – Це все одно, що опанувати читанням і письмом у минулому столітті. Світ глобалізується, і

більшість відомостей представлено англійською мовою. Це основні наукові роботи і найбільші досягнення в різних галузях. Наш університет реалізує проект у рамках Програми розвитку лідерського потенціалу університетів України. Програма здійснюється Британською Радою в партнерстві з Інститутом вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, Британським Фондом лідерства у вищій освіті і за підтримки Міністерства освіти і науки України. Метою співпраці є вивчення та

впровадження досвіду британських університетів вузами України. Основне положення проекту – формування, так званого, соціального капіталу, який охоплює кадровий потенціал, студентство та педагогічну громадськість. Така співпраця ще більшою мірою сприятиме формуванню у нашого студентства сучасних навичок.

– Яку користь від реалізації проекту отримують студенти?

– Відбудеться нарощення командного та особистого лідерського потенціалу; зросте конкурентоздатність студентів університету на ринку праці; відбудуться зрушення у способах мислення молоді, що забезпечить формування їх особистісного соціального капіталу; зросте рівень задоволеності процесом навчання в університеті, що сприятиме подальшій професійній орієнтації.

– Де працевлаштовуються випускники педагогічних вишів?

– Зазвичай, рівень підготовки випускників педагогічних університетів досить високий, і вони демонструють готовність до вирішення будь-яких освітніх завдань. Дослідження сфери праці в Україні після завершення педагогічного університету, проведене у 2016 р., показало, що більшість випускників (70,58%) працює за фахом. Серед них майже 29% – у середніх закладах освіти, та близько 10% у вищих. Сфера послуг посідає значне місце для працевлаштування випускників ВНЗ – 17,39%. Зрозуміло, випускники педагогічних університетів можуть працювати й успішно працюють в будь-яких сферах життя суспільства.

Наприклад, цілком нормальною є ситуація, коли вчитель початкової школи працює в кадровій службі або агентстві з розвитку персоналу. Навички, які він використовує, цілком відповідають вимогам до кваліфікованого вчителя (розбудовування уяви, складання планів індивідуального розвитку працівників тощо). Тому є підстави говорити про підготовку педагогічними університетами фахівців для різних гуманітарних і соціальних практик.

«ДГ», 2017

Професори Алла Лобанова та Віта Гаманюк про сучасний університет та міжнародні проекти КДПУ

Говорячи про те, що КДПУ прямує європейським курсом, не можна обійти увагою регіональний семінар «Сучасний університет: управління, інновації, лідерство», який відбувся 2 листопада 2017 року в рамках Програми розвитку лідерського потенціалу університетів України. У цьому заході взяли участь представники восьми університетів України.

Присутніх на семінарі надзвичайно зацікавила панельна дискусія «Місія сучасного університету», модератором якої виступила **доктор соціологічних наук, професор кафедри соціології та економіки А. С. Лобанова** [106] (на фото). Від Криворізького педагогічного у цій дискусії блискуче виступив ректор університету, доктор філософських наук, професор Я. В. Шрамко. Лідерський досвід університетів Кривого Рогу представили кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології та економіки КДПУ Маргарита Широкова та в. о. ректора, доктор економічних наук, професор ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського Оксана Чернега. Ключовим спікером семінару стала доктор

педагогічних наук, професор Світлана Калашнікова, яка наразі очолює Інститут вищої освіти НАПН України і є координатором Програми розвитку лідерського потенціалу університетів України. Світлана Калашнікова у ході семінару висвітлила проблеми трансформації управління сучасним університетом, провела тренінг з теми «Викладання і навчання: ключові виклики і тенденції», метою якого стало обговорення інноваційних трендів викладацької діяльності у вищій школі.

Міжнародні проекти: польський напрям діяльності

Готуючи для засідання науково-методичної ради університету відомості про наявність актуальних міжнародних проектів кафедр КДПУ, ми поспілкувалися зокрема з В. О. Турським, начальником відділу міжнародних зв'язків КДПУ та професором А. С. Лобановою. В'ячеслав Олександрович

розповів, що «Програма Erasmus+ як вимір міжнародної діяльності університету» є проектом Європейського Союзу, що охоплює період з 2014 до 2020 рр., і покликаний підтримувати різноманітні освітні програми та заходи у вищій школі, спорті, а також розширювати можливості для активної молоді.

У Алли Степанівни, яка є координатором міжнародного проекту «Інформаційне суспільство: особливості його розвитку в Україні та Польщі», цікаво було дізнатися про мету і завдання, здобутки та плани на майбутнє. Представником закордонного навчального закладу є професор, габілітований доктор Александра Кузьор – завідувач кафедри прикладних суспільних наук факультету управління й організацій Сілезької політехніки в м. Забже. Проект здійснюється без спеціального фінансування на основі усних погоджень і внесення його проблематики у плани роботи кафедри соціології та економіки КДПУ та кафедри прикладних суспільних наук Сілезької Політехніки. Метою проекту є обґрунтування особливостей функціонування інформаційного (постмодерного) суспільства в Польщі та в Україні та його впливу на освітні процеси. Передбачено виконання таких завдань проекту, як обґрунтування особливостей розвитку інформаційного суспільства, зокрема в Польщі та в Україні; виявлення цінностей і ризиків; з'ясування впливу інформаційного суспільства на свідомість молоді та освітні процеси; аналіз міграційних процесів, зокрема молоді, в Польщі та в Україні.

Кафедра вже організувала і провела 3 науково-практичні конференції (2014, 2016, 2017 рр.) «Інформаційне суспільство і Природа: вектори взаємовпливу», співорганізаторами яких виступили кафедра прикладних суспільних наук (м. Забже) Сілезької політехніки (Польща), а також Дніпропетровське відділення САУ, Дніпропетровський національний університет ім. О.Гончара і Класичний приватний університет (м. Запоріжжя).

А. С. Лобанова, О. С. Славіна, Л. В. Братченко, І. В. Грабовець та інші науковці взяли участь у наукових конференціях у Польщі, які проводилися кафедрою прикладних суспільних наук Сілезької Політехніки. За результатами співробітництва видано друком три збірки наукових праць «Соціальні технології. Актуальні проблеми теорії і практики» з проблем функціонування і розвитку інформаційного суспільства (2014 – випуск 61; 2016 – випуск 69-70; 2017 – випуск № 75). Це фахове видання із соціології. А. С. Лобановою у співавторстві з О.С.Славіною та М.С. Широковою підготовлено до друку спільний підручник «Окремі питання викладання соціології праці у вищих технічних закладах». Крім того, викладачі кафедри перекладали з польської окремі наукові статті, писали рецензії на наукові праці польських колег.

У червні 2016 р. та вересні 2017 р. магістри з Сілезької Політехніки Пауліна Кузьор та Мілош Брожек пройшли стажування на кафедрі КДПУ.

Крім кафедри соціології та економіки актуальні проекти з ВНЗ Польщі має кафедра інформатики та прикладної математики (розробник проекту д. ф.-м. н., проф. П. О. Міненко), загальної та вікової психології (координатори проекту завідувач кафедри загальної та вікової психології КДПУ доктор

психологічних наук, доцент Н.М.Токарева та Т.В.Сенько – доктор психологічних наук, професор Державної Вищої Професійної Школи ім. Вітелона в Легніце Республіка Польща).

Міжнародні проекти: німецький напрям діяльності

Кафедра філософії має спільні актуальні проекти з вищими навчальними закладами Німеччини. Про міжнародну співпрацю ми говорили з професором, доктором філософських наук, ректором університету Я. В. Шрамком і подавали відповідний матеріал у першому розділі цієї збірки.

Викладачі кафедри зоології та методики навчання біології співпрацюють з колегами з Німеччини у плані запровадження принципів гуманного підходу до освітнього процесу з використанням позитивної традиції заміни живих та вбитих тварин якісними альтернативами з використанням методів комп'ютерного моделювання біологічних процесів. Координатором цього проекту від КДПУ є доктор біологічних наук О. В. Комарова та завідувач кафедри, доцент В. І. Стригунов.

– Кафедра німецької мови і літератури з методикою викладання бере участь у міжнародному проекті з укладання та видання навчально-методичних комплексів для українських студентів-германістів на сучасних засадах когнітивно-комунікативної, діяльнісно- і особистісно-орієнтованої методики навчання іноземних мов і культур з урахуванням міжкультурного, компетентнісного, рефлексивного та рівневого підходів, – детальніше розповіла про проект на засіданні науково-методичної ради

проректор з наукової роботи, доктор педагогічних наук, професор Віта Анатоліївна Гаманюк. – Проект здійснюється задля якісної підготовки висококваліфікованих германістів, вчителів німецької мови та літератури. Координатором цього проекту є доктор педагогічних наук, професор Н. Ф. Бориско (м. Київ) та професор, доктор Каспар-Хене Х. (м. Геттінген, Німеччина). Варто зазначити, що Галина Миколаївна Мельничук – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри німецької мови та літератури з методикою викладання – плідно працює над розробкою підручників з німецької мови для 1-2 класів загальноосвітніх шкіл та підручника „DU“. Особисто я в складі робочої групи від України брала участь у розробці «Рамкової програми з німецької мови для професійного спілкування» в межах міжнародного загальноєвропейського проекту Гете-Інституту «Rahmencurriculum für studienbegleitenden Deutschunterricht an Hochschulen» та за підтримки Міністерства освіти і науки України. Германісти КДПУ плідно співпрацюють з різними організаціями: Асоціацією українських германістів, Українською спілкою германістів вищої школи, Гете-інститутом, Німецькою службою академічного обміну DAAD та ін.

2017

Директор Інституту ЮНЕСКО з ІКТ в освіті: «Понад 73 мільйони дітей у країнах-учасницях організації не мають можливості відвідувати школу»

Науковці Криворізького педуніверситету взяли участь у роботі Міжнародної наукової конференції «Інформатизація освіти-2010: педагогічні аспекти створення інформаційно-освітнього середовища», яка проходила в Мінську і була організована Інститутом ЮНЕСКО, вищими навчальними закладами Білорусі та інших країн. У роботі наукового форуму взяли участь понад 200 вчених, аспірантів, викладачів та інших працівників сфери освіти з Білорусі, України, Росії, Казахстану, Азербайджану, Прибалтики. Враженнями від поїздки до білоруської столиці на конференцію з читачами «ДГ» поділилася Т. Г. Крамаренко, доцент кафедри математики та методики навчання.

Під час конференції у Мінську. Зліва направо: К. В. Міщенко, Т. В. Колчук, професор І. Є. Малова, Т. Г. Крамаренко, С. В. Гегеле

– На конференції розглядалися питання стратегії формування інформаційно-освітнього середовища. Зокрема, йшла мова про застосування інформаційних технологій у вищих та середніх навчальних закладах, про підготовку кваліфікованих педагогічних кадрів у сфері інформатизації освітнього процесу, презентувалися освітні ініціативи провідних ІТ-компаній, електронні освітні ресурси нового покоління.

Виступаючи перед нами, директор Інституту ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті Денді Бадарч повідомив приголомшливі дані:

– Понад 700 мільйонів дорослих у країнах-учасницях організації неписьменні, а понад 73 мільйони дітей не мають можливості відвідувати школу. З огляду на цей факт, гостро стоїть питання ліквідації неписьменності не за рахунок розширення додаткових місць у школах, а завдяки впровадженню ІКТ, у тому числі дистанційних технологій (навчання на відстані у зручному для користувача місці та у зручний час). Не менш важлива проблема створення

відкритих освітніх ресурсів і забезпечення доступу до них. Наступна гостра проблема – підготовка вчителів. Нинішні діти використовують техніку з раннього дитинства, у тому числі комп'ютери та мобільні телефони. А ось дорослим навчатися її використовувати складніше, але необхідно. Представники Інституту ЮНЕСКО закликали зробити відкритими всі ресурси, які створені за рахунок державного фінансування. При цьому великою проблемою залишається дотримання авторських прав розробників різного роду матеріалів.

Що стосується підготовки вчителів з використання ІКТ у самоосвіті та у навчанні школярів, то гаслом доповідей стало: «Учителів не замінить технологія. Але вчителів, які не знають технологій, замінять учителі, які технології знають». До речі, у Білорусі вже ведуться роботи зі створення систем моніторингу та сертифікації комп'ютерної грамотності та ІКТ-компетентності серед освітян.

Вирушаючи до Мінська, трохи хвилювалися, чи зможемо вникнути в суть доповідей, озвучених англійською чи білоруською мовами (це офіційні мови конференції разом із російською). І яке ж було наше здивування, коли зі 140 наукових доповідей, опублікованих на 600 сторінках (за словами організаторів, пройшли наукове рецензування і були опубліковані лише 30% поданих матеріалів), ми не виявили жодної білоруською мовою. Нам здалося трохи дивним і те, що білоруська мова на конференції не звучала навіть під час вітальних виступів. Пізніше учасники форуму з Білорусі сказали, що лише окремі викладачі в університетах наважуються вести заняття білоруською.

Співвідношення привезених нами у подарунок столичних газет білоруською до російськомовних – одна до п'яти. Слід також зазначити, що всі газети видані в кольорі та на папері набагато якіснішому, ніж криворізька періодика.

Білорусь очима пересічного українця

На прилавках магазинів як у Гомелі, так і в Мінську розмаїття товарів. Ціни на одяг і продукти харчування в перерахунку на гривні майже такі, як у нас. Цукерки, здається, трохи дорожчі у порівнянні з нашими. Приємно здивувала наявність куточків і цілих відділів, на вітринах яких стоять позначки «Зроблено в Білорусі».

До речі, у мінському метро побачили рекламу єдиної іномарки «Lanos» за 7500 доларів. А ще у підземці в проміжках між оголошеннями станцій білоруською настійно повторювали російською: «Стережіться кишенькових крадіжок!»

Українців у Білорусі приваблюють, крім якісних продуктів харчування, ще й м'які іграшки. На зворотному шляху в білоруському Жлобіні вагон за 10-15 хвилин був повністю напханий іграшковими конячками, собачками, тюками іграшкового хутра. Все це добро розвантажувалося з потяга вже після Чернігова, щоб розійтися Україною і радувати малечу. Наша сусідка-черкашанка розповідала, що один-два рази на тиждень їздить до Білорусі торгувати горіхами і медом. Вона все допитувалася у нас: «Звернули увагу на

високу якість бавовняних виробів? А помітили, який у них скрізь порядок і чистота? І міліція завжди напоготові – охороняє!»

Як живуть білоруські студенти?

У Мінську при майже таких же стипендіях, як у наших студентів, пільг для проїзду в транспорті немає.

В обох мінських університетах їдальні досить просторі, асортимент страв різноманітний. Наприклад, випічку можна вибрати на будь-який смак. У педагогічному університеті в одному із залів є покажчики «стіл для викладачів». І дійсно, дуже багато викладачів і студентів обідає. За словами студенток, з якими ми поспілкувалися, їм вистачає стипендії на щоденні обіди, на поповнення рахунку телефону і частково на проїзд у міському транспорті.

Здалося, що навчальна література у білоруському університеті майже такої вартості, як і у нас, а з точних наук майже на 50% нижча.

Збираючись поїхати на конференцію, написали її організаторам, щоб допомогли підшукати недороге житло. Яке ж було наше здивування слов'янській гостинності та привітності, коли білоруси поселили нас у шикарному студентському гуртожитку готельного типу безкоштовно! У цьому гуртожитку педагогічного університету проживають майбутні вчителі дошкільних установ. Якщо порівняти умови проживання в гуртожитку мінського і криворізького педагогічного університету, то у білоруських студентів (при вартості проживання 50 гривень за місяць) умови набагато кращі. Наприклад, тримісний номер складається з передпокою (12 м²), кімнати (16-18 м²), роздільного санвузла. Цілодобово є гаряча вода.

Меблювання блоку – дерев'яні ліжка з ортопедичними матрацами, приліжкові тумбочки, містка шафа, двотумбовий письмовий стіл, у передпокої величезна шафа-купе. До послуг мешканців великий холодильник з морозильною камерою, електрочайник, набір посуду. У кімнаті є радіоточка, підведена антена для установки телевізора, підводяться кабелі для Інтернету. Красиві постіль, віконні гардини. Крізь євровікна не дме і шум з футбольного поля до кімнати не доходить. До речі, близько 21.00, коли ми прибули до гуртожитку із залізничного вокзалу, тренування футбольних команд на стадіоні було в розпалі. Відзначимо ще один позитив: подвір'я у нічний час освітлюються добре як у центрі, так і на околиці. Увечері після нашого прибуття черговий вахтер провела для нас невелику екскурсію гуртожитком. Приємно здивувалися наявності значного числа добре обладнаних кімнат для самопідготовки, кухонь для приготування і прийому їжі, холів для відпочинку.

Чому так багато уваги звертаю на побут студентів, які проживають у гуртожитку? Насамперед, тому що гуртожитки криворізьких вишів потрібно по-сучасному переобладнати, надати студентам якісні послуги. А для цього потрібні значні кошти.

«ДГ», 2010

Криворіжець, випускник Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка Антон М'ясоєдов: «Самоосвіта відкриває людині красу вищого порядку»

Доля іноді закидає нас у різні куточки планети. Як почуватися людина, опинившись далеко від своєї географічної зони комфорту? Чим відрізняється життя в інших країнах? Як молодій людині стати успішною? І що потрібно зробити для того, щоб український народ почав переймати позитивний досвід інших світових громад?

Про це розмовляємо з криворіжцем Антоном М'ясоєдовим (*на фото*), який, здобувши вищу освіту в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, поїхав працювати до Сполучених Штатів Америки. Раніше, будучи учасником програми з обміну студентами FLEX, він жив і навчався в штаті Вісконсін. А за час навчання в університеті двічі проходив стажування в банку Burling у місті Чикаго.

День за днем: праця та відпочинок

– Робочий день у мене починається о 7.30, – говорить Антон. – Роботи багато, але я радий цьому. Відчуваю задоволення, коли з кожним днем все більше і більше розумію взаємозв'язок всього, що відбувається в процесах банківської діяльності. Виявляється, що банківська справа зовсім нескладна. Вона досить логічна й обґрунтована. Особливу увагу доводиться приділяти деталям. Однак є багато паперової роботи. Деколи доводиться працювати з документами, де ціна помилки надто висока.

– *Якогось режиму дня дотримуєшся?*

– Режим необхідний для успішного виконання поставлених завдань. Будильник стабільно піднімає мене о 6.00. Потрібно встигнути в душ, зібратися, перекусити. Сорочка прасується ввечері. Останній штрих – начистити трійкою розгонистих рухів черевики. І вперед! Ранкова Америка наповнена свіжим повітрям і великою кількістю білок. Їх тут, як у нас голубів! Іноді, в кущах зачавшись, сидять зайці і єноти. Намагаюся щодня виконувати фізичні вправи: у здоровому тілі здоровий дух! А спати лягаю опівночі. Останнім часом став помічати, що, прокидаючись під час певного циклу сну, можна відчувати себе бадьоро весь день. Головне поспостерігати за різними варіантами сну і зрозуміти, який режим підходить саме тобі.

– *Із яким настроєм йдеш на роботу?*

– Кожен день – це маленьке життя. Кожен день – це можливість щось зробити по-іншому. Сісти на інше місце в автобусі. Іншим голосом привітати водія. Спробувати встигнути потрапити на роботу на хвилину раніше, ніж вчора. Виконати більший обсяг роботи за відведений час. Випити більше

звичайної чистої води. Прогулятися після роботи там, де ще жодного разу не ходив. Відвідати захід. Заговорити з незнайомцем, здивувати людину, а потім допомогти.

– *Як добирасяся?*

– Вранці на роботу їду автобусом. Хоча можна й потягом (поєднання електрички й метро). До речі, тут автобуси та їх водії дуже відрізняються від наших. Коли заходиш до автобусу, водій обов'язково з тобою привітається, подякує за оплату проїзду. Вхід тільки через передні двері. Біля водія встановлено апарат, який дозволяє зчитувати дані з проїзного або з кредитної картки, до якої може бути під'єднаний проїзний, або прийняти оплату купюрою чи монетами. Проїзд в один бік коштує 2,25 долара. Якщо протягом години з моменту першого проїзду робиш пересадку, то другий проїзд вже 0,25 долара, а якщо є ще й третя пересадка, тоді зовсім безкоштовно. В автобусах нема відкритих вікон, тому що працюють кондиціонери і там завжди легка прохолода.

– *Як відпочиваєш після роботи?*

– Часто після роботи здійснюю тривалі прогулянки. Живу в п'яти хвилинах від озера, і після роботи є бажання увійти в стан розумової безмовності. Прогулянки – шикарний метод досягнення цієї мети. Виходжу на набережну – і безмежний горизонт озера дозволяє згадати про унікальність природи нашої планети. Тут є великий огороджений пляж, спеціальність відведений для людей з собаками. Уявіть собі: сотні собак без повідків, які радісно стрибають по пляжу, відводять душу в грі один з одним і прагнуть за будь-яку ціну дістати з хвиль кинутий господарем м'ячик. Якщо песик вирішує справити велику нужду, то господар уже стоїть напоготові з пакетиком – тут за домашнім улюбленцем потрібно прибирати.

Як розвивати себе і досягати поставлених цілей

– *А як розвиваєш себе?*

– Як мандрівник у пошуках пригод. Тут абсолютно новий досвід, часом захоплюючий, а іноді провокує самотність. Коли потрапляєш в інше культурне середовище, можна уявити себе творцем і будувати свою реальність. Ніде правди діти, звичайно, часом прокльовується безпідставне бажання пожаліти себе. Ось тут і починається робота над собою.

– *О! Це як у тисьмениці Оксани Забужко: «Тільки жаліти себе не смій. Ніщо-бо не ослаблює так, як жалість до себе...»*

– Стільки всього не робиться через те, що ми відчуваємо! Але ж що означає пожаліти себе? Нічого іншого, як звичайне порівняння з бездіяльністю, швидше за все. Як казав Фрейд, людина отримує задоволення у праці від результату, а в неробстві – від процесу. Звичайно, коли попереду 8 годин «улюбленої» роботи, то відпочинок виглядає більш важливим. У голові проскакує думка: «Ми ж створені для того, щоб отримувати задоволення від життя. Так до чого ось ця робота?»

Одне із першочергових завдань, яке ставлю перед собою на новому

етапі життя, – викоринити жалість до себе як вияв паразитизму, елемент, який негативно впливає на інтенсивний розвиток особистості.

– *І що буде у якості зброї?*

– У цьому дуже допомагає дисципліна. Дисципліна дає те, що дозволяє з кожним виконаним кроком все більше й більше поважати себе. Це унікальне почуття задоволення, зміцнення волі і віри у власні сили. Спочатку підходжу до всього з точки зору «все можливо». Тільки в цьому випадку є фактор, який впливає на реальність. Це власна віра в реальність тієї чи іншої події. Наведу приклад. Для людини, яка володіє мільярдним статком в доларовому еквіваленті, абсолютно реальним була б купівля футбольного клубу «Кривбас». Для бездомного, який засинає на галявині недалеко від озера Мічиган, це навряд чи може бути реальністю з точки зору здорового глузду сучасного суспільства. Хоча і для нього це теж можливо. Просто він в це не вірить. І не збирається дисципліновано реалізовувати кроки на шляху до того, щоб купити «Кривбас».

Мораль байки полягає в тому, що віра на рівні впевненості і дисципліновані кроки дозволяють отримати все бажане в цьому житті.

– *Он як! Культурні заходи там відвідуєш?*

– Якось американська знайома запропонувала мені квиток на концерт групи «Пінк Флойд». І хоча групи вже, по суті, немає, то це був просто виступ соліста Роджера Уотера. Я не є шанувальником творчості цієї групи, але подумав, що це точно буде цікаво, і погодився. Концерт відбувся на стадіоні бейсбольної команди Chicago Cubs. Шоу виявилось найкращим з тих, які я бачив у своєму житті. Уздовж сцени була побудована величезна біла стіна, на якій під час усього концерту демонструвалася комп'ютерна анімація, яка супроводжувала кожну композицію. Якість звуку – на найвищому рівні. Весь стадіон був забитий хіпі, які ще молодими фанатили від цієї музики. Коли концерт почався, то загасили всі прожектори. Хіпі дістали заздалегідь підготовлені самокрутки, і весь стадіон буквально за лічені хвилини наповнився димом марихуани і духом свободи.

– *У нас з появою Інтернету молодь все менше читає книги, відвідує бібліотеки. У твоєму житті є місце для книг?*

– Весь час по дорозі на роботу і з роботи читаю книги. Якомога швидше важливо підтягти до рівня вільного володіння англійську. Місяць свого перебування в Штатах вирішив відсвяткувати: записався до бібліотеки Harold Washington Public Library. На той час у мене вже були необхідні для цього папери: два документи з посвідченням мого постійного місця проживання в місті та паспорт. Коли перебуваю в бібліотеці, у мене піднімається настрій, там я справді щасливий. Важко передати словами, наскільки прекрасна ця бібліотека. Починаючи від фасаду будівлі (червоний, з мідним дахом і різними казковими статуями) і закінчуючи вісьмома поверхами з продуманою системою розташування книг, повністю комп'ютеризованою, з постійною комфортною температурою, тисячами книг і періодичних видань. Це місце, де

можна годинами перебувати і не помічати, що існує поняття часу. Після роботи або у вихідні приходжу до бібліотеки, пишу листи рідним, читаю. Бачу стільки нового для себе, стільки цікавого, що всім цим хочеться поділитися. Тут є окремі ізольовані кімнати, де ти можеш учитися, щоб не заважав ніхто. Хоча скрізь і так дуже тихо, навіть у громадських приміщеннях. Будучи членом бібліотеки, можеш брати одночасно до 30 книг на період до 21 дня. Через Інтернет можеш ще два рази продовжувати термін користування книгами. Бібліотека безкоштовна. Це дивно, але як багато тут зроблено з думкою про людські потреби. І тут всюди яскраво відчувається, що людина – це особистість.

Самоосвіта відкриває людині красу досконалості вищого порядку

– Як відомо, в основі слова «студент» лежить латинське «studens», що означає «ретельно працюючий, той, що займається». Наскільки важливою є для нинішнього учня і студента самоосвіта? Що для тебе означає «самоосвіта»?

– Біографії відомих людей «говорять» про те, що всі вони багато й наполегливо займалися самоосвітою. Самоосвіта не має конкретної форми. Це пізнання законів, суті процесів, будь-яка дія людини, спрямована на пізнання.

Для самоосвіти потрібне бажання. Це найважливіше. Коли дитина грає в комп'ютерні ігри, коли дівчина читає журнали жіночої моди, коли підлітки годинами просиджують у соціальних мережах, коли любитель природи препарує жабу – все це теж самоосвіта, як і читання книг, і розв'язування задач. Важливо спостерігати, який із численних видів самоосвіти приносить більше задоволення, і насолоджуватися ним і далі.

– Люди схильні проявляти нетерпимість і засуджувати ті чи інші види самоосвіти, називаючи їх марним проведенням часу.

– Насправді, самоосвіта є конкретним, точковим інструментом. Якщо дитина грає в стратегію, то вивчає мистецтво тактики і стратегії. Якщо в «стрілялку», то тренує реакцію, швидкість прийняття рішень. Довга і важка гра тренує терпіння, здатність долати труднощі, досягнення поставлених цілей. Батьки і суспільство часто лають і карують дітей за те, що їм подобається самонавчатися саме в такий спосіб. Погано, якщо при цьому як правильний спосіб самоосвіти, нав'язується книга. Можливо, час не настав або не знайшлося тієї книги, яка змогла б зацікавити, або тієї людини, яка прищепила б любов до книги.

– Якщо так міркувати, то, коли кожного дня дитина грає 3 години в комп'ютерну гру, це, грубо кажучи, 90 годин витрачених на місяць. Як же це можна співвіднести з тим, що він хоче стати, наприклад, юристом?

– Адже в тому то й справа, що самоосвіта корисна настільки, наскільки отримані знання застосовуються на практиці. Самоосвіту і спрямовану дію можна розглядати як засоби для здійснення мрій людини. Якщо дитина тільки грає в комп'ютерні ігри, а хоче бути юристом або доктором, то така самоосвіта

їй не допоможе. Завжди варто реально дивитися на ситуацію. Якщо хочеш бути хорошим юристом, читай відповідну літературу постійно, спілкуйся з юристами, став питання успішним спеціалістам, шукай можливості вчитися у найкращих. Якщо все це не подобається, і немає бажання займатися такою роботою, то, можливо, тоді справа в тому, що дитина помилилася у виборі професії. Мабуть, у тому, що дитина не уявляє, що таке бути хорошим юристом? А ще – успіх, матеріальне благополуччя, статус у суспільстві. Але для всього цього зовсім не обов'язково бути хорошим юристом. Можна бути чудовим лікарем, хореографом, співаком, художником або вченим. Успішний юрист – це юрист, який читає юридичну літературу на постійній основі (на роботі, у транспорті і вдома ввечері), постійно спілкується з іншими юристами (у своїй компанії, на форумах, конференціях), ставить багато запитань і вчиться у кращих. І постійно використовує отримані знання на практиці.

Самоосвіта – це теорія, це створення нових нейронних зв'язків у мозку. Без практичного застосування самоосвіта може втамувати спрагу знань, але не більше. Тому важливо узгодити свої бажання та дії з відповідним характером самоосвіти. Іншими словами, спрямувати всі зусилля в одне русло.

– *Які ще у тебе є аргументи на користь самоосвіти?*

– Наприклад, те, що самоосвіта дозволяє побачити більше краси у навколишньому світі. Нобелівський лауреат 1965 року з фізики Річард Фейнман розповідав про свій діалог зі знайомим художником. Художник звинувачував вчених у тому, що, вивчаючи все більше і більше природу, вони крадуть у неї щось сокровенне і пояснюють усе якимись хитромудрими термінами. На це Річард Фейнман відповідав, що, ставши вченим, він відкрив красу абсолютно іншого порядку. Розуміючи суть процесів, що відбуваються у квітці троянди, він не просто зачарувався її зовнішньою красою, а ще більше захопився тими процесами, які сприяють створенню такої краси. Можна сказати, що самоосвіта відкриває людині красу досконалості іншого порядку.

Інтернет-ресурси для самоосвіти

– *Сьогодні в час Інтернету можливості для самоосвіти вийшли на якісно новий рівень. Які ресурси в англomовному середовищі ти міг би запропонувати для самоосвіти криворізьким школярам і студентам?*

– Можу запропонувати короткий перелік якісних і просунутих ресурсів для самоосвіти в наш час в англomовному середовищі.

Сподіваюся, що криворізькі школярі і студенти вже оцінили переваги використання Вікіпедії (www.wikipedia.org). Це онлайн-енциклопедія, яка створена і досі наповнюється новими відомостями з усієї планети. Цей ресурс має воістину невичерпні можливості, і з малою часткою цікавості можна запросто витратити дозвілля на читання статей абсолютно про все на світі. Читати матеріали можна різними мовами. У тому числі англійською, російською, українською. Ще один величезний ресурс доступних пояснень англійською того, як і що працює в цьому світі –

<http://science.howstuffworks.com>.

Цікавим є проект неприбуткової організації Khanacademy, місія якої змінити систему освіти у світі, зробивши її безкоштовною та доступною кожній людині (<http://www.khanacademy.org>). Цей інтернет-проект динамічно розвивається і зараз відвідувачу сайту доступні 3400 відео англійською мовою, у яких пояснюються різні аспекти математики, фізики, хімії, біології, історії, історії мистецтв. Сподіваюся, що криворізьким студентам і викладачам буде цікаво переглянути й порівняти з вітчизняними розробками безкоштовні лекції та освітні курси, які пропонуються на сайті Єльського університету (<http://oys.yale.edu>).

Заслугує на увагу соціальний проект від компанії, яка є партнером великої кількості навчальних закладів по всьому світу (www.coursera.org). Завдяки цьому проекту університети та інститути виділяють зі своїх навчальних програм курси, на які можна безкоштовно записатися і пройти навчання англійською мовою в зазначені терміни. Все навчання ведеться дистанційно. Викладачі записують відео, де вони пояснюють суть занять. На основі уроків складені контрольні завдання, які потрібно успішно виконати. Тим, хто виконує запропоновані контрольні роботи та складає іспити, надається сертифікат про проходження курсу. Серед таких університетів – Стенфорд, Дюк, Принстон, Берклі та інші. Курси, наприклад, такі: «Фінанси», «Статистика», «Світова історія з 1300 року» та інші.

Компанія Lumos Labs у партнерстві з провідними неврологами США створила англійськомовний інтернет-проект, який дозволяє розвивати когнітивні навички людини (www.lumosity.com). Когнітивні процеси (пізнавальні процеси людської свідомості) тренуються і поліпшуються за допомогою ігор, які розвивають пам'ять, увагу, швидкість мислення, можливість швидко перемикається з одного завдання на інше. У даному інтернет-проекті уже беруть участь близько 25 мільйонів осіб з усього світу, і кожного місяця їх кількість зростає на сотні тисяч. Можливість користуватися проектом платна, але протягом трьох днів можна спробувати, що це за проект і чи цікавий він.

Цей список, природно, – мізерно мала кількість тих ресурсів для самоосвіти, які на сьогодні пропонує Інтернет всім безкоштовно і в дуже цікавому викладі.

– *А є якийсь вихід для тих, хто погано володіє англійською або не володіє нею взагалі?*

– Знання англійської може дуже допомогти, але існує достатньо матеріалів і російською, українською мовами. Зручно також використовувати в роботі безкоштовний браузер Google Chrome і отримувати автоматичний машинний переклад англійського тексту потрібною мовою. Або користуватися безкоштовним і досить хорошим перекладачем Google.

Залишилося тільки самому переконатися, що займатися самоосвітою варто в будь-якому віці! Тому будьте допитливими!

«ДГ», 2012

Криворожанка Анна Степура: «У чеських університетах студенти формують навчальний план, розклад занять та іспитів»

Особливість сьогодення така, що все більше молодих криворіжців прагнуть здобути престижну вищу освіту в європейських університетах Польщі, Чехії, Німеччини, Великобританії, а також у США, Канаді. І навіть в Австралії. І їдуть туди не тільки діти багатих. У всіх нас на очах відбувається втеча «мізків» з України. А як було б добре, якби наші розумні земляки, отримавши прекрасну освіту, поверталися додому і допомагали розбудувати Україну.

Усі чули про те, що системи навчання у вищих навчальних закладах за кордоном і у нас значного різняться. Але ось у чому ці відмінності виявляються, розмовляємо зі **студенткою другого курсу магістратури (станом на 2016-й) Південночеського державного університету, криворожанкою Анною Степурою (на фото).**

– Наш університет знаходиться в красивому старовинному місті Чеські Будейовиці на півдні Чехії. Крім економічного, університет має ще сім факультетів: педагогічний, теологічний, природознавчий, соціальної політики і охорони здоров'я,

сільського господарства, рибного господарства та охорони вод, філософії. Я отримую спеціальність «Економічна інформатика». Вивчаю ґрунтовно як економіку, так і системне програмування. Уже отримала диплом бакалавра. Тепер перейшла на другий курс магістратури.

– Аню, а чому ти вирішила їхати вчитися за кордон, хоча і в Україні, маючи високі результати навчання, золоту медаль після закінчення школи, могла б вступити до престижного вузу?

– У першу чергу, позначилося те, що, ще навчаючись в школі №69, побувала на екскурсії в Ізраїлі, Німеччині, Чехії. Сподобалися і країни, і те, як там живуть люди. Зовсім інший, ніж у нас, світ. Крім того, зрозуміла, що маю реальні шанси навчатися в Південночеському університеті на місцях держзамовлення. Але для цього попередньо необхідно було пройти на платній основі річну підготовку для вступу до університету, вивчити чеську мову та успішно скласти іспит. А в Польщі за схожою спеціальністю іноземцям пропонували навчання лише на платній основі. Без знання мови іноземців в університети не беруть. Уже за півроку від початку вивчення мови складала

чеською в місцевій загальноосвітній школі призначені іспити з біології, географії та суспільствознавства, щоб пройти нострифікацію (підтвердження) мого атестата про повну загальну середню освіту. Це було непросто, оскільки в Кривому Розі я вчилася у фізико-математичному класі й зазначені вище предмети вивчали за програмою меншої кількості годин. У них у школах довше, ніж у нас, навчаються – до 19 років. А ось у профільній школі всього чотири роки. І, закінчуючи її, вже отримують певну професію.

– *Ось як? Що стосується вивчення мови... У нас багато чиновників навіть не вважають за потрібне українську мову вивчити, щоб з населенням державною спілкуватися. А хіба англійською там не було можливості навчатися?*

– Чому ж, була. Наприклад, вищу математику та статистику я й так обрала для вивчення англійською. Але якщо вся програма англійською вибирати, тоді студенту необхідно оплачувати своє навчання. Якщо мова навчання чеська, то і всі права отримую такі ж, як і чеські студенти. Для мене цей варіант кращий.

– *Виходить, у Чехії утримувати іноземного студента в надії мати в майбутньому хорошого фахівця все-таки краще, ніж гроші, які він може внести за своє навчання? У криворізьких вузах такого, звісно ж, немає. Можливо, саме тому іноземців у нас навчається мало. Не з чуток знаю, що в Україні іноземному студентові практично не можна поставити «не зараховано» або «незадовільно» на іспиті з вивчення курсу. Тому і плодяться напівфахівці з українськими дипломами, дискредитуючи українську освіту. А як у вашому університеті зараховують студенту вивчений курс?*

– У нас також є три спроби. Кожна спроба, як правило, складається з двох частин. Перша – письмова. Може бути як в тестовому вигляді, так і у вигляді детального пояснення розв'язування задач. Друга – усна, в основному, у вигляді розв'язування практичних завдань і відповідей на питання з теорії за умови, що перша письмова частина зарахована. Але якщо викладач оцінив другу частину як незадовільну, то наступна спроба починається знову з письмової відповіді. У разі, якщо і після третьої спроби не зараховано, то студент чинить залежно від того, до якого блоку належить даний предмет. Якщо до блоку А (обов'язкові дисципліни), то все доведеться вивчати наступного року повторно і знову складати. Якщо це дисципліна за вибором з блоків В (курси професійної підготовки) або С (курси в основному для загального розвитку і поглиблення у якійсь іншій галузі), то можна або повторно вивчати, або обрати іншу дисципліну. Але тільки щоб в результаті кількість кредитів не зменшилася. Для отримання диплома бакалавра необхідно, щоб були зараховані 180 кредитів. Пізніше для диплома магістра необхідно отримати заліки обсягом на 120 кредитів.

– *В українських вузах про вибір курсів, по суті, тільки пишуть. А як же у вашому університеті здійснюється реальний вибір дисциплін?*

– Спілкуюся з багатьма своїми однокласниками, могу порівнювати дві

системи навчання – в Україні і в Чехії. Вони значно відрізняються за навчальним планом і програмою, за підходами до їх формування, у тому числі за вибором предметів. В принципі, у Чехії студент формує план навчання значною мірою самостійно. Відразу ж після зарахування до університету він заходить під власним логіном і паролем у віртуальний деканат і дізнається перелік обов'язкових для вивчення предметів, планує порядок їх вивчення для бакалавра протягом чотирьох років. Для моєї спеціальності обов'язкові – це макроекономіка, мікроекономіка, програмування, бухгалтерія та інші. Якщо студент хоче на першому курсі ще вивчати мову і краще адаптуватися, то першого року навчання може спланувати менше предметів. Тоді більше роботи буде на старших курсах. Наприклад, якщо в першому семестрі буду вивчати дисципліни обсягом 20 кредитів, то в наступному доведеться освоїти 40. Окремі студенти, до речі, навпаки, намагаються закінчити бакалаврат за три роки, ущільнюючи свій графік навчання. При підборі певного курсу за вибором вже необхідно враховувати, які курси попередньо повинні бути вивчені. Курси за вибором відрізняються також «кредитною вагою». Можна взяти для вивчення більше курсів з «легкою вагою» або менше, але «великовагових». Бери те, до чого душа лежить, і з радістю вивчай! Студент враховує не лише власні здібності, але й необхідність навчального предмета для використання у майбутній професії. Важливо так скласти свій розклад, щоб встигати вивчати і здавати матеріал. А також виходити на необхідне число кредитів по кожному блоку навчальних дисциплін. У блоці С пропонують менше курсів, ніж у блоці В. Це можуть бути найрізноманітніші дисципліни: філософія, біологія, землеробство, фізкультура та інші.

– *Тож, студент сам собі складає розклад?*

– Певною мірою так. Зазвичай, спочатку йде лекція, а потім з цієї ж теми практичне заняття. Лекції проводять у великих аудиторіях. Для обов'язкових дисциплін це може бути до 150-200 осіб. Професор при цьому може використовувати мікрофон, щоб його було краще чути. Читання лекцій зазвичай супроводжується використанням презентацій. Матеріали до кожної теми в електронному вигляді представлені на сайті університету в оболонці для дистанційного навчання MOODLE. Їх можна як вільно роздрукувати, так і завантажити в електронному вигляді на планшет або телефон. Я, якщо встигаю, намагаюся, як і радять, до лекції самостійно розібратися з матеріалом. І тоді по ходу лекції доповнюю матеріали новими відомостями, що надає професор. Деякі студенти приходять із комп'ютерами і додають нове в електронні конспекти. Практичних занять за цією темою на тижні може бути декілька. І студент записується на одне з них. Так, щоб і йому було зручно, і щоб аудиторії не були переповненими. Практичні заняття пропускати небажано. На практичних заняттях з моєї спеціальності розв'язують дуже багато завдань. За це нараховують бали до заліків, які відразу ж вносяться до електронної бази. Акцент, знову ж таки, на самостійну роботу, індивідуальну або в невеликій групі. Колективно розбираємо завдання, зазвичай, якщо ні у кого не виходить.

Приблизно так само, як для занять, студент складає собі розклад заліків та іспитів. Спираючись на оприлюднений розклад викладачів і власні можливості, раз на тиждень можна прийти на консультацію до викладача, відповідно до розкладу, і з'ясувати все необхідне. Тут відповідальність за власне навчання несе сам студент. Викладачі за студентом «не бігають», з курсу на курс «за вуха» не перетягують.

– *Де берете літературу для навчання?*

– Я вже говорила, що всі матеріали, які використовуються на лекціях і практичних, можна роздрукувати з електронного навчального курсу, можна взяти книги в бібліотеці, або навіть купити. На книги там ціни прийнятні.

– *Такі ганебні явища, як списування, хабарі, іспити і заліки не за вміння, а за гроші, зустрічаються?*

– Ні. Не чула. І навіть не можу собі уявити, як це може бути. Усі оцінки студента зберігаються в електронній базі. До заліку або до іспиту не допускають, поки не виконав і не здав перелік завдань. Пишеш в аудиторії, де ти у всіх на виду. За тобою стежить не тільки викладач, але й інші студенти. Якщо усно складаєш іспит, то викладач приймає його у двох осіб. Якщо електронне тестування, то комп'ютер оцінку за спробу проставляє. Курсові роботи можуть на плагіат перевірити. Якщо на іспиті помічають, що хтось списує, того видаляють із аудиторії. Вважається, що іспит ти не здав. І скажіть, хто в таких умовах буде собі ворогом? Щоб не зарахували кредити?

Там навіть коробку цукерок викладачеві не прийнято дарувати. Таке будуть сприймати з подивом.

– *Зараз в Україні гостро стоїть питання зменшення відсотка студентів, яким платитимуть стипендію. А вам стипендію платять?*

– Стипендію одноразово можуть виплатити вже при отриманні диплома бакалавра або магістра. Якщо державні іспити здані на відмінно і середній бал в документі не перевищує 1,5. Але ця стипендія невелика – приблизно 2,5 тис. крон (майже 2500 грн.). Тут найвища оцінка – 1. Є ще й одиниця з мінусом, двійка, двійка з мінусом і трійка. Тим, хто приїхав здалеку, раз на три місяці виплачують допомогу приблизно 1200 крон (майже 1200 грн.).

Щоб жити краще, необхідно бути ініціативнішими!

Нещодавно криворіжець Андрій С. гостював у родичів в Чехії. Нас цікавило одне: що необхідно робити криворіжцям, щоб також жити краще?

– Жителі Чехії від наших криворіжців відрізняються ініціативністю, бажанням дійсно жити краще, – ділиться своїми спостереженнями Андрій. – Це виявляється не в тому, щоб сидіти і чекати кращого життя. Вони беруть і все роблять самі: упорядковують власні будинки і дворові території. Ведуть активний спосіб життя, займаються спортом. І цього можна тільки повчитися. Українці повинні для себе зрозуміти найголовніше: саме вони є господарями цієї країни. І ніхто, крім нас самих, ні в чому не допоможе. Ми повинні захотіти жити краще.

Розділ 7. Історія – учитель життя

Народ, який не знає своєї історії, є народом сліпців.
Олександр Довженко

Історики Жанна Бабенко та Юрій Чирва: «Щоб навчати історії по-сучасному, учитель повинен володіти інноваційними методиками»

Загальновідомо, що історія – це наші корені, не знаючи яких неможливо повноцінно жити сьогодні та у майбутньому. Методика навчання історії дає відповідь на три питання «навіщо навчати?», «чого навчати?» і «як навчати?».

Про це говоримо з досвідченими педагогами-істориками, членами журі обласного туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року-2016» у номінації «Історія» **вчителем історії та права Криворізької загальноосвітньої школи № 111 Жанною Бабенко** (на фото) і кандидатом історичних наук, доцентом Криворізького державного педагогічного університету **Юрієм Івановичем Чирвою**.

– Жанно Георгіївно, як по-сучасному навчати школярів історії?

– Це питання, до речі, хвилює не тільки вчителів-предметників, а й усе українське суспільство. Сьогодні ніхто не буде суперечити, що від успіху модернізації шкільної гуманітарної освіти в цілому та історико-світоглядної зокрема залежить і виховання, і навчання школярів як громадян України, і доля розвитку суспільства. Усі педагоги-історики змушені шукати відповіді на фундаментальні питання, визначаючи пріоритети своєї діяльності: яка мета і завдання сучасної історичної освіти? історія в школі виховує чи розвиває учнів? виховання історією – міф чи реальність? Та низку інших, не менш актуальних питань.

Важливу роль відіграє варіативність змісту історичної освіти, сучасні програми й підручники. Як існує право автора на інтерпретацію історичного факту, так і вчитель та учні мають право на власну позицію, на особисте ставлення до минулого і сучасності. Вимоги до вчителя, регламентація професійної діяльності не повинні входити в суперечність з мірою його свободи як громадянина і професіонала.

На моє переконання, учитель історії повинен передати учням знання про минуле, які допоможуть їм зрозуміти особливості суспільства, в якому вони живуть, і усвідомити перспективи його подальшого розвитку. Знання

історії учнями передбачає уміння аналізувати відомості, розуміти процеси в їх історичному розвитку, формувати незалежні оцінки і самостійність мислення.

Історія повинна допомогти учням усвідомити відмінності між країнами і суспільствами в різні періоди еволюції, допомогти розвитку такої якості, як толерантність, без якої неможливо жити в світі XXI століття.

– *Наведіть приклади сучасних форм навчання школярів історії.*

– Вважаю результативним один із таких уроків у 10-му класі з теми «Уроки і значення визвольної боротьби українського народу 1917-1920 років», проведений у формі малих і великого «круглих столів». Спочатку учні, об'єднані в невеликі групи, можуть обговорити питання розуміння української державності різними лідерами національно-визвольного руху, течіями, групами, партіями. Необхідно зрозуміти, чому важлива проблема вирішення аграрного питання в різні періоди української революції та громадянської війни. Крім того, революція повинна вміти захищатися. Ця проблема безпосередньо стосується армії. Ще один аспект – відображення проблеми прав людини в нормативних актах 1917-1920 рр. Важливо не залишити без уваги зовнішньополітичний егоїзм країн Європи до долі Української держави. На завершальному етапі уроку малі «круглі столи» перетворюються на великий, де йде узагальнення того, як історичний досвід можна використовувати сьогодні.

– *І які паралелі проводите з сучасністю?*

– Демократичні сили повинні були діяти більш організовано, згуртовано. А вони не змогли вберегтися від розколу, суперечок, навіть взаємного цькування. Чи не так і сьогодні у нас відбувається? Полум'яні слова Т.Г.Шевченка «... в своїй хаті своя й правда, і сила, і воля», ще не стали міцним переконанням населення більшої частини України. Або та ж непослідовність на шляху реформ, коливання у виборі союзників. У зв'язку з реформами необхідно враховувати соціальну напруженість у суспільстві. Та й самі реформи необхідно проводити рішучіше з урахуванням зовнішньополітичної ситуації. Центризм добрий у спокійних обставинах, а на переломному етапі така лінія відштовхується від лівих і правих. Щодо армії – форсування й бездумна демократизація армії призводить до падіння дисципліни.

– *Знаємо, що маєте також серед учнів лауреатів Всеукраїнських конкурсів з права.*

– Вже з десяток років учні та вчителі Криворізької загальноосвітньої школи № 111 беруть участь у Всеукраїнському дитячому форумі «Формула успіху правової держави очима дітей». IX форум відбувся з міжнародною участю за підтримки кафедри ЮНЕСКО «Превентивна освіта і соціальна політика». Гасло форуму – «Діти єднають Україну». Прокопчук Владислав і Парацій Захар презентували роботу на тему «Шляхи підвищення медіаграмотності. ЗМІ як засіб формування громадської думки». Вони висвітлили функції ЗМІ в сучасному світі, висловили власні пропозиції щодо

підвищення медіаграмотності громадян і посіли призові місця.

Пізніше, коли зустрілися з Жанною Георгіївною у Дніпрі в музеї Голокосту, потім на спектаклі до річниці цієї трагедії, говорили і про навчання історії засобами мистецтва.

З Юрієм Івановичем Чирвою обмінялися думками про перебіг обласного туру конкурсу «Учитель року–2016».

Візитівка

Ю. І. Чирва (на фото) здобув вищу освіту у Дніпропетровському державному університеті за спеціальністю «Історія». 1995 року захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук з теми «Розвиток народної освіти України (1917-1932 рр.): історіографія проблеми». Працює на кафедрі всесвітньої історії КДПУ з 1995 року. 2001 року отримав вчене звання доцента. Сфера наукових зацікавлень: історія локальних війн і конфліктів ХХ століття.

– Випробування для вчителів у номінації «Історія» відбулися у формі комплексного тестування з історії України та всесвітньої історії за зразком зовнішнього незалежного оцінювання з педагогіки, психології, методики викладання історії, – розповідає Юрій Чирва. – Конкурсанти писали есе на обрану тему «Революція гідності і Нова Європа». А також, як і у всіх номінаціях, оцінювалися блоги, інтернет-проекти, майстер-класи та уроки. За підсумками всіх турів на першому місці вчитель історії з Дніпра, а на другому – вчитель історії криворізької школи Марина Манько. Обидві вчительки молоді, цілеспрямовані. Хоча і мають по шість років педагогічного стажу, але є хороший потенціал для вдосконалення педагогічної майстерності. Приємно також відзначити, що з десяти фіналістів конкурсу четверо є випускниками Криворізького державного педагогічного університету.

Під час конкурсу панувала атмосфера співпраці, взаємної підтримки. Конкурсанти відчували себе не конкурентами, а співрозмовниками. Та й журі було дуже доброзичливим, намагалося у кожному учаснику побачити родзинку і підтримати. Надзвичайно зросли вимоги до учасників конкурсу. Виступаючи на підбитті підсумків, щиро зізнався в тому, що, незважаючи на те, що вісім років працював у школі, маю величезний досвід викладання в університеті, не зміг би на такому високому рівні провести майстер-клас із використанням мультимедійних засобів. А це дуже правильно, що вчитель історії повинен володіти інноваційними технологіями і по-новому навчати сучасних школярів.

«ДГ», 2016

Журналіст і краєзнавець, почесна громадянка Кривого Рогу Тетяна Воронова: «Стрижень особистості формується з дитинства»

У День святкування 233-ї річниці Кривого Рогу почесна громадянка Кривого Рогу, журналіст та історик Т. П. Воронова презентувала свою сьому книгу «Край неповторний – Криворіжжя» [91]. Та книга – захоплююча розповідь про минуле та сьогодення Криворіжжя, про його видатних мешканців, про буденні й надзвичайні події. Редактор літературно-художнього видання – професор Криворізького державного педагогічного університету Алла Степанівна Лобанова – допомогла Тетяні Петрівні зібрати з газетних публікацій найважливіші для розуміння криворізького краю статті автора, нариси, замальовки та інтерв'ю за двадцять останніх років.

Особисто нам приємно було дізнатися, що до збірки автор і редактор помістили статтю «Жива історія краю» про Тетяну Петрівну, яка вийшла в «Домашній газеті» в 2005-му році напередодні Дня міста [97]. Ми тоді розповідали про дитячі роки і становлення майбутньої журналістки, про важкі фронтові дороги дівчини-санітарки військового госпітально. Коли приїжджали з Іриною Крамаренко до Тетяни Петрівни уточнювати текст статті, запам'яталася її вимогливість до художнього слова, надзвичайна працьовитість. Підбираючи точне слово, вона могла прочитати одне і те ж речення більше десятка разів.

Жива історія краю

Є (на жаль, уже "була" - Т.К) в нашому місті люди, яких по праву можна назвати живою історією краю. До них належить і Т. П. Воронова (на фото) – журналіст, історик, краєзнавець, ветеран війни. У 2000-му році на честь 225-річчя Кривого Рогу і у зв'язку зі значним внеском у розвиток культури міста їй присвоєно звання «Почесний громадянин Кривого Рогу», вручений, у числі найперших, пам'ятний знак «За заслуги перед містом».

Понад три роки ми з Іриною тією чи іншою мірою були пов'язані з Тетяною Петрівною, отримуючи від неї корисні консультації при підготовці повідомлень на ліцейські й міські учнівські конференції, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт з історії. Це спілкування з часом вийшло за рамки консультацій. А Ірина, зокрема, стала для Тетяни Воронової ученицею в третьому поколінні, оскільки організатор конференцій, районних зльотів червоних слідопитів, вчитель історії Криворізького Жовтневого ліцею Тетяна Вікторівна Неговора також вважала своїм наставником цього історика-краєзнавця.

Особливо запам'яталася зустріч з Т.П. Вороною в ліцеї у 2002-му році напередодні Дня міста. Усі слухали її, затамувавши подих. І про війну, і про героїв

Криворіжжя, і про те, як важливо кожному знати свій родовід, бути гідним своїх предків. Хлопці запитували про настрої поранених бійців у військових госпіталях (наша гостя була на війні санітаркою – пішла на фронт в 16 років). Йшлося і про небезпечні, і про досить курйозні випадки в житті військових медиків. Цікавило ліцеїстів також повоєнне відродження Кривбасу.

Пощастило побувати у неї вдома. Господиня пригощала нас запашним чаєм, смачним печивом. Показувала альбоми з фотографіями, розповідала здебільшого про героїв своїх нарисів, про товаришів по службі – на фронті і в Кривому Розі. Тоді нас особливо цікавила краєзнавча робота Тетяни Петрівни, зокрема, люди, на честь яких з ініціативи краєзнавців були поставлені пам'ятники (Олександрю Полю, наприклад) і встановлено багато меморіальних дошок. Розпитували ми і про її батьків, про навчання в школі.

«Рід Воронових відомий ще з часів Івана Грозного»

Родом Тетяна Петрівна з Чернігова. Її батько Петро Костянтинівич Воронов був професійним військовим. Він підполковник старої армії, з сьомого покоління російського офіцерства. Народився в Золотоноші, де стояв полк його батька у 1866 році, і прожив до 1929-го. Брав участь у російсько-японській та Першій світовій війнах. У роки громадянської війни в дивізії Миколи Щорса командував важким артилерійським дивізіоном. Це була людина глибоко демократична, з тих старих офіцерів, про яких поет сказав «батько солдатам». Недарма восени 1917-го, коли Петро Костянтинівич повинен був їхати з полку, його підлеглі на засіданні солдатського комітету видали своєму командиру «охоронну грамоту». Вона починалася так: «Хто б ти не був, товариш, солдат, матрос, робітник чи селянин – при зустрічі з громадянином Вороновим не образь його ...».

А ще раніше, після поразки Росії у війні з Японією, штабс-капітан Воронов не залишив своїх солдатів одних в японському полоні, як передбачали умови Портсмутського миру. Вони повернулися на батьківщину разом, через океани і моря, в Кронштадт.

Петро Костянтинівич, за спогадами дружини, вкрай негативно (це не було рідкістю серед передового офіцерства) ставився до монархії Романових. Його професіоналізм і виучка солдатів-артилеристів Вільманstrandського полку щорічно відзначалися на Красносельських військових маневрах під Петербургом. Останньою нагородою, врученою царем підполковнику Воронову, був іменний кишеньковий годинник, золотий, з кольоровою емаллю на кришці та автографом імператора Миколи II. Їх не стало в роки громадянської війни, у бою.

Артилеристи Щорса, як свідчать документи, називали батька Тетяни Петрівни між собою «батьком», пишалися, що йому оголошено подяку в наказі за високу бойову майстерність гармашів, за порядок в дивізіоні.

Про це дівчинці говорили, приїжджаючи до Чернігова, військові консультанти Олександра Довженка, який знімав тут епізоди фільму про

легендарного начдива: колишній начальник артилерії дивізії полковник Семенов, дивізійний лікар, прізвище якого вона вже не пам'ятає, колишній ад'ютант батька. На жаль, і ці троє, і майже всі, хто залишився живим, командири Щорсівської дивізії загинули в роки репресій. Полковник Семенов був узятий просто у своєму кабінеті начальника військової кафедри Дніпропетровського гірничого інституту.

«Кутузов звертався з листом до мого прапрадіда, артилерійського генерала»

Тетяна Петрівна знає за сімейними переказами, що рід Воронова відомий ще з часів Івана Грозного. Він служив у тому відомстві, яке зараз ми б назвали Міністерством закордонних справ, тобто в Посольському.

– У 1812 році, – розповіла наша співрозмовниця, – мій прапрадід, артилерійський генерал був начальником Тульських збройних заводів. Зберігся лист Кутузова до нього, в якому головнокомандувач російської армії ручається, що Наполеон до Тули не дійде, а, отже, немає необхідності евакуювати заводи на Схід. Прадід Тетяни Петрівни, артилерист, як і його батько, брав участь у битві під Бородіно, став одним із Георгіївських кавалерів. Його ім'я увічнене на мармуровій дошці в Георгіївській залі Кремля. Офіцером-артилеристом був також дід нашої співрозмовниці, а потім – батько. Армійськими стопами пішов і її старший (зведений) брат Павло. Юнак в 1918 році став солдатом Червоної Армії і згодом виріс до бойового генерала, тільки не артилерії, а військово-повітряних сил. Він брав участь в обороні Москви, воював у Білорусії та Прибалтиці. Остання посада Павла Петровича перед виходом у відставку – заступник командувача ВПС одного з військових округів.

Друга, материнська лінія родоvodu Тетяни Воронової пов'язана з родом Мірза Туган-Барановських. Рід відомий і в наші дні завдяки імені такого досвідченого вченого-економіста, засновника кооперативного руху, як М. І. Туган-Барановський (деякий час він був міністром фінансів Центральної Ради, зараз є університет його імені). Найдавнішим предком в їхньому родоводі вважали онука знаменитого Тимура – Улугбека, видатного вченого, просвітителя, правителя Самарканда (XV століття). Це Улугбек побудував Самаркандську обсерваторію, був автором всесвітньовідомої праці про теоретичні основи астрономії.

Ми чули від Тетяни Петрівни цікаву історію, пов'язану з розкопками усипальниці Тимура. Століттями легенда застерігала його нащадків: якщо хтось ризикне розрити могилу повелителя півсвіту, він призведе свій народ до нищівної війни. Однак, археологи, в тому числі знаменитий антрополог М. М. Герасимов, знехтували заборонаю. 21 червня 1941 року склеп Тимура був відкритий, а наступного дня, як відомо, почалася війна.

Мати Тетяни Петрівни – Ірина Феліксівна Барановська, закінчивши в Житомирі гімназію, вступила добровольцем до Першої Української повстанської дивізії Миколи Щорса. Була в одному зі штабів секретарем-друкаркою, викладала в Школі червоних командирів. Про цю школу та її курсантів також розповів Олександр Довженко у своїй кінострічці.

«Чому я стала журналісткою»

Хто ж вплинув на те, що в майбутньому Т. П. Воронова стала істориком і журналісткою, яка пише на історичні теми? Тетяна Петрівна вважає, що певною мірою місто, де вона народилася, і шкільні вчителі. Та й люди, з якими служила або стикалася на фронті. Чернігів, на диво, багатий своєю історією. На подвір'ї школи, де дівчинка навчалася, наприклад, був знаменитий курган – «Чорна могила», розкопаний ще до революції відомим археологом Д. Я. Самоквасовим. Напроти школи розташований найдавніший Єлецький монастир, а там – усипальниці відомих військових діячів України і діячів української культури. Та що там казати! Спасо-Преображенський собор (донині – окраса Чернігова) старший за Софію Київську. Вже потім, живучи в Кривому Розі, Тетяна Петрівна дізналася, що біля стін собору Єлецького монастиря предки Олександра Поля – Полуботки – ховали членів своєї сім'ї. Нещодавно для ознайомлення з чернігівськими старожитностями місто відвідав директор Паризького Лувру.

Чи відчувала вона, будучи школяркою, дискримінацію української мови, української культури? – запитали ми.

Як не дивно, будучи школяркою, не відчувала.

– Середня школа № 2 імені Войкова в Чернігові, – пригадує Тетяна Петрівна, – була на той час єдиною російською школою обласного центру, а решта всі українські. Діти навчалися також у польській школі, в єврейських навчальних закладах. Була, здається, ще й болгарська школа. Головна вулиця обласного центру була названа іменем Тараса Шевченка. В обласному історичному музеї були зали, присвячені сімейству Розумовських (Розумів), чий рід виник на чернігівській землі. Ось після війни багато що змінилося. Краєзнавцям, зокрема, довелося ціною великих зусиль зберігати пам'ятники старовини, заповідні місця. Нелегко далось відродження знаменитої П'ятницької церкви – однієї з найкрасивіших культових споруд Європи.

У школі, де Воронова навчалася, був прекрасний викладацький колектив. Початкові класи, в числі інших, вели дві сестри Долгорукови, колишні земські вчительки і колишні княжни: Наталя Андріївна і Ольга Андріївна. Вони не виїхали в еміграцію, не створили навіть власних сімей. Їх сім'ями була і залишилася школа, діти. Не випадково батьки прагнули віддати своїх дітей до класів, які вели сестри. Ці класи часом налічували до п'ятдесяти і більше осіб, але жодна дитина не була обділена увагою досвідчених педагогів.

Віруюча людина, як це тільки зараз зрозуміла її колишня школярка, Наталя Андріївна вчила дітей бачити красу древніх соборів, іконостасів, дзвіниць, пам'ятників архітектури українського бароко, якими так багатий Чернігів. Класний же керівник – Марія Василівна Паніч, яка змінила Наталію Андріївну в старших класах, навчала школярів української мови та літератури. Щонеділі вона водила своїх вихованців до театру.

– Симпатії до минулого, – переконана Тетяна Петрівна, – виховувалися

саме такими духовно багатими людьми. Сюди б я вписала і русиста Дмитра Наумовича Виграненка. А дитячі спогади, у свою чергу, виявилися надзвичайно міцними. Я любила бувати в театрі, наприклад, і тоді, коли вже після війни вчилася в Харкові. Вражали постановки Українського академічного театру драми імені Т. Г. Шевченка. Тут збереглися традиції його репресованого засновника Леся Курбаса, грали патріархи українського театру Іван Мар'яненко, дружина Курбаса – Валентина Чистякова. Грали також їхні вихованці, уже відомі майстри сцени: Крушельницький, Куманченко, Андрієнко і багато інших. Харків'яни любили і театр російської драми під керівництвом Олександра Крамова. Тут виступала народна артистка СРСР Олександра Воронович.

Певний вплив на майбутнього історика й журналістку справило знайомство в дитинстві з родиною Коцюбинських. Хома Михайлович Коцюбинський, брат письменника, директор меморіального музею в Чернігові, і його дружина Катерина Яківна підтримували школярку-напівсироту, давали книги зі своєї бібліотеки, знайомили з музейними документами про життя і творчість письменника. Їхня донька Михайлина, нинішній лауреат Шевченківської премії, була тоді ще маленькою дівчинкою.

«У 16 років я стала санітаркою військового госпіталю»

У 1941 році Тетяна Воронова закінчила дев'ять класів.

– До початку війни, – розповідає Тетяна Петрівна, – у найбільшій пошані була професія льотчика. Я мріяла, що вивчуся, стану лікарем, і не просто лікарем, а лікарем авіаполку. Усі ми були переконані, начитавшись таких книг, як сумнозвісний роман Миколи Шпанова «Перший удар», де майбутня війна з Німеччиною закінчувалася в одну добу, що і ця, реальна війна, більше декількох місяців не триватиме. І ми повернемося до школи, в десятий випускний клас. Тому робота в госпіталі спочатку сприймалася як передінститутська медична практика.

З таким настроєм 3 липня 1941 року 16-річна дівчина стала санітаркою в одній з операційних сортувального госпіталю №1949 на Південно-Західному фронті. На війні, проте, вона пробула більше чотирьох років, до перемоги над Японією. Їх сортувальний госпіталь працював на Південно-Західному, Північно-Західному, 2-му Прибалтійському і Ленінградському фронтах. Він був перекинутий після перемоги на Заході на Далекий Схід, до складу Першого Далекосхідного фронту.

– Війна, – говорить Тетяна Петрівна, – це дванадцятигодинні чергування, життя поруч із чужим стражданням, перетворення здорових, життєрадісних людей на калік. Це артилерійські дуелі, коли далекобійні гармати б'ють через твою голову, а запеклі бомбардування руйнують стіни твоєї операційної, і назовні падають лотки з інструментами, бікси зі стерилізованим матеріалом і операційною білизною. Війна – це кілометри бинтів у крові і гною, які треба відіпрати і висушити для нових перев'язок. Це

сотні листів, написаних за поранених в тил. І це очі ... Очі померлих. Їх потрібно закрити на правах близької людини, останньої близької людини на смертному одрі бійця або командира.

Їх госпіталь у дні наступів брав до п'яти тисяч поранених на добу. Одних одразу відправляли в тил, коли приходили санітарні поїзди. Інших оперували й лікували, щоб тільки згодом евакуювати подалі від фронту або, навпаки, ближче до нього – у госпіталі для легкопоранених. СЕГ пропустив за війну 217 тисяч військовослужбовців, більше двох загальновійськових армій повного складу. Важливою тому тут ставала роль диспетчера. І санітарка Воронова стала волею наказу диспетчером-медстатистиком, а також секретарем військово-лікарської комісії.

– На фронті, – згадує вона, – не тільки лікування й догляд прискорювали одужання. Велике значення мав і хороший настрій, який медичний персонал намагався підтримувати. Чимало допомагали тут концерти хору, самодіяльні постановки драматичного гуртка. Чудовий хоровий колектив виховав майбутній директор одного з музучилищ. А танцювальною групою опікувався колишній соліст балету Одеського оперного театру.

Художня самодіяльність була справою комсомольців госпіталю, які Тетяну Петрівну беззмінно обирали заступником комсорга. Першою її нагородою в ті роки став знак «Відмінник медичної служби». У кінці війни Т. П. Воронову нагородили медаллю «За бойові заслуги». Нагородний наказ підписав маршал Леонід Говоров. Згодом була удостоєна ордена «Вітчизняної війни» 2-го ступеня.

Потрібно, напевно, згадати тут про матір Тетяни Петрівни. Волею долі вона всю війну була поруч з дочкою. Сталося так, що, коли наші частини залишали Чернігів у серпні 41-го, Тетяна тяжко захворіла. Захворіла просто-таки «ганебною» для солдата хворобою – на кір.

Нікого з членів сімей особовий склад госпіталю взяти з собою в теплушки не мав ні права, ні можливості. Мати тільки привела Тетяну на вокзал. Майор, начальник медичного відділення, подивився на хвору, на жінку, яка її підтримувала, і рішуче скомандував:

– Це вся ваша сім'я? Піднімайтеся у вагон обидві!

На фронті Ірину Феліксівну поставили доглядати за важкопораненими. За їх врятовані життя, а потім за добре налагоджену службу з їх харчування вона теж отримала бойову медаль.

... Зв'язки сегівців не рвуться до цих пір. Коли ми уточнювали написане, Тетяну Петрівну покликав міжміський телефон. Дзвонила з невеликого польського міста Городні Галина, колишній фронтний гіпсотехнік. Листувалася вона зі Львовом, Кишиневом, Гомелем...

Напередодні річниця заснування міста поспілкувалися з Тетяною Петрівною довгенько. Привітали її зі святом, дізналися багато цікавого і про місто, яке вона так широко любила, називаючи неповторним.

«ДГ», 2005

Очільник українського об'єднання козаків Юрій Засядьвовк: «Українці мають пишатися тим, як козаки французький Дюнкерк брали»

Криворіжець **Юрій Іванович Засядьвовк**, очільник українського громадського об'єднання «**Всеукраїнський лицарський Орден православних козаків ім. Івана Сірка**», палкий прихильник козацької педагогіки. Саме тому його часто можна побачити у школах, на різноманітних заходах до Дня українського козацтва. Він переконаний у тому, що хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього.

17 червня 2017 року, якраз напередодні візиту Президента України Петра Порошенка до Франції, у французькому місті Дюнкерк (*місто-порт на березі Ла-Маншу, в 75 км на північний захід від Лілля і 295 км на північ від Парижа*) побувала делегація українського громадського об'єднання «**Всеукраїнський лицарський орден козаків ім. Івана Сірка**» на чолі з його головою, відомим криворіжцем Юрієм Засядьвовком. Саме тоді була відкрита пам'ятна дошка українським козакам учасникам битви за звільнення Дюнкерка в ході Тридцятилітньої війни у 1646 році. Про цю подію розмовляємо з Ю. І. Засядьвовком, ініціатором створення і встановлення пам'ятного знаку.

Зліва направо: Юрій Засядьвовк, Олег Шамшура та Патріс Вергрієт

– Урочисте відкриття дошки українським козакам було проведено в мерії Дюнкерка в присутності мера міста П. Вергрієта, Посла України у Франції О. Шамшура, представників муніципалітету, місцевої української громади й очолюваної мною делегації, – розповідає Юрій Іванович. – На честь урочистостей на мерії міста був піднятий державний прапор України. У своїй промові посол України у Франції О. Шамшур підкреслив важливість українсько-французьких дружніх зв'язків упродовж століть, починаючи з Анни Київської, королеви Франції. Олег Владиславович наголосив, що під час двох останніх збройних конфліктів українці і французи боролися проти спільного ворога. Я також у вітальному слові акцентував увагу на тому, що

встановлення пам'ятного знака вкотре нагадає європейському суспільству про надійність українського козацтва та відіграє важливу роль у розвитку співдружності європейських народів на сучасному етапі.

– *Як у мерії Дюнкерка сприйняли цю подію?*

– Надзвичайно піднесено й урочисто. Напередодні французькими діячами мистецтва була розроблена та випущена поштова марка, присвячена 370- річчю звільнення французького Дюнкерка українськими козаками. Мер міста Вергрієт Патріс у своєму виступі відзначив важливість збереження історичної пам'яті та подякував українській стороні за меморіальну дошку, яка свідчить про увагу до українських козаків та увічне важливу подію в історії міста. Про відкриття меморіальної дошки на честь подвигів українських козаків було зроблено запис у «Золотій книзі» міста, який був скріплений підписами представників сторін. Мер урочисто вручив мені як голові Ордену ім. Івана Сірка прапор та герб міста.

До речі, велику допомогу в дослідженні історії українських козаків в Дюнкерку надав колишній мер міста, экс-міністр Франції Мішель Делебарру.

– *Он як! І як довго тривали ваші дослідження?*

– У 2011 році біля могили Івана Сірка, на колі ради отаманів українських козацьких організацій було прийнято рішення й доручено мені провести дослідження історії взяття фортеці Дюнкерк українськими лицарями-козаками на чолі з кошовим отаманом Іваном Сірком та розробити план дій зі встановлення пам'ятного знака на їх честь.

За шість років лицарями Ордену імені Івана Сірка було проведено багато роботи: надіслані запити до історичних архівів Франції, отримано офіційне підтвердження участі українських козаків у боях за місто Дюнкерк та витяги з місцевих архівів, складено історичні довідки та написано наукові роботи.

– *Іван Сірко – легенда Запорозької Січі. Якою бачите роль цієї непересічної особистості в історії нашої держави?*

– Дійсно, кошовий Сірко – то ціла епоха в українській історії й, насамперед, в історії національного війська і флоту. Після Богдана Хмельницького кращого полководця, ніж Іван Сірко, Україна не знала. Протягом двох десятиліть він невтомно й самовіддано боровся за визволення й об'єднання українських земель.

Ім'я легендарного кошового отамана Івана Дмитровича Сірка, оспіване в думах та піснях, увійшло в легенди, стало символом не тільки запорозького козацтва, а й усього волелюбного духу православного народу. Постать кошового отамана Чортотлицької Січі не зникла у бурхливому минулому козацької доби України завдяки глибинній пам'яті українського народу. Відомо, що Іван Сірко провів не менше 65 вдалих походів. Проявив себе в них як видатний військовий діяч. Тому й не дивно, що обирався Сірко на виборну посаду кошового отамана з 1661 року по 1673 рік. Щороку з нагоди вшанування пам'яті цієї історичної постаті нашого народу, непереможного

захисника земель українських проводяться заходи в селі Капулівка Нікопольського району Дніпропетровської області.

– *То як же наші козаки Дюнкерк брали?*

– Відомо, що у 1644 році посол Франції граф де Брежі за дорученням фактичного правителя країни кардинала Джуліо Мазаріні найняв на французьку службу 2500 козаків. У жовтні 1645 року запорожці, очолювані Богданом Хмельницьким, Іваном Сірком та старшиною Солтенком, були перевезені Балтійським морем з Гданська до Кале. Пізніше вони взяли участь в облозі іспанців у Дюнкерку, причому Сірко командував уже тоді полком. І саме він запропонував, як взяти цю неприступну фортецю з моря і з суші, якою багато років володіли іспанці і яка була ключем від Ла-Маншу. Вони звільнили місто, яке протягом десяти років утримували вороги. Саме козаки започаткували в Дюнкерку українську діаспору.

– *Хто спонсорував виготовлення пам'ятної дошки і взагалі поїздки делегації до Франції?*

– Ця важлива для всіх історична подія стала можлива завдяки зусиллям представників різних козацьких та громадських організацій. Лицарями Ордену імені Івана Сірка було оголошено збір коштів на виготовлення меморіальної дошки. Українським скульптором і письменником Миколою Крижанівським розроблено ескіз пам'ятного знака. За допомогою громадських організацій та діячів культури України цей пам'ятний знак був виготовлений та доставлений до Франції. Головою Ордену узгоджено місце для встановлення меморіальної дошки, Це Триумфальна арка XVII сторіччя, через яку українські козаки спільно з французькими мушкетерами заходили до міста Дюнкерк.

За особисті заслуги перед Українським козацтвом, збереження козацьких традицій та розвиток міждержавних зв'язків між Францією та Україною орденом Івана Сірка III ступеня були відзначені мер міста Дюнкерк Патрис Вергрієта, заступник мера Мішель Томашек, депутат Парламенту Франції Мішель Біссон, представник Лицарського ордену у Франції, заслужений артист України Анатолій Миронов.

На заході виступив український музичний колектив «Козацькі джерела» під керівництвом Олександра Сніжка та народний артист України Анатолій Паламаренко. Молебень за козаків відправив настоятель Української православної церкви УАПЦ Св. Симона (м. Париж) отець Іван Радевич.

За успішну організацію, фінансову та інтелектуальну підтримку заходу Орден ім. Івана Сірка висловив особисту подяку низці українських діячів. Серед них Олександр Карпенко, Богдан Вуйко, Юрій Немикін, Вадим Колесніков, Леонід Краснов, Микола Ревека, Сергій Білий, Сергій Жуков, Олександр Костюк та інші. Козаки Лицарського Ордену ім. Івана Сірка як достойні потомки Українського козацтва вважають своїм обов'язком і справою честі сприяти відродженню історичної пам'яті, консолідації козацтва і православних усього світу.

«ДГ», 2017

Директор школи №72 Вікторія Ничипорук: «Фестиваль козацької слави сприяє патріотичному вихованню молоді»

Криворізькі козачата з міських загальноосвітніх шкіл № 72, 58, 14 уже майже десяток років поспіль зустрічаються на березі мальовничої річки Саксагань у дубовому гаю на спортивно-туристичних військово-патріотичних змаганнях, що увійшли до традиційної програми масштабного етнофестивалю козацької слави «Козакуймо, козачата».

Генерал козацтва Ю. Засядьвовк і підполковник І. Козирсв вітають козачат

Від самого ранку перлина Саксагані мовби ожила. З'явилися стародавні намети, бутафорські оборонні вежі, дві тисячі люду спілкувалися, варили смачний куліш, облаштовували курені. Залпами гармат зустрічали представників Лицарського ордену імені отамана Сірка з усієї Дніпропетровської області. Під час заходу голова Саксаганської районної у місті ради Валерій Беззубченко гостинно зустрів бійців АТО, які тільки-но боронили нашу державу на сході України. Рапорт про відкриття фестивалю приймав голова Всеукраїнського ордену православних козаків імені Івана Сірка генерал козацтва Юрій Засядьвовк, який зазначив, що організація такого

316

роду заходів у Саксаганському районі – це не лише популяризація українського мистецтва та культури, унікальних традицій, збереження і формування національної ідентичності, але й веселе свято для шукачів незабутніх видовищ і шанувальників українського етно, спільні справи батьків з дітьми на свіжому повітрі серед чудового ландшафту.

До арсеналу змагань увійшла практична стрільба, рукопашний бій, демонстрація виживання в природі, тактична та розвідницька підготовка з військово-патріотичного виховання. Кожну дистанцію учні виборювали із честю. Тільки й чуто було їхнє переможне скандування: «Слава Україні! Героям слава!». Окрасою дивовижного дійства стали гарні дівчата в національному вбранні, що роз'їжджали на конях «звільненими» стежками дубового гаю.

Організатори фестивалю – отаман козацтва Саксаганського району, підполковник Ігор Козирев та директор Криворізької загальноосвітньої школи №72 Вікторія Ничипорук – обіцяють, що наступні змагання будуть ще видовищнішими та не залишать байдужими до живої української культури жодного саксаганця!

«ДГ», 2015

Старший науковий співробітник Криворізького історико-краєзнавчого музею Ірина Стеблина: «До розкопок фундаменту притвору храму Святого Миколая долучилися також студенти-історики»

Студентам Криворізького педуніверситету пощастило долучитися до археологічних розкопок прямо у центрі міста. Хіба може бути кращою та цікавішою інша польова археологічна практика, ніж така? Яку радість і гордість відчували майбутні вчителі історії, власноручно повертаючи місту втрачені раніше цінності!

3 квітня 2016 року наукові співробітники Криворізького історико-краєзнавчого музею **О. О. Мельник** [99] та **І. О. Стеблина** проводили археологічні дослідження в історичному центрі нашого міста. Вони розкопували фундамент притвору першого в Кривому Розі кам'яного храму Святого Миколая. Два з половиною місяці знадобилося археологам для того, щоб із трьох сторін і всередині розкопати фундамент на глибину до основи. Коли ми відвідали дослідників, Ірина Олександрівна якраз робила на міліметровці замальовки пам'ятника архітектури, а Олександр Мельник – фотографував.

Цікаво знати

Православні храми будують з вітарем на схід - у бік світла. Притвор - це прибудова перед входом у храм. Може влаштовуватися з західного боку храму. Зазвичай відділяється від храму стіною з дверима прорізу. Сама назва

«притвор» відображає ту історичну обставину, коли до древніх храмів, які склалися з двох частин, стали додатково прибудовувати третю частину. Тепер притвори мають практично всі православні храми.

У притвору є богослужбове призначення. Там дається очисна молитва жінці після закінчення 40 днів після пологів, без чого вона не має права входити до храму. У ньому можуть відбуватися літії на великих вечірніх, панахиди за покійними. Власне назва цієї частини - трапезна, оскільки в ній в давнину влаштовувалися частування для жебраків з нагоди свята або поминання покійних. У притвор церкви могли входити оглашенні, єретики, розкольники і язичники для слухання слова Божого і повчання. У Візантії ця частина називалася ще «нарфікс» – місцем для покарання. У притворі стоять люди, які отримали відповідну покуту від священика, а також ті, хто сам із тих чи інших причин не вважає себе гідним, щоб у цей час проходити у середню частину храму. Тому і в наші дні притвор зберігає не тільки своє духовно-символічне, але й духовно-практичне значення.

– Щоб визначити, де саме необхідно було починати розкопки, на план реконструкції скверу наклали збільшене креслення зруйнованого храму з геодезичного плану 30-х років. Східна сторона, яка веде до храму, залишилася тільки оконтуреною – обкопаною на глибину 30 см, щоб показати, що це край притвору. У плані він прямокутної форми, розмірами 8,60х7,60 м, – розповідає старший науковий співробітник Криворізького історико-краєзнавчого музею Ірина Стеблина. – Кути підкреслені виступами по 20 см. Фундамент зберігся у глибину 1,5 м, його ширина – 1,6 м. Робота древніх будівельників-каменярів викликає у всіх нас захоплення. Фундамент складений з оброблених і ретельно підігнаних вапнякових блоків білого кольору – символу чистоти. Наші геологи з «Кривбасгеології» кажуть, що камінь місцевого походження, можливо, з Широківського району. Стіни храму були споруджені з червоної цегли, шматки якого часто зустрічаються в розкопі. Більш-менш цілі цеглини залишаємо для експозиції. Знайдено дві цеглини з клеймом у вигляді літери К, але виробник їх поки невідомий. При розчищенні нерідко трапляються невеликі шматки штукатурки з побілкою, але слідів розписів ми не виявили. Основна будівля церкви з вітварної частиною знаходиться якраз під постаментом, який реставрується перед встановленням статуї Святого Миколая – покровителя Кривого Рогу.

Цікаво знати

Відомості з історії храму можна прочитати в першому томі «Історичної енциклопедії Криворіжжя» О. О. Мельника. За даними архієпископа Гавриїла (Розанова) перша дерев'яна церква св. Миколая на території нинішнього Кривого Розі була побудована в 1761 році. Вона не збереглася, ймовірно, була спалена під час набігу на ці землі татар взимку 1768-1769 рр. Нову, також дерев'яну, на честь св. Миколая, побудували в 1785 році; вона простояла до 1871 року і була розібрана «за ветхістю». Перший

кам'яний храм Святого Миколая в Кривому Розі був побудований в 1862 році біля дерев'яного. У плані він хрестокупольний, над бабинцем була дзвіниця. В іконостасі перебувала ікона Миколая Чудотворця в срібному окладі. У 1934 р храм був зруйнований.

– Ірино Олександрівно, які артефакти виявили за час розкопок?

– Чимало речей із розкопок вже виставлено для огляду в історико-красознавчому музеї. Знайдено лампадку з рожевого скла, підставку під неї, залізні ковані цвяхи і гачки, шість свинцевих пломб із написом «Херс. епарх. попеч.» (Херсонське єпархіальне піклування) з одного боку, а з іншого на трьох пломбах читається «свічкова лавка». Знайдена частина мідної посрібленою чайної ложки, посріблені ручка столового ножа з ініціалами КВ, бронзовий ключ, мідну обручку та інші.

І. О. Стеблина та О. О. Мельник під час розкопок

Найбільш цікавими є, звичайно, монети, яких знайдено вже більше 40. Частина з них радянського періоду (з 1924 до 1977 р.). Є кілька мідних монет і дві срібні часів Російської імперії (з 1817 до 1911 р.). Зверніть увагу, що виявлено монети, які несли, можливо, ще в дерев'яну церкву (ред. - Ірина Олександрівна демонструє розкладені на папері монети). Унікальною знахідкою є срібна гривня (10 копійок) 1726 року випуску. Цей факт може опосередковано свідчити про існування поселення Кривий Ріг у першій третині XVIII століття.

– Виходить, що історики зменшили вік Кривого Розу майже на 50 років?

– Один артефакт цього довести не може. У 2003 р. при розкопках поховання на старовинному кладовищі по вулиці на той час Жовтневій знайдена монета денга 1731 року. Можна стверджувати одне, що на початку

XVIII століття тут уже було поселення.

– *Що ще розкопали?*

– За три метри на північ від фундаменту розташована цегляна доріжка шириною 1,8 м, яка йде від вулиці Поштової до входу до церкви. Відвідувачі назвали її «дорогою до храму». Можна стверджувати, що нею ходили і 1930 року. Біля її бордюру знайдена 1 копійка цього ж року випуску. На західній алеї розчищені сланцеві плити, які могли бути частиною підлоги дерев'яного храму, а під ними поруч – кладка з вапняку. Хочеться сподіватися, що це – фундамент дерев'яної церкви.

– *Чим займаються археологи на час наших відвідин?*

– Олександр Олександрович Мельник фотографує з усіх боків фундамент і його деталі. Я на міліметровці роблю креслення в масштабі 1:20, замальовую й описую знахідки. Нещодавно зробили зйомку з квадрокоптера, наданого ТРК «Рудана». Скоро розпочнемо писати науковий звіт, який буде зданий до криворізького музею, до Інституту археології України та Дніпропетровського обласного центру охорони пам'яток історії та культури.

І майже щодня проводимо екскурсії для відвідувачів розкопок – жителів і гостей міста.

– *Хто, крім археологів, брав участь у дослідженні залишків храму?*

– Велику допомогу нам надали криворізькі волонтери, а також студенти історичного факультету Криворізького державного педагогічного університету. Це була їхня польова археологічна практика.

Через розкопки план реконструкції скверу дещо змінився. Над фундаментом споруджено скляне покриття. Перш ніж накривати розкопки, камінь необхідно було обробити протигрибковим розчином, законсервувати. І тоді всі бажаючі зможуть «зазирнути» у минуле нашого міста.

«ДГ», 2016

Протоієрей Роман: «Дякуємо археологам за те, що повернули Кривому Рогу історичні цінності»

Ми анітрохи не здивувалися тому, що на розкопках фундаменту притвору зустріли **протоієрея Романа (на фото) – настоятеля храму св. Миколая**, розташованого в колишньому будинку священика, який знаходиться поруч із розкопками. До речі, ця цегляна будівля, яка споруджена в 1898 році, – також історичний пам'ятник. Багато з ікон у храмі, у тому числі на іконостасі, написані криворізьким художником Олександром Козарецьким. Це однарусний іконостас, який дозволяє проводити богослужіння за Статутом. Окремі ікони були передані храму іншими православними церквами. Відреставровані цінні старовинні хоругви, які перебували в храмі, але вже почали обсипатися. Отець Роман розповів нам, що криворізький бізнесмен Віктор Ярославович Герасимов посприяв тому, щоб відновили іконостас. Радує те, що турбується про відродження старої частини міста та збереження культурно-історичних цінностей голова Центрально-Міської

районної в місті ради Сергій Володимирович Неженцев.

– Коли розпочалося дослідження фундаменту притвору зруйнованого храму, я благословив археологів, – говорить священнослужитель. – Весь час фотографував процес розкопок. Хочу подякувати археологам за здійснену ними святу справу – повернення місту архітектурних цінностей. Думаю, що, побувавши на розкопках притвору храму, криворіжцям буде цікаво знати, як будували наші предки, якої товщини фундамент закладали, щоб витримали стіни, До речі, тоді для міцності у вапняний розчин

додавали навіть курячі яйця. Розповідають, що церкву Святого Миколая не з першого разу «совети» підірвали. А потім уже криворіжці підірвану церкву по цеглинах рознесли нібито для спорудження власних будинків на Пісочній.

Пізніше держава забрала будинок священника. Завдяки старанням **голови міського об'єднання Народного руху України Євгенія Лук'янівни Федаш**, яка наразі є головою громади Свято-Миколаївської парафії, керує у храмі під час служби церковним хором, з 1997-го року частину будівлі викупили і знову повернули парафіянам.

– Влада не поспішала повертати віруючим будинок священника, тому мені довелося взяти кредит у банку, щоб викупити це приміщення, – розповідає пані Євгенія. – Парафіяни зверталися з проханням про матеріальну підтримку до віруючих як нашої області, так і Львівщини. 2011-го року, коли отець Роман вже вдруге повернувся до приходу храму Святого Миколая, це приміщення відремонтували з Божою поміччю і за допомогою криворіжців. Зараз у храмі під час свят, а також по суботах і неділях з 8.00 проходять служби. Храм відкритий щодня, і бажаючі містяни можуть у ньому побувати.

«ДГ», 2016

Є. Л. Федаш (праворуч) під час ходи пам'яті В'ячеслава Чорновола

Доктор історичних наук Наталя Романець: «У навчанні студентів використовую власні дослідження щодо Голодомору»

Трагічні сторінки української історії

7 серпня у календарі історії України – сумна дата. Саме цього дня 1932 року був прийнятий репресивний радянський закон часів Голодомору. Народ назвав його «законом про п'ять колосків», а офіційна його назва така: Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності». Цей закон було спрямовано проти селян, котрі, рятуючи дітей від голодної смерті, змушені були нести додому з поля кілограм чи два зерна, ними ж вирощеного.

Минуле вчить сьогодні не повторювати помилок у майбутньому. Про трагічну подію 84-річної давнини, яка стала причиною десятків тисяч зламаних доль українських громадян, говоримо з **доктором історичних наук, професором кафедри історії України та правознавства Криворізького педуніверситету Н. Р. Романець** (на фото).

Результати своїх досліджень щодо репресивної політики радянської влади в українському селі (1925-1939) Наталя Радомирівна опублікувала в однойменній монографії майже на півтисячі сторінок [107]. І криворіжці, які захочуть дізнатися більше про той час, зможуть прочитати її у читальній залі Криворізького державного педагогічного університету.

Візитівка

Н. Р. Романець – доктор історичних наук (2015), доцент (2002). Вищу освіту отримала у Дніпропетровському державному університеті імені О.Гончара. Працює в КДПУ з 2012 року, зокрема з 2016 року обіймає посаду професора кафедри історії України та правознавства. Викладає такі навчальні дисципліни: «Історія України», «Актуальні проблеми української історії та культури», «Державний терор в Україні 20-30-х рр. XX ст.». Коло її наукових інтересів: аграрна історія України 20-30 рр. XX ст., репресивна політика радянської влади в українському селі (1920-1930 рр.).

– Тема протистояння влади та селянства в добу сталінської модернізації аграрного сектора протягом останніх років перетворилася на одну з провідних у вітчизняній і зарубіжній історіографії, – говорить Наталя Радомирівна. – Важливість дослідження проблеми зумовлена тим, що дозволяє спростувати ряд міфів, котрі міцно вкоренилися у громадській думці. Один із стереотипів походить ще з радянських часів – про всенародну підтримку суцільної колективізації. Інший вже з доби незалежності – про безхребетність українського селянина, нездатність його до опору, що нібито й зумовило голодну катастрофу 1932-1933 рр. Між тим, документи свідчать, що долю жорстокого двобою між більшовицькою державою і багатомільйонним селянством під час сталінської «революції згори» вирішили репресії.

– Чому ставлення селян до колективної власності на землю та засоби виробництва було таким негативним?

– З одного боку, члени колективних об'єднань розуміли, що власність колгоспу сформувалася шляхом усупільнення їхнього індивідуального майна. З іншого, оскільки колективізація мала примусовий характер, то майно у селян фактично відбирали колективізатори. Саме тому новоявлені колгоспники сприймали колективне майно як відчужене в них, до якого вони не мають жодного стосунку. До речі, уперше свою здатність захистити колгоспну власність Кремль продемонстрував 1930 року, коли почався масовий вихід із колгоспів. Наприклад, за матеріалами Центрального державного архіву громадських об'єднань України дізнаємося, що учасниць антиколгоспних виступів, які супроводжувалися грабунком созівського майна, із села Дмитрівка Казанківського району тодішнього Криворізького округу засудили до трьох років позбавлення волі.

– Який же вплив справив на суспільство «закон про п'ять колосків»?

– Нормативний акт став радикальною відповіддю Кремля на зростання крадіжок колгоспного збіжжя в умовах голоду та хлібозаготівель 1932/1933 року. Так зване «розбазарювання хліба», тобто його приховування, розкрадання, використання особливого режиму обмолоту, було специфічною формою протидії селян хлібозаготівлям, проявом їхніх антиколгоспних настроїв, а головне – способом виживання в умовах, коли колективні об'єднання не розплачувалися зі своїми членами за відроблені трудовні.

Ініціатором та основним автором постанови був сам генсек, що доводить, зокрема, листування Й. Сталіна і Л. Кагановича. Дослідники звертають увагу на юридичну безграмотність закону, котра полягала у відсутності диференціації видів покарання залежно від ступеня їхньої тяжкості: розстріл із конфіскацією всього майна або 10 років ув'язнення застосовувалися за будь-яку крадіжку «соціалістичної власності» без урахування її розмірів. Засуджені в цих справах за жодних умов не підпадали під амністію. Прирівнявши майно колгоспів і кооперативів до державного, зазначена постанова остаточно розвіяла ілюзії тих селян, які вважали, що колгосп як селянське об'єднання цілком самостійно встановлює свої взаємовідносини з державою. Крім того, закон встановив покарання у вигляді позбавлення волі на термін від п'яти до десяти років із ув'язненням до концентраційного табору для «антигромадських, куркульсько-капіталістичних елементів, що застосовують насильство та погрози або проповідують застосування насильства та погроз до колгоспників, щоб примусити їх вийти з колгоспу, щоб примусово зруйнувати колгосп».

13 вересня 1932 р. з'явилася таємна інструкція, яка регламентувала порядок застосування постанови від 7 серпня. Зокрема, до «куркулів», звинувачених у «розкраданні колгоспного майна й хліба», передбачалося застосовувати вищу міру покарання без винятків. Звичайною справою стало перетворення маломіцного середняка на заможника, а останнього – на куркуля.

– *А як судді застосовували проти населення цей репресивний закон?*

– Нерідко застосування закону залежало від суддівського сумління: в одних рука не підіймалася, щоб на 10 років закатати людину за крадіжку колосків, а інші – засуджували до розстрілу 17-річних, вагітних без будь-яких доказів. Приміром, 4 вересня 1932 р. у Дніпропетровській обласній газеті «Зоря» з'явилася стаття, у якій судді Петриківського району Золотарьову закидалося винесення «сміхотворно м'яких вироків куркулям і підкуркульникам, розкрадачам колгоспного хліба». Наводився при цьому такий факт: «куркуля» І. В'язового з артілі «Радянське село», «розкрадача соціалістичної власності», він засудив лише на 3 роки позбавлення волі з наступним обмеженням у правах та забороною проживати в УСРР протягом 5 років. На рішення судів значною мірою впливало те, що переважна більшість крадіжок були дрібними: жменя колосків, декілька буряків, капуста тощо. Служителі Феміди прекрасно усвідомлювали, що їх скоювали в умовах близьких до тих, які в юриспруденції називаються «станом крайньої необхідності».

– *Чи застосовували «Закон» до малолітніх крадіїв?*

– Із погляду органів юстиції першою реакцією селянства на зміцнення репресії за «законом про п'ять колосків» стала зміна технології крадіжок. Щоб уникнути відповідальності, до них почали залучати дітей. Місцеві прокуратури й облсуди під час розслідування справ малолітніх крадіїв виявляли тих, хто спонукає дітей розкрадати колгоспний хліб. Протягом першого місяця реалізації закону від 7 серпня чітко окреслилася тенденція повального винесення розстрільних вироків. Зверну увагу і на те, що на практиці в Україні закон застосовували, головним чином, до «крадіїв із безвиході», тобто обвинувачених у дрібних крадіжках – 89,5% вироків. Показово, що факти «масового засудження колгоспників» за крадіжки на полі колосків, за крадіжки кількох кілограмів зерна в голодному 1933 р. згодом визнала й сама влада. Проте провину за нібито «навмисне перекручення судової політики радянської влади» було покладено на «троцькістсько-бухаринські та буржуазно-націоналістичні елементи».

– *Що говорить статистика відносно кількості засуджених?*

– Так, із початку хлібозаготівельної кампанії й до 25 листопада 1932 р. в республіці за крадіжки зерна було засуджено 19 500 осіб. У середньому на кожен район УСРР припадало 50 випадків засудження за «розбазарювання і розкрадання хліба» та 3 справи щодо мірчука. Найбільше за крадіжки колгоспного хліба карали у Дніпропетровській області (5025 засуджених), що пояснюється більш високим рівнем колективізації у степових регіонах України. Майже 500 осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, засудили до вищої міри покарання, проте «лише» 245 розстрільних вироків було затверджено. Ще 14 тис. осіб засудили до позбавлення волі, із них 10% - на 10 років і 10% - на термін від 5 до 10 років. 5 тис. осіб отримали покарання у вигляді примусових робіт.

«ДГ», 2016

Доктор історичних наук Валентина Шайкан: «У Вітчизняній війні з німцями співпрацювали 206 тисяч військових, вихідців з України. Але чи зрадники вони?»

Питання співпраці певної частини населення України в роки Другої світової війни з гітлерівцями час від часу піднімаються і обговорюються в нашому суспільстві. Не секрет, що у південній та східній частинах України побутує ідеологічно закріплена думка, що всі ці люди зрадники, пособники, «запроданці». Завісу в цьому непростому питанні спробувала підняти **доктор історичних наук, завідувач кафедри історії України Криворізького педуніверситету у 2007-2016 рр. В. О. Шайкан** (на фото).

У родині Валентини Олексіївни ще двоє відомих науковців: чоловік Валерій Олександрович (на жаль, вже відійшов від нас), доктор історичних наук, тривалий час був деканом у Криворізькому економічному інституті; син Андрій Валерійович – доктор економічних наук, зараз очолює цей навчальний заклад.

Науковими розвідками Валентини Олексіївни та Валерія Олександровича я почала цікавитися зразу, коли перейшла працювати до університету. А підштовхнув мене до цього двоюрідний брат Святослав, який у молоді роки приятелював з Валерієм Олександровичем, коли той проживав на Рівненщині, і все розпитував про його наукові дослідження. А ще про те, як на Криворіжжі сприймають народну боротьбу в Рівненській області в роки Великої Вітчизняної війни, яку досліджувала Валентина Олексіївна.

Коли я переглянула в музеї Криворізького державного педагогічного університету їхні монографії по колабораціонізму, то ще більше зацікавилася цією маловідомою сторінкою історії нашої країни. І хоча вже йшов 16-й рік проголошення незалежності України, на широкий загал у Кривому Розі такі гострі теми виносилися надзвичайно обережно. Тому той факт, що Валентина Олексіївна погодилася тоді дати розлоге інтерв'ю для «ДГ», можна розцінювати як сміливий крок з її боку.

В. О. Шайкан 1979 року закінчила Московський державний університет ім. М. В. Ломоносова за спеціальністю «Історія». 2007 року Валентина Олексіївна захистила дисертацію з теми «Колабораціонізм на території Рейхскомісаріату «Україна» та військової зони в роки Другої світової війни» на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук (07.00.01 – історія України), має вчене звання професора. Тривалий час завідувала кафедрою історії України у Криворізькому державному педагогічному університеті. Викладає історію України та української культури, інші навчальні дисципліни. В. О. Шайкан – визнаний в Україні науковець, авторитетний фахівець з проблем дослідження історії Другої світової війни, член Асоціації істориків Другої світової війни при Інституті історії України Національної Академії наук України. Валентина Олексіївна

Шайкан має понад дві сотні наукових і науково-методичних праць, публікацій [89]. Вона автор монографій [110], підручників, науково-методичних і навчально-методичних посібників, наукових статей; науковий редактор і рецензент багатьох видань, опонент дисертаційних досліджень.

Науково-творча діяльність професора Валентини Олексіївни Шайкан є прикладом для наслідування науковцями і доказом того, що лише титанічна праця, фаховий підхід до складних досліджень та відповідальність вченого є запорукою незаперечного професійного авторитету й суспільного визнання.

У ході підготовки дисертації В. О. Шайкан довелося дослідити низку маловідомих або й зовсім невідомих архівних документів. У своїй роботі вчена-історик прагнула визначити, де проходить водорозділ між виявами спонтанної та організованої самодіяльності населення окупованої території, між свідомим, добровільним вибором та примусовою співпрацею з окупантами, намагалася показати мотиви різних моделей поведінки на індивідуальному, груповому (колективному) рівнях. Вона по-новому поставила і трактувала питання про стратегію виживання людей в екстремальних умовах війни.

Монографії та наукові видання В. О. Шайкан

– Валентино Олексіївно, наскільки в роки війни було поширене в Україні явище співпраці з ворогом?

– За моїми підрахунками, загальна чисельність військових колаборантів в Україні становила майже 206 тисяч чоловік. Якщо взяти це від загальної чисельності формувань з народів СРСР, то це не менше 22,8%. Як бачите, цифра значна, майже четверта частина. З іншого боку, якщо поррахувати від загальної чисельності іноземних громадян, які воювали у вермахті, військах СС та інших підрозділах, то це становить лише один відсоток. Архівні дані СБУ дозволяють констатувати, що в 1943-1945 роках за звинуваченням «зрада і пособництво окупантам» в Україні було заарештовано 45027 осіб, що становить 53,5% від загальної чисельності українських громадян, заарештованих у ці роки. А ось з 1943-го до 1957-го року за цією статтею було заарештовано і покарано приблизно 80588, що становило 39,9% від загальної чисельності репресованих в Україні в цей період. Не можна встановити точне число колаборантів у роки війни, тому що відсутні відомості про цю категорію населення, знищену в роки гітлерівської окупації України. Немає точних даних про ліквідацію пособників та зрадників як гітлерівцями, так і СМЕРШем.

Радянська система штовхала людей до окупантів

– На вашу думку, які були причини виникнення пособництва окупантам?

– Дуже багато істориків сходяться на тому, що причини цього явища криються в самій радянській системі, яка беззаконням, відсутністю демократичних свобод, несправедливістю, свавіллям, особливо на виконавчому рівні, відштовхнула від себе багатьох людей. У період між двома світовими війнами Україна пережила дуже непростий період. Згадайте постійні процеси проти «ворогів народу», «контрреволюції», безперервну боротьбу з «крайнощами», масові репресії проти української інтелігенції, яку постійно звинувачували в «буржуазному націоналізмі». «Волобуєвщина», «хвильовізм», «скрипниківщина», «шумскізм»... Створювалася обстановка тотальної підозрілості та страху. Крім того, українці пережили два голодомори 1921-1922 і 1932-1933 років! А примусова колективізація, розкуркулення, масове переселення! Тільки в Західній Україні впродовж 1939-1941 років системою було репресовано понад мільйон чоловік. Населення перебувало в стані конформності. Пристосовувалися і до більшовицької, і до нацистської системи шляхом відмови від певних моральних цінностей заради безпеки.

З іншого боку, окупаційна політика на території України характеризувалася жорстоким колоніальним правлінням. Рейхскомісаріат «Україна» був утворений 20 вересня 1941 декретом Гітлера. На чолі цього новоутворення стояв рейхскомісар Е. Кох – «коричневий цар України». Загальна площа рейхскомісаріату «Україна» становила близько 440 квадратних кілометрів з населенням майже 17 мільйонів чоловік. Уся територія була розбита на шість округів, один з яких – округ «Дніпропетровськ».

Певна підмога для поширення пронімецьких настроїв серед українського населення закладалася в планах окремих лідерів Третього рейху щодо України, в яких йшлося про можливість утворення Української держави, наділення селян землею, розвитку підприємницької ініціативи, що не могло не вплинути на настрої окремих категорій українського населення, «підгодовуючи» їх очікування і сподівання. Гітлерівці провокували і заохочували співпрацю з ними. Встановлений загарбниками окупаційний «новий» порядок залишав у якості альтернативи опору їх заходам лояльність, слухняність та співробітництво. Саме така модель поведінки стала провідною стратегією виживання основної маси населення України.

Окупанти спекулювали на бажанні українських селян працювати на землі. Наприклад, у генеральному окрузі «Дніпропетровськ» окупаційна адміністрація надавала ділянки під городи всім бажаючим містянам, але тільки за умови, що вони будуть співпрацювати з німцями. Згідно з документом, 29 співробітників загального сектора міської управи отримали наділи. У червні 1942 року вже було виділено два гектари землі, а кількість ділянок – 50. Прочитала рапорт одного поліцейя з Дніпропетровщини. Він пішов на службу для того, щоб отримати наділ землі. Але на землі працювати треба! Ось він і просить його звільнити, тому що орати і сіяти нікому.

– *Колабораціонізм і національне питання. Чому ви вважаєте, що звинувачення українського національного руху в «суцільному колабораціонізмі» несправедливе і необґрунтоване?*

– Так, я розглядала проблему оцінки колабораціонізму і засудження колаборантів національно-визвольним рухом, встановила також причини виникнення цього явища серед національних меншин на території України в роки Другої світової війни. Гітлерівські окупанти, починаючи війну на Сході, не передбачали співробітництво з місцевим населенням на політичному рівні. Бажання лідерів українського самостійницького руху на початку війни співпрацювати з гітлерівцями виявилось лише тактичною лінією, яка використовувалася тільки тоді, коли збігалися цілі ворогуючих сторін у боротьбі проти більшовизму. Після 30 червня 1941 року, коли Берлін продемонстрував несприйняття ідеї української державності, ОУН-Б перейшла до стратегії боротьби з обома імперіалізмами – більшовицьким і нацистським.

У боротьбі проти гітлерівських окупантів, за приналежність до ОУН-Б, сприяння УПА в її антигітлерівській боротьбі, приналежність до антинімецької течії ОУН-М загинули тисячі українських патріотів. Зрадників українського народу, а також воїнів УПА, які без дозволу Проводу ОУН вступали в переговори з гітлерівцями, карали смертю. Відомий український історик В. Сергійчук аргументовано доводить непричетність до колабораціонізму оунівців. На його думку, ОУН і УПА контакти з Німеччиною мали, але до «відвертої співпраці» з гітлерівцями не доходило.

Розбрат між двома течіями ОУН, зокрема в самостійницькому таборі, у цілому використовували гітлерівці, які безпідставно побоювалися оунівців. Радянська історіографія, а також сучасні «ліві» публіцисти не помічали і не помічають того, що деякі німецькі чиновники заявляли: український націоналізм для Німеччини був більш небезпечним ворогом, ніж комунізм. Певні кола політиків та істориків ніяк не хочуть визнати, що УПА, ОУН-Б, частина мельниківців боролися, хоч і з неоднаковою інтенсивністю і в різний час, проти трьох сил: гітлерівців, радянських партизан, озброєних польських формувань. Це підтверджується і правовими актами Міжнародного трибуналу в Нюрнберзі, якими були відкинуті всі спроби кваліфікувати ОУН та її самостійницькі збройні формування як злочинні.

Звичайно, фатальною помилкою українського самостійницького руху був виступ ОУН і УПА проти антигітлерівської коаліції. Лідери ОУН і УПА не враховували того, що гітлерівська Німеччина та її сателіти були ворогами людства. Не слід замовчувати і контакти ОУН, УПА під час переходу лінії фронту в 1944 р, коли в обмін на нейтралітет і розвіддані німецьке командування передавало повстанцям зброю. Ситуативна співпраця з гітлерівцями дискредитувала діяльність провідників українського національно-визвольного руху і наклала відбиток на всю подальшу діяльність учасників боротьби за суверенну національну державу, його пізніші оцінки.

Націоналістична організація у Кривому Розі

22 жовтня 1993 був прийнятий Закон України «Про статус ветеранів, гарантії їх соціального захисту», згідно з яким вояки УПА були зараховані до учасників бойових дій. На сьогодні не вирішено юридичний аспект проблеми статусу вояків УПА. Ще 1997 року створена Кабміном урядова комісія, очолювана авторитетним істориком Станіславом Кульчицьким, вивчала діяльність ОУН і УПА, збрала безліч матеріалів, але до «круглого столу» щодо вирішення питання так справа й не дійшла. У роки президентства В. А. Ющенка питання про визнання УПА воюючою стороною і Голодомор стали підніматися більш активно.

– *Питання про комуністів у роки війни. Чи з'явилися нові дані у відкритих архівах, які раніше замовчувалися?*

– Ось дані з Центрального державного архіву громадських об'єднань (ЦДАГО) України. Аналітичні матеріали. Цифри говорять самі за себе. ЦК Компартії України залишає для підпільної роботи на окупованій території 113 тисяч партійців. З них під час окупації гітлерівці знищили понад 41% (46500 осіб). Добровільно зареєструвалися у німецької влади близько 19% (21872 члени партії), знищили свої партійні квитки, і це підтверджено, близько 32% (34291 осіб). У відкритому побутовому і військовому колабораціонізмі звинувачувалися близько 5% партійців (6756). Залишилося 3%. Так що, коли комуністи звинувачували націоналістів у співпраці з ворогом, то давайте подивимося, як же вони самі змогли перенести окупацію? Легко міркувати про окупацію тим, хто в ці роки в Україні не проживав.

– *Чи зустрічалися вам різного роду підтасовки і перекручування фактів у наших краях?*

– У повоєнні роки склалася практика, згідно з якою правоохоронні органи в СРСР протягом тривалого часу не відокремлювали військових злочинців від інших колаборантів. Зараз стають відомими деякі факти приписування діяльності одних іншим у роки Великої Вітчизняної війни. Так, нашим криворізьким краєзнавцем Г. Гусейновим встановлено, що в Зеленому містечку діяла підпільна націоналістична організація, але раніше її дії приписували радянським патріотам.

– *А як ви особисто наближалися до такої складної теми? Коли відчували, що проблема вимагає глибокого наукового дослідження?*

– Тема дійсно непроста. Тут все переплелось – націоналізм, визвольний рух, підпільна діяльність, партизанський рух, нацизм, вермахт та інше. Хотілося ліквідувати цю білу пляму в нашій історії, дізнатися «правду-матку». Багато хто просто не вірив, що мені вдасться підняти цю глибу. Дуже допомогло мені знання німецької – багато документів довелося перекладати українською. Довелося розбиратися також з документами, пов'язаними з власовцями. Адже дуже багато їхніх діянь було звалено на український національний рух. Мене цікавила проблема колабораціонізму, насамперед, з психологічної точки зору. Не лише самі факти, а причини зради. Тому і

написала свою роботу на стику історії, філософії, психології та соціології. Кандидатська дисертація теж була пов'язана з проблемами Великої Вітчизняної війни. Я досліджувала підпільний рух на території Дніпропетровщини, Запорізької та Херсонської областей. Особливо важко було отримати документи про війну в Херсонській та Запорізькій областях.

– Чи відчували ви під час роботи опір?

– Довелося багато перечитати, спілкуватися з такими вченими-істориками як А.С.Лисенко і В.І.Кучер, з нашим криворізьким істориком, доктором історичних наук, професором В. В. Стецкевичем та багатьма іншими. Вони мене підтримували. А холодне і навіть упереджене ставлення я відчула тоді, коли закінчувала історичний факультет Московського університету і захищала свою дипломну роботу «Народна боротьба в Рівненській області в роки Великої Вітчизняної війни». Під час написання роботи вивчала документи, зустрічалася і розмовляла з багатьма очевидцями. Хто мене дуже підтримував, так це науковий керівник Тетяна Олексіївна Логунова. Вона була не просто кандидатом історичних наук, а й героєм-розвідником. Їй, як почесному громадянину Брянська, в історичному музеї цього міста присвячена ціла експозиція. Вона говорила мені: «Розбирайся в питаннях Другої світової. Багато користі принесеш, якщо будеш розкривати правду про той важкий час».

«ДГ», 2007

Директор благодійного фонду при єврейській громаді Тетяна Куц: «Молодь має знати про те, що у багатьох містах і селах України був свій Бабин Яр»

Нещодавно відзначалася скорботна дата – 75-річчя трагічних подій у Бабиному Яру в Києві. У роки Другої світової війни, за два дні в цьому урочищі нацисти знищили більше 30 тисяч євреїв. А за всі роки окупації на Криворіжжі близько 15 тисяч. Саме на такій цифрі сходяться зараз дослідники.

– Бабин Яр – це символ масових вбивств євреїв, які проводили нацисти по всій Україні, – розповідає **директор благодійного фонду при єврейській громаді Кривого Рогу Тетяна Куц** (на фото). – Але в багатьох інших українських містах і селах був свій Бабин Яр. Не став винятком і Кривий Ріг. У нашому місті це криворізька шахта №5, яка знаходиться за Трампарком у напрямку Південного ГЗК. Скільки тут було знищено євреїв! Навіть сьогодні точно кількість не встановлено. Тільки за дослідженими документами виходить, що до 5 тисяч.

– Тетяно Миколаївно, а скільки всього досліджено навколо Кривого Рогу таких місць?

– На сьогодні 14. Такі місця масових поховань виявлено в Апостолово, селі Златоустівка та інших, де створювалися гетто. Чи знаєте ви, що євреї будували дорогу Кривий Ріг – Дніпропетровськ? Так ось, після виконання цих робіт їх масово розстрілювали, знищували іншими методами. Ось такий наш криворізький Бабин Яр.

Ще один цікавий факт. У Кривому Розі до війни проживало близько 40% євреїв – за переписом 1939 року. В історичній частині міста був навіть цілий єврейський квартал. Ті, хто на той час були старші за віком, залишили спогади, що в Першу світову війну німці до євреїв ставилися лояльно.

Масові розстріли проводилися з 1941-го до 1944-го року, доки не була звільнена Україна, і Кривий Ріг зокрема. Найбільші розстріли були проведені у жовтні 1941 року. Тоді величезну кількість євреїв розстрілювали і кидали у шурфи шахт. Нацистами було зігнано всіх євреїв, які проживали на колишній вулиці Леніна. І всі вони під конвоєм йшли в напрямку трампарку цілими сім'ями з речами на возах. У тому числі багато літніх людей та дітей. Вони не знали, куди йдуть. Фашисти діяли за однаковою схемою: зібрали євреїв, пообіцяли їм, що їх будуть перевозити в якесь інше місце. А далі всіх швидко знищували, щоб звістка про трагедію не дуже поширювалася. Люди тільки тоді починали розуміти, що з ними має статися жахливе, коли вже були на місці масового розстрілу. Нацисти людей сортували: старих і дітей збирали окремо. Одних розстрілювали, інших скидали в шурф, третіх – під каміння заковували. І все дуже швидко-швидко. Ось так працювала «машина» знищення євреїв у Кривому Розі! Щороку на початку жовтня відзначаємо скорботну дату цієї трагедії.

Скажу вам, що в місті ще багато свідків цієї трагедії. У синагозі організовано Криворізький музей єврейської культури та історії Голокосту – музей мецената Михайла Мармера. А Світлана Іванівна Піддубна, директор музею Голокосту і культури в криворізькій синагозі дуже опікується цією темою. Там є зафіксовані розповіді очевидців, документи, що підтверджують цей жах єврейського народу. Світлана Іванівна набагато більше може розповісти про ці трагічні сторінки. Свого часу здійснювали проект «Не забудь!» З дітьми і волонтерами об'їздили 14 населених пунктів, збирали свідчення, фотографували, поповнили каталог пам'ятників, місць масової загибелі євреїв, на які нам вказували люди. Видавали брошури, які теж є в благодійному фонді. Зараз до нас звертається з-за кордону багато родичів і нащадків загиблих. І ми ділимося з ними своїми дослідженнями.

Що стосується висловлювання Президента Ізраїлю про те, що ОУН і УПА причетні до вбивств євреїв, то, на мою думку, не слід співвідносити нацизм ні з українцями, ні з будь-якою іншою нацією. Нацизм національностей не має. Були такі і тут, і там – в Бабиному Яру. Той, хто може запросто вбити невинну людину, – це просто нелюд.

Криворожанка Ірина Ломовцева розповіла, що під час Другої світової війни постраждала вся родина її дідуся в селі Ставниця Донецької області.

– Розстріляли всіх, від малого до старого. Залишився живим тільки дідусь, бо він був військовим і перебував на фронті. Сьогодні ще живі родичі моєї матері. Деякі з них зараз живуть в Ізраїлі. Моїм бабусям-українкам по лінії матері довелося багато горя пережити в ту страшну війну. Обидві залишилися вдовами, самі піднімали і ростили дітей.

Представник криворізької єврейської громади Михайло Григорович Мушинський розповів про своє ставлення до трагічних подій.

– Жахливі злочини замовчувалися радянською владою. Однак моя мати в дитинстві багато розповідала мені про Бабин Яр. Там серед розстріляних на 90% євреї. І не тільки з Києва та області. До Києва тоді з'їхалося багато євреїв з інших областей, зі Східної Європи, тікаючи від нацистів. Моє ставлення до цієї трагедії таке ж, як у всіх нормальних людей. Хочу, щоб подібні жахи ніколи не повторилися. Ми повинні про це знати і пам'ятати. Родичі-євреї у багатьох криворіжців теж були знищені нацистами. Криворізька шахта №5 – це теж Бабин Яр. Там скинули в шурф шахти моїх прабабусю і прадідуся. На цьому місці сьогодні невеличкий пам'ятник. І ми щороку туди їздимо, згадуючи трагічну дату. Місць масового знищення євреїв нацистами багато по всій Україні. Вони є майже в кожному населеному пункті.

«ДГ», 2016

Кандидат історичних наук Роман Шляхтич: «Предметом мого наукового дослідження стала діяльність ОУН і УПА в Україні у воєнні та повоєнні роки»

14 жовтня усіма православними християнами відзначається церковне свято – Покрова Пресвятої Богородиці. Уже кілька років поспіль наша країна урочисто святкує День українського козацтва, День захисника Вітчизни. Цей день у 1942-му став Днем народження Української повстанської армії (УПА). І якщо святкування перших трьох свят в Україні не викликає ніяких збурень і супротиву, то все, що пов'язане з ОУН і УПА, ще й досі членами нашого суспільства сприймається неоднозначно.

Щоб розкрити маловідомі сторінки історії нашої багатостраждальної землі, говоримо з **кандидатом історичних наук, доцентом Романом Петровичем Шляхтичем.**

Р. П. Шляхтич (на фото) вищу освіту здобув у Криворізькому державному педагогічному університеті (2006). Працює в КДПУ з 2010 року, зокрема з 2015 року обіймає посаду доцента кафедри історії України та правознавства. Викладає такі навчальні дисципліни: «Історія України», «Зарубіжна історіографія історії України», «Актуальні проблеми вивчення Голокосту в Україні», «Актуальні проблеми української історії та культури» та ін..

2012 року захистив дисертацію з теми «Протистояння ОУН(Б), УПА та радянської влади на території Західної України у повоєнний час (1945 – сер. 1950-х рр.)» на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Роботу над пошуком відповідей на окремі питаннями науковець продовжує і сьогодні. Коло наукових інтересів Р.П. Шляхтича: діяльність підпілля ОУН(Б) на Сході України в роки окупації та в повоєнний час; повсякденне життя населення України в роки окупації; німецькі та радянські репресії в роки Другої світової війни [113].

У криворізькому Бабиному Яру - Шахті №5 - фашисти розстріляли Сергія Шерстюка, першого голову міської управи Кривого Рогу

– Романе Петровичу, що показали ваші історичні розвідки: дійсно ОУН і УПА пов'язані з масовими репресіями євреїв на Криворіжжі?

– Після завершення Другої світової війни радянська влада почала боротьбу з представниками ОУН на території Західної України, – розповідає Р. П. Шляхтич. – Провідним завданням органів НКВС у цей час була не тільки фізична ліквідація українських націоналістів, а ще й дискредитація їх в очах місцевих мешканців та світової громадськості. Саме тому в Західній Україні у повоєнний час активно починають діяти так звані спецгрупи, які під виглядом боївок УПА чинили різноманітні злочини проти місцевого населення. Крім того, радянська влада, використовуючи весь свій потужний пропагандистський апарат, починає кампанію зі звинувачення ОУН(Б) у пособництві німцям. Одним з пунктів цієї кампанії було звинувачення ОУН(Б) у причетності до Голокосту. Безглуздо заперечувати, що деякі члени ОУН(Б) дійсно були причетні до цього злочину. Проте це окремі люди, які самостійно зробили свій вибір. А висувати звинувачення про причетність усієї ОУН(Б) до Голокосту – це велика помилка та ще більша неправда. Справа в тому, що українці єврейського походження брали участь у підпіллі ОУН(Б) та формуваннях УПА. В архіві відомого історика професора Сорбони Володимира Косика зберігається чимало документів, які свідчать, що УПА організувала втечі лікарів-євреїв із нацистських гетто. І потім вони допомагали українським воякам під час боїв. А один із керівників ОУН(Б) Микола Лебідь так характеризував євреїв, які воювали в УПА: «Євреї хоробро воювали в лавах УПА. Всі вони справно виконували свій обов'язок, допомагали не тільки бійцям, а й цивільному населенню. Багато з них загинули смертю хоробрих за ідеали, за які боровся український народ».

Після окупації території України нацисти розпочали свою жадливу політику Голокосту. Одним із місць наймасовіших вбивств євреїв став Бабин Яр у Києві. Лише протягом 29-30 вересня 1941 року нацисти стратили тут майже 34 000 євреїв. А загалом тут загинуло близько 100 000 осіб. Були серед страчених у цьому місці і українські націоналісти. 621 особа.

Трагедія київського Бабиного Яру, як і сотень інших «Бабиних Ярів», які були майже в кожному окупованому українському місті, є спільною

українсько-єврейською трагедією. У криворізькому Бабиному Яру – Шахті №5 – розстрілювали і українських націоналістів. Сьогодні відомі їхні імена. Сергій Шерстюк – перший голова міської управи Кривого Рогу; Михайло Пронченко – перший редактор міської газети "Дзвін", Ганна Максимець – активна діячка криворізької "Просвіти".

– *Чи є «Праведники народів світу» серед українських націоналістів-земляків?*

– Окремі члени ОУН(Б), наражаючи на небезпеку себе та членів своїх родин, рятували євреїв від нацистських репресій. Таких людей сьогодні називають «Праведники народів світу». Є серед них і наші земляки-націоналісти. Приміром, у меморіальному комплексі «Яд Вашем», що знаходиться в Єрусалимі, є алея праведників і серед багатьох дерев там знаходиться дерево на честь Федора Вовка – керівника ОУН Нікопольщини. У 1998 році він разом з М. Мізіною, Є. Шкандель визнані Єрусалимською Повноважною комісією «Праведниками народів світу» за порятунок єврейської родини Бакст. Ще однією відомою «Праведницею народів світу» є Олена Вітер (Йосефа). Вона була ігуменею монастиря сестер Студиток у селі Якторів Золочівського району Львівської області. У своєму монастирі вона ховала єврейських дітей, за що в 1976 році була визнана «Праведницею народів світу». Одночасно допомагала воякам УПА. І за це була засуджена радянською владою. Загалом, за порятунок євреїв під час Другої світової війни більше 2500 українців удостоєні звання «Праведник народів світу».

3 серпня 1941 року над Криворізькою міською управою майорів український прапор

– *Коли на Криворіжжі дали про себе знати перші українські націоналісти?*

– Вже в серпні 1941 року. Саме їх стараннями наприкінці серпня в місті було скликано зібрання інтелігенції, на якому обрана міська управа. Її очолив вже згаданий С. Шерстюк. Взагалі, за моїми підрахунками, близько 15 осіб із першого складу міської управи були членами або симпатиками ОУН. Їх діяльність мала свої результати. Про український характер місцевої влади свідчили, у першу чергу, зовнішні атрибути. Так, із серпня 1941 року над міською управою було вивішено синьо-жовтий український прапор, а в місті вільно висіли плакати «Слава Степану Бандері», «Слава Самостійній Україні». Як свідчила місцева вчителька Є. Коваленко, протягом осені 1941 року в книжкових кіосках міста можна було вільно придбати проукраїнську літературу, а з «Декалогом українських націоналістів» вона вперше познайомилась у бібліотеці «Просвіти». За сприяння українських націоналістів, у вересні 1941 року в місті розпочинаються заходи своєрідної декомунізації, які втілились у перейменуванні криворізьких вулиць та запровадженні нових свят. Так, згідно постанови від 15 вересня 1941 року в місті повинні були з'явитися вулиці С. Петлюри, Є. Коновальця, І. Гонти, М. Залізняка, П. Могили та інших визначних діячів української історії.

Ще одним заходом міської управи було створення місцевої газети

«Дзвін». Вона була започаткована за ініціативи керівника відділу пропаганди міської управи члена ОУН(Б) Д. Горбачіва у серпні 1941 року. Першим її редактором стає відомий криворізький поет М. Пронченко. Відразу газета стала випускати матеріали проукраїнського характеру. На її шпальтах з'являлись статті, присвячені діяльності українського козацтва, українські вірші та проза. Проте, в листопаді 1941 року відносини між Д. Горбачівим та М. Пронченком загострилися, що привело до заміни останнього на Б. Євтухова. Але заміна редактора не змінила проукраїнського характеру місцевої газети. І лише після початку німецьких репресій, коли націоналісти змушені були перейти в підпілля і втратили можливості легального впливу на місцеві органи влади, газета стала типовою окупаційною пресою.

На початку 40-х криворізька «Просвіта» продовжувала боротись за Українську державу

– За сприяння криворізької «Просвіти» 25 жовтня 1941 року розпочались вступні іспити до педагогічного інституту, – розповідає про свою альма-матер наш гість. – Передбачалося, що навчання буде проводитись на двох факультетах: мовно-літературному та історичному. А рівно за місяць, 25 листопада, розпочались вступні іспити до фізико-математичного факультету. Директором інституту був Захар Яровий. Пропрацював інститут до травня 1942 року. Сьогодні з упевненістю можна констатувати, що викладачі та студенти Криворізького педагогічного інституту вже тоді боролись за Українську державу. Так, викладач історії педагогічного інституту Борис Євтухов в 1944 році стає пропагандистом в УПА – єдиній формації часів Другої світової війни, яка воювала за незалежну Україну. Продовжують славні традиції своїх попередників і воюють з новим/старим агресором і сучасні викладачі історії Криворізького педагогічного, без сумніву, новітні українські герої – Микола Грабар та Олександр Косиненко.

«ДГ», 2016

Микола Грабар, учасник АТО, викладач історії у КДПУ: «Дуже складно навчити любити й захищати рідну Україну!»

Про те, що необхідно вдосконалити навчальну програму і викладати учням 10-11 класів предмет «Захист Вітчизни» по-новому, заговорили в Україні ще з червня 2014 року. А влітку 2015-го наказом Міністерства освіти і науки України була затверджена нова навчальна програма з внесеними змінами. Про те, в яких напрямках необхідно вдосконалити навчання захисту Вітчизни, розмовляємо зі **старшим лейтенантом, викладачем історії України в Криворізькому педуніверситеті М. М. Грабаром**. Микола Михайлович на передовій у зоні АТО вже не перший рік. Під час короткочасної відпустки поспілкувалися з ним з приводу того, як потрібно викладати цей навчальний предмет, виходячи з досвіду людини, яка побувала на війні.

Історики Микола Грабар (ліворуч) та Олександр Косіненко в зоні АТО

– Молодь на строкову службу в армію приходить в більшості своїй невідготовленою, – з гіркотою зазначає Микола Михайлович. – Реальний рівень підготовки юнаків не відповідає їх високим оцінкам в атестатах. Ледве підтягуються, віджимаються. У повному обмундируванні дистанції пробігти не в змозі. Прийоми самозахисту знають тільки окремі, хто відповідні спортивні секції відвідував. А тут, на передовій, величезною була та проблема, що військовослужбовці не могли швидко і нормально першу медичну допомогу надати ні собі, ні товаришу. До речі, вміння надавати медичну допомогу актуальне і зараз. Дуже корисними виявилися тренування, де медичні інструктори навчали нас за стандартами НАТО. Багато наших захисників виявилися незагартованими, психологічно невідготовленими. Деякі дуже панікували, як тільки бачили кров або чули вибухи снарядів. Страх – це властиве нормальній людині почуття. І у мене був великий страх перед першим боєм. Але з часом це необхідно опанувати.

Не менш важливе і патріотичне виховання молоді. Я як історик бачу, наскільки спотворено знають військовослужбовці нашу українську історію. З моїм колегою Олександром Косіненком і зараз наших захисників навчаємо історії України. Говоримо про козацтво, про Переяславську раду, про героїв Крут, про Симона Петлюру, про Українську повстанську армію, про участь України в миротворчих місіях ООН. Багато хто не знав історичних фактів самопожертви за батьківщину. У зоні АТО в основному суржилом розмовляють. А ми – українською. Через те нас часом жартома «бандерівцями» називали.

– На прикладах героїв нашої області патріотизму навчаєте?

– Дніпропетровщина багата героями: кошовий отаман Іван Сірко, останній кошовий Січі Запорозької Петро Калнишевський... Влітку, коли спека

була, чуби такі ж, як у запорожців, повідпускали. Навіть фото є.

– *Про приклади героїзму сучасних козаків розповісти можете?*

– Було кілька випадків, коли брали «язиків». Причому ходили ті хлопці, які раніше жили в Горлівці. Вони розуміють, що їхня батьківщина – українська земля.

– *Миколо Михайловичу, назвіть, з ким із наших криворізьких захисників-героїв вам довелося разом воювати? І чи є зараз проблеми з вживанням алкоголю військовослужбовцями в зоні АТО?*

– З ким зараз служу, сказати не можу. А раніше разом зі мною тут були такі відважні криворіжці, як старший сержант Олександр Загорулько, кулеметники Дмитро Куценко, Дмитро Лук'яненко та інші. Втім, ми всіх знаємо за позивними. Коли працювали з тими, кого призивали в 4-5 хвилину мобілізації, то ми з Олександром Володимировичем просто билися з такими захисниками, які зловживали алкоголем! Адже солдат на передовій нападнику або п'яний – це відкрита мішень для ворожого снайпера! Він і сам за табором може потрапити на розтяжку і на ній підірватися. З такими горе-воєями боролися і тим, що з зарплати вираховували штрафи. Погрожували їм, що фотографії в такому непривабливому вигляді будемо коханим або батькам надсилати. Таких тут жартома називали «аватарами». До речі, навіть Міністерство оборони не робить секрету з того, що в тих хвилях мобілізації відсоток смертей через вживання алкоголю був надто високим.

– *Миколо Михайловичу, мабуть, ви підтримуєте точку зору, що на передову нашої оборони необхідно брати, в першу чергу, добровольців, контрактників? Чи потрібно брати всіх?*

– Зараз, коли на передовій майже 80% складають контрактники, ситуація, в тому числі і з алкоголем, кардинально змінилася. Це люди, які в попередні хвили мобілізації захищали Україну, вмотивовані, досвідчені, які самі можуть успішно навчати молодих солдатів. Цілком можливо, що саме тому в країні і не поспішають з наступними хвилями мобілізації. Добре, якщо сюди приходять вмотивовані люди. Але такої великої кількості для забезпечення безпеки нашої країни поки не набрали. Потрібні також медичні працівники, психологи. В АТО багато жінок-медиків задіяні. Їм на фронті, а ще взимку, навіть дуже нелегко доводиться. Психолог у зоні військових дій повинен спочатку отримати спеціальну підготовку, бо не кожен фахівець, що має вищу освіту, зможе по-справжньому допомогти бійцям.

Тут, на передовій, між нашими військовими нормальні людські стосунки. Взаємодопомога, повага до старших людей, навіть якщо вони і не старші за званням.

– *Ви власних дітей за козацькою педагогікою виховуєте?*

– Звичайно! Що стосується молоді, то у неї необхідно культивувати здоровий спосіб життя. Посилити патріотичну і морально-психологічну підготовку. З усією серйозністю, не чекаючи закінчення війни, необхідно братися за виховання підлітків патріотами і справжніми захисниками рідної землі. Погано, що не всі відставні майори і полковники, які отримали

радянське виховання і навчають школярів, перебудовуються самі. Не всі вони навіть грамотно заняття українською мовою можуть провести. «Совок» ще тягнеться! Необхідно до роботи в школах залучати патріотів і учасників бойових дій. Але це буде дуже складно через відсутність гідної зарплати і соціального забезпечення. Думаю, що це головні фактори, вирішивши які, можна було б залучити до викладання вмотивованих колишніх атошників.

Навчальна зброя є лише в двох школах

За нашими відомостями, на сьогодні навчальна зброя є лише в двох навчальних закладах міста. Ось так і навчають підлітків «плаванню у басейні без води». З використанням плакатів радянських часів і відео з комп'ютерів, які не факт, що є в навчальних кабінетах. Але теж варіант! При цьому в тій же програмі записано: «Учень (учениця) розбирає та складає автомат...» І нормативи встановлені. На «12» неповне розбирання автомата необхідно зробити без помилок і вкластися в 13 секунд. А ось якщо учень припустився двох помилок або збирав довше ніж 21 секунду, то більше «б» йому не бачити. А ще крутіші нормативи розписані на збірку автомата, на чистку і змазку каналу його стовбура, спорядження магазину набоями. Цілком зрозуміло, що на ці нормативи ніхто не зважає, а ставлять хорошим дітям високі оцінки. Здавалося б, ну і що тут за крамола, коли поруч чиновники у держави (тобто у народу) мільйонами гривень крадуть? А в тому біда, що потім цих ненавчених юнаків мобілізують в армію. Теж там абияк спочатку підучать, а потім в зону АТО! А вони ні стріляти толком не вміють, ні першу медичну допомогу собі чи товаришу надати не можуть. І це реальність!

Наприклад, як вчителю виконати з вогневої підготовки (10 годин) пункти програми «Тренування у неповному розбиранні та складанні автомата», «Тренування у стрільбі з пневматичної гвинтівки», «Помилки при стрільбі з гвинтівки та їх усунення», якщо навчально-польові збори можуть бути тільки через півроку, а зі шкіл вилучили навчальну зброю ще в 1993-му році. Про це також говорять викладачі педуніверситету Олександр Косиненко і Микола Грабар.

Ще приклад. Прописали в навчальній програмі, що після двох уроків вивчення однієї з тем учень виконує прийоми нанесення ударів по техніці «хортинг» і «рукопашний гопак», спеціально-допоміжні вправи з гирями вагою 8 кг, ривок гіри вагою 8 кг, вправи без обтяжень з атлетизму, і знає, як застосовувати прийоми в бойових ситуаціях. Так і хочеться запитати тих, хто складав таку красиву програму: а самі вони хоча б гопак танцювати вміють?

У 2015/2016 навчальному році був вперше проведений Всеукраїнський конкурс «Учитель року» в номінації «Захист Вітчизни». Тоді найкращим серед педагогів міста став учитель Криворізького науково-технічного металургійного ліцею № 81 Олександр Данилюк *(на фото)*. А в Криворізькому районі – учитель цього предмета в Златоустівській середній загальноосвітній школі Олексій Безсонов, який постійно готує учнівські

команди для участі в районних військово-спортивних змаганнях, іграх «Зірниця», «Сокіл», «Джура». Він фахівець першої категорії з 14-річним педагогічним стажем роботи.

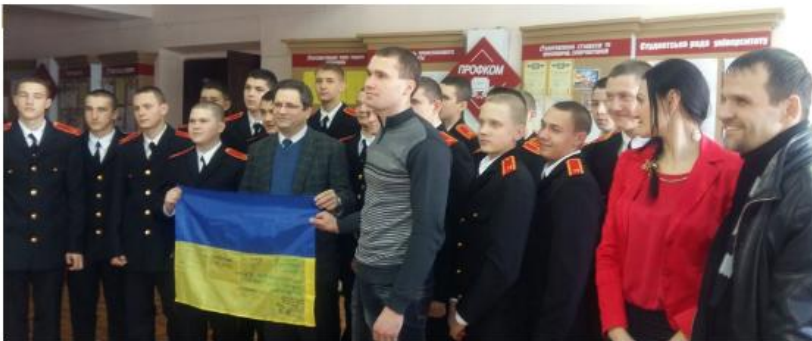

– З дитинства бачив, як батьки працювали і мене привчали до роботи, – ділиться спогадами Олександр Леонідович. – Коли ж задумався над вибором майбутньої професії, то вирішив, що і я буду вчити дітей. Прикладом для мене був старший брат, який вже працював учителем праці. Тому 1998 року я став студентом індустріально-педагогічного факультету Криворізького педагогічного.

2003 року успішно закінчив його, отримавши спеціальність «Педагогіка і методика середньої освіти». Серед учнів є багато талановитих дітей. Часто й сам навчаюся у своїх школярів. Адже вчитель – це людина, яка навчається все життя. Згодом закінчив курси підвищення кваліфікації з предмету «Захист Вітчизни» і став викладати його в 10-11 класах. Навчаю школярів бути мужніми, спритними, фізично загартованими, дисциплінованими – справжніми патріотами і оборонцями Вітчизни. Серед захисників України на Сході є й випускники нашого закладу, у тому числі й мої учні. Я пишаюся тим, що моя праця сприяла формуванню патріотів країни.

Розмовляючи з провідним викладачем Криворізького ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою, підполковником у відставці Ігорем Коноваловим, дізналися, що якщо вчителі – колишні військовослужбовці, то рівень знань і умінь їх учнів набагато вищий, ніж у тих, які за освітою біологи, вчителі трудового навчання або фізкультури. Втім, і зараз мало надії на те, що в учителі підуть колишні військовослужбовці, атошники працювати на тисячу гривень на місяць, якщо їм завучі не будуть додавати навантаження з інших навчальних предметів. Виявляється, що і в педагогічних вузах зараз не навчають за фахом «Захист Вітчизни».

«ДГ», 2016

Учні Криворізького ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою на святі у КДПУ до Дня Соборності України

Викладач навчального предмета «Захист Вітчизни» Володимир Проценко: «Юнаки цікавляться сучасною зброєю»

Про те, як виконувати навчальну програму, цікавимося в одного з кращих у місті **викладачів навчального предмета «Захист Вітчизни»,**

прапорщика у відставці, вчителя середньої школи №126 В. І. Проценка (на фото). Володимир Іванович більше восьми років у 80-х служив прапорщиком обмеженого контингенту радянських військ у Німеччині.

– Потепління політичного клімату в Європі в кінці 90-х і в так звані нульові побічно позначилося і на викладанні початкової військової підготовки в школах, і на тому, що почали закриватися військові кафедри у багатьох вищих навчальних закладах, після закінчення яких випускники отримували офіцерські звання, – розповідає Володимир Іванович. Мабуть, чиновники від освіти міркували, що якщо нашій країні вже ніхто не загрожує вторгненням на її територію, військових дій не передбачається, то навіщо так серйозно готувати учнів до захисту Вітчизни? Та що там про школярів говорити, якщо Збройні сили України в 2014-му без допомоги добровольчих батальйонів виявилися неготовими відстоювати територіальну цілісність України!

У новій програмі із захисту Вітчизни є теми стройової, вогневої та тактичної підготовки, основи цивільного захисту, основи медичної допомоги. Добре, що додалися теми з патріотичного виховання, включаючи історію українського війська, історію походження військової присяги, бойового прапора, символіки. Важливо, що почали вивчати нормативно-правову базу з військових питань, а військову доктрину України, особливості контрактної та альтернативної служби, питання співпраці з НАТО. Помітив, що учні цікавляться новими видами озброєння.

Значно посилюється блок прикладної фізичної підготовки, але на його вивчення за програмою відводиться всього 6 годин. Крім гімнастики, прискореного пересування та подолання перешкод, входять і основи самозахисту, прикладні фізичні вправи і елементи видів спорту – національні бойові мистецтва, гирьовий спорт, атлетична гімнастика. На вивчення предмета на тиждень відводиться тільки 1,5-2 години, а навчити школярів необхідно багато чого, щоб їх знання та вміння відповідали прописаним вимогам. І щоб школярі вкладалися в зазначені нормативи.

Щоб навчати по-новому, беру шкільний проектор, приношу з дому власний ноутбук, показую все і розповідаю. Без використання нових інформаційних технологій учителю на пальцях про нові види озброєння не розповісти. Навесні возили учнів по черзі від кожного району на навчально-польові заняття (збори) на Всебратське, які нам організувало згідно з договором керівництво 17-ї танкової бригади. Добре, що хоча б там наші учні змогли потримати в руках зброю і відстрілятися.

«ДГ», 2016

Боець батальйону «Кривбас» Стас Полухович: «Після демобілізації став багато читати про визвольну боротьбу українського народу»

У Кривому Розі проходила виставка військових експонатів із зони АТО під назвою «Запах війни». Серед відвідувачів як дорослі, так і підлітки. Всі з цікавістю розглядали світлини, які бійці зробили на передовій, а також приміряли бронезилети, каски, шоломофони, розвантаження, фотографувалися з ручними протитанковими гранатометами – "мухами", розглядали сухпайки для бійців, намет і спальники, якими вони користуються на блокпосту, перебирали гільзи від снарядів. Кожен бажаючий пробував плести маскувальну сітку. І, звичайно ж, відвідувачі були нагодовані польовим обідом – кашею з тушонкою, борщем або юшкою і компотом. Благодійна виставка на території кафе «Вечір» проходила з ініціативи «39-ї жіночої сотні м. Кривий Ріг» з метою збору коштів для виготовлення обмундирування солдатам на передовій. Про те, як долучилися до волонтерського руху, нам розповіли **криворізькі студентки Юлія Гончар і Катерина Шульга**.

– Ще восени ми почали шукати вихід на волонтерські організації, які підтримують наших бійців на передовій, – говорить Юлія. – Тоді і дізналися, де знаходиться криворізький штаб жіночої сотні. Коли переконалися, що зібрані продукти, речі дійсно доставляють за призначенням, на всі витрати є чеки, долучилися і координували акцію «Кошик для бійця». Там же за телефонами збирали від криворізьких захисників із зони АТО відомості, чого вони потребують. Ми і зараз складаємо список потреб, збираємо кошти, продукти, у тому числі в мережі магазинів «Сільпо», «Ашан» і відправляємо на машинах волонтерів у зону АТО.

Катя Шульга в нашій сотні – координатор кулінарного цеху. Перед відправкою машини вона телефонує волонтерам, просить підготувати для солдатів домашню випічку. А потім ми її пакуємо та передаємо воїнам. Мені самій тричі довелося побувати на передовій із гуманітарним вантажем: відвозили передачі в 17-ту танкову бригаду і 93-ю бригаду, в 42-й, 43-й, у 20-й батальйони, солдатам і офіцерам Національної гвардії. Юлія показує нам два прапори з підписами бійців, зі світлинами, де зафіксовано, як вони передають допомогу.

– Останній раз їздили в Опитне до бійців 93-ї бригади, – розповідає Юлія. – Це було за два кілометри від Донецького аеропорту, і ми відзначили, що криворізьців дуже багато на передовій. А ще прочитали на сепаратистському сайті, що до списків «пособників карателів» внесені наші мужні волонтери Ірина Туровська, Микола Колесник – куратор батальйону "Кривбас", Юліана Калін – глава криворізької «Жіночої сотні».

На виставці звернули увагу на продукцію, яку виготовляють жінки-волонтери з тканини, придбаной на зібрані гроші.

– Скільки приблизно осіб налічується в «39-й жіночій сотні м. Кривий Ріг»?

– Точно сказати не можу, майже п'ятдесят, – відповідає Катя. – Взимку

шили балаклави з теплої тканини. Трудомістким був пошив білих маскувальних халатів, бо шити доводилося ночами, тому що вдень одні на роботі, інші навчаються. Теплі сорочки з флісової тканини і зараз потрібні хлопцям, бо вночі холодно стояти на блокпостах. А вдень їх уже необхідно захищати від спеки, щоб не отримали тепловий удар. Тканину закупаємо на зібрані кошти, а жінки з нашої сотні працюють благодійно вечорами і вночі.

– Ми довго готувалися до цієї благодійної виставки, переживали, а пролетіла вона надзвичайно швидко і вдало, – розповідають організатори виставки Артур і Юліана Каліни. – Криворіжці приїхали з різних районів міста, приходили бійці, які брали участь в АТО, розповідали свої історії, показували, наприклад, як збирати і розбирати автомат. На майданчику кафе «Вечір», на території якого і проходила виставка, звучали твори відомих українських гуртів. Під час виставки було зібрано майже 6 тисяч гривень для закупівлі амуніції криворіжцям, які зараз знаходяться в зоні АТО.

Поспілкувалися ми у штабному наметі і з **демобілізованими учасниками бойових дій з 40-го криворізького батальйону: Русланом Нежигасм, Стасом Полоховичем та Андрієм Єременком.**

– Мене призвали за повісткою в травні 2014 року. Невдовзі був поранений і дивом залишився живим, – розповідає Руслан. – Ось на виставці висить мій бушлат. Бачите, як куля пройшла біля серця навиліт і пробіла рукав. А мене не зачепила! У сорочці народився... А може ще й тому, що тут дівчата за нас молилися і заговорювали від смерті та поранень. За час служби я два рази потрапляв у полон. Першого разу під Іловайськом, другого – під Дебальцевим, коли наші частини відступили. У нас закінчилися боєприпаси, і не було можливості їх нам доставити. Пізніше нас у процесі обміну полонених передали Червоному Хресту. Десять днів тому був демобілізований і повернувся працювати на попереднє місце роботи – шахтарем на шахту «Батьківщина». Ось солдатську кашу в казанку варю. У нас там всі їжу за чергою готували. А хто не вмів, той дрова заготовляв.

– Мені теж пощастило з-під Іловайська живим вийти, – долучається до розмови Стас Полохович (*на фото*). – На війні люди швидко дорослішають. Ось і я в свої двадцять шість повернувся додому хоча і рудим, але сивим. Після демобілізації вирішив більше дізнатися про героїв національно-визвольної боротьби українського народу, воїнів УПА, УНР, про Холодний Яр. Із задоволенням прочитав книгу відомого українського публіциста і барда Володимира Гонського "Людина і Нація: Час воїнів". Він гаряче вболіває за Україну і своєю книгою змушує читача задуматися: «Про яку державу мріяли селяни, козаки Холодного Яру чи воїни УПА, коли віддавали життя за незалежність України?»

Нещодавно подивився по Інтернету телесеріал «Гвардія», створений в Україні про події 2014-го року. Як учасник бойових дій хочу сказати, що це чудова і правдива постановка про створення Національної Гвардії України,

про перших добровольців, які вирушили в тренувальні табори прямо з Майдану, щоб захистити нашу землю від військової агресії сусідньої держави.

Мені самому захотілося написати власну книгу про ці події.

Андрій Єременко *(на фото)* демонструє, як застосовується на полі бою розвантаження, розповідає, куди необхідно класти магазини, ніж, гранати, як заряджають ПРГ – «муху». Він мало не з Майдану пішов добровольцем у батальйон. Воював під Старобешевим, Амвросіївкою, пройшов через Іловайський котел. Був у Пісках.

– Зараз назріло питання обладнати в місті музей з експонатами цієї війни, – каже Андрій Вікторович. – У багатьох речі для музею ще з Майдану залишилися.

– Андрію, наскільки зараз забезпечені наші бійці на передовій зброєю, харчуванням, обмундируванням?

– Як ви самі знаєте, волонтери зброю на передову не возять. А ось бронезилети привозили. Спочатку їх не вистачало, а потім я навіть один зайвий передавав на позиції своєму хрещенику. Наприклад, Ігор Шелевицький та інші технарі з Криворізького національного університету придумали спеціальну мікросхему, застосовуючи яку, ми могли використовувати будь-які батарейки для прицілів нічного бачення. З Кривого Рогу гуманітарну допомогу нам доставляв на своєму автомобілі Микола Колесник. Одного разу під Іловайськом він навіть прорвався до хлопців на блокпост 40-03 практично в оточення з боекомплектom і водою. І завдяки цьому хлопці змогли протриматися, поки не почався так званий «зелений коридор». Зараз потік гуманітарної допомоги на передову від волонтерів скоротився. І втомилися всі за рік, і закінчення війни не видно.

У бійців на передовій віра в перемогу і подяка волонтерам. Якби нашим військам була дана команда наступу, то цілком можливо, що вже звільнили б більшу частину окупованої території. Адже не можна виграти війну, сидячи в окопах! Хоча і під час цього перемир'я гинуть люди.

– Багато хто говорить, що якби в Україні не було Майдану, то не було б і війни на сході ...

– Україну поступово так само, як і Крим, тихо злила б тодішня влада. Пам'ятаю, з яким настроєм ми роз'їжджалися по домівках після 22-24 лютого, з твердим наміром «повиносити» на місцях з кабінетів чиновників Януковича. Але не вдалося цього реалізувати. Почалися військові дії й довелося зі зброєю в руках йти захищати Батьківщину. Майже 70% у батальйоні «Кривбас» – це добровольці, у тому числі й ті, що пройшли Майдан. Заступник командира батальйону Юрій Сіньковський потурбувався про своїх бійців, хоча і сам був з осколком у грудях. І уже кілька сотень криворіжців оформили статус «Учасника бойових дій» та отримали посвідчення. На жаль, практично кожен п'ятий з батальйону не повернувся до Кривого Рогу.

«ДГ», 2015

Розділ 8. Мово рідна, слово рідне ...

Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову. Ми повинні бути свідомі того, що мовна проблема для нас актуальна і на початку XXI століття, і якщо ми не схаменемося, то матимемо дуже невтішну перспективу.

Ліна Костенко

Професор Зінаїда Бакум: «Не соромтеся рідної мови! Почніть день із “Доброго ранку!”, а не з “Доброе утро!”»

9 листопада у нашій незалежній державі відзначають День української писемності та мови. Це свято у 1997-му році встановлено Президентом України Леонідом Кучмою в день ушанування пам'яті Преподобного Нестора-Літописця – послідовника творців слов'янської писемності Кирила і Мефодія. А також на підтримку ініціативи громадських організацій щодо урахування важливої ролі української мови в консолідації суспільства.

Український прозаїк та драматург Панас Мирний писав, що «... наша мова – то і є одяг нашого духу, або ще краще – яскравий вираз всього того, що нас вражає, що ми почуваємо, про що думаємо-гадаємо, того, що ми зовемо духом або душею».

Про значення одного з державних символів – нашої мови калинової – спілкуємося з авторитетним мовознавцем, **доктором педагогічних наук, професором** кафедри української мови Криворізького державного педагогічного університету, **завідувачем кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки Криворізького національного університету**, справжнім патріотом України **З. П. Бакум** (на фото) [86].

– *Зінаїдо Павлівно, для наших читачів, передовсім, буде цікаво дізнатися про те, як відзначають День української писемності та мови.*

– За традицією цього дня покладають квіти до пам'ятника Несторові-Літописцю, встановленого в нашій столиці біля Києво-Печерської лаври. Просвітяни разом з представниками влади відзначають найкращих популяризаторів українського слова, заохочують редакторів, які видають літературу державною мовою. А ще – саме 9 листопада стартує Міжнародний конкурс знавців української мови імені Петра Яцика. Це вельми цікаве творче змагання проводять за підтримки Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України і Ліги українських меценатів. Зауважу, щорічна кількість учасників становить понад 5 мільйонів із 20 країн світу.

– *Будь ласка, розкажіть про особливості мовної підготовки вчителя-*

словесника, вчителя-філолога, інженера.

– Сьогодні навчання української мови здійснюється в ситуації переосмислення наявних норм, звільнення від багатьох штампів і стереотипів, які збіднювали мову на тлі низької загальної та мовленнєвої культури населення. Викладання навчальної дисципліни набуває суспільної значущості.

А тепер про особливості підготовки словесника, учителя негуманітарних дисциплін, інженера. Тут кожен викладач мусить усвідомити спільні ключові позиції, що передбачають розуміння слова майбутніми фахівцями не лише як мовного знака-символу, а й знака-теми, конденсату відомостей про духовність, красу в природі, людині, мистецтві. Тому одним з основних принципів, який об'єднує цикл мовознавчих дисциплін, є розуміння естетичної функції мови. Я помітила, що під час навчання у студентів розвивається дар слова, народжується мовна індивідуальність. Формуються навички спілкування в різноманітних соціальних та професійних ситуаціях - від емпатії, здатності співчувати іншим, до діалогу культур. Належними комунікативними уміннями і навичками має володіти як учитель, так і інженер.

– Погодьтеся, багато хто з освічених містян сміється, а то й регоче з численних мовних огрехів і просто ляпів на рекламних вивісках у Кривому Розі.

– О, це так! А фахівці, чиє життя пов'язане з філологією, приречені на постійний аналіз помилок у почутому і написаному. Навіть по завершенню робочого дня на шляху додому мимоволі правлю усе і вся, що потрапляє на очі, адже порушень мовних норм (лексичних, орфографічних, граматичних, стилістичних) у рекламних текстах, справді, чимало. До прикладу, можна натрапити на таке: «печиво “Жарбо”», «магазин “Джінси”», «кафе-гріль “Гетьман”», «магазин “Aist”», «Посуд. Емаль. Фарфор», «Хімчистка. Прачечна», «Меха. Нова колекція шуб», «Кросівки, чоботи, черевики, тапочки», «Мясная лавка. Ковбасні вироби», «Не проходите мимо», «Експресс кредити на житло», «Басейн надувний», «Товари по самим доступним цінам», «Вироби з метала», «За суші копійки», «Знижки на всьо», «Спальні, кухні, прихожі», «Вітаміни для росту вашого бізнесу», «Свіжі колбасні вироби», «Знижки на горнолижну колекцію».

Коли бачу такі курйози, думаю: це ж треба, господар магазину, кав'ярні вкладає багато коштів, сил, здоров'я, аби його справа була прибутковою, і водночас так безжалісно (свідомо, а можливо, і не розуміючи того) руйнує своє дітище кількома помилками.

Очевидно, щоб уникнути цього, потрібно здійснювати консультації щодо оформлення реклами. Певні мовні поради можуть надавати і вчителі-словесники в школах, і мої колеги – члени кафедри української мови.

– Вас не приголомшує, що студенти факультету української філології на перервах, у побуті спілкуються російською? Це що, комплекс меншовартості?

– Ні-ні! Переконана, минули ті часи, коли українці соромилися рідної мови. Тісне спілкування з нашими вихованцями дає повне право констатувати, що більшість студентів-філологів свідомо обирають фах, мріють у подальшому

пов'язати своє життя з учительською професією, журналістикою. Погоджуюся, що названі випадки в коридорах філфаку бувають, однак це не є нормою.

Часто зі студентами ведемо мову на предмет спілкування українською не лише у стінах університету, а й у побуті. Треба сказати, що у хвилини відвертості їхні очі горять. Тоді хочеться вірити в те, що сучасна молодь збереже, за словами Івана Малковича, крихітну свічку букви «і» та місячний серпик літери «є». Усі наші викладачі прагнуть демонструвати взірцеве мовлення. Сподіваюсь, власним прикладом ситуацію змінимо на краще.

– *Чимало політиків, урядовців, місцевих чиновників часто ігнорують нормативні документи. У той час, коли президент спілкується українською, а окремі працівники, наприклад, із райвиконкомів дозволяють собі по кілька разів у новинах «Рудани» чи «Криворіжжя» говорити російською.*

– Не варто суворо їх критикувати. Переконана, що дехто з місцевих посадовців, які «дозволяють собі по кілька разів у новинах говорити російською», спілкуються так через неспроможність оволодіти українською. Тому для них, на жаль, це швидше проблема, аніж надбання.

Маючи чудову нагоду, звернуся не лише до чиновників, а й до всіх криворіжців: українська мова варта того, аби нею послуговуватися.

Кожен із нас неодноразово чув про її наспівність, мелодійність, милозвучність. Велику таємницю у звуковій системі української мови вбачав Микола Гоголь. Він уважав, що слово іноді цінніше від самої речі, предмета чи явища. «Дивуєшся дорогоцінності нашої мови, – говорив він, – у ній, що не звук, то подарунок, все зернисто, як самі перла». На підтвердження високого рівня звукового ладу української мови ще минулого століття видатний славіст І. Срезневський писав: «Сила людей переконана, що українська мова одна з найбагатших мов слов'янських, що вона навряд чи уважить богемській щодо рясноти слів та виразів, польській щодо барвистості, сербській щодо приємності. Це мова, яка навіть у необробленому вигляді може стати на рівні з мовами обробленими гнучкістю і багатством синтаксичним, мова поетична, музикальна».

І саме завдяки цій музикальній граціозності на конкурсі краси мов світу в 1934 році українська мова посіла третє місце після французької і перської. Нині є думка і про те, що вона за милозвучністю поступається лише італійській, а відтак посідає друге місце.

Такий високий рейтинг мови лінгвісти пояснюють фактами фонетики. Адже в основному своєму діалекті вона має лише чисті, виразні голосні а, е, і, и, о, у. Глухих і невиразних (як в англійській, німецькій, французькій) зовсім немає. Наша мова «не любить» поєднання приголосних, яке складно вимовити. Дослідник усного українського мовлення В. Самійленко уточнює: «Якщо ж українська мова і не посідає першого місця, то лише тому, що в кількох, небагатьох словах, але часто вживаних, припускається негармонійного поєднання приголосних, чим і порушує фонетичну рівновагу в бік консонантизму (тяжіння до приголосних звуків) трохи частіше, ніж італійська».

– *Зінаїдо Павлівно, ви берете участь у роботах спеціалізованих учених*

рад із захисту кандидатських та докторських дисертацій. Чи постає проблема володіння українською мовою науковцями?

– У спеціалізованих учених радах, де захищають дисертації, пов'язані безпосередньо з українським мовознавством та методикою навчання української мови, така проблема відсутня. Що ж до наукового спілкування в інших учених радах, то буває по-різному.

Шкода, що скасовано іспит з української мови для аспірантів. Ретельна підготовка до екзамену дала б змогу ще раз повернутися майбутнім ученим до власного мовлення, попрацювати над його удосконаленням.

У вищій школі для магістрантів та аспірантів викладається курс «Наукове мовлення», що спрямовано на збагачення словникового запасу мовця, чистоту, точність, виразність, нормативність мовлення, на розвиток комунікативної компетентності – потужного чинника в підготовці фахівців.

– Родинні традиції допомагають вам глибше зрозуміти рідну мову?

– Родина в моєму житті – це той острівець, де можна сховатися навіть від найпронизливіших життєвих буревіїв. Мої хлопці (чоловік - Віктор і два сини - Віктор та Роман), мама (дякую Богові за те, що продовжив їй життя до 82 років), брат і сестра – допомога й опора в усьому. Звичайно, є родинні традиції, закони, які я зобов'язана передати своїм дітям, онукам.

Бабуся мені завжди говорила, що в українця душа-християнка, тому вона прагне, аби ми дотримувалися простих істин: «умій вибачити всім без винятку», «не суди», «не помишляй зла проти когось», «у складних ситуаціях умій побачити себе на місці іншої людини», «ніколи не рахуй чужих грошей», «не говори поганих слів». Усе це часто повторюю своїм синам.

Чи не найважливіше своє завдання вбачаю у збереженні тісних родинних стосунків. Тому на свята (особливо на Різдво і Великдень) або у вільну хвилину прагну зібрати всіх (зазвичай любимо приїздити до мами) для зустрічі та спілкування.

«ДГ», 2011

Доцент Ганна Віняр: «До явної безграмотності ми почали ставитися поблажливо»

Світле свято для кожного громадянина нашої держави – День української писемності та мови, започатковане 1997 року. Відтоді відзначається щорічно 9 листопада в день вшанування пам'яті Преподобного Нестора Літописця. Нестор Літописець (1050-1114 р.) є батьком вітчизняної історії та словесності. Історики вважають, що саме він написав прославлену «Повість минулих літ», життя святих братів Бориса і Гліба, Феодосія Печерського та його сподвижників. А дослідники зазначають, що саме з преподобного Нестора Літописця й починається писемна українська мова. Напередодні свята української словесності журналісти «ДГ» запросили до розмови за круглим столом кандидата філологічних наук, директора наукової

бібліотеки Криворізького національного університету, члена міської «Просвіти» Ганну Віняр [109] та вчителя української мови і літератури Криворізької загальноосвітньої школи № 28 Світлану Корженівську.

Читайте класику!

– Ганно Миколаїєно, ви, мабуть, також відзначили таку негативну тенденцію: вчитель-словесник у школі дуже багато різних завдань виконує – і навчання грамоти своїх підопічних приділяє значно менше уваги. І одне з найголовніших завдань відходить, так би мовити, на другий план.

– (Гірко посміхається). Це пов'язано ще з однією нездоровою тенденцією останніх десятиліть – саме грамотна людина в нашому суспільстві не обов'язково успішна. Про це знають навіть першачки у школі. А раз так, то всі ми почали не те що поблажливо, а вже терпляче ставитись до безграмотності. Ось тому і з'являється безграмотна реклама на біг-бордах, у трамваях і тролейбусах, у газетах і на радіо, телебаченні... І, зважте, це в наш електронний вік, коли в комп'ютері можна за лічені секунди з допомогою редактора перевірити правильність написання того чи іншого слова.

Якщо говорити в цілому про грамотність населення, то, за моїми спостереженнями, люди за останні два десятиліття взагалі стали значно менше читати класичних творів. Тож, звідки грамотність візьметься? З прочитання сучасної детективної літератури – точно ні.

– Прикро, що учні та студенти читають мало багатющої класики. А якщо і читають, то або в скороченому вигляді, або критику.

– І це втрата. А поезій і взагалі мало напам'ять вчать. На цьому фоні згадаймо, скільки старше покоління знало і до цих пір знає віршів Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Павла Тичини. Чому так сьогодні до цього питання легковажно ставляться в навчальних закладах, мені важко пояснити. Ось так і зникають з ужитку українські слова, які стосуються історії народу, його культури. Я не песиміст, але говорю це з повною відповідальністю, як педагог-практик. Працюючи з обдарованими дітьми 91-ї гімназії, 118-ї школи, здебільшого даю на їхній розгляд приблизно такі теми: «Деактивована (позбавлена вжитку) лексика у творах Панаса Мирного, Нечуя-Левицького, Ольги Кобилянської». Ви собі уявити не можете, як багато діти випишують слів, значення яких зовсім не розуміють. Хоча вони не такі вже й застарілі. Саме тому я і прошу учнів та студентів звертатися за допомогою до словника геніального мовознавця Бориса Грінченка. Але факт залишається фактом: розмовна мова, особливо в середовищі молоді, бліда.

Сьогодні в українській мові багато слів, які активно не вживаються, але без них не можна обійтися – вони відображають мовну картину світу.

– В університеті, здається, є дисципліни, які спрямовані на

підвищення грамотності студентів.

– Усі студенти українську мову вивчають за професійним спрямуванням. Загалом в Україні немає такого ВНЗ, де б не викладалася вищезгадана дисципліна, яка спрямовує студентів на вивчення української мови, аби потім її можна було використовувати за фахом – у діловому, науковому, інших стилях. Інша справа, що ця дисципліна охоплює мало годин – один-два семестри. Але закінчується таке навчання все ж іспитом.

– *Якісь криворізькі особливості безграмотності у мовленні назвете? Ну, наприклад, те, що в нашому місті повсюдно можна почути таке: «шестий тролейбус», «сідьмий автобус»...*

– А ще багато учнів у школах чомусь повально пишуть не «зобов’язаний», а «забов’язаний». Лише в Кривому Розі таке чую й читаю. Трапляється багато й інших типових перекирчень слів. Ліки від цього одні: читати варто не детективи, а художні, класичні твори, які, безумовно, розширюють наш світогляд. А ще роблять нас романтиками і філософами, художниками і поетами.

Читати українською з дитячого садочка

– *Світлано Михайлівно, а чому, на вашу думку, грамотність у суспільстві перестала бути цінністю?*

– Така ситуація обумовлена дуже багатьма причинами, але я краще скажу, яким чином грамотність можна поліпшувати, зокрема у школах і вузах. Передусім, щорічно потрібно залучати учнів і студентів до такої надзвичайно корисної загальноукраїнської акції, як написання диктантів національної єдності. Наскільки я знаю, диктанти національної єдності пишуть у багатьох європейських країнах. Бо це престиж і держави, і мови. Таку ініціативу потрібно всіляко підтримувати, педагогів та їхніх вихованців заохочувати. До речі, за моїми відомостями, тих, хто бере участь у написанні таких диктантів, у Кривому Розі з кожним роком усе більше.

– *Надто ви оптимістичні! Зауважень щодо змісту диктантів у вас нема?*

– Тексти прекрасні! Мають і пізнавальне, і виховне значення. Кожен текст наголошує: бути українцем, спілкуватися українською – престижно. Наприклад, був диктант про Марію Вілінську – російську дворянку, яка одружилася з українцем і настільки блискучо вивчила нашу мову, що навіть стала класиком української літератури – Марко Вовчок. Її твори у Франції перевидавали більше 20 (!) разів. І в попередні роки це були диктанти, в яких мова йшла про видатних українців. Таких, як Юрій Кульчицький, котрий подарував Львову каву; першу кав’ярню у місті Лева відкрив саме він. І от тепер Львів – столиця кави в Україні. Так що диктанти дуже цікаві, вони збуджують інтерес до мови, історії свого народу.

– *На перервах колеги-вчителі розмовляють між собою українською?*

– Здебільшого, так. Школа, до речі, у нас українська, і створювалася як українська в далекому 1936 році, незважаючи на хвилі деукраїнізації. Ми не

кричимо про це на вулицях, нікому нічого не доводимо, а просто вчимо дітей любити рідне українське слово і самі вчимося.

– *І все ж інтерес до читання, до мови згасає. Он вже й красиво, каліграфічно писати у зошитах не потрібно...*

– Значить, потрібно підлаштовуватися під час, запроваджувати, приміром, у дитсадках прослуховування кращих творів українських письменників. Аудіокниги, начитані відомими українськими акторами, можна придбати скрізь. Є чудові збірки українських казок, твори сучасних українських письменників. Молодь, яка не читає, не просто безграмотна – у неї дуже низький інтелектуальний рівень. Навчитися користуватися словом, відчутти його красу можна лише через художні твори, через культуру.

Микола Крамаренко, «ДГ», 2013

Збережемо солов'їну

21 лютого представники всіх націй і народностей відзначають Міжнародний день рідної мови. Це свято було проголошене на Генеральній конференції ЮНЕСКО, яка відбулася 17 листопада 1999 року. 21 лютого було обрано на знак подій, які пройшли цього дня 1952 року в столиці Бангладеш – Даці. Там від куль поліцейських загинули студенти – учасники демонстрації на захист своєї рідної мови бенгалі, яку вони вимагали визнати однією із державних мов країни. Міжнародний день рідної мови відзначають носії 6000 мов, які на сьогодні зафіксовані у світі.

Журналіст Микола Крамаренко: «Тисячі криворіжців усвідомлюють, що без рідної мови народу немає»

– На своїх засіданнях члени правління Криворізького міського об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка не раз визначалися кращими пропагандистами державної мови у Кривому Розі, – розповідає **очільник міської організації, журналіст Микола Крамаренко**. – Це члени міської «Просвіти» – краєзнавець Микола Бабенко, підприємці Андрій Гордєєв та Ярослав Петрусь, педагоги Світлана Корженівська, Наталя Івашкевич, громадські діячі Євгенія Федаш і Любов Балабат, юрист Наталя Оксамитна та ін. Маємо згадати і про криворізьких письменників Григорія Гусейнова, Віктора Гриценка, Любов Баранову, Володимира Стецюка, Миколу Олексієнка та ін.

– *За творами яких письменників радите молоді вивчати українську мову?*

– Насамперед, за прозою Григора Тютюнника – найкращого українського новеліста ХХ століття. Мова письменника надзвичайно багата і барвиста. Мої вподобання з цього питання співпадають з поглядами брата Анатолія, який за першою вищою освітою є учителем української мови та літератури. Любов до читання книг прищепив нам з Анатолієм як батько – Володимир Федорович, так і прекрасні учителі словесності у Саївській середній школі на Сумщині – Марія Порфілівна Горунович та Валентина Павлівна Товста.

– *Що прочитали з нових творів криворізьких авторів?*

– Нещодавно українською вийшла друком збірка поезій Інни Доленнік «Навпіл», а також прекрасні книги письменника, лауреата Шевченківської премії, головного редактора журналу “Кур’єр Кривбасу” Григорія Гусейнова. Із задоволенням побував на презентації видання Володимира Стецюка. Поетеса Мар’яна Невіліковна неодноразово проводила чудові вечори у «Львівській кав’ярні» Кривого Рогу. Доценти Криворізького педуніверситету, кандидати філологічних наук Наталія Мельник, Ганна Віняр, Ірина Онищенко та Ксенія Качайло дописують до криворізьких періодичних видань, сприяючи тому, щоб містяни послуговувалися державною мовою.

– Минулого року вчитель української мови та літератури Криворізького Центрально-Міського ліцею, вчитель-методист Олена Миколаївна Лящук запросила мене та Оксану Гусєву – письменницю-початківця, випускницю ліцею – до себе на урок з теми «Життя диктує теми творів, а може – серце?», – говорить Микола Володимирович. – Ми разом з учителем розповіли ліцеїстам про стильові відмінності текстів і навчали аналізувати фрагменти публікацій та художнього твору. А ще вели бесіду про професію журналіста і про те, як потрібно готуватися і над чим працювати тим школярам, які своє майбутнє пов’язують з таким фахом. Говорили ми й про любов до рідного краю, і про те, що необхідно любити рідну мову, дбати про її чистоту.

Микола Крамаренко і Оксана Гусєва під час зустрічі з ліцеїстами

До вищеназваних патріотів мови і всього українського можна додавати ще тисячі і тисячі криворізьців, які усвідомлюють, що без рідної мови народу немає. Тих, хто не забув, якою мовою до них, ще зовсім маленьких, зверталися дідуся, бабусі, батьки. Усі вони пропагують материнську мову скрізь: у закладах освіти і культури, на вулицях, у трамваях і тролейбусах, на ринках, на криворізьких дерев’яних та медових фестивалях, усвідомлюючи, що державна мова – це один із найважливіших символів незалежної держави України.

2018

Криворізькі вчителі-філологи використовують ІКТ у навчанні школярів

– Чимало вчителів-філологів навчального закладу долучилися до дослідно-експериментальної роботи з теми «Хмарні сервіси в освіті», – розповідає **заступник директора з навчально-виховної роботи Криворізької загальноосвітньої школи № 126 Г. В. Моськіна**. – 26 жовтня 2017 р. на базі школи відбувся міський майстер-клас з теми «Використання хмарних технологій на уроках української мови та літератури», в ході якого учасники заходу підвищили рівень науково-методичної підготовки з питання організації спільної навчальної діяльності засобами мережі Інтернет та оволоділи навичками роботи з використання хмарних технологій.

– *Галино Валентинівно, могли б навести приклади тем майстер-класів?*

– У практичному блоці семінару «Секрети педагогічної діяльності» майстер-класи представили вчителі: Михайлич Галина Володимирівна, учитель-методист, з конструювання уроку української мови у 5 класі «Правопис префіксів»; Терьохіна Наталя Степанівна, учитель-методист (переможниця районного та міського туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» в номінації «Українська мова та література»), з конструювання уроку української літератури в 11 класі «Микола Хвильовий – романтик революції»; Юшмотова Оксана Володимирівна, старший вчитель, із конструювання заняття гуртка журналістики «Факт і новина як основні поняття новинної журналістики»; Ларіонова Тетяна Миколаївна, спеціаліст, із конструювання заняття курсу за вибором «Юні мовознавці» у 6 класі.

Сучасні школярі не уявляють себе поза інтернет-простором, тому це прекрасна можливість для вчителів використати цю перевагу для покращення якості знань учнів. Хмароорієнтоване навчальне середовище надзвичайно зацікавлює дітей, розвиває додаткові можливості для їхнього самовираження.

2017

Диктант з української мови для викладачів університету

Про те, як викладачі педуніверситету удосконалюють знання української мови розповідає **кандидат філологічних наук, доцент Тетяна Вавринюк** [98].

– Головна задекларована мета Міжнародного дня рідної мови – сприяння мовній різноманітності світу і стимулювання вивчення іноземних мов у різних країнах, – розповідає доцент кафедри української мови Тетяна Іванівна (*на фото*). – Уже кілька років поспіль напередодні Міжнародного дня рідної мови кафедра української мови та профспілка факультету української філології запрошує співробітників та професорсько-викладацький склад університету написати диктант з української мови, відчуті себе студентами і перевірити власні орфографічно-пунктуаційні вміння й навички, які оцінюватимуться за

кредитно-модульною системою. Зазвичай це проходить у формі конкурсних змагань між факультетами та загальноуніверситетськими кафедрами, які представляють команди у складі не менше 5 осіб. Звісно, що кожен з учасників знатиме власну оцінку, що у подальшому допоможе йому удосконалювати знання рідної мови. Переможці отримають призи та цінні подарунки, а також заряд позитивного настрою. На урочистому зібранні нагороджують не лише переможців конкурсу, але й багатьох поціновувачів української мови, тих, хто дбає про її розвиток. Студенти готують концерт, виступи до свята про рідну мову, яку маємо берегти. Радимо подібні заходи до Дня рідної мови проводити у школах Кривого Рогу, на підприємствах, у державних установах.

Члени Криворізького міського об'єднання «Просвіта» ім. Тараса Шевченка також організовують подібні заходи в школах та у бібліотеках міста.
«ДГ», 2016

Викладач української мови та літератури Надія Яцюк: «Прикро, що мова Голохвостого стала для багатьох сучасних українців майже мовною нормою»

На рушниках доріг лежить моє село	Заплутавсь вітер в Петькових дубах,
Краплиною в безмежнім океані,	На Заберіжжях вербам шепче стиха,
Сади білявим цвітом занесло,	Благословенне будь оте село
Замріялися верби у тумані.	З найменням ніжним, поетичним Липа.

Коли завітала до батьківської хати у селі Липа на Рівненщині, прочитала ці чудові віршовані рядки у збірочці поезій «Берегині» моєї землячки, щирої українки, викладача української мови та літератури у Мирогощанському аграрному коледжі Надії Миколаївни Яцюк. Вона учитель вищої категорії, учитель-методист, нагороджена відзнакою аграрної освіти третього ступеня. Навчати молодь українському слову почала одразу після завершення 1972-го року Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, тому педагогічний стаж складає понад 45 років. Надія Миколаївна – автор багатьох чудових освітянських проєктів, сценаріїв та ідей. Кінострічка про рідне село, створена за її участі, 2009-го здобула найвищу нагороду Міжнародного фестивалю, який проходив на Рівненщині. Мабуть, наслідуючи приклад батьків – Надії Миколаївни та Володимира Васильовича, стала викладачем української мови та літератури також їхня донька Олена Андрощук. Надія Миколаївна – надзвичайно цікава співбесідниця, до думки якої хочеться дослухатися. І, мабуть, найперше, що спільно «болить», то наше українство, а ще проблеми освіти та виховання молоді. Тож, згадуємо шкільні роки та учителів, у яких навчалися, говоримо про навчання української мови, про роль мови у питаннях державності та національної безпеки України.

– *Надіє Миколаївно, то як же навчати молодь рідному слову?*

– «Спочатку було Слово. І Слово було у Бога. І слово було "Бог"...». Так каже Біблія. Учителі словесності, а саме так називали колись викладачів мови та

літератури, – це ті люди, які повинні прищеплювати молоді любов до рідного слова. Так розуміли свою місію кращі представники цього фаху. Так думаю і я – звичайна сільська вчителька. Не раз впродовж 43-х років викладання у технікумі, а потім коледжі розмірковувала над питанням, як потрібно навчати дітей так, щоб українське слово для них стало найдорожчим. Щоб коли виростуть, «боліло» б їм українство по Італіях, Португаліях – скрізь, куди б не закинула їх доля. Щоб «Журавлі» Богдана Лепкого будили у зболених душах гіркі роздуми: «Чуєш, брате мій...» Але маю тверду впевненість, що ми, наша мова і наш народ житимемо. Бо хіба дарма стояли на Майдані наші діти, хіба даремно тримають наші хлопці оборону на Сході? У народі кажуть: «Говорити – не плуга перти». Неправда! І плуг, і слово часто дають однаковий результат: готують ниву до засіву. І щоб вродило, потрібно не раз поле виорати... Але й тоді нема впевненості, що вродить не кукіль. Хіба думав коли-небудь Іван Нечуй-Левицький, що мова Голохвостого, яку він колись у творі виставив на посміх, стане для сучасних українців майже мовною нормою?

– *Дійсно. Як цьому можна протидіяти?*

– Мабуть, так, як співає Святослав Вакарчук: вчити «...Маму вірно любити»... Показувати студентам красу українського слова, навчати відшукувати найпотрібніші, найточніші означення. Щоб не зводили вони все до «круто», «класно», «кльово» і тому подібного. На мою думку, найбільша наша біда – мовна дворушність... На роботі державною, бо вимагають, а вдома, на вулиці у кращому випадку суржиком, а то й російською. Не було б цієї дворушності, не було б проблем на Донбасі і в Криму. Треба віміти пишатися своїм, не зневажаючи надбань інших. І бути самим собою. Бо «...силіконові губи не скажуть правди, силіконові груди не згодують дитя, силіконове серце не буде боліти, у душі з силікону нема співчуття». Вистраждати! Вистояти! Іншого шляху у нас нема.

– *Нещодавно прочитала чудову книгу «Мирогоща» Марії Солдатюк та Любові Пшеничної. Це просто унікальне видання про рідний край [108].*

– Так. Марія Степанівна – учитель історії за професією – та краєзнавці, письменники Любов та Микола Пшеничні зробили спробу з'єднати в одне ціле напрацювання археологів, спогади односельців, різні документальні свідчення про це село та його мешканців, а тому вийшла прекрасна книга.

– *Я з вдячністю згадую своїх шкільних наставників у Мирогощанській середній школі: вчительку математики Ніну Миколаївну Фенюк, нашого директора школи й учителя фізики Миколу Григоровича Шведа, учительку української мови та літератури Тетяну Іванівну Білоус та інших педагогів, які свого часу немало зробили для мого становлення як особистості. А ще першу вчительку у Липенській початковій школі – Ірину Йосипівну Корнійчук.*

– О! Ірина Йосипівна була незвичайною вчителькою, а, як-то кажуть, від Бога, – згадує Надія Миколаївна. – Взагалі, те, що я стала педагогом, активною була у школі, в університеті, а потім, навчаючи студентів, ще й долучалася до участі в художній самодіяльності, – це заслуга, насамперед,

моєї першої вчительки. Оскільки музичних інструментів тоді у школі не було, то музичний супровід йшов під «язик». Та навіть у таких неймовірно складних умовах вона максимально віддавала своїм учням любов і натхнення.

Світлини з конкурсного свята «Юна україночка» у Липенській початковій школі

Буваючи у селі Липа, щоразу переконуюся, яку велику справу роблять теперішні вчителі і педагоги-ветерани Липенської початкової школи Галина Василівна Манелюк, Валентина Миколаївна Тарасенко, завідувача філією Мирогощанської ЗОШ І-ІІІ ст. в селі Липа Людмила Антонівна Хіц та ін., фахівець з питань культури молоді та спорту Мирогощанської сільської ради Ганна Дмитрівна Клепач. У кожній дитині від народження закладене щось прекрасне та чисте, яке вона повинна примножити і пронести крізь усе життя. Школа та родина – невичерпна криниця для зростання дітей всебічно розвиненими особистостями. Як і сотні наших земляків, я вдячна педагогам за їх невтомну творчу працю, завдяки якій сільська школа стала прекрасним осередком освіти й культури.

2018

Голова РМО викладачів української мови та літератури Ангеліна Хомула: «Навчаємо студентів бути патріотами»

Проблема національно-патріотичного виховання української молоді є надзвичайно актуальною, і провідна роль у цьому відводиться освіті. Щоб юнь стала творцем й гордістю своєї держави, необхідно, аби вона засвоїла духовність, культуру рідного народу, глибоко проинялася його національним духом, способом мислення й буття. Про пріоритети національно-патріотичного виховання у роботі викладачів Криворізького коледжу економіки та управління ДВНЗ КНЕУ ім. В. Гетьмана говоримо з **учителями**

вищої категорії, учителями-методистами А. М. Хомулою, В. В. Фесенко, О. Г. Тітовою. Ангеліна Миколаївна – голова регіонального методичного об'єднання викладачів української мови та літератури.

– Бути патріотом – це духовно піднятися, усвідомити в Батьківщині безумовну цінність, що їй притаманна, приєднатися до неї розумом і почуттями, – розповідає Вікторія Володимирівна. – Чим раніше молода людина зрозуміє, що вона з України, щораніше вона пізнає нашу історію, традиції, звичаї, обряди – то швидше ми виховаємо патріотичну людину. Тому так важливо, щоб наші учні та студенти зростали національно свідомими громадянами України, справжніми патріотами й захисниками рідної землі, духовно багатими особистостями, морально зрілими людьми.

– Які форми патріотичного виховання студентства використовують у роботі викладачі коледжу?

– Насамперед інформаційно-масові. Це вечори, дискусії, вікторини, подорожі до джерел рідної культури, історії держави та права. А ще діяльнісно-практичні – екскурсії, свята, драматизації. Широкі можливості для патріотичного виховання надає участь студентів у гуртках, клубах, фестивалях, виконання ними індивідуальних завдань, зокрема доручень, творчих завдань, написання звітів. Пропонуємо відвідування музеїв, галерей, виставок, використання тематичних стендів тощо. Крім того, ніщо краще не виховує за власний приклад викладача, тому часом варто просто задушевно поспілкуватися зі студентом. Важливо те, що у коледжі створена система організаційних, методичних, виховних заходів, спрямованих на формування у студентської молоді стійких патріотичних ідей, відродження коренів національної минувшини: історії, державності, духовності. Адже без кореня гине все живе. Корінь людського зростання – у пам'яті, духовній культурі, національній гідності.

– Розкажіть про окремі заходи, які найбільше припали до душі та викликали патріотичні почуття як у вас, так і у студентства.

– Метою проведення ток-шоу «Патріотизм – це актуально?» було навчити молодь уболівати за сьогодення й майбутнє своєї держави, сприймати її такою, яка вона є, – ділиться досвідом роботи Ангеліна Миколаївна. – А ще потрібно формувати у собі всебічно розвинену особистість, щоб власними вчинками створювати та відроджувати Україну. Під час підготовки до заходу

студентами було проведено невеличке соціопитування, щоб з'ясувати, як вони розуміють значення слова «патріот», чи вважають себе такими, чи знають імена українців-патріотів. Не менш важливо зрозуміти, чи пов'язують студенти своє майбутнє з Україною і наскільки важливо для них бути патріотом. А епіграфом до заходу взяли слова видатного українця Василя Сухомлинського: «Любов до Батьківщини і любов до людей – є два швидких потоки, які, об'єднуючись, утворюють могутню ріку патріотизму».

– Дуже цікаво. Мабуть, обговорення таких важливих питань нікого з молоді не залишило байдужим?

– Дійсно, учасники ток-шоу жваво дискутували з питань, пов'язаних з темою заходу, обговорили два проблемних кейси, висловилися щодо зафіксованих на дошці понять, які асоціюються в учасників з патріотизмом. А наприкінці студенти побудували модель патріотизму у вигляді будиночка. Крім дискусії, всі учасники ток-шоу відвідали дві віртуальні екскурсії-презентації «Видатні постаті Дніпропетровщини» та «Невідомі місця Кривого Рогу», які розширили світогляд студентів, показали рідний край у привабливому та невідомому їм раніше ракурсі. І, звісно, що дійшли до висновку: патріотизм – необхідна складова частина у формуванні особистості.

– «Болять» студентам трагічні сторінки нашої історії? Такі як голодомор 1932-1933 років, трагічна загибель студентського куреня під Крутами сто років тому...

– І про це говоримо. Метою реквієму в пам'ять про 33-й рік було як вшанування пам'яті безвинно замучених голодом та політичними репресіями людей, так і виховання у студентів особистісних ресурсів громадянина України та патріотизм. У світі не було зафіксовано голоду, подібного тому, що випав на долю однієї з найродючіших країн. У радянській історії вважалося, що 1933-й був найсприятливіший для економічного зростання. А навесні цього ж таки року в Україні помирало від страшного голоду щодня – 25 000 людей, щогодини – 1000, щохвилини – 17 українців. Всього жертвами голодомору, за неповними даними, стало від 7 до 10 млн. чоловік, з них – 3 мільйони – діти.

– Як без стихій, без засухи, без іноземного нашествя все то могло статися на нашій хліборобній Україні, яка до того була житницею Європи?

– На ці питання й намагалися дати відповідь учасники заходу-реквієму. Використані матеріали з документальної хроніки, слайд-шоу, музичні твори вражають трагізмом і болем. Слова українських поетів вкарбовуються в пам'ять:

...То був страшний, навмисний злочин. Такого ще земля не знала. Закрили Україні очі І душу міцно зав'язали.	Здичавіла українська хата. Мерцями всіялося поле. Ні хрестика і ні могили. То був такий навмисний голод. Чи, Боже, й Ти вже був безсилий?
---	---

Студенти коледжу були вражені глибиною розкриття теми заходу, вони зрозуміли, що пам'ять – нескінченна книга, в якій записано все: і життя людини, і життя країни.

Викладач О. Г. Пиріжок зі студентами готуються до проведення заходів

– *І через роки жахливо ступати болочими стежками страшної трагедії...*

– Ми не маємо права забувати свою історію. Вшановуючи героїв Крут, провели зі студентами кінолекторій. Звучали рядки із віршів українських поетів Миколи Луківа та Павла Тичини, присвячені подвигу української молоді – студентам та гімназістам, які 29 січня 1918 року прийняли нерівний бій з армією Муравйова біля станції Крути. Ця битва – символ нескореного духу нашої нації. Подвиг українських юнаків під Крутами, що своєю кров'ю окропили святу землю в боротьбі за волю України, навічно залишиться в історії як символ національної честі. В рамках кінолекторію студенти переглянули фільм «Незалежність. Григорій Піпський» про події тих часів. Цей фільм було знято каналом СТБ до 26-ї річниці незалежності України, однак більшість студентів подивились його на нашому заході вперше. І знаєте, на очах багатьох з них були сльози.

– *Що розповідаєте студентам про визначні місця Дніпропетровщини?*

– Насамперед проводимо заочні екскурсії, щоб студентам захотілося поїхати та побачити ці визначні місця на власні очі. Бо Дніпропетровщина має багато мальовничих та гарних місць. У найвідоміших курганах (Чортомлик і Товста Могила, IV ст. до н. е.), розташованих неподалік міста Нікополь, знайдені шедеври давнього прикладного мистецтва. Студенти, використовуючи відеопрезентації, розповіли про сім чудес Дніпропетровщини: Томаківський водоспад, Кодацьку фортецю, Половецькі баби, Новомосковський Троїцький собор тощо. Глядачів заворожили пісні, які співали наші дівчата про калину та рідний край. Розповіді були підкріплені яскравим язичницьким танцем, який передавав дух предків, та колоритним козацьким гопаком.

– *Квест-технології у роботі використовуєте?*

– Наприклад, проводили квест-гру «Україна – єдина країна». Метою заходу було якнайяскравіше показати побут, культуру, мистецькі традиції України. Знання пам'ятних місць Дніпропетровщини показало, що молодь цікавиться історією та географією рідного краю. Разом з учнями шкіл Кривого Рогу студенти коледжу розповідали легенди, відгадували загадки, виконували

народні пісні. Спільне виконання пісні на слова Тараса Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий» вразило глибиною почуттів студентів.

– *Здається, що й сама відчула цей порив... А це хочу сказати, пані Ангеліно, що колись давно, на перших літературних читаннях для школярів міста, я була зачарована вашим виконанням українських народних пісень. І подумала тоді, що це так прекрасно, коли в учителя мови та літератури є хист не лише писати і декламувати вірші, але й так душевно заспівати пісню.*

– Дякую. Під час квесту слухали ми також записи пісень у виконанні відомих українців: Дмитра Гнатюка, Квітки Цісик, Анатолія Солов'яненка. Цей захід підтвердив думку, що виховання патріотизму в студентської та учнівської молоді можливе також в ігровій формі.

Про те, як у коледжі проводять місток між українським визвольним рухом у минулому й теперішніми подіями на сході України ведемо мову з **головою циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін та головою правління «Жіноча сотня м. Кривий Ріг» Оленою Григорівною Тітовою.**

– Нещодавно наші студенти зустрічалися з волонтерами із Криворізького координаційного центру допомоги бійцям АТО, – розповідає пані Олена. – Волонтери цього центру є постійними гостями нашого навчального закладу. Вони розповідають про події, що відбуваються в зоні воєнного конфлікту, про героїзм наших бійців, кіборгів, незламних захисників Батьківщини, справжніх патріотів. Зазначу, що у кожній академічній групі коледжу створено свій координаційний центр. Волонтерський рух набув розквіту в Україні з 2014 року. Головна його мета – підтримати учасників АТО, членів їх сімей як матеріально, так і психологічно. Студенти коледжу постійно долучаються до волонтерського руху: допомагають бійцям теплими речами, медикаментами. У вересні 2015 від педколективу відвозили бійцям кровозупиняючу губку та ізокаремат. Ось і нещодавно зібрали медикаменти та при посередництві волонтера Дениса Неділька відправили їх до дніпровського госпіталю. Він уже не раз возив туди зібрані речі та медикаменти, допомагав зробити ремонт у шпиталі коштом громади.

На одній із світлин можна побачити, як до першої річниці "Небесної сотні" у коледжі організували виставку-інсталяцію за ініціативи викладача Людмили Іванівни Єгорової. Тоді в інших навчальних закладах навіть боялися про ці події говорити вголос, а не те, щоби робити виставки.

«ДГ», 2018

Керівник етнографічного музею гімназії № 95 Олена Трофименко: «В "Українській світлиці" навчаємо школярів любити українську мову і знати історію Криворіжжя»

У 2018 переможцем міського конкурсу музейної роботи «Виховуємо нащадків-патріотів» визнано етнографічний музей «Українська світлиця» криворізької гімназії №95 та його керівника, вчителя-методиста, відмінника освіти України, учителя української мови та літератури О. В. Трофименко.

Олена Володимирівна своїм ентузіазмом та готовністю підтримати, надихає учнів на нові здобутки. Її учениця Настя Бондаренко, стала призером міського літературного конкурсу «Їх іменами названі вулиці» та переможцем міського етапу обласного конкурсу «Собори наших душ» у номінації «Література». Вікторія Смушок, Поліна Нестерова та Дар'я Кузьменко розкрили власні таланти на міському конкурсі-захисті творчих робіт «Проба пера». Валерія Заярна - переможниця міського етапу Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості, присвяченого Шевченківським дням, призер міського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт «Історичні читання». Вона посіла друге місце в обласному турі до 100-річчя Української революції.

Завдяки О. В. Трофименко ми також доторкнулися до історії Криворіжжя у музеї криворізької гімназії №95. Чого тут тільки не побачили! Козацькі шаблі та пістолі, речі стародавнього українського вжитку, серед яких вишиті рушники та сорочки, картини з сюжетами доби козаччини.

– Етнографічний музей «Українська світлиця» ми розпочали створювати з 1995 року, – розповідає Олена Володимирівна. – Згодом був утворений комплекс, що зайняв три кімнати. У кабінеті українознавства збиралася відповідна література, розміщувалися науково-дослідницькі роботи наших гімназистів. Інша музейна кімната була виділена для збирання речей побуту. Пізніше відкрили експозицію «Народознавство у сучасному декорі». Ще в одному приміщенні – кімнаті дитячої творчості – збираємо речі, які виготовлені руками наших учнів. Тут багато вишивок, писанок, виробів з бісеру, є картини з петриківським розписом. Щороку для п'ятикласників, які приходять навчатися до гімназії, проводимо екскурсії до нашого музею. Однак мало зібрати експонати і показати їх школярам. Потрібно долучити молодь до створення подібних прекрасних речей у народному стилі.

– У музеї багато речей, які пов'язані з козацтвом. Як ви їх збирали?

– 2016 року ми відкрили залу «Козацької слави», і робимо акцент на тому, як розвивалося козацтво на Криворіжжі. Вільні поселення козаків були як у Жовтих Водах, так і південніше Кривого Рогу: на місці теперішнього Широкого, Новолатівки. А шляхи з південних поселень до північних і навпаки йшли через наші землі. Так що козацтво певною мірою торкнулося і Криворіжжя. Експонати для цієї зали нам надали козаки Інгульської паланки, а також генерал козацтва, очільник українського громадського об'єднання «Всеукраїнський лицарський Орден православних козаків ім. Івана Сірка»

Юрій Іванович Засядьвовк. Тут і шаблі, і пістолі, і булава, і репродукції багатьох картин дніпропетровського художника-баталіста Сергія Чайки.

Учителі гімназії співпрацюють з Центром дитячої та юнацької творчості. У цій залі багато робіт зі стендового моделювання, які виконані нашими гімназистами під керівництвом Юрія Ващенка. Коли відкривали цю залу, Юрій привіз і подарував панораму «Козацький кіш». А ще надав для користування багато речей: стремена, пуга для коней, уламки викопаних археологами ножів. Коли в Кривому Розі проходив Всеукраїнський семінар зі стендового мистецтва, то ми демонстрували й роботи Ю. Ващенка.

О. В. Трофименко (праворуч) та директор гімназії № 95 А. І. Шепілко в «Українській світлиці» зі студентами фізико-математичного факультету КДПУ

– *Бачимо у галереї козацтва низку гарних картин. Як вони до вас потрапили?*

– Ці картини подаровані музею ректором педуніверситету. Картина «Думка» – дипломна робота студентки магістратури Євгенії Омельницької, «Згинуть наш вороженьки» – Ольги Злобіної, «Козак Мамай» – Яни Гриценко, «Іван Сірко» – Віктора Логвина. Є цінна картина криворіжця Георгія Хрієнка. Цього року відзначатимемо його ювілей, а тому вирішили з гімназистами підготувати науково-дослідницьку роботу про славний рід Хріїв (Хрієнків), який відомий у наших краях з кінця XVII століття.

Історія – суворий свідок того, що народи, які не шанували своїх традицій, історії та пам'яті, назавжди зникли або асимілювались. Бо народ, який не знає, не шанує свою історію і культуру, не має майбутнього. Ми повинні пам'ятати, що тут, на цій землі, наш родовід, наше домашнє вогнище, материнська пісня, батьківське поле – найбільші святині в людському житті. Тож бережімо й примножуймо багатства рідної землі.

«ДГ», 2018

Доцент Наталя Мельник: «Животворче слово Лесі Українки будить національну свідомість українців»

У Криворізькому педуніверситеті зі спектаклем за творами Лесі Українки побували актори Дніпропетровського академічного музично-драматичного театру імені Т.Г. Шевченка. Вілен Головка – постать добре znana не лише в театрах України, а й поза її межами. Загальновідомо про всебічну обдарованість провідного майстра сцени, про три його іпостасі – акторську, режисерську та театрального імпресаріо. У репертуарі актора є чудові постановки за творами класиків української літератури, зокрема Тараса Шевченка.

– Драматична поема Лесі Українки «На полі крові» пропонує нестандартний погляд на історію зради Іуди, – розповів після спектаклю Вілен Головка. – За апокрифічною версією, на яку спиралася поетеса, зрадник, продавши Христа, не повісився, а купив за отримані гроші клаптик неродючої землі біля Єрусалима. Леся Українка змальовує зустріч Іуди і Прочанина на цій території та їхню бесіду, яка переходить у філософську морально-етичну дискусію. На основі самоаналізу Іуди, його переконань досліджується анатомія зради, трагедія людини, нездатної піднятися до висот духу. До якого б самозахисту не вдавався Іуда, виправдати зраду неможливо. А які паралелі з сучасністю можна провести! Як тільки Ющенку не кричали «Осанна»! А потім його соратниця Юля й зрадила. Цей спектакль про всесвітню заздрість. Як актор, я маю розкрити позицію Лесі Українки у цьому творі. Але й додати своє. Нас надзвичайно тепло приймали з цим спектаклем у Луцьку на святкуванні ювілейної дати, пов'язаної з поетесою.

Від студентства та викладачів університету привітала акторів кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української та світової літератури Н. Г. Мельник (на фото).

Ми поспілкувалися з Наталею Георгіївною про те, як навчати молодь літератури засобами театрального мистецтва.

Н. Г. Мельник закінчила Криворізький державний педагогічний інститут за спеціальністю «Українська мова та література», з 2005 року й донині очолює в університеті кафедру української та світової літератури. Кандидат філологічних наук, доцент. 2001 року захистила дисертацію з теми: «Етико-естетичні засади соціально-побутової пісні» зі спеціальності: фольклористика. Досліджує проблеми національної ментальності та їх відображення в українському фольклорі, опублікувала понад 40 наукових статей та методичних посібників.

– Вілен Романович Головка охоче навідується до вузів, спілкується зі студентами та викладачами, – говорить Наталя Георгіївна. – Зокрема, в Криворізькому педагогічному актор і режисер-постановник побував уже двічі. Першого разу – із моноспектаклем, а нині з акторським колективом. Актор ніколи не базується на одному тексті. Він долучає й інші твори, які стосуються цієї теми. І сьогодні ми побачили і почули такий ідейний мікс, який змушує

замислитися над питаннями, які є вічними. Ми ще раз із акторами «прожили» цей твір і впевнилися в тому, наскільки сучасною є Леся Українка. Серце почало калатати на початку вистави, так до її закінчення і не заспокоїлося. Зараз можна багато говорити про наш час, про те, як складно живеться. Як багатьом людям не до понять "добро" і "зло", "злочин" і "кара", "вірність" та "зрада", "злочин" і "спокута". Але якраз за допомогою поетичного слова і потрібно будити у людях національну свідомість, навчати української мови. Декорації на сцені аскетичні, але скільки тут енергетики, скільки наснаги, пережитого! Така постановка просто не може не вразити, не зачепити за живе.

«ДГ», 2016

Письменниця Оксана Забужко криворізьким студентам: «Сучасники недостатньо розуміють масштабність нинішніх подій»

Від криворіжців іноді доводиться чути грікі докори, що немає демократичних змін у країні. А дехто відчуває і повне розчарування. Ось, мовляв, не було б Майдану, не було б падіння добробуту народу, Крим би Росія не анексувала, війни на сході України не було б, численних смертей військових і мирного населення ... З одного боку, нібито і так. І війна є, і анексія, і нові високі тарифи... Але все ж таки як змінився український народ в період від Євромайдану до АТО і на сьогодні? Може, ми не розуміємо важливості епохи, в якій живемо? Відповідь на всі ці питання намагаються дати не лише політики, але й сучасні українські письменники.

Вперше 2015-го побувала у Кривому Розі і виступила перед криворіжцями в актовій залі Криворізького державного педагогічного університету живий класик української літератури Оксана Забужко. Зустріч проходила в рамках туру письменниці східними областями. Планувалися надалі зустрічі в Запорізькій області, в Маріуполі, в тому числі з учасниками АТО.

– У нашому навчальному закладі непересічна подія, – сказав, відкриваючи зустріч, професор Я. В. Шрамко. – Оксану Забужко справедливо вважають чи не найпопулярнішим сучасним українським письменником у світі. Немає навіть потреби називати всі регалії, її скрізь знають за іменем і прізвищем. Живий класик української літератури представить власне бачення нинішньої ситуації, ролі і призначення літератури. Презентація в місті проекту Оксани Забужко «Літопис самовидців: Дев'ять місяців українського спротиву» разом із упорядником збірника, журналісткою Тетяною Терен стала можливою завдяки підтримці Об'єднання відповідальних громадян, ПАТ «ArcelorMittal Кривий Ріг» і видавництва «Комора».

Виступаючи перед студентами і викладачами, письменниця представила власне бачення нинішньої ситуації, ролі і призначення літератури. Оксана Забужко читала власні твори, відповідала на питання, час від часу цитувала англійською.

Письменниця Оксана Забушко у КДПУ презентує «Літопис самовидців»

– *У чому сенс видання збірки «Літопис самовидців»?*

– У мене визріла ідея створити таку збірку, тому що побачила, як зароджується нова українська література. У цьому збірнику написала передмову. Авторами виступили понад 150 осіб, серед яких як відомі літератори, блогери, журналісти, так і анонімні мережеві «ніки». Їх всіх об'єднало те, що вони були живими свідками і учасниками драматичних подій новітньої української історії, і всі їхні думки і почуття, оцінки і пошуки смислів зафіксовані в режимі «ввімкненого спостереження». Важливим критерієм добору матеріалу була його розповсюдженість і присутність живої емоції. На сьогодні вийшло друком багато книг про Майдан. Але переконана, що цей збірник буде одним з кращих. Зараз Інтернет стає інструментом фіксації оцінок і смислів, тому намагалися зловити історію в момент її створення і передати це відчуття читачеві книги. Відомо, що основне призначення культури – фіксувати пам'ять, лікувати суспільство від амнезії. Читання збірника нелегко дається, тому що заново проживаєш події, які відбулися. Охоплено період від листопада 2013 року до серпня 2014-го року. Масовий опір українського народу темній силі, яка рушила на нас з півночі, можна порівняти хіба що з бурхливою реакцією організму на інфекцію. Цей опір поширювався, як вогонь соломкою. Пробувши в цій інформаційній хмарі дев'ять місяців, ми просто не могли не видати збірник, який є своєрідним пам'ятником першого року війни. Але війна триває, і ми її ще не програли.

– *А як щодо прогнозу, що до 2017 Російська Федерація розпадеться?*

– Дійсно, таке моє висловлювання було зафіксоване. Друзі підловили мене за чашкою кави, довелося записати свої припущення на серветці і так все поширили. Що стосується РФ, то так воно і буде. А взагалі-то письменники, якщо вони чогось варті, можуть передбачати майбутнє часом краще експертів та аналітиків. Письменник як в серфінгу може лягти на хвилю, відрізнити справжнє від фейкового. Він бачить живу і самочинну органіку, яку можновладці хочуть нагнути. Тоталітарні режими завжди «їздили по мізках». І в Росії це значною мірою вдалося. Чекіст Путін може пишатися тим, що йому

вдалося завербувати весь народ.

– *Як ставитеся до святкування 70-річчя перемоги над нацизмом?*

– З великою повагою і пошаною ставлюся до ветеранів. Однак, важливо відзначати не велику перемогу, а дату пам'яті і загального примирення. Важливо, щоб держава жила «по-великому». Кожне з святкувань я сприймала трохи не так, як підносилося офіційною владою. Сприймала трагедію окупації і не розуміла, чому ми не можемо просто поминати мільйони загиблих, як це роблять у всій Європі, а змушені шкіритися під бравурні звуки духових оркестрів.

– *Як оцінюєте нинішню ситуацію, ставлення до України в Європі?*

– Минулого року у Польщі вийшла книга – записані зі мною інтерв'ю-ріка польської журналістки. Там я багато говорила про Україну, і навіть рада, що, прочитавши її, поляки змогли більше дізнатися про нашу країну. Сучасники мало розуміють масштабність подій, тому що в людському житті відбивається невеликий шматочок історії. Напевно, що це найбільші зміни з часів Відродження. Вирішуються питання майбутнього цивілізації, коли відбувається відхід від тоталітарних режимів. Можна тільки поспівчувати молоді, яка живе під час великих змін. А взагалі зараз всі процеси протікають набагато швидше.

Європа почала говорити про боротьбу людини проти системи, яка хоче з неї зробити слухняного робота. Сьогодні ми повинні перемогти імперію, яку самі й створили.

– *У чому особливість переходу літератури: паперова – електронна?*

– Паперова та електронна література орієнтовані на різні функції мозку. У майбутньому людина повинна володіти не лише культурою зчитування, але й культурою читання. У молоді звужується простір уваги, тому не утримують в пам'яті довгі речення – «занадто багато літер».

Важливо також зрозуміти, як від електронної літератури перейти до паперової і передати емоції.

Для мене цікавим є питання, як в літературі передавати масові події. Це як у фільмах Довженка на екрані багато людей, «розсип голів». У нього дійсно головним героєм є народ. Коли говоримо про Інтернет, то це схоже на те, щоб багатьом дати на хвилину мікрофон, аби дізнатися про їхні думки.

У літературі все передають через особистості «я-ти», від людини до людини через конкретного персонажа.

– *У чому проблема становлення нинішньої молоді та інтелігенції?*

– Я багато писала про молодь, про формування аристократизму духу. Але проблему бачу в тому, що ще в 30-ті роки українську інтелігенцію знищили, таким чином відрізавши Україні голову. І так вона після цього не відновилася, тому що її постійно винищували. Був сплеск в 60-ті, як рух на право мати свою інтелігенцію. І тільки в четвертому поколінні від інтелігенції можна чекати підйом. Повинна бути безперервна духовна тяглість. Нинішня ситуація – наслідки радянської. Подивіться, як зараз в Криму розправляються з молодими лідерами кримськотатарського

народу. Одних ізолювали, інших залякали, треті стають аморфними. Зараз надії на молодих більше, ніж будь-коли.

Доцент Л. О. Донченко розповіла про те, як у педагогічному студенти вивчають творчість письменниці, подякувала Оксані Забужко за філософське осмислення творчості Тараса Шевченка та Івана Франка.

На літературно-музичному вечорі в Палаці металургів український вокальний дует заслужених артисток України Лесі та Галини Тельнюк виступив з піснями опору, які були створені під час описаних у книзі подій. Вони представили філософські балади, романси, фольк-рокові композиції, ескізи, пісні з елементами медитативної мелодекламації, джаз-року та trip-hop. Прозвучало у виконанні дуету чимало творів Тараса Шевченка та Оксани Забужко.

«ДГ», «УН», 2015

Письменник Юрій Андрухович: «Заявляти про духовне лідерство – це дуже велика претензія»

2015 року до Кривого Рогу в рамках всеукраїнського туру завітав всесвітньовідомий український письменник **Юрій Андрухович** (на фото під час зустрічі у КДПУ). Гість побував з презентацією збірки публіцистики «Тут похований Фантомас», поспілкувався з читачами, зі студентами педуніверситету, журналістами.

Як розповів письменник, нова збірка – це вибрані колонки, що містять статті та есе. Ю.Андрухович щотижня, починаючи з 2010 року, розміщував ці колонки на сайті телевізійної служби новин каналу "1 + 1". За цей час опублікував їх більше двох сотень. Збірка – це вибране з цих щотижневих записів, розташованих у хронологічній послідовності. Автор розповів, що, готуючи збірку, свідомо не вносив змістових коректив, але вважав за доцільне вказати точну дату кожної публікації. І дійсно, прочитавши окремі статті, співставивши дату публікації, можна судити про те, які думки і переживання були автору близькими на той час. Шанувальники творчості письменника мали можливість придбати перевидання «Перверзій» і «Московіади» під обкладинкою «Два романи».

Творчість Юрія Андруховича представляє сучасний рівень європейської літератури. Крім української та російської, Юрій Андрухович вільно володіє англійською, німецькою та польською мовами. Літературні критики класифікували його творчість як постмодерну, хоча сам письменник не повною мірою з цим погоджується.

Чим цікаві його останні твори? У них багато передбачень! Зокрема, про долю нашої країни. Власне, письменника вже давно записали в лідери політичної думки в Україні, хоча він сам на зустрічі з криворіжцями віджартовувався на цю тему. Письменник пригадував, що у Бремені з нагоди

отримання премії Ханни Арендт за політичну думку гостро говорив про неоголошену війну, яку веде керівництво Кремля проти України.

Розпочав зустріч зі студентами Юрій Ігорович із компліментів нашому місту, бо помітив те, що в ландшафті Кривого Рогу частка природи превалює над урбаністичними пейзажами, що у воді в річці синій колір, як у дитячих книжках. І сподівається, що він не хімічно-синій. І про наш незвичайний швидкісний трамвай говорив у бесіді з ведучою Іриною Роїк, співorganizатором візиту письменника разом із «Об'єднанням відповідальних громадян» і «Шелтер Плюс».

Письменник спогадами повертався у творчу молодість, коли тридцять років тому разом з однодумцями сприяв створенню літературного об'єднання «Бу-Ба-Бу» (від Бурлеск – Балаган – Буфонада). Віктор Неборак, Олександр Ірванець та Юрій Андрухович об'єдналися, щоб знайти вербальну аналогію такому мандрівному цирку, де поєднано і веселощі, і сум, і деякий екстрим, щоб будити думку слухачів. Письменник говорив про літературознавців, про останній період творчості, а також проникливо зачитав кілька своїх творів актуальної тематики. Зокрема, вірш «Вольф Мессінг. Вигнання голубів» і публіцистику 2010-го року «Листи в Україну», у тому числі про дивні смакові переваги студентів «Про братів, росіян і братів росіян», у якій багатозначно прозвучала фраза про споживання конини: «Русские братьев не едят!».

– Я й досі не можу вдосталь намилуватися тією фразою. Якби моя воля, то я писав би її отакеними велетенськими літерами всюди, де тільки зміг. Наприклад, на кожному російському танкові, – посміхається Юрій Андрухович.

Цілком природним було питання до письменника:

– *Чи є сьогодні творча інтелігенція духовним лідером і консолідуючим ядром нації?*

– Заявляти про духовне лідерство – це велика претензія. Та й взагалі не можна ставити собі завдання – бути духовним лідером. Як письменник-аналітик, звертаю увагу на той факт, що в пору повсюдного поширення Інтернету створюється горизонталь, де кожен, хто туди увійшов, може стати лідером! Так вийшло, що писати про щось інше я просто не міг. Що важливо, так це те, що потрібно кожному жити по совісті і робити чесно свою справу, – підсумував Юрій Андрухович.

– *Що робити, коли творчість молодих сприймається неоднозначно або не сприймається зовсім?*

– Молоді, яка починає творити, моє побажання: самому багато читати. Причому набагато більше, ніж писати. Хоча б для того, щоб знати: можливо, що вже сказали про це і краще. Особисте ставлення до написаного тобою може бути помилковим. Якщо ж у молодого творця є переконаність, що створене гідно того, щоб про нього дізналися, потрібно не здаватися і розсилати свій твір не в два видавництва, а в тридцять! І тоді шансів, що твір буде оцінено по достоїнству, більше. Пригадую, що в молоді роки за кілька годин міг написати на друкарській машинці десяток сторінок і надзвичайно цьому радіти. Тепер

же часто буває таке, що, просидівши за комп'ютером кілька годин, напишу кілька речень. І вже не так багато радості, як тоді. А взагалі, кожен автор повинен з великою недовірою ставитися до ним же написаного.

– *Про що розповідаєте студентам в європейських університетах?*

– Мене запрошують читати авторські курси. Був, наприклад, курс для студентів німецького університету імені Гумбольдта про вигаданих поетів з вигаданих епох. Студенти спочатку повинні були придумати і описати поетів, а потім написати за них вірші. Вийшла антологія цих творів. І тепер уже спільнота учасників розвивається самостійно. Не вигаданих, а забутих поетів.

– *Як ставитесь до вживання ненормативної лексики в творах?*

– Я порівнюю це з використанням коричневої або іншої темної фарби художником. Як не можна заборонити художнику темну фарбу, так і письменнику не можна заборонити вживання того чи іншого слова. І вже сам письменник визначає доцільність вживання слова в творі.

«ДГ», «УН», 2015

Професор Роман Козлов: «Читайте Франка, шукайте в його рядках себе й ставайте собою!»

27 серпня 2016 вшанували 160-літній ювілей видатного українського письменника, публіциста, вченого, перекладача, громадського діяча Івана Франка. Крім того, у 2016 році спливає пам'ятна дата, пов'язана з постаттю цього визначного українця – 100-та річниця від дня його смерті. Про нове прочитання творів Каменяра розмовляємо з **франкознавцем [96], доктором філологічних наук, професором Криворізького педуніверситету Р.А. Козловим (на фото).**

– *Романе Анатолійовичу, чи поєднує хоч щось галичанина Івана Франка з нашим краєм?*

– У 35 томі найбільшого поки зібрання творів Франка можна знайти таку фразу: «...в степах... тепер... величезні гутні печі глотають у свої пекельні челюсті мільйони пудів дорогоцінного криворізького заліза». Та швидко радити не варто – ця чи не єдина в його працях згадка про наш край належить Софії Русовій. Франко цитує її статтю, дискутує з нею щодо нових і старих явищ у літературі.

Усі ми в школі читали «Борислав сміється» – повість про людей, що живуть у місті, яке зазнало шаленого розвитку через відкриття в ньому родовища корисних копалин. Щось нагадує? Порівняймо лише. Бориславське родовище озокериту відкрили 1853 року, а криворізьку руду – 1866. У 1872 році в Бориславі з'явилася залізниця, у Кривому Розі – у 1884. Уже на початку нового століття в Бориславі видобували 5% світової нафти, а Кривий Ріг за видобутком руди тоді випередив навіть Урал.

Саме життя людей в абсолютно нових умовах і присвятив Франко свій

«Бориславський цикл». Ці повісті й оповідання наші криворізькі вчителі мають подавати по-особливому, бо в них є часточка й нашої історії. Звісно, молодий – ледь за двадцять років – автор горів тоді ідеями соціальної рівності, але загалом доволі точно підкреслював тектонічні ментальні зсуви, спричинені різкою індустріалізацією.

– *Ви захистили докторську дисертацію за творчістю Франка. Такий вибір зумовлений тією самою ментальною близькістю?*

– Частково, але в зовсім іншому ключі. Коли я обирав «героя» для свого дослідження, то висував до його постаті кілька критеріїв. Це мав бути драматург із різножанровим і різнотематичним спадком, а також з теоретичними або критичними працями. Таких в українській літературі небагато. Згодом з'ясував, що на формування світогляду Франка сильно вплинула філософія Канта, від якої і я відштовхувався. Тоді вже іншого «героя» дисертації в мене, на щастя, і бути не могло.

Франка ще називають батьком українського модернізму. Мені здається, що Франкове показове «збереження традиції» правильніше було б трактувати як елітарність у літературі, як «збереження тяглості». Франко ж бо точно розумів: тільки маючи під ногами надійний ґрунт, можна сподіватися на впевнене й безпечне зростання.

Криворіжжя за свою новітню історію пережило чи не найбільшу кількість експериментів – промислових, соціальних і хтозна-яких ще. Новітні техніка, вибухи, міграція, транспорт, освіта та безліч всього іншого створили в місті неймовірну суміш людей і культур. І зараз, щоб не пасувати перед викликами майбутнього, нам дуже потрібен цей ґрунт. Тому-то ми й дошукуємося зараз своєї історії. Маючи такі знання, ми несвідомо відчуваємо відповідальність за те, що отримали в спадок.

– *А відповідальність – ознака елітарності?*

– Справжньої елітарності, не позірної. І тоді є кому боротися з іншими суспільними недугами. От молодого Франка приваблювали соціалістичні, просвітницькі ідеї. Усе ж так просто: дайте людям свободу, озбройте їх знанням – і вони самі розберуться, де правда. Але «люди» виявилися надто розмаїтими, щоб самостійно виробляти більш-менш спільні погляди. У кожного своя правда, особливо коли йдеться про рідний кожух чи клопоть землі. У свої 35 Франко з одностудійцями заснує політичну партію, щоб представляти в сеймі інтереси українських селян і містян. Та не судилося – надто жорстка була політична боротьба і надто пасивними були виборці.

– *Його твори, схоже, потребують нового прочитання?*

– Так. Хоча достатньо було б «уважного», яке одразу ж стане новим. Три роки тому відомі франкознавці (є така ціла галузь – франкознавство) зібрали свої роздуми про те, як же саме читати його твори, у книзі «Франко. Перезавантаження». Читайте Франка! Не обов'язково для франкознавства, але визначально для себе. Шукайте в його рядках себе – і ставайте собою.

«ДГ», 2016

Корона сонетів письменника Віктора Гриценка

Творча зустріч з відомим поетом, прозаїком, перекладачем, членом Національної спілки письменників України Віктором Гриценком – особлива подія для шанувальників українського слова. Віктор Васильович лауреат обласної літературної премії ім. І. Сокульського, дипломант конкурсу «Коронація слова», автор трьох десятків поетичних збірок, «Криворізької хрестоматії». До своєї першої книжки він йшов сімнадцять років. Можливо ще й тому так довго, бо ніколи не писав ні про партію та її керівну роль, ні про робітничий клас, ні про велику дружбу народів. Перша книжка вийшла як «самвидав» вже тоді, коли працював редактором газети.

На вечорі з поціновувачами поетичного слова Віктор Васильович презентував нові видання 2018 року «Сага про словесні перелогі» та «Моя антологія світового сонету». Звучала чудова лірика, патріотичні та філософські поезії як у виконанні самого автора, так і організаторів зустрічі, читачів.

В. Гриценко подав у «Сазі» вінок вінків сонетів, сонети, рубаї, ронделі. До речі, літературознавець Ольга Слоньовська, професор Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, відгук якої передбачливо відшукали і зачитали бібліотекарі, зазначає, що наразі в Україні творців такого складного і водночас надзвичайно цікавого жанру як вінок вінків сонетів аж двоє: Ярослав Черногуз і Віктор Гриценко, чий творчий доробок заслуговує широкого пошанування як високохудожній філософський текст і претендує на те, щоб посісти вагоме місце у світовій ліриці. У книзі є осмислення ліричним героєм власного життя, долі свого народу, місії поета, вічних істин людської цивілізації.

Власне моє знайомство з творчістю Віктора Васильовича розпочалося ще в 94-му, з часу роботи вчителем у Криворізькому Жовтневому ліцеї. Віктор Гриценко, маючи за плечима чималий досвід журналістської роботи у криворізькому «Сільському трудівнику», викладав у ліцеї українську мову та літературу. Скажу чесно, не завжди ліцеїсти та їхні батьки розуміли, чому так необхідно молоді мати критичне мислення і власне бачення піднятих у літературних творах проблем, не обмежуватися для високої оцінки близьким до тексту переспівом твору чи критики. Спілкуючись з окремими випускниками, яких навчав Віктор Васильович, зокрема й з власними дітьми, переконуєшся в тому, що зерна творчості, зронені вчителем у дитячі душі, з часом проростають і дають добрий врожай. Тоді захопилася, насамперед, його політичним детективним романом «Тіні Іскаріота», що саме в той час був надрукований. А вже пізніше оцінила красу поезій у збірочках «50 закоханих», «Терновий вінок», «Двадцятий вік» та інших.

– Вікторе Васильовичу, письменники майже завжди з пошаною відгукуються про своїх учителів. Знаємо, що і ви вдячна людина.

– Насамперед, з теплою згадує дніпропетровського поета Михайла Чхана, який після нашої незабутньої зустрічі переконав мене, тоді ще молодого слюсаря «Південмашу» писати українською. Михайло Антонович підтримував мене й тоді, коли навчався в університеті. Він познайомив мене з поетами і з поезією, навчав, як потрібно перекладати твори з однієї мови на іншу. Пам'ятаю, коли написав баладу про Веселі Терни, то Михайло Антонович навіть жартома запропонував мені помінатися творами. Тоді я й зрозумів, що можу створити щось гідне уваги людей. Разом з тим, коли я збирався стати філологом, Михайло Антонович мене довго відраджував, говорив, що справжній поет у наших умовах завжди битий. Нашій щирій дружбі з Михайлом Чханом не завадила й двадцятилітня різниця у віці.

Не забути й шкільної вчительки Олександри Іванівни, яка перевіряючи шкільні твори, розгледіла у мене іскру божу і сказала, що з таких як я виходять журналісти чи письменники. Традиційно вважається, що письменник і вчитель-словесник мають дивитися набагато далі. Хоча, можливо, вони й не встигнуть побачити своє творіння, бо часом лише через десятиріччя починає позначатися у душі вже дорослої людини те, що посіяв своєю книжкою письменник або на уроці вчитель. А, можливо, добре і мудре, яке і робить людину людиною, ніколи не зійде, заглушене бур'яном: вихованням вулиці або вовчими законами суспільства.

Зрештою, усіх учителів й не перелічити. Коли переклав чи, може, правильніше сказати переспівав твори Омара Хайяма, то надіслав свою працю на прочитання письменникові Дмитру Павличку. У відповідь отримав листа, у якому він написав, що над окремими рядками мого перекладу він «захмелів». Не буду приховувати, що й я захмелів від такої похвали. Пізніше насмілювався, надіслав письменнику книжку своїх сонетів та написав, що у цьому жанрі вважаю Павличка своїм учителем. У відповідь дізнався, що я «поет від Бога», однак своїм учнем класик мене не визнав.

Я й сьогодні весь час навчаюсь. Прочитав якось про ронделі - старовинну французьку віршовану форму з обов'язковим повторенням у строфі одних і тих самих рядків у певному порядку, яку часто любив використовувати молодий Павло Тичина. Спробував й собі. Вийшло, написав до тридцяти ронделів, а далі зупинився: треба ще щось нове шукати. Перед тим, як написати «Сагу про словесні перелогі», почув про вінок вінків сонетів і вирішив спробувати й собі написати.

– *Корона або вінок вінків сонетів. Наскільки важко було здійснити цей творчий задум?*

– На той час у мене вже було створено понад 600 сонетів, а серед них п'ять вінків сонетів. Тридцять два дні, протягом яких творив свій вінок вінків, були днями важкої і надривної праці думки, пошуку слова. Зміст книжки - то сам поет. Тому важливо не фальшивити у власних творах. Вінок сонетів - це старовинний ліричний жанр, який має строгу будову. Вірш складається з чотирнадцяти рядків: найчастіше з двох чотиривіршів з перехресним

римуванням та двох тривіршів з усталеною схемою римування. Така форма сонету усталена ще у XIV столітті італійським поетом та раннім гуманістом Франческо Петраркою, чимало прекрасних творів якого я переспівав українською та подав, зокрема, у "Моїй антології світового сонета". Майстерні рядки сонетів є в українських класиків Лесі Українки, Івана Франка, Максима Рильського, Дмитра Павличка та інших поетів. Сонети, як зазначає Ольга Слоньовська, є взірцем інтелектуальної лірики.

Вінок сонетів – це складна композиція, що утворюється з 14 сонетів. Перший рядок кожного наступного сонета є повторенням останнього рядка попереднього. А завершується цикл п'ятнадцятим сонетом, так званим магістралом, який укладений послідовно з перших рядків усіх попередніх сонетів. Так от при створенні корони сонетів, так званого вінка вінків сонетів, кожен магістрал стає сонетом корони. І п'ятнадцятим створюється магістрал із віршів-магістралів. У цілому в короні небагато-немало – аж 211 сонетів.

– *Про що дізнаємося з вашої «Антології світового сонета»?*

– До збірки ввійшли найкращі, на мою думку, твори понад 100 сонетярів різних віків у моєму художньому перекладі. Зокрема, тут є сонети Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарки, Джованні Боккаччо. Це моє сприйняття цієї поезії і намагання передати її красу, тут, перекладаючи, втілив і власні думки.

– *З яких мов перекладаєте, чи як ви кажете, переспівуєте?*

– З польської, німецької, російської. Омара Хайяма пробував перекладати буквально, і дійшов висновку, що деяких поетів великими зробили перекладачі. Коли читаєш підрядковий переклад, не видно таланту автора, його образності, кмітливості, гостроти розуму. На мою думку, і Расула Гамзатова також «зробили» російські та українські перекладачі.

Тривалий час я захоплювався японською поезією.

Зараз часто говорять, що ми «йдемо до Європи». Так от я хочу застерегти молодих поетів, що в сучасній європейській поезії нема ні Шекспіра, ні Данте, ні Петрарки. Привертаю увагу до виважених і затребуваних віками форм віршування: сонети, рубаї, ронделі. Цих форм я дотримуюся насамперед. Тому не варто бездумно переймати сучасну європейську поезію. Поезія народилася з пісні і звичай має бути римованою, хоча й сам маю неримованого вірша. Не сприймаю як новизну написання віршованих рядків без розділових знаків.

Надзвичайно цікаво розповів Віктор Васильович у віршах про те, хто такий поет від Бога і з чого починається письменник. А ще як митцю здолати хвилини розпачу, коли здається, що зерно, кинуте в рілло не проростає.

Кажуть, що письменник не той, хто пише, а той, кого читають. Судячи з виступів криворізьких журналістів та поетів Володимира Стецюка, Олега Пономарьова, Івана Найденка, з відгуку професора Ольги Слоньовської, можна стверджувати: до митця Віктора Гриценка визнання прийшло.

«ДГ»

Студентка Ірина Мельник: «Поезії Інни Доленнік надихають»

У «Літературній вітальні» бібліотеки Криворізького педагогічного університету відбулася зустріч студентів, викладачів і співробітників бібліотеки з поетесою, членом Асоціації криворізьких літераторів Інною Доленнік (*на фото*). Вона розповіла про творчу діяльність у складі криворізького арт-клубу «Скринька Пандори», поділилася думками щодо культурного життя міста.

Інна Доленнік живе і працює в Кривому Розі. Вона – випускниця Криворізького педуніверситету, член Асоціації криворізьких літераторів з 2002 року. 1998 року у видавництві «Пороги» вийшла російською її перша книга віршів «Ступени - високи», а дві наступні книги «Иносказания» і «Знаки внимания» побачили світ вже у криворізькому видавництві в 2005 і 2010 роках. Випустити збірку «Знаки внимания» Інна змогла завдяки перемозі в конкурсі «Народжені в Кривому Розі» та гранту за цю перемогу. Літератор працює над підготовкою до видання книги віршів для дітей.

– Пронизлива філософська лірика різноманітної тематики, її глибина, відкритість, реалістичність, іноді навіть трагізм, тонкі відчуття віршованого слова, глибина переживань і майстерність їх зображення – все це вирізняє творчість Інни Доленнік, однієї з кращих криворізьких поетес, – розповідає директор бібліотеки Криворізького педуніверситету, кандидат філологічних наук, доцент Ганна Віняр. – Зустрічі з кращими криворізькими письменниками у «Літературній вітальні», їх твори знаходять емоційний відгук у серцях студентів – майбутніх учителів. Виразна і емоційна декламація Інни Олександрівни захопила аудиторію з першого ж прочитаного твору.

Про що її поезії? Про доброту, чесність і порядність, про щиру і ніжну любов, про відповідальність за себе і близьких. У прозі важко говорити про поезію, але все ж. У вікні вона бачить не лише, як юна мама навчач ходити дочку, але й як від них струмує та обіймає усіх навколо світло. А далі вже з гіркотою і болем пише у вірші про той день, коли вона, дочка, улюблену маму навчала ходити після важкої хвороби. І вона відчула себе маминою мамою... І тоді ... дочернее с материнским, соединяясь, стало единым полем любви вселенской.

Як важливо людині навіть в хвилини відчаю не втрачати надію!

А ще Інна пише про любов між чоловіком і жінкою. Про те, що жінка невидимо, майже невідчутно тримає над головою коханого долоню, щоб уберегти його «от рати волчьей и от возни мышинной». А якщо перестане тримати долоню, то «стрела равновесия мира нервно качнётся». А як проникливо звучить у поетеси поезія «Моя молитва», закликаючи усіх навчитися прощати. На думку Інни Доленнік, культурна людина – це та, у якої

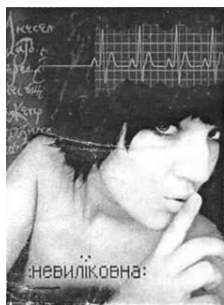
гармонійно поєднуються освіченість, людські якості зі знаком «плюс», таланти і непереморне бажання донести це людям.

Особливе враження на слухачів справили поезії про любов і дружбу, про сім'ю, про взаємини батьків і дітей. Зі схвальними відгуками про творчість Інни Доленнік виступили відомий літературознавець, доктор філологічних наук А. В. Козлов, завідувач кафедри педагогіки професор Т. О. Дороніна.

– У поезіях Інни Доленнік – величезний і багатий внутрішній світ, природне чуття мови і вроджене відчуття ритму, – ділиться враженнями від зустрічі з поетесою студентка магістратури української філології Ірина Мельник. – Її твори надихають молодь створювати і власне щось незвичайне, те, від чого особливим змістом наповниться життя, що зробить світ кращим.

«ДГ», 2013

Криворізька поетеса, «Відкриття-2008» Мар'яна Невиліковна: «Фестиваль "Руді тексти" – найпотужніша можливість для молоді Криворіжжя заявити про себе в поетичному просторі України»

Мар'яна – одна з небагатьох в нашому великому місті яскравих, талановитих представниць сучасної української літератури (станом на 2018 р. Мар'яна Великовна – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри практичної психології КДПУ). З-під її пера народжується жіноча, точніше – «дівчача» лірика: «Я таке дівча, я така поетка».

– У вас такий промовистий літературний псевдонім – Невиліковна. І перша поетична збірка «Ключі» присвячена «невиліковно хворим чимось або кимось». Так ким або чим ви самі «невиліковно хворі»?

– Ой, багато чим. Я взагалі дуже дорожу усіма моїми «хворобами». Я хвора поезією, літературою, взагалі, своєю країною, професією – я психолог. Хвора співчуттям і чуйністю до інших.

Чому «Ключі»? Ключ – це не металева паличка для відмикання дверей. Це – код, шлях до чогось. У цій ситуації – ключ до розуміння себе, своїх почуттів, страхів, образ. Я дуже довго подумки йшла до виходу цієї збірки. Мені хотілося, щоб вона мені по-справжньому подобалася. Адже смаки у всіх різні, і це нормально, коли комусь твоя праця не до душі. Тому головним критерієм стало те, щоб у мене самої до збірки не було претензій. Спочатку я детально продумала оформлення: на одному розвороті – один ключ і один вірш, відлік сторінок буде зворотний, а також сторінка для підпису. І тут же стартували пошуки ілюстратора, а точніше, ілюстраторки – спрацювала інтуїція, що дівчина зрозуміє глибше. Дуже вдячна керчанці Ірині Думіній, яка намалювала ключі.

– Проясніть думку щодо зворотного відліку сторінок у збірці?

– Цей збірник для мене самої має ефект зльоту ракети або вибуху

бомби. Робота над його складанням була для мене складною: перечитування-переживання-переживання віршів заново підняло бруд з dna річки моєї душі. Коли закінчила, всередині була пост'ядерна порожнеча.

– *На фестивалі «Руді тексти» криворізькі поети і поетеси мали чудову можливість презентуватися, адже крім місцевих шанувальників поетичних рядків приїжджає дуже багато гостей з інших міст. Чи не так?*

– Фестиваль дійсно хороший. Постійно чула про це і від учасників, і від глядачів. Але я зрозуміла натяк про «презентуватися». Так, дійсно я поспішала видати свою збірку до фестивалю. Адже після першого фестивалю у мене не було жодних сумнівів, що цей захід – найпотужніша можливість заявити про себе в поетичному просторі України. Хоча формально я не проводила презентації. Просто тримала свої «Ключі» в руках під час виступу. І цього вистачило, щоб про них заговорили. До речі, до «Рудих текстів» я встигла «презентуватися» зі збіркою на фестивалі у Свіржі. Так що не зараховується!

– *Як обираєте теми? Як приходить натхнення? У ваших віршах читаю: «... я щоразу шукаю привід, щоб жити далі ...»*

– Натхнення приходить рано вранці на м'яких лапках, лоскоче вусиками і просить свій сніданок. Це мій кіт Онисько. Ніщо інше так сильно зараз не спонукає мене жити, діяти, включатися. Але якщо говорити щодо віршів, то ніякого натхнення НЕМА. Є відчай. Такий, коли інші розбивають кулаки у стіну, ридують, божеволіють. А я пишу вірші. Або вони мене пишуть. Ніяк не розберуся. Носиш їх в собі, носиш, ніби вагітна. Ігноруєш, тримаєш себе в руках, відмовляєшся писати всі ці слова зі своєї голови. А потім не витримуєш – і пишеш, пишеш ... Це ніби залежність. Або ось хочете аналогію? Скажімо, у вас якась хвороба на шкірі, а ви замість того, щоб лікувати, берете і вирізаєте її разом зі шкірою – нехай живе собі окремо. Щось подібне я відчуваю після написання вірша. Це хірургія власних думок. Вийняти і знешкодити.

– *Чому ваші поезії починаються з маленької літери?*

– Я якось і уваги не звертала. І взагалі не настільки серйозно до них ставлюся, щоб правити технічні речі: шрифти, відступи, абзаци ... У моїх віршах і крапка не скрізь поставлена. Поки це нікому не заважало.

– *Ще трохи поговоримо про фестиваль «Руді тексти».*

– О! Назва вдала! Вона надзвичайно точно відображає «криворізькість». З її рудими калюжами, рудими птахами, рудими житловими масивами. І тексти у нас теж особливі, «руді». Ідея назвати фестиваль саме так виникла у нашого земляка – поета всеукраїнського масштабу Максима Кабіра, а Ольга Хвостова підтримала. Мені здається, що потрапили в точку. Взагалі це вже класика – називати фестивалі загадково і злегка дивно. Особисто для мене цей фестиваль багато значить. Адже в минулому році саме на ньому я виступила перед криворізькими поетичними гурманами вперше. Мене навіть обізвали відкриттям року. Але справа навіть не в цьому: фестиваль крутий сам по собі. Мені є з чим порівнювати, тому що я за рік побувала вже на багатьох інших. І таку «домашність», яку пропонують «Руді тексти», не знайдеш ніде. Були

зміни. Нове місце, новий склад. Мені здалося, що і нова концепція програми. Тепер фестиваль постав не просто у вигляді поетичних читань, а запросив молодіжний театр «БаоБаБ» для креативного супроводу, криворізької групи («Майна», «Кафедра зеленої музики», «Шепіт Нагвалю», «Лабораторія № 9»), організував виставку художників.

Ми не тільки могли на інших подивилися – я маю на увазі ту кількість запрошених поетів, які виступали на фестивалі, – а й показати себе! Причому було що показувати: і презентацію альманаху «Символ», і нагородження переможців конкурсу-рейтингу «Книга року в Кривому Розі». Організатори вибрали чудове місце – парк імені газети «Правда». З акустикою, можливо, не все було до ладу. Але ті, хто мав можливість все чути, були дуже задоволені. Відкривав поетичну частину фестивалю криворіжець Валерій Карч – непересічний поет, музикант групи «Кафедра зеленої музики». Потім у два блоки виступали приїжджі поети з Києва, Донецька, Дніпропетровська, Запоріжжя, Сімферополя, а також криворіжці – я і Любов Баранова. Наступного дня Максим Кабір провів поетичний слем. У ньому взяли участь багато «наших», а серед них телеведуча Неля Назарчук і лідер групи «Майна» Андрій Чей. До речі, він і переміг у слемі.

– Ви разом із запорізьким поетом Владом Кленом (помер у 2010 році) провели літературний вечір з читання власних поезій. Вам все вдалося?

– Трохи хвилювалося, чи багатох це зацікавить. Але побоювання виявилися марними. На літературному вечорі побувало не менше сімдесяти прихильників, обличчя яких висловлювали аж ніяк не розчарування. Вечір проходив у Будинку художника на запрошення Петра Рябоконя. Навіть атмосфера допомагала. Та й ми з Владом склали непоганий дует: він – такий весь бородатий іронічний дядько, і я – вся така зворушлива і чуттєва.

– У ваших поезіях є рядки «Я ненавиджу риму, бо втрачається логіка ...»

– У багатьох сучасних поетів знаходжу гру «в квача» з римою. Це мене трохи дратує: рима не повинна бути притягнутою. Мене часто лають «досвідчені» поети за те, що у мене десь не все в риму або не все в ритмі. Мої поезії – це як листи до самої себе, рятувальний круг. Тому для мене рима часом зовсім не важлива. Ритм у поезії приходиться сам собою.

Чому не ти (зі збірки «Ключі»)

Навіть на піаніно твоїх клавіш більше.
і ходять білі, і серце зліва.
і ти дуже теплий у сніг і у зливу,
та я не приїду на цьому тижні.
і кеди у тебе – на вузол охайний
і номер мобільного на майджериму.
вродливий, немов тебе
вкрали з картини,
але – я серйозно кажу! – забувай ми.

і гудзики в тебе пришиті сумлінно
і маси ТАКІ приголомшливі очі
(що мабуть природа – і та трохи
в шоці)

але... ну... в цій справі ти зовсім не
винний!..

просто я на світанку чорнію діезом,
не ходжу по зебрах; не в дощ парасолою.
але як навчуся складати в бемолі,

то віднайдиш за колишнім імейлом;)

«ДГ», 2009

Розділ 9. Розкіш людського спілкування

*Коли помирає преса, то на черзі демократія.
П. Джонсон*

Заслужений журналіст України Людмила Тіміргалєєва: «У криворізьких газетах потрібно більше писати про простих людей»

За «круглим» столом і чашкою запашного чаю у затишному конференц-залі ТРК «Рудана» зустрілися молоді криворізькі журналісти з колегами-ветеранами і досвідченими медійниками: Людмилою Тіміргалєєвою, Григорієм Туренком, Віталієм Ткачуком, Іваном Галамасюком, Ганною Круль. Вийшла цікава і корисна розмова про роль привабливої і в той же час такої складної в сучасних реаліях професії журналіста.

Іншого разу правління зібралися у професійному колі в «ArtStyle». Народний депутат Верховної ради II скликання Д. П. Степанюк презентував медійникам чудові книги про Олександра Васякіна та Вадима Гурова – почесних громадян міста. Дмитро Петрович надає потужну підтримку виданням серії «ЖЗК» («Жизнь замечательных криворожан»), присвячених життю та діяльності відомих криворіжців. Книги вже надійшли до бібліотек міста та навчальних закладів. Значну увагу на цьому зібранні члени правління Криворізької регіональної спілки журналістів приділили плануванню роботи на поточний рік. Зокрема, говорили про те, як краще медійникам долучитися до щорічних журналістських акцій: «Озеленимо і впорядкуємо рідне Криворіжжя», Криворізький міський медовий фестиваль, Криворізький дерев'яний фестиваль, Фестиваль авторської пісні та поезії імені Кузьми Скрябіна. Засновником та натхненним організатором цих заходів є журналіст Микола Крамаренко.

Члени правління зацікавлено обговорили пропозиції Наталії Охрімчук та Людмили Тіміргалєєвої щодо підтримки криворізьких школярів, які оволодівають азами журналістської професії. Про те, що у цьому є потреба, розповіли досвідчені журналісти Інга Токар та Іван Найденко, які нещодавно провели цікаву зустріч з репортерами-початківцями.

Особисто я вдячна заслуженій журналістці України Людмилі Миколаївні Тіміргалєєвій та редактору газети Криворізького національного університету «Університетські новини» у 2011-2016 роках Ользі Іванівні Ткач за рекомендацію при вступі до Національної спілки журналістів України та за цінні поради щодо написання публіцистичних статей.

Криворізьких журналістів навчали представники американського Фонду розвитку засобів масової інформації

– У журналістиці з'явилися нові тенденції, – говорить голова

Криворізької регіональної організації НСЖУ, заслужений журналіст України Людмила Тіміргалєєва. – І ми їм повинні відповідати, завдання ставити на рівень вище. Наприклад, криворізькі глядачі та радіослухачі помічають, що у провідних телеканалів і радіо мовна культура не завжди відповідає належному рівню. У друкованих ЗМІ не вистачає багатожанровості. Більшою мірою це інформація, кореспонденція та інтерв'ю. Мало справжніх журналістських розслідувань, нарисів, есе. Практично зник такий жанр як фейлетон і памфлет. Давно читала в газеті фейлетон одного з кращих журналістів «Домашньої газети», заслуженого журналіста України Лариси Чухан. У «Шахтарі Кривбасу», правда, ще іноді з'являються фейлетони.

Під час презентації книг із серії «Жизнь замечательных криворожан»

Кращі журналісти Криворіжжя Г. Г. Туренко, Л. М. Чухан, Л. М. Тіміргалєєва

Необхідно ретельніше продумувати матеріали в цілому, шукати цікаві форми для початку, щоб зацікавити читача і глядача. Спостерігаємо також інші ознаки, що свідчать про брак професійних умінь у співробітників ЗМІ. Особливу увагу слід звернути на молодих блогерів, співробітників інтернет-видань, яким часто не вистачає елементарних теоретичних знань, у тому числі правових. У багатьох низький рівень мовної культури.

– *Які заходи плануєте з підвищення кваліфікації журналістів? Адже в криворізьких ЗМІ зараз мало працює людей зі спеціальною журналістською освітою.*

– Для початківців-кореспондентів підійдуть літні школи журналістики, які в останні роки практикують окремі столичні газети. У нашому місті представниками Фонду розвитку засобів масової інформації США проведено теоретичні і практичні заняття для журналістів і тих дописувачів, хто робить перші кроки в нашу професію. Спочатку спілкувалися з представниками цих організацій телефоном, потім написали і відправили їм листа разом із журналісткою Оксаною Шахмоть. Отримали згоду як цього Фонду, так і громадської організації з надання правової допомоги «Відкриті двері». Хотілося б, щоб у трудових колективах видавництва знали про подібні заходи і брали в них активну участь.

– *Юних криворізьких журналістів залучаєте до таких занять?*

– Аякже! У 126-ти середніх навчальних закладах міста виходять власні газети. Цілком зрозуміло, що не всі ті діти, які зараз захоплені випусками таких газет, підуть у журналістику. Але вони навчатися аналізувати, мислити, правильно подавати матеріал, грамотно складати тексти й офіційні документи. Об'єднують юних журналістів різноманітні тематичні фестивалі, конкурси, семінари. Участь у них сприяє розвитку талантів молоді. Наша міська журналістська організація уклала угоду про партнерство з Центром дитячої творчості Металургійного району. І вже маємо перші результати такої співпраці. Школярі не лише взяли участь в обласному конкурсі до нашого професійного свята, а й отримали кілька дипломів. Вони хочуть навчитися основам професії журналіста, розібратися в її сучасних тенденціях. Тому цілком мотивованим буде рішення, щоб і з дітьми-журналістами також співпрацював Фонд розвитку ЗМІ.

– *Які внутрішні резерви шукаєте?*

– У Криворізькій регіональній організації НСЖУ важливо налагодити повноцінне спілкування між молодими журналістами і вже досвідченими їх колегами. Молодіжне крило нашої організації зараз очолюють творчі та ініціативні журналісти Ярослава Кривенко і Дар'я Ворона. У найближчому майбутньому плануємо зібрати журналістську молодь, продумати план роботи і розпочати його реалізацію. Бажано, щоб у кожній редакції газети, телекомпанії були осередки НСЖУ. І перш за все, для підвищення професійної майстерності журналістів. Добре було б, якби старші колеги вчилися у молодих, наприклад, роботі з комп'ютером, з Інтернетом, а молодь у них – їх

професійному досвіду.

На мою думку, було б цікаво, якби регіональні передачі, публікації промоніторили, наприклад, студенти якогось із криворізьких вищих навчальних закладів міста. І зовсім не обов'язково, щоб їх напрям підготовки був пов'язаний із журналістикою. Адже не завжди ми знаємо, що хвилює молодих читачів. Про що їм хотілося б прочитати в наших газетах і послухати в передачах? Багатьом криворізьким ЗМІ такого зворотного зв'язку не вистачає. Хоч як це прикро, але мусимо визнати, що передплатники друкованих засобів у Кривому Розі старіють.

Хочу відзначити, що останнім часом у Кривому Розі з'явилося багато хороших проєктів. Особливо активізувалася молодь. Покладаємо надії і на співпрацю з редакцією альманаху «Символ», випуски якого отримали фінансову підтримку з бюджету міста. У цих випусках опублікована низка робіт криворізьких журналістів.

– Як не згадати про те, що Криворізька регіональна організація названа однією з переможців конкурсу НСЖУ-2016. І ви до цього доклали немало зусиль. Які заходи плануєте провести, щоб ще більше об'єднати журналістів міста?

– Нещодавно провели шаховий турнір серед чотирьох команд журналістів: двох з «Червоного гірника», одної з ТРК «Криворіжжя» і ветеранської команди, яку очолив заслужений журналіст України Володимир Штельмах. Обговорюючи підсумки змагання, дійшли висновку, що необхідно налагодити тренування з шахів. Нам потрібні такі сплески мислення, вони додають настрою, емоцій, натхнення, впевненості в собі.

Шахові турніри, спільні поїздки на відпочинок на турбазу, на екскурсію мальовничими місцями Криворіжжя, акції з озеленення рідного міста яскраво свідчать про те, що ми всі розуміємо один одного. Адже нас об'єднує неспокійна, але захоплююча професія.

Сьогодні вимагає омолодження журналістська футбольна команда «Червоні горобці». Щоб, як і раніше, могла брати активну участь у змаганнях не тільки на рівні міста, а й України.

Вже стали традиційними фестивалі меду і дерева, до організації яких безпосередньо причетні наші журналісти. Зокрема, Микола Крамаренко. Він ініціював ще один криворізький фест авторської пісні імені незабутнього музиканта Андрія Кузьменка (Кузьми Скрябіна). Дійство проходить у сквері, висадженому на честь цієї талановитої людини.

Хотілося б, щоб по-новому зазвучала пісня журналістів Криворіжжя, музику до якої на мої слова написала криворізька композиторка Ірина Шевченко. У пісні є хороші та актуальні слова про покликання журналіста.

– Чого ще не вистачає організації?

– Нема приміщення, де б можна було проводити цікаві зустрічі, брифінги, прес-конференції, навчання. Ми звернулися з відповідним листом до міського голови. Сподіваємося, що питання буде вирішене. Тоді кожен журналіст зможе сюди прийти, розповісти про свої проблеми, поділитися

цікавими думками. Це могла б бути свого роду «Громадська приймальня» криворізьких ЗМІ.

**Криворізькі журналісти та студенти КНУ озеленюють парк ім. Кузьми Скрябіна
(фото Станіслава Лебединського)**

– *Висвітленню яких проблем із життя міста зараз необхідно приділити особливу увагу?*

– Більше писати про простих людей з їх доволі непростим життям. Останнім часом ЗМІ здебільшого приділяють увагу політичним подіям. При цьому втрачається увага до самої людини, до розвитку її особистості!

У Кривому Розі триває роздержавлення ЗМІ. Показовою тут є ситуація з головним міським друкованим виданням, що має більш ніж 90-річну історію, «Червоним гірником». Газета стала менш популярною серед криворізьців, різко знизився її тираж. Читачі стали не такими вже й бажаними в стінах редакції. Все це відбиває у містян бажання звертатися до редакції і передплачувати газету.

Коли номінантів творчих конкурсів збирали в офісі Національної спілки журналістів України, то з інтересом поспілкувалася з колегами з усіх куточків України. Цікаво було послухати членів журі Сергія Томіленка – першого секретаря НСЖУ, Віру Черемних – секретаря НСЖУ, Людмилу Мех – президента Благодійного фонду «Журналістська ініціатива», Євгенія Якунова – провідного публіциста інформантства «Укрінформ», інших колег-журналістів. Говорили про те, що необхідно більше уваги приділяти проблемам, що виникають в результаті війни, яка йде на сході України. Це підтримка інвалідів

та учасників АТО, вимушених переселенців та їхніх дітей. А ще така делікатна тема, як ймовірне насильство в сім'ях тих, хто повернувся з АТО, розлучення й алкоголізм. Адже всім відомо, що війна – це руйнівна сила.

У ЗМІ не повинно бути заборонених тем. Читачів завжди цікавлять погляди керівника творчого колективу. Але не у всіх наших ЗМІ практикуються «колонки редактора». І даремно! Керівники не повинні втрачати гостроту пера і свіжість думки! Я вже говорила про те, що важливо почути і наших читачів. Пересічний криворіжець повинен мати можливість висловити свою позицію. Вітаються як рубрики «Слідами наших публікацій», так і цілі колонки від наших читачів. Не потрібно боятися висловлювати в ЗМІ різні точки зору.

«ДГ», 2016; 2017

Криворізьких журналістів навчали відрізняти правду від пропаганди

Цікаво було побувати на тренінгу для журналістів, редакторів місцевих ЗМІ, блогерів. Розглядалися питання дотримання професійних стандартів журналістики. Ініціював захід Київський інститут демократії імені Пилипа Орлика за підтримки Посольства США, а його співорганізатором виступила Криворізька регіональна журналістська організація НСЖУ.

Близько 40 медійників брали участь у майстер-класах, вирішенні ролевих професійних завдань, обговорювали актуальні питання сучасної журналістики і регіональних медіа, просто спілкувалися на різноманітні теми в перервах між заняттями. Медіаексперт і координатор проекту Інституту з моніторингу регіональних ЗМІ, доцент кафедри реклами та зв'язків із громадськістю Одеського національного університету імені І. І. Мечникова Наталя Стеблина запропонувала для обговорення чимало актуальних питань.

Під час тренінгу. На передньому плані Л. М. Тіміргалєва (фото Інги Токар)

Говорили про те, що являє собою демагогія і як відрізнити правду від пропаганди, бо в умовах інформаційної війни і вона вбиває. Розпізнавання таких явищ важливе не тільки для журналіста, а й для пересічного читача. Отже, головною ознакою пропаганди є, перш за все, приховування джерел або каналів комунікацій.

З'ясовували, чи може журналістика бути «правдою»? І чому журналіст

у блоках новин повинен забезпечувати баланс думок і право кожної сторони на відповідь. Особливо, коли мова йде про конфлікти. Так ось, за канонами Американської широкомовної компанія (Ей-Бі-Сі) новина більшою мірою буде правдою, якщо журналіст веде репортаж із місця події, спирається на матеріал ньюзмейкера (людини, діяльність якої передбачає публічність і викликає стійкий інтерес засобів масової інформації) або на думку 2-3 надійних джерел.

Прес-релізи допомагають владі виховувати покiрних громадян

Аналізували на занятті, як співвідносяться точність інформації та повідомлення в соцмережах, розбирали помилки, яких журналісти припускаються в регіональних медіа, не витримуючи стандарту точності, представляючи відомості неповними. Дискутували з приводу того, чому деякі наші ЗМІ допускають маніпулювання думкою читача, замовчуючи у випусках новин частину інформації. А також про те, чим загрожує прес-релізм. Експерт і учасники тренінгу зійшлися на думці, що якщо журналіст робить публікацію, спираючись тільки на прес-реліз, створений, наприклад, прес-службою влади, то таким чином він допомагає владі виховувати слухняних їй громадян, нав'язує свою позицію і тим самим її парить.

Обговорювалися недоліки розміщення реклами в друкованих та в електронних ЗМІ, у тому числі криворізьких, стосовно редакційних настанов Британської мовної корпорації (Бі-Бі-Сі). Наприклад, у багатьох надрукованих оголошеннях про послуги не вказується номер і дата ліцензії, часто відсутнє належне маркування реклами. Досить часто рекламу друкують тим шрифтом, що і матеріали журналістів, не виділяють її окремими блоками. Зверталася увага на той факт, що особливо літні люди можуть рекламні статті плутати з матеріалами, написаними журналістами, приймати на віру і до виконання рекламні поради. Хоча в кінці газети і повідомляється, що за матеріали рекламодавця редакція відповідальності не несе, все ж такий підхід до розміщення реклами неправильний.

Чимало уваги приділили питанням регіональних ЗМІ, умовам їх виживання в пору нових медіа. Давно відомо те, що не можна побудувати демократію без якісних регіональних медіа і що преса повинна виконувати роль «сторожового пса», утримуючи баланс між суспільними групами та індивідами.

Місцева преса в Кривому Розі повинна бути голосом народу. А насправді?

Наталія Стеблина поділилася окремими результатами моніторингу регіональних ЗМІ. Статистика свідчить, що, більше ніж у половині матеріалів, журналісти пишуть про можновладців, про силові структури. Спостерігається засилля матеріалів про кримінал. Погано, що практично зникла економічна журналістика, а також зовсім мало пишуть про пересічних містян і не подають їхню думку. Адже місцева преса повинна бути голосом народу, сприяти здійсненню ним нагляду за владою і контролю. Турбує Інститут демократії те,

що в регіональних медіа на сьогодні досить низький відсоток ексклюзивних новин, пов'язаних із регіонами. І відповідно йде багато передруків з центральних видань або з одного видання в інше.

Після тренінгу поцікавилися думкою колег з приводу проведеного заходу. Директор ТРК «Криворіжжя» Іван Галамасюк зазначив, що, хоча він і не перший день у професії, знає і застосовує все те, про що йшла мова на тренінгу, але коли про це ще раз професійно нагадують, послідовно викладають, розподіляючи за пріоритетами, то це стає ще більш зрозумілим і органічним. Згідно із запропонованими критеріями, можна здійснити перевірку власної роботи – в якій мірі дотримуєшся стандартів журналістики. Іван Васильович резюмував, що багато цікавого почув для себе як керівника, так і людини, яка цим цікавиться.

Фото на згадку після тренінгу (фото Інги Токар)

Володимир Думанський був особливо радий спілкуванню з колегами. І хоча він уже більше тридцяти років у журналістиці, каже, що відкрив для себе багато цікавого з практики роботи американських журналістів. Те, про що говорили на тренінгу і сама реальність, умови роботи журналістів, на думку Володимира, трохи різняться, тому що у багатьох випадках журналістам доводиться писати те, що вимагає засновник видання або редактор.

Журналіст ТРК «Рудана» Марина Кудь та її колеги в цілому задоволені тим, що побували на тренінгу. Говорили про те, що вкотре згадали теорію журналістики та її застосування на практиці. На їхню думку, подібні заняття доцільно проводити частіше. І ще більше додати інтерактиву. Що стосується стандартів журналістики, то їх слід дотримуватися незалежно від того, хто є власником видання, скільки шанувальників у цього ЗМІ, обсягу замовлених або рекламних матеріалів, стилю і подачі матеріалів, прийнятих корпоративно-етичних норм.

Голова Криворізької регіональної журналістської організації НСЖУ, заслужений журналіст України Людмила Тіміргалеєва запросила журналістів на чергові заняття з підвищення юридичної грамотності працівників медіа.

«ДГ», 2016

Доцент Інституту журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка Олег Джолос: «У криворізьких медіа з'явився плюралізм думок і свобода слова»

Для криворізьких журналістів і студентів спеціальності «Редагування освітніх видань» педуніверситету пройшов тренінг у рамках проекту «Свобода слова та захист прав журналістів» за підтримки «Фонду розвитку ЗМІ» Посольства США в Україні. До присутніх з вітальним словом звернулася Ірина Лось, координатор програми громадської організації «Нікопольський центр духовної та соціально-психологічної реабілітації "Відкриті двері"», та голови Нікопольської та Криворізької регіональних організацій Національної спілки журналістів України Володимир Глядченко і Людмила Тіміргалеева.

Спікери тренінгу Олег Джолос та Сергій Мойсак запропонували різноманітні форми та методи роботи: міні-лекції, індивідуальні завдання і для груп, роботу в мікрогрупах, групове обговорення, керовану дискусію, демонстрували презентації, відеофрагменти.

Кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка Олег Джолос (*на фото*) надзвичайно цікаво та емоційно виступив з міні-лекціями про свободу слова як протидію сучасним «гібридним» інформаційним викликам. Він детально проаналізував, чим пропаганда відрізняється від інформації, проаналізував різновиди фейків, як інструментів маніпуляцій в ЗМІ, дав для журналістів практичні поради з питань висвітлення

конфліктів, етики та професійних стандартів.

– Уже сам факт, що у місті є потужна мережа ЗМІ та пристойний медійний ринок, свідчить про те, що тут є плюралізм думок і свобода слова, – сказав О. Джолос кореспонденту «Домашньої газети». – Звісно, що в умовах конкуренції виживає сильніший, але для громадськості така потужна палітра ЗМІ надзвичайно потрібна.

Спікер пообіцяв на подібному тренінгу, який пройде для криворізьких журналістів наприкінці жовтня, детальніше зупинитися на питаннях дотримання етики і журналістських стандартів у місцевих ЗМІ.

Юрист Сергій Мойсак: «Необхідно ширше висвітлювати факти кримінальної відповідальності за втручання у журналістську діяльність»

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін Одеської юридичної академії, практикуючий адвокат Сергій Мойсак (*на фото*) зацікавив учасників тренінгу питаннями правової позиції журналістів у справах про захист честі, гідності та ділової репутації.

– У нашій країні склалася парадоксальна ситуація, – говорить Сергій Мойсак. – За статистикою, в Україні на рік фіксують до 150 порушень –

втручань у журналістську діяльність. Насправді, порушень набагато більше, просто багато хто з журналістів їх навіть не реєструє, хоча б у Національній спілці журналістів України. А ось до кримінальної відповідальності порушників притягнуто в одному-двох випадках. Зазвичай, це відбувається тоді, коли є тілесні ушкодження. А ось незнання законів тими, хто здійснює втручання, не звільняє їх від відповідальності. Звертаю увагу на те, що надзвичайно важливо поширювати відомості про кримінальну відповідальність за втручання в журналістську діяльність.

– *Що це дає самим журналістам?*

– Оприлюднення можна розглядати як засіб попередження порушення свободи слова. Такими публікаціями формується як правова культура населення і дисциплінується громадськість, так і зростає повага до діяльності журналістів, до їх особливого статусу. І, звичайно ж, колеги-журналісти повинні поширювати подібні відомості, тому що від втручання в журналістську діяльність можуть постраждати і вони самі.

– *Як правильно трактувати «втручання у журналістську діяльність»?*

– Потрібно детально ознайомитися зі ст. 171 Кримінального кодексу України, – радить С. Мойсак. – Розрізняють перешкодження законній діяльності журналістів та переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків або критику. Цей перелік можливих форм перешкодження не є вичерпним. Зробимо деякі акценти: незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку зі своєю професійною діяльністю, незаконна відмова у доступі журналіста до інформації, незаконна заборона висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень, а так само будь-яке інше умисне перешкодження здійсненню журналістом законної професійної діяльності карається накладанням штрафів. Службові особи як люди, що наділені владою, при цьому несуть посилену відповідальність, бо вони не повинні зловживати владою чи незаконно її використовувати.

– *Що розумієте під переслідуванням журналіста?*

– Наприклад, це можуть бути нав'язливі телефонні дзвінки, погрози, спіткання перед під'їздом будинку чи редакції. Під перешкодженням слід розуміти будь-які способи впливу на журналіста, наприклад, шантаж, залякування. Тобто створення різних перепон, обмежень, заборон щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Щоб розрізнити, яка діяльність є законною, потрібно детально розібратися з тим, які права має журналіст. Для цього ще раз раджу прочитати ст. 26 II розділу Закону «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні».

– *Якщо журналіст відправляється на виконання завдання, під час якого може виникнути конфлікт, як йому краще вчинити?*

– Раджу завдання редакції надрукувати і завірити печаткою установи. І

тоді відповідно до написаного вже можна говорити, чи порушуються права журналіста, щоб це завдання виконати. Крім того, на виконання подібних завдань необхідно ходити міні-групою. І це стосується не тільки зон військових конфліктів. У крайньому разі, буде свідок конфліктної ситуації. Крім того, пред'являйте посвідчення, а також використовуйте знак відмінності «Преса».

– *Є спеціальний фонд для підтримки постраждалих журналістів?*

– Такі фонди підтримки постраждалих є у кожному місті та у районі. Якщо трапляються тілесні ушкодження під час виконання службових обов'язків, то необхідно відразу ж повідомляти у цей фонд. Після цього має бути складений відповідний протокол щодо того, внаслідок чого отримано тілесне ушкодження. Потрібно встановити також факт трудових відносин з редакцією. Наприклад, чи отримував журналіст винагороди за свою працю.

Під час тренінгу

На завершення тренінгу ми поцікавилися думкою колег з приводу проведеного заходу, зокрема у старшого редактора телекомпанії «Криворіжжя» Наталі Пінтак.

– Я надзвичайно задоволена тим, що відвідала тренінг, – відповіла Наталя. – Дізналася багато нового, особливо з питань правової позиції журналістів. Переконана, що отримані знання зможу у подальшому застосувати у власній професійній діяльності. Подібні заходи для журналістів міста надзвичайно потрібні, тому планую побувати і на наступних тренінгах.

За підтримки Фонду розвитку ЗМІ Посольства США в Україні, Незалежної інтернет-медіа-платформи «Експерт-КР» та безпосередньо відомої криворізької журналістки Ольги Хвостової-Гончар у місті пройшов ще один цикл тренінгів для медійників. Це більше десяти зустрічей із відомими, яскравими і продуктивними журналістами, блогерами та медіа-експертами. Вони поділилися досвідом роботи в різних сферах: відеопродакшну, менеджменту ЗМІ, проведення журналістських розслідувань, цифрової безпеки журналістів тощо. Наприклад, відомий телеведучий Андрій Куликов розкрив секрети підготовки та проведення інтерв'ю. А зустріч з Костянтином Грубичем запам'яталася як жвавою бесідою про ораторське мистецтво, так і здійсненим цим телеведучим майстерним оглядом ЗМІ Кривого Рогу.

«ДГ», 2017

Голова криворізького міського об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка Микола Крамаренко: «Ювілейний рік великого Кобзаря є роком торжества українського слова»

І на сторожі поставимо слово...

Просвітян Дніпропетровщини на IX з'їзді Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка у 2013 році представляли голова обласного об'єднання Сергій Довгаль та голова криворізького міського об'єднання Микола Крамаренко, який і розповів детальніше про те, які важливі питання обговорювали на з'їзді та знайшли відображення у зверненнях та ухвалах форуму.

– Більше сотні делегатів з усіх областей України підбивали підсумки чотирирічної діяльності товариства та планували роботу на майбутнє, – розповідає Микола Володимирович. – Після благословення глав церков зі звітом Центрального правління виступив голова товариства Павло Мовчан, якого делегати переобрали очільником на нову каденцію. На з'їзді мова йшла насамперед про статутні керівні органи «Просвіти», найактуальніші проблеми просвітянської роботи, суспільно-громадського життя, гуманітарної перспективи України. Жваве обговорення викликав новий Закон України «Про громадські об'єднання», що безпосередньо стосується таких громадських організацій як «Просвіта». Закон передбачає певне реформування структур і форм роботи громадських організацій, зокрема внесення змін до їхніх статутів. На це відведено чималий термін – п'ять років. Делегатами прийнято ухвалу про підтримку просвітянами євроінтеграційного курсу України. Значну увагу було приділено питанням відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка та діяльності громадського ювілейного комітету, а також відзначення 145-річчя Товариства «Просвіта».

– У зверненні до українського народу делегатів з'їзду звучать тривожні нотки з приводу загрозливих тенденцій руйнування основ української державності, настирливої русифікації української молоді, особливо у південно-східних областях України. Що скажете з цього приводу?

– Справді, делегати з'їзду закликали всіх громадян стати на захист державного статусу української мови і національної державності, брати участь у діяльності структур постійно діючого форуму, долучатися до діяльності громадських організацій, які ведуть повсякденну роботу, спрямовану на захист української мови та мовних прав українців, протидіяти деукраїнізації та радянізації в освітній і в інформаційній культурних сферах та насаджуванню викривленої української історії в навчальних закладах України. Говорилося і те, що слід вимагати від Президента України забезпечення негайного розгляду та прийняття Закону України «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні», про звільнення з посад державних чиновників усіх рівнів, які зневажають державну українську мову та відмовляються від її використання при виконанні службових функцій;

про виконання у повному обсязі державної цільової програми щодо забезпечення повноцінного функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України; застосування правоохоронними органами передбачених законодавством України заходів щодо припинення на території України діяльності організацій і партій, які несумісні з вимогами Конституції та законів України.

– *Мова – то духовне багатство народу, його душа, «...голосна і правдива, мов Господа слово». І саме у творчості Кобзаря вона барвисто розкрита.*

– Безперечно. Згадаймо, як у поезіях Тараса Шевченка: «Мово рідна, слово рідне... Хто вас забуває, той у грудях не серденько – тільки камінь має...» Або ще: «Ну що б, здавалося, слова... Слова та голос — більш нічого. А серце б'ється, ожива, як їх почує!».

Вже стали крилатими слова про те, що мова зникає не тому, що її не вчать інші, а тому, що нею не говорять ті, хто її знає. І що чужу мову можна вивчити за шість років, а свою треба вчити все життя.

Маємо повернутися до національних витоків, до своєї мови і традицій, рішуче підтримати тих, хто виступає за українську Україну та європейський цивілізаційний вектор її розвитку. Саме цьому і має посприяти ювілейний рік Т. Г. Шевченка.

2014-ий має стати роком торжества українського слова, слова українського генія в усіх сферах національного життя і передусім в теле- та радіопросторі Криворіжжя. У питаннях підготовки і відзначення ювілею нашого славного Кобзаря просвітянам Кривого Рогу важливо співпрацювати з громадськістю, владою, і навіть спонукати владу активніше вести підготовку до цієї дати. В Україні за підтримки «Просвіти» впроваджується проект «Кобзар» у кожному оселю». Подарункову бібліотечку видань Кобзаря привезли і до нашого міста.

– *Що ще нового можете презентувати криворіжцям?*

– Для криворіжців маємо нові видання на електронних дисках. Це «Самоспіви» за творчістю Тараса Шевченка. А також випущений за сприяння товариства та безпосередньо ідеї Павла Мовчана, студії Дмитра Ломачука 71-серійний науково-публіцистичний телесеріал «Логос», який є осмисленням етнографії, історії творення українського фольклору, становлення й розвитку рідної мови та взаємних впливів слова, культури, історії та етносу. Кожна із серій «Логосу» є аргументованим аспектом багатоскладової відповіді на запитання: У чому наша сила, наша єдність? Як віднайти дорогу до життєдайних витоків? Слово, мова, пам'ять, віра – ось ці наріжні камені, фундамент, на якому зростатиме прийдешнє.

Важливо, щоб просвітяни продовжили взятий курс на висвітлення замовчуваних раніше сторінок нашої трагічної історії, на відродження української національної культури через видавничу, лекційно-просвітницьку діяльність, визначили як пріоритетну економічну просвіту народу. Маємо

намір поділитися презентаціями цих новинок не лише з просвітянами Кривого Рогу, але й насамперед з учителями, викладачами криворізьких навчальних закладів, зі студентською та робітничою молоддю, що й практикуємо уже давно разом із відомими письменниками Криворіжжя.

– Які, на вашу думку, найпростіші правила захисту української мови?

– Все починається із самої людини. Варто взяти для себе за правило говорити і писати українською. І не лише у спілкуванні з друзями і колегами, але й владою, зі службами сервісу. Чому б не налаштувати українською власний мобільний телефон, електронну пошту, блог, сайт, профіль у соцмережі? Чому б не шукати потрібні відомості спочатку українською? Чи вивчити і заспівати хоча б у родинному колі українську пісню? Щоб сумісно творити український простір, доцільно запрошувати робити те ж саме інших криворіжців.

«ДГ», 2013

Вручення нагороди «Будівничий України» (2014).

Справа наліво: Павло Мовчан, Микола Крамаренко, Микола Ступнік.

Павло Мовчан виступає перед криворіжцями (2014)

Народний депутат України Віктор Кривенко: «Мова є не лише основою національної культури. Це питання й національної безпеки»

У Кривому Розі побував народний депутат України VIII скликання В. М. Кривенко та зустрівся у Народному Домі з криворіжцями, з представниками Народного Руху України та Криворізького об'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Зустрічали гостя у національних костюмах, з хлібом-сіллю і виконанням українських народних пісень. Наступного дня В. М. Кривенко (на фото) побував на урочистому відкритті 6-го Криворізького фестивалю меду.

Віктор Миколайович Кривенко 1982 року народження. Родом з Дніпропетровщини, із села Курилівка Петриківського району. Має три вищі освіти. Є членом політичної партії Народний Рух України (станом на 2018-й очолює партію). Заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань бюджету, член групи з міжпарламентських зв'язків з багатьма країнами.

– Які успіхи у роботі Верховної Ради України останнього скликання можете відзначити?

– Було підтримано реформу про правосуддя, низку економічних законів, – розповідає В.М.Кривенко. – Також закони щодо безвізового режиму, національного агентства з питань запобігання корупції. Успіхами можна вважати закони щодо спрощення державної реєстрації лікарських засобів та доступу ліків, які сертифіковані в Європейському Союзі, Японії, США, Канаді. Було проголосовано проект закону про металобрухт. На жаль, він був заветований Президентом, і у підсумку прийнято пропозиції: замість 3 років, 1 рік буде діяти норма, яка підвищує вивіз мито на наш металобрухт для того, щоб додана вартість залишалась у країні, а не вивозилась у вигляді сировини за кордон. Ключове досягнення цієї сесії – це те, що не допустили дострокових виборів.

– Вас врятувало те, що рада змогла обрати вчасно новий Уряд?

– В іншому випадку, не вдалося б оминати скасування санкцій для Росії. Необхідно прийняти пакет законів з місцевого самоврядування, продовження децентралізації, усунення тих проблем, які виникають у ході цієї реформи. У пріоритеті стоять нові економічні закони, створення робочих місць для людей.

– Як ваша депутатська діяльність пов'язана з Дніпропетровщиною?

– За час роботи у Верховній Раді подав понад 20 запитів та близько 500 депутатських звернень до державних та місцевих органів влади різних ланок. Саме завдяки своєчасному втручання депутата низка проблемних питань регіонів, окремих юридичних осіб та громадян України отримали позитивну динаміку на шляху вирішення. Зокрема щодо незаконного будівництва звіроферми із розведення норки на території, зарезервованій для наступного

заповідання об'єктів екологічної мережі національного природного парку "Орільський"; виконання рішення суду щодо знесення незаконного будівництва на території Державного історико-культурного заповідника "Тустань» тощо. Протягом 2015-2016 років проводилася активна робота щодо врегулювання питань щодо нелегального видобутку корисних копалин. З цією метою розроблено відповідний законопроект, проведено громадські слухання, роботу зі ЗМІ з метою активного залучення громадськості до обговорення питань врегулювання нелегального видобування корисних копалин.

Відповідно до поданих мною пропозицій та забезпечення контролю було надано фінансування на об'єкти будівництва та реконструкції автомобільних доріг державного значення у Дніпропетровській області. Також профінансовано низку заходів та об'єктів. Зокрема, заміну даху будинку дитячої творчості та вікон у будівлі районної бібліотеки, придбано комплект меблів для групи дитячого садка в с. Курилівка. У Кам'янському (колишній Дніпродзержинськ) допоміг із обладнанням місцевої гімназії інтерактивними дошками та мультимедійними проекторами.

– *Який у вас особистий пріоритет на наступний політичний сезон?*

– Це розбудова, модернізація та відновлення Народного Руху України. Якраз завдяки активній участі рухівців і політичного лідера В'ячеслава Чорновола було проголошено Акт про незалежність України, багато зроблено для становлення держави. На жаль, організація після розколу у 1999 році стала слабкою. Зараз числиться в Рухові 35 тисяч чоловік, але лише в західних областях є реєстри. І ці реєстри членів потрібно поновити, щоб можна було бачити, на кого варто опиратися в областях та районах. У межах усієї України від Народного Руху до рад різних рівнів обрано 1200 депутатів. Маємо самі собі дати чітку відповідь, що без змін, без модернізації Народному Рухові не повернути попередні позиції впливу на владу.

Рухівці у парламенті доклали надзвичайно багато зусиль до процесу декомунізації. Більше тисячі населених пунктів, інших об'єктів в Україні було перейменовано. Надзвичайно важко далось перейменування Кіровограда, Дніпропетровська, Дніпродзержинська та ще 290 населених пунктів.

– *Як оцінюєте роботу криворізької міської організації Народного Руху?*

– Я подякував керівнику організації Євгенії Лук'янівні Федаш за багаторічну плідну працю. Потрібно до роботи у спілці більше долучати патріотично налаштованої молоді, підприємців. Лише через активну участь цих верств населення у різноманітних проектах, залученні їх до українського державотворення можемо сподіватися на поступ на шляху євроінтеграції.

Цікавилися криворіжці питанням освоєння коштів, які Кабінет Міністрів виділив на ремонт і прокладання автодоріг в Україні. У зв'язку з реформою децентралізації гостро постає питання щодо контролю влади на місцях з боку громадських активістів, здійснення ними контролю за розподілом та витрачанням коштів з місцевого бюджету. І на Криворіжжі громаді потрібно активніше цікавитися тим, наскільки раціонально витрачаються гроші з міського бюджету.

Позитив фінансової децентралізації в тому, що громадяни країни повинні відчувати відповідальність за владу. Законів прийнято вже надзвичайно багато і потрібно їх дотримуватися. Треба займатися вихованням політичної нації та національної еліти. Криворіжці-рухівці на зустрічі говорили, що зараз надзвичайно багато проблем виникає із самоврядуванням. Активісти, по суті, не можуть реалізувати свої права.

– *Як залучаєте молодь до участі в роботі організації?*

– Наразі підтримую Пласт – українську скаутську організацію, метою якої є сприяння всебічному патріотичному вихованню та самовихованню української молоді. Будучи неполітичною і позаконфесійною організацією, Пласт виховує молодь свідомими, відповідальними і повновартісними громадянами місцевої, національної та світової спільноти, провідниками суспільства. Нещодавно фінансували молодіжне шоу «Політичне лідерство». На жаль, криворіжці туди чомусь не доїхали.

– *Український вчений, мовознавець, педагог Іван Огієнко писав, що «...Поки живе мова – житиме й народ, як національність ... От чому мова завжди має таку велику вагу в національному рухові, от чому ставлять її на перше почесне місце серед головних наших питань». То чому й досі не вирішуються в державі проблеми мовної політики? Державною українською мовою навіть у Верховній Раді спілкуються не всі депутати.*

– Мова є не лише основою національної культури, це питання ще й національної безпеки. А ще кажуть, що рідна мова дається народові Богом, чужа – людьми, її приносять на вістрі ворожих списів. Варто зазначити, що Народний Рух України як політична партія не є радикальною. Наприклад, у порівнянні зі «Свободою». Потрібно діяти лише шляхом переконання, на власному прикладі навчати застосуванню української мови. Особисто я українізував багатьох, бо не діяв радикально. Зараз багато з тих, хто захищає Україну на сході, спілкуються російською. Але є і такі, хто розмовляє українською, але діями своїми руйнує нашу державу. Важливо, те, що людина робить для України. Якщо діяти радикально, то ще більше земляків можна кинути в лабеті ворога. І депутатів, які в Раді спілкуються лише російською, обирає народ.

Серед безумовних успіхів нинішньої Ради є те, що проголосовано закон щодо збільшення кількості пісень державною мовою в музичних радіопрограмах і радіопередачах. Раніше з 14 пісень на радіопросторі лише одна була українською мовою. Зараз ми бачимо серйозні зміни. Завдяки цьому десятки і сотні музичних українських гуртів отримують свій «життєвий простір». З вирішенням мовного питання значною мірою пов'язане і наболіле питання щодо об'єднання українських церков у єдину помісну церкву.

– *На фестивалі меду у Кривому Розі вкинули гроші у «Вулик добра» на розбудову української армії. Дякуємо!*

– В цілому, позитивно ставлюся до підняття теми інформаційної безпеки, до розбудови української армії. У сфері оборони та безпеки держави мною як депутатом ініційовано проведення капітального ремонту будівель та

споруд у військовому містечку для розміщення особового складу 92-ої окремої механізованої бригади та добудови 3-х житлових будинків для сімей військових. Спільно з ініціативною групою воїнів-афганців ініційовано постановку на озброєння у Збройних силах України модернізованої ЗУ-23-2; забезпечено депутатський контроль закупівлі обладнання для вищих військових навчальних закладів Міноборони та військових кафедр вищих навчальних закладів Міносвіти. А ще проведено круглий стіл за участю народних депутатів, Міністерства соціальної політики, Державної служби у справах ветеранів війни та учасників АТО, обласних державних адміністрацій з теми «Як забезпечити житлом учасників АТО».

Віктор Кривенко (праворуч) з Миколою Крамаренком на шостому Криворізькому фестивалі меду

– *Криворіжці ставили питання щодо того, коли закінчиться війна з Росією?*

– Не надто втішив їх відповіддю. Такий перманентний стан ще триватиме кілька років. І прямо таки охолодив гарячі голови тим, що проаналізував реальну ситуацію з відсутністю ефективної зброї для здійснення наступальних дій та визволення частини Донецької та Луганської областей. У Криму зараз є реальні проблеми. Єдине, що стримує Росію, то це санкції. Тому надзвичайно важлива міжнародна підтримка України.

– *Які враження від Криворізького фестивалю меду, що уже виюсте пройшов у нашому місті у парку відпочинку «Саксаганський».*

– Прекрасний захід. Респект його організаторам. На фестивалі дегустував кілька сортів духмяного продукту. Придбав для своєї родини меду, продукти бджільництва, окремі ковані вироби, виготовлені криворізьким умільцем Миколою Терещенком. Мене батьки ще змалку долучали до такої почесної та благородної праці пасічників. Слова вдячності учасникам-пасічникам за те, що вони благодійним внеском у вигляді зібраного меду підтримують криворіжців, які захищають нашу землю в АТО, а також хворих дітей у реабілітаційному центрі.

«ДГ», 2016

Редактор культурологічного видання "Символ" Тетяна Меліхова: «Повнота кольорів та наявність мультимедійного додатку істотно розширює межі альманаху»

На міжнародному фестивалі літературних видань "Рідкісний птах-2015», який проходив в обласному центрі, криворізький культурологічний альманах "Символ" (випуск №3) став лауреатом та отримав приз глядацьких симпатій. Про цю подію у сфері культури говоримо з криворіжцями, які представляли місто на цьому фестивалі – редакторами альманаху Іриною Бугайовою і Тетяною Меліховою, а також криворізькою поетесою Інесою Доленник, яка отримала на фестивалі літературну премію «Сіль землі нашої».

– Цей фестиваль проводить Дніпропетровська обласна організація Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України», – розповідає Ірина Євгенівна, викладач Криворізького педуніверситету. – Фестиваль проходив у два тури. На ньому передбачалося два конкурси: конкурс видань та конкурс авторів. Від Кривого Рогу в змаганні авторів брали участь Інна Доленник і Геннадій Крашенінников, обоє стали лауреатами, а Інна заслужено отримала престижну премію. За підсумками заочного туру і згідно з тим, хто зареєструвався і брав участь, можемо сказати, що більшість регіонів України були представлені на фестивалі. Презентувалися і альманахи, і автори як ближнього, так і далекого зарубіжжя – США, Канади, Ізраїлю. До другого туру пройшло майже 50 претендентів. З них Дніпропетровщину представляло 15 конкурсантів. Зазначимо, що незмінним головою журі фестивалю є Дмитро Васильович Стус – відомий український письменник, літературознавець, редактор, син поета Василя Стуса. На прес-конференції голови оргкомітету Людмили Некрасовської нам приємно було почути, що Дніпропетровщину представлятиме досить сильний криворізький альманах «Символ».

Після вступної частини і привітань відбувся головний конкурс фестивалю – конкурс альманахів. Мабуть, це стало найпомітнішою художньою подією фестивалю. Здавалося б, випуск альманахів – справа не надто визначна. Але насправді те, що було представлено на фестивалі, справило незабутнє враження. Своєю географією, масштабом, різноманітністю підходів, якістю виконання. Тут і унікальний видавничий проект «Собори наших душ» з Дніпропетровська, в якому протягом п'ятнадцяти років публікуються твори дитячого авторства. І альманахи, видані у великих містах: «Харківський міст», київський альманах Олега Федорова, київські «33 іпостасі любові» і «Ностальгія за справжнім». Представлені були також альманахи окремих українських районних центрів. А також добротні ізраїльські альманахи «Арфа Давида» (Назарет) і «Хайфські зустрічі».

«Рідкісні птахи» на літфесті альманахів

– Рідкісні птахи, зазвичай, зграями не літають, – долучається до розмови Інеса Доленник. – Але через те, що випадок був винятковий – літфест

альманахів "Рідкісний птах", то вони злетілися. Треба віддати належне організаторам (Людмилі Некрасовській, Олені Швець-Васиній та ін.). Нас добре зустріли, поселили, нагодували, обігріли, вислухали, «пожурили» і нагородили ... Ми представляли криворізький культурологічний альманах "Символ" (випуск № 3), а я ще й прочитала вірші в номінації "Лірична поезія". Три дні пролетіли як одна мить. Вони по вінця були наповнені подіями, відомостями та спілкуванням з тими ж "рідкісними птахами" з числа учасників і членів журі, людьми талановитими, активними, добрими, у яких присутнє незвичайне почуття гумору. При підбитті підсумків Людмила Некрасовська попередила, що інтригу намагатимуться тримати якомога довше. Так воно і було. Нагороди оголошували по висхідній. І коли останнім серед альманахів назвали наш "Символ", ми видихнули: значить, він таки краший! А коли мені вручили кубок і літературну премію "Сіль землі нашої", я так розгубилася, що забула всі слова, окрім "дякую". Зрозуміла, що треба було ще щось сказати, коли вже повернулася на своє місце. І приз глядацьких симпатій теж вручили редакторам альманаху "Символ". Так що у нас потрійна радість.

– Це, дійсно, була Подія з великої літери. Це було символічно, – ділиться враженнями Тетяна Євгенівна Меліхова. – Відрадно, що, незважаючи на складну ситуацію в країні, у нас ще видаються літературні альманахи, і до того ж цікаві та доцільні. Високо оцінив наш альманах поет Володимир Гутковський, визначаючи його як просто фантастичний за образотворчим рішенням, дизайном, повнокольоровим форматом і ретельним добром матеріалів. А дніпропетровчанка Олена Хейфец, лауреат фестивалю в номінації «Проза (лірика)», написала у відгуках, що їй не просто було вибрати серед альманахів найкращий, хоча за своєю вишуканістю вона виділяє криворізький «Символ». Завдяки Інтернету наші друзі читають альманах і в Ізраїлі (Хайфа, Беер-Шева), і в Америці (Нью-Йорк, Філадельфія), і в Іспанії (LloretDeMar), і в Сингапурі. Дійсно, наше видання відрізняється від інших дизайном, повнотою кольорів та наявністю мультимедійного додатку, у якому представлені аудіофайли та фільми про авторів та їхні твори, що істотно розширює межі альманаху.

Зліва направо: І. Доленнік, І. Бугайова, Т. Меліхова, Г. Крашеннінников

«ДГ», 2015

Журналіст Рудольф Кан: «Літературні вечори "Біля бібліотечного каміна" багаті режисурою й віршами»

Бібліотечні «посиденьки», які традиційно проходять у бібліотеці №10 Палацу культури «Саксаганський», щоразу збирають не менше сотні любителів авторської музики і пісні, поезії. Серед присутніх завжди чимало молоді, яка презентує свою творчість.

Того «Зимового вечора біля каміна» задушевно під гітару виконували твори Олександр і Ольга Данілови, Володимир Бакальцев, Сергій Рубанський і Олег Чемов, Євгеній Пантелю. Літературні замальовки прочитали Любов Терещенко і Лариса Данилюк, журналіст Григорій Туренко. Після закінчення виступів присутні криворіжці ще довго не розходилися: розмовляли з авторами-виконавцями, обмінювалися приємними враженнями.

– Такі теплі вечори, як сьогодні, стали в стінах нашої бібліотеки №10 традиційними, – розповідає організатор зустрічей, завідувача бібліотекою Ганна Бовдуй. – Наш проєкт успішний багато в чому завдяки організатору й автору "Творчої кухні", автору і виконавцю багатьох віршів і пісень, барду Юрію Ващенку. Живе спілкування з авторами і з виконавцями – це неоціненно. А якщо ще люди мотивовані творчістю, то це взагалі супер! Активно допомагає нам готувати мультимедійний супровід вечорів Вероніка Немченко, яка за професією медсестра і працює в криворізькому перинатальному центрі. А тут її приваблює творчість. Запрошуємо криворіжців до нас на творчі вечори.

– Настільки гарна тут панує атмосфера, що здається, ніби артисти заспівали душею і серцем, – ділиться враженнями голова ради ветеранів Саксаганського району Світлана Журавська.

– Сьогодні вперше на публіці виконував власні твори під гітару, – розповідає про свій дебют начальник зміни ТЕЦ-2 комбінату «АрселорМіттал Кривий Ріг» Євгеній Пантелю (*на фото*). – До цього здебільшого представляв свою творчість у колі друзів та знайомих. Але атмосфера біля сьогоднішнього

«Каміна» була такою, що не зміг втриматися. Творчий озон просто зашкалює. Виступив як автор власної пісні і музики під гітару. Пишу вірші, отримавши певні враженнями, періодично друкую їх в альманасі «Саксагань». Кожен вірш у мене як поетична світлина на пам'ять.

Прекрасно, що в нашому місті є можливість представити свою творчість, дізнатися думку і звичайних слухачів, і маститих виконавців. Вдячний Юрію Ващенку, який згуртовує молодих виконавців, допомагає їм знайти себе в такий непростий час. Подібні до сьогоднішнього вечори – це промінчик світла в кінці тунелю. І такий

криворізький позитив не може не радувати.

Поділитися враженнями попросили присутнього на вечорі відомого в Кривому Розі журналіста Рудольфа Кана (*на фото*).

– У цій чудовій бібліотеці, яка є одним з осередків культури в нашому місті, вечір був художньо зрілим, вражаючим своєю досконалістю, – каже Рудольф Ісаєвич. – І режисурою, і музичною частиною, і віршами. Приємно було дізнатися, що здебільшого це авторські тексти. Чудово, що в Кривбасі так багато різних за професіями людей, які віддані мистецтву і вміють його творити. Адже зараз вирішується доля не лише економіки України, а й духовної суті нашої країни.

«ДГ», 2016

Криворізька співачка й композитор Надія Косяк: «"Українські вечорниці" збирають друзів»

У Кривому Розі започатковано цікавий культурологічний проект «Українські вечорниці». Ініціатором і організатором заходу стала творча криворожанка Надія Косяк, яка пише і виконує пісні, яка має справді українську душу. А ще захоплюється різними видами рукоділля.

У гарно облаштованому в народному стилі залі криворізького кафе «Козачок» можна було не тільки поспілкуватися, а ще й поспівати українських пісень, відтворити у власному виконанні українські народні танці. До криворіжців завітали також гості з Апостолівщини. Видно, що вони готувалися до зустрічі, тому одягли український одяг, ще й додали до свого вбрання якийсь символічний український атрибут.

Почалися вечорниці з театралізованої імпровізації. Гостей зустрічали мама-господиня й донька, яка просила матусю дозволити хлопцям та дівчатам провести вечорниці в їхній хаті. У ролі доньки виступила студентка факультету мистецтв педагогічного університету Ганна Бородіна. Згодом Ганна чудово виконала українські пісні, а пісня Надії Косяк «Місяць і Зірка» та класичний твір «Адажіо» просто зачарували присутніх. Ця молода зірочка вже демонструвала свій талант і в нашому місті, і в Долинській, і в Києві, і у Львові. Впевнена, що її чекає яскраве майбутнє.

Атмосфера на вечорницях була невимушеною, доброзичливою, творчою. Увесь вечір звучали пісні, кароке, радували запальні танці. А найціннішим, звичайно, було щире спілкування. Це саме те, чого так не вистачає сьогодні людям. Кожен із присутніх цього вечора відчував себе українцем і отримав чудовий настрій. Особливо запам'ятався присутнім «Криворізький вальс», який написала Надія Косяк разом із Ніною Чернегою.

Родзинкою першого свята була зустріч з цікавою талановитою криворізькою майстринею-вишивальницею Ольгою Щербиною, яка

продемонструвала власні вишукані вишиванки, познайомила присутніх із народними символами вишиванок, їх значенням у житті людини і провела майстер-клас з вишивання.

На інші вечорниці Надія запрошувала відому народну майстриню Маріанну Любас, яка познайомила всіх присутніх з прадавнім народним звичаєм виготовляти ляльку-мотанку. Вона розповіла про тонкощі у створенні ляльки та значення кожного елементу витвору, про духовний та енергетичний зв'язок іграшки з вихованням дитини. Маріанна просто у всіх на очах провела цікавий майстер-клас. І за декілька хвилин з простих білих і кольорових полотняних клаптиків матеріалізувалася весела й поважна дівчина-лялечка. Виглядала вона як справжня україночка: сорочечка, плахточка, хусточка, поясок. Майстриня подарувала її господині на пам'ять про цю чудову зустріч. Тепер кожен із присутніх може зробити для своїх рідних подібну іграшку, яка є ще й сильним оберегом для дитини та оселі, адже при створенні ляльки ви наповнюєте її своєю доброзичливою енергетикою.

У плані – майстер-клас з виготовлення витинанок. У січні провідною темою «Українських вечорниць» будуть колядки та щедрівки, які традиційно в Україні виконують упродовж усіх Різдвяних свят. Тож нехай цей проект розвивається, все більше охоплює творчу студентську молодь, дарує людям справжню радість і світле відчуття того, що вони живуть в Україні.

На «Українських вечорницях». Г. Бородіна (ліворуч), Н. Косяк (у центрі)

«Вечорниці» у студентів Криворізького педагогічного

Студенти фізико-математичного факультету педуніверситету підготували вечір "Андріївські вечорниці", а пізніше, навесні, – свято до Дня Теплою Олексі. Андріївські вечорниці – одне з найперших і найочікуваніших зимових свят. Це свято традиційного ворожіння в День святого Андрія, яке бере початок із давніх слов'янських звичаїв та язичницьких часів. З приходом християнства вечорниці поєднали із Днем святого Андрія Первозванного, одного з дванадцяти апостолів Христа. Звісно, до ворожінь та вечорниць, які проходять цього дня – 13 грудня, святий Андрій жодного стосунку не має.

Незаміжніх дівчат хвилювало питання, коли вони врешті вийдуть заміж та чи буде ладним чоловік? Хлопці теж, у свою чергу, збиралися в компанії та ходили в гості до дівчат. На деякий час усі гості заходу мали змогу поринути у давнину. Національний дух витав повсюди: у колоритних костюмах виступаючих, прикрасах залу, народних співах, танцях, ворожіннях на чобітках, заговорах, іграх. А це добрий знак того, що народні традиції житимуть й шануватимуться ще довгі роки. Відповідно до сценарію свята учасники дійства майстерно зіграли свої ролі, у залі панувала святкова атмосфера. Лунали народні пісні, жарти, дотепи, виконувалися українські танці. Після завершення святкування в учасників та гостей був піднесений настрій та відчуття приналежності до великої єдиної родини – українського народу, який витворив такі нетлінні скарби духовності.

Запали мені в душу ще одні «Вечорниці», які відвідала в педуніверситеті. У такій формі проводила заняття з методики виховної роботи доцент Зінаїда Василівна Друзь. Студенти фізмату, які саме тоді «вечорничничали», були дуже творчими. У першій половині заняття обговорювали, як в Україні відзначають народні свята, яких традицій дотримуються. І найкраще обізнаними у цих питаннях виявилися Настя Васильченко та Оксана Троцька. Вони розповіли багато цікавого своїм одногрупникам.

З нагоди вечорниць аудиторію завітчали, прикрасили рушниками з українськими візерунками, орнаментами, речами повсякденного побуту наших предків. А які смачні українські страви приготували Оля Вітовщик та Інна Остапець! Були тут і вареники, і галушки, і просто різні смаколики. Зате серед виконавців українських пісень та жартів на вечорницях не було рівних Тоні Дрешлюк, Аліні Каліневич, Олені Вороній, Андрію Мільку. Репетиції студенти проводили і в університеті після занять, і в гуртожитку. А те, що хлопців на вечорницях було малувато, то де ж їх більше взяти? Довелося кільком тендітним дівчатам козацькі шаровари, пояс та шапку одягати. Отак і вийшли з ситуації. А на завершення дійства всі смакували приготовленими стравами, фотографувалися та дякували Зінаїді Василівні за таку чудову форму проведення заняття. Можна сказати лише одне: якщо творчо до своєї роботи підходить кожен викладач, тоді дійсно можна буде виховати молодь патріотами рідної землі, поціновувачами українських традицій, обрядів та інших духовних цінностей.

«УН», 2013, 2014

На студентських «вечорницях»

Бібліотекар Ольга Гринюк: «Дитяча бібліотека має стати своєрідною моделлю культури дитинства»

Недарма кажуть, якщо людина перестає читати, то вона перестає і мислити. Про те, як доцільно формувати читацьку культуру у дітлахів, підлітків, спілкуємося з провідним бібліотекарем криворізької дитячої бібліотеки № 16 О. В. Гринюк (на фото праворуч). Ольга Вікторівна з тих, хто живе і горить своєю професією.

– Дитяча бібліотека є своєрідною моделлю культури дитинства, – розповідає О. В. Гринюк. – Але, на жаль, зараз нерідко доводиться стикатися з тим, що школяреві, який читає, ні з ким поділитися враженнями, його начитаність нецікава одноліткам. Вирішити цю проблему допомагають різноманітні форми спілкування у бібліотеках. Хотілося б згадати про важливу

бібліотечну функцію – так звану «золоту книжкову полицю». Це коли бібліотека може пропонувати, популяризувати, доносити до користувача все краще і спонукати його до читання. Було б перебільшенням сказати, що це на 100 відсотків успішно. Іноді не завжди вдається направити читання дітей у потрібне русло, відвернути від так званого «чтива». Бібліотекарям доводиться викручуватися, вигадувати дуже незвичні форми роботи.

– *Розкажіть про якісь нестандартні форми роботи бібліотекарів.*

– Бібліотекарі в різних країнах намагаються вводити такі форми роботи, як залучення майбутніх читачів до бібліотеки. А для вагітних мам, тобто мам майбутніх читачів, проводяться різні заходи. Наше місто не виняток. У дитячій бібліотеці №16 було проведено цікаві заходи, що несли у собі елементи бібліотерапії, арттерапії та музикотерапії.

– *Що спонукало до проведення такого заходу?*

– Вивчаючи досвід колег різних країн і України в тому числі, я дізналася, що в окремих бібліотеках з матусями майбутніх читачів проводять заходи, пов'язані з книгою і читанням. Але мені захотілося піти далі. До бібліотерапевтичної методи приєднати арттерапію. Перебуваючи на конференції, присвяченій культурологічному розвитку Дніпропетровщини, я познайомила з директором Будинку органної музики. Дізналася, що в очолюваному нею закладі проводяться концерти для вагітних жінок. Вирішила провести захід для мам майбутніх читачів, на якому знайомила матусь з книгами, які їм потрібно читати зараз, яку слухати музику, на які живописні полотна дивитися в період вагітності, а також після народження дитини. У цьому мені допомогли відома на Криворіжжі письменниця Лідія Челнокова, яка читає власні вірші та демонструє прекрасні вишивки дитячої тематики. Використали також чудові фотороботи Вальдемара Боугмена.

Саме такі проекти дають можливість формувати здатність до читання у дитини ще в період внутрішньоутробного розвитку.

– *Цікаво і незвично. Що ще пропонуєте для маленьких читачів?*

– Поки що в нашому місті в дитячих бібліотеках однорічних дітей в читачі не посвячують, а ось в інших містах України такий досвід уже є. Мрію втілити цей досвід і на Криворіжжі. А назвати його можна дуже красиво «Читання для непосидющих».

Якось, дивлячись новини, побачила, що в одній з Київських бібліотек існує послуга «бібліоняня». У цю бібліотеку мами і бабусі приводять малюків, а бібліотекарі бавляться з ними і читають їм книжки. Я подумала, що і у нашій дитячій бібліотеці №16 вже є щось подібне. Тут діє ігрова кімната, до якої приходять учні молодших класів і, сидячи просто на килимі, читають книги, журнали, грають у шашки, шахи та інші ігри. У цьому їм допомагають бібліотекарі. Про цю кімнату дізналися молодші братики і сестрички і почали кликати батьків, дідусів, бабусь прийти до бібліотеки, тому що в її ігровій кімнаті можна почитати книги і журнали, бавлячись при цьому іграшками. Один тато висловив думку, що, мовляв, навіщо водити дитину в садок, коли у вас так добре.

– *Так можна сказати тільки про бібліотекарів, які насичують бібліотеку любов'ю.*

– Дійсно, якось, слухаючи на радіоканалі «Культура» передачу про Львівський форум видавців, почула в одного з українських письменників, який на питання, як залучити до читання, відповідь: «Любов'ю до читачів». З цим я повністю згодна. На мій погляд, і сам форум вселяє надію, що не все так погано в нашій країні з читанням. Ви подивіться, скільки у нас людей, які хочуть придбати книги! І так ми можемо дійти висновку, що одним із виходів зі складної ситуації з читанням у країні є любов і толерантне ставлення до читачів не лише бібліотекарів, а й представників усіх гілок влади.

– *Наскільки працівники дитячих бібліотек дотримуються прав юних читачів?*

– Я впевнена, що бібліотекарі дитячих бібліотек нашого міста намагаються дотримуватися всіх вимог і умов, які містяться в «Конвенції ООН про права дитини». Організаційно-методичним відділом комунального закладу культури «Міська дитяча бібліотека» разом із соціологічними службами було проведено тренінг, присвячений «Конвенції ООН про права дитини». Працівники дитячих бібліотек також провели тренінги та інші цікаві заходи, присвячені правам дитини у своїх бібліотеках-філіях.

Чи дотримуються прав дитини в дитячих бібліотеках Кривого Рогу? На мій погляд – так. Наприклад, такої вимоги як право дитини на повагу. Звичайно ж, бібліотекарі поважають і люблять своїх юних читачів! Відповідно до одного з пунктів «Конвенції» дитина має право на доступ до інформації. «Берегині» дитячих бібліотек Криворіжжя завжди надають своїм читачам потрібні відомості, роблячи це із задоволенням. Згідно «Конвенції» ООН дитина має право висловлювати власну думку – бібліотекарі завжди її вислуховують. І взагалі вся діяльність бібліотек спрямована на задоволення інтересів читачів. Кожна бібліотека, виходячи зі своїх умов і можливостей, робить все, щоб залучити їх до бібліотеки і щоб там було цікаво.

– *Розкажіть про тематичну спрямованість криворізьких дитячих бібліотек.*

– Кожна дитяча бібліотека Кривого Рогу відрізняється своєю винятковістю. У нашому місті діє 20 дитячих бібліотек-філіалів і центральна бібліотека. З урахуванням сучасних потреб кожна бібліотека працює за своєю програмою, їхня тематика різноманітна: екологічне спрямування (БФ № 4,9,15), морально-правове (№ 19, 20), краєзнавче (№ 1, 6, 10, 13, 19), програма сімейного читання (БФ№7), естетичний напрям (№3, відділ мистецтв центральної бібліотеки). ЦДБ, БФ № 2, 8, 14 працюють цілеспрямовано з талановитими дітьми. Слід зазначити, що далеко не всі дитячі бібліотеки України працюють за подібними програмами.

Тому хотілося б хоч трішечки розповісти про діяльність бібліотек і пояснити, навіщо потрібна посада методиста зі зв'язків із громадськістю. Як уже говорилося, працівники дитячих бібліотек Криворіжжя роблять усе, щоб залучити дітей до читання: проводяться зустрічі з письменниками, художниками, музикантами, а також іншими цікавими людьми. Якраз організатором багатьох із цих заходів і є методист зі зв'язків із громадськістю. Робота такого спеціаліста – це пріоритетний напрямок бібліотечної діяльності, спрямований на формування іміджу бібліотек Кривого Рогу, привернення уваги громадських організацій, ЗМІ (телерадіокомпанії «Рудана», «Криворіжжя», газет «Червоний гірник», «Шахтар Кривбасу», «Домашня газета») до такої важливої справи. Музучилище, художні та музичні школи, виставкова зала, музеї, педуніверситет, представники юриспруденції та релігійні діячі, криворізька громадська організація «Лотос», «Саксагань», «Колір душі», асоціація Криворізьких літераторів та інші громадські організації активно співпрацюють із бібліотеками завдяки координації діяльності методиста зі зв'язків із громадськістю.

– *Як взаємодієте з дітьми під час шкільних канікул?*

– До однієї з громадських літературно-художніх організацій належить організація «Лотос», яку очолюю з 2008 року. Це дозволило мені організувати і провести у бібліотеках зустрічі з літераторами та художниками міста. Також у багатьох бібліотеках організовувала виїзні заходи – виставки картин художників, фотохудожників, майстрів прикладного мистецтва.

Багато цікавих розважальних програм придумано і проведено для дітей протягом всього року. Під час канікул дитячі бібліотеки взагалі важко впізнати. Спробуйте знайти тіточку-бібліотекаря у звичайному одязі! Всі вони одягнені в костюми тих чи інших літературних героїв, які проводять із дітьми ігри, вікторини, конкурси та інші розваги. Усе це робиться для того, щоб діти читали книги не лише за шкільною програмою, а й інші цікаві видання.

– *Як держава підтримує зараз дитячі бібліотеки?*

– Звичайно, усі розуміють, як важко нашій молодій державі ставати на ноги, але все ж сподіваємося, що дитячі бібліотеки отримуватимуть усе більше і більше нових книг та періодичних видань. А як нові книги пішли на «ура» говорить такий факт: червень, липень – пора відпочинку дітей у пришкільних таборах. Після проведення в них бібліотекарями оглядів нової літератури, її,

так би мовити, розмели відразу. Навіть деяким читачам і не вистачило! Тому довелося просити дітлахів прийти трохи пізніше, коли взяті книги прочитають і повернуть інші діти.

А ще в Україні проводиться низка різноманітних читацьких конкурсів, організаторами яких майже завжди виступає Національна бібліотека для дітей, іноді у співпраці з редакціями дитячих журналів. І такі заходи, крім наявності преси, професійної реклами, повинні мати фінансову підтримку держави. Основний девіз пропонованих проєктів – навчити дітей радіти книзі. Головні завдання проєктів: підвищити впевненість особистості як читача; навчити отримувати задоволення від читання; урізноманітнити читання; надати читачам можливість поділитися враженнями від прочитаного; підвищити статус читання як творчого процесу; через залучення до читання сприяти вихованню і розвитку творчої і соціально адаптованої особистості. Читаючі нації створюються з читаючих дітей. І в Україні також необхідне усвідомлення проблеми читання дітей і підлітків як національної проблеми у зв'язку з тим, що дитяче читання особливо потребує захисту і підтримки не тільки суспільства, а й держави.

Бібліотечні працівники, я думаю, погодяться зі мною, що при всьому своєму інтересі до Інтернету та уявній просунутості, діти зовсім не вміють працювати з різними відомостями. Ось тому і знадобиться вміла допомога бібліотекаря, який навчить дитину, як правильно працювати з паперовими та електронними каталогами, з картотеками та іншими потрібними їм відомостями.

«ДГ», 2013

Доцент Ганна Віняр : «Наукова бібліотека – це скарбниця всіх багатств людського духу...»

Історична довідка

Всеукраїнський день бібліотек святкують щорічно 30 вересня. На сьогодні в Україні діє майже 40 тисяч бібліотек.

Перші бібліотеки на території нашої країни з'явилися вже з прийняттям християнства і працювали переважно при церквах або монастирях. Грандіозна пам'ятка культури – Бібліотека Софії Київської, заснована князем Ярославом Мудрим, налічувала майже тисячу рукописних томів. Однак до нас дійшли лише одиниці, оскільки бібліотеку багаторазово намагалися спалити монголо-татари. З розвитком друкарства великі бібліотеки з'явилися в школах Острога та Львова. У 18 столітті козацькі старшини, єпископи і просто багаті люди створювали власні бібліотеки.

У кінці 19 століття чимало регіональних читалень було організовано громадською організацією «Просвіта».

У результаті створення КНУ і об'єднання бібліотек технічного, металургійного, педагогічного, економічного інститутів у 2011-2016 рр. виникла найбільша наукова бібліотека у нашому місті, а за окремими показниками – і в області. Саме тоді завітали ми до цього храму науки і скарбів людського духу напередодні свята бібліотекарів України. Нас зустрічає завжди привітна **директор бібліотеки, доцент кафедри української мови Г. М. Віняр** (на фото) і запрошує на екскурсію залами бібліотеки педагогічного інституту. Спочатку завітали до відділу абонементу.

– Багатогалузевий книжковий фонд університетської бібліотеки налічує майже два мільйони примірників, – з приємністю повідомляє Ганна Миколаївна. – У структуру фонду бібліотеки входять наукова, навчальна, методична, довідкова, технічна, художня література, у тому числі іноземними мовами, спеціальна література, періодика, фонд рідкісних та цінних видань. А ще маємо значний дисертаційний фонд, так що є над чим попрацювати як науковцям, так і студентам. Щороку бібліотека передплачує понад 300 періодичних видань. У 2013 році до фонду бібліотеки надійшло понад чотири тисячі нових примірників. Майже стільки ж навчально-методичної літератури одержано від Видавничого центру університету.

– Скільки часу потрібно чекати замовнику, щоб виконали його замовлення? Як у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського?

– Та ні, на це витрачаються лічені хвилини, якщо читач правильно за каталогом виписав літературу, – Ганна Миколаївна показує нам, як зручно розміщені на полицях книги. – Наші спеціалісти зробили все, щоб потрібну книгу можна було відшукати швидко і просто. Крім того, треба врахувати, всі 23 тисячі постійних наших читачів обслуговуються на 10 абонементів, у 19 читальних залах. А якщо взяти всіх читачів, які відвідують бібліотеку протягом року, то в середньому виходить, що обслуговуємо до 160 користувачів на день. Та й загальна площа бібліотеки складає небагато і немало – аж півгектара!

Ось ми переходимо до читальної зали. Тут, як і має бути у приміщенні, де з мудрими говорять, стоїть тиша. Лише неподалік вікна розмістилася група студентів, викладач, бібліотекар, стиха перемовляються, гортають книги.

– Сьогодні у нас тематична виставка літератури «Наше славетне Криворіжжя», – повідомляє Ганна Миколаївна відвідувачам. – Ось так ми знайомимо молодь із новинками літератури. Нещодавно проводили ще одну тематичну виставку – «Життя, віддане педагогічній науці». Працівники бібліотеки докладають чимало зусиль для популяризації книги, читання. Увазі читачів пропонуються книжкові виставки, перегляди літератури, читацькі конференції, тематичні та літературні вечори, усні журнали, презентації книг. Хоча зараз молодь часто шукає відомості у мережі Інтернет, але важливість вдумливого читання книги важко переоцінити.

– *Першокурсників навчаєте користуватися бібліотекою чи вони вже самостійно уміють добирати і опрацьовувати літературу?*

– Лише за минулий рік з метою формування інформаційної культури користувачів прочитано 168 годин теоретичних та практичних занять для студентів молодших та старших курсів з питань використання довідково-інформаційного апарату бібліотеки, АІС «Університет», електронного каталогу. Крім того, студенти факультету української філології разом з основним фахом "Українська мова і література" додатково отримують спеціалізацію "Шкільне бібліотекознавство". У школах міста таких фахівців обмаль.

– *Перепрошую, але у читальній залі студентів не так і багато...*

– Раніше багато часу забирив пошук літератури хоча і за систематизованими каталогами, але вручну. А тепер автоматизована система «УФД-Бібліотека» дає змогу користувачам вести пошук необхідних відомостей за допомогою електронного каталогу, який включає 336 тисяч записів, навіть вдома, – директор бібліотеки запрошує нас перейти до електронної читальної зали. – На сьогодні автоматизовано такі бібліотечні процеси як комплектування та наукове опрацювання документів, підтримка електронного каталогу, аналітичний опис документів. Інформація з періодичних та продовжуваних видань відповідно до професійних запитів читачів надсилається безпосередньо на електронні адреси кафедр. База даних інформаційно-бібліографічного відділу містить більше 43 тисяч записів (це статті з періодичних видань та наукових збірників) і має інформацію, що висвітлює пріоритетні напрями розвитку гірничої науки, техніки, економіки, педагогіки, вищої школи, охорони навколишнього середовища тощо. Тобто все зроблено так, щоб наша наукова бібліотека відповідала вимогам бібліотек ХХІ століття. Щоквартально випускається бюлетень «Нові книги» як у друкованому, так і в електронному вигляді. Наукова бібліотека укладає і готує до видання науково-допоміжні бібліографічні покажчики та рекомендаційні списки літератури, створює електронні бази даних на допомогу науковій та навчальній роботі користувачів і спеціалістів університету, забезпечує інформаційну підтримку виконання курсових, кваліфікаційних, магістерських робіт студентів, дисертаційних робіт пошукувачів, аспірантів, докторантів.

– *Наведіть, будь ласка, приклади добірок, характерних для Криворіжжя і необхідних для студентів та науковців.*

– На основі електронного каталогу у поточному році підготовлено до друку 8 бібліографічних покажчиків, серед яких «Наукові праці КГРІ. Вип. 1 (1929-1972 рр.)», «Родовища Кривбасу», «Екологія Кривбасу», «Металургія чавуну і сталі», «Ефективні методи роботи шкільного психолога», «Друковані праці викладачів Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» (2010-2011 рр.)» та інші, які розміщені на сайті університету і доступні криворіжцям. Проводяться такі заходи, як «День інформації», «День кафедри».

– *Знаємо, що у «Літературній вітальні» університету відбуваються*

зустрічі з відомими у місті людьми, письменниками та журналістами. Як залучає молодь до читання книг, до культурного збагачення?

– На мою думку, надзвичайно важливі «живі книги». Минулого року організовано і проведено двадцять культурно-освітніх заходів, у яких взяла участь майже тисяча студентів. Про край, що серцю любий, з нагоди 80-річчя Дніпропетровської області говорили під час зустрічі з криворізьким журналістом, письменником, публіцистом, краєзнавцем Володимиром Бухтіяровим. Через тисячоліття від минулого до майбутнього пройшли з криворізьким археологом, науковим співробітником історико-краєзнавчого музею Олександром Мельником. До Дня української писемності та мови провели усний журнал «Мова рідна – слово золоте». А ще відбулися презентації книжок авторів О. Мухарева, Любові Баранової, Євгена Ющука, Анатолія Андржеєвського, Дмитра Піскорського. Цього року наші студенти і співробітники на літературних зустрічах мали змогу поспілкуватися з поетесами Ларисою Омельченко, Інною Доленнік, лауреатом національної премії ім. Т. Г. Шевченка Григорієм Гусейновим.

– Колись Тарас Шевченко писав, що книги для нього необхідні, як хліб насущний. То як же відома учасниця просвітянського руху та її колектив планують відзначати ювілейний 200-й рік від народження Кобзаря?

– Перш за все, у читальних залах гуманітарного та головного корпусів плануємо тематичні виставки «Тарас Шевченко – духовний символ українського народу», «Тарас Шевченко – виразник дум народних», бібліографічний огляд «На вічнім шляху до Шевченка». Але будуть і зустрічі з митцями у літературній вітальні, конкурси декламування поезій Кобзаря.

– Як наукова бібліотека університету підтримує зв'язки з іншими бібліотеками України? Як професійно зростають ваші працівники?

– Нарівні з бібліотечним обслуговуванням та інформаційно-бібліографічною роботою, бібліотека бере участь у наукових та науково-практичних конференціях шляхом організації тематичних відкритих переглядів літератури: «Геологічна наука: практика очима студентів і молодих фахівців», «Молодому науковцю», «Сучасний менеджмент молодих вчених та спеціалістів», «Сталий розвиток промисловості та суспільства», «Майбутнє – аудит».

Наукова бібліотека бере участь у корпоративному проєкті «Система реферування української наукової літератури», який забезпечує формування загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова», а також випуск галузевих серій Українського реферативного журналу «Джерело» і підтримку онлайн-доступу до БД «Наукова періодика України» та створення галузевого реферативного ресурсу Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського.

За останній рік активізувалася наукова діяльність бібліотеки. Наші працівники взяли участь у роботі та виступили з доповідями і публікаціями у десяти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях з проблем бібліотечно-бібліографічної діяльності у містах Дніпропетровську,

Києві, Луганську, Львові, Сімферополі, Хмельницьку, Кривому Розі.

– *Розкажіть детальніше про криворізькі конференції. Наскільки мені відомо, саме у День бібліотек плануєте запросити на такий захід бібліотекарів не лише Криворіжжя, але й Дніпропетровщини?*

– Науково-практичну конференцію проводимо в університеті уже вдруге. Питання обговорюватимемо досить актуальні, про що свідчать і самі теми доповідей «Позитивний імідж бібліотеки вищого навчального закладу», «Веб-сайт – візитна картка бібліотеки», «Інформаційна культура та культура читання працівників бібліотек вищої школи в епоху Інтернет». Завідуюча відділом методичної роботи Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара поділиться досвідом роботи з проблеми психологічних основ використання технічних засобів бібліотекарями.

– *Обсяг роботи, що здійснюєте разом із колегами, дійсно вражає. Кому із своїх співробітників хотіли б подякувати в першу чергу?*

– Дійсно, що з таким розгалуженим і масивним книжковим "царством" не впоратися, якби не мої заступники – працівники з багаторічним стажем бібліотечної роботи. А це Світлана Баскакова з підрозділу факультетів загальноуніверситетського підпорядкування, Олена Кравченко – з бібліотеки педінституту, Фантіна Єгорова – з економічного інституту, Тетяна Караман – завідувач відділу металургійного інституту. Отримання статусу наукової бібліотеки вимагало від нас посилення методичної роботи. Наслідком цього стало створення науково-методичного відділу, який очолила випускниця аспірантури Харківського університету культури Олена Лебедюк.

Під час конференції до Дня бібліотек

На завершення зустрічі побажали бібліотекарям університету мати багато читачів, які будуть істинними поціновувачами книг – скарбів людського розуму, які переходять у спадок від покоління до покоління на вжиток тих, хто народиться згодом. Бо ж загальновідомо, що люди перестануть мислити, якщо перестануть читати.

«УН», 2013

Депутат Криворізької міськради Людмила Бурман: «Щоб криворізькі бібліотеки перетворити на інноваційні центри міста, потрібне відповідне фінансування»

30 вересня бібліотечна спільнота країни відзначає професійне свято – Всеукраїнський день бібліотек. На свято книги до Криворізького педуніверситету завітали бібліотекарі вищих та загальноосвітніх навчальних закладів міста. Спеціалісти інформаційно-бібліографічного відділу університету представили тематичні виставки про роль бібліотек у культурно-інформаційному просторі міста [104].

О. А. Дікунова під час презентації бібліографічних видань фахівців бібліотеки КДПУ

На зустрічі мова йшла про традиції, інновації у культурно-просвітницькій роботі сучасної бібліотеки та роль закладів в отриманні здобувачами освіти, зокрема вищої. Сучасники є свідками того, як відбувається зміна носія відомостей з паперового на електронний, подібного до того, як колись переходили від глиняних дощечок до пергаменту, а далі до друкування на папері. Наразі змінилися також запити криворіжців щодо отримання потрібних відомостей. І ці зміни докорінно впливають на структуру і організацію роботи книгозбірні.

Про те, що заклади освіти не можуть повноцінно існувати окремо від по-сучасному обладнаних бібліотек, і ніщо не може замінити книгу як джерело знань, переконливо говорили ректор Криворізького педагогічного Ярослав Шрамко, директор бібліотеки Ганна Віняр, депутат Криворізької міськради Людмила Бурман. В якості зразка для наслідування криворіжцям наводили Інформаційний центр Українського католицького університету у Львові, який презентує бібліотеку XXI століття. А ще наголошували на тому, що для переоблаштування криворізьких бібліотек необхідне відповідне фінансування. Потрібно активніше залучати кошти громадського бюджету, грантів, які на

конкурсних умовах надають певні організації з міжнародною участю, розробляти та впроваджувати відповідні соціальні проекти.

Зацікавила присутніх і демонстрація буктрейлера – короткого відеоролика за мотивами книги, особливістю якого є розповідь про книгу в образній, часом навіть інтригуючій формі. Метою створення буктрейлерів є спонукання громадян до прочитання книг.

– Цього року фахівці книгозбірні Криворізького педагогічного вже вшосте провели міську конференцію «Культурно-просвітницька робота сучасної бібліотеки: традиції та інновації», на якій розглянули нагальні проблеми бібліотечно-бібліографічної справи, – розповідає нашим кореспондентам директор бібліотеки, кандидат філологічних наук, доцент Ганна Віняр. – У доповіді завідувач відділу обслуговування Олена Грамм акцентувала увагу на вихованні молоді як складової культурно-просвітницької роботи бібліотеки. Оксана Гумовська, бібліотекар Криворізького металургійного інституту розповіла про створення буктрейлерів, нагадала присутнім про важливість цієї інноваційної форми просвітницької діяльності бібліотеки і запропонувала переглянути створений їхньою бібліотекою буктрейлер твору Івана Франка «Захар Беркут», наскрізною лінією якого є боротьба народу за свободу.

Зустрічі у бібліотеці університету з криворізькими письменниками, журналістами, митцями вже стали традицією. Цього разу чудовий майстер-клас провели криворізький краєзнавець Ігор Рукавіцин та журналістка «Експерт-КР» Ольга Хвостова-Гончар. Вони надзвичайно цікаво розповіли про життя та діяльність криворізького фотографа, геолога, гірничого інженера початку минулого століття, предтечі індустріального туризму в Кривому Розі Едуарда Фукса та запропонували до уваги присутніх ретросвітлини і відеоматеріали про діяльність нашого видатного земляка.

«ДГ», 2017

Інна Доленнік у читальній залі КДПУ презентувала збірку поезій «Навпіл» (2017)

Завідувача архівним відділом КДПУ Світлана Лебеденко: «В архівах залишаються працювати ті, хто має громадянську свідомість»

У суспільстві іноді непомітна професія, важливість якої починає розуміти кожен, кому потрібен архівний документ або довідка. Починаючи з 1998 року, в Україні щорічно 24 грудня відзначається професійне свято працівників архівних установ. Він встановлений, враховуючи значний внесок архівних установ України у розвиток вітчизняної науки, культури, інші сфери життя суспільства, необхідність подальшого вдосконалення архівної справи.

Напередодні свята поспілкувалися з неймовірно відданою своїй професії людиною – завідувачою архівним відділом Криворізького державного педагогічного університету С. С. Лебеденко (*на фото*), яка віддала улюбленій роботі 32 роки.

У спогадах співрозмовниця перенеслася в 1983 рік, коли почала працювати в архіві на запрошення ректора педінституту П. І. Шевченка.

– Стартувати довелося мало не з нуля, адже справи не були належним чином систематизовані, – каже Світлана Сергіївна.

– Перш за все необхідно було впорядкувати масив довоєнних документів, які колись зберігалися в невідповідних умовах. Часом упереміш зі штукатуркою, у підвальному приміщенні навчального корпусу на нинішній площі Визволення, тому що не були евакуйовані в роки війни. Значна частина документів не мала історичної або практичної цінності, проте їх треба було підготувати до знищення. До речі, процедуру списання особової справи певною мірою

можна назвати конспектуванням: переглядається кожен лист, і для довідника вписуються всі зазначені там накази. І навіть якщо вже справи немає, все ж можна отримати про неї відомості з цього довідника.

Взагалі-то ця робота не має кінця (*посміхається*). До деяких документів потрібно повертатися знову, змінювати терміни їх зберігання. Тому робота з архівними документами, крім професійних знань, вимагає особливої уважності. А ще зібраності, грамотності, здатності тримати в голові великі обсяги відомостей, оскільки будь-які помилки в архівній справі неприпустимі. В архівах залишаються працювати лише ті, хто, отримуючи низьку зарплату, має величезне терпіння, громадянську свідомість і відповідальність, любить роботу з документами і до того ж не схильний до алергічних захворювань. Останнє особливо важливо в роботі з документами, термін зберігання яких закінчився. Щоб підготувати їх до знищення, треба скласти акт. Але спочатку

необхідно вилучити особисті документи та документи, що мають наукову або історичну цінність. Робота з такими паперами, в основному запиленими або ураженими цвілью, триває роками.

– *Світлано Сергіївно, багато в архіві університету документів передвоєнних років минулого століття?*

– Більше 2000 справ. Фонд архіву нашого вузу почав створюватися в 30-х роках минулого століття. А, наприклад, особисті справи випускників зберігаються 75 років з року випуску. Значна частина документів, які були евакуйовані з архіву педагогічного інституту в роки війни в Дніпропетровський обласний архів, на жаль, втрачена – згоріла. Машина з документами по дорозі з Дніпропетровська у звільнений Кривий Ріг підірвалася на міні.

– *Цікаво, як зараз використовують архівні документи закладу?*

– У порівнянні з радянським періодом на сьогодні архівними документами цікавляться набагато частіше. Їх використовують для написання історії університету, загальноосвітніх шкіл, міст і сіл, виконання курсових і кваліфікаційних робіт, виготовлення копій, дублікатів документів, підготовки архівних довідок, виписок з документів за запитами приватних осіб, організацій, установ, іноземних громадян та інститутів. Щорічно архівний відділ видає понад 2000 архівних довідок, виписок, копій.

Дослідники ж найчастіше цікавляться документами постійного зберігання, а вони, як уже було сказано, передаються на зберігання до державного архіву. Про роботу міського архівного відділу краще розкажуть його співробітники. У нашому архіві документи з особового складу університету досліджуються досить активно. Зокрема, при підготовці видання «Вища педагогічна освіта України: Історія, сьогодення та перспективи розвитку. Дніпропетровська область», при написанні «Енциклопедії Криворіжжя» були переглянуті сотні особистих справ працівників і випускників.

Працюють з документами архіву кореспонденти міських і обласних газет, співробітники музею міста і музеїв університету, учасники наукових конференцій, наприклад, 2-ї Всеукраїнської наукової конференції «Війна в історичній та індивідуальній пам'яті» і багато інших.

А підсумувала Світлана Лебеденко нашу бесіду словами: «Архівний відділ нашого навчального закладу робить значний внесок у розвиток історії та культури Криворіжжя! І ми цим пишаємося».

«ДГ», «УН», 2015

Розділ 10. Вікно в природу

*В озонову дірку подивився янгол:
– Господи, скажи їм, щоб вони схаменулись!
Ліна Костенко*

Доцент Володимир Стригунов: «Заповідна справа – найкраще, що можемо зробити для природи Криворіжжя»

Зближення людини з природою не завжди її облагороджує. Скільки б ми не скаржилися на природу, вона веде себе добре. Життя, якщо ти вмєєш ним користуватися, досить тривале. Ніби так говорив ще філософ Сенека. Природа так про все подбала, що повсюди ти знаходиш, чому вчитися.

Заповідна справа, мабуть, – найкраще, що можемо зробити для нашої матінки-природи. Починаючи з 2010-го року, в Україні 7 липня відзначають День працівників природно-заповідної справи. Це професійне свято встановлене на підтримку ініціативи Міністерства охорони навколишнього природного середовища України з урахуванням вагомого внеску працівників природно-заповідної справи у збереження та відновлення біологічного і ландшафтного різноманіття, розвиток територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

Втім, це не тільки свято тих людей, які працюють в заказниках і в парках, а й усіх, чие життя присвячене збереженню природи нашого рідного краю – Криворіжжя. До заповідної справи долучаються громадські організації, вчені та просто небайдужі городяни. Серед них наші земляки, відомі на Криворіжжі і в Україні вчені - доктор геолого-мінералогічних наук, професор Ігор Паранько, завідувач кафедри фізичної географії, краєзнавства і туризму Криворізького педуніверситету, фахівець в області геоecологічного аналізу території Кривбасу Володимир Казаков, завідувач лабораторією теоретичної і прикладної орнітології, доцент Володимир Стригунов, Вадим Манюк - автор наукових видань «Екологічна абетка Придніпров'я» і «Пам'ятки природи Дніпропетровської області», орнітолог і краєзнавець Віталій Коцюруба, еколог Олексій Сметана. Багато зусиль до заповідної справи доклав вчений-еколог і громадський охоронець природи, доктор біологічних наук Микола Григорович Сметана, який уже пішов від нас у вічність.

У балці Північній Червоній на один квадратний метр площі припадає рідкісних видів рослин більше, ніж в Асканії Новій

– Станом на 2015-й рік природно-заповідний фонд Криворіжжя налічує 4 об'єкти загальнодержавного значення загальною площею 231 га (ландшафтні заказники «Балка Північна Червона» та «Інгулецький степ», геологічний пам'ятник природи «Скелі МОДРу», Криворізький ботанічний сад Національної академії наук України) і 13 об'єктів місцевого значення, –

говорить В.І. Стригунов (*на фото*). – Ландшафтний заказник «Балка Північна Червона» розташований на північно-західній околиці Кривого Рогу. У 1988 році на підставі рішення облвиконкому до існуючого заказника площею 28 гектарів додали ще 26 гектарів заказника місцевого значення. Наукові співробітники Криворізького ботанічного саду встановили, що в цій балці та в Інгулецькому степу на один квадратний метр площі припадає рідкісних видів рослин більше, ніж в Асканії Новій. Наукові співробітники та студенти нашого університету під час практики в різні пори року виїжджають до Червоної Балки проводити дослідження видового складу рослин, їх різноманітності, безхребетних і хребетних тварин, жуків, метеликів, плазунів, птахів,

савців.

– У балці багата рослинність – виявлено понад 360 видів рослин, з яких понад чотири десятки охоронних, – долучається до нашої розмови Віталій Коцюруба (*на фото*), викладач курсу «Охорона тваринного світу та заповідна справа» в Криворізькому національному університеті. – Дослідники виявили там багато різних видів комах, птахів, занесених до Червоної книги України. Як орнітолог скажу, що в балці мешкають болотний лунь, одуди, польові жайворонки, сріблясті чайки, солов'ї, мартини, ластівки, сороки та інші птахи.

До речі, влітку відпочиваючим потрібно бути обережними, тому що в заростях чагарників водяться великі й агресивні, але неотруйні чотиризмугові та жовточеревні полози. У балці мешкає багато ящірок. На сьогодні заказником має займатися Управління містобудування та архітектури виконкому Криворізької міськради, але насправді територія ніким не охороняється. Тут випасають худобу, палять багаття, збирають дикі рослини. А ще відпочиваючі залишають гори сміття.

Видобуток гранітів завдає шкоди заказнику «Інгулецький степ»

У 2008 році за рішенням обласної ради частину земель, відведених під заказник «Інгулецький степ», вивели з охоронних, і приватне підприємство незаконно отримало дозвіл на видобуток гранітів. Починаючи з 2002 року, заказник під наглядом Криворізької райдержадміністрації. За словами одного з колишніх керівників Криворізької райдержадміністрації Юрія Волосова можемо зробити висновок, що підприємство нібито працює в законодавчому полі і має всі дозвільні документи, а роботи на землях заповідного фонду майже не ведуться.

– Інгулецький степ площею 65,6 гектарів є найбільшою в регіоні ділянкою цілинного степу, – продовжує розповідати Володимир Іванович. –

Територія теж славиться «червонокнижною» фауною і флорою. Рослин виявлено тут понад 40 видів, у тому числі рідкісні види ковили, горицвіт, іриси, сон-трава. А також більше сотні видів тварин з різним природоохоронним статусом. Обов'язково слід сказати про те, що свого часу Криворізькою міжрайонною прокуратурою з нагляду за дотриманням законів у природоохоронній сфері були відкриті кримінальні справи щодо порушень на території заказника. Співробітники нашої лабораторії Юрій Мілобог, Валерій Коцюруба і я виїжджали на територію і проводили дослідження, якої шкоди завдано фауні у зв'язку з розробкою гранітного кар'єра. І надавали висновки для суду. Про шкоду, нанесену флорі заказника підприємством, висновок робили співробітники Ботанічного саду. А також своє вагоме слово сказали криворізькі археологи.

Безкомпромісну позицію в цьому питанні зайняли громадські активісти та жителі села Недайвода Криворізького району, поблизу якого знаходиться заказник. Не спокусили їх навіть обіцянкою створити в цих місцях аквапарк. І подумайте, хіба недостатньо у нас в області гранітних кар'єрів, щоб ще і в заказнику зруйнувати один із найкрасивіших берегів Інгульця? Крім того, поклади граніту радіоактивні, може бути радіоактивне зараження води. А нижче за течією річки розташоване Карачунівське водосховище, з якого для Кривого Рогу забирають питну воду. На сьогодні нам невідомо, як вирішилася кримінальна справа, пов'язана з гранітним кар'єром.

Як розповідає співробітник Криворізького історико-краєзнавчого музею Ірина Стеблина, на резервних землях заказника ближче до Лозуватки розташована пам'ятка археології - святилище доби пізньої бронзи і раннього заліза. Є на Криворіжжі ще один ландшафтний заказник, але вже місцевого значення. Він розташований на північній околиці міста Інгулець і з 2001 року підпорядкований ВАТ "ІнГЗК". Це «Візирка».

Журналісти Криворіжжя

стали на захист геологічних пам'яток природи

– До природно-заповідного фонду Криворіжжя входить також вісім геологічних пам'яток природи, – каже Валерій Коцюруба. – Серед них пам'ятка загальнодержавного значення – скелі МОДРу площею 62 гектари. Уже понад сорок років вважаються геологічними пам'ятками місцевого значення на лівому березі річки Інгулець поблизу селища ПГЗК виходи аркозових пісковиків, скелюватські виходи поблизу кар'єра і пісковикових скель, які криворіжці можуть знайти поблизу підстанції. На правому березі річки геологічною пам'яткою між селами Лозуватка і Чкаловка є виходи мігматиту. Мігматитові скелі є і на території Криворізького району на північ від села Валового.

– На берегах Сакагані біля шахт "Південна" і "Північна" розташовані Сланцеві скелі, а поблизу шахти "Батьківщина" виявлені виходи амфіболітів. Амфіболіти – це метаморфічна гірська порода періоду докембрію, головною складовою частиною якої є рогова обманка і плагіоклаз. Найчастіше вони

бувають кристалічно-зернисті, зеленого кольору. В межах Криворіжжя існує два значних місця виходів амфіболітів на земну поверхню.

– Ось уже кілька років поспіль навесні журналісти ТРК «Рудана», «Криворіжжя», газетних видань «Домашня газета», «Червоний гірник», «Сільське Криворіжжя», міського об'єднання «Просвіта» разом зі студентами, школярами та робочими промислових підприємств відправляються облагороджувати сланцеві скелі – це знакове і символічне для Криворіжжя місце, – розповідає організатор екологічної акції «Озеленимо і упорядкуємо рідне Криворіжжя», журналіст Микола Крамаренко. – Ми відгукнулися на заклик голови Саксаганської районної у місті ради Валерія Беззубченка, який привернув увагу до п'ятигектарної території виходів амфіболітів. Адже незважаючи на те, що виходи є геологічною пам'яткою природи, вся територія там була занедбана і засмічена. Саме тому було прийнято рішення навести там лад. І в подальшому будемо запрошувати попрацювати всіх, хто щиро бажає приєднатися до благородної справи – охорони пам'яток природи.

Учасники екологічної акції «Озеленимо і упорядкуємо рідне Криворіжжя»:
Микола Крамаренко – організатор акції, заслужені журналісти України Людмила
Тіміргалєєва (ліворуч) та Ірина Зінченко

– На Криворіжжі багато красивих місць для відпочинку жителів і гостей міста, – додає Валерій Коцюрuba. – До пам'ятників садово-паркового мистецтва належить парк імені газети «Правда» (нині – парк Ф. Мершавцева), який знаходиться в Центральньо-Міському районі. До ботанічних садів місцевого значення віднесено також дендрологічний парк на території Довгинцівського району поруч із селищем Залізничників. Цим урочищем-садом займається Криворізький лісгосп. До дендропарків місцевого значення з 2008 року зарахований дендропарк «Саксагань», який розташований поблизу села Надєждівка в Криворізькому районі. Є на Криворіжжі і дві ботанічні пам'ятки природи. Це «Дерево культурної груші» в Саксаганському районі та «Старовинна груша на Карнаватці» на території приватної садиби. Вік першої

груші перевищує 200 років. Дослідники вважають, що посадили її в кінці XVIII століття. Разом з тим дерево цвіте і плодоносить.

Хочеться звернути увагу на необхідність виховання у дітей та молоді поваги до пам'яток природи, поширювати в суспільстві гуманістичні ідеї. Тільки так можна досягти позитивних зрушень у справі збереження і розвитку територій та об'єктів природно-заповідного фонду, виховати істинний патріотизм і гордість за рідний край.

«ДГ», 2015

Завідувач кафедри фізичної географії, краєзнавства та туризму В. Л. Казаков: «Розробили півсотні екскурсійних маршрутів у межах Криворіжжя»

У Криворізькому педагогічному університеті вручили сертифікати випускникам курсів екскурсодів, серед яких працівники промислових підприємств, будівельники та економісти, учителі та бібліотекарі криворізьких шкіл і навіть один англійський екскурсод Наталія Алексєєнко. Подія особливо порадувала присутніх у залі криворіжців, зацікавлених в розвитку туристичної галузі міста, представників екскурсійної справи, краєзнавців, студентську молодь та викладачів університету. Ті, хто отримав сертифікати, пройшли не лише теоретичну підготовку, але розробили і вже випробували власні екскурсійні маршрути.

Кривий Ріг поступово йде до того, щоб стати новим туристичним центром, де активно розвивається промисловий туризм. Становлення туризму такого виду стало поштовхом до розуміння необхідності підготовки фахівців у цій сфері, у тому числі й екскурсодів. У цьому напрямку ВНЗ має необхідний кадровий потенціал, фахівців з туризму, краєзнавства, які здатні на високому рівні забезпечувати підготовку в туристичній галузі. Мала й сама змогу переконатися, наскільки креативно навчають студентів спеціальності «Туризм», побувавши на лабораторному занятті, яке проводила кандидат педагогічних наук, доцент Ольга Володимирівна Бондаренко [90].

Про перспективи розвитку екскурсійної справи Криворіжжя, найбільш популярних і креативних маршрутів розповів завідувач кафедри фізичної географії, краєзнавства і туризму Володимир Казаков [94], [95].

Візитівка

В. Л. Казаков (на фото) є випускником географічного факультету Криворізького педагогічного 1993 року. 1997-го року захистив кандидатську дисертацію за темою "Геоекологічний аналіз території Кривбасу".

В. Л. Казаков – завідувач кафедри фізичної географії, краєзнавства та туризму. У колі його наукових інтересів промисловий туризм, розвиток туристичної галузі господарства Кривого Рогу, туристичні ресурси України та світу.

– На сьогодні нами розроблено 46 тематичних і комплексних екскурсій у межах Криворіжжя, – говорить Володимир Леонідович. – Наводжу приклади найбільш популярних екскурсійних маршрутів на промислові об'єкти: «Кривий Ріг – місто руди і металу»; «Кривий Ріг гірничорудний» (найбільш відвідувана екскурсія); «Стежками старовинного Гданцівського рудника», «Таємниці Кочубеївських штолень», «Кривий Ріг шахтарський», «В темряву підземель Стародобровольського рудника», «Старими рудниками Тарапаковського пласта», «Кривий Ріг авіаційний», спуск в діючу шахту; «В старих копальнях Червоного пласта», «Північне сьайво Кривого Рогу», «Нічний Кривий Ріг з висоти Бурщицького відвалу». Експериментальний маршрут «Кривий Ріг зимовий». А ось ще один напрямок, пов'язаний із заповідниками на території Кривбасу – «Криворізький Гранд-Каньйон», «Таємниці старого МОПРа»; природа і техногенез в одній особі – балка Північна Червона. Привертають увагу городян екскурсії «Вулицями старого міста», «Кривий Ріг архітектурний». Запрошуємо криворіжців більше дізнатися про рідний край. За 2015 рік за містом було проведено понад триста екскурсій, на яких побувало майже сім тисяч осіб. Відомості, фото- і відеозвіти зазначені маршрутів представлені на сайті «Діюча індустрія».

«ДГ», 2016

Кандидат географічних наук Вікторія Пацюк: «У всій Європі марсіанських пейзажів не побачите. Тільки у Кривому Розі!»

В Європі закриті промлідприємства музеєфікуються. З доцентом кафедри фізичної географії, краєзнавства і туризму Вікторією Пацюк (*на фото*) поспілкуємося про переваги Кривого Рогу в контексті світового та вітчизняного досвіду розвитку промислового туризму.

Візитівка

Доцент кафедри фізичної географії, краєзнавства та туризму В. С. Пацюк є випускницею географічного факультету КДПУ 2006 року. 2011 року захистила дисертацію з теми "Територіальна організація індустріального туризму Криворіжжя" на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук. Учасник кількох міжнародних конференцій з проблем промислового туризму (Іспанія, Франція, Румунія, Польща). Наукові інтереси: промисловий туризм, розвиток туристичної галузі господарства Кривого Рогу, туристичні ресурси України

та світу [101], [103].

– Наше місто має потужний потенціал для розвитку промислового туризму, – розповідає Вікторія Сергіївна. – Тут є і найглибші в Європі залізородні шахти, і величезні кар'єри, і система унікальних провальних комплексів, і всім відомий металургійний гігант «АрселорМіттал Кривий Ріг», маса об'єктів індустріальної спадщини. Отже, у межах одного міста представлений практично повний спектр промислових ландшафтів, який характеризується компактним з'єднанням промислових підприємств і об'єктів індустріальної спадщини. На щастя, маємо можливість на власні очі переконатися в неповторності і потужності наших підприємств. Але доречно акцентувати увагу і на кращому досвіді, який нині є в європейських країнах.

– Як розставлено акценти у промисловому туризмі Європи?

– Восени 2015 року з Володимиром Казаковим презентували туристичний потенціал нашого міста на Міжнародному форумі з охорони промислової спадщини, який проходив в місті Лілль у Франції. В рамках цієї поїздки нами був вивчений досвід організації промислового туризму деяких індустріальних центрів Франції, Бельгії та Німеччини.

– Які висновки зробили після цієї поїздки і безпосередньо з теоретичного вивчення досвіду європейських країн?

– Багато країн Європи починають відмовлятися від промислового виробництва. Відповідно їх підприємства музеєфікуються і трансформуються. Надзвичайно модним віянням стало перетворення промислових об'єктів на різноманітні культурні локації: арт-музеї, музеї сучасного мистецтва, виставкові та концертні зали. Наприклад, на одному з найпопулярніших об'єктів Німеччини – шахті «Цольферайн» – регулярно проводяться фестивалі, концертні програми та різноманітні конференції. Також на території промислових майданчиків створюються спортивні комплекси. Практично в кожному індустріальному центрі можна знайти кафе або ресторан, переобладнаний із заводського цеху. Популярним віянням є перетворення індустріальних територій на рекреаційні зони. На відвалах створюються оглядові майданчики, стежки для терренкура, катання на велосипедах, відпрацьовані кар'єри наповнюються водою і використовуються як місця для риболовлі.

У цілому, для західних країн характерне дбайливе ставлення до індустріальної спадщини, індустріальних об'єктів, більше сотні яких включено до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Та й взагалі для західних країн характерне формування «індустріальної культури» як специфічного феномена, який поєднує матеріальні та культурні цінності, які створені людством у процесі індустріального виробництва.

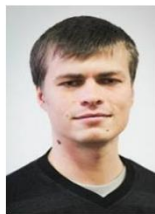
Наше місто поки що є своєрідною Terra Inkognita для іноземців. Головне, на чому повинні робити акценти, що вигідно відрізняє нас від європейських країн, – це те, що, як співається у криворізькому гімні, у нас «все кипить, все міняється, стрімко росте». Тобто функціонуючі підприємства. Адже недарма слоганом промислового туризму обрано «Діюча індустрія».

Так, в Європі є з десяток шахт, внесених до списку ЮНЕСКО. Усі вони привабливі, відреставровані, але можливість спуститися на робочий горизонт надають одиниці. А де в Європі можна побачити вибух у кар'єрі? В основному тільки в пострадянських країнах. Та й взагалі подоби марсіанських пейзажів в Європі, крім нас, навряд чи знайдеш. До того ж цінова політика вигідно відрізняє нас від європейських сусідів. Так що, маючи такий потенціал, ми не те що можемо, а просто зобов'язані консолідувати зусилля громадськості, міської влади та керівництва промислових підприємств і презентувати туристичне обличчя нашого міста України та світу.

«ДГ», 2016

Краєзнавець Гліб Козлов про Кривий Ріг у фільмі «Червоний»

На тлі криворізьких гірничорудних ландшафтів створено кінокартину «Червоний» за мотивами однойменного роману українського письменника Андрія Кокотюхи. Напередодні зйомок місто відвідали автори фільму – режисер-постановник, відомий грузинсько-український режисер Заза Буадзе, а також оператор-постановник Олександр Земляний.

Ми ж поспілкувалися з криворізьким краєзнавцем, екскурсоводом Глібом Козловим (*на фото*), який розповів про особливості ландшафтів, на тлі яких знімався фільм.

– Знайомство з творцями картини у мене почалося ще в грудні минулого року, – говорить Гліб. – Тоді мені зателефонувала директор готелю «Околиця» і сказала, що є зацікавлені люди, яким потрібно показати деякі місця гірничих виробок Кривбасу. Хто вони, я дізнався наступного дня під час зустрічі в кафе готелю. Це були представники кінокомпанії «ІнсайтМедіа», які приїхали до Кривого Рогу для пошуку відповідних для зйомок фільму локацій. Вони підкреслили, що вже чули про одне місце, і просили, щоб я їм його показав.

На Криворіжжі цю територію називають Галківкою, на честь поміщика Галковського, який володів цими землями до революції. Це поле в зоні обвалення шахт Артем-1 та Кіровка. Поруч знаходиться засипаний відвалами Південного кар'єру провал. Просунута молодь жартома приклеїла йому ще назву «Провал СРСР». По ходу розмови дізнався, що творцям фільму потрібні ще дві локації: місце, в якому розмістяться бараки, за сценарієм фільму в них будуть жити ув'язнені, і шахта, в якій вони будуть добувати залізну руду. Я згадав про колишню тваринницьку ферму 85-го ПТУ, яка знаходиться в районі шахти Гвардійської. А також про Кочубеївські штольні біля села Ганнівка Петровського району Кіровоградської області. Коли показав їм всі ці три місця, представники кінокомпанії надзвичайно зраділи.

«Дякуємо! Це саме те, що шукали! Ми навіть не очікували, що знайдемо все відразу в одному місці!»- вигукували вони.

— І що ж далі? Як розвивалися ваші зв'язки з кіношниками?

— Другого разу вони відвідали місто в середині січня. Приїжджали на дорозвідку. Але я в цей час був у Львові і тому попросив свою колегу, екскурсовода Анну Литвинчук показати їм ті ж місця. І тільки після цього представники кінокомпанії почали домовлятися з місцевою владою і керівництвом підприємств про умови роботи над зйомками картини.

**Місце зйомки та декорації фільму «Червоний»
(Кочубейські штольні біля села Ганнівка та Галківка)**

**Яскраві моменти зустрічі у КДПУ з творцями фільму «Червоний»
(фото Станіслава Лебединського)**

Контактував я в основному з директором фільму Андрієм Полікашкіним і його помічницею Ольгою. Також допоміг з'ясувати, кому належить територія біля «провалу СРСР» на Галківці, шукав під'їзні дороги до поля. А вже під час самих зйомок показував дорогу машинам, які возили акторів та необхідне

обладнання.

— *А сам приїжджав подивитися, як йдуть зйомки?*

— Аякже. Був уже найпершого дня, у четвер десятого березня, на Галківці. Кіношники працювали на Кочубеївських штольнях. Посидів біля багаття з акторами, послухав їхні філософські бесіди. Познайомився з головним актором – Миколою Березою, який є директором театру імені Леся Курбаса у Львові. Запропонував йому й іншим акторам у вільний час скористатися безкоштовно моїми послугами екскурсовода по Кривому Рогу, розповів про цікаві туристичні об'єкти міста.

— *А якісь нові ідеї виникли після цих зустрічей?*

— Звичайно. У рамках цього спілкування вирішив розробити маршрут по місцях зйомок фільму «Червоний». Тривалість маршруту небагато-немало становить майже вісім годин. Це буде автобусно-пішохідна екскурсія, яка включатиме в себе три місця з переїздом від одного до іншого. Спочатку відвідаємо Галківку з «провалом СРСР» з її червоними горами-відвалами і другим провалом, на дні якого озеро. Тут знімалися сцени про те, як тюремники ведуть ув'язнених з етапу в табір. А також втеча головних героїв із табору. Потім поїдемо до Кочубеївської штольні, де «ув'язнені» працювали над видобутком руди. Завершить екскурсію колишня тваринницька ферма 85-го ПТУ, де «ув'язнені» жили в бараках у таборі. Наявність такої екскурсії дасть нам паритет по відношенню до Львова, де вже зараз є екскурсія по місцях зйомок «Д'Артаньяна». Сам фільм «Червоний» покликаний популяризувати наше місто, промисловий туризм і ті місця, де знімався фільм. Після зйомок картини ці місця стануть ще більш привабливими.

«ДГ», 2016

Краєзнавець Антон Килимчук: «У Кривому Розі можна подорожувати не тільки по воді, але й під водою ...»

Проїшлися криворізькою Поштовою, повернули на Йорданську ...

У Кривому Розі вже стало традицією напередодні міжнародного професійного свята екскурсовода (щорічно відзначається 21 лютого) проводити майже чотиригодинні піші екскурсії вулицями старого міста. На одну з таких захоплюючих екскурсій зібралось більше сотні криворіжців. Ідея провести пізнавальний захід виникла у відомого в нашому місті краєзнавця Володимира Казакова. До її реалізації долучився також Антон Килимчук – молодий краєзнавець і екскурсовод [103]. Бажаючих дізнатися історію старого міста було так багато, що довелося розділитися на дві групи, щоб зручніше було пересуватися і спілкуватися.

Оскільки на той час актуальним було питання перейменування криворізьких вулиць, то екскурсоводи особливу увагу звертали на історичні назви вулиць і площ, через які проходив маршрут. Так що проїшлися ми

криворізькою Поштовою, звернули на Йорданську, побували на Миколаївській... На Базарну теж заходили, хоча місцевим жителям топонім не подобається. Можна сказати, що всі нові-старі назви навіть дуже милі. А особливо для тих, хто живе далеко від старого центру: на кварталах, на Зарічному, на Індустріальному, а знає в тому районі якихось п'ять-шість назв об'єктів, що підлягають перейменуванню.

Коли ми перебували в парку недалеко від човнової станції і Володимир Леонідович показав нам, де знаходиться територія з назвою Вовче горло, то більше за всіх цьому зраділа присутня в нашій групі ... французенка Катрін Лавердан. Зараз вона – волонтер у Криворізькому національному університеті, а вдома, на півдні Франції, живе неподалік місцевості з такою назвою.

Екскурсія «Вулицями старого міста» (краєзнавець Володимир Казаков)

Екскурсія «Вулицями старого міста» (краєзнавець Антон Килимчук)

Із задоволенням провели час на екскурсії. Яскраві враження прямо вихлюпували через край. Спочатку було прохолодно, тому очікували, що мало хто залишиться до кінця. Але навіть тоді, коли знаходилися біля зупинок громадського транспорту, криворіжці залишалися і з цікавістю слухали. Приємно, що і маленькі діти з невідомим живим інтересом ставили питання. І це дуже добре, що є діти, які цікавляться історією рідного краю. Тому що зараз підлітків стало складно відривати від ігор на комп'ютерах і виводити на свіже повітря. Та й дорослі виявляли неабиякий інтерес до того, де, хто, у яких будинках проживав у старому місті. Судячи з того, як криворіжці обмінювалися контактами і тепло дякували нашим гідам, можна було судити, що їх інтерес було задоволено.

Про те, які екскурсії можна відвідати криворіжцям у межах міста і його околиць, в яких спортивно-туристичних заходах взяти участь, розмовляємо з Антоном Килимчуком, завідувачем спортивно-туристичним відділом Центру туризму, краєзнавства та екскурсій «Меридіан». Він займається як організацією екскурсій, так і спортивно-туристичними заходами: походами, зльотами, змаганнями.

– *Антоне Юрійовичу, ви більшою мірою екскурсовод чи краєзнавець?*

– Володимир Леонідович і я, в першу чергу, краєзнавці, оскільки займаємося науковими дослідженнями, а потім подаємо ці результати нашим слухачам. Ми належимо до числа тих практикуючих краєзнавців, які популяризують наукові дослідження серед містян. Розповідь, що містить власні судження та інтерпретації, значною мірою відрізняється від переказування завченого тексту про якийсь об'єкт. Краєзнавство мене притягувало зі старших класів, коли ще навчався в ліцеї. Тоді почав займатися науково-пошуковою роботою, представляв свої роботи на різні конкурси, у тому числі до Малої академії наук.

В університеті і після його завершення займаюся географічними дослідженнями, в основному на предмет історії зміни ландшафтної картини Криворіжжя. Коли проводжу екскурсію для групи, намагаюся розповідати так, ніби показую місто своєму знайомому, який приїхав у гості. Природно, що кожного разу бачу нові напрямки для поглиблення інформаційної бази: одне підучити, до іншого більше живих фактів додати, третє – докладніше дослідити. Екскурсовод повинен знати більше, ніж зазвичай встигає розповісти. З місцевих жителів багато хто знає історію міста, тому що прожили тут. Для них складніше проводити екскурсії. Тут необхідно брати не по верхах, а заглиблюватися під час розповіді в деталі. Це свого роду атестація екскурсовода. Якщо місцеві жителі одобрили твою екскурсію, то і далі цією справою варто займатися.

– *До яких ще екскурсій або походів хотіли б повернути увагу містян?*

– На сьогодні в нашому місті відкриті чудові маршрути промислового туризму. Криворіжці й гості міста можуть побувати не лише на кар'єрах, на відвалах гірських порід, а й у шахті. Розроблено багато цікавих маршрутів

вихідного дня. Пропонуються виїзди за сто, за двісті кілометрів від міста, адже це невеликі відстані. Місця є дуже цікаві, але багато людей про них просто не знають, тому що вони не розрекламовані. Широко відомі Карпати, Крим, Кавказ, наприклад. Вважаю, що більшість криворіжців перенесуть увагу з Криму, який у плані туризму значною мірою відпав, на рівнинні об'єкти в Україні. Раджу містянам відкрити для себе Кам'янський прибережно-річковий комплекс, Трикратський гранітний масив, балку Кобильну, парк «Веселі Боковеньки».

У Кривбасі набирає оберті індустріальний дайвінг

– Що цікавого пропонуєте криворізьким екстремалам?

– Відносно новий напрямок активного відпочинку – індустріальний дайвінг. Це занурення в затоплені кар'єри колишнього виробництва за допомогою аквалангів та іншого спеціального спорядження, що використовується в дайвінгу. Екстремали мають можливість досліджувати красу природи підводного світу кар'єрів. Природно, що підводні пейзажі тут особливі. Наприклад, тільки в кар'єрах можна побачити затоплені дерева і чагарники, рівні скельні стінки, фрагменти техніки, які використовуються при видобутку граніту. До того ж, у порівнянні з річками або водосховищами, у кар'єрах завжди чиста вода, що не може не радувати спортсменів і просто охочих активно і з користю провести час. Багато створених людиною ландшафтів видозмінюють і збагачують природу новими компонентами і зв'язками між ними. Після припинення виробничої діяльності ці компоненти перетворюються на стійкі екосистеми і з часом нівелюються, стаючи невід'ємною частиною навколишньої природи. Примітно, що багато відпрацьованих кар'єрів через десятки років перетворюються на справжні озера, і по ряду гідрологічних та й просто зовнішніх ознак вони не поступаються природним аналогам. Їх улоговини, береги та акваторії стають прекрасними оазами буйної живності серед степової місцевості. І за допомогою спеціального спорядження можна на власні очі спостерігати за цим усім.

– Занурення в затоплені кар'єри має особливості в порівнянні з класичним дайвінгом, популярним на морських узбережжях?

– По-перше, це різкий перепад глибин і температури води. Замкнутий контур кар'єрів та їх значна глибина – в середньому близько 20-35 метрів. Погодьтеся, не так багато можемо назвати природних озер з такими позначками, тим більше в Україні. Це створює умови для повільного водообміну.

Тому нижні шари води завжди залишаються холодними. По-друге, практично повна відсутність течії, що дає свободу дій дайверам. По-третє, дещо змінюється експозиція, ракурс огляду підводних об'єктів. До дна ми, як правило, не занурюємося, і, у зв'язку з цим, майже всі

об'єкти, що підлягають огляданню, знаходяться не знизу, а збоку від людини. Перебуваючи під водою практично в невагомості, є можливість розглядати скельні борти під будь-яким кутом.

– *Наскільки безпечна така екскурсія під водою?*

– Що стосується безпеки самих занурень, то комплекс застосовуваного спорядження забезпечує можливість знаходження під водою протягом 20-25 хвилин у повному автономному режимі. Але відчуття часу під водою значно довше, ніж на поверхні. Крім того, гідрокостюми витримують досить низькі температури і дозволяють занурюватися на глибину понад 10 м. Але техніка – це ще не все. Важливо дотримуватися досить простих, але дуже важливих правил особистої безпеки під водою. Це стосується сигнальних жестів для спілкування з напарником (в даному випадку – з інструктором), продування, правильної техніки дихання і руху під водою. До речі, щоразу інструктор веде екскурсію тільки для однієї людини. Зараз ми співпрацюємо з фахівцем з цих питань – Олександром Хоменком, який приїжджає до нас із Кіровограда (*на сьогодні Кропивницького*. – Т. К.), коли формується група бажаючих з кількох людей. Він більше десяти років працював на Тарханкутському півострові – Мецці для любителів дайвінгу. Але знаєте, як кажуть: «Поки один раз не побачиш ...». Як би старанно не проводився інструктаж перед зануренням, усі практичні навички, які дійсно закріплюються в пам'яті, людина отримує під водою. Природно, що не обходиться і без кумедних моментів.

– *І які ж емоції відчують люди?*

– У будь-якому разі, отримують приголомшливі враження від занурень. А якщо говорити про новачків, то ці враження пов'язані навіть не стільки з побаченням під водою, скільки з почуттям перетину межі. Адже все-таки цей вид активного відпочинку пов'язаний із певним ризиком, а, відповідно, і з страхом. Долаючи цей страх, людина якийсь час знаходиться в стані емоційного підйому. Навіть, я сказав би, куражу. Плюс побачені дійсно унікальні краєвиди. Такі не можна побачити ні в природних озерах, ні в морських акваторіях. І ця унікальність в основному пов'язана з молодістю і динамічністю екосистем, зі свіжозатопленими бортами кар'єрів і колишньої берегової рослинності, що стала частиною акваторії.

– *Наскільки чистими є озера в затоплених кар'єрах?*

– Крім неповторних красот, наші водойми, на жаль, рясніють всілякими твердими відходами, що скупчуються в районах частого відпочинку людей. Власне це, з одного боку, засмічує водойму, робить її естетично непривабливою. Але з іншого – природа згодом бере своє і перетворює різні види сміття на місця проживання для багатьох живих організмів, що знаходяться в товщі води. Це і раки, і така риба як колночка триголкова, різні види молосків. Тому, коли ми влаштовуємо громадські акції з прибирання сміття в берегових зонах і акваторіях водойм, слід враховувати цю особливість. Взагалі будь-які привнесення в природний ландшафт можуть бути як культурними, так і безкультурними. До чого я веду? Наприклад,

Кіровоградський клуб дайверів влаштував в одному з кар'єрів на околиці Олександрії, цілий підводний музей, де можна побачити закріплені під водою велосипед, лічильник електроенергії, столик тощо. Таким чином, людям, які занурюються у воду, бачити і відшукувати такі предмети – це можливість цікаво проводити час. Інша справа, коли відпочиваючі на природі залишають сміття після себе і ніби не розуміють однієї простої речі: якщо ти зміг принести сюди всі ці ємності повними, то зможеш віднести і порожніми. І якщо вже ми зараховуємо себе до цивілізованого європейського суспільства, про це повинен пам'ятати кожен.

На завершення хочеться відзначити, що рукотворні об'єкти теж можуть демонструвати гарні природні пейзажі, і цю красу слід тільки захотіти побачити. Але побачити її по-справжньому, у більш яскравих фарбах, відчути повну гаму емоцій можна завдяки заняттям екстремальними видами спорту: скалолазанням, байдарковим і велоспортом, дайвінгом ... Та й просто активні пішохідні прогулянки на природі подарують яскраві спогади та емоції.

«ДГ», 2016

Найквітучіший острівець Криворіжжя

На весняних вихідних зібралися родиною і поїхали до Криворізького ботанічного саду НАН України. Доїхали досить швидко. І вхід там за нинішніми цінами майже безкоштовний. Незважаючи на те, що прибули далеко за полудень, відвідувачів у саду більш ніж достатньо. Зустріли багатьох знайомих, які також милувалися мальовничими місцями.

У Криворізькому ботанічному саду НАН України

Прекрасне – поряд! Як гарно цвіте бузок! І білого, і різних відтінків бузкового кольору! Розпустилися і пахнуть деревовидні півонії.

Багато ще квітучих дерев, але табличок з відомостями про рослини біля них недостатньо. Що це за види, на жаль, не всі зможуть дізнатися. Конвалії дрібними намистинками визирають з-під листя. Хочеться навіть прилягти на

траву і вдихнути їх аромат. Куші спіреї і нарциси здалеку видно. Біліють серед молоді зелені, як сукня щасливої і безтурботної нареченої, що розгулює садом. А ось тюльпани і магнолія майже відцвіли. Ділянка ковили зовсім зелена. І вітер м'яко котить по ній зелені хвилі.

Магнітом притягують всіх насипні гірки з гранітними каменями. Звідти навколишню красу побачити краще. Здається, що й дихати на гірці, відкритій всім вітрам, легше. Гірський ландшафт є чудовою прикрасою ботанічного саду. Блакитна водяна гладь, яку зручно споглядати з підвісного моста, вдалині зливається з такого ж кольору небом. Тиша і благодать навколо! І чистота! Мабуть, чимало сил доводиться докладати персоналу ботанічного саду, щоб все було в такому порядку.

Біля оранжереї кактуси. Ось-ось розпустяться на них зірки-квіти...

Переконайтеся, як чудово вибрати кілька годин вільного часу і відпочити душею у найквітучішому острівці Криворіжжя!

«ДГ», 2016

Доцент Едуард Євтушенко: «Оптимізація степових ландшафтів та їхня фіторекультивация – важлива проблема для вчених і практиків Криворіжжя»

У Кривому Розі відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Біогеоценологічні основи оптимізації степових ландшафтів та їх фіторекультивация», присвячена 100-річчю від дня народження Івана Андрійовича Добровольського, доктора біологічних наук, професора кафедри ботаніки Криворізького державного педагогічного інституту / університету. Крім університету, серед засновників конференції Криворізький ботанічний сад НАН України та управління екології виконкому Криворізької міської ради.

З основних напрямків, розглянутих на конференції, питання оптимізації техногенних ландшафтів у теорії біогеоценології, сучасний стан біоти техногенних ландшафтів та інші. Величезний інтерес викликали проблеми садово-паркових осередків в оптимізації техно- та урболандшафтами. Науковці обмінялися думками з питань технотолерантності і фіторізноманітності. Обговорювалися питання фундаментальної професійної підготовки біологів, географів, дослідників природи.

Про проблеми оптимізації степових ландшафтів та їх фіторекультивацию, про внесок у цю справу видатного вченого І. А. Добровольського розмовляємо зі співголовою організаційного комітету конференції Е.О. Євтушенком (*на фото*), кандидатом біологічних наук, доцентом, завідувачем кафедри ботаніки та екології Криворізького педуніверситету.

І.А.Добровольський і проблеми фіторекультивациі Криворіжжя

– Криворіжці вже звикли до того, що наше промислове місто – одне з найзеленіших в Україні. А ось гості цьому приємно дивуються.

– Дійсно, зараз важко уявити тодішнє промислове місто, в якому весняні вітри піднімали в повітря стовпи червоного пилу, – говорить Едуард Олексійович. – Якраз з ініціативи І. А. Добровольського інтенсивно закладалися парки, сквери, формувалися алеї [93]. Проводилась фітооптимізація територій металургійного і гірничо-збагачувальних комбінатів, інших підприємств. Хочу звернути увагу на той факт, що завдяки зеленим насадженням закріплювалася поверхня шламосховищ і відвалів. Засоби озеленення і заліснення значно поліпшили

екологічні умови і якість життя мешканців міста.

– Едуарде Олексійовичу, розкажіть детальніше про внесок І. А. Добровольського в розвиток процесів фіторекультивациі Криворіжжя.

– На всіх етапах професійного зростання невід'ємною і життєво необхідною для Івана Андрійовича Добровольського була наукова діяльність, пов'язана з дослідженням флори і рослинності Криворізького регіону. Поступово, завдяки таланту аналітично мислячого дослідника, вона оформлялася в завершені наукові публікації та дисертації, – розповідає Едуард Євтушенко. – І. А. Добровольський встановив видовий склад дендрофлори Криворізького регіону, виділив види і рослинні співтовариства, стійкі до несприятливих умов середовища, газостійкі щодо ступеня загазованості повітря. Визначення видів перспективних для фіторекультивациі і найбільш небезпечних видів бур'янів для штучних лісових насаджень показали високу професійність, талант, аналітичні здібності молодого вченого-дослідника.

Розуміння необхідності розвитку системи озеленення міста надихнуло І. А. Добровольського на участь у створенні зеленої зони біля станції Довгинцеве, в інших районах Криворіжжя. За його ініціативи та за його проєктом був заснований парк імені Гагаріна, який мав березову, кленову, тополіну алеї, а також гай віргінського ялівцю.

Разом з колегами кафедри, студентами Іваном Андрійовичем було ініційовано ще одну важливу справу. Закладено новий ботанічний сад педагогічного інституту на проспекті Гагаріна, видовий склад якого представляли рослини з різних країн.

Подальші багаторічні наукові дослідження в тісній співпраці з комплексною експедицією Дніпропетровського державного університету узагальнені в блискуче захищеній дисертації на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук. Вони стали основою розробки наукових основ оптимізаціі техногенних ландшафтів Криворіжжя з використанням вперше запропонованого еколого-біогеоценологічного підходу до пізнання процесів техногенезу. Такий підхід базувався на розробленій І.А. Добровольським

типології техногенних екотипів Криворіжжя і шкали газостійкості поширених в озелененні видів рослин, визначенні перспективних видів і співтовариств для озеленення техногенних середовищ існування. Враховувалася також ефективність передпосівної обробки насіння трав'янистих рослин для підвищення їх газостійкості та індикаторної ролі лишайників, мохів, макроміцетів для степового техногенного ландшафту.

Зазначені результати доповнили техногенну (індустріальну) екологію і біогеоценологію, яка стала теоретичною і практичною основою для створення системи озеленення Кривого Рогу.

Сучасні дослідження для збереження степових ландшафтів

– *Які сьогодні проводяться дослідження з метою збереження і фіторекультивувати степових ландшафтів Криворіжжя?*

– До практичних біогеоценологічних досліджень на Криворіжжі з різноспрямованими підходами причетні і я особисто, і доценти кафедри ботаніки та екології природничого факультету В.М.Савосько, Є.Д.Ющук, Я.В.Маленко, В.В.Качинська та інші, – продовжує розповідати Едуард Євтушенко. – Результатом наукової діяльності вчених є визначення таксономічних і екоморфічних спектрів вегетуючої та реалізованої рослинності агрофітоценозів і степових могил, відвалів ГЗК, видовий склад дендрофлори міста, вищої водної рослинності затоплених кар'єрів, консорцій промайданчиків підприємств та їх залежність від впливу екологічних факторів, фізико-хімічні властивості ґрунтів, субстратів відвалів, запропонована цитологічна фітоіндикація.

У процесі реалізації і завершення програми теоретичних досліджень кафедри ботаніки та екології професор В.І.Шанда здійснив розробку теорії структури екосистем та їх розвитку, визначив ознаки, властивості складу і будови біогеоценозів; сформулював аксіоматику теорії екологічної ніші; визначив екоморфічну сутність взаємодії біологічних видів у статичній та динамічній побудову періодичні типологічні системи на статичній та динамічній основах для складу, будови, розвитку екосистем та їх екологічних ніш.

Результати наукових досліджень сучасних вчених реалізовані в професійній підготовці студентів природничого факультету в дисциплінах «Ботаніка з основами геоботаніки», «Рослинність техногенних екотипів», «Рослинність Криворіжжя», «Проблеми фундаментальної екології», «Степове лісознавство».

Практична реалізація результатів біогеоценологічних досліджень визначена участю кафедри ботаніки та екології в міжнародному конкурсі Quarry Life Award (підприємство Heidelbergcement) і виконанням проекту «Територія кар'єру як депозитарій для рідкісних рослин і основа для екологічної освіти» (Жовтокам'янський кар'єр, Апостолове), який посів третє місце на національному етапі.

– *Видатний учений І.А. Добровольський залишив помітний слід і в*

підготовці фахівців-біологів, майбутніх екологів.

– Звичайно. Більше сотні наукових публікацій, підручник з ботаніки, написаний у співавторстві з професором Київського університету А.Л. Липою. Ця книга – джерело ботанічних знань сучасних студентів природничих факультетів України. Цілі покоління вчителів-біологів, підготовлених для освітньої сфери у Дніпропетровському регіоні. Багато з них у роки навчання були безпосередніми учасниками наукової діяльності Івана Андрійовича Добровольського і відображають безсумнівну значимість цієї непересічної особистості в розвитку біологічної науки.

«ДГ», 2016

Пасічник Олександр Карауш: «Після сну в моїх лікувальних будиночках-вуликах будете літати бджілкою»

Екватор літа – чудовий час, щоб відпочити на блакитних берегах Чорного моря або в лісовій прохолоді Карпатських гір. Але виявляється, можна зміцнити імунітет і зовсім недалеко, за 44 км від Кривого Рогу, на пасіці Олександра Карауша.

Візитівка

Олександр Карауш – житель Кривого Рогу, з діда-прадіда пасічник. Після закінчення школи почав навчатися на гірського інженера, але, повернувшись із армії, зрозумів, що найбільше його приваблює бджільництво. Закінчив відділення бджільництва Московського сільськогосподарського інституту. Бджільництвом займається двадцять сьомий рік. Починав пасічникувати з трьох бджолосімей, але мало-помалу його золотокриле господарство виросло до понад 200 сімей. Олександр у період медозбору займається також збором маточного молочка, пилку, перги, розведенням бджолиних маток. До бджільництва долучив сина, дочку, а дружина Таня – його найголовніший і надійний помічник.

Менше півгодини знадобилося нам з Миколою Крамаренком і криворізьким пасічником-любителем Ярославом Петрусем та його дружиною Ларисою, щоб доїхати від площі Визволення до села Валового, де на нас уже чекав власник великого господарства О. О. Карауш.

– Ми завжди виїжджаємо зустрічати гостей, які виявили бажання відпочити в наших лікувальних будиночках-вуликах, а разом і показуємо дорогу з Валового на Червоне, де знаходиться наша пасіка, – говорить Олександр Олександрович.

Червоне зустрічає нас тінистою зеленню, тишею і розлитим у повітрі спокоєм, таким незвичним після міської галасливої метушні.

– Квітуче різнотрав'я тут таке, що бджоли, не встигнувши перелетіти через паркан, так і стеляться у лузі, – не без гордості в голосі вводить нас у курс справи Олег, брат і компаньйон Олександра. – Та й на фермерських полях

соняшник, ріпак, еспарцет, гречка... Дотримування тутешніми агрономами сівозміни дозволяє нам практично не кочувати, хоча часом все-таки виїжджаємо на цвітіння акації до Радужного. Наш вибір тому і припав на село Червоне, що тут, зокрема, екологічно чиста зона – Долинський район Кіровоградської області.

Блакитно-сірі вулики на пасіці розташовані рівними рядами, поверненими вічками на схід. У повітрі пахне медом.

А ось і будиночки з вуликами. Зроблені вони зі світлої соснової дошки, з віконцями, з підсвічуванням для відпочинку вночі, зверху покриті сучасною черепицею. Усередині над вуликами сітка, на дощаному ложі – матрасик. Ну як тут втриматися і не полежати хоча б кілька хвилин?

О. Карауш розповідає про лікувальний вулик-будиночок та вулик-дупло

Тільки приляжеш – і вже за хвилину-іншу відчуваєш, як поступово розслабляється все тіло. З-під сітки вулика пішов густий цілющий аромат меду, пилку, прополісу ... І не помічаєш, як починаєш занурюватися в безтурботний, як у дитинстві, сон. Не знаю, скільки минуло часу, поки до реальності повернули голоси пасічників, які проходили повз вулик. Переповнене почуття свіжості, бадьорості і припливу сил. Ось так ми на собі випробували цілющі властивості бджіл-трудівниць.

– А як ви прийшли до вуликотерапії? – запитуємо у господарів пасіки.

– Це вже третій сезон, як ми займаємося вуликотерапією, – відповідає Олександр. – Я постійно замовляв вулики в Хмельницькій області і подружився там з деякими хлопцями-майстрами, які професійно займаються столярнею. Вони пообіцяли мені допомогти виготовити будиночки-лежаки. Вже потім, після приїзду до Кривого Рогу, телефоном обговорювали конструкцію будиночка. Я їм пояснював, що мені потрібно, що влаштовує. Майстри зробили креслення, а потім справа у них так добре пішла, що зараз по всій Україні ці вулики швидко розбирають.

Я переконався, що ефект від відпочинку в такому будиночку колосальний. Адже лікувальний вулик – це унікальний мікроклімат з ефірних масел прополісу, меду і воску, маточного молочка та перги, ароматів і фітонцидів квітів, нектару і воску. І за часів Радянського Союзу були санаторії,

де відпочиваючі дихали внутрішньовуликовим повітрям. На думку багатьох пасічників і апітерпевтів, немає хвороб, які б не лікували бджоли, адже фахівці знають про цілющу дію бджіл на людський організм і постійно відчувають на собі їх вплив. Лікування залежить від декількох складових. Це, перш за все, мікрівібрація, що виникає від роботи бджіл у вулику, потужне біополе комах і фітонциди від бджолопродуктів, а ще температура. Адже бджоли підтримують її в своїх булиночках у межах 35 - 37 градусів. Майже така, як у людському тілі. До того ж, людина повинна довіритися бджоляру, його помічникам і налаштуватися на те, що таке лікування йому допоможе.

Вуликотерапія в комплексі з застосуванням продуктів бджільництва спрямована на підвищення імунітету людини. І це найважливіше! Тоді організм сам краще справляється з різними захворюваннями. До речі, академік В'ячеслав Федоров підкреслює, що біологічна мікрівібрація є ресурсом активного довголіття, який потрібно всіляко використовувати.

«ДГ», 2012

На Криворізькому фестивалі меду (фото Станіслава Лебединського)

Почесний пасічник України Микола Клинецький: «Продукти бджільництва – це їжа та ліки одночасно»

З академіком Міжнародної Академії наук апіфітотерапії та бджільництва, кандидатом медичних наук Миколою Клинецьким (*на фото*) зустрілися в потязі «Київ-Кривий Ріг». Під стукіт вагонних коліс він пригощав медом у сотах, захоплено розповідав про його користь для здоров'я людини, а на прощання подарував свою книгу з апітерапії (лікування продуктами бджільництва), що вийшла друком в одному з київських видавництв.

Виявилось, що Микола Васильович – криворіжець. У нашому місті він

успішно закінчив 43-ю середню школу, навчався в Дніпропетровському медичному інституті, потім працював лікарем на «швидкій допомозі», у 16-ій міській лікарні, а ще у медичному центрі «Прополіс».

Допоміг багатьом хворим. Нині Микола Васильович на заслуженому відпочинку, а в курортний сезон працює в пансіонаті, де облаштував кабінет апітерапії, а також консультує пацієнтів через мережу Інтернет. 1999-го рішенням президії Співки бджолярів України професору М. В. Клинецькому за значні досягнення та вагомий внесок у розвиток бджільництва присвоєно звання Почесного пасічника України. Напередодні Дня пасічника знову зустрілися

з Миколою Васильовичем, і він із задоволенням розповів нам про лікування медом та профілактику різних захворювань.

– Продукти бджільництва – мед, віск, квітковий пилок (бджолині обніжки), перга, прополіс, маточне молочко, бджолина отрута – належать до геронтологічних засобів, оскільки сприяють збільшенню тривалості життя людини, – розповідає М.В. Клинецький. – Адже мед – дійсно чарівний еліксир, одні з найдавніших ліків, які використовувала людина. І навіть зараз, коли сучасна медицина досягла значних висот, продукти бджільництва залишаються поза конкуренцією. Вони перевершують будь-які інші продукти харчування, синтетичні вітамінні та мікроелементні препарати. Продукти бджільництва – це їжа і ліки одночасно. Так що обов'язково купіть собі хоча б трохи свіжого меду.

– *Миколо Василювичу, далеко не всі люди вміють правильно використовувати цілющі властивості продуктів бджільництва. Як потрібно вживати мед?*

– Багато людей на це питання відповідає: «Пити гарячий чай з медом». Але це зовсім неправильно. При зіткненні з гарячим мед свої цілющі властивості втрачає. Тому його треба розсмоктувати маленькими порціями, як льодяник, щоб він засвоївся слизистою рота і гортані, та не раніше ніж через 15-20 хвилин випити чай, краще з трав.

– *Ви плідно співпрацюєте як з криворізькими бджолярами, так і з кіровоградською пасікою Сергія Оньші. Розкажіть трохи про це.*

– Для мене це дуже цікаве питання. Справа в тому, що у північній частині Криворіжжя і в Кіровоградській області надзвичайно висока медопродуктивність території. Адже саме тут дикорослі медоноси лісів та луків доповнюються масштабними посівами технічних культур. У кінцевому результаті це дозволяє виробляти найякісніший мед у стільниках.

Тепер щодо «Пасіки Оньші». Тут для максимальної зручності споживача розроблена упаковка (секція) з липи, яку встановлюють у вулику. Бджоли заливають стільники зрілим медом і запечатують восковими кришечками. Потім ці рамки з липи розміром десять на десять сантиметрів

укладають в тару з харчового полістиролу, яка з продуктом не стикається. Мед знаходиться в абсолютно стерильній природній упаковці – у воскових сотах. Такий продукт може тривало зберігатися і не втрачати свої якості.

– *Які продукти бджільництва ви пропонуєте відпочиваючим?*

– У пансіонаті є ультразвуковий медово-прополісний інгаляторій, фізіотерапевтичний кабінет, де в комплексі з медом, прополісом, бджолоною отрутою застосовується магніто-, лазеро- та ультразвукова терапія. Розробив я також авторський препарат «Проподол», до складу якого входять прополіс, бджололина отрута, екстракт хітинового підмору бджіл, мед. У пансіонаті застосовують його спільно з ультразвуком, електрофорезом при захворюваннях носоглотки, болях у суглобах, хребті, тромбофлебіті, гінекологічних захворюваннях, простатиті. Оздоровлення апітерапевтичними методами пройшли тисячі дітей та дорослих з країн СНД і далекого зарубіжжя. Результати прекрасні.

До речі, апітерапією я почав займатися у Кривому Розі. Теплі слова хочу сказати про мецената Є. І. Малашка. Він очолював тоді фірму «Плаза» і підтримав моє починання. Завдяки Євгену Івановичу я став апітерапевтом. Соратник у лікуванні продуктами бджільництва і моя дружина Любов Степанівна Клинецька. Вона допомагає робити пацієнтам інгаляції та інші процедури.

– *А що ви порадите криворіжцям для профілактики захворювань?*

– Усі продукти бджільництва по-своєму універсальні. Головне – вживати їх регулярно або курсами. Хочу порекомендувати читачам «Домашньої газети» рецепт молодості. Один раз у квартал протягом 20-25 днів приймати щодня 2 рази на день по 1 чайній ложці квіткового пилку з медом, по 1 ч. л. меду з маточковим молочком; по 0,5 ч. л. перги (бджололиного хліба), по 0,5 ч. л. препарату «Апиклін». Результат застосування відчутний – усі органи і системи функціонують у гармонії, а здоров'я та довголіття забезпечені. Оскільки у Кривому Розі багато жителів страждають від алергії на квітковий пилок, то хочу зауважити, що алергію може викликати пилок, що розноситься вітром. Бджоли, збираючи пилок, додають нектар і слину, які руйнують алергени. Бджолині обніжжя (квітковий пилок) потрібно розсмоктувати в роті і не запивати 15-30 хвилин.

– *На одній з фотографій ви разом з Президентом України В. А. Ющенком оглядаєте бджолині вулики, про щось розмовляєте.*

– З Віктором Андрійовичем ми знайомі з тих пір, коли він був прем'єр-міністром, а я – віце-президентом Асоціації апіфітотерапевтів в Україні. Зустрічалися, в основному, на ярмарках продуктів бджільництва, які регулярно організовував столичний Інститут бджільництва. В. А. Ющенко допоміг з організацією музею бджільництва, привіз туди з різних країн багато експонатів.

Спілкуючись з Миколою Васильовичем, згадали як В. А. Ющенко висловився про бджільництво в інтерв'ю одному з інформаційних агентств: «Мені прикро, що іноді зневажливо може обговорюватися навіть не моє захоплення, а

захоплення наших дідів і прадідів. Традиційно в Україні дивилися на бджільництво не як на ремесло, а як на напівдуховну сферу. Знайдено стародавні народні ікони, на яких сльози Ісуса Христа зображені у вигляді бджілок. Бортництву і бджолярам була присвячена частина законів Ярослава Мудрого. Я люблю цю справу незалежно від того, що комусь вона не подобається».

Гідна відповідь усім скептикам! Журналісти, бджолярі та й державні мужі в цілому ще занадто мало приділяють уваги пропаганді бджільництва. І це в той час, коли його продукти можуть стати надзвичайно ефективним профілактичним засобом проти багатьох захворювань для громадян, уражених Чорнобилем, та й у нашому екологічно неблагополучному регіоні. Гірко на цьому зайвий раз наголошувати, і все ж українці в середньому, за підрахунками статистиків, за рік не з'їдають і кілограма цілющого продукту, хоча наша країна входить до п'ятірки держав, які є найбільшими виробниками меду.

«ДГ», 2008

Дресирувальник сивучів і морських левів Микола Тимченко: «Я – вихователь тварин»

Хто з нас ось так запросто може опертися рукою об підлогу, підняти вгору своє тіло, та ще ногою покрутити обруч? А ось патягонський морський лев Яша вагою в п'ять центнерів, спираючись на одну ласту, легко і просто зависає в повітрі, підриваючи оваціями залу. На це варто подивитися, коли ласти артисти гастролюють у криворізькому цирку.

Величезні, на вигляд неповороткі тварини дуже терплячі з людьми. І довгим коридором до манежу трійця морських левів йде пішки у супроводі дресирувальника і помічників. На манежі вони демонструють вміння вправно лазити по драбині, грати у волейбол, ловити шиєю і обертати на ній кільця, вітати публіку змахами і плесканням ластами, підтягуватися на брусах. А ще вміють робити «іспанський крок», «крокодила» і «мексіканку». У цілому виконують до сорока трюків. Хитрючий Макс на арені раптом починає аплодувати і кланятися, а величезний Сенечка так і прагне від надміри почуттів поцілувати дресирувальника в ніс.

Дивує і контакт дресирувальника з тваринами. Як з близькими друзями артист вітається зі своїми підопічними, дякує їм за хороший трюк, обнімає, легко і невимушено втягує в гру.

– Вони такі милі і вигадливі... А казуси з морськими левами у вас траплялися? – запитуюмо у дресирувальника, лауреата міжнародних конкурсів циркового мистецтва Миколи Тимченка (на фото).

– Траплялися й досить часто. Тварини часом поведуться як маленькі діти в родині – трохи неслухняні, буває, що пустують.

Одного разу під час гастролей цирк переїжджав з Парижа до Бордо. Було спекотно, і ми зупинилися біля колонки, щоб облити тварин холодною водою. Опинившись на волі, сивучі кинулися до розташованого неподалік від дороги кафе, піднялися на столики, очевидно, прийнявши їх за циркові тумби і ... почали виступ. Природно, від цікавих не було відбою, і господар закладу вельми неохоче попросився з несподіваними гостями.

Або ось ще історія. Ми гастролювали в Латинській Америці, в Перу. Напередодні виступу просто на пляжі зробили піщаний насип, поставили металеві решітки та утворили басейн, в якому наші морські артисти повинні були виступати. Увечері трохи штормило, і вода почала підходити ближче. Але так і в попередні дні було. І ми, нічого небезпечного не підозрюючи, пішли спати. Розвиднялося, коли мене з вигуками розбудили місцеві жителі: «Хвилі, величезні хвилі понесли ваших звірів!» Як ошпарений вибігаю на берег океану і не бачу ні насипу, ні ґрат, а, головне, своїх вихованців: мої морські леви і сивучі – всі пішли в океан. До різи в очах вдивляюся у водну далечинь, а там тільки брижі. Важко словами описати мою трагедію і шок – це ж і вкладені гроші, і колосальна праця дресирувальника ...

Дія відбувалася у приватному секторі, і водне шоу на березі в той вечір не скасовували. Ось заграла музика, запалилися прожектори, замиготіли вогні. І тут з глухого заціпеніння мене знову виводять крики: «Сивучі з води виходять!» Я очам не повірив. Йдуть шість моїх вихованців один за одним до огорожі, на арену просяться. Але не всі. Одного нема. Я бігом до господаря: «Виступаю!» «Як?» «Повернулися, повернулися мої леви!» Господи, як же я тільки радів!

– *А один втікач поплив з кінцями?*

– Так ні ж. Повернувся на берег за два дні. Біля вольєра ходить, а зайти не може. Хлопці відкрили йому сітку. Сивуч, що заблукав, забіг, з усіма нюхається, цілується.

Сивучі надзвичайно розумні й віддані. Вони люблять дресирувальника, спілкування з ним, їм подобається, коли їх гладять, і щось їм розповідають. Вони покладуть тобі голову на коліна і все слухають, слухають ...

А ось недавній випадок. Сивуч Сеня переліз через вольєрні ґрати, дібрався до діжки з рибою, перевернув її і, мабуть, вирішивши, що найсмачніша риба залишилася на дні, заліз туди з головою, а висунути назад не може. Просто як у казці про Вінні-Пуха, який застряг у дверях, повечерявши у Кролика. Ми прийшли перед виставою накладати у відро рибу, а він возиться з цієї діжкою. Навіть злякалися, щоб із переляку там не задихнувся. Давай її ламати і звільняти Сеню. Зате риби бешкетник наївся стільки, скільки вже влізло!

– *То як же ви їх дресируєте?*

– Не люблю називати себе дресирувальником. Я вихователь. Дресура – це насильство, а мій принцип роботи з тваринами – гра. Спілкуюся з ними, як з дітьми. Навіть разом купаюся. Виховувати морське левеня можна починати

відразу, як воно перестає харчуватися молоком матері. Приблизно в два роки малюка привчають до манежу, тобто до подразників – світла, музики, глядачів, оплесків. Тварина має засвоїти, що руки дресирувальника – це не загроза, а ласка і корм. Наша професія вимагає величезного терпіння, розуміння, працьовитості і всепоглинаючої любові до своїх вихованців. Не все виходило відразу, але терпіння і праця дали свої плоди.

У тварин, як і у людей, різні характери, і не завжди є робочий настрій. Тоді доводиться їх примушувати – робота є робота. Втім, така робота сивучам дуже подобається. Навіть самкам, що в очікуванні потомства, і тим, що народили і годують малюків, і в той же час успішно виступають у манежі.

Окремі трюки дресирувальнику доводиться готувати роками, на підготовку простих йде місяць-два. Наприклад, коли вони хала-хупи крутять. У номері повинна бути якась родзинка, яку шукаєш роками. Скажімо, хочеться, щоб глядачі покидали маленькі хала-хупи, діти гралися з тваринами. Один, приміром, великий, швидше крутить хала-хуп, другий – трохи повільніше, а третій – танцюючи вальс. А ще один вдає, що симулює. І тільки-но дресирувальник відвертається, той починає обруч розкручувати. І нехай глядачі думають, що тварини розумніші дресирувальника. Деякі трюки моїх улюбленців не мають аналогів у світовій дресурі. Хоча вони і серйозні морські хижакі, але немов змагаються між собою за мою увагу.

Але дресирувальник Микола Тимченко, який гастролював з морськими артистами у Кривому Розі, незвичайний ще й тим, що має науковий інтерес до своїх вихованців. Багато розповів він нам про звички морських хижаків, про те, як утримують тварин у цирку. Навіть представився Микола Пантелійович не тільки дресирувальником, а й біологом-психологом морських ссавців. Виявилося, що він співпрацював з кафедрою Інституту морських тварин Академії наук.

Микола Пантелійович запросив нас за лаштунки подивитися, в яких умовах утримуються морські леви у цирку. Підходимо до значних розмірів басейну, цікавимося, що роблять у цирку для того, щоб утримання тварин було наближеним до природного середовища.

– Спеціально готуємо воду для басейну і міняємо її через кілька днів, – розповідає Микола Тимченко. – Морську сіль закупаємо мішками і всипаємо не просто тоннами, а стільки, щоб її солоність була 18 проміле, як в Чорному морі. Постійно підтримуємо необхідну температуру, раціон харчування. Дресирувальнику доводиться виступати і в ролі дбайливого лікаря, інакше при недотриманні певних вимог у тварин можуть розвиватися дерматити, захворювання очей.

Почувши голос улюбленого господаря, на бордюрі басейну один за одним з'являються голови трьох морських левів. Микола ласкаво поплескує ластиногих артистів, з якими виступає залежно від умов у цирку – або на сухому манежі, як у нас, або на воді або на льоду. Незважаючи на значні габарити, тварини спритно видряпуються назовні і поспішають за порцією

ласки. Найбільший із них – далекосхідний сивуч коричневої масті Сеня (довжина до трьох метрів, а маса до тонни). Два інших набагато менші – вагою до 500 кілограмів – чорні, з невеликими гривами патагонські леви Яша і Макс. Вони мешканці узбережжя Південної Америки, де дресирувальник гастролював протягом дев'яти років.

– Погодьтеся, що тільки в хорошому цирку народжуються циркові династії і тільки при хорошому догляді розмножуються тварини, – розповідає дресирувальник. – Сеня народився у Великому московському цирку на Цвітному бульварі. Юрій Нікулін дуже цьому зрадів, приходив подивитися на малюка і все питав, як його назвуть. Ми навіть жартома запропонували назвати дитинча «Юрою», але у відповідь почули побажання назвати Семен Семеничем на честь героя з фільму "Діамантова рука". Ім'я нам дуже сподобалося, і тепер нашому морському сивучу Сені вже більше шістнадцяти. Макс у зараз десять, а Яші - тринадцять років. Якщо врахувати, що морські леви живуть у середньому тридцять років, то мої тварини ще молоді.

Поява в трупі левеняти Яші пов'язана з незвичайною історією. Шестимісячним дитинчам знайшли його в Чилі місцеві хлопчачки і показали нашим артистам місце, де його прибоєм винесло на берег. Три місяці пішло на те, щоб повернути до життя побиту, перелякану істоту. Я лікував його рани, годував рибним фаршем, поїв риб'ячим жиром. І тепер Яша - веселий і міцний хлопець. Про своє важке дитинство забув і цілком задоволений життям.

Я нашим морським левам навіть спеціальний масаж регулярно роблю, від чого вони отримують величезне задоволення, мружаться від насолоди, пофоркують, – пояснює Микола. – Цьому я навчився в Уругваї у ветеринарному університеті російського дресирувальника. За кінцівками тварини можна визначати стан її здоров'я.

– *А чому всі ваші підопічні самці? – запитуємо у Миколи Тимченка.*

– Із тих, з якими зараз виступаємо, вийшла відмінна тупа. До того ж самці набагато дешевші самочок: за "хлопчика" потрібно викласти близько 12 тисяч доларів, а за "панянку" – 17 тисяч. Тут справа не в здібностях до дресури, розумі чи агресивності. Просто самки можуть приносити потомство. Це і впливає на ціну.

Макс у нас задирака і витівник, постійно заводить своїх партнерів. Семен Семенович виправдовує своє ім'я. Він зазвичай несуетний, солідний і твердий, а часом навіть упертий. Яша надзвичайно любить увагу до власної персони і дуже ревнивий.

– *А як вибирають і відловлюють сивучів для дресури?*

– Коли вони знаходяться в природному середовищі, ти не знаєш ні їхнього інтелекту, ні артистичних здібностей. Дивишся, що на вигляд тварина здорова, не має на собі плям, то і береш її. Для цього готують спеціальну петлю. Пливеш поруч з сивучем, кидаєш на нього петлю і тягнеш до берега. Великого не візьмеш, бо не впораєшся. Кілограмів приблизно 80-100 дотягнеш.

– *На вас напали морські хижаки?*

– Напали, кусали, але не прокушували.

– *Як перевозите своїх «зірок» під час гастролей?*

– Для цього побудований спеціальний фургон, в якому передбачений просторий басейн, лежаки, і підтримується потрібний мікроклімат. Перед завантаженням я, як визнаний ватажок зграї, йду до машини першим, а потім вони за мною. Причому від серйозного процесу завантаження ластиногих артистів не відволікають ні глядачі, ні сторонні звуки, ні запахи. Переїзди – це частина нашої роботи, а робота для морських левів – свято! До речі, помітно, що артисти-тварини, якщо довго не виступають під час переїздів, нудьгують за оплесками та підтримкою зали.

– *А «визнаний ватажок зграї» говорить мовою тварин теж вміє?*

– Перед тим, як моїм ластиногим артистам час виходити на арену, зазвичай, імітують пронизливий крик чайки, яка помітила в океані косяк риби. Для морських левів це свого роду заклик: пора на полвання. У нашому випадку цей сигнал допомагає тваринам мобілізуватися на роботу.

Наслідувати чайок навчився, коли досліджував життя ластиногих в їх природному середовищі існування на Сахаліні. Я ж не тільки дресирувальник, але і вчений. Будучи в експедиціях на далекосхідних островах, записав гору магнітофонних бобін і касетник зі звуками, які в різних ситуаціях видають тварини. Чайка видає чотири типи звуків, серед яких є крик небезпеки і любові. Але щоб навчитися криків чайок, вправлявся майже три місяці.

– *А підготовування обов'язкове під час виступу?*

– Не думайте, що морські леви працюють тільки заради заохочувальної порції рибки. Часом я виходив виступати на арену і зовсім з собою підготовування не брав. Леви вже добре знають послідовність виконання номерів і працюють за командами. Вони кмітливі тварини – розуміють до двохсот слів, володіють чудовим слухом, пам'ятають трюки, яких рік не репетували.

Щоб наїстися, цій компанії потрібно щодня 120 кілограмів суміші морепродуктів, до складу якої входять креветки, кальмари, морська капуста, добірна горбуша, сьомга, окунь. Годують їх чітко за розкладом, два рази на день. У морських левів дуже мало зубів – всього два ікла. І велика ніжно-рожева паша, яку ті довірливо розкривають в очікуванні риби. Довелося привчати тварин до мороженої риби, тому що свіжої на них не напасешся. Так що дрібна мойва, сайра і кілька з рук дресирувальника на арені – не більше ніж елемент спілкування.

– *У Кривому Розі в магазині рибу купуєте?*

– Ні, попередньо укладаємо договір із оптовою базою. Так нам дешевше обходиться утримування тварин.

Що стосується їжі для тварин, то розповім цікаву особливість, з якою зіткнулися в Чилі. Для своїх артистів заковували свіжу рибу прямо на березі океану. Але от коли настає повний місяць, то рибалки взагалі не виходять за

уловом, тому що вся риба йде на глибину. Тоді і починався пошук риби по магазинах. Пізніше я вже став прораховувати наступ повного місяця, вивчати поведки тварин, залежно від фаз Місяця.

– *Чому саме з морськими тваринами почали виступати?*

– Це довга історія. Мій батько служив офіцером-прикордонником, але був і біологом. Ми з братом-близнюком Василем в юні роки весь свій вільний час проводили в дельфінарії рідного Новоросійська: спілкувалися, вивчали звички і особливості його мешканців, вчилися доглядати за ними. Спочатку допомагав годувати дельфінів, приручати їх, а незабаром зрозумів, що мріяв лише про одне - присвятити життя вивченню морських тварин. І не з книжок, а тісно стикаючись з живою частинкою "колиски життя".

Ці знання стали в нагоді мені і в армії, де в 1972-1973 служив у Севастополі на Балаклавській військовій базі тренером морських тварин. Там в експериментальній групі готували дельфінів і сивучів для охорони та супроводу кораблів, підводних човнів, знешкодження плавців-диверсантів противника. Після служби в армії давав підписку про нерозголошення, а також отримав десятирічну заборону на виїзд за кордон. Але так вийшло, що через роки не тільки об'їхав півсвіту, але й більше дев'яти років провів у Латинській Америці.

Я закінчив біофак і продовженням розпочатою в армії стала робота в Новоросійській філії морфології і екології північних і південних морів Інституту морських тварин імені Северцева. Там довелося одомашнювати дельфінів, сивучів, моржів, білух, нерп, котиків і проводити з ними науководослідні роботи, зокрема, вивчати їхні сни. Більше тридцяти років веду щоденник, куди заношу свої спостереження за життям ластоногих і навіть передав рідному інституту для подальшого вивчення і узагальнення графік їх працездатності залежно від температурних режимів і місячних фаз.

Там ми не тільки вигодовували тварин, а й репетирували окремі нескладні трюки. А потім пішла хвиля госпрозрахунку і при інституті дозволили створити дельфінарій, щоб трохи заробляти грошей. І ми з братом Василем його створили, а потім самостійно, методом проб і помилок, осягали тонкощі дресури.

– *А як потрапили до цирку?*

– Ще на Балаклавській базі підготували зі своїми вихованцями шоу, з яким виступали перед жителями Севастополя. І нас, молодих дресирувальників, помітив і запросив взяти участь у новорічній програмі директор Краснодарського цирку. У нас же тут була сезонна робота, а в цирку – цілорічна. Спочатку Василь поїхав, а потім і мене переманили. Взимку я вже був вільний, а їм потрібна була програма на льоду. Потім отримали запрошення поставити в Москві до Олімпіади циркове шоу на воді, пізніше надійшла пропозиція від Цирку на льоду. Спочатку разом із братом працювали, а потім розійшлися по двох циркух з морськими тваринами працювати. У 1993 році відправився за контрактом до Латинської Америки. Працювали в семи країнах. Там у нас були інші тварини – цих ми не мучили і

за океан не возили.

– *А що можете розповісти про своїх ссавців як про морських лікарів?*

– У стародавньому місті Куско спостерігав таку картину: тварини плавають по колу в басейні, тим самим заряджаючи воду. А потім люди, які страждають, наприклад, захворюваннями опорно-рухового апарату, і спеціально приїхали туди лікуватися, сидять, зануривши ноги у відра з цілощого водою, ведуть неквапливі розмови, читають.

У Перу познайомився з інками із священного гірського міста Мачу-Пікчу, хранителями знань стародавнього населення Анд, і запросив їх на своє шоу. Від них я дізнався, що працюю зі священними тваринами, у яких є зв'язок з космосом і які можуть лікувати. Тоді я не надав значення цим словам. А ось в іншому місті до нас знову прийшли інки, але вже з відрами. Вони черпали воду з басейну з морськими тваринами, опускали туди ноги і сідали читати газети. Півгодини водної терапії, потім десять хвилин босими ногами ходи по землі, щоб зійшла негативна енергія. За словами інків, прийнявши шістнадцять таких ванн, можнавилікуватися від більше, ніж ста хвороб. При болях у суглобах, наприклад, рушник намочують у воду і загортають хворе місце.

У Чилі деякий час я працював у пансіонаті для дітей, хворих на параліч центральної нервової системи. Купання дітей із дельфінами і патагонськими морськими левами було частиною реабілітаційної програми. Ініціатива виходила від засновника пансіонату, шведа, який навчався в США і добився державних грошей на свій проєкт. Він побачив наше шоу, потім довго розмовляв про те, наскільки агресивні і непередбачувані морські тварини і як вони реагують на нестандартні реакції хворих людей. Спостерігаючи за дітьми, бачив, як вони змінювалися: виходили із замкнутого кола опіки, спілкувалися з іншими дітьми і тваринами, розумово і фізично розвивалися.

Морські леви добре розпізнають сприятливі і несприятливі зони і можуть відчувати прийдешні зміни погоди і магнітного поля землі. Регулярне спілкування з сивучами відновлює енергетичні витрати, зміцнює імунітет, лікує нервову систему, знімає стреси.

В окремих містах у нас беруть заряджену воду діжками по 200-300 літрів. Наприклад, косметологи для оздоровчих і омолоджуючих процедур.

Морська вода сама по собі корисна, але особливо та, в якій плавали морські котики і леви. Тварини харчуються морепродуктами, тому вода насичена кальцієм і фосфором. Сивучі заряджають воду під час купання тертям шерсті, створюючи магнітне поле. Ми проводили експерименти: після годинного купання морських тварин в басейні на поверхню води клали невеликі металеві предмети (ножі, замки). І вони не тонули протягом декількох хвилин! Такий сильний електромагнітний заряд був у води.

У Новокузнецьку і Новосибірську просив фізиків дослідити воду, яку зарядили морські леви. Виявилось, що її електромагнітні властивості стали незвичайними. Ймовірно, що і цим також визначається лікувальний ефект.

«ДГ», 2013

Розділ 11. Рух – це життя

Для краси і здоров'я необхідні не лише освіта в галузі науки і мистецтва, а й заняття фізичними вправами, гімнастикою.

Платон

Доцент Лариса Черних: «Побачити Париж і ... знову до нього повернутися»

Париж, Париж, Париж... Мрія жінок будь-якого віку – побувати у цьому дивовижному місті і в романтичній Франції. «Танго, паризьке танго ми будемо в щасті танцювати в маленькому кафе біля Єлисейських полів ... І я подарую тобі своє серце під час цього танго», – проникливо співає Мірей Матьє.

Як вдалося реалізувати новорічне бажання і поїхати до Парижа, розмовляємо з любителькою подорожей Л. О. Черних (*на фото*), доцентом кафедри математики та методики її навчання КДПУ.

Хто сидить вдома, читає одну і ту ж сторінку ...

– *Мабуть, правду кажуть, що ті, хто відмовляє собі в подорожах, читають книгу на одній і тій же сторінці. Скажіть, чи легко вам було потрапити до Парижа?*

– Потрапити легко, якщо ти зібрав для поїздки гроші. Взагалі-то потрібно подолати дві проблеми. Перша – внутрішній бар'єр, переконати себе в тому, що ти можеш поїхати до Парижа, а друга – матеріальна. Раніше не могла собі такої розкоші дозволити. А допомогла з поїздкою моя київська подруга, викладач одного зі столичних вишів. Сама вона вже півсвіту об'їхала. Давно мене запрошувала, і ось нарешті я організувалася, і дуже їй вдячна. Якщо говорити про загальні висновки, то, відповідаючи на питання «А чи не можна обійтися без того, щоб все це побачити», можна сказати: так, звичайно ж, можна. Але якщо ти все-таки це побачив, то сприймаєш світ вже по-іншому. Розсуваються хоча б географічні рамки твоєї свідомості. І потім – це затягує! Я думала, що цілком наситилася цією поїздкою. Нічого подібного – тільки роздражнила апетит. Кажуть, що по-справжньому шкодувати можна тільки про дві речі: про те, що ми в своєму житті мало любили і мало подорожували. На жаль, звичайні українці зараз мало подорожують.

– *Наскільки комфортно відчували себе в Парижі? Чи стало вам близьким це місто?*

– Не знаю, наскільки близьким, але дуже цікавим. Я не відразу усвідомила той факт, що я в Парижі. Під час поїздки у мене постійно був страх

загубитися. Це якась особиста, а можливо, і соціально сформована пересторога. Я настільки була напружена, щоб не випустити з уваги нашого гіда, що позбавила себе багатьох вражень. З одного боку, хочеться все сфотографувати, з іншого – усвідомити побачене, на що катастрофічно не вистачало часу, а третє – не загубитися. Графік подорожі був надзвичайно щільним. Найдовше ми затрималися в Парижі – на три дні, з них півтора – вільного часу.

Ось ми, маленька групка (чотири людини, більшість – викладачі київських вузів) йдемо в бік Лувру. Підходимо до скляної піраміди – входу до музею. Я хвилююся – знаменитий Лувр! І раптом моя компанія, яка вже не раз була в Парижі, говорить: «Лувр стільки часу займає, краще ми підемо в парк Тюїльрі ...» Я просто онімїла. Подумала: «Ось він Лувр, ось я, а зараз ми підемо і все ...» І тут я при всій своїй боязні загубитися приймаю доленосне рішення – залишитися і йти однієї. Після того, як компанія пішла, мене як струмом пробilo: «Я в Парижі!» До цих пір я цього не усвідомлювала, так важливо для мене було не загубитися. Щоб відчути хоч трохи це місто, потрібно залишитися з ним наодинці.

Лувром можна ходити тижнями – одних коридорів більше 40 км. Ламаною англійською питала, як мені знайти «Джоконду». Правда, повного задоволення від цього шедевру я не отримала – картина під захисним склом, поруч стоять охоронці, натягнуто огорожу, щільний натовп відвідувачів. Зате із задоволенням побувала в залі Рішельє. Я не знавещ скульптури, але великий любитель. Скульптуру як вид мистецтва навіть більше люблю, ніж живопис. Ходила, дивилася, милувалася, розчинялася в цій неповторній красі. Дуже люблю розглядати деталі: тонкі риси обличчя, локони, мережива, складки одягу. Експерсія в Луврі залишає сильне враження і хочеться повернутися сюди знову.

– У яких ще музеях вдалося побувати?

– Завдяки так званій музейній карті ми практично без черги могли входити до паризьких музеїв. Побували в музеї Орсе, у соборі Паризької Богоматері, Національному культурному центрі ім. Жоржа Помпїду. У музеї Орсе добре представлені імпресіоністи, яких, як я зрозумїла для себе, дивитися потрібно в оригіналі. Ми навіть в торговий комплекс «Галерея Лафаст» ходили, як в музей, – подивитися внутрішнє архітектурне оздоблення та ціни. І те й інше вражає! Побували також у Версалї. Я ніколи не бачила такої кількості туристів – на площі перед золотими воротами Версальського палацу стояло не менше тисячі туристів з усіх куточків світу. Вражає і збережена до наших днів розкіш королівських палаців, і чудовий парковий комплекс з його фонтанами, скульптурами, клумбами, газонами. Ніколи не думала, що зможу походити босоніж по шовковій траві версальського парку. Там це цілком припустимо – багато туристів відпочивають, сидячи або лежачи на газонах.

Кожна парижанка по-своєму красива

– А яке склалося враження про людей?

– Париж дуже завантажений туристами і некорінними парижанами.

Приїжджає багато людей зі Сходу. Але при всьому цьому в обличчях парижан є щось інше, ніж у наших людей. Звичайно, у них теж є свої проблеми, хвороби, розчарування. Але у них не такі похмурі й стурбовані обличчя, як у більшості наших співгромадян. Ви коли-небудь помічали, що в криворізькому транспорті немає усміхнених людей? Не можна сказати, що у всіх французів блаженні лиця. Але француз може спокійно сидіти в літньому кафе, пити каву цілу годину і дивитися вдалечінь. При цьому тримати в руках якийсь журнал, але не особливо уважно його читати.

Жінки, до речі, цікаво одягнені. Наші туристи одягом помітно відрізняються від французів. Часом, можна чути, що французенки не надто гарні, але в них є шарм. Хочу сказати, що вони все-таки гарні. І те, що у них є шик, це теж правда. В нарядах французенок ніяких блискіток, люрексу, наворотів і строкатості. І разом з тим є вміння одягнутися просто, але надзвичайно. Кольори неяскраві, не кричущі, в цілому спокійні. Але біле одягають не всі. Французи, заходячи до магазину, обов'язково вітаються. Якщо ти заходиш і мовчиш, то продавець розуміє, що ти не француз.

– *Що здивувало в Парижі?*

– Мої уявлення про Париж зовсім не співпали з реальністю – вона виявилася набагато цікавішою. Багато понять нам знайомі з дитинства: Єлисейські поля, Марсове поле, Версаль, Ейфелева вежа, собор Паризької Богоматері, Монмартр, Монпарнас... І коли всі ці назви наповнюються конкретним змістом, то здається, що ти завжди був з ними знайомий. Наприклад, я не уявляла, що Єлисейські поля – такий величезний, широкий проспект. Візитна картка Парижа – Ейфелева вежа – дійсно грандіозна споруда. Мені спочатку здавалося, що вона якось не дуже відповідає навколишній архітектурі. Видно її практично з будь-якої точки міста, але найграндіозніше – це вид на місто з висоти Ейфелевої вежі. Нам розповіли, що відкриття вежі Гюстава Ейфеля було приурочено до Всесвітньої виставки в Парижі в 1889 році. Багато діячів культури того часу вважали, що ця вежа спотворює вигляд Парижа. Одним із них був французький письменник Гі де Мопассан. Проте його щодня бачили за обідом у ресторані, який знаходився всередині Ейфелевої вежі. Мотивував він таку поведінку тим, що цей ресторан – єдине місце в Парижі, з вікон якого не видно ненависної йому вежі.

– *Які подарунки привезли до Кривого Рогу?*

– З Франції – в основному, враження, тому що красиві сувеніри дуже дорогі в перерахунку на наші ціни. А дрібничок купувати не хотілося. Сувеніри з фарфору купила в Голландії, хоча справжній голландський фарфор теж досить дорогий.

– *Де ще побували під час подорожі?*

– У Франції ми ще побували в Реймсі – місті, де коронувалися всі французькі королі. Поверталися знову через Німеччину. Якщо під час поїздки туди ми побували в Берліні, то цього разу це були Потсдам і Кельн. Потсдам знаменитий як королівськими палацами Сан-Сусі, що в перекладі означає «Без

турбот», так і тим, що в цьому місті у 1945 році проходила конференція, яка проголосила завершення війни з фашистською Німеччиною. Привертає увагу красива квіткова клумба перед будівлею – п'ятикутна червона зірка. Екскурсивод розповіла історію: в один із днів конференції Сталіна, який вважався переможцем у війні, чомусь не пропустили першим до зали. Йому це не сподобалося. Щоб залагодити ситуацію, виконали його вказівку – розбити перед будівлею клумбу у вигляді п'ятикутної червоної зірки. Цю клумбу висаджують щороку до цього дня.

– *А що ще вразило в поїзді?*

– Те, як дбайливо в Європі ставляться до пам'яток історії. В усьому смак, порядок, чистота. Я і раніше чула, що там хороші дороги, але не підозрювала, що настільки якісні. Під час поїздки в екскурсійному автобусі поставлена на дорожній столик чашка кави не розплюскується! Коли подивитися на все це, стає трошки сумно, прикро за нас. Але вважаю, що всі наші проблеми всередині нас, і вирішувати їх треба власною головою і власними руками. І хай у кожного з нас з'явиться можливість для цікавих подорожей!

«ДГ», 2013

Гори кличуть тих, чия душа їм за зростом

Інструктор з дитячого туризму Оксана Сокотнюк: «Подорожуючи Україною, навчаємо школярів її любити»

148 кілометрів Карпатами

З юними туристами криворізького туристичного клубу «Бродяги», в основному учнями криворізької загальноосвітньої школи №116, познайомилися ще в потязі «Запоріжжя - Кривий Ріг – Львів», коли вони вирушали до Карпат. Передчуваючи радість від двотижневого походу, дівчата вела себе дещо жваво. Новачки, яких у групі було тринадцять, здавалося, навіть злегка хвилювалися. Чи жарт пройти пішки горами маршрут протяжністю 148 км! Тоді ж і домовилися зустрітися з «Бродягами» за два тижні, після їхнього повернення до Кривого Рогу.

Виходили діти з вагона з величезними заплічниками, засмаглі, веселі. Відразу ж радісно ділилися враженнями від походу з друзями і батьками, які їх зустрічали. Дивлячись на щасливі обличчя дітей, неважко було здогадатися, що похід удався на славу.

Спілкуємося з учнями-учасниками походу та з керівниками групи,

інструкторами з дитячого туризму в Тернівському районі Оксаною Сокотнюк (*на фото*) і Світлоною Рассветовою.

Діана Хівренко в колективі найменша. Вона перейшла навчатися до сьомого класу, але ось у похід до Карпат ходила вже двічі. Вона – вихованка гуртка дитячого туризму і вже встигла посісти друге місце в обласному чемпіонаті «Рукавичка» з гірського туризму в закритих залах.

– Як турист-скалолаз я вмю працювати з мотузками, карабінами, надавати першу медичну допомогу, але в цьому поході першої категорії складності мені це не знадобиться, – розповідає Діана. – Це був похід на витривалість, на подолання труднощів. Я не знала про всі ті труднощі, які зустрічаються в поході. Але у мене є характер, і я все змогла! Всі труднощі подолала. Не обійшлося, правда, і без пригод. Минулого року у мене мозолі на ногах були, тому що не зовсім правильно кросівки підбрала. Довелося устілки виймати. Тоді ж найскладніше було підніматися на Говерлу, бо у мене вага була невеликою і вітром здувало. А на самій вершині раптом хмари опустилися і серед червня сніг пішов. Я й припустити такого не могла, що влітку на в'ях крижинки можуть з'являтися.

А цього року біля озера Синевір ми потрапили під величезних розмірів град. Як білі курячі яйця з неба летіли. Навіть сфотографували. У нас просто синці на руках були. Такого граду не тільки я ніколи в житті не бачила, але й місцеві жителі говорили, що останніх 70 років такого не пам'ятають. А яке озеро було красиве! Природа в горах сподобалася. Скільки всього цікавого побачила! Дізналася, які у мене хороші друзі. Змію побачила, росомаху, сліди бурого ведмеда. Чорницю їли, яка на схилах гір росте. Прекрасно було. Буду ще більше тренуватися, щоб наступного року знову піти в похід у гори.

Відкрили «Хрень-гору»

Владислав Юрчина – учень десятого класу, «президент» школи №116 (очолює шкільне самоврядування) розповів про те, що ходить в походи теж з п'ятого класу. Спочатку на Хортицю, де вони просто розташовувалися паланками, відпочивали, засмагали, купалися. Потім почав займатися спортивним туризмом у закритих приміщеннях. І ось уже другий рік поспіль він у Карпатах, хоча спорядження для походу батьки йому подарували давно.

– Наш туристичний клуб має свої традиції, – розповідає Владислав. – Є свій прапор, яскравих кольорів краватки. Не чекаючи закінчення походу, на початку шляху ми всіх новачків посвятили в туристи. Ні в кого і сумнівів не виникало, що новенькі намічений маршрут пройдуть. Цього разу маршрут був довший, але і веселощів більше. У порівнянні з минулим роком дощ нам заважав менше. Але бувало й таке, що часом виходиш з намету, виливаєш із взуття воду і йдеш далі. Адже все-таки надворі літо. А ще у воду потрапляли, коли гірські річки вброд переходили.

– Минулого року ми відвідали три найвищі точки України – Говерлу, Петрос і Піп Іван, як іноді називають Чорну Гору. На Чорній Горі побували в

астрономічній обсерваторії, на жаль, вже непрацюючій, – продовжує розповідати Владислав. – Цього року ми здійснили похід першої категорії складності за маршрутом Бескид-Воловець. Похід перевершив усі очікування: дивовижна краса Карпатських гір, що бадьорить, смачна джерельна вода, бездонне зоряне небо, різноманітність флори і фауни. Величезна кількість захоплюючих несподіванок супроводжувала нас на всьому шляху. Одне з найулюбленіших занять у перші дні походу – спостерігати за спробами ставити намет. Усі труднощі долали разом. І, головне, дружня рука завжди поруч.

В один з найскладніших днів подолали прозвану нами «Хрень-гору». Піднімаючись її крутим і скелястим схилом, дехто збив собі пальці ніг і натер мозолі. І хоча намет стояв на схилі гори в досить вітряному місці, всі спали, як убиті. У підсумку хочу сказати, що похід з «Бродягами» запам'яється надовго, бо це завжди цікаво та яскраво. Це море вражень, незабутні моменти із, здавалося б, рутинного похідного життя.

І який же смачний борщ на багатті!

– Закарпаття здивувало нас своїми горами, – долучається до розмови Оксана Вікторівна, яку нарешті відпустили родичі, що зустрічали дітей. – Вгору-вниз. То набирали висоту, то доводилося її скидати. Далі в поході нас вразили безкраї Боржави, чорничні поля, якими вкриті всі схили і спуск з гори Гимба. До речі, на маршруті ми не зустріли жодної туристичної групи, що говорить про малу розвіданість цього району. Від'їжджаючи з Карпат, всією групою побували на екскурсії в Мукачеві і Львові.

«Бродяги» на привалі в Карпатах

– Як боролися з негодою? Адже всім відомо, що Карпати – це дощі.

– І часті. Минулого року з одинадцяти днів дев'ять потрапляли під дощ. Йшли у плащах під дощем. Цього року дощів було менше. Правда, озеро Синевір зустріло нас грозою з градом. Але це не завадило насолодитися красою цієї перлини України.

Минулого року, коли насувалася гроза і миготіли блискавки, нас

пустила всіх у будинок жінка-гуцулка, доки буря не вляглася. Напоїла чаєм. Ми й не очікували, що нам нададуть таку допомогу. Потім довго згадували цю гостинну і доброзичливу жінку. Цього разу під час штормового шквального вітру ми теж не ризикнули ставити намети, хоча вони у нас екстримовські. Довелося сховатися в магазинчику. Відпочивали так, як і зазвичай, у похідних умовах – намети, каремати. Іноді дощ перечікували. І тоді вибивалися з графіка руху, який чітко по днях розписано. Краса, яку ми з дітьми відкрили в цьому поході, перекриває ті негаразди, які несе дощова погода. Гарне залишається в пам'яті, а погане забувається.

– *Чим нагодувати в поході три десятки людей?*

– На багатті їжу готували. Кашу, борщ... У мене були випадки, коли дівчата спочатку говорили, що їм соромно, але вони не вмюють чистити картоплю. А ось у кінці походу вже раділи, що вмюють не тільки картоплю почистити, а й смачно їжу на багатті приготувати. Ми як туристи зараз досвіду набралися, частина продуктів у нас сушена. Наприклад, завчасно сушимо капусту, щоб повноцінно готувати борщ. Якщо трапляється, що в поході у нас є іменинник, то обов'язково буде і похідний торт з розкришеного печива та вареного згущеного молока.

Крім того, у нас багато підлітків уже по кілька разів були у поході. Вони вже давно навчені приготуванню обідів у похідних умовах. Наприклад, мій син Женя ходить з нами в усі походи, починаючи з шести років. Крім нас зі Світланою Олександрівною, у поході є ще й кілька батьків дітей. Вони нам всіляко допомагають.

Як набрати чистої води з мілкого струмка?

– *Те, чого навчаєте з фізики у школі, допомагає вам як інструктору в поході?*

– У поході фізики не менше, ніж географії навчаємо. У географів компас і карта. А тут увечері біля багаття купу процесів розглянемо, у тому числі теплових. Сам похід буде вчити застосуванню фізики на практиці! Чому на ніч спальник необхідно застебнути? Як воду нагріти в пляшці, щоб дівчаткам довге волосся помити? Як багаття від лінзи або від звичайної батарейки запалити? Як взагалі розвести багаття, якщо постійно йдуть дощі? А потім як правильно його загасити, тому що необхідно берегти природу і не засмічувати навколишнє середовище. Як туристам швидше мокрий одяг висушити і при цьому не змерзнути? Чому намет необхідно до дощу поставити, а не після того, як намокли земля і намет?

І діти всього цього у поході навчаються! Не тільки багато нових красот побачити, а й бути витривалими, кмітливими, відповідальними, допомагати один одному, спільно долати труднощі. У поході підлітки відкриваються зовсім по-іншому. Вони ширі, відверті, чесні. Похід у гори дуже важливий для їхнього морального становлення. Втім те, про що говорю зараз, ще один з варіантів відповідей на питання, яке мені часто ставлять криворіжці і чужі люди, наприклад, у потязі, перед початком походу: «А навіщо вам все це

потрібно? Діти в горах – така відповідальність!»

Наведу ще один яскравий приклад із суто фізики. Як набрати чистої води в пляшку з невеликого струмка, щоб не зачерпнути ґрунт? Бачила не раз, як люди набирали чашкою або навіть ложкою. Але, виявляється, що питання вирішується надзвичайно просто. Разом із пляшкою в поході завжди необхідно носити тоненьку пластикову трубочку: один кінець трубочки необхідно поміщати в пляшку, інший – в гірське джерельце. І ось маємо сполучні посудини. За 30 секунд пляшка води наповнена. Мене цього колись навчили спелеологи, які досліджують печери. У поході не піднімалася проблема очищення води в дорозі, бо джерел в Карпатах досить багато.

Однак, не всі закони фізики і народні прикмети щодо погоди в Карпатах «працюють». Ось з росою ніяк не могли передбачити погоду. Наприклад, бачимо зранку на траві велику росу, радіємо, що буде хороша погода. А за півгодини може розпочатися дощ.

Навчати історії у поході

– Світлано Олександрівно, а ви в походах дітей своєму предмету навчаєте? – звертаємося до С. О. Рассетової, інструктора з дитячого туризму і вчителя історії. – Як впроваджуєте авторську програму клубу «Виховуємо патріота незалежної України»?

– Все залежить від того, куди в похід йдемо. До річч, Оксана Вікторівна любить робити чудові подарунки – атласи або книги з історії того краю, куди йдемо у похід. Раніше, поки Крим для нас не був закритий, дітей по кілька груп на рік походом в Кримські гори водили. Там і гори нижчі, і погодні умови м'якші, ніж у Карпатах. Навчали історії Кримського ханства, показували пам'ятники середньовічної архітектури і розповідали про печерні міста. Зараз під час щорічного літнього оздоровлення дітей вивозимо до туристично-красназничого загону на острів Хортиця. Тут і про святилища дітям розповідаємо, про скіфів згадуємо, про сарматів і половців. Періодом козацтва діти особливо цікавляться.

А ось у Карпатах була в нас ідея пройти бойовим шляхом українських січових стрільців, але то вже похід другої категорії складності. А у нас діти різновікові, тому не можемо з ними йти цим маршрутом.

Минулого року наш шлях Карпатами проходив повз кладовище, на якому були поховані австрійські та російські вояки, загиблі в роки Першої світової війни. Відвідали місця на пограниччі колишніх Австрійської та Російської імперій. Біля лінії розмежування ще й досі збереглися сліди від окопів. Австрійці всюди таблички розставили, щоб екскурсанти краще змогли розібратися. Легенд у Карпатах багато, і діти їх люблять слухати. Часом повторюємо за 10-й клас «Курс молодого бійця». Іноді йдемо і граємо у вікторини: вказати історичну назву, ім'я героя, розгадати якесь слово за літерами. У Львові відвідували також Личаківський цвинтар, де поховано багато відомих українців. У турпоходах також навчаємо історії рідної землі.

А після Карпат кличуть Балканські гори

– Як ви дійшли до такого життя «Бродяги»?

– Цього року нашому дитячому туристичному клубу, яким керую, виповнюється вже десять років, – ділиться досвідом О. В. Сокотнюк. – Хочу, щоб молодь багато знала про свою країну і була її патріотом. З 2006-го року водимо дітей у походи. У 116-й школі туристів особливо підтримує директор Т. Л. Тімофeyшина, яка одного разу й сама ходила з нами у похід. Клуб має дипломи призерів на міських і обласних туристично-краєзнавчих зльотах на дистанціях «Гірські перешкоди», «Рятувально-технічні прийоми».

– Зараз менше у Кривому Розі стали займатися дитячим гірським туризмом?

– Так. У Кримські гори не ходять, а в Карпати і далі добиратися, і бюджет походу трохи вищий. Якщо раніше Кривий Ріг випускав до 30-40 походів на рік, то минулого року на засіданні комісії з гірського пішохідного туризму було зареєстровано всього три походи. І один із них наш. Цього, звичайно, недостатньо для такого великого міста, як наше.

– Як підвищуєте власну майстерність?

– Ходимо у гори в походи другої та третьої категорій складності. Тісно співпрацюємо з міською федерацією спортивного туризму та туристичним клубом «Сталкер» Криворізького педагогічного університету, який очолює відомий у Кривому Розі екскурсовод і краєзнавець В. Л. Казаков. Раніше спільно з «сталкерівцями» ходили на Кавказ, на Урал. Минулого року побували в горах Румунії. Цього року Володимир Леонідович запрошує в туристичний похід болгарськими Балканами. Хотіла б побажати всім відчутти солодкий смак перемоги над підкоренням чергової вершини. Гори кличуть тих, чия душа їм за зростом. Хоча гори і далеко від нас в географічному плані, але підкорені вершини западають у душу назавжди.

«ДГ», 2016

Доцент Вікторія Пацюк: «Подорожуючи Болгарією, бачили всеосяжну турботу про природу»

У період літніх канікул група викладачів і випускників КДПУ побувала в гірському туристичному поході в Болгарії. Про захоплюючу подорож ми поспілкувалися з кандидатом географічних наук, доцентом, доцентом кафедри фізичної географії та туризму Вікторією Сергіївною Пацюк.

– Чому виникла ідея щодо Болгарії?

– З 2007 року члени туристичного клубу «Сталкер», який існує при нашому університеті, звикли виїжджати за кордон у туристичні походи різної категорії складності, – розповідає Вікторія Сергіївна. – Основною країною для подібних поїздок була Російська Федерація. Тут величний Кавказ – улюблена Мекка альпіністів і туристів-горників, Хібіни з Уралом – регіони, які наділені значною автономністю (віддаленістю від населених пунктів) для туристів-

пішоходів. Карелія була епіцентром для туристів-водників. Нині ж, із зрозумілих причин, почався пошук нових регіонів для проведення туристичних походів. 2014 року члени зазначеного клубу побували в Туреччині та Грузії, 2015-го – в Румунії. 2016-го року, вибираючи регіон для походу, наш ідейний натхненник – Володимир Леонідович Казаков – керувався принципами поєднання спортивної складової з культурно-пізнавальною програмою. Та ще, щоб це все було економічно доступним. Таким чином, вибір упав на Болгарію. У цій країні кілька гірських систем: Стара-Планина, Пірін та Ріла. Ми побували в останній.

– *Чи можна порівнювати гори Болгарії з нашими Карпатами?*

– Всі гори гарні по-своєму, і порівнювати їх не варто. Але в цьому поході всі бували туристи проводили аналогії. І колективна думка прийшла до того, що Ріла – це мікс від Західного Кавказу, де так багато кам'янистих розсипів і мальовничих озер, та наших українських Карпат. У Карпатах, як і в горах Болгарії, на висоті зустрічаються пологі безлісі хребти – аналоги карпатських полонин, а нижче розташовані ліси з буйною рослинністю. А найвища вершина – гора Мусала – ще на далеких підходах відразу ж для всіх нас асоціювалася з Говерлою. Приємною відмінністю від наших Карпат стало те, що за десять днів походу ми так і не побачили несанкціонованих вирубок лісів. Але така тотальна турбота про природу створює для туристів певні проблеми: на території національного парку досить проблематично поставити намет, а про розведення багаття навіть мови бути не може. А це, звичайно, позбавляє турпоходи своєрідної романтики. Але якщо в сусідній з нами і Болгарією Румунії, там, де заборонена установка наметів, побудовані рефуджії – невеликі будиночки, де туристи можуть абсолютно безкоштовно зупинитися на ночівлю, то в Болгарії все вже комерціалізоване. У горах створені спеціальні хатини, де турист за ночівлю заплатить 10-15 левів (140-200 грн.). В одній з таких хатин ночували і ми, бо господар навідріз відмовився ставити намети у дворищі біля хатини. Заплативши по 10 левів, зрозуміли, що купили квиток у «Радянський Союз». Крихітна кімната з двоярусними панцерними ліжками розрахована на розміщення восьми чоловік, душ один на поверх, правда, лише з холодною водою. Та й загалом, внутрішній інтер'єр хатини відкидав років на двадцять-тридцять назад.

– *Чи активно туристи подорожують горами Болгарії?*

– Для подорожі туристів у Болгарії створені всі умови – видані детальні топографічні карти, скрупульозно марковані маршрути, біля основних визначних пам'яток побудовані вже зазначені хатини, і туристи подорожують у великій кількості, але ... Подорожують вони, в основному, від хижі до хижі з маленькими 20-30 літровими рюкзаками, в яких укладено все найнеобхідніше. Ми ж звикли до «задоволення до сьомого поту», щоб заплічник мінімум на 70 літрів, в якому «все своє ношу з собою», до подолання різноманітних перешкод на маршруті. Тобто, якщо в європейській традиції туризм у горах з'єднує оздоровчий і рекреаційний ефект, то в нашій традиції не можна не

враховувати і спортивну складову. Напевно, серед європейців нас зможуть зрозуміти тільки чехи, яких ми бачимо регулярно в різних гірських системах, і теж з величезними рюкзаками. Ця нація викликає і захоплення, і повагу. За нашими мірками, населення країни не таке вже й велике – 10,5 млн. чоловік. Але активний спосіб життя культивується на такому рівні, що створюється враження, що кожен другий чех – це турист-горник.

На вершині гори Мусала

– *Що найбільше запам'яталося?*

– Оскільки більшість представників нашої групи – на шістдесят відсотків – були умовними новачками, найбільше запам'ятали сходження на найвищу вершину масиву Ріла і Балканських гір, та й в цілому всієї Центральної і Східної Європи, – гору Мусала (2925 м). Напевно, що підкорення вершин завжди є знаковим і пам'ятним для кожного туриста, а тут ще відразу ж змінилася погода і після спуску останні два дні походу нас поливало дощем, і складалося враження, що гори прощаються з нами. Багатьом сподобалося відвідування озера, яке вражало дивовижною красою. Родзинкою походу стало відвідання Рильського монастиря – найбільшого монастиря Болгарської Церкви, розташованого у віддаленій гірській місцевості і включеного до списку світової спадщини ЮНЕСКО.

– *Гори – це чудово! А ось щодо культурно-пізнавальної програми. Що ще цікавого можете розповісти?*

– Під час подорожі відвідали три великих болгарських міста. Спочатку з Одеси приїхали автобусом до Варни – одного з найбільш знакових болгарських курортів. Місто здалося симбіозом Південного берега Криму з Одесою, тому що з пляжу відкривалася панорама гірських масивів. Міські пляжі піщані. За величиною Варна – третє місто в Болгарії. Столиця Болгарії Софія нагадала класичне радянське місто. І за нашими мірками дуже скидається на обласний центр за прикладом Харкова чи Дніпра, хоча родзинкою цього міста є руїни стародавнього фракійського міста Сердика і

храми візантійського періоду. Мабуть, містом, яке має найбільший культурно-пізнавальний потенціал, є Пловдив. Цей населений пункт вважається одним із найдавніших в Європі, а за кількістю античних пам'яток у цій частині світу він поступається лише Риму й Афінам. Але на відміну від попередніх міст, ми споглядали його вже після походу в гори і враження тьмяніли через накопичену втому і спеку. Хоча на думку жителів міста +34 – це ще досить прохолодно. А ще, можливо, й тому, що природа нагородила нас більшими чудесами, ніж людство.

– *Болгарія – одна з країн, яка найактивніше відвідується нашими туристами, вона дійсно справляє враження туристичної держави?*

– Напевно, щоб склалося виключно позитивне враження про туристичну Болгарію, потрібно купувати путівку та їхати туди за системою «all-inclusive», тому що знайомство з країною зсередини залишає двояке враження. З одного боку, незаперечна краса гір, таємниці римських руїн, велич храмів, і, в той же час, саме радянська інфраструктура. Та ще на додачу до того всі написи кирилицею. Інколи виникало враження, що з дому і не виїжджав. Про заклади поселення вже говорилося на прикладі хатини. Думаю, що подібні приклади можна в необмеженій кількості знайти і в інших містах. Не беручи, звісно, до уваги, розкриті для іноземців курорти чорноморського узбережжя «Золоті Піски» і «Сонячний Берег».

Було у нас і не особливо приємне знайомство з інфраструктурою харчування. У Пловдиві вирішили скуштувати страви місцевої кухні і пішли до невеликого національного ресторанчика в центрі міста, але, побачивши нас, офіціант навіть не спромігся підійти. Звісно, що одягнені ми були не «від Versace», хоча й від публіки, що сиділа в закладі, мало чим відрізнялися. Коли ж нам вдалося докликатись офіціанта, то, перш ніж отримати замовлену страву, ми отримали порожні тарілки з чеком на оплату.

Окрема тема – інфраструктура транспорту. Якщо з автомобільним транспортом тут, у принципі, все нормально, бо європейські дороги побудовані за гроші Євросоюзу, то із залізницею все досить сумно. Для чого в Болгарії створено розклад руху потягів, ми так і не зрозуміли, тому що жодного разу потяг вчасно не приходив. Коли на вокзалі в Софії намагалися дізнатися розклад потягів по вокзалу Пловдива, на нас дивилися з нерозумінням: чому це вони повинні знати розклад в іншому населеному пункті? Шоком стало те, що коли приїхали до Пловдива, на вокзалі взагалі не виявилось камер схову. І нам містом пропонували гуляти з рюкзаками. Та й у цілому будівлі вокзалів дуже відрізнялися від європейських стандартів, так що ми неодноразово з гордістю згадували станцію «Роквата».

– *У цілому, чи варто туристам їхати до Болгарії?*

– Як і будь-яка інша країна, Болгарія має і свої переваги, і свої недоліки. Ця країна хороша для тих, хто мало бував за кордоном, і хто не надто вимогливий до сервісу. Гори ж Болгарії максимально з'єднують красу і різноманітність ландшафтів із доступністю для туристів-новачків. Плюс до

всього – це країна, де відпочити можна досить економно. І хоча багато хто любить більш «ледачий» відпочинок, але світові тенденції розвитку туризму свідчать про зростання числа мандрівників, які обирають саме активний і пізнавальний відпочинок. Тому всіх бажаючих активно відпочивати і розвиватися фізично та інтелектуально запрошуємо наступного туристичного сезону приєднуватися до туристичного клубу «Сталкер». Незабутні враження вам гарантовані!

«ДГ», 2016

Доцент Володимир Бурак: «Велотуризм – це свого роду філософія життя»

Про спортивний туризм розмовляємо з майстром спорту України з велотуризму, доцентом кафедри фізики та методики її навчання Криворізького державного педагогічного університету В. І. Бураком.

Візитівка

В. І. Бурак (на фото) 1979 року закінчив фізичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, працював 11 років молодшим науковим співробітником у науково-дослідному і проектному інституті «Механобрчормет», а з 2001 року у Криворізькому педуніверситеті. 2009 року захистив дисертацію з теми «Методика навчання електромагнетизму в основній школі в умовах диференціації навчання» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Викладає навчальні

дисципліни «Методика навчання фізики», «Електромагнетизм», «Молекулярна фізика», «Інформаційно-комунікаційні засоби навчання фізики», «Олімпіадні задачі з фізики». Керує науковими дослідженнями студентів з теми «Методика навчання фізики в середній школі».

– Туризм – це вдалий спосіб «спілкування» людини з Природою в нашому технократичному суспільстві, – каже Володимир Іванович. – Це здоровий спосіб життя, ефективна підтримка власного тіла в тонусі, це спорт і активний недорогий відпочинок, орієнтований на саморозвиток мислення. Це свого роду філософія життя, особливе коло друзів. Крім того, це пізнання історії, архітектури, культури людства. Словом, туризм – це супер!

– Як бажаючі криворіжці можуть долучитися до спортивного туризму?

– Головним центром спортивного туризму в місті є турклуб «Сталкер» нашого університету. Тут активно розвиваються пішохідний, гірський,

велосипедний, водний напрямки туризму. Найбільше студентів захоплюються туризмом з географічного факультету. На фізико-математичному факультеті є чимало прихильників наймобільнішого виду туризму – велосипедного. Разом зі студентами «колесили» дорогами нашої рідної України.

– *Де порадите побувати на Дніпропетровщині?*

– У нашому місті та його околицях раджу об'їхати навколо Карачунівського й Південного водосховищ, уздовж річок Інгулець і Саксагань, до Іскрівського водосховища. Вражає поїздка, яка стартує з нашого міста до ландшафтного парку на лісистих і скелястих берегах річки Інгул, а далі до надзвичайно красивого Актоського каньйону в гранітних скелях. Потім ми спускалися вздовж берега мальовничого скелястого й лісистого Південного Бугу через Миколаїв до давньогрецького поселення Ольвія (600 років до нашої ери) на березі лиману Південного Бугу в Очакові. Пізнавальною і такою, що запам'ятовується, буде поїздка з Кривого Рогу до Каховського водосховища, далі вздовж Дніпра до могили козацького отамана Сірка. А там і на Хортицю можна, до Запоріжжя. До 2014-го у нас було багато пробігів гірським Кримом. Стартуючи з Києва уздовж лісистих пагорбів сивого Дніпра через Трипілля (3500 років до нашої ери), відвідали шевченківські місця, ліс Холодного Яру, козацький Чигирин, Чорний ліс. В Україні багато вражаючих незвіданих місць, тож запрошуємо всіх бажаючих дихати на повні груди.

На Памір та у Фанські гори криворіжці також їздять на велосипедах

– *Володимире Івановичу, цікаво дізнатися, як ви подорожували дорогами Паміру – однієї з найвисокогірніших місцевостей нашої Землі.*

– Складні спортивні походи пройшли вдало завдяки злагодженим діям спортсменів-велотуристів. У команді, крім мене, було ще троє криворіжців – керівник першого походу, співробітник Північного ГЗК Юрій Киреєв (кандидат у майстри спорту), приватний підприємець Олексій Моголівець (I розряд,) логопед Вікторія Моголівець (II розряд). А з Дніпра в команді перебував приватний підприємець Василь Михайленко (кандидат у майстри спорту). Він же був керівником другого походу. Особисто я займався розробкою маршрутів обох походів і загальним керівництвом походами.

– *І які ж маршрути запропонували велотуристам?*

– Усього ми проїхали понад 2500 км за маршрутом Ташкент (столиця Узбекистану) – Худжанд (Таджикистан) – Фанські гори з автодорожніми перевалами та гірськими стежками на висоті до 3600 м – Душанбе (столиця Таджикистану) – передгір'я Паміру з висотою до 3250 м – уздовж річки Пяндж (кордон з Афганістаном) – Хорог – Памір. Здолали 7 автодорожніх перевалів висотами понад 4000 м, у тому числі найвищий із них Акбайтал висотою 4655 м, Алайський хребет (Киргизстан) з перевалами більше 3600 м, Ош, Андижан (Узбекистан), Коканд. Весь маршрут був розділений на дві частини, кожна з яких відповідала вищій категорії складності для спортивних велосипедних походів. Тривалість двох походів – 38 діб. Це рекордна протяжність і

тривалість спортивних походів вищої категорії складності і не лише для криворізьких велотуристів.

– Недаремно ж кажуть, що краще гір можуть бути лише гори. Які враження залишилися?

– Памір – це грандіозна гірська система, велика частина якої розташована в Таджикистані. Найвищі вершини сягають понад 7000 м над рівнем моря. Гори прямо вриваються у саме небо, тому Памір часто називають ще «дахом світу». По сусідству з Паміром розкинулися невеликі за площею, але неперевершені за красою відносно молоді Фанські гори з гострими вершинами висотою понад 5000 м.

У Фанських горах, крім власне дуже красивих гір із загостреною вершиною Чімтарга (5489 м), незабутні враження залишилися від прогулянки (без вело) льодовиком на висоті близько 4200 м біля підніжжя Чімтарга, від гірських бурхливих річок з їх скелястими ущелинами, від великої кількості різнокольорових гірських озер з дивовижно прозорою водою. Побували біля знаменитого озера Іскандеркуль, а подих захоплювало від стрімких спусків гірськими серпантинами довжиною понад 20 км.

На Памірі, насамперед, вразила грандіозна висота вкритих снігом і льодом гір. Тут і п'ятитисячники, і семитисячники. Навіть долини між горами, де ми проїхали знаменитим Памірським трактом, залягають на висоті 3500-4400 м. Зростає тут тільки трава. Ніде ні кущика, не те, що деревця. І на таких висотах цілий рік живуть памірці, переважно чабани. Повітря тут дещо розріджене. Під час помірно напруженого підйому на перевалі дихати доводиться частіше, серце працює на повну потужність, у скронях відчувається пульс – прекрасне відчуття для спортсмена.

Найдовший підйом на перевал Акбайтал (4655 м) тривав більше одного дня і мав довжину понад 80 км. А після нього був переважно спуск довжиною понад 70 км. На жаль, в основному грейдерний. Там дуже не розженешся. Уздовж підйому і спуску тягнуться стовпчики Китайсько-Таджицької кордону, який значно перенесли вглиб Таджикистану після розпаду Радянського Союзу.

На інших перевалах були й асфальтовані, кращі спуски. Найдовший мав довжину понад 50 км. Тут можна тримати шалену швидкість, іноді навіть вищу 60 км / год. Більше 40 км ми проїхали широкою Алайською долиною з прекрасним видом на грандіозну покриту снігом і льодом стіну шести- і семитисячників з найвищою вершиною – піком Леніна (7134 м). З погодою нам пощастило. На високогір'ї іноді вночі температура опускалася до декількох градусів морозу і навіть падав сніг. Хоча це був лише кінець літа.

Окремих слів заслуговує сувора краса великих високогірних озер Турумтайкуль, Яшилькуль, Каракуль, які знайшли притулок між засніженими вершинами на висоті 3800-4200 м.

З цікавою і своєрідною історією, архітектурою, культурою ми знайомилися не лише в гірських кишляках, але й у містах Ташкент, Худжанд, Душанбе, Хорог, Ош, Андижан, Коканд та інших.

– Доводилося спілкуватися з місцевими жителями?

– Дуже приємні враження залишилися від спілкування з простими людьми – таджиками, киргизами, узбеками. Вони були завжди готові прийти на допомогу. На високогір'ї, де немає магазинів, пригощали хлібом (нон), молоком від корів і яків, кислим молоком (айран).

На жаль, між Узбекистаном, Таджикистаном, Киргизстаном досить напружені міждержавні відносини через спірні прикордонні території. Для перетину кордону громадянам цих країн необхідно оформляти візу, тому вони їздять до сусідніх країн тільки в особливих випадках. На відміну від них, для громадян України, як для країни колишнього СНД, віза для подорожі цими країнами не потрібна. Подорожуючи світом, людина збагачує себе духовно, зміцнює та загартовує свій організм. І у випадку заняття велотуризмом робить це динамічніше.

Сайт КДПУ, 2017

Доцент Володимир Казаков: «Інструктори з дитячого туризму на власному прикладі навчатимуть криворізьких підлітків»

Міжнародний день туризму криворізькі туристи, зазвичай, відзначають проведенням змагань серед команд спортивно-туристичних організацій і команд промислових підприємств Кривого Рогу. Охочих брати участь у змаганнях настільки багато, що організаторам для того, щоб встигали працювати суддівські команди, доводиться робити обмеження і за кількістю команд, і за віком учасників.

2016-го року серед 20 команд-учасниць брали участь студенти ВНЗ, працівники комбінату «АрселорМіттал Кривий Ріг», Криворізького залізорудного комбінату, Інгулецького гірничо-збагачувального комбінату, міста Дружківка з Донецької області. Проходив туристичний зліт протягом трьох вересневих днів на території Миколаївської області у Національному природному парку «Гранітно-степове Побужжя». Усі ці дні учасники мешкали у наметовому містечку.

– У програмі проведення зльоту туристичні змагання на дистанціях пішохідного, водного, велосипедного та гірського туризму, які відповідають першому класу змагань за рівнем складності, – розповідає один із організаторів, завідувач кафедри фізичної географії, краєзнавства і туризму Криворізького державного педагогічного університету В. Л. Казаков. – А також будуть змагання із в'язання туристичних вузлів. Кожен учасник має зав'язати по два вузли, які випадуть йому з дванадцяти за «сліпим» жеребом. Не менш цікавою буде

творча конкурсна програма туристичної самодіяльності – пісні, цікаві історії, афоризми, анекдоти, сценки. Оцінимо й вміння туристів приготувати на багатті смачну пшеничну кашу, а також презентувати власне блюдо. Нововведенням стане проведення заліку зі спортивного орієнтування. Змагання обслуговує суддівський корпус турклубу «Сталкер» і Криворізька міська федерація спортивного туризму. На підсумковій лінійці команд-учасниць оголосимо результати, нагородимо грамотами та призами переможців.

– *Володимире Леонідовичу, розкажіть, у чому складність проходження кожної з дистанцій і етапів спортивної програми?*

– З техніки пішохідного туризму будуть перевірятися вміння проходження болота за допомогою жердини, по купинах, виготовлення носилок із жердин за допомогою штормової куртки і транспортування постраждалих. А ще учасників чекає переправа, маятник, паралельні перила і спуск скельними схилами. Гірські туристи продемонструють підйом на скельній ділянці, траверс скельного схилу і спуск дюльфером. Для самостраховки спортсмени будуть користуватися спеціальним спусковим пристроєм – вісімкою. Водні туристи продемонструють проходження воріт, ділянок порогів 2-ї категорії складності на чотиримісних катамаранах і пришвартування в певному місці. Це дуже непросто, тому що учасникам необхідно володіти технікою проходження порогів, лавірування між камінням, визначення найкоротшого шляху, зіткнення з кам'яними перешкодами. А ще потрібно постійно підтримувати стійкість судна на воді.

У занедбаному гранітному кар'єрі в районі Протічанської скелі пройде ще одне захоплююче змагання – фігурне водіння велосипеда. Двоє учасників із кожної команди продемонструють різні прийоми їзди на велосипеді: «змійка», «коридор», «шлях», «вісімка», «ворота», «перенесення предмета», «гойдалки», «стоп-лінія», «бруківка». На змаганнях зі спортивного орієнтування кожна з команд повинна за короткий час знайти на місцевості найбільшу кількість контрольних пунктів, нанесених на карту.

– *У чому бачите позитивний ефект в цілому для міста від проведення подібних заходів?*

– Найголовніший ефект – це пропаганда туризму як активного та здорового способу життя в місті, особливо серед молоді. Команди повернуться до своїх колективів на підприємства, організують подібні заходи серед колег, заохочуватимуть товаришів до участі в туристичних походах. Адже на зліт запрошуємо кращих туристів із цих колективів. Інша частина наших учасників – вчителі та інструктори з дитячого туризму, нинішні або майбутні. Вони на власному прикладі навчатимуть криворізьких підлітків бути спритними, сміливими, сильними і витривалими.

«ДГ», 2016

Інструктор з туризму Едуард Дворчук: «"Водні" походи приваблюють можливістю побачити Кривий Ріг із незвичного ракурсу»

Наразі організацією сплавів у Кривому Розі займається клуб активного відпочинку «Pedali-Sandali» з досвідченими туристами та інструкторами зі спортивного туризму Едуардом Дворчуком (*на фото*) та Сергієм Репіним.

Ідея організувати краєзнавчий водний похід на байдарках по річці Інгулець від селища Всебратьське-1 до села Шестерня виникла в Едуарда ще 2014 року. Йому хотілося побачити і дослідити звичні рідні місця з незвичного ракурсу. Це вийшло: маршрут довжиною в 90 км пропливли за чотири дні. Про цю подорож навіть вдалося зняти документальний фільм і розмістити на Youtube-каналі. Після походу переконалися, що річка Інгулець дуже цікава туристам і цілком придатна для водних прогулянок і подорожей. Уже наступного року

розпочалися регулярні сплави річкою для всіх бажаючих.

– Сплав на байдарках повноводним Інгульцем – це дводенна подорож головною водною артерією Криворіжжя, розрахована на тих, хто хоче активно і пізнавально провести вихідні на лоні природи, – розповідає Едуард. – Під час сплаву учасники побачать місто з незвичного ракурсу, відкриють для себе цікаві та мальовничі місця, познайомляться з самобутньою історією та природою Криворіжжя. Захід поєднує в собі класичні елементи водного походу (сплаву) та екскурсії. Романтики подорожі додають приготування їжі на багатті, вечірні посиденьки з гітарою біля вогнища, ночівля в наметах. Короткий, але насичений похід залишає у молоді найяскравіші враження і теплі спогади.

– *Особисто мені вже захотілося кататися річкою з вітерцем, але навесні якось страшнуvато, та й байдарки нема.*

– Більшість походів у нас відбувається якраз у теплу пору року, щоб можна було поплавати красивими місцями. А ось про байдарку та інше спорядження турбуватися не варто: її здаємо в прокат. На сьогодні існують два робочі маршрути – «Індустріальний» (південний) та «Іскрівський» (північний). Перший визначається своєю різноманітністю та насиченістю. Він починається в центрі міста, у парку ім. Ф. Мершавцева, а закінчується за містом – у селі Інгулець Широківського району. У першій половині сплаву маршрут проходить через південний гірничопромисловий район Кривбасу, де річка Інгулець протікає двома рукотворними каналами, в оточенні величезних залізрудних кар'єрів, високих відвалів і залізничних мостів. Як не дивно, але річка дуже гармонійно вписується в цей техногенний ландшафт, оживляючи його зеленими берегами і річковою свіжістю. З квітня до серпня русло повноводне, чисте і прозоре, бо йде потужний скид води на Карачунівському водосховищі – промивка русла.

За промзоною починається тиха сільська місцевість, яка приваблює чудовою степовою природою. Тут, у широкій і мальовничій Інгулецькій

долині, розташовані старі села, цікаві історичні та природні об'єкти, які відвідуються в пішохідному режимі. Довжина маршруту – 35 км.

Другий маршрут цікавий тим, що проходить повністю за містом, де добре збереглася степова природа, яка вражає своєю красою і первозданністю. Екологічний стан цієї ділянки річки істотно відрізняється від криворізької, розташованої в межах міста. Тут зустрічаються рідкісні види рослин і тварин, водяться навіть бобри! Маршрут не перенасичений історичними об'єктами та індустріальними пейзажами, зате є своя родзинка – незаймана природа, якої вже не зустрінеш у межах міста. Початок сплаву в селі Іскрівка, а фініш – за селом Лозуватка. Довжина маршруту до 30 км.

То, може, варто помилуватися красою Криворіжжя з річки? Це дасть абсолютно інше сприйняття місцевості.

Знову і знову хочеться подорожувати новими річками

– Об'їхавши з екскурсіями зо два десятки країн, зрозумів, що мене все-таки найбільше приваблює спортивний туризм, – розповідає про своє захоплення старший викладач кафедри математики та методики її навчання педагогічного університету Дмитро Бобилев. – Спочатку 2009-го підкорювали Чорногірський хребет. Під час цієї подорожі мали багато цікавих пригод. Та найбільше запам'яталася ситуація, коли через мою помилку група пішла не тим шляхом і не встигла до заходу сонця стати на привал біля озера Бребенескул. Нам усім довелося ночувати на кам'янистому схилі гори без наметів прямо посеред неба в спальних мішках, коли поруч щось шаруділо й лазило. Мені потім довго це згадували.

Любов до подорожей об'єднує долі. Свою дружину Ларису я зустрів завдяки походам. Усе почалося в Карпатах, коли вийшли на мальовничу долину, справжньою окрасою якої є озеро Несамовите. З озером пов'язано чимало легенд, адже це магічне місце з давніх часів приваблювало місцевих жителів і мандрівників. Одну з них ми перевірили на собі: той, хто вмиється водою з озера, до кінця року знайде свою другу половинку. Ми обоє вмилися, і легенда для нас виявилася правдивою. З тих пір подорожуємо завжди разом!

Одного разу Лариса запропонувала спробувати новий вид туризму – водний. Довго вагався, але піддався на вмовляння. Нами була обрана річка Оріль (Харківська та Дніпропетровська області). Потрібні були байдарки і керівник походу. Це був кінець жовтня, і всі надзвичайно дивно сприйняли наше бажання. Однак викладач кафедри фізичної географії та туризму Ольга Калініченко погодилася очолити нашу команду в цьому трохи авантюрному поході. Було складно, але дуже цікаво. Вже потім я бачив себе тільки у водних походах. Далі все стрімко розвивалося: Псьол, Пшеха, Південний Буг, Білий і Чорний Черемosh, Тиса, Прут, Сейм, Горинь... Тепер знову і знову хочеться подорожувати новими річками. Усім любителям подорожей та активного відпочинку бажаємо в дорозі лише приємних вражень і щасливих емоцій!

«ДГ», «УН», 2016

Сплав гірською річкою (фото Д. Бобилева)

Жити у Кривому Розі і знати його історію

Промисловий туризм у Кривому Розі потихеньку набирає обертів, але поки більшою мірою тримається на таких ентузіастах, як завідувач кафедри фізичної географії та туризму Криворізького педуніверситету Володимир Казаков. Заради справедливості відзначимо, що організація екскурсій із вивчення природних ландшафтів міста, які мають індустріальне обрамлення, не повинна обмежуватися тільки виділенням екскурсорова та автобуса для перевезення туристів. Спеціального обладнання вимагають місця для спуску з висоти. І в цьому напрямку ще є багато проблем.

– З нагоди Всесвітнього дня туризму запам'яталася подорож на кращу оглядову точку міста біля рекультивованого Бурцицького відвалу НКГЗК, – розповідає криворожанка, вчитель середньої школи №89 Марія Ломачевська. – Тут на власні очі ми побачили дивну панораму нічного Кривого Рогу в сяйві ліхтарів і зірок. Про цю екскурсію з чоловіком Євгеном випадково дізналися зі сторінки «Криворізька старовина» у соціальних мережах і, не роздумуючи, подали заявку.

Природа тих місць невимовної краси! З одного боку річки Інгулець скелі, з іншого – відвали. Під час підйому кожного з нас переповнювали різні почуття, але вони незрівнянні з відчуттям екстриму при спуску з відвалу, коли кожен розраховував лише на себе і на ліхтарик. Усі спускалися довгою стрічкою, один за одним вузькою стежкою, яку могла знайти тільки людина з такими навичками орієнтування в темряві, як наш чудовий екскурсорова.

Стоячи на відвалі, послушали історію його створення, спостерігали за нічною роботою на кар'єрі ВАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Звідси як на долоні видно майже весь Центрально-Міський район, міст Белелюбського через річку Інгулець. Коли наша група, переповнена емоціями, вийшла з автобуса помилуватися нічними вулицями ПГЗК, то місцеві жителі навіть запитували, звідки ми. І від несподіваної відповіді, що ми криворіжці, тільки здивовано посміхалися. На таку реакцію хотілося відповісти, що недостатньо лише жити в цьому місті, необхідно знати його історію, побачити красу, яка нас оточує. Як на мене, то подібного роду екскурсії – чудовий варіант проведення вільного часу на вихідних разом з близькою тобі людиною. Особливі вимоги до таких екскурсій – спортивне взуття, рукавички, особистий ліхтарик і бажання! Всім яскравих вражень і приємного пізнавального відпочинку!

Чому обираю Карпати?

Недарма кажуть, що краще гір можуть бути тільки гори. А у нас з чоловіком все Карпати! То одна гора, то інша, то Буковель, то озеро Синевір ... Ми не ходимо з величезними рюкзаками і наметами. Коли полонини залив туман, коли хмари бачиш не над головою, а сам перебуваєш вище, ніж вони, то хочеться відчутти себе вільним птахом... Особливо запам'яталося сходження в день нашої срібного весілля, яке згадуємо не інакше, як «три грози до Говерли». Того теплого липневого дня при спуску з гори випав настільки великий град і таким товстим шаром, що не лише йшли як босі снігом, а й увесь тиждень синці на тілі від ударів граду не сходили. Але вражень залишилася маса!

На вершинах Карпат

Чому обирає спортивний туризм і походи до мальовничих Карпат, розповідає студент криворізького університету, майбутній юрист **Іван Ясик**.

– Минулого року ми з друзями і туристами зі Львова піднімалися на п'ять вершин Черногірського хребта, – згадує Іван. – А цього року підкорювали Західні й Центральні Горгани. Район популярний у туристів. Ми обрали один з найбільш диких маршрутів у Карпатах, тому йти було складно. Наслідки літньої посухи спостерігалися і в горах. Іноді на шляху бачили пересохлі струмки, хоча білих грибів та ягід, особливо ожини, було досить багато. У долинах натрапляли на лісові пасіки, отари овець і кіз, відпочивали біля будиночка лісника. Місцеві жителі зустрічали нас доброзичливо. Один гуцул навіть пригощав парним молоком – вперше куштував таке смачне.

– *Чому обираєш походи в гори?*

– Незадовго до того, як вирушили в похід до Карпат, прочитав книгу Нікколо Мак'явеллі «Державець» або «Володар», – продовжує розповідати наш співрозмовник. – З твору запам'яталося така думка: коли художнику потрібно описати контури високих гір, йому слід розташуватися внизу, в долині. А для того, щоб оспівати красу долин і низин, треба піднятися на найвищий пік.

«ДГ», «УН» 2015, 2016

Літо туристичне з викладачем ДонНУЕТ Юрієм Коренцем

Літо – благодатна пора! Криворіжці відправляються у подорож пішки, на велосипедах, байдарках та іншими часто екзотичними або екстремальними способами. При цьому використовують поради навчених досвідом людей: «Виходячи з дому на день, збирайся, як на тиждень». Однак його не слід сприймати буквально, важкий рюкзак не кращий супутник у поході. Тоді як полегшити його? Цього можна навчитися.

Особистим досвідом про те, як уникати екстремальних ситуацій під час походів або гідно з них виходити, поділилися досвідчені туристи – Юрій Коренець (*на фото*), директор навчально-наукового інституту ресторанно-готельного бізнесу Донецького національного університету економіки й торгівлі імені Михайла Туган-Барановського і студент-випускник цього ж інституту, криворіжець Кирило Грінченко. Юрій закоханий у природу рідного краю,

брав участь у пішохідних і велосипедних походах степовими регіонами України, реліктовими хвойними лісами Святогір'я, сплавився на байдарці Сіверським Дінцем. А Кирило неодноразово брав участь у експедиціях громадської організації «Пошук» в межах Дніпропетровщини.

Відкрийте для себе мальовничі Карачуни і хутір Галушівку

Скажіть, хто ще не захоплений красою Криворіжжя? Таких мало! Адже на його околицях розкинулися мальовничі Карачуни з їх унікальною водною системою. Особливо приваблюють скелі МОДРу. У краї є умови проводити навіть сплави річкою Інгулець.

А в цілому, яка гарна наша Дніпропетровщина! Тут і дивовижний Самарський ліс з унікальним рослинним світом, Дніпровсько-Орільський природний заповідник, де можна зустріти рідкісних диких тварин. А ще Дібрівський заказник з його водоспадами, кам'яними берегами і гротами. Для любителів етносу – хутір Галушівка, заснований в кінці XVII століття запорізькими козаками, де ретельно від одного покоління до наступного передають старовинні традиції. А який гарний Солоний Лиман біля села Новотроїцького! Це місце масового гніздування птахів, де за ними можна спостерігати в природних умовах.

Ось і порада туристам-початківцям: відправлятися в перші походи краще в складі груп під керівництвом досвідчених наставників.

Як очистити воду

Чи знають мудрі дідусі і бабусі, що закип'ятити воду можна ... в поліетиленовому пакеті та навіть паперовому стаканчику?

– В експедицію потрібно брати все необхідне, але лише ті речі, які можуть стати в нагоді, – підкреслює Кирило. – Якось, вирушаючи в похід з ночівлею, батько наполог на тому, щоб я взяв із собою намет. Учасники походу

вирішили того разу обійтися спальниками, і намет був єдиний на групу. І ось уночі несподівано пішов дощ. Як знахідка був наш намет! Він став укриттям для всіх учасників походу.

– Важливо у подорожі перебувати в гармонії з навколишнім світом, – додає Юрій. – Те ж саме можна сказати і про нестандартні ситуації. Наприклад, якщо заблукали в лісі, відстали від групи, то не панікуйте, зберіться з думками, проаналізуйте свої запаси і можливості. Це стосується не лише молодих, а й дорослих мандрівників. Ваш головний ворог – панічний страх, який паралізує дії та є причиною помилок. А ще – зневоднення, голод і холод. Економте сили, перейдіть на спокійний крок, позбудьтеся зайвих непотрібних речей, так ви будете витратити менше калорій.

– *А якщо заблукалу людину, скажімо, мучить спрага? Що робити?*

– Без їжі, але маючи доступ до води, у людини є шанс прожити до двох місяців. Напевно, ви зможете зберігати задовільне самопочуття і працездатність протягом 2-3 днів, а то й тижнів. Цього часу для більшості випадків достатньо, щоб вийти до людей або дочекатися допомоги. А ось без води, перебуваючи в стані спокою, у тіні людина може прожити при 29 ° С – до 7 діб, при 33 ° С – до 5 діб, а при 36 ° С – вже до 3 днів. При температурі повітря 39 ° С у спокої людина може не пити не більше 2 днів. Так що одне з першочергових завдань мандрівника – пошук придатної для пиття води. Слід пам'ятати, що, як би вас не мучила спрага, не слід пити воду з водоїм, особливо зі стоячою водою, не прокип'ятивши її. Це загрожуватиме діареєю і ще більш серйозними наслідками, які неминуче приведуть організм до ще більшого зневоднення й ослаблення. Пам'ятаєте, як у казці: напився Іванко води з калюжі – і став козенятком.

То як же очистити воду? Необхідно набрати брудну воду в ємність. Зробити джгут зі шматочка бавовняної тканини, підійде бинт, марля, чистий носовичок. Один кінець джгутика опустити в ємність з неочищеною водою, а інший – у порожню ємність. Далі – чиста фізика, а саме, капілярні явища. У порожню посудину буде скапувати відфільтрована через тканину прозора вода. Така вода візуально чиста, але підлягає кип'ятінню.

Для впевненості будь-яку воду з природних джерел рекомендується кип'ятити 30 хвилин. Для цього підійде практично будь-яка ємність – кружка, консервна банка, навіть пластикова пляшка, поліетиленовий пакет або паперовий стакан, які попередньо заповнили рідиною.

Як розпалити вогонь

– *Влітку часто страждають від відпочиваючих зелені насадження.*

– Не слід влаштовувати багаття ближче, ніж за 4-6 метрів від дерев. При цьому над вогнем не повинні звисати гілки. А в хвойному молодому лісі багаття розпалювати суворо заборонено, інакше може спалахнути найстрашніша лісова пожежа – верхова! Не слід розпалювати багаття й на кам'янистих розсипах, торфовищах, вирубках, ділянках із сухою травою або очеретом. Озирайтесь на майданчику, обраному для привалу, можливо, на

ньому вже є старе вогнище, яке задовольнить ваші вимоги. Ще краще змайструвати найпростішу піч із консервної бляшанки, якою можна користуватися навіть у гумовому човні.

– *Які нетрадиційні способи розпалювання вогню порадите, якщо, скажімо, запальнички немає, а сірники намокли або закінчилися?*

– У сонячну погоду згодяться лінза від окулярів або наручного годинника, прозорий поліетиленовий пакет з водою. У похмуру погоду можуть виручити батарейка із ліхтарика, плеєра або телефона та шматочок фольги.

Чим харчуватися

– *А ось чим можна перекусити в лісі сучасним Робінзоном?*

– Я відразу скажу, чого не можна в жодному разі вживати в їжу. Це – незнайомі вам рослини, ягоди, гриби, гідробіонти і тварини. Усі ягоди малокалорійні, а крім того, їх багато не з'їси. Найситніша в лісі їжа – гриби. Але висока небезпека отруєння, тому можна збирати лише на 100% відомі вам їстівні, які можна накришити і відварити.

Дуже зручно запікати у вугіллі багаття продукти, загорнуті в харчову фольгу. Так що, якщо плануєте в поході готувати їжу на відкритому вогні, не забудьте її взяти з собою. Якщо немає фольги, її можуть замінити глина і листя, наприклад, лопуха. У поході з розрізаної вздовж алюмінієвої банки з-під напою можна легко змайструвати мініатюрний гриль-барбекю на пару сосисок або кілька шматочків м'яса, риби. Також дуже смачні грильовані овочі, фрукти, жувальний зефір маршмеллоу. Інфрачервоні промені не тільки дозволяють швидко довести сирі продукти до стану кулінарної готовності, але й мають бактерицидну дію, що особливо важливо в похідних умовах. Категорично не можна вживати продукти з чорною, обвуглілою скоринкою, тому що саме в ній містяться канцерогенні речовини, здатні спровокувати пухлинні утворення в організмі людини.

На крайній випадок, у лісі можна харчуватися корою дерев (їстівна кора берези, верби, тополі); корінням (корінь лопуха за смаковими якостями нагадує картоплю, і він багатий вітаміном В). Їстівні квіти кульбаби, із них готують салат, суп і навіть цілюще варення, яке допомагає при кашлі. У степу можна збирати лободу, люцерну, грицики, шавель, черемшу. Така зелень настільки корисна, що її рекомендується включати в літній раціон і в звичайних умовах. З неї можна приготувати салат, суп, начинку для коржів або пиріжків.

– Це настільки актуально, що в нашому інституті навіть виділено окремий науковий напрям із розробки технології приготування продуктів харчування з функціональними властивостями з дикорослої рослинної сировини, – підкреслює Юрій. – Можна приготувати відвар із листя суниці, малини, настоянку з м'яти – ці напої приємні на смак, мають тонізуючі властивості і допомагають заспокоїтися. Відвар хвої не всім припадає до смаку, але він є непоганим джерелом вітаміну С, що підвищить працездатність і стійкість вашого організму до хвороб. Вирушаючи в похід, рекомендую заздалегідь вивчити місцеву флору, щоб у разі необхідності мати можливість поповнити

свій раціон дикорослими рослинами, надати само- та взаємодопомогу.

Хочу звернутися до містян із порадою: не зривайте і не знищуйте без потреби рослини! Не переслідуйте і не заподіюйте шкоди тваринам, комахам! Уважно дивіться під ноги, щоб не отримати травму і не наступити випадково на щось живе. Наприклад, на змію, яка пригрілася на сонці.

Чим лікуватися

– *Людина в поході травмувалася. Як допомогти самому собі?*

– Усім відомий подорожник добре допомагає при саднах, ударах. Як кровоспинний засіб підійдуть грицики. А сік чистотілу залікує комарині укуси. Однак слід виявляти обережність при споживанні рослин в їжу або їх використанні в якості лікарських засобів, адже можливі алергічні реакції або індивідуальна непереносність.

Якщо людина, спіткнувшись, пошкодила ногу, у жодному разі не намагайтеся «вправити вивих» самостійно, якщо не маєте для цього відповідної кваліфікації. По-перше, це може бути зовсім не вивих, а пошкодження зв'язок, надкол або перелом кістки, тоді ви своїми діями можете тільки нашкодити і погіршити стан потерпілого. По-друге, вправлення вивиху вимагає наявності належних знань і досвіду. Тому в даному випадку потрібно забезпечити постраждалій кінцівці спокій, а з болем і набряком допоможуть впоратися холод і, якщо є, пігулка знеболюючого. Далі потрібно швидше дістатися до медпункту або привести кваліфіковану допомогу.

Іноді знадобиться кмітливість. Був випадок, коли в поході дитині в око потрапила не звичайна смітинка, а насіння будяка. Те, яке має гострий гачок, щоб чіплятися за шерсть тварин або одяг людей. У цій «безнадійній» ситуації не змогли допомогти традиційні способи. Спробували заспокоїти дитину, яка постійно відчувала дискомфорт і біль. На допомогу прийшла досвідчена жінка, яка виявила і витягла насіння з ока дитини власним язиком.

Як врятувався від хвороби знаменитий Володимир Гіляровський?

– Пригадується і випадок, коли оса вжалила в язика дорослого чоловіка. Це спровокувало у нього стрімкий набряк, що загрожував задухою. Чоловік швидко зорієнтувався та, одягнувши на себе теплі речі в спекотний літній день, почав бігати. Це його і врятувало. Так він прискорив обмін речовин і виведення отрути з організму. До речі, подібний випадок описував у своїх мемуарах «Мої поневіряння» Володимир Гіляровський. Там було ще серйозніше – підозра на холеру. Його попутник-калмик, помітивши недобре, одягнув Гіляровського в кожух, посадив на коня і пустив галопом. Після цілоденного напруженого бігу, коли з хворого зійшло сім потів, він знесилився і впав чи то в забуття, чи то в сон, а прокинувшись вранці, зрозумів, що недуга минула. Хочу звернути увагу, що до подібних способів слід вдаватися лише тоді, коли абсолютно немає іншого виходу і надії на професійну допомогу!

Де сховатися

– *А що робити, якщо під час походу раптом зіпсується погода?*

– Готуватися до ночівлі, наприклад, потрібно ще за денного освітлення. Слід пошукати зручне сухе місце на височині, заготовити якнайбільше хмизу. Найпростіше укриття влітку, що заміняє намет, це односхилий або багатосхатний тент, який можна зробити зі шматка брезенту, прогумованої тканини, поліетилену, гілок, соломи, очерету, розташувавши їх на зручній відстані від поверхні землі. Сам процес влаштування укриття дозволить відволіктися від негативних думок, а позитивний результат підійме «бойовий дух» і забезпечить певний рівень комфорту. Якщо вас двоє або більше, влаштуйте чергування. До обов'язків чергового входять спостереження за навколишнім оточенням і сплячими, підтримка вогню. Відпочиваючим ноги можна засунути в рюкзак, якщо він є. Так буде тепліше і затишніше. «Тримай голову в холоді, а ноги в теплі», – говорить народна мудрість.

Одного разу ми з братом поверталися на велосипедах із заміської риболовлі. Раптово зіпсувалася погода, небо затягнули хмари, починався дощ. Ми зупинилися, натягнули тент зі шматка поліетиленової плівки, прямо під тентом розвели вогнище і приготували частину улову. До цих пір згадуємо приємне відчуття: навколо йде злива, а під навісом сухо, тепло від вогню. І немає нічого смачнішого смажених пічкурів з окрайцем білого хліба!

Будьте винахідливі, не втрачайте надії та бадьорості духу, які б труднощі не зустрілися на шляху. І повертайтеся додому живими і здоровими!

«ДГ», 2016

Директор станції юних техніків Олег Сільченко: «Плекаємо майбутніх конструкторів»

Щорічно у світі проходять великі і маленькі фестивалі повітряних зміїв. Вони барвисті і несуть легкість дитинства. Для бажаючих запустити в небо свого «птаха» щастя такі змагання є чудовим відпочинком.

Нашими співрозмовниками стали О. А. Сільченко – директор комунального позашкільного навчального закладу «Станція юних техніків Довгинцівського району» та Вадим Підкопаєв, учень 9 класу Криворізького гуманітарно-технічного ліцею, які повернулися з міжнародного фестивалю повітряних зміїв, що проходив в Індії. Олег Анатолійович вже більше десяти років очолює станцію юних техніків і веде гурток «Конструювання повітряних зміїв». Любов до авіамодельного спорту у нього ще з часів навчання на факультеті загальнотехнічних дисциплін Криворізького педінституту, де отримав спеціальність «Трудове навчання та креслення». Тоді на факультеті була команда з авіамодельного спорту, яка посідала призові місця на різних чемпіонатах.

– На нашій станції у суботу та неділю безкоштовно в гуртку повітряних зміїв займається 15 дітей, – розповідає Олег Анатолійович. – Набираємо дітей, починаючи з четвертого класу. У місті діє сім станцій юних техніків, які навчають дітей виготовляти і запускати повітряних зміїв. У День захисту дітей чи під час «Турбофлаю» у Кривому Розі проходять змагання із запуску повітряних зміїв. Найчастіше використовують 8 класів моделей. Наша команда

вже два роки поспіль посідає перше місце на чемпіонаті України із запуску повітряних зміїв, який проходить у Дніпрі. Чемпіонати проходять навесні, коли віють сильні вітри, а змії добре літають. Минулого року криворізька команда як переможець чемпіонату їздила до Китаю на міжнародний фестиваль повітряних зміїв. На кожному із змагань беремо щось нове, підвищуємо кваліфікацію в конструюванні повітряних зміїв.

Олег Сільченко (праворуч) з Вадимом під час кайт-фестивалю

Цікавимося у Вадима його захопленням повітряними зміями.

– Ще ходив до другого класу, коли дідусь Володимир Корольський привів мене у гурток до Олега Анатолійовича, – згадує хлопець. – Протягом восьми років багато навчився. Як відомо, чимало відкриттів у світі техніки було зроблено завдяки використанню повітряних зміїв. Створюючи радіо, конструктор Попов використовував зміїв для підйому антен на значну висоту, а конструктор Можайський послуговувався ними при створенні літаків. Зараз із розвитком авіабудування повітряні змії стали застосовувати виключно в розважальних і спортивних цілях. Крім повітряних зміїв, цікавлюся ще й складанням радіокерованих машин – електромобілів.

– На фестиваль до Індії ми повезли шість зміїв різної конструкції. На одному з них зробили напис «Кривий Ріг». Взяли і наш державний прапор, – продовжує розповідати Вадим. – За формою і будовою аеродинамічних поверхонь розрізняють одно- і багатоплощинних зміїв, а також змійкові поїзди. Біля нашого яскравого багатоплощинного етажеркового змія полюбили фотографуватись індіанки. Коробчаті повітряні змії набагато стійкіші, ніж одноплощинні, які мають меншу підйомну силу. Для того, щоб змії утримувався в повітрі, необхідно його поверхню підставляти до вітру під певним кутом, утримуючи леєром з землі. У нас також є виготовлений змії-поїзд, але найбільше на фестивалі сподобався китайський двокілометровий змії, який ефектно переливався вогнями при запуску в нічний час.

Було б чудово, якби у людини хобі збігалося з роботою, яку вона виконує.

«ДГ», 2014

Розділ 12. Педагогіка здоров'я

Головним скарбом життя є не землі, що ти їх завоював, не багатства, що їх маєш у скринях... Головним скарбом життя є здоров'я, і, щоб його зберегти, потрібно багато що знати.

Авіцена

Професор Юрій Бойчук:

«Здоровий спосіб життя – це корисно, модно і престижно!»

Переконана, що багатьох насторожать результати діагностування Інститутом педіатрії, акушерства і гінекології НАМН України дітей, які йдуть до першого класу. Виявляється, що лише 27% з них абсолютно здорові!

Природно, що постає питання, як необхідно навчати у школі, щоб на виході здорових підлітків у відсотковому співвідношенні стало набагато більше? Ці та інші важливі питання, такі, наприклад, як синдром АТО і психічне здоров'я, формування здорового способу життя, валеологічна освіта обговорювали у Кривому Розі науковці та педагогічна громадськість у рамках VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка здоров'я».

Говорилося про причини і профілактику ожиріння у дітей і підлітків, підвищення стійкості емоційного стану молоді, фізкультурні інновації. Нікого не залишили байдужими питання освіти осіб з обмеженими можливостями.

Небайдужі до проблеми збереження здоров'я дітей та молоді приїхали з Києва, Харкова, Дніпропетровська, Мелітополя, Одеси та інших міст України. Багато було й криворіжців. Учасники конференції почерпнули для себе чимало цікавого і корисного, відвідавши в санаторній школі №8 бінарні уроки, квест-уроки, майстер-класи та тренінги з питань збереження здоров'я школярів.

Ми побували на цьому заході й поспілкувалися з організаторами та учасниками конференції: директором санаторної школи-інтернату № 8, кандидатом філософських наук, учителем-методистом Наталією Карленко, її заступником Наталією Терещенко, методистом інноваційно-методичного центру Кривого Рогу Галиною Кольчибою та завідувачем кафедри здоров'я людини та корекційної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, професором Юрієм Бойчуком.

У Кривому Розі 35 шкільних установ опікуються здоров'ям дітей

Галина Миколаївна з гордістю розповіла про те, що в Кривому Розі створено міську мережу шкіл сприяння здоров'ю, яка охоплює 35 навчальних закладів! Здоров'язберігаючі технології навчання широко впроваджуються у гімназіях №49 і №91, навчально-виховному комплексі №35, санаторній школі №8, яка є експериментальним навчальним закладом всеукраїнського рівня.

– Для створення здоров'язберігаючого простору школи важливо впроваджувати інноваційні педагогічні технології, виховні профілактичні

превентивні програми, що дасть можливість впливати на свідомість і поведінку учнів, мотивуючи їх до здорового способу життя, на основі розвитку життєвих навичок, – ділиться досвідом Наталія Карленко. – Раджу батькам в першу чергу розвивати моральні якості дитини, прищеплювати загальнолюдські духовні цінності, визначити пріоритет здорового способу життя, розвивати дитину відповідно її інтересів, можливостей та здібностей. Краще рішення цього – власний приклад.

– Наталіє Вікторівно, які інноватики, напрацьовані вашим колективом, порадите криворізьким педагогам?

– Не забувати під час занять про фізкультхвилинки і динамічні паузи, про дотримання санітарно-гігієнічних норм, режиму дня та рухової активності. А скільки різних видів лікувальної терапії можна дітям запропонувати! І арт-терапія, і музична, і казкова, і танцювальна. А ще оздоровча, пальчикова, імунна гімнастики! Наші вчителі початкових класів використовують методики ейдетики і мнемотехніки на уроках. Та хіба тільки педагогам ми це радимо? А в родині чому б не впроваджувати здоров'язберігаючі технології? Дорослий разом із дитиною може зробити лікувальну фізкультуру, зіграти у рухливі ігри.

– Як пропонуєте підвищувати кваліфікацію педагогів для валеологізації навчально-виховного процесу?

– У рамках методичної роботи школи постійно діє теоретичний семінар для педагогів, проходять заняття тренінгового клубу «Здоровий імідж сучасного педагога». Тренери, які пройшли навчання й отримали сертифікати, проводять заняття за програмами «Захисти себе від ВІЛ», «Дорослішай на здоров'я», «Я - моє здоров'я - моє життя», «Маршрут безпеки» та інші.

– А медичні блоки сучасних шкіл санаторного типу як сприяють зміцненню здоров'я дітей?

– Проводимо процедури сезонних оздоровлень, занять на сучасних спортивних тренажерах, санітарно-просвітницьку роботу. А ще застосовуємо фітотерапію, пропонуємо кисневі коктейлі, фізіотерапевтичні процедури, зміцнюючий та лікувальний види масажу. Не забуваємо також про лікувальну фізкультуру, прийом вітамінних препаратів, вживання «срібної води», спелеотерапію та лазерні душі. А ще хочу сказати педагогам і батькам, що дитина щодня повинна отримувати в комплексі збалансоване п'ятиразове харчування.

Відзначається тенденція до зменшення ВІЛ-інфікованих дітей

Юрій Дмитрович звернув увагу на сучасні проблеми здоров'язберігаючої освіти в Україні, питання реалізації моделей інклюзивної освіти, зокрема навчання дітей-аутистів.

– Чи знаєте, що на стані здоров'я нашого населення позначилася й аварія на Чорнобильській атомній електростанції, і соціально-економічні потрясіння в нашій державі, яких ми пережили вже не одне? Та й зараз переживаємо, – каже Ю.Д. Бойчук (*на фото*). – Пригадуєте, як на початку 90-х у суспільстві піднімалися питання про те, що за 30 років після Чорнобильської аварії у нашого населення, в тому числі із забруднених територій, буде в рази відзначатися різкий сплеск ракових захворювань? Так що дія тієї радіації й далі буде проявлятися та негативно позначатися на здоров'ї людей. Як не парадоксально це звучить, але можливо, що є навіть зацікавлені в тому, щоб наше населення не було цілком здоровим. Ми повинні говорити про проблеми здоров'язбереження людини, оскільки зараз саме на сім'ю і на освіту покладено надії формування у наших громадян мотивації здорового способу життя. Починаючи з дошкільного віку й до здобуття вищої освіти!

– Як зараз в Україні вирішуються питання підвищення валеологічної грамотності дітей і дорослого населення?

– За кордоном у школах скрізь є спеціалізовані курси, які спрямовані на здоров'язбереження. Радує, що на сьогодні і в Україні такі курси теж є. Шкільний предмет «Основи здоров'я» з першого до дев'ятого класу, курс медико-санітарної підготовки в старшій школі, інші профілактичні заходи позитивно вплинули на підростаюче покоління. До речі, починаючи з 2004-го року, заходи здоров'язбереження навіть підтримуються зарубіжними організаціями, на що витрачені мільйони доларів. Це проблеми подолання ВІЛ/СНІД та інших інфекційних захворювань, боротьба з психічними розладами, різними формами насильства, дискримінації та ін. Наприклад, на кошти дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні були видані спеціальні підручники для школярів із профілактики ВІЛ/СНІД. Зараз ЮНІСЕФ у багатьох обласних центрах, у тому числі і у Дніпрі, займається питаннями адвокації, інформації та соціальної політики, проблемами дітей та молоді, захисту дитини.

– Яка статистика в Україні в питанні здоров'язбереження?

– Число нових інфікованих ВІЛ зменшилось. Наприклад, за останні 16 років відзначається тенденція зменшення вживання наркотичної речовини опіуму, тютюнопаління. За останні чотири роки в Україні спостерігається зменшення кількості абортів серед дівчат до 16 років. Але додалися проблеми адаптації переселенців із зони АТО та їхніх дітей.

Міністерство науки і освіти дивує

– На сьогодні є проблеми в якійсь підготовці педагогів, які володіють інноваційними технологіями заощадження здоров'я?

– І досить багато! Хоча за останні роки апробовані спеціальні курси і перепідготовку пройшли тисячі вчителів, все ж виникають проблеми з їх

розподілом на роботу. У малокомплектних школах, а таких в Україні понад 17 тисяч, учитель основ здоров'я може мати в школі всього половину ставки. Щоб захистити подібних фахівців на ринку праці, їх необхідно навчати за подвійними спеціальностями, об'єднуючи охорону здоров'я з фізкультурою, практичною психологією, біологією або корекційною педагогікою, фізичною реабілітацією. Не повірите, але в цьому році виникла просто парадоксальна ситуація: спеціалізація «Основи здоров'я» відповідним наказом Міністерства науки і освіти взагалі не включена до Переліку основних предметних спеціалізацій, за якими буде здійснюватися підготовка вчителів у педвузах! Тобто не буде державного замовлення на підготовку вчителів основ здоров'я. А якщо не планується підготовка вчителів такого профілю, то скоро вилучать і сам предмет зі шкільних програм. Хіба суспільство від цього виграє?

Ще одне парадоксальне рішення нашого міністерства: у початковій школі планується збільшити кількість години на вивчення мов, у тому числі іноземних, за рахунок зменшення годин на навчання... охорони здоров'я та природознавства. Як же будуть навчати дітей бачити наукову картину світу, підвищувати мотивацію до здорового способу життя, проводити тренінги з прищеплення необхідних для життя звичок? Тому сподіваємося, що висвітлення існуючих проблем на шпальтах періодичних видань буде сприяти їх вирішенню.

«ДГ», 2016

Учитель Ірина Шабелян:

«Або ви турбуєтеся про своє здоров'я, або воно потурбує вас ...»

– Так говорить український народ. У сучасному суспільстві життя і здоров'я людини визначаються як високі людські цінності, – розповідає Ірина Миколаївна Шабелян (*на фото*), заступник директора з навчальної роботи Лозуватської середньої школи №1 ім. Т. Г. Шевченка Криворізького району. – Батьків і педагогів сьогодні надзвичайно хвилює питання допомоги дітям бути здоровими, сильними, витривалими. Якщо розглядати технології здоров'язбереження, які використовуються в нашій школі, то це прогулянки, проведення окремих уроків на свіжому повітрі, адже територія школи становить 12 гектарів. Важливе місце займає також трудова діяльність школярів. Це робота і на дослідних ділянках, і на закріплених за класами територіях.

До речі, у нас щодня о 8.15 у школі проводиться загальношкільна ранкова зарядка, відповідальними за проведення якої є учні чергового класу. Ще однією особливістю в школі є проведення щодня хвилинок спілкування (15-хвилинок) після першого уроку, на яких класні керівники можуть проводити профілактичні бесіди з учнями.

Школа є основною в районі з проведення фізкультурно-масової роботи. На її базі діють спортивні гуртки: грекоримська боротьба та карате, вихованці яких є призерами різних змагань.

Щорічно у вересні проводиться Олімпійський тиждень, у рамках якого проходять різні спортивні змагання: тренінг «Усе в твоїх руках» для учнів 1-4 класів, для учнів 5-9 класів – ток-шоу «Здоровий спосіб життя». А ось агітбригада старшокласників підготувала виступ «Ми за здоровий спосіб життя» та багато інших цікавих заходів, спрямованих на пропаганду здорового способу життя, виховання в учнів розуміння здоров'я як пріоритетної цінності в житті.

У варіативній складовій навчального плану відводяться години на превентивні курси з учнями: «Рівний-рівному», «Діалог», «Школа проти СНІДу», які сприяють формуванню в учнів умінь вести здоровий спосіб життя. Звичайно, вчителі не забувають і про використання на уроках фізкультхвилинок різних видів: сидячи або стоячи за партою, для розвитку дихання, для очей та ін. Формування у школярів здорового способу життя та стійких здорових звичок, а також свідомого ставлення до власного здоров'я й рівня фізичної підготовленості є головним соціальним завданням усього шкільного співтовариства, яке у школі здійснюється на підставі здоров'язберігаючих технологій та інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу.

Можемо підбити підсумок бесід з педагогами: важливо впроваджувати педагогіку здоров'я і формувати у школярів валеологічну культуру.

2016

Анастасія Васильченко:

«За один день я побила рекорд України з пауерліфтингу, стала майстром спорту і мало не побила рекорд Європи»

Хто б міг подумати, що витончена, мила дівчина-сусідка – чемпіонка України, та ще й з пауерліфтингу (*станом на 2018-й Анастасія не лише чемпіон, а й щаслива матуся, вчитель математики та інформатики*). Настя відкриває нам секрет, що професійно спортом ніколи не займалася. Хіба що у шкільні роки захоплювалася фітнесом, а ще вранці здійснювала шестикілометрові пробіжки від житлового масиву Зарічний до селища Беляєво і назад.

– Життя моє текло рівно й не «зірково», – посміхається Настя (*на фото*). – Якось на звичайному занятті з фізкультури у спортивному комплексі «Локомотив» до мене підійшов тренер Володимир Анатолійович Коваленко: «Настусю, а чи не бажаєш ти випробувати свої сили в пауерліфтингу? Лежачи підняти штангу на вагу?» Я спробувала раз, другий, і Володимир Анатолійович, звертаючись чи то до мене, чи то до хлопців, сказав: «За місяць буде рекорд Європи. Можна готуватися до кубкових змагань».

– *А ти що у відповідь?*

– Кажу: так у мене ж і вага лише 44 кг. Але все одно я розпочала тренування. Спочатку піднімала 20 кг – це порожній гриф. Потім вагу збільшували до тридцяти, тридцяти п'яти, сорока. А коли я підняла сорок п'ять, тренер вигукнув: «Є рекорд України!»

– *А ти все продовжувала тренуватися?*

– Займалися то в «Локомотиві», то в «Богатирі».

На тиждень виходило три тренування по дві години.

– *Важко було?*

– Мені було цікаво, що з цього вийде. І не лише мені, а й моєму другові – Олексію Маркевичу, який давно професійно займається пауерліфтингом. Та й мамі, хоча вона вважає, що цей вид спорту не для дівчат.

І ось настав початок змагань в ПК «Металург». Я прийшла на кубкові змагання рано, на подив спокійна і врівноважена. Зробила першу спробу, і вона виявилася невдалою. Я не звернула увагу, що, коли піднімала штангу, спиною трохи відірвалася від лавки. Але вже з другої спроби легко подужала 40 кг. Спробу зарахували. Це і був рекорд України. З третьої спроби підняла 45 кг і побила свій же рекорд. Потім на штангу навантажили 50,5 кг. Ця вага – рекорд Європи. Але я його підняти не змогла. Спроби закінчилися.

– *Засмутилася?*

– Абсолютно ні! Не було від чого. Адаже мені вручили повідчення майстра спорту, значок майстра спорту України, медаль і сертифікат за перше місце, що дозволяло мені виходити на міжнародні змагання. До них почала посилено готуватися. З'явився азарт все ж таки побити рекорд Європи. Тим більше, що і друзі за мене вболівають.

– *Хтось із подружок виявив бажання займатися таким видом спорту?*

– Деякі ходять до зали на тренування, але до змагань активно не готуються. А я готуюся і продовжую вранці бігати по Зарічному. Біг мені в задоволення. І часом виникають думки: як шкода, що багато моїх ровесників не бігає і не розуміє, яким красивим може бути весняний ранок.

«ДГ», 2012

Кращі спортсмени університету отримали нагороди

За результатами спортивних досягнень міським головою було вручено почесні грамоти групі криворізьких студентів-спортсменів. Серед відзначених – боксер, студент фізико-математичного факультету Криворізького педагогічного Микола Номеровський (*на фото*). Він вихованець криворізької дитячо-юнацької спортивної школи №10 у відділенні боксу. Микола отримав грамоту комітету фізичної культури та спорту виконкому Саксаганської районної у місті ради за

підсумками спортивного сезону в номінації «Королі рингу і татамі 2015 року». Боксер розповів нам про свої успіхи.

– Я займаюся боксом з 2010 року, а з виходом на змагання обласного та всеукраїнського рівнів – третій рік поспіль, – каже Микола. – Брав участь у міжнародному турнірі пам'яті боксера і тренера, майстра спорту Віталія Жура. Цей турнір традиційно проводиться у Кривому Розі. Змагалися понад 60 учасників різних категорій. Я виступав у категорії першої важкої ваги, переміг свого суперника і став чемпіоном цього турніру. Минулого року виступав на всеукраїнських змаганнях з боксу. У моїй категорії було

12 учасників. Два бої виграв, а ось у третьому, під час півфіналу, не зміг отримати перемогу. Так що на всеукраїнському рівні маю третє місце. Аналізуючи з тренером відео власних виступів, дійшли висновку, що, змагаючись з призерами чемпіонату, виступав достойно. Зараз працюю над своєю вагою. Хочу перейти до категорії від 75 кг до 81 кг. Це напівважка вага. Моя вага дещо перевищує 81 кг, але вже доводиться змагатися з тими, хто має вагу на 8-10 кілограмів більшу. Та й зріст такі суперники мають під два метри. Немає резону з такими битися на рингу, бо збільшується загроза отримати травму.

– Які плани на майбутнє?

– Невдовзі поїду на студентські змагання обласного рівня. Якщо стану призером, то зможу побувати на турнірі всеукраїнського рівня в Івано-Франківську. Тренуюся щодня: зранку о шостій біг, а після занять – тренування у спортивній залі. Допмагають мені підготуватися до чемпіонату заслужений тренер України Сергій Вікторович Криницький та майстер міжнародного класу з боксу Сергій Миколайович Жуков.

«УН», 2015

Директор школи Олександр Кутаєв: «Підростає талановита молодь, тому у вільної боротьби є майбутнє»

Ще з часів Платона знаємо, що для краси і здоров'я людині необхідні не лише освіта в галузі науки і мистецтва, а й заняття фізичними вправами, гімнастикою. Бо ніщо так не виснажує і не руйнує людину, як тривала фізична бездіяльність. Відомий український педагог В. О. Сухомлинський привертав увагу до того, що не можна перетворювати спорт із способу фізичного виховання дітей на спосіб боротьби за особистий успіх, не можна ділити дітей на здібних і нездар у спорті, не можна розпалювати нездоровий потяг до боротьби за честь школи.

То де ж золота середина? Про це розмовляємо з директором Криворізької загальноосвітньої школи № 9 спортивного профілю Олександром

Кутаєвим (на фото), який надзвичайно вболіває за своїх вихованців.

Криворізька кадетська збірна України з вільної боротьби входить у трійку кращих команд Європи і світу. Влітку юні українські спортсменки змагатимуться на європейських і світових килимах. І багато хто з них приїхав на XII Міжнародний турнір, який проводився в Палаці спорту ВАТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат». Ці змагання, які присвячені 68-й річниці

визволення Кривого Рогу від фашистських загарбників і 80-річчю Дніпропетровщини, тренери та їх підопічні – спортсменки вільного стилю – розглядали як підготовчий етап до чемпіонатів Європи та світу.

– По-перше, на цьому змаганні дуже пристойне представництво. Сім борців європейського рівня зі Львова, Донецька, Одеси, Маріуполя, – зазначає О. М. Кутаєв. – Це свідчить про те, що зараз вільна боротьба в Україні на підйомі. По-друге, цей турнір – один із небагатьох, у якому можуть поборотися дівчата-кадети напередодні європейського і світового чемпіонатів у липні-серпні поточного року. Такі масові змагання сьогодні важко провести.

Але в нашому місті є хороші спонсори, які зацікавлені в розвитку вільної боротьби на Криворіжжі. І це чудово. ВАТ «Південний ГЗК» (голова правління Михайло Короленко) вклав серйозні кошти і запропонував всім іногороднім спортсменкам свою спортивну базу. Хороші і призи, тому є вмотивованість у дівчат із різних регіонів. У нас також сильна команда. І крім уже відомих лідерів, двох Тетян – Омельченко (на фото) і Кравченко, в останні роки з'явилися інші перспективні спортсменки.

– І хто ж ці обдаровані й перспективні?

– Раїса Варварова, наприклад, яка щосили «бомбить» своїх суперниць, виступаючи у ваговій категорії 46 - 49 кг. Сестри Легуші – Даша і Ліза, призерки останнього чемпіонату України. А також Влада Шунін, Христина Забегайло, яка бореться в найлегшій вазі. До речі, на цьому міжнародному турнірі, що проводився в Палаці спорту ПГЗК, Христина Забегайло, Раїса Варварова та обидві Тетяни стали переможницями, завоювали золоті медалі для криворізької команди, з чим їх і вітаємо. Думаю, що у нас вільна боротьба й далі буде розвиватися. Є і підрастає талановита молодь. Дівчата зараз тренуються на професійному рівні.

– Тобто у них щодня по два тренування?

– Так, крім неділі. Упевнений: якщо є такі серйозні підходи, то будуть і серйозні результати. Наші дівчата, які представляють ДЮСШ № 2 і навчаються в школі-інтернаті № 9, добре боролися у Львові, Харкові. Ось і приїхало до нас так багато сильних спортсменок з інших міст, щоб провести поєдинки-спаринги. Одеситка Карина Станкова, неодноразова чемпіонка країни, призер юнацької Олімпіади перемогла тут, у Кривому Розі, на

Інгулецькому килимі.

– Цього разу у криворізької команди знову перше місце, адже господині турніру завоювали 19 медалей, у тому числі 4 золотих. П'ятнадцять дівчат, які тренуються в ДЮСШ № 2, – це учениці загальноосвітньої школи-інтернату № 9. Вони завоювали в турнірі нагороди.

– Дівчата просто молодці. Ми, між іншим, знімали їх поєдинки на дві відеокамери. І потім про цей турнір зробимо фільм. Покажемо всім у нашій школі-інтернаті. До речі, у дівчат є чітке уявлення про те, що таке праця, активна діяльність. А також є повага як до чужої, так і до власної роботи безпосередньо через спорт. Думаю, що в майбутньому десь відсотків на 20-30 спортсменки пов'яжуть свою подальшу долю з тренерською діяльністю, зі спортом. І це чудово!

«ДГ», 2012

Перемогли на чемпіонаті України

В Ужгороді пройшов чемпіонат України з вільної боротьби серед юнаків та дівчат 2002-2003 років народження. У змаганнях взяли участь понад 300 юних спортсменів з 20 областей України. Дніпропетровщину гідно представили дві спортивні школи: з обласного центру та Кривого Рогу.

– В особистому заліку повний комплект нагород вибороли вихованці ДЮСШ №2, – розповідає депутат **Інгулецької районної в місті ради Олександр Кутаєв**. – Владислав Абрамов (на фото в центрі) став чемпіоном України у ваговій категорії 42 кг. Микита Абрамов та Максим Зубенко вибороли срібну та бронзову нагороди відповідно. Щиро вітаємо переможців та їх тренерів Владислава Піскового й Олександра Подольського.

«ДГ», 2017

Юлія Недоруба: «Здолала марафонську дистанцію у 42 кілометри. Перепливу ще й Босфор»

У престижному міжнародному біговому заході «Wizz Air Kyiv City Marathon 2017», який проходив у Києві, дистанцію 42, 195 км успішно здолала криворожанка, бібліотекар за професією Юлія Недоруба. Вона охоче поділилася з нами враженнями від забігу і розповіла про підготовку до марафону.

– Я надзвичайно щаслива, бо змогла перемогти себе і пробігти таку дистанцію, – світяться радістю очі Юлії. – Надзвичайно вдячна рідним, друзям, усім, хто підтримував, хто говорив: «Тренуйся! Не здавайся!». А ще всім тим незнайомим людям, які прийшли, аби підтримати нас, бігунів. Найкращий мій мотиватор – це брат Саня. Родина і багато друзів приїхали до Києва, щоб підтримати бігуна за номером 167. Щоб ще більше заохотити та розпалити, друзі жартома при мені обговорювали, на якому ж кілометрі зйду з дистанції. Коли було особливо складно, згадувала їхні жарти, і це додавало сил, підтримувало бойовий дух.

– А були моменти, коли дійсно хотілося зійти з дистанції?

– Звісно. Найважче дався мені 35-й кілометр. Бігла, здавалося, як черепаха, але не можна було зупинитися. І хоча відчувала напругу в ногах та животі, все ж говорила собі: «Треба бігти, щоб потім не було соромно, що здалася майже на фініші». Переконувала себе: «Думаєш, одній тобі важко? Усім важко! Усі через це проходять». Бігунів підтримували сотні уболівальників на трасі. Раптом поряд зі мною починає бігти якийсь хлопець. Нічого не запитує, не розповідає. Просто мовчки біжить поряд. Чую, як його кросівки в унісон гукають по асфальту. І мені легше стало бігти, бо він також біжить, і я вже не можу зійти з дистанції. Коли трішки стало легше, він побіг далі набагато швидше, ніж я. Але це була неймовірна підтримка від зовсім незнайомої людини. Взаємопідтримка – велика сила!

– А на фініші вже добігали разом з друзями?

– Аякже. Тоді сили просто подвоїлися. Дистанцію здолала за 4 години 18 хвилин, посівши при цьому у своїй віковій категорії 23-тє місце із 51-го, а серед усіх жінок – 53-тє із 101-го. 42-й кілометр був найщасливішим, найемоційнішим з усієї дистанції. Радості не було меж, бо відчула, що здійснилася давня мрія. Уявляєте, коли поряд з тобою зовсім незнайомі дівчата, хлопці, а то й цілі сім'ї підставляють долоньки і долоні, кричать слова підтримки...

– Як давно берете участь у подібного роду марафонах? Адже у Києві це вже восьмий.

– За кількістю учасників цього року марафон у столиці був рекордним. На старт лише головної дистанції вийшли майже 1200 марафонців, а всього на майдані Незалежності зібралося 10 тисяч бігунів з 52 країн світу. Була проведена з благодійницькою метою низка забігів на коротші дистанції. А марафонську дистанцію у Києві бігла вперше.

Юлія Недоруба на фініші

– Знаю, що й Босфор перепливали?

– Щорічно у Туреччині проводяться запливи через Босфор. 2014-го брат загітував мене зробити це разом. Було трохи лячно. Але й цікаво! Організація змагань знаходилася на високому рівні. За 2 години до запливу зупинили рух водного транспорту по Босфору. А скільки подарунків було! Сумка, футболка, бейсболка, ковдра, різні смаколики... Тому, хто фінішував, – шапочка для плавання і великий рушник. На жаль, не змогла... Пропливла майже всю дистанцію 6,5 км, побачила навіть на фініші наш український прапор. Але раптом дуже сильна течія. І здалася, що протитечією віднесе мене назад до старту. А знову пропливти той самий шлях сил уже не було...От і лишився страх, що й у цьому марафоні не здійснию розпочате. Однак це мотивує!

– Де тренуєтесь? Адже криворізькі тротуари не облаштовані біговими доріжками, як це прийнято зараз у Європі.

– Так, бігових доріжок у Кривому Розі, на жаль, немає. Навіть звичайним тротуаром бігати неможливо – ямка на ямці. А це дуже ускладнює тренування, не можна розвинути необхідну швидкість. Тому доводиться бігати дорогою. Одягаю спеціальну накидку для бігу із світловідбиваючими смужками і... вперед! Дуже хотілося б, щоб керівництво міста звернуло увагу на проблему бігових доріжок, точніше – на їх відсутність.

Хочу побажати усім тим, хто мріє про марафон, та й не лише про нього, вірити в себе і тренуватися.

«ДГ», 2017

Тренер Оксана Мельник: «Фітнес – це спосіб життя, філософія здоров'я»

Кілька років поспіль Оксана Мельник працювала інструктором з фітнес-аеробіки в професійному бійцівському клубі «Барс». У клубі давні традиції проведення занять з оздоровчої фізкультури.

– Перші самостійні кроки були дуже важкими, – розповідає Оксана. –

Поступово розробила і випробувала різні комплекси. Зараз в основному застосовую чотириденний комплекс вправ з поступовим збільшенням навантаження в перші два тижні й зменшенням в останні. Дуже багато вправ і просто порад запозичила з книжок для проведення оздоровчої фізкультури, спортивних журналів. Вдячна за слушні поради з фітнесу заслуженому тренеру України В. М. Коржаку, людині надзвичайно обізнаній. Володимир Михайлович мене як молодого фахівця всіляко підтримував.

Фітнес означає «відповідність». Це не просто сплав бігу, аеробіки, методів каланетики, силового тренінгу, занять у тренажерній залі. Це спосіб життя, філософія здоров'я. Дуже важливо задіяти на занятті всі м'язи. Навантаження повинні бути збалансованими. Наприклад, на верхній прес ми застосовуємо в основному п'ять вправ. Їх потрібно збалансувати вправами для спини, бо перекачаний прес може сприяти виникненню сутулості. Тренування має нести людині здоров'я, а не калічити її. Тому початківцю важливо проконсультуватися з лікарем і тренером та визначити для себе, які види занять оздоровчою фізкультурою підуть йому на користь. Наприклад, тим, хто страждає сколіозом або варикозним розширенням вен, рекомендуються різні комплекси вправ. Важливо зважити всі «за» і «проти». Крім того, заняття тоді принесе користь людині, коли вона буде займатися із задоволенням.

– *Постійно запрошую на заняття свою хорошу знайому. Але вона соромиться чи то ваги, чи віку.*

– Заняття фітнесом розраховані на будь-який вік. У нас успішно одночасно тренуються і 15-річні, і 45-річні. Відкиньте всі свої комплекси, почніть нове життя! І не потрібно бути сором'язливим: важливо мати гарне самопочуття. До нас часто приходять дівчата, жінки з бажанням схуднути. Зрештою, результат буде, але не миттєво. На другому місяці занять можна навіть помітити деяке збільшення ваги – це ослаблені м'язи прийшли в тонус. Показники ефективності занять визначаються не лише вагою, але й сантиметром. Целюліт за місяць-два не зникне. Заняття фітнесом потрібно поєднувати із застосуванням гелів для схуднення, масажами. Але якщо намазатися гелем і влягтися на дивані, то схуднення не дочекаєшся. Доцільно бажаним схуднути ходити в сауни. У нашій федерації хорошу традицію щочетверга ходити до сауни ввів саме Володимир Михайлович.

Розмовляємо про користь занять фітнесом з криворожанками Світлоною К. і Валентиною Безпалько, які займаються в клубі майже рік. Світлана за фахом учитель, ходить на заняття з дочкою. Валентина за професією інженер, її також долучила до занять дочка Марина – студентка педінституту.

– Яким би не був у мене настрій до заняття, – розповідає Світлана, – після тренування він завжди відмінний. Відчуваю психологічне відновлення організму. Відходиш від рутини, відпочиваєш від розумової роботи. Крім того, минули болі в суглобах. Навіть легше стало виконувати роботу на дачі.

«ДГ», 2007

Президент спортивного екстрем-клубу Артем Погрібний: «Криворізькі райдери достойно представляють місто на змаганнях з вейкбордингу»

Група криворізьких шанувальників екстремальних видів спорту і прихильників екстрем-клубу «Мільйонер» налічує десятки тисяч осіб. Уже кілька років поспіль клуб займається популяризацією активного відпочинку, здорового способу життя та екстремальних видів спорту. Крім досить популярних стрибків із парашутом, парапланеризму, де бажаючі можуть «торкнутися» неба, роупджампінгу, багатьох захоплює воднолижний вид спорту – вейкбординг. Вейкбординг – це катання на дошці з кріпленнями. Райдер тримається за трос (фал) і може виконувати стрибки та інші запаморочливі трюки. Споріднені види спорту до вейкбордингу – водні лижі, серфінг, кайтсерфінг і навіть сноуборд. Усі бажаючі можуть навчитися ковзати по воді на дошці або лижах, поступово виконувати як нескладні акробатичні елементи, так, на перший погляд, і неможливі, складні трюки.

Улітку на базі вейк-парку пройшли змагання з кабельного вейкбордингу. Їх організаторами виступила, крім «Мільйонера», Федерація воднолижного спорту Кривого Рогу. Змагалися в категоріях чоловіки-професіонали, чоловіки-любителі, жінки. Головний суддя змагань – Володимир Лисенко – райдер з Дніпропетровська, багаторазовий переможець і призер кубків України і ближнього зарубіжжя на реверсивній тязі, кабельного вейкбордингу, інструктор, суддя і тренер української збірної.

У змаганнях взяли участь райдери з Кривого Рогу, Дніпра, Харкова і Полтави. У категорії «чоловіки-аматори» стали призерами криворізькі Артем Погрібний, Всеволод Щербина, Ігор Христюк. Серед жінок відзначилася криворожанка Марина Погрібна. А в найвидовищній категорії «чоловіки-професіонали» переможцями стали криворізькі Ярослав Іванов та Андрій Красиков. Кожен із учасників викладався по максимуму, бо конкуренція була дуже сильною. Вейкбординг із кожним роком стає все більш популярним. Добре, що у нас є спортсмени, якими можемо пишатися. Слід відзначити криворізьких райдерів Красикова Андрія, Погрібну Марину й Іванова Ярослава, тому що це вже не перші змагання подібного рівня, у яких вони брали участь. Спортсмени й раніше представляли Кривий Ріг на змаганнях із вейкбордингу, де посідали призові місця.

– То були перші криворізькі змагання з воднолижного спорту, спроба реалізувати ідею фестивалю екстремальних видів спорту в нашому місті, – розповідає президент клубу Артем Погрібний. – І якщо в рамках турніру був представлений вейкбординг, то в наступних організатори планують включити слеклайн, тріклайн, воторлайн, балансборд, пейнтбол, кросфїт та інші.

Щоб забезпечити безпеку учасників, до катання допускаються лише вейкбордисти в повній екіпіровці, обов'язково в рятувальному жилеті й шоломі. Кожному необхідно уважно слухати і виконувати команди оператора.

Не можна запливати в зону катання вейкбордистів, не підпливати, не вилазити на фігури в парку (трамплін). Привчаємо членів асоціації до того, щоб вони не смітили в парку, дбайливо ставилися до дощок, жилетів, лежаків, наметів, парасольок та іншого, палили тільки у відведеному для цього місці.

Паралельно з воднолижним турніром проходив ще один плановий захід клубу – стрибки з криворізького Червоного мосту висотою 30 м із застосуванням динамічної мотузки. Бажаючі могли з головою зануритися в світ роупджампінгу і екстриму! Роупджампінг – це екстремальний вид спорту, стрибки з мотузкою з високого об'єкта за допомогою складної системи амортизації з альпіністських мотузок і спорядження. Стрибки бувають декількох видів: з вільним падінням і без нього – типу маятник. Під час стрибка досвідчені джампери часто виконують видовищні акробатичні трюки й елементи. Для здійснення стрибка зовсім не обов'язково мати досвід або ж які-небудь спеціальні навички. Досить бути старшим за вісімнадцять років і мати нестримне бажання стрибнути. Незважаючи на те, що висота об'єкта заввишки у дев'ятиповерхівку, від цього легше не стає. Адреналін в організмі змушує серце битися швидше.

– Є обмеження участі в стрибках, – каже одна з організаторів спортивного свята Ірина Грецька. – До стрибків не допускаються особи в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, люди з вродженим пороком серця.

Кирило стрибає з Червоного мосту вже не вперше. Він розповів нам, що для багатьох людей це не тільки стрибки, а й можливість перебороти свій панічний неконтрольований страх висоти. Почуття польоту просто безцінне.

– Сьогодні я зробила перший стрибок, – світиться від радості Марина. – Вражень море, і на світ вже дивишся іншими очима. Усім раджу перебороти страх і зануритися у світ екстриму, пережити непередавані відчуття.

«ДГ», 2016

Розділ 13. Батько і мати – два сонця гарячих

*Родина, родина – від батька й до сина
Від матері доні добро передам.
Родина, родина – це вся Україна
З глибоким корінням, з високим гіллям.*

Вадим Крищенко

Учитель початкових класів Аліна Комас-Кутаєва: «Важливо, щоб технології емоційно не роз'єднували дітей з батьками»

Нова українська школа

В Україні стартувала масштабна освітня реформа «Нова українська школа».. Головна її мета – меті змінити підхід до навчання школярів, створити школу, у якій буде приємно навчатись, і яка даватиме учням не лише знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті. Початкова школа тепер ділиться на адаптаційно-ігровий цикл (1-2 класи) та основний (3-4 класи). І визначальне тут не те, що скасували оцінки і домашні завдання для наймолодших школярів. Робота вчителя в початковій школі полягає, насамперед, у тому, щоб розкрити потенціал та розвивати інтелект кожної дитини, а не перевірити її на відповідність певному стандарту. Тому перша вчителька навчає дитину не лише писати, читати і рахувати, але й конструктивно виражати власні емоції та керувати ними, висловлювати власну думку, критично мислити, аналізувати, шукати різні варіанти рішень. А ще співпрацювати в парах і в групі, мирно вирішувати конфлікти, брати на себе відповідальність за свої дії. Це все так звані «м'які навички», визнані у світі як необхідна складова сучасної освіти. Адже успішною в 21-му столітті може стати лише людина, яка володіє цими навичками та вміннями.

У зв'язку з цим чимало батьків переймаються проблемою, як потрібно підготувати дитину до успішного навчання у школі. Про молодших школярів та сучасні технології спілкуємося з вчителем вищої категорії, старшим вчителем, учителем початкових класів криворізької школи №26 А. О. Комас-Кутаєвою (*на фото*). Її педагогічний стаж складає 25 років, тому сподіваємося, що для багатьох батьків слухними стануть поради цього фахівця.

Життя не в гаджетах

– Аліно Олександрівно, зважаючи на такий вагомий педагогічний стаж після завершення Криворізького державного педагогічного інституту, мабуть, уже перші учні привели до вас навчатися власних дітей?

– Так. І я вважаю високою оцінкою своєї праці ту довіру, з якою ведуть до мене вже своїх дітей мої перші учні. Згадую їх з особливою теплотою. Досвіду тоді ще бракувало, але, незважаючи на це, діти і батьки ставилися до мене з великою пошаною і любов'ю. І ці почуття були у нас взаємними. Ми і сьогодні зустрічаємося з ними як рідні люди.

– Існує думка, що вчителі, оточені позитивною дитячою енергетикою, не мають часу дорослішати і старіти?

– Діти стимулюють нас рухатись вперед, розумітись на технологіях, знати сучасних героїв, мультфільми та модні іграшки й забави. За роки навчання вони стають рідними, тому що вкладаєш у них частинку свого досвіду, світосприйняття, власних знань та любові. Вчителем я мріяла стати з дитинства, і за роки роботи у школі ніколи про це не пошкодувала. Сьогоднішні діти цікаві і дуже відрізняються навіть від тих, що приходили до школи якихось десять років тому. Але, як і раніше, так і сьогодні всі батьки мріють, щоб їхні діти були щасливими, гарно і легко навчалися в школі. До того ж у найкращій та у найдосвідченіших учителів, бо, на їхню думку, саме це є запорукою успіхів та перемог малечі у подальшому житті.

– Питання про гаджети, адже вони стають частиною нашого повсякдення. І це турбує багатьох батьків. Нещодавнє дослідження американських педіатрів виявило, що у дітей, котрі часто граються з девайсами, значно частіше спостерігається затримка розвитку мовлення.

– Давайте будемо відвертими із собою. Хто сьогодні з батьків не використовував сучасні технології як безкоштовні послуги няньки? Насправді ж, вони зовсім не безкоштовні. Психологи і лікарі попереджають, що ми «платимо» нервовою системою дітей, розвитком їхніх психічних процесів. Порівняно з віртуальною реальністю, щоденне життя нудне. Мозок дитини звикає до високих рівнів стимуляції, які дають відеоігри та мультфільми. Це робить майбутніх учнів вразливими до академічних проблем. Я не закликаю відмовитись від технологій. На сьогодні це і неможливо. Але батьки повинні розуміти, що для блага і здоров'я дитини, все ж таки, треба встановлювати певні обмеження.

– Дійсно, для окремих дітей, мабуть, якщо очі не в екранах гаджетів, а руки не тиснуть кнопки, то життя майже не має сенсу?

– Дійсно, іноді батьки створюють для дітей штучний веселий світ, в якому немає нудних моментів. Коли стає тихо, ми біжимо розважати їх знову і знову, вважаючи, що не виконуємо батьківський обов'язок. Часто чуємо від дітей, що їм сумно і нема чим зайнятися. Іноді вони бояться тиші. Пригадайте, що робить людина, коли їй пропонують щось уявити. Так, вона заплющує очі і прагне тиші. А тепер замисліться, чи є у вашої дитини саме ці умови, щоб розвивалась уява, образне мислення? Все, що коли-небудь було створене людством, спочатку з'являлося в чийсь уяві. До чого це веду? До того, щоб не відбирати у дітей можливості стати майбутніми вченими та винахідниками. І якщо зустрічаються періоди часу, коли «мені нудно» – це нормально, це перший крок до креативу.

Дайте дитині самій відчутти весну і вибрати книжку для читання!

– *Аліно Олександрівно, зважаючи на багатий досвід навчання дітей, порадьте, як відповідальним батькам готувати дитину до школи. Чи достатньо сучасні батьки навчають дітей спостерігати, порівнювати, розмірковувати з тих чи інших питань?*

– З цього питання почуєте багато різних думок вчителів, вихователів та батьків з досвідом. На мою думку, треба акцентувати увагу саме на слові «підготувати». Розпочинати підготовку до навчання треба не за рік до школи, а практично з народження дитини. Іноді дивлюся на матусь, які гуляють з дітьми в парку, і бачу однакову картину: діти їдуть на самокатах, велосипедах, а мами тим часом спілкуються по телефону. І майже ніхто з них не зупиниться і не зверне увагу малечі на те, що бруньки бузку, що вже набубнявіли під першими сонячними променями, на першу розспівочку синички, на запах весни, яким віддає волога земля. Звісно, можна вдома ввімкнути розвиваючий мультфільм про пори року. І це добре. Але дайте можливість спочатку дитині весну побачити, відчутти на смак, вдихнути. Важливо, щоб технології емоційно не роз'єднували дітей з батьками, адже емоційна чутливість батьків є головним поживним елементом для дитячого мозку. Дитина, яка вміє спостерігати, порівнювати, ставити батькам запитання про все на світі, в майбутньому буде здатною до мислення, аналізу, опрацювання відомостей.

– *Здається, сучасні діти зовсім не читають, а книжки їм замінили інтерактивні розваги. Іноді їм ми, дорослі, наче виправдовуємо свою лень і бездіяльність в цьому питанні.*

– Це всього лише міф. Малюки і школярі читають з великим зацікавленням. Просто їх вибір відрізняється від того, що ми самі обирали в дитинстві. Краще дати дитині можливість вибирати самій книжку з полиці домашньої бібліотеки. Якщо ж такої книжки вдома не знайшлося, відправляйтеся до книжкового магазину. Там обов'язково знайдеться те, що саме потрібно вашій дитині. І ви здивуєтесь, з яким нетерпінням вона буде чекати сеансу читання. Дитина, якій прищеплена батьками любов до книги, швидше навчиться читати самостійно, у неї розвивається мовлення, пам'ять, уява.

– *Особливість нас, сучасних батьків, ще й в тому, що дуже хочемо, щоб наші діти мали безтурботне дитинство.*

– Тому й живемо в різних світах. У дітей веселий час, у нас – робочий. Але чому б не залучати маленьких помічників до хатніх справ? Наприклад, робота з тістом, крупою на кухні може стати гарним тренуванням дрібної моторики майбутнього школяра. Привчайте дитину складати білизну, прибирати іграшки, застеляти ліжко. Ця робота монотонна і дуже часто викликає у дітей протест. Але перетворіть речі, які вони не люблять робити, у радість. Будьте креативними! Робіть це весело. Так, щоб мозок асоціював роботу з чимось позитивним. Привчайте свою дитину змалку і до необхідності виконання іноді монотонної роботи, бо це основа їхньої майбутньої працездатності.

– *Раніше діти більше гуляли надворі, де в природному просторі вивчали*

і практикували соціальні навички. Але технології забирають цей час на вулиці.

– Якщо дитина дошкільного віку відвідує дитячий садок, то в неї є первинні навички соціалізації. Але якщо малюк виховується вдома, то батькам треба створювати ситуації та умови для спілкування з однолітками. Навчіть дитину ділитися, йти на компроміси, грати за правилами, використовуючи слова «будь ласка» і «дякую». Навчені соціальним навичкам діти легко зможуть адаптуватися в дитячому колективі, будуть з бажанням і легкістю навчатися.

Лише на перший погляд поради Аліни Комас-Кутаєвої дуже прості, а з іншого боку вимагають від батьків певного часу, бажання, фантазії. А головне, любові до власних дітей. Та хіба наші рідні на те не заслуговують? Батьківство – складна і надзвичайно відповідальна справа. І насправді саме батьки є першими вчителями для своїх дітей. Тоді й зернятка знань і добра, посіяні шкільним учителем, проростуть і дадуть гарні плоди.

«ДГ»

Мати-героїня Світлана Гордієнко: «Виховувати дітей потрібно словом, добром, ласкою і працею»

У неї золоте серце і руки

Мати. Мама. Матуся. Скільки спогадів і тепла таїть це магічне слово! Воно про найближчу, наймилішу, найкрасивішу людину у світі. Її очі супроводжують дітей у далеких життєвих мандрах. Материнська ласка гріє нас все життя аж до старості. Її створив Бог на цій грішній землі для краси і щастя, щоб вона дарувала життя і була продовжувачем роду людського. Бути матір'ю не тільки велике щастя, але і велика відповідальність виховати дитину гідною людиною. Тому матері слід докласти зусиль, щоб гідно виконати цю місію.

З історії свята

1908-го року молода американка Анна Джервіс з Філадельфії виступила з ініціативою шанування матерів на знак пам'яті про свою матір, що передчасно померла. Дівчина писала листи до державних установ, законодавчих органів, до видатних осіб із пропозицією один з днів року присвятити шануванню матерів. Її старання увінчалися успіхом. 1910-го року штат Вірджинія першим визнав День матері як офіційне свято, а 1914 року його визнано законним святом у всіх Сполучених Штатах Америки.

У Європі День матері почали відзначати після Першої світової війни. Було це викликано військовим лихоліттям, через яке постраждало багато людей, у тому числі й жінок.. Крім того, була гостра потреба у співчутливому і шанобливому ставленні до жінок-матерів, які зазнали найбільшого горя через втрату своїх чоловіків або дітей.

В Україні День матері відзначають у другу неділю травня з 1929 року, хоча традиції свята сягають корінням в язичництво, коли стародавні люди шанували богиню, праматір всього живого. Особливо широко відзначається це свято у Західній Україні: влаштовуються святкові вечори,

виставки, концерти, різноманітні заботи.

Відавати шану Матері повинні всі люди. І ті, які мають щастя бути поряд зі своїми матерями, і ті, що можуть поїхати до них, чи хоча б зателефонувати або написати листа. Недаремно співають у пісні, що потрібно поспішати до матерів, доки вони живі.

Напередодні свята ми побували у гостях у багатодітної родини С.П. Гордієнко (*на фото*), яка мешкає на 5-му мікрорайоні Зарічному. За народження та добре виховання п'яти дітей, материнську самовідданість Світлану Петрівну нагороджено «Медаллю материнства» II ступеня, а Указом Президента України їй було присвоєно почесне звання «Мати-героїня».

Світлана Петрівна – випускниця фізико-математичного факультету Криворізького педагогічного інституту. Вона здобула спеціальність «Учитель математики» і 1969 року отримала диплом.

Світлина з альбому випускників Криворізького педінституту (1969 р.)

У гості до Матері Світлани Петрівни приїхали в ті вихідні всі її діти і внуки. За святковим столом зібралося сімнадцять чоловік. П'ятьох дітей народила Світлана Петрівна і виховала разом із чоловіком Миколою Васильовичем Ковалевським – трьох синів: Костю, Павлика, Віктора і двох дочок: Ольгу та Вікторію. Світлана Петрівна за освітою педагог – учитель математики. Більше двох десятків років присвятила роботі з дітьми у школі. Учителем історії стала також дочка Вікторія.

– Ой, непросто було знайти золоту середину між самопожертвою заради дітей та вимогами власного інтелектуального життя, – ділиться секретами

виховання Світлана Петрівна. – Матері необхідно постійно підтримувати душевний зв'язок із синами і дочками, дарувати їм свою увагу і любов. Разом з тим, не можна потурати всім примхам дітей, тому що це буде їм на шкоду. Необхідно підтримувати певну дисципліну, привчати дітей зважати на інтереси інших членів сім'ї, а в майбутньому рахуватися з їхнім оточенням. Але не можна ні в якому разі обмежувати волю дитини надмірними заборонами або постійними наказами. Треба знати міру в усьому. А це вимагає від матері великої майстерності. Часто говорю своїм синам: "Ніколи не потрібно застосовувати до дітей ременя! Виховувати слід словом, добром і ласкою. І працею!" Старші повинні допомагати меншим. Ростити моїх дівчаток мені дуже допомагав син Вітя.

– *Важко було піднімати стільки дітей і давати їм освіту?*

– Так, нелегкий нам випав час. Але завжди відчували підтримку. Дуже вдячні вчителям і адміністрації 126-ої школи, де я спочатку працювала прибиральницею, а потім вихователем групи продовженого дня. Вони матеріально підтримали, коли довелося зробити двом дітям операції. Миськом профспілки вчителів допомагав, виділяючи дітям путівки у дитячі оздоровчі табори, надаючи грошові допомоги. Теплі слова хочеться сказати і колективу Криворізького фінансово-економічного коледжу, де навчалися троє наших дітей. Там Віктор отримав спеціальність кухаря-технолога, Вікторія – секретаря-референта-діловода, Ольга – бухгалтера-фінансиста. За народження і зразкове виховання п'ятьох дітей мені Указом Президента України присвоєно почесне звання «Мати-героїня», нагороджено «Медаллю материнства».

Родина Гордісників (фото Сергія Косигіна)

Виховувати на позитивних прикладах

– У нашої мами золоте серце і золоті руки, – розповідає про Світлану Петрівну донька Вікторія Гордієнко. – Вона завжди вміє знайти слово, щоб підтримати у скрутну хвилину. Скільки безсонних ночей провела біля наших ліжок, коли ми хворіли. Від постійного прання, здається, руки не висихали. Крім нас п'ятьох, доглядала і за своєю старенькою мамою. А спробуй обід приготувати на таку велику сім'ю! Можливо, Віктор і оволодів професією кухаря, тому що йому хотілося полегшити мамину працю.

Якось поїхали ми з мамою допомогти тяжкохворому родичу. А дорогою додому вона і каже мені: "Ти бачиш, як люди борються за життя. А скільки молодих накладають на себе руки тільки тому, що їм здалося, що життя не склалося, що прийшла темна смуга! Ніколи не повинні у людини навіть думки виникати піти з життя, тому що життя – це дар Божий". Вона завжди нагадувала нам слова Павла Корчагіна. Їх, мабуть, напам'ять знає кожен школяр: "Життя дається людині один раз. І прожити його потрібно так, щоб не було нестерпно боляче за безцінно прожиті роки..." Костя дуже любив дивитися цей фільм і навіть брата назвав Павликом на честь головного героя.

С.П.Гордієнко (ліворуч) з ветеранами В.Ю.Вишневською, В.Т.Федоровою, Н.І.Шугак виступають перед учнями у криворізькій бібліотеці №2

– А ще мама часто згадувала Лесю Українку: як їй не важко було, а долала свій біль, прекрасні поезії писала, – згадує Вікторія. – Мама не раз і нам читала твори цієї письменниці. Незважаючи на невелику зарплату, вона завжди намагалася купити нам книжки, щоб, читаючи їх, навчалися доброму. У нас вдома на почесному місці висить вишитий мамою портрет Лесі Українки і Тараса Шевченка. Навчається вишивати і мамина внучка Іринка. Взяла у неї різнокольорові нитки, створює власні візерунки, радує бабусю.

На все мама знаходить час. Навіть тоді, коли здається, що немає ніякого діла, мамині руки не залишаються в абсолютному спокої. Здається, що вони легенько ворухнуться, як ворухиться під водою стебло лілії від ледь помітної течії. Ні хвилини мамині руки не знають відпочинку, скрізь знаходять роботу. Зараз мама облаштовує нову дачну ділянку. Деревса садить, овочі, квіти вирощує.

Дуже любить працювати на землі. А у вихідні та святкові дні ходить як волонтер в територіальний центр пенсіонерів. Виступають там колективом, читають вірші, співають пісні. Особливо їй до душі пісня про матір Бориса Олійника.

Прощаючись із Світланою Петрівною, ми попросили її заспівати:

Посяла людям літа свої, літечка житом,
Прибрала планету, послала стежкам споришу,
Навчила дітей, як на світі по Свісті жити ...

«ДГ», 2007

Батьківська педагогіка Сергія та Світлани Яковенків

Кажуть, що найкращий спосіб зробити дітей добрими – це зробити їх улюбленими і щасливими. Український педагог А. С. Макаренко написав колись просто золоті слова про те, що наші діти – це наша старість. Правильне їх виховання – щаслива старість, погане виховання – майбутнє горе, сльози, це наша вина. Більшість дітей дає добрі надії. Якщо з віком вони згасають, то виною цьому саме виховання. Для зразкового виховання дітей більше потрібен гарний приклад для наслідування, а не, скажімо, повчання чи критика.

Ми побували в гостях у великої та дружної криворізької родини Світлани та Сергія Яковенків.

Родина Яковенків

– У нас три сини – Сергій, Андрій та Яків, уже дві прекрасні невісточки Марина та Єлизавета, маленька красуня-онучка Альбіна, – ділиться радістю глава сімейства Сергій Анатолійович. – Я пишаюся своїми синами. Вони красиві, здорові, розумні. Один – кухар від Бога. Бачили б ви, як він красиво і швидко все нарізає, як смачно готує! Здається, що навіть із сокири страву зможе приготувати. Це його покликання, із нього це вміння прямо випромінюється. Другий – вальник лісу. Так, він ніби в лісі виріс! Любить свою роботу і дорожить нею. У наймолодшого сина Яшика є талант до мистецтва, пам'ять хороша, він дуже допитливий. Буває, що почує один раз якийсь музичний твір, і відразу ж точно та із задоволенням зіграє його на

фортепіано. Ще він учасник хору, театрального і вокального гуртка в музичній школі № 10. Не так давно він з колективом їздив до Одеси на Всеукраїнський фестиваль «Самоцвіт». Там вони виступали з театралізовано-акапельним виконанням купальських пісень і посіли перше місце. Така перемога помітно надихнула дітей на інші цікаві постановки. Це чудово! Нехай пробивається хлопець і займається тим, до чого лежить душа.

2017-го Яків отримав ще кілька дипломів переможця конкурсів: на VII Всеукраїнському фестивалі народної творчості «Червона калина», на I Міжнародному фестивалі козацької пісні, на Das-fest у Тернополі.

– Я дуже люблю своїх синів, – говорить Сергій Анатолійович. – Але майже вся заслуга в їх гарному вихованні дружини Світлани. Вона своє життя присвятила вихованню дітей. Народити дитину і стати матір'ю – це далеко не одне і те саме. Сини вирости чесними й працьовитими людьми, завжди готовими прийти на допомогу іншим. Я цілком згоден зі Світланою, що ми прожили життя не даремно. Моя сім'я – найбільше моє багатство.

Сам я до того, як перейти на роботу в лісництво, більше двадцяти років був ветлікарем. Та й зараз після роботи, у вихідні дні криворіжці і жителі нашого селища Горького в Тернівському районі часто запрошують допомогти їх чотириліпим вихованцям. Лікування тварин у мене, тепер уже лісника, залишилося як хобі. Часом запрошують тоді, коли лікарі-«білохалатники» відмовляються приїжджати в село або на присадибне господарство в межах міста на виклик, коли часом мало не з того світу доводиться повертати телятко чи козенятко. І, мабуть, нічим не замінити ветлікарю радість того, що новонароджене теля, ягня, козеня після продування йому носа закліпає своїми великими очима. Люди вдячні за мою працю і допомогу.

Розповіли про себе і сини Сергія Анатолійовича Андрій та Сергій.

– Вдячний батькові за те, що навчив пиляти дерево, допоміг адаптуватися в дружному колективі лісництва, – каже Андрій Яковенко. – А також за довіру і підтримку в скрутні моменти директору державного підприємства «Криворізьке лісове господарство» Сергію Павловичу Цикалову. Навчаючись у Чорноліській лісовій школі Знам'янського району, отримав спеціальність вальника 6-го розряду – лісоруба. І ось уже чотири роки працюю в лісництві, у бригаді разом із батьком. У нещодавніх обласних змаганнях напередодні професійного свята Дня працівників лісу брали участь 17 представників лісництв Дніпропетровської та інших областей. Намагався не підвести наше лісництво. Мене, як такого, хто вперше брав участь, навіть підтримували оплесками більш досвідчені учасники. Ось, мовляв, молодець, добре впорався. Залишилося багато приємних вражень ще й тому, що посів у змаганнях призове місце серед вальників лісу. Змагалися з валки дерев на швидкість та якість обрізки сучків, зі збирання та розбирання бензопилки на час, перевіряли вміння на точність зрізу без торкання землі, комбінованого і косоного зрізу, під певним кутом та інші. А ось на 3-му Криворізькому дерев'яному фестивалі демонстрував фігурне випилювання з дерева бензопилкою.

Організатори та учасники 3-го Криворізького дерев'яного фестивалю (Фото С. Лебединського)

Старшому синові Сергію – 26. Він закінчив Криворізьке училище №30 і отримав спеціальність кухаря. Після проходження практики в закладах харчування в Криму деякий час працював у кафе, у пїцерії і в ресторані. Багато своїх страв розробив. За деякими рецептами навіть і зараз виконує замовлення. Але, як виявилось, у Кривому Розі зараз дуже важко розвернутися в цій галузі, щоб мати хороший дохід. А в інше місце з сім'єю переїжджати недоцільно. Тому Сергій перейшов працювати електрослюсарем на «Криворіжелектромонтаж». Нова робота теж до душі, але надії стати колись знаменитим шеф-кухарем не втрачає.

Приготування їжі для Сергія як мистецтво, куди вкладає всю душу. Друзі обожають приготовлену ним у дров'яній печі піцу і завжди йому її замовляють. Томатний соус до піци Сергій, зазвичай, готує сам із обов'язковим додаванням спецій «Орігамі». Говорить, що начинку любить з копченостями, з маринованою цибулею і гострим перцем. Для приготування часто використовує оливкову олію. Всі раді, коли Сергій приїжджає до батьків у гості з дружиною і улюбленою донькою. Маленька Альбіна поки що замовляє татові три страви – м'ясо в будь-якому вигляді, молочко і варене «коко».

Сергій поділився рецептом приготування смачних шашликів. Виявляється, що шашлик виходить соковитий, якщо в маринад для м'яса, крім спецій і зелені на любителя, додати гранатовий сік. І побільше подрібненої цибулі. Головне – не перетримати м'ясо в маринаді, щоб воно було соковитим і м'яким. Для маринування достатньо півтори-дві години.

На прощання згадалися слова з пісні Кузьми Скрябіна, якими і хотілося закінчити розповідь про дружну сім'ю Яковенків:

Не твоя вина, що ти батька свого син.

Не стидайся – то Україна.

А твоя біда не вмiти бути ним.

Добре там є, де нас нема.

Не стидайся – то твоя земля.

Стань для батька нормальним сином!

«ДГ», 2016

На 3-му Криворізькому дерев'яному фестивалі (Фото С. Лебединського)

Народна майстриня Маріанна Любас: «Справжнє художнє виховання дитини не може існувати поза традиційною культурою певної нації»

Щорічно понад 50 майстрів народних ремесел представляють свої творчі шедеври на «Алеї майстрів» у криворізькому парку «Саксаганський» під час медових та дерев'яних фестивалів. Чимало криворіжців мали змогу помилуватися рушниками та сучасним одягом, чудово вишитими майстрами Ларисою Кравченко та Ольгою Щербиною. А знаменитого криворізького майстра, активного учасника міського дерев'яного фестивалю з лозоплетіння Петра Гнатовича Герасименка оргкомітет «Деревфесту» рекомендував до присвоєння звання народного майстра України. Ковальських справ майстер Микола Терещенко демонстрував ковані вироби: квіти, свічники, чимало холодної зброї, яка застосовувалася воїнами у скіфські часи, а також за часів розквіту запорозького козацтва. Народні майстри України Ольга Кошавська та Ольга Литвинчук не лише самі виготовляють чудові вироби з кераміки, але й навчили цього ремесла чимало криворіжців, у тому числі юних. Пропагує і підтримує майстрів народних ремесел Криворізьке міське об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка.

Відроджувати і зберігати

Напередодні свята етнографа ми побували у художньому відділі Криворізької міської музичної школи №3, аби поспілкуватися зі знайомими у місті та далеко за його межами знавцями українських народних звичаїв та традицій, членами Національної спілки майстрів народного мистецтва України (НСМНМУ) Маріанною (на фото) та Валерієм Любасами. Пані Маріанна очолює осередок майстрів народного мистецтва, який працює більше п'яти років і об'єднує понад 40 криворізьких майстрів. Серед цих майстрів шановані у Кривому Розі люди: Марина Дяченко, Світлана Черв'якова, Олена Чернишова, Віта Клеветенко, Ольга Кошавська, Наталя Войтенко, Тетяна Банічук, Андрій Гончаренко, Ірина Кір'янова, Оксана Ровінська та ін.

– Етнографія – наука про історію народу, про історію його світогляду, народних знань, вірувань, обрядів та звичаїв, про його побут, – розповідає Маріанна Любас. – Справжнє художнє виховання дитини не може існувати поза традиційною культурою певної нації. «Яке коріння, таке насіння», «Яке дерево – такі його квіти, який батько – такі його діти», – проголошує народна мудрість. Ми маємо колосальну народну педагогіку, тож її належне застосування у школі мало б давати чудові результати у справі виховання патріотів своєї землі, поціновувачів українського слова. Народні способи передачі знань і навичок від того, хто володіє ними, до охочого їх засвоїти носили невимушений характер, характер гри. Особливо в мистецькому вихованні дитини. На сьогодні ця цінна практика майже втрачена.

– У художньому відділенні нашої музичної школи вже впродовж багатьох років впевнено розробляється й впроваджується концепція відродження й збереження українських народних традицій та їх поширення, – ділиться досвідом пані Маріанна. – Народознавство є основним стрижнем і під час викладання предметів основного курсу, як-от рисунок, живопис, композиція, скульптура, історія мистецтва. Особлива увага приділяється створенню вузлових ляльок, витинанок, писанкарству.

З першого класу починаємо знайомство з тваринами та птахами, з рослинами, що є типовими для побуту та звичаїв українців, вивчаємо творчість майстрів, звичаї та традиції, фольклорний спадок.

Цілий блок тем у нас присвячено святам зимового циклу. Учні залюбки ілюструють відомі колядки та щедрівки. Надзвичайно цікавить їх і театр тіней, який здійснює постановки під керівництвом пана Валерія Любаса.

Фото витинанки та вириванки

Через відсутність виставкової площі Криворізький фестиваль «Котилася писанка» під загрозою зриву

– Як знайомите дітей зі звичаями та традиціями весняних свят?

– Насамперед, розповідаємо про звичаї та традиції Великодня, про символіку писанок. Вивчаємо різноманітні символи, як от «Дерево Життя», «Берегиня», «Птахи», «Сонце». Велику увагу приділяємо писанкам Катеринославщини. Молодші учні виконують малюнок писанки, яку б хотіли подарувати найдорожчій людині. А ось

старші вже створюють свою першу справжню писанку.

Наші учні долучилися до відкритого виставково-мистецького проекту «Котилася писанка-2015», який проходив у Кривому Розі. Ініціатива проведення фестивалю належала завідувачу навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля Інституту історії, етнології і права, члену Національної спілки журналістів України, члену НСМНМУ Тетяні Пірус. Учні школи представили понад 200 робіт із живопису, графіки, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва. Вразили своєю оригінальністю роботи таких наших учнів як Анни Воробйової, Катерини Калініч, Анастасії Стрельникової, Богдана Миколенка, Кирила Гріщина, Костянтина Кудашова, Єлизавети Андрікевич, Яніни Федоренко, Олександра Міткаленка, Софії Колеснік, Світлани Семенко, Владислава Черниша. Взагалі у виставці взяли участь усі 85 учнів відділення. Відбулися творчі майстерні за участю відомих майстрів з писанкарства.

– Коли ще на таку цікаву та непересічну подію можуть очікувати криворізькі учні та майстри?

– Планували на 2018-й рік. Але побоююсь, що у Кривому Розі більше таких фестивалів не буде. Бо на вулиці подібного фестивалю не проведеш, а достатньої виставкової площі зараз немає. Зважте, що вже у першому криворізькому проекті були представлені більше ніж 100 мистецьких закладів України, понад тисячу творів декоративно-ужиткового мистецтва і майже 900 учасників. Зараз підшукуємо виставкові площі, працюємо над концепцією.

Навчасмо дітей за книгами українських етнографів

Школярі якраз на літніх канікулах, тому пані Маріанна сама демонструє нам їхні скульптурні роботи. Тут багато різноманітних рельєфів – «Квіти України», «Дерево Роду», «Міфологічні та казкові образи» (Сон, Дрімота, Водяник, Лісовик та ін.). Не менш цікавими є роботи, виконані на пляшці.

– Вибір за основу пляшки також не випадковий, – пояснює нам майстриня. – Адже українській народній іграшці притаманні такі риси як лаконізм, узагальненість, символізм і саме пляшка не дає можливості занадто деталізувати скульптуру. А от якщо ліпити на каркасі, хоч-не-хоч, а скульптура виходить більш натуралістичною. До того ж форма пляшки може надихнути на цікавий, неординарний образ. Це дивовижні звірі або птахи, але не натуралістичні, а більш стилізовані або взагалі міфологічні, або неіснуючі. «Веприк», «Крилань», «Дзвоноріг», «Посміхунчик» та інші.

У нагоді стають книжки «100 найвідоміших образів української міфології» під редакцією Олени Таланчук, «Звичаї нашого народу» Олекси Воропая, «Русалії», «Дідух» Василя Скуратівського, «Український рік у народних звичаях в історичному освітленні» Степана Килимника. Молодші діти із задоволенням ліплять козликів, баранців, янголят, пташок, вершників, намагаючись відтворити форми та пропорції українських народних іграшок, які до цього тримали у руках. А от у старших класах працюємо вже над колективними роботами: «Троїсті музики», «Ой на Івана, ой на Купала...», «Колядники», «Вертеп», «Берегині», «Козак Мамай». Цього року створено надзвичайно цікаву композицію «Шопка».

«Спасівський букет» – українська ікебана

Діти із задоволенням збирають «спасівський букет», знайомляться з українськими народними назвами квітів та рослин. Адже такий букет – суто український фольклорний витвір, цікавий за добором кольорів і форм. Це наша українська ікебана. Учні Маріанни Любас знають також, як скласти букет на Трійцю (клен, береза, дуб, липа, маслина, горіх, полин, м'ята, меліса, деревій, любисток, чебрець, шавлія, материнка). Знають, що рослини в українських традиціях виконують не лише утилітарну функцію (їжа, ліки), а й займають значне місце в широкому комплексі звичаїв та обрядів. Насамперед – забезпечити здоров'я, зміцнити добробут, вберегти.

Надзвичайно зацікавили нас роботи учнів із традиційної української витинанки та вириванки. Крім того, Маріанна Анатоліївна провела невеличкий майстер-клас із виготовлення вузлової ляльки.

Учні, які мали нагоду отримати знання українських традицій і відповідних навичок на уроках Валерія та Маріанни Любас, починають усвідомлювати себе часточкою українського народу, відчувати спадкоємцями духовних цінностей, творцями майбутнього, осмислювати свою значимість. Як дереву важко встояти під час буревію, не маючи власного коріння, так і людина нічого не варта без минулого. І хочеться сподіватися, що розуміння

цього у криворізьких школах та в сім'ях сприятиме вихованню справжніх носіїв української традиційної культури.

Під час майстер-класу. Ліворуч Маріанна Любас.

«ДГ», 2016

Етнограф Наталія-Зореслава Кудрякова: «У ніч на Івана Купала поєднуються вогненний Семиярило з богинею води Даною»

Фольклорний фестиваль «Купальські зорі» зазвичай проходить на Купальському полі, що на березі Карачунівського водосховища. Про традиції свята Купала розповідає організатор цього видовищного заходу, президент вєдичного філософського фольклорного клубу «Світовид» **Наталія-Зореслава Кудрякова**.

– Розкажіть докладніше про організацію заходу.

– Запрошуємо фольклорні колективи, тому музика завжди «жива». У програмі світлого величного дійства показ давніх українських обрядів, у тому числі плетіння вінків, хороводи, очищення водою і вогнем. Крім того, на фестивалі можна скуштувати традиційні страви і каву. Є вимога до дрес-коду: одяг повинен бути світлим, переважно – це вишиті національні костюми. Кращих виконавців пісень і танців відзначають нагородами.

– Чому, народившись в прадавні часи, пройшовши через заборони, свято Купала зберігає своє значення і залишається улюбленим і шанованим народним святом?

– Десять там, у нескінченному космічному просторі, щорічно відбувається всесвітній танець творення, – ось так заворожуюче розповідає Наталія-Зореслава. – Сонце, пройшовши за рік дванадцять секторів, у зимовий сонцеворот на святі Коляди «народжується» заново, починаючи новий виток спіралі. До дня весняного рівнодення набуває якості Яру і на сонцестояння в червні стає вогненным Семарглом. Свято Купала здавна відзначають у дні літнього сонцестояння з 21 до 24 червня, коли небесне світило, досягаючи

апогею, знаходиться в куполі – найвищій небесній точці. Найдовший день у році, найкоротша ніч – початок астрономічного літа. Літній сонцеворот відрізняє коливання у Всесвіті поля часу, яке цієї ночі доходить до Землі з центру Всесвіту, повідомляє природі новий імпульс розвитку. І, незважаючи на те, що природа досягає найвищого розквіту, звучить тривожний мотив: день починає зменшуватися, темні сили знову починають підкрадатися до світового вогню. Однак сили Природи «відстоять» Сонце. І, підтримуючи звичай запалювати очищаючі вогні в усі чотири сонячних свята, ми беремо участь у вічній містерії – танцях притягнутих один до одного протилежностей, чоловічого сонячного і жіночого водного початку, виявлених Любов'ю. У ніч на Купала поєднуються вогненний Семиярило з богинею води Даною. Кажуть, що в ці дні і ночі ходить землею щастя. Вогонь, вода, трави набувають чудових якостей. Свято пробуджує генетичний код українця, сприяє збереженню світла, радості, краси, миру і добра.

– Які особливості святкування літнього Сонцестояння?

– У переддень свята належало пройти суворе очищення душі і тіла, купання в річках, збір цілющих трав: «Се Бог Купайло гряде до нас і каже нам, що повинні стати гордими і чистими тілами, і душами нашими» (Велесова книга, 21). На святкуванні літнього сонцевороту вірили, що відкривають «небесну браму», прохання і бажання «чистих душ» досягають неба. Це сприятливий час для початку нових добрих справ. Сама Мати-Земля допомагає своєю чудодійною силою, Купайло благословляє зрілість усього сушого і серця скріплює любов'ю.

Купальські ігри, пісні, хороводи, як правило, починають увечері, на березі річки, де вже складено багаття на честь Сонця. Дівчата збирають квіти, трави, плетуть вінки (на фото криворожанка Ірина), наряджають Марену. На купальському святі вона – водяна царівна. З різнотрав'я виготовляють Коструба – Купала. Одним із головних атрибутів свята є прообраз Дерева Життя – обрядове деревце Купайлиця, прикрашене

квітами і стрічками, навколо якого водять хороводи. Віддавши шану Купайлу і Марені, їх відправляють до стихій, яким вони належать: Марену опускають у воду, Купала віддають вогню. Купайлиця залишається стояти прикрашеною до кінця свята, а потім дерево кидають у воду зі словами: «Пливи, Купайло, за водою...»

«ДГ», 2015

Рецепт жіночого щастя від Руслани Писанки: «Приділяйте чоловікові багато уваги!»

Криворізькі любителі театру мали можливість посміятися від душі, побувавши на виставі «Вітівки ангелів» за мотивами п'єси білоруського драматурга Андрія Курейчика «Виконавець бажань». Крім колочих жартів та іскрометного гумору, глядачам принесло величезне задоволення оригінальне виконання ролей артистами театру. Руслана Писанка зіграла роль темпераментної домогосподарки, а народний артист України Володимир Горянський – її далеко не бездоганного чоловіка. Подружжя пара після спільно прожитих років переживає кризу середнього віку. Подружжя втомилося від сімейного життя і хоче розлучитися. Але одного разу під дією магії вони несподівано міняються тілами. Ця фантастична ситуація допомогла присутнім на виставі жінкам краще розібратися в тому, чого не вистачає чоловікам. Чого гріха таїти, не завжди жінки можуть проникнутися тонкощами чоловічої психології. І навпаки. Важливо не лише подивитися на свої недоліки іншими очима, а й вчасно зуміти їх виправити, повернути теплоту сімейних стосунків.

Перед спектаклем ми зустрілися з іменитими артистами, які зіграли в цій фантастичній комедії.

За словами Володимира Горянського спектакль не лише смішний, але й добрий. Він допомагає розібратися у своїх сімейних стосунках і молодим парам, і тим, хто вже зі стажем.

З актрисою й телеведучою Русланою Писанкою (*на фото*) говорили про рецепти сімейного щастя.

– Чому вирішили акцентувати увагу на сімейних цінностях?

– Але ж сімейні цінності завжди були важливими! Це стосується життя всіх людей. Коли вдома люблять і чекають, то нам працювати веселіше і є бажання йти додому. Володя Горянський каже, що пари, які навіть посварилися, після перегляду нашого спектаклю миряться. Це наше головне завдання: коли в усьому світі так не

вистачає миру, навести лад хоча б в одній сім'ї. І мені здається, що ця роль нами буде виконана.

– Який рецепт жіночого щастя від Руслани?

– Перше, що необхідно робити, це приділяти своєму чоловікові багато уваги, тому що йому будуть приділяти увагу інші жінки. Друге, не можна сваритися з чоловіком. А якщо вже дуже хочеться, то необхідно робити це хитро. Потрібно так обережно «крутити шиєю», щоб чоловік-«голова» не запідозрив вас у тому, що ви все будете робити по-своєму. Необхідно завжди прислухатися до атмосфери у своїй родині. Якщо чоловік втомився, багато працював, то крім смачного обіду або вечері, теплого ліжка, йому нічого не потрібно пропонувати. Не варто сперечатися, вирішувати глобальні питання, думати про відпустку. Варто лише обійняти його і подарувати своє тепло. І

третє, на що хотілося б звернути увагу: пам'ятайте завжди, що відмінності між чоловіком і жінкою величезні. Жінки іноді думають, що чоловіки влаштовані так само, як і вони. Необхідно вивчити психологію чоловіків, навчитися говорити їхньою мовою та намагатися це практикувати. І тоді сімейний спокій забезпечений.

– *Чому в Кривому Розі столичні артисти гастролюють переважно з комедіями? Мабуть, на трагедію немає попиту у нашого глядача?*

– Напевно, що так воно і є. У комедії артистам веселіше грати. Крім того, навколо нас зараз стільки драми, трагедії, що в ці дві години, коли глядачі приходять на вистави, хотіли б, щоб вони отримали позитивні емоції, посміялися. У комедіях, правда, іноді й плачуть. Але це більше сльози для очищення своєї душі. Якщо будуть від режисерів пропозиції зіграти в хорошій трагедії, то артисти не відмовляться і прийдуть до Кривого Рогу з трагічною історією. Але комедії на сьогодні – це те, що може прикрасити наше життя, дати емоційний підйом і впевненість у завтрашньому дні. Без гумору нам на цій землі складно жити. Ми повинні дарувати людям гумор і комедійне відчуття. І хотілося б, щоб після наших вистав у криворіжців залишався післясмак, який дозволяє іронічно ставитися і до цін, і до інших проблем. У цьому плані ми трохи підліковуємо душі людей.

– *Буквально за день до нашої з вами зустрічі я була неприємно здивована результатами опитування відомим телеведучим Матвієм Ганнопольським глядачів телеканалу «NewsOne» на предмет пріоритету цінностей: гроші чи сім'я? На момент мого перегляду лідирували, на жаль, гроші. Як ви можете трактувати такий результат?*

– Вони не бачили нашого спектаклю! У них би змінилася думка, – відгукується Володимир Горянський.

– Багато хто думає, що за гроші можна купити здоров'я і щастя, – розмірковує Руслана Писанка. – Ні! За гроші можна купити лише якісь предмети і блага, трохи «підремонтувати» здоров'я, яке в нашій екології псується. І здається мені, що пан Ганнопольський дещо неправий, що провокує людей протиставляти гроші і сім'ю. Звичайно ж, кожна сім'я прагне до благополуччя. Всі хочуть вживати нормальну їжу, дітей підняти, поїхати відпочити не тільки до сусіднього села, а й кудись у гори, на море, дозволити собі закордонну поїздку. Наявність грошей – необхідність для повного щастя. Але багатство – не саме щастя! Сім'я, все-таки, важливіша. Якщо жінка виходить заміж за багатія, то хіба вона буде розлучатися, якщо у нього, не дай Бог, конфіскують майно? Гроші є і перевіркою щирості почуттів, тому їх на чільне місце ставити не можна. Люди можуть бути щасливими в маленькій квартирці з одним ліжком і однієї каструлею. Коли в родині на перше місце ставлять гроші, то це може привести до краху сімейних стосунків.

– *Багато хто з криворіжців підтримував вас, коли ви брали участь у телепроектах «Танці з зірками», «Вишка». Чи збираєтеся продовжувати працювати в подібних проектах?*

– Пропозиції є, але поки відмовляюся. Як любитель екстриму, можливо, коли-небудь і погоджуся, але зараз можу говорити лише про те, що сталося.

– Ви зараз часто стрибаете з вишки?

– Зараз ні. І мене ніхто не змусить. Є кураж, коли береш участь у проєкті. І зовсім немає куражу, коли проєкт закінчився. Стільки травм, скільки я отримала під час стрибків з вишки, я не отримувала ніколи. Тіло до спортивних вправ повинно бути готове, тому спортом необхідно займатися з дитинства. Чого я всім і бажаю.

«ДГ», 2016

Юрист Ксенія Шустрова: «Наречені повинні поінформувати один одного про стан свого здоров'я до укладення шлюбу»

Цілком зрозуміло, що сімейне життя не буває суцільним святом. Подружжю потрібно уміти ділити не лише радості, а й горе, біду, нещастя. За даними статистики кількість розлучень серед молодих сімейних пар в Україні залишається найвищою в Європі і складає майже 45%, а з урахуванням цивільних шлюбів, які розпадаються, понад 60%. По суті, кожна друга пара розпадається. Пік розлучень спостерігається в перші роки подружнього життя. Багато експертів вважають, що основними причинами розлучень є невідповідність пар до сімейного життя. Це і невміння впоратися з виникаючими матеріальними труднощами утримання сім'ї, з новими обов'язками, у тому числі з виховання дітей. Позначається і відсутність окремого житла. Кожна п'ята сім'я розпадається через алкоголізм. У цьому плані тенденцію змінити дуже складно, оскільки за показником вживання алкоголю Україна знаходиться на 3-му місці в Європі. Для кожного десятого шлюбу причиною для розлучення є подружня зрада чи необґрунтовані ревності партнера. Ще близько 10% сімей розпадається через незадоволеність сексуальними стосунками або неможливість мати дітей. Позначається на такій невтішній статистиці також загальний низький рівень правової культури населення, у тому числі в області сімейного права.

З кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри історії України та правознавства Криворізького педуніверситету, практикуючим юристом К. В. Шустровою (*на фото*) якраз і ведемо розмову про сімейне право.

– На сьогодні сімейні відносини регулюються Сімейним кодексом України, який набув чинності 1 січня 2004 року, а також іншими нормативно-правовими актами. Шлюбні відносини, з одного боку, – це подружні стосунки, засновані на взаємній любові, повазі, моральній підтримці. З іншого боку, майнові права та обов'язки подружжя, що виникають після

реєстрації шлюбу. Батьківство – це, перш за все, кровний і духовний зв'язок батьків з дитиною, їх турботи про неї, виховання. На цій основі, відповідно до законодавства, виникає обов'язок з утримання дитини до досягнення повноліття.

– *Ксеніє Володимирівно, хто за теперішнім розумінням, входить до складу сім'ї і між ким регулюються сімейні відносини?*

– Згідно з п. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України, сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Загалом сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і які не суперечать моральним засадам суспільства. Шлюбний вік в Україні становить 18 років. Тоді можна і створювати нову сім'ю. Але за заявою особи, яка досягла 16 років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам. Найчастіше причиною цього є вагітність неповнолітньої нареченої. Але сім'ю може створити і самотня жінка, яка народила дитину, незалежно від віку. Права члена сім'ї має і самотня людина. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли вони у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає.

Сімейне право регулює особисті немайнові та майнові відносини між подружжям, між батьками і дітьми, між рідними братами і сестрами, усиновителями і усиновленими, мачухою, вітчимою та падчіркою, пасинком, між матір'ю та батьком дитини щодо її виховання, розвитку та утримання. Нововведенням у нинішньому кодексі є те, що сімейні відносини регулюються і між бабусею, дідусем, прабабусею, прадідом та їхніми внуками, правнуками. Бабусі та прабабусі отримали право на виховання своїх онуків і правнуків.

– *У народі кажуть, що дружина, яка не веде чоловіка вперед, неодмінно штовхає його назад. Проясніть децю у питанні матеріальної підтримки членів сім'ї, які потребують допомоги. Молодь рано має ставати самостійною. З цього приводу один наш знайомий навіть приказку використовує: «Шведише викидайте пташенят з гнізда. Нехай вчаться літати!» А то часом бабусі і дітей, і онуків утримують.*

– Дійсно, після 18 років, тобто повноліття, батьки не зобов'язані утримувати своїх дітей. Виняток становить лише випадок, коли повнолітня дитина продовжує навчатися, у зв'язку з чим потребує матеріальної допомоги. І батьки зобов'язані утримувати її до 23 років, якщо, звичайно, можуть надавати матеріальну допомогу. Діти вже самі повинні заробляти собі кошти на життя. Але у нас ментальність така, що багато внуків не гребують пенсію рідних бабусь забрати собі на розваги. У той же час необхідно знати, що закон встановлює аліментні зобов'язання. Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Крім того, відповідно до Сімейного кодексу, бабуся, дідусь зобов'язані утримувати своїх неповнолітніх онуків, якщо у них немає матері,

батька або якщо батьки не можуть із поважних причин надати їм належне утримання, за умови, що дідусь і бабуся можуть надавати матеріальну допомогу.

Велику увагу в кодексі відведено питанням встановлення батьківства та материнства. У ст. 143 Сімейного кодексу на законодавчому рівні закріпили обов'язок батьків забрати дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я. А скільки у нас ще таких молодих мам, які в пологових будинках відмовляються від своїх немовлят!

Що стосується повнолітніх дітей, які ухиляються від турбот про своїх непрацездатних батьків, то з них можуть стягувати як аліменти на утримання, так і додаткові матеріальні кошти на лікування. Якщо, звичайно, батьки не були позбавлені батьківських прав або суд не визнав, що вони ухилялися від виконання своїх обов'язків з виховання дітей.

Подружжя повинно матеріально підтримувати один одного в разі потреби, а при відмові в такій підтримці той з подружжя, який потребує матеріальної допомоги, має право одержувати утримування від другого в примусовому порядку, якщо останній спроможний його надати.

Хочу звернути увагу на те, що зараз передбачена можливість відшкодування матеріальної шкоди (збитків) тим, хто порушив сімейні права особи у випадках, передбачених Сімейним кодексом або договором. Наприклад, якщо після подачі заяви про реєстрацію шлюбу один із партнерів відмовився від шлюбу, то за наполяганням іншого суд може винести рішення про компенсацію збитків. Наприклад, при підготовці до весілля таких збитків, як купівля весільної сукні, обручок, замовлення ресторану. Втім, і подарунки, приурочені до дня весілля, доведеться повернути. Або компенсувати їхню вартість. І цим правом уже користуються! Тільки в тому випадку такі витрати не підлягають відшкодуванню, якщо, наприклад, стало відомо про аморальну поведінку нареченого або нареченої, приховувані нею (ним) обставини, які мають для того, хто відмовився від шлюбу, істотне значення. Це може бути, наприклад, наявність дитини, важка хвороба або судимість.

– *Пам'ятаєте, як в «Діамантовій руці»: «впав, отямився, гіпс». Ось так і в одного нашого знайомого вийшло: зустрілися, випили, прокинувся, а в паспорті штамп!*

– Зовсім як у кіно! Особливо якщо наречений тоді був військовим. Недійсним буде шлюб, зареєстрований без присутності нареченого або нареченої. Його взагалі не можна реєструвати! Що стосується визнання судом шлюбу недійсним, то в Сімейному кодексі досить велике коло обставин. Наприклад, у разі, якщо один із партнерів недієздатний. Або приховував тяжку хворобу, а також хвороби, небезпечні для другого з подружжя, їхніх нащадків. Хочу ще раз підкреслити, що якщо партнер вам повідомив до весілля про свою хворобу, але ви під впливом почуттів або якихось інших обставин цьому не надали належного значення, вважали, що все якось облаштується, то шлюб у такому випадку дійсний. З усіма наслідками, що випливають у разі можливого

розлучення. Наречені повинні поінформувати один одного про своє здоров'я до взяття шлюбу. Можливо, навіть пройти додаткове медичне обстеження. Держава надає таку можливість безкоштовно.

До речі, необхідно розрізняти поняття «розірвання шлюбу» та «припинення шлюбу». Зараз в Україні в зв'язку з військовими діями і великим числом загиблих або зниклих безвісти збільшилася кількість припинень шлюбів. Після воєн іноді виникали колізії, коли після припинення шлюбу безвісти зниклі знаходилися.

– *Питання про одностатеві шлюби, які дозволені в багатьох європейських країнах.*

– У нас поки що це питання не стоїть на порядку денному у Верховній Раді. Потрібно переглядати пропоновані законопроекти. При розгляді законопроекту нового Трудового кодексу України стояло питання про те, що не можна звільняти з роботи людину через її нетрадиційну орієнтацію. Але скажу вам, що зараз відзначається демократизація в області сімейного права, зближення його з законодавством західноєвропейським. І не виключено, що в нашому законодавстві може з'явитися рядок про одностатеві шлюби.

Зараз розширено коло осіб, які не можуть перебувати у шлюбі між собою. Це стосується двоюрідних братів і сестер, рідних тіток, дядьків і племінників, племінниць, а також усиновителів і усиновлених до тих пір, поки не буде скасовано усиновлення. За рішенням суду може бути надано право на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були ним усиновлені.

– *Чому часто молодь не поспішає офіційно реєструвати шлюб і живе в цивільному?*

– Зараз щонайменше кожна дев'ята пара проживає в цивільному шлюбі. До речі, перші подібні шлюби з'явилися ще в XVI столітті, коли церква відмовлялася укладати союзи між людьми, які мали різну віру. Плюс цивільного шлюбу полягає лише в тому, що його можна розглядати як пробний варіант повноцінної сім'ї. Щоб надалі уникнути офіційних розлучень, таким чином перевіряють свої почуття. Зможуть вони жити разом чи ні? Але з «репетицією» в цьому випадку не можна затягувати. У разі незареєстрованого шлюбу при розлученні можуть виникнути проблеми при поділі майна. Певною мірою цивільний шлюб – це відхід від відповідальності. І найчастіше цим користуються чоловіки. На жаль, за своїми студентами помічаю, що вступ до шлюбу для молоді зараз не є пріоритетом.

– *Як часто в Україні укладають шлюбні контракти?*

– Що таке контракт? Це договір, і, перш за все, про те, як будуть врегульовані питання матеріальних відносин у шлюбі і розподілу майна в разі офіційного розлучення. Ця практика поки не дуже поширена у нас.

– *Чому?*

– По-перше, фінансова сторона цієї справи. Документ повинен бути нотаріально завірений, а отже, необхідно сплатити нотаріусу за послугу.

Друге, сам контракт необхідно правильно скласти. Юридично грамотно це може зробити якщо не нотаріус, то адвокат. І третє, немає в українців обізнаності в цьому питанні і звички, бо й старшим поколінням не були закладені такі традиції.

– *До вас зверталися криворіжці за допомогою в разі розлучень?*

– Зверталися, і не раз. В основному для того, щоб допомогти правильно скласти необхідні папери. Якщо лише дитині передбачені аліменти, то позовну заяву можна скласти і самому. Є зразки в мережі Інтернет, але не завжди вони якісні. З'явилися нюанси, наприклад, жінка має право на утримання від чоловіка під час вагітності. Жінка, з якою проживає дитина, має право на утримання від чоловіка – батька дитини – до досягнення нею трьох років. При цьому право на утримання має вагітна жінка, а також жінка, з якою проживає дитина, незалежно від того, чи працює вона, і незалежно від її матеріального становища, за умови, що чоловік може надавати матеріальну допомогу. Такі нюанси потрібно передбачати в позовній заяві про аліменти.

На завершення нашої бесіди можна сказати, що якщо будуть міцними і заможними українські сім'ї, то процвітатиме і наша держава.

«ДГ», 2016

Доцент Олена Шестопалова: «Психолог потрібен для кожної сім'ї»

Психолог має багато спільного зі священником. Коли грішник приходиться до священника сповідатися і покається у скоєному гріху, він відчуває значне полегшення. До психологів також приходять на сповідь.

Про те, як поліпшити мікроклімат у сім'ї, допомогти тим, у кого в житті пройшла темна смуга, розмовляємо з кандидатом психологічних наук, доцентом кафедри практичної психології Криворізького державного педагогічного університету О. П. Шестопаловою (*на фото*).

Психолог потрібен кожній родині

– *Крім викладання в університеті, ви ще практикуєте в психотерапевтичному кабінеті. Про те, що багатьом потрібна допомога консультанта-психолога, вже можна судити за кількістю людей, які тільки при нас відвідали ваш кабінет. З якими проблемами найчастіше звертаються за допомогою до психолога?*

– Приходять за консультацією як молоді сімейні пари, так і ті, хто отримав психічну травму після розлучення або смерті одного з подружжя, – розповідає Олена Петрівна. – Зі смертю коханої людини життя вже ніколи не стане таким, яким було раніше. Протягом багатьох місяців після похорону в людини, яка перенесла

сімейне горе, може спостерігатися заперечення виниклої реальності, панічні розлади. Її може мучити почуття провини, ідеалізація втрати, апатія, а також вороже ставлення до готових допомогти друзів та родичів. Людина відмовляється помічати самотність і порожнечу в житті. У таких випадках допомога психолога, як людини неупередженої, вкрай необхідна.

Дуже гостро в нашому місті стоїть проблема реабілітації після лікування від наркозалежності, профілактики суїцидів. Що стосується суїцидів, то за офіційною статистикою Україна входить до групи країн з високим рівнем суїцидальної активності (понад 20 самогубств на 100 тисяч населення). Але в багатьох випадках родичі не розголошують справжні причини смерті членів їх сімей. Кривий Ріг разом з багатьма промислово розвиненими містами України, на жаль, у цій сумній статистиці займає лідируючі позиції. Алкогольна або наркотична залежність несе подвійну загрозу суїциду: це відчуття непотрібності викинутих людей, які вже опустилися, втратили роботу й соціальні зв'язки.

– Відомо, що число суїцидів може зростати навіть у період затяжних дощів. Що ж спонукає людину зводити рахунки з життям?

– У кожної людини є певний поріг психічної та моральної стійкості до ударів долі. У групі ризику опиняються люди зі складними життєвими обставинами: безробітні, і ті, які переживають втрату. Ризик суїциду високий у людей, у яких виявлене важке захворювання, які мають невизначений прогноз. Викликати відчай здатні економічні труднощі. Люди в такому випадку гостро відчують себе невдахами. Майбутнє здається їм вкрай невизначеним, а самогубство розглядається як прийнятне вирішення проблеми.

Що стосується Кривого Рогу та економічних проблем його мешканців, то слід зазначити, що тут, у порівнянні з багатьма іншими містами України, постійно зростає кількість робочих місць. Отримати роботу або нову спеціальність не так уже й складно. Допомога психолога може полягати в консультації, як знайти вихід із тимчасових труднощів.

– Сьогодні ситуація в Кривому Розі покращилась і в тому плані, що кількість укладених шлюбів перевищує кількість розлучень, – продовжує розповідати Олена Шестопалова. – Але в разі розлучень у ситуацію часто залучаються діти, і виникають проблеми з їх вихованням, які доводиться вирішувати на фоні несвідомого почуття провини, поразки або помсти одного з батьків. Проблеми, які виникають, справляють глибокий психотравмуючий вплив як на батьків, так і на дітей. Для підлітків джерелом нестерпного душевного болю можуть стати любовні переживання. Далеко не завжди ті, хто страждає, хочуть померти. Найчастіше це свого роду несвідомий заклик «Мені дуже погано». І якщо не знаходиться нікого зацікавленого допомогти, людина може визначити час і обрати спосіб самогубства.

– У бесідах з батьками на що радите звернути увагу, щоб відвести різні напасти від їхніх дітей?

– Грізними ознаками серйозних порушень є втрата апетиту або

імпульсивна обжерливість, безсоння або підвищена сонливість. Слід звернути увагу на часті скарги, на нездужання. Це можуть бути болі в животі, головні болі, постійна втома. Насторожити батьків має незвично зневажливе ставлення до свого зовнішнього вигляду традиційно охайної дитини, відсутність планів на майбутнє. Проаналізуйте разом з психологом раптові напади гніву у дитини, які часто виникають через дрібниці. Намагайтеся зробити все для того, щоб у вашого чада не було постійного відчуття самотності, непотрібності, провини або смутку.

– *Чи багато сьогодні охочих стати психологами?*

– Дуже багато. Зверніть увагу на результати конкурсу сертифікатів під час вступної кампанії до нашого університету. На отримання спеціальності «Початкове навчання», «Біологія», у яких «Практична психологія» йде як додаткова, на одне місце претендували чотири і сім осіб відповідно. А ось на основну спеціальність «Практична психологія» побиті всі рекорди в університеті: тут зафіксовано конкурс понад дванадцять чоловік на одне бюджетне місце. І це при тому, що в університеті на всі три зазначені спеціальності відведено значну кількість місць за державним замовленням.

– *Чим пояснити таке прагнення молоді?*

– У професії «практичний психолог» велике майбутнє. Як зараз ми говоримо про професію лікаря «сімейний лікар», так можна сказати, що кожній сім'ї потрібен психолог. І не тільки неблагополучній, коли дитині часто потрібно допомогти знову відчувати радість життя. Якщо в сім'ї все добре, то хіба з дітьми проблем не буває? Учитель-психолог – це лікар дитячої душі. Він налаштовує її на мажорний лад як музикант свої інструменти, щоб вони не видавали фальшивий звук. Дуже важливо допомогти дитині зрозуміти себе, обстежити власну увагу, пам'ять, здібності. Учителі-психологи також проводять тести на виявлення тривожності дитини, аналізують, як вона адаптується до школи, до нового колективу. І якщо врахувати результати таких обстежень, то можна значно допомогти й цілком благополучній дитині.

А як важливо школяреві правильно визначитися з вибором майбутньої професії! І психолог у цьому виборі може зіграти важливу роль. Зростає також попит на професію «психолог» на підприємствах у відділах кадрів.

Сподіваюся, що з часом у нашому місті з'явиться більше психотерапевтичних кабінетів, де можна буде отримати кваліфіковану консультацію фахівця. А до криворізьких шкіл вчителя-психолога будуть брати не на півставки, як зараз, і довантажувати іншими предметами або групою продовженого дня. А по-справжньому буде оцінена необхідність таких фахівців для формування особистості у дитини.

«ДГ», 2009

Керівник школи для волонтерів міжнародної місії «Агаре» Євгенія Черняк: «Громадськість має сприяти соціальній адаптації сиріт»

Чи знаємо ми, скільки сиріт сьогодні проживає в Україні? Навряд чи. І це не дивлячись на те, що діють програми усиновлення. А скільки таких дітей ще додадуть військові дії! Важливо, щоб у кожної дитини були батьки чи наставники, які піклуються про них, запалюють у їхніх душах промінчики світла, добра, допомагають правильно обрати життєвий шлях. А тим часом статистика свідчить, що майже 70% дітей-сиріт протягом десяти років після виходу з навчального закладу потрапляють до групи ризику. Про те, як допомогти адаптуватися дітям-сиротам, розмовляємо з Євгенією Черняк (*на фото*), керівником школи для волонтерів міжнародної місії «Агаре».

– Якщо коротко сказати про себе, то моє життя присвячене роботі з людьми, які хочуть служити сиротам, – розповідає Євгенія. – Наша організація благодійна. Основні напрямки роботи в дитячих будинках: організація привітань дітей до свят, адаптація випускників, соціальна адаптація, організація літнього відпочинку. Наші волонтери, а в Кривому Розі їх працює 46 чоловік, протягом року відвідують дітей-сиріт, дружать з ними, навчають їх усвідомлювати життєві цінності та формувати їх у себе. Дитині-сироті потрібна не жалість, а конструктивна підтримка. Багато з цих дітей, незважаючи ні на що, люблять своїх батьків і вірять, що вони виправляться. Наші співробітники, підтримуючи зв'язки з дітьми-сиротами, проводять роботу в дитячому будинку №2, в інтернаті на Соцмісті, Будинку маляти. Ми розпочали роботу з дітьми школи-інтернату №9, інших центрів реабілітації, а також у Софіївському інтернаті. Наприклад, цього року протягом двох місяців волонтери підготували постановку на пасхальну тему. Історію про жертвну любов вже показали дітям інтернату №1 і дитячого будинку №2. Приємно, що нашими глядачами були як діти, так і співробітники інтернату. І в підсумку, всі були в захопленні та з щирими посмішками дякували нам.

На що ще хочу звернути увагу: всиновлюють, як правило, маленьких дітей. Те, що пропонує наша місія, важливо і для старших дітей, як альтернатива усиновленню. Необхідно сказати, що в Кривому Розі багато віруючих людей, у яких відкрите серце для молитви за сироту. Вони альтруїсти і проводять велику роботу.

– *Наведіть приклади, як допомогли адаптуватися випускникам шкіл.*

– Наприклад, наша місія надає дві квартири дітям-сиротам, які навчаються в криворізьких навчальних закладах і не хочуть проживати в гуртожитку. Крім того, ми посприяли, щоб «відвоювати» квартиру дітям, яка належить їм по праву.

– Євгеніє, а як навчаєте своїх співробітників організовувати літній відпочинок дітей?

– Усі проходять ретельну дотабірну підготовку, особливо з техніки безпеки. Відпрацьовуємо насичені програми, у тому числі зі спортивної підготовки дітей. Дев'ять криворіжців-волонтерів взяли участь у Всеукраїнській конференції-семінарі з облаштування літніх таборів, яка проходила в Трускавці. Особливість цього 4-денного форуму полягала в тому, що проходили заняття так, ніби ми самі перебували в хорошому, або навіть в ідеальному таборі. Проводилися тренінги для наставників-вожатих, координаторів табору, для директорів і спортінструкторів. Розглядалися питання маркетингу, а також інноваційні моделі розвитку.

– У таборі «Слава», де влітку відпочиває багато криворізьких сиріт, співробітники вашої місії працюють?

– Поки що ні. Але дуже хотіли б налагодити цю співпрацю і додати фарб у літній відпочинок дітей, подарувати їм тижні радості.

«ДГ», 2015

Сильні духом

Олександр Лютенко: «З відкритим серцем ідемо назустріч людям»

Ірина та Олександр Лютенки – візнички. Незважаючи на нелегі випробування, що випали на долю цих хороших людей, вони завжди усміхнені, привітні, оптимістично налаштовані. В Іри веселий сміх так і бризкає, ніби вона вся світиться радістю. Так що Саша має всі підстави, коли називає її не інакше, як сонечко. Лютенки раді гостям і друзям, які приходять допомогти і приємно поспілкуватися за чашкою запашного чаю.

Ми завітали до Саші з Ірою разом зі спільним другом – Надією Михайлівною Турчанинової, мамою криворізького каскадера, рекордсмена Книг рекордів України і Гіннеса Олександра Турчанинова. Погортали альбом із світлинами, обговорили міські новини. Господарі згадували, як вони познайомилися у Вінниці в християнському таборі, куди запрошували на тижневий зліт людей з обмеженими можливостями з усієї України. З багатьма знайденими тоді друзями спілкуються по скайпу і зараз. А пізніше Саша їздив на Закарпаття – запросити Іру до Кривого Рогу.

Пригощали нас господарі смачним українським борщем, голубцями, «шубою» і фірмовим сімейним салатом.

– Іра – найкращий кухар у світі, – підхвалює Саша. – Особливо люблю, коли готує холодець. Ми і хліб постійно печемо в духовці. Приготування багатьох страв у Ірини виходить набагато вдаліше, ніж у мене. Вона ні хвилини не сидить без діла. То прибирає в квартирі, підлогу мие, притримуючись за табурет, то вишиває нитками або бісером. Є у нас і спільне захоплення – в'язання. Іра на двох спицях, а я на чотирьох минулої зими зв'язали і передали воїнам в зону АТО два десятки пар теплих шкарпеток.

Зліва направо: Надія Турчанінова, Ірина, Олександр Лютенко

– А ще пояси для утеплення спини солдатам передавали, сувеніри готували, «тормозочки», сухий спирт у таблетках для обігріву, – додає Надія Михайлівна. – Саша новий спальний мішок передав. Іноді, коли вони на ринку продають в'язані шкарпетки, дарують і тим вимушеним переселенцям з Донецької та Луганської областей, які до них звертаються. У цих людей велике і добре серце. І частинку свого тепла вони дарують людям. Добро завжди повертається до людини. Саша родом із Молдови. Так ось нещодавно криворізька молдавська громада, дізнавшись про це, передала Лютенкам із фестивалю частування. Ірині соцзабез допоміг тим, що придбав скутер.

– Тепер мені на ньому набагато легше пересуватися, – радісно розповідає Іра. – Скутер заряджається як електромобіль. Можна й далі поїхати – до магазину, до соцзабезу. Дуже зручно, але ось до театру на ньому їхати боюся. А раптом на зворотному шляху заряду не вистачить – що тоді буду робити? Подібні скутери не так давно почали випускати в Україні, зокрема, в Одесі. І добре, що і в Кривому Розі чимало візочників отримали такі засоби пересування. Але взагалі-то ми з Сашею мріємо про невеликий автомобіль. Спасибі добрим людям, які допомагають нам під вікном квартири спорудити прибудову для колясок. А то кімната в квартирі невелика, ніде розвернутися.

В Ірини вишита блуза. Цікавимося, хто так красиво вишивав?

– Цю вишиванку купила на своїй батьківщині – Закарпатті, – милується господиня червоно-чорними візерунками. – Щоб вишити таку обновку на тонкому батисті, необхідно багато праці вкласти. Дуже кропітка справа! Я рушник вишила нитками на великодній кошик. Зараз вишиваю бісером ікону «Святе сімейство». Купила тканину з нанесеним малюнком, а потім поїхала скутером до крамниці підібрати бісер потрібних відтінків. Іноді знайомі замовляють якісь речі для них зв'язати або вишити. Намагалися отримати замовлення від інших людей через Інтернет. Але поки що не вдається.

«ДГ», 2016

Депутат міськради Юлій Морозов: «Криворізько-британський проект – трамплін для зміни сприйняття інвалідності в Україні»

Безперечно, люди з обмеженими можливостями потребують особливого піклування з боку міської влади та громадськості. І треба сказати, чимало у Кривому Розі в цьому плані вже робиться. Обладнуються входи до багатопверхівок, державних установ пандусами, спеціальними дзвінками для виклику співробітника офісу, держслужбовця, медсестри, охорони та інше. З'явилися самоініційовані проекти, програми, спрямовані на побудову систем підтримки. Найчастіше вони створюються мамами дітей з інвалідністю. В цілому ж батьки прагнуть досягти реальних позитивних змін у цьому питанні. В останні роки завдяки стрімкому розвитку нових інформаційних технологій люди з інвалідністю отримали більше можливостей для спілкування один з одним; для навчання і здобуття вищої освіти. Та все ж цього недостатньо!

Відзначимо, що в напрямку підтримки людей з обмеженими можливостями активізувало роботу Об'єднання відповідальних громадян, яке згуртувало десятки небайдужих криворізьких громадських діячів, митців, журналістів, екологів і навіть бізнесменів.

– Мабуть, розпочну з сумною статистики: сьогодні в Україні зареєстровано 2,7 млн. чоловік з інвалідністю, що становить близько 6% від всього населення, – розповідає голова Об'єднання

відповідальних громадян Кривого Рогу, депутат міської ради Юлій Морозов (на фото). – Щодня вони стикаються з багатьма труднощами і дискримінацією. На жаль, реальність для них така, що вони практично виключені з суспільства. Навіть зовсім примітивні дослідження дозволяють виявити, що в Україні явно не вистачає в суспільстві представництва людей із обмеженими можливостями.

– Часто молоді люди з особливими потребами відчувають негативне ставлення і упередження стосовно певного роду діяльності. Наприклад, багато хто з інвалідів вважає, що сценічні види мистецтв не для них, – говорить Юлій. – Для більшості молодих людей з інвалідністю в Україні, і в Кривому Розі зокрема, мало можливостей взаємодіяти з іншими містянами. Будучи співзасновником Культурно-громадського центру SHELTER+, останні п'ятнадцять років серйозно і наполегливо займаюся громадською та благодійною діяльністю в Кривому Розі. Уже й зараз на рахунок культурного центру сотні яскравих художніх, соціальних, спортивних програм, проєктів та акцій, переважно для дітей, підлітків та молоді. І знову SHELTER+ розпочинає новий цікавий проєкт.

Підготовка інклюзивного творчого проєкту «Краще разом»

– Проєкт, який спрямований на розвиток співпраці і налагодження стосунків між людьми з інвалідністю та без, народився внаслідок співпраці

ШЕЛТЕР+ з британською організацією Roundhouse. Цього разу, окрім двох зазначених вище, долучилася ще одна організація з Лондона Lyric Hammersmith. Проект фінансується Schering Stiftung у рамках MitOst і українським представництвом British Council. Протягом тижня тридцять п'ять молодих українських і британських артистів-професіоналів і початківців з інвалідністю та без неї створять новий творчий продукт і широко представлять його публіці. Об'єднуючи організації та приватних осіб, що працюють в напрямку інклюзивного суспільства в Кривому Розі, ми прагнемо зробити цей проект трампліном для зміни сприйняття інвалідності в місті та в Україні.

– Розкажіть про тренерів проекту і про те, як криворізьці можуть до нього долучитися.

– Оголошено подачу заявок від криворізьців на участь у цьому проекті. Для багатьох людей із обмеженими можливостями проект, який буде проходити в ШЕЛТЕР+, може стати важливою подією в житті. Планується, що буде задіяно 35 учасників 16-25 років, серед яких 15 інвалідів та 15 осіб без інвалідності. Працюватимуть два українських тренери – 1 з інвалідністю та 1 один без. Творчими тренерами проекту будуть багаторазовий чемпіон України зі спортивних танців на візках Іван Заміга, керівник театральної студії «Ванільні гойдалки», і криворожанка, одна із співзасновників ШЕЛТЕР+ Євгенія Морозова-Попова.

З британських тренерів-наставників буде одна людина з інвалідністю, а також двоє фахівців, які працюють з людьми, що мають інвалідність. Wolfgan Stange – засновник танцювального театру «Amici», що об'єднує артистів з інвалідністю та без. Постановки і майстер-класи цього артиста мають вплив на мільйони людей по всьому світу, кидаючи виклик традиційному ставленню до інвалідності і до мистецтва. Разом із Wolfgan Stange з Лондона приїде Rosie Leak – артистка з синдромом Дауна, яка працює в театрі «Amici» вже 15 років. Також у британській команді буде дизайнер, який разом із учасниками проекту працюватиме над створенням костюмів, декорацій для фінального перформансу.

– Що тренери запланували показати в Кривому Розі і чого хочуть навчити криворізьких людей з інвалідністю?

– У перші дні роботи буде проходити підготовка, а ось на суботу планується проведення одноденного інклюзивного фестивалю мистецтв в одному з криворізьких парків. Очікуємо, що цей захід відвідає близько тисячі чоловік, серед яких будуть і учасники з товариства людей з інвалідністю, виступатимуть українські артисти з інвалідністю та без. Наступного, завершального дня проекту, у спеціалізованих інтернатах для інвалідів Кривого Рогу будуть проведені два майстер-класи як тренерами, так і самими учасниками проекту. Планується, що в кожному інтернаті будуть задіяні до 60 учасників усіх вікових груп. Після проекту буде створено інструментарій з розроблення інклюзивних мистецьких проєктів для використання українськими організаціями, що працюють в культурній сфері. Надалі в

Лондоні заплановано святковий захід в Lyric Hammersmith, на якому будуть представлені результати проекту для британських партнерів. А також пройде ще один захід, присвячений поширенню досвіду подібних проектів на фестивалі MitOst в грузинському Тбілісі.

Криворізько-британський проект «Краще разом» реалізований!

Що можу сказати про свої враження від побаченого перфомансу, з почутого зі сцени, з холу, де багато дорослих зі своїми дітьми власноруч виготовляли з білої тканини квітки як символ об'єднання всіх людей – з інвалідністю та без неї. Як раділи артисти з інвалідністю після вистави! І особливо «сонячні» діти. А скількох своїх знайомих зустріла, які або зараз волонтерами були, або минулого року! Людей з великим і добрим серцем.

Під час вистави багато глядачів у залі плакали. Особливо коли син з таким натхненням для мами виконував жестами пісню «Росте черешня в мами на городі», а соліст-волонтер співав одночасно з ним у мікрофон. Було багато сліз радості. І, перш за все, коли бачили, як красиво можуть танцювати люди ... на візках. Як зрячі допомагають у синхроні танцювати незрячим. І думала, що, мабуть, не лише я, але й багато криворіжців ще до кінця не усвідомили, як людям з інвалідністю потрібна підтримка, спільна творчість, співпраця. Їм не потрібна наша жалість. Їм необхідна допомога, щоб вони могли відчувати радість життя настільки, наскільки, звичайно, це можливо.

Фото на згадку після перфомансу

Особливо здивували творчі тренери проекту – одна із співзасновників SHELTER+ Євгенія Морозова-Попова, керівник театральної студії «Ванільні гойдалки», і багаторазовий чемпіон України зі спортивних танців на візках, колишній криворіжець Іван Заміга. Після перфомансу не втратили моменту, щоб познайомитися і поговорити з Іваном. Його настільки всі знають і люблять, що крізь коло друзів та шанувальників таланту навіть важко було пробитися. На подив, веселий і завзятий хлопець. Говорив про те, що зараз за кордоном бере участь у різних подібних проектах, пов'язаних із танцями і спортом, що незабаром буде виступати перед збірною України, яка вирушить на Параолімпіаду. А ще сказав слова, які варто взяти на озброєння не лише

людям з обмеженими можливостями, а й всім здоровим: «Я не зациклююся на тому, чого у мене немає, я концентруюся на тому, що у мене є!»

Перед початком вистави до глядачів звернувся один із британських тренерів-наставників Wolfgang Stange – засновник танцювального театру «Amici», що об'єднує артистів з інвалідністю та без. Він розповів про те, як сам почав танцювати і зараз по всьому світу допомагає багатьом людям з інвалідністю знайти себе нового в русі. Разом з Wolfgang Stange з Лондона приїхала Rosie Leak – артистка з синдромом Дауна, яка працює в театрі «Amici» вже 15 років. Незважаючи на хворобу, вона успішно подорожує зі спектаклями Америкою, Європою, Японією. Крім того, навчає танців молодших учасників театру, пише вірші, малює.

Танець. Праворуч Іван Заміга

– Протягом тижня три десятки молодих українських і британських артистів створили новий творчий продукт і широко представили його публіці, – говорить Олександр Романча, менеджер з культури Культурно-громадського центру SHELTER+ та координатор проекту. – Перформанс «Краще разом» – це логічне завершення однойменного проекту. На сімдесят відсотків артистами були люди, які вперше на сцені! Брала участь артисти-аматори, у тому числі колясочники, глухі, сліпі, з діагнозом аутизм, ДЦП, із синдромом Дауна, з ураженням центральної нервової системи. І вони багато за п'ять днів змогли зробити! Це була тижнева подорож у середину себе і назустріч один одному. Було багато руху! Здоровим людям іноді важко буде зрозуміти, як це важливо для малорухомих інвалідів або візочників.

Після проекту обговоримо і створимо інструментарій із розроблення інклюзивних мистецьких проектів для використання українськими організаціями, що працюють у культурній сфері. Хочемо з усіма поділитися тим, що зрозуміли, чого навчилися, що відчуваємо та чого хочемо навчити і криворіжців, і всіх людей в Україні.

«ДГ», 2016

«Золотий» призер чемпіонату світу з кулінарного мистецтва Наталія Семенова: «Готуйте страви смачними й красивими разом із дітьми!»

Ті містяни, які відвідували ярмарок «Криворізькі контракти», дивувалися прекрасним композиціям із овочів. Вражали золоті рибки, східні вогняні дракони і жар-птиці з моркви і гарбуза, білі павичі, ромашки і неймовірні букети троянд із редиски, червоні маки з перцю, вази і цілі палаци з ажурною різкою з гарбуза. Для бажаючих навіть була можливість відвідати майстер-клас з карвінгу від знаменитої в цій справі Наталії Семенової.

Овочеві шедеври Наталії Семенової

Ми цим скористалися, тому що захотілося навчитися художньому вирізанню на овочах і фруктах, одному з наймодніших сьогодні хобі. І виявилось, це так здорово – прикрасити страви і додати урочистості святковому столу, приготувати оригінальний овочевий або фруктовий подарунок. А уявіть, якщо разом із дітьми створити з овочів смачних казкових героїв! Ідея дуже актуальна для дитячого харчування, адже багато малюків із небажанням їдять овочі. Наталія Анатоліївна розповіла, що під час вирізання добре розвивається дрібна моторика, загальна координація рухів, уява дитини. А також, що це ще одна можливість проведення сімейного дозвілля, близького спілкування з дітьми. У малюків при цьому прямо очі загоряються від захоплення.

Усі присутні побачили, як вмілі руки чемпіона світу з кулінарного мистецтва буквально за лічені хвилини перетворювали цибулю, редьку або помідор на розквітлі троянди, лілії або хризантеми. Особливо сподобалося, як

вона старанно навчала цього мистецтва охочих криворіжців, підкреслюючи, що чим тонша нарізка пелюсток, тим вища майстерність карвінгіста. Але найголовніше для початківця – освоїти техніку, а майстерність вже прийде, якщо повправлятися самостійно.

З моркви і редиски дві жінки вирізали ромашку і метелика, а потім понесли їх показувати підростаючим онукам. Студентка Софія не очікувала, що так швидко і красиво зможе розрізати яблуко і перетворити його на лебедя. Наталя Семенова всіх підбадьорювала, вселяла надію, що все вдасться.

Наталя Семенова (праворуч) проводить майстер-клас

Мій перший метелик своєю витонченістю був трішки схожий... на слона. Але ось яблучного лебедя вже вдома на «відмінно» оцінила і на вигляд, і за смаком маленька сусідка Карина.

– Одні учасники тренінгу просили навчити їх вирізати нескладні композиції із застосуванням різних виїмок звичайним кухонним ножом, інші – фігури складніші, щоб спробувати в ділі всі інструменти для карвінгу, – каже Наталя Анатоліївна. – Особисто я використовую в роботі німецькі ножі для карвінгу. Бачите, буквально три хвилини витратили, щоб з редиски і моркви зробити ромашкову галявину для прикрашення салату. І так само приємно це буде зробити будь-якій жінці. Якщо у вас є дочка, то й у неї можете розвивати естетичний смак.

У травні була на графічному форумі, який проходив у Східниці. Всі дивувалися, що я не художник, але можу створювати такі шедеври з овочів, дотримуючись усіх пропорцій. Мабуть, позначилося те, що мені дуже легко давалися уроки креслення. До речі, шкода, що такий предмет як креслення не викладають зараз у школах.

– *Наталю Анатоліївно, як вас знайти криворіжцям, які побажають навчитися карвінгу?*

– У нас на базі приватного закладу «Центр професійної освіти і навчання», розташованого на вулиці Женевській, 2а, недалеко від зупинки «9-та міська лікарня», працює коучинг-клуб і створена «Школа ментального карвінгу». Цією школою пишаюся, тому що вона унікальна. Тут,

використовуючи коучингові технології і поєднуючи їх із вміннями з карвінгу, виходячи з ментальності людини, ненав'язливо, спираючись на індивідуальні здібності кожного, допомагаємо досягати поставлених цілей. Користуючись нагодою, запрошую до нас на майстер-класи криворіжців – кухарів, кулінарів, домогосподарок, просто людей небайдужих до кулінарного мистецтва, і тих, хто бажає досягти успіху. Оскільки коучингові технології можуть бути застосовані в усіх сферах і напрямках, я на особистому прикладі, використовуючи карвінг, показую людині, як стати успішним і радіти життю.

– *На Міжнародному чемпіонаті з карвінгу в Дніпрі перемогла криворожанка в номінаціях «Домашня композиція» та «Різьблення online».*

– Це Юля Носова. Вона посіла перше місце. А у Ірини Пашенко – друге. На «Кубку Дніпра-2016» дебютувала учениця Олена Фомінок, яка посіла третє місце. До речі, дитина у Олені вже підросла, і вона, нарешті, зробила крок до здійснення своєї мрії – серйозно зайнялася карвінгом. Впевнена, що на наступному чемпіонаті вона буде претендувати на перше місце. Були ми з дівчатами і в Києві, і в Запоріжжі. Завдяки карвінгу я об'їздила багато конкурсів та чемпіонатів містами світу, маю друзів не лише в Україні, а й за кордоном. З багатьма спілкуємося по Інтернету і ділимося новими прийомами та ідеями. Чоловік мене завжди підтримує у всіх питаннях і починаннях.

– *От цікаво, а як ви прийшли до карвінгу?*

– Завжди мріяла готувати свої страви не тільки смачними, а й зовні привабливими. І цю мрію таки змогла здійснити. Правда, на навчання їздила 2007-го року до Московської академії карвінгу, тому що на той момент в Україні таких майстрів ще не було. Викладачем у мене була майстер Пінмані Тхемтхієнг з Таїланду – країни, де вперше заговорили про карвінг. Учителю ледве говорила російською, але я все ж зуміла навчитися практично всім прийомам різьблення. І тепер допомагаю криворіжцям здійснити подібну мрію, щоб їм не шукати майстрів по всьому світу. Своїми роботами майстри з карвінгу висловлюють власну повагу до гостей, формують позитивні емоції і гарний настрій, а це дозволяє розвивати естетичний смак. І ось ще що. Усі матеріали для декоративного оформлення композиції повинні бути натуральними.

2014-го року з чемпіонату світу, який раз на чотири роки проходить в Люксембурзі, я привезла до Кривого Рогу золоту медаль за фігурне вирізання на овочах.

– *У Кривому Розі вже проходили чемпіонати з карвінгу. Плануєте і наступні змагання?*

– Аякже, у найближчому майбутньому. Зазвичай, на такого роду змаганнях роботу виконують у професійному одязі або в національних костюмах. Будуть змагання як для профі, так і для новачків. При цьому кожен бажаючий зможе як показати свою спритність, так і на власні очі побачити, як створюються овочеві та фруктові шедеври.

«ДГ», 2016

Дипломант «Кутюр'є-2009» Лариса Дніпровська: «На "Червоній доріжці" показу мод усі жінки були королевами»

У Кривому Розі відбувся фестивальний показ мод «Червона доріжка». Організатором чудового свята стала авторська школа «Академія крою УніМеКС – школа ЛюбАкс», до 20-річного ювілею якої і був приурочений цей фестиваль. Тому поряд із професійними дизайнерами і моделями, що закінчили свого часу Академію крою і приїхали з Києва, Дніпропетровська, Запоріжжя, у створенні та видовищному показі найсучаснішого одягу брали участь і аматори. У цьому є свої плюси, оскільки непрофесіонали, наприклад, домогосподарки, можуть представити на суд публіки власні вироби, що втілили їх творчий пошук і знахідки. А ще у багатьох криворожанок може прокинутися бажання створювати унікальні обновки власними руками. Тим більше що викладачі Академії крою і за сумісництвом чарівні ведучі фестивалю Олена Католиченко і Тетяна Шеремета запевняли всіх, що швидкісному крою та красивому шиттю може навчитися кожен бажаючий, а особливо той, хто вірить у себе.

Як виявилось, подивитися на фестивалі було на що у всіх номінаціях – від оригінальних ідей вечірніх, святкових і весільних туалетів до різноманітного одягу для вулиці, дитячої та спортивної моди. Яскраві неонові відтінки вже кілька сезонів продовжують підкорювати подіуми. Багато виробів відрізнялися простотою і в той же час вишуканістю. Виявляється, за методикою УніМеКС можна не тільки шити, але й добре в'язати. І як вони це роблять, демонстрували глядачам криворізькі умільці, пропонуючи увазі охочих добірку суконь і пальт.

На фестивалі глядачі не лише побачили, наприклад, колекцію «Схід-самбо» та одяг для занять карате, але й виступ учасників клубу карате-шокотан. А як запально представляла костюми студія спортивного сучасного танцю Лізи Сосніної «LLL-group»! Дитячий цирковий колектив «Арлекіно» презентував колекцію одягу, виступаючи в якій посів призове місце в конкурсі «Україна має талант».

– Особливе враження на мене справила колекція дизайнера Тетяни Авраменко, – розповідає Валентина Василівна Шевченко, голова Спілки працівників швейно-трикотажної галузі Кривого Рогу. – Представлені нею моделі, виконані в єдиному стилі, в єдиній кольоровій гамі, за основу взято популярний у цьому сезоні білий колір. У колекції використовується цікавий декор – на білій тканині кольорові вставки мозаїки, виконані за допомогою високотехнологічного способу перенесення зображення на тканину – сублімації. Це спосіб фарбування синтетичних ниток за допомогою спеціального чорнила і високої температури. За основу принтів колекції Тетяна взяла мозаїку архітектора Антоніо Гауді. Її вбрання підходять як для свята, так і для повсякденного використання. Продумано до дрібниць костюми у дизайнера Ірини Мішустіної: у її дівчат-моделей чудовий візаж у стилі костюмів, чарівні зачіски з модним нині художнім плетінням волосся.

Вражає дорога «Єгипетська колекція» дизайнера Аліни Хрипко. Тут також продумано поєднання одягу з головним убором і аксесуарами. І хоча вбрання з цієї колекції не одягнеш у повсякденному житті, бо вони більшою мірою підходять для фестивалів, для створення кінофільмів, спектаклів, але жінкам хочеться свята душі. Тому і створюються такі барвисті багаті наряди.

Оригінальністю і смаком вирізняється колекція вечірніх суконь Лариси Дніпровської. Яка висока якість вишивки бісером ліфів! Представлена нею колекція дійсно відповідає рівню «червоної доріжки» – подіуму високої моди! Пригадую, як Лариса Володимирівна колись ще на початку свого шляху прийшла до нашого колективу і показала, як вона протягом п'яти хвилин кроїть спідницю, відмовившись від величезного числа знятих мірок, від звичного сантиметра як одиниці вимірювання. Тоді ми не сприймали її методику – настільки вона відрізнялася від класичних канонів. Але як бачите, її методи дозволяють ідеально кроїти на нестандартні фігури за лічені хвилини, без формул і обчислень, отримали загальне визнання. Вона перемажець багатьох конкурсів «Золота голка», а за розроблену під її керівництвом колекцію «Смугастий рейс» отримала диплом «Кутюр'є-2009». Зараз я даю високу оцінку діяльності Лариси Володимирівни та її послідовників, бажаю процвітання їх творчості і бізнесу.

– Хотілося б організувати міський фестиваль не тільки з показом модних виробів одягу, але й зачісок, візажу, нігтьового дизайну, – ділиться ідеями В.В. Шевченко. – Місту в цьому плані є що показати. Погодьтеся, ми повинні робити іноді великі свята, щоб надихати і радувати себе та інших.

Вдалося поспілкуватися і з організатором та натхненником свята, кутюр'є Ларисою Дніпровською (*на фото*). Лариса Володимирівна захистила кандидатську дисертацію в галузі технічної естетики, дизайну і моди. Вона є автором запатентованої унікальної методики крою "УніМеКС".

– На фестивалі свої колекції представили понад двадцять дизайнерів. Усі, хто бере участь у створенні та презентації на фестивалі сучасних нарядів, тісно чи іншою мірою пов'язані з нашою Академією крою та школою УніМеКС, – розповідає Лариса Дніпровська, член міжнародної Спільноти дизайнерів. – Деякі з них відвідували заняття в Академії, при цьому навчаючись у Київському інституті дизайну або за фахом дизайну одягу в Криворізькому педагогічному університеті. Приємно, що багато випускниць, зокрема Тетяна Авраменко, зараз співпрацюють із відомими в Україні дизайнерами. Колекція Алли Барсукової отримала високу оцінку відомого дизайнера В'ячеслава Зайцева. Прекрасно, коли жінка хоче бути красивою! Любителі шиття і професіонали зможуть більше дізнатися в Академії про методику швидкісного крою, подивитися колекції моделей одягу, створити персональний манекен.

«ДГ», 2013

Розділ 14. Пісня – душа народу

А пісня – це душа. З усіх потреб потреба. Лиш пісня в серці ширить межі неба. На крилах сонце сяєно їй лиша. Чим глибша пісня, тим ясніш душа.

Іван Драч

Керівник камерної народної хорової капели «Крещендо» Вікторія Сергєєва: «Українську музику тепло сприймають у Європі»

Музика, мабуть, найлюдяніший і надзвичайно поширений вид мистецтва. Вона спонукає нас красномовно мислити, здатна зробити піднесеним і шляхетним все, що береться висловити, оскільки йде від серця її творця, виконавця до серця іншої людини – слухача. Можливо, тому музику заслужено вважають воістину загальнолюдською мовою спілкування. Про те, як сприйняли українську музику на III Міжнародному молодіжному фестивалі хорової музики ім. Габрієля Мюзическу в румунському місті Ясси, ділиться враженнями В. М. Сергєєва, талановитий педагог, керівник камерної народної хорової капели «Крещендо» Криворізького педагогічного.

– У цьому міжнародному фестивалі, який проходить у липні в Румунії, брали участь хорові колективи з України, Молдови, Болгарії та Румунії, – розповідає Вікторія Михайлівна. – Із Кривого Рогу приїхало чотири колективи. Крім нас, брали участь у фестивалі два колективи з Криворізького музичного училища – жіночий хор «Оріана» (керівник Катерина Фокіна) і ансамбль «Первоцвіт» (диплом III ступеня, керівник Олена Калина). А також виступав хор музичної школи №4 (диплом II ступеня, керівник Світлана Гребенюк). Ми всі ледве помістилися в три великі автобуси. Від університету їздило лише 30 учасників, хоча в хорі задіяно студентів набагато більше.

До складу компетентного журі входили як представники від країни-організатора, країн-учасниць, так і музиканти з Італії. Приємно повідомити криворіжцям, що наша хорова капела посіла почесне друге місце. У рамках фестивалю відбувся концерт в Palas Mall за участі всіх хорових колективів, у якому ми також взяли участь. Учасники та гості фестивалю з натхненням сприйняли у виконанні «Крещендо» два народні твори. Студенти раділи отриманій нагороді, тому що їх визнали кращими, дякували директору фестивалю Даніеле Дорошінке за гостинний і теплий прийом. Завдяки доброзичливому гідові Габрієлю змогли побачити в Європі багато цікавого.

– До речі, наші студенти чудово розмовляють англійською, – розповідає пані Вікторія. – І з гідом, і з румунами швидко знайшли спільну мову. Скажу більше: сама вирішила після приїзду додому піти на курси англійської. Адже це навіть непристойно – не вміти запитати або відповісти на запитання.

Виступає камерна народна хорова капела «Крещендо»

– *Складно було отримати друге місце? Яким був ваш репертуар на фестивалі?*

– Прямо скажу, непросто. До учасників конкурсу було дуже багато вимог. З духовної тематики заспівали твір Віктора Калінникова «У Царстві Твоїм», з української класики – «Лісові далі» Лесі Дичко, з народної музики – фінал фольк-опери Євгена Станковича «Цвітіння папороті». Оскільки фестиваль носить ім'я композитора і хормейстера Габрієля Музическу, то як обов'язковий твір цього автора ми виконали «Концерт №1. Частина 3».

– *Хто підтримує «Крещендо» в поїздках на фестивалі до Європи?*

– Ректорат університету. Ми дуже вдячні за розуміння, бо якщо лише сидіти в одній аудиторії – це те ж, що варитися у власному соку. Побував камерний хор вже в Болгарії, у Сербії, у польському місті Білосток. На міжнародному фестивалі «Хайновські дні церковної музики» стали лауреатом першої премії. Тоді брали участь хорові колективи різних категорій – церковні, професійні, академічні, аматорські з восьми європейських країн. Під час виступів із концертами у Більському палаці культури, в Біловезькому народному парку, в Церкві Воздвиження Христа в Нарві відчувалося, що українські колективи в Польщі сприймають надзвичайно тепло. Так що музика – це, дійсно, універсальна мова людства, і краса її в простоті та в природності.

«ДГ», «УН», 2015

Народна артистка України Оксана Пекун: «На фестивалі "Червона калина" у Кривому Розі відкрили багато талантів»

Кривий Ріг вже вкотре зустрічає Всеукраїнський фестиваль-конкурс народної творчості «Червона калина», який за всі ці роки встиг стати справжньою творчою перлиною на фестивалній карті України. На п'ятиденне свято музики, красивої пісні і народної творчості приїхали колективи та солісти з кількох областей України – від Львівської до Київської, а далі до Харківської та Запорізької, від Чернігівської до Миколаївської й Херсонської,

а також колективи з різних районів Дніпропетровщини. Усі учасники у красивих національних святкових костюмах.

У парку імені Федора Мершавцева повітряні кульки у формі грона калини злетіли в небо, символізуючи відкриття фестивалю. У виконанні всіх учасників урочисто зазвучала фестивальна пісня «Хай живе вільна Україна!». Серед конкурсантів багато криворіжців: народний колектив хорової української пісні ім. Раїси Зиміної (керівник Марія Михайличенко, за результатами хор посів призове місце), український народний самодіяльний хор ім. Олексія Кравцова «Краяни», криворізькі ансамблі «Радушаночка», «Червона калина» – постійні учасники також міського медового фестивалю, «Вербиченька» з Тернівського району та ін.

Криворіжці на Всеукраїнському фестивалі «Червона калина»

На відкритті фестивалю учасників і гостей щиро привітала заступник криворізького міського голови, заслужений працівник культури України Валентина Берлін. Вона зазначила, що організатори фестивалю зробили все можливе, щоб зібрати і представити на суд глядачів найкращі співочі колективи України, дати їм нове дихання, долучити до творчого змагання талановиту молодь. Компетентне журі конкурсу очолив Петро Андрійчук – заслужений працівник культури України, професор Київського національного університету культури і мистецтв, художній керівник заслуженого народного ансамблю пісні і танцю України «Дарничанка». Серед членів журі – Людмила Ракитянська, Халіда Сиротюк, Зінаїда Мішук та інші широко відомі в світі мистецтва криворіжці.

Петро Андрійчук та народна артистка України Оксана Пекун розбили

на успіх фестивалю і на щастя тарілку. І фестиваль дійсно вдався на славу! У середу і четвер пройшли конкурсні програми в номінаціях «Солісти-вокалісти (діти і дорослі)», «Вокальні ансамблі (дитячі)», «Інструментальна музика». У п'ятницю і суботу в приміщенні Криворізького обласного коледжу проходили конкурси в номінації «Вокальні ансамблі та фольклорні гурти», виступали кращі народні хорові колективи фестивалю. Завершила фестивальний розклад церемонія нагородження та Гала-концерт фестивалю, які проходили у Криворізькому академічному театрі драми і комедії ім. Т. Г. Шевченка.

Ми поспілкувалися з багатьма учасниками й організаторами фестивалю. У тому числі з головою Центрально-Міської районної в місті ради Сергієм Неженцевим, музичним продюсером Першого національного каналу, автором і керівником телепрограми «Фольк-music» Володимиром Коваленком.

– Протягом усього фестивалю панувала атмосфера справжнього свята народного мистецтва, – розповів С.В. Неженцев у ході нашого блиц-інтерв'ю. – Ми спілкувалися з багатьма учасниками, вони розповідали, що в Кривому Розі їх приймали навіть краще, ніж це було раніше в Алушті. Минулого року приїжджали ансамблі з семи областей, а цього – з 12. До нас краще потягнулися нові учасники. Ще минулого року думали про те, чи вдасться нам зберегти фестиваль у Кривому Розі? І ось сьогодні бачимо прекрасну відповідь на це питання. Якщо благородна мета, то завжди її досягнеш.

– *Зачекайте! А ось ведучий фестивалю Сергій Мігуша сказав, що ми з фестивалем до Криму ще обов'язково повернемося.*

– І я не сумніваюся, що до Криму ми повернемося! – жартував Сергій Володимирович. – Дивилися, як під час відкриття фестивалю повітряні кульки полетіли на Алушту? Але ось чи повернеться туди фестиваль? Ще не знаємо. Можливо, в тому випадку, якщо Ялта буде підпорядкованою Кривому Рогу.

Справа наліво: Сергій Неженцев, Оксана Пекун, Петро Андрійчук

– *Пане Сергію, як вдалося все так добре організувати, розселити більш ніж півтисячі учасників, забезпечити злагоджену роботу?*

– Дійсно, це було непросто. Учасників розселили по всіх районах міста і по можливості вирішили побутові питання. Якраз у місті дуже складний

момент із водою, тому нам всіляко допомагали підприємства міста. Був створений спеціальний фонд підтримки фестивалю, тому питань із харчування і проживання конкурсантів не могло виникнути. Ми намагалися створити такі умови, щоб наступного року до нас бажали приїхати на фестиваль учасники у ще ширшому складі та з більшим бажанням.

З молодечим запалом під час фестивалю виконували народні пісні учасники фольклорного ансамблю «Ожина» з криворізької музичної школи №1 (керівники Тетяна і Володимир Коровко). Мабуть, це був наймолодший за віком учасників колектив, хоча й святкують 30-річний ювілей колективу.

– У колективі діти, які не лише гарно співають, але й танцюють, грають на музичних інструментах, – знайомить нас із учасниками керівник ансамблю Тетяна Коровко. – У нас двадцять дітей, і всі вони грають на сопілці. Маємо трикратного переможця міжнародних конкурсів гри на сопілці – Микиту Красіна. А ось Марія Жук – теж багаторазовий лауреат міжнародних конкурсів з виконання старовинних народних пісень. В ансамблі всі юнаки та дівчата закохані в українську пісню. Ми здійснюємо багато постановок, де пропагуємо українські обряди. Виступали у багатьох областях нашої України. Нещодавно повернулися з фестивалю, який проходив у Дніпрі, де взяли два Гран-прі: один – ансамбль «Ожина», а інший – виконавець Микита.

З репертуаром ансамблю української пісні «Берегиня» із села Погреби Київської області (керівник Юрій Балджи, на фестивалі вдруге) і народного аматорського колективу «Гвоздівчанка» села Гвоздів Київської області (керівник Роман Череха, на фестивалі вже втретє) криворіжці почали знайомитися, мабуть, ще за добу до відкриття фестивалю. Відразу, щойно потяг «Київ-Кривий Ріг» вирушив у дорогу від столичного вокзалу.

– Наш колектив представляв фестивальну пісню «Через сад-виноград». Отримали заслужені нагороди, а також море позитивних емоцій та незабутніх вражень і від конкурсу, і від перебування в Кривому Розі, – розповідає адміністратор «Гвоздівчанки» Валентина. – Вражені гостинним прийомом криворіжців. Наш колектив прагнув потрапити на цей фестиваль, тому ми готувалися до нього весь рік. Учасники отримали на фестивалі не лише гарне спілкування, а й знайшли для себе нові пісні. У нашому багатому репертуарі низка ліричних пісень, які передавалися від матерів, бабусь, співаємо патріотичні, стрілецькі та обрядові пісні.

Оксана Пекун та Володимир Коваленко поділилися планами щодо того, як за півроку підготовчих робіт вони розпочнуть запрошувати кращі співочі колективи для участі в телепрограмі «Фольк-music».

– Наш проект вже загальнонаціональний, – каже Оксана Пекун. – І кращих артистів побачить уже не лише Кривий Ріг, але й багатомільйонна аудиторія України. У перший день фестивалю дуже сподобався виступ у сольній програмі дівчинки зі Львова, а наступного – з Дніпра. Це були дві унікальні перлинки. Найцікавіше – виступ хорових колективів, які зберігають національні традиції.

– «Фольк-music» – єдина програма, яка для її учасників безкоштовна, – каже головний продюсер програми Володимир Коваленко. – Приїжджають до Києва кращі колективи. А далі у нас три в одному: прем'єра пісні в автентичному звучанні, в сучасному аранжуванні, виконання в автентичних костюмах. Хочемо проанонсувати, що у нас новий проект «Фольк-music (діти)». У Кривому Розі є багато дітей із чудовим голосом, які зможуть взяти участь у цьому проекті.

«ДГ», 2016

Керівник хору української пісні Марія Михайличенко: «Народний хор в Україні – це об'єднуючий громадський фактор»

Ювілейний концерт «Без пісні немає народу» народного колективу хору української пісні імені Раїси Зиминої, присвячений 50-річчю його створення, зібрав у залі тих, кого об'єднала любов до української пісні. Народні мотиви вдало синтезувалися з сучасними прийомами композиції і аранжування. Різноманіття охоплених тем, виступ хористів створювали яскраві картини української дійсності. Слухачі мали змогу насолодитися виконанням наживо народних пісень, творів класиків українського хорового мистецтва, у тому числі на вірші Тараса Шевченка. А ось «Рече та стогне Дніпр широкий» заспівали в єдиному пориві хор і слухачі у залі.

Привітати ювілярів прийшли ветерани, окремі з яких і зараз співають у церковних хорах. З яскравими номерами привітання виступали творчі колективи «Жартівниці», «Калинонька», танцлуб «Фламінго». Про творчий шлях криворізького хору імені Раїси Зиминої розмовляємо з художнім керівником палацу культури "Центральний" ПАТ "ЦГЗК" Володимиром Юрченком і нинішнім керівником хору, композитором, випускницею Криворізького педагогічного Марією Михайличенко (на фото в центрі).

Виступає хор української пісні імені Раїси Зиминої

– Хор української пісні, один з найстаріших колективів Кривого Рогу, був створений 1965-го року, а 1981-го року йому присвоєно звання «Народний

самодіяльний колектив», – розповідає Володимир Анатолійович. – Біля витоків його створення стояла чудовий хормейстер, талановита людина Раїса Миколаївна Зиміна, яка 37 років керувала колективом. На рахунок хору сотні концертів, тисячі виконаних пісень. Творча діяльність хормейстера була відзначена грамотою Президії Верховної Ради України, медалями лауреатів фестивалів. І зараз ще багато хто з вокалістів пам'ятає її скупий, але виразний і надзвичайно точний диригентський жест. Завжди вимоглива і в той же час розважлива, вона вела за собою виконавців, втілюючи у пісні художній задум. З 2002-го року, після відходу Раїси Миколаївни в інший світ, колектив носить ім'я її творця. Пішли з життя вже близько трьох десятків учасників хору, серед яких і талановитий концертмейстер Анатолій Іванович Радуль.

– Участь в яких фестивалях особливо запам'яталася хористам?

– 1982-го та 1987-го року хор був переможцем Всесоюзних фестивалів самодіяльної творчості, – продовжує розповідати В.А. Юрченко. – Особливо часто ветерани хору згадують участь 1992-го року в міжнародному фестивалі «Червона калина», який проходив у Білгород-Дністровському Одеської області. Коли хор почав співати «Рече та стогне Дніпр широкий», звідкись набігла хмара, зірвався ураганний вітер такої сили, що просто неможливо було встояти на сцені. Але хор доспівав до кінця. Тоді й повернулися до Кривого Рогу лауреатами.

Нинішній хор під керівництвом Марії Михайличенко, концертмейстерів Олександра Гавриленка та Сергія Морозова неодноразово ставав переможцем міських фестивалів народної творчості серед хорових колективів, свят мистецтв «Душі криниця», «Весна Рудани», «Великодні дзвони». Неодноразово був дипломантом Всеукраїнського фестивалю хорових колективів «Червона калина», який віднедавна проходить у Кривому Розі.

– Надзвичайно важливою для нас на фестивалі «Червона калина» була оцінка голови журі конкурсу, заслуженого працівника культури України, професора Київського національного університету культури і мистецтв Петра Андрійчука, – розповідає керівник хору Марія Михайличенко. – Петро Олександрович знає наш колектив вже понад вісім років. І тому приємно було чути зі сцени, що хор надзвичайно виріс у якості виконання. І цього року мав найвдаліший виступ.

– Часто цитуємо видатного українського письменника, кінорежисера і кінодраматурга Олександра Довженка, що народна пісня – то духовне обличчя нації, бездонна душа українського народу, його слава, геніальна поетична біографія українського народу. Тому цікаво, як добираєте репертуар?

– Репертуарний діапазон хору досить широкий, він увібрав у себе багату палітру українських народних пісень. Багато ліричних, обрядових пісень, у тому числі щедривок, колядок, весільних, жартівливих – від етносу та фольклору до класичних обробок. Участь нашого хорового колективу в міських програмах вносить дух самобутності, справжнього народного свята.

Ми співаємо на фестивалях, на майданах, ярмарках, на весіллях, зустрічаємо Масляну. Колектив цікавий також обробками сучасних пісень, співпрацею зі зразковим колективом, вокальним ансамблем «Руданочка», народним колективом, ансамблем народного танцю «Калинонька». У результаті традиційне народне звучання української пісні не лише зберігається, але й отримує новий розвиток. Щоб наша доля нас не цуралась, не можна цуратися ні української мови, ні української пісні, в якій вічна душа народу.

– *На кому зараз тримається хор? Молоді багато?*

– У більшості хористи вже ветерани, але душею відчують себе на двадцять років, тому що пісня бадьорить, веселить, вселяє людині надію. Це більше, ніж спів або дозвілля. Галина Паденко в хорі 49 років, Едуард Румянцев, Володимир Рязанський і Людмила Крамаренко – більше 35 років. Співає у нас і чотири сімейні пари, у тому числі в хорі і мій чоловік Олег Конопльов. І взагалі, сам хор як велика сім'я. Репетиції для солістів і хору в палаці культури «Центральний» ЦГЗК проходять майже щодня. І всі учасники відвідують їх із задоволенням.

– *Які перспективи народно-хорового мистецтва в Україні і в Кривому Розі?*

– Хорове багатоголосся в Україні формувалося на стародавніх зразках пісенної культури і церковної музики і завжди було пов'язане з народною творчістю. Народно-хорове мистецтво необхідно розглядати як основу масової пісенної творчості, як надзвичайно виразний засіб збереження національної ідентичності. Можна навіть говорити про те, що народний хор в Україні – це об'єднуючий громадський фактор. На стані народного хору позначається стан національної самосвідомості. Однак не може нас не турбувати те, що зараз цей вид мистецтва тримається, в основному, на сподвижниках середнього і старшого покоління. З переходом в Україні багатьох підприємств у приватну власність, на жаль, зменшилася кількість аматорських колективів. Нашому хору в цьому плані з підприємством пощастило, тому маємо можливість періодично оновлювати сценічні наряди, іноді їздити на фестивалі. Оскільки фольклор – животворний і безперервний процес, то важливо, щоб не тільки окремі підприємства, але й держава в цілому не дистанціювалися від цього виду мистецтва, підтримували народний хоровий спів як одну з найвиразніших частин народно-пісенної культури.

«ДГ», 2016

Хормейстер Катерина Костогорова: «Хоровий спів затребуваний і в Україні, і за кордоном»

У великій залі Криворізького обласного музичного училища в рамках святкування 55-річного ювілею закладу з аншлагом пройшла незвичайна творча зустріч колективів із шанувальниками музики. Підводив творчі підсумки ювіляр – лауреат всеукраїнських та міжнародних конкурсів жіночий хор «Оріана». Присутні змогли погортати сторінки творчої історії відомого в

Україні та за її межами колективу.

Після концерту поспілкувалися з Катериною Костогоровою, яка керує хором «Оріана» протягом десяти років із моменту його створення.

– За час свого існування втілили у життя низку творчих проєктів разом з іншими колективами, – починає розповідати пані Катерина. – Це і тандеми з камерним оркестром, яким керує Юрій Шильман, і з ансамблем народних інструментів «Ностальгія», що очолює Геннадій Дубінін. Часто виступаємо разом із інструментальним ансамблем студентів і викладачів музичного училища. А нині глядачі отримали задоволення від спільного виконання «Ave Maria» «Оріаною» і дитячим хором сектора педагогічної практики під керівництвом відомого хормейстера Лариси Суханової. Жіночий хор «Оріана» сформований на базі студентів фортепіанного та теоретичного відділів училища і успішно поєднує навчальний процес із концертною діяльністю. У колективі постійно кипить творчий процес. І важливу роль у цьому відіграє нинішній концертмейстер хору, досвідчений, висококваліфікований піаніст, викладач училища Тетяна Кадук.

– На концерті слухачі мали чудову можливість насолодитися творами духовної тематики. Розкажіть докладніше про репертуар хору.

– Твори духовної тематики Артемія Веделя, Дмитра Бортнянського, Віктора Калинника, Лесі Дичко складають одну з цікавих сторінок творчої історії хору. З цими творами колектив неодноразово брав участь у таких творчих проєктах як криворізький фестиваль «Богородице Діво, радуйся», Всеукраїнський фестиваль «Наддніпрянські пасхальні піснеспіви», Міжнародний конкурс духовної музики «Там, де є благословення» (Тернопіль). Всеукраїнський великодній фестиваль проходив у Дніпропетровську, і «Оріана» посіла на ньому друге місце. Виступали на фестивалях в Одесі, Луганську, Києві, Румунії.

– Як пропагуєте українську народну творчість?

– Скажу вам, що обробки українських народних пісень – невід'ємна складова творчого доробку колективу. Репертуарний діапазон хору досить широкий. Він увібрав у себе багату палітру українських народних пісень від етносу та фольклору до класичних обробок. Ось і сьогодні слухачі бурхливими оплесками зустріли «Щедрик» Леонтовича, українські народні пісні в обробці Михайла Дрabbкіна і Миколи Ракова. До речі, саме з репертуаром народних пісень хор «Оріана» отримав Гран-прі фестивалю-конкурсу народної пісні «Червона калина» та був запрошений на запис програми «Фольк-muzik» з народною артисткою України Оксаною Пекун на 1-му Національному каналі. Тепло сприйняли українську музику на III Міжнародному молодіжному фестивалі хорової музики ім. Габрієля Музическу в румунському місті Ясси. Хористи на власні очі переконалися в тому, наскільки затребуваний зараз хоровий спів за кордоном.

«ДГ», 2016

Кандидат мистецтвознавства, композитор Ольга Чеботаренко: «Криворізький фестиваль пісні та поезії імені Кузьми Скрябіна несе у собі заряд духовної культури»

2016-го у місті пройшов I Криворізький фестиваль авторської пісні та поезії імені Кузьми Скрябіна, присвячений дню народження співака. На сходах Палацу молоді і студентів виступили відомі в місті та Україні піснярі-виконавці, літератори, у своїх творах підкреслюючи, що втрата талановитого співака стала раною для всієї України, а особливо поціновувачів його творчості. Відкрив фестиваль його ініціатор і організатор, голова Криворізького міського об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, журналіст Микола Крамаренко. Зі словами привітання до всіх присутніх звернулася кандидат мистецтвознавства, директор Палацу молоді і студентів Наталя Єфімова.

Блискуче провели захід Дмитро Леонов та Олексій Верзан. Талановитий телеведучий ТРК «Рудана» Олексій Ледовський розповів, як вони разом із журналістом «Першого Міського» телеканалу Миколою Чирвою брали у Кузьми Скрябіна його останнє інтерв'ю.

Компетентне журі фестивалю очолила кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри мистецтвознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету, композитор Ольга Чеботаренко. До його складу входила також директор Долинської районної дитячої музичної школи, композитор Марина Белова. Конкурсантів оцінювали у трьох номінаціях. Кращим виконавцем авторської пісні – лауреатом 3-го ступеня – став композитор і виконавець Геннадій Гребенюк з піснею «Залізна роса» на слова Олега Пономарьова. А перше і друге місце розділили Геннадій Васюта й Ольга Фоміна з піснями «Герої не вмирають» (автор Ольга Фоміна) і «Чорний Біль» (співак і композитор Геннадій Васюта). У номінації «Кращий виконавець пісень Кузьми Скрябіна» дипломом другого ступеня відзначений музичний виконавець Федір Гострий. А дипломом першого ступеня нагороджена співачка Юлія Лелека з піснею «Люди як кораблі».

У номінації «Кращий автор і виконавець поезії» диплом 3-го ступеня отримала Ніна Рожкова, яка разом із поетом і композитором Леонідом Талалайченком виконала пісню «Над колискою сина», яка присвячена матері Кузьми – Ользі Михайлівні Кузьменко. На другому місці Павло Осиков – виконавець і автор віршів «Лист Кузьмі Скрябіну» і «Схаменися!». Переможцем у цій номінації визнано Сергія Большенка, виконавця твору «Кузьма».

Почесними дипломами за творчу ініціативу, підтримку та впровадження кращих ідей культурно-масового молодіжного руху в Кривому Розі відзначені поети Іван Найдено, Олег Пономарьов, Людмила Тіміргалєєва, Леонід Талалайченко, музиканти Володимир Куделя та Дмитро Динник.

– Цей фестиваль – важлива для нашого міста подія, – говорить Ольга Чеботаренко. – Тому що Скрябін сьогодні – знакова особистість, символ правди,

толерантності, талановитості. Його музика звучить не лише в середовищі молоді, а й у серцях людей різних поколінь. Творчість Кузьми актуальна, тому що в суспільстві відчувається нестача високої духовної та класичної культури. Хотілося б, щоб такі фестивалі, як сьогоднішній, мали продовження і популяризувалися. Щоб до них залучалися як молоді музиканти, так і представники старших поколінь. Тому величезне спасибі тим, хто цей захід провів. Думаю, що у наступному фестивалі будуть активніше брати участь студенти та викладачі факультету мистецтв Криворізького педагогічного університету, який я представляю. У нас багато хороших авторів і виконавців.

– Такі творчі дні пам'яті просто необхідні, – додає Марина Белова. – Кузьма Скрябін був справжнім українцем. І залишається лише шкодувати, що не завжди таких людей, як він, належним чином цінують за їхнього життя. Чудово, що фестиваль відбувся в Кривому Розі. А ще краще буде, якщо він набуде статусу всеукраїнського. Паша Осиков, Юлія Лелека, Федір Гострий – відкриття фесту. Можу сказати про високий якісний рівень фестивалю, хоча він і перший. Кажу це, порівнюючи подібні у Долинській, Кіровограді та Дніпрі, де була учасником або членом журі.

Яскраві моменти фестивалю на світлинах Станіслава Лебединського

– Радий був запрошенню взяти участь у фестивалі, – каже Олег Пономарьов. – Так сталося, що саме в Кривому Розі Кузьма Скрябін був із останнім концертом і зовсім поруч з містом завершив свій земний шлях. Тому такому фестивалю тут, природно, бути! Тим більше, що людина він гідна – Людина з великої літери. І пам'ять про нього завжди буде жити в серцях людей. Було видно, що свято присутнім сподобалося. Шанувальники творчості Кузьми підспівували разом із виступаючими. Усі учасники добре

підготувалися. Що стосується мене, то це була спеціально підготовлена пісня, присвячена Кузьмі. Називається вона «Ти жив, як пісню співав».

– Я пишу зараз лише вірші, – каже Павло Осиков. – Музику майже не записую, лише наспівую. Це надзвичайно трудомісткий процес. Працюю разом із звукорежисером Геннадієм Гребенюком. Скоро глядачі зможуть побачити і почути наш новий альбом.

– Шкода, що загинув відомий український співак, поет, телеведучий, актор, радіоведучий, Людина-Правда Андрій Кузьменко, відомий як співак Кузьма, – каже одна з шанувальниць його таланту, криворожанка Ліліна. – Але пам'ять про нього жива. І дуже гріє душу, що наше місто шанує цю пам'ять. Пройшов перший фестиваль пам'яті співака. Переконана, що в наступні роки він стане більш популярним. І велике спасибі організаторам цього фестивалю за їхню роботу, за те, що знайшли виконавців пісень, віршів, знайшли небайдужих людей. Проведений фестиваль – це реквієм народному співцю Кузьмі.

Організатори та учасники I фестивалю (фото В. Гелевачука)

Чимало зусиль до організації та проведення фестивалю доклали виконуючий обов'язки ректора Криворізького національного університету, доктор технічних наук, академік Микола Іванович Ступнік, директор Криворізької міської загальноосвітньої школи №72 Вікторія Ничипорук, керівник відділу освіти виконкому Саксаганської районної у місті ради Андрій Іванов. А також директор державного підприємства «Криворізький лісгосп» Сергій Цикалов зі своїм колективом, депутат Тернівської районної у місті ради, відомий у місті благодійник Олександр Головченко, криворізькі громадські діячі Андрій Гордеев та Ігор Козирев. Окрема подяка оголошена керівникові Криворізького економічного інституту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана Андрію Шайкану і співробітникам: керівнику психологічної служби та координаційного центру допомоги учасникам АТО та їх сім'ям Вікторії Самойленко, керівнику служби

технічного забезпечення навчального процесу Віктору Бойку. Солодкими медовими призами переможців вікторини і шанувальників творчості артиста, які імпровізовано виконували відомі хіти Андрія Кузьменка, забезпечив відомий у Кривому Розі пасічник і благодійник Олександр Карауш.

«ДГ», 2016

Організатор фестивалю авторської музики та поезії "Долинський листопад" Марина Белова: «Серед наших лауреатів є чимало криворіжців»

Жанр авторської пісні, бардівської музики все рідше називають самодіяльністю. Адже багато авторів-виконавців перевершують сучасну естраду в частині поетичного змісту своїх пісень, тішать шанувальників чудовим виконанням. Чимало криворізьких талантів засвітив відкритий фестиваль авторської музики і поезії "Долинський листопад", який 2015-го року пройшов увосьме. Про це розмовляємо з нашою землячкою, ведучою розділу "Музиканти" культурно-просвітницького порталу Кривого Рогу, організатором і натхненником фестивалю, директором музичної школи, композитором Мариною Беловою (на фото).

– У Долинській, де зараз живу і де колись будували Криворізький гірничо-збагачувальний комбінат окислених руд, велика частина населення на побудованому німцями, румунами і чехами мікрорайоні саме криворіжці, – розповідає Марина Миколаївна. – Наш благодійний фестиваль уже став регіональним. Їдуть до нас поети і музиканти не лише з Дніпропетровської та Кіровоградської областей. Як на мене, то вдало охарактеризувала фестиваль доцент Криворізького національного університету, член журі фестивалю Лариса Донченко: «Це потужний посил у небо з проханням захисту нашої держави, встановлення спокою на рідній землі».

Минулого року в різних номінаціях виступало понад п'ятдесят учасників. Тема фестивалю, на який запросили криворіжців 2015-го року, актуальна – "Мир Україні"! До речі, 2014 року гран-прі було віддано учаснику АТО, колишньому випускнику Долинської музичної школи Сергію Кошаренку. Незагойна рана на сході України торкнулася серця кожного українця. Благодійні кошти, зібрані цього дня, будуть спрямовані українським солдатам. Підтримуємо захисників України також віршами та патріотичними піснями.

– *Хто з криворіжців запам'ятався на фестивалі яскравим виступом?*

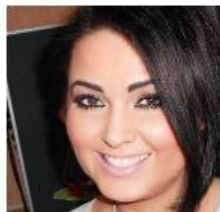
– Серед лауреатів фестивалю композитор і керівник криворізького хору української пісні Марія Михайличенко. У неї гармонійно поєднуються авторська музика, текст і виконання у супроводі гітари. З піднесенням учасники та гості фестивалю зустрічали виступи колоритного сопрано Марії Климової, Ельвіри Перун, лауреатів Всеукраїнського конкурсу "Червона калина" – дуету Лілії та Сергія Панасенків, а в номінації «Патріотична пісня» – барда Леоніда

Талалайченка. Звучали пісні композитора і повного кавалера криворізького нагрудного знаку «За заслуги перед містом» Олексія Грицишина, виступали поети Інна Доленнік та Любов Баранова. Адміністрація Долинської, відділ культури, туризму і охорони культурної спадщини, музична школа щороку запрошують музикантів і поетів брати участь у благодійних фестивалях.

«ДГ», 2015

Музикант і поетеса Анжела Шкицька: «До нової збірки поезій увійдуть вірші про героїв нашого часу – захисників України»

Відома криворізька виконавиця музичних творів і поетеса Анжела Шкицька є випускницею музично-педагогічного факультету КДПІ. Здобувши

спеціальність учителя музики і педагога-організатора, ось уже 25 років вона натхненно працює у криворізькій загальноосвітній школі № 125 учителем музики і, дещо перекваліфікувавшись, ще й учителем початкових класів. Бог наділив Анжелу багатьма талантами: красиво співає, складає вірші, пише музику до пісень і навчає цього своїх учнів. Щороку вона є номінантом міжнародної премії «Поет року». Ми розмовляємо з

Анжелою про її захоплення та плани на майбутнє.

– Пишу вірші українською та російською мовами, – розповідає Анжела Шкицька. – Чимало поезій було надруковано у криворізькому альманасі «Саксагань», окремі у київських журналах, зокрема у збірці поезій, яка присвячена героям фільму «В бій ідуть лише старики». Завдяки мережі Інтернет маю прихильників творчості не лише в Україні, а й далеко за її межами. Чимало віршів були опубліковані у міжнародній збірці поезій «Чувства без границь». Пізніше певний час я навіть була редактором на громадських засадах нових видань серії цих збірок. А як приємно почути, що твої пісні виконують відомі співаки Алла Зохіна, сестри Заболотські!

– Читаючи вірші останніх років – «Герой», «Захисники України», «Рвуть на частини» та інші, бачу наскільки пронизані вони болем за долю рідної землі. Знаю, що плануєте видати нову збірку поезій. Що у ній прочитаємо?

– Збірки, які незабаром зможуть прочитати охочі, назвала «Странная» і «Шёпотом». Туди увійдуть поезії про кохання та любов до України, зокрема, вірші про героїв нашого часу – захисників України. Одну з поезій зачитаю:

Мені тебе як снів не вистачає.
Ти все, чого просила в долі я.
Тепер нехай Всевишній визначає:
Для тебе я чи може не твоя.

Надією живу, що прийде вечір,
Коли у дім зайдеш ти, мій герою.

Ласкаво обіймеш мене за плечі,
Неголений, заручений з війною.

У погляді цікавість, в серці – віра.
А на обличчі зморшки не від літ.
Якщо для щастя є Господня міра,
То тільки ти – для мене цілий світ!

2018

Пам'яті музиканта та педагога Івана Андрущенка

Увесь життєвий шлях, блискуча професійна діяльність баяніста, педагога, доцента кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького педагогічного університету І. Д. Андрущенка (на фото) були спрямовані на служіння рідному місту та улюбленій справі – навчанню музичного мистецтва, поширенню музичної грамоти серед молоді та колег-однодумців. І це було джерелом його особистісного росту та способом самореалізації.

Довідка

І. Д. Андрущенко народився 14 грудня 1942 р. в селі Мала Дмитрівка Новопразького району Кіровоградської області. Закінчив Криворізьку дитячу музичну школу № 2 (1960 р., клас Г.А. Кулакова), Криворізьке музичне училище (1964 р., клас Г.А. Кулакова), Львівську консерваторію (1972 р., клас М.Т. Корчинського). Працював викладачем, старшим викладачем, доцентом кафедри

естетичного виховання факультету підготовки вчителів початкових класів. З 1999 року Іван Дмитрович на посаді доцента кафедри теорії, історії музики та гри на музичних інструментах музично-педагогічного відділення факультету мистецтв Криворізького педуніверситету. Він – член Національної всеукраїнської музичної спілки. 1979 року заснував і очолив народний самодіяльний ансамбль ложжарів «Сувенір».

Колеги Івана Дмитровича, згадуючи його добрим і щирим словом, розповідали, що за десятиліття самовідданої праці у Криворізькому педагогічному університеті він виявив себе висококваліфікованим спеціалістом, умілим керівником, відданим пропагандистом музичної культури, активним громадським діячем, невтомним представником і захисником колективних інтересів. Говорили і про те, що створений ним колектив «Сувенір» став лауреатом II Всесоюзного фестивалю народної творчості, фестивалів «Срібні джерела», учасником обласних та республіканських конкурсів, концертів телетурніру «Сонячні кларнети», телепередачі «Народні таланти» та ін. Колектив проіснував понад 25 років, а його учасники і сьогодні працюють учителями музики, вихователями учнівської молоді у різних куточках України та поза її межами, а ще з вдячністю вони згадують роки, проведені в ансамблі «Сувенір».

Поряд із високими професійними якостями Івану Дмитровичу були притаманні такі загальнолюдські риси, як доброта, порядність, щирість, чуйність, людяність, небайдужість до всього, що його оточувало за життя.

Про те, яким чудовим батьком та порядним чоловіком був Іван Дмитрович, розповідають його дочка, **доктор соціологічних наук, професор,**

завідувач кафедри фундаментальних і соціально-гуманітарних дисциплін
Ганна Іванівна Андрущенко, та дружина, доцент кафедри математики
КДПУ Наталя Володимирівна Богатинська.

Виступає ансамбль «Сувенір». У центрі І. Д. Андрущенко

– Ім'я Івана Дмитровича разом із відомими українськими баяністами, акордеоністами та гармоністами занесене до довідника «Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі ХХ-ХХІ століть», – з гордістю розповідає про батька Ганна Іванівна. – Він є автором низки наукових статей, методичних розробок для студентів і вчителів, навчально-методичного посібника «Методика навчання ансамблевої гри на народних музичних інструментах».

– *Мабуть, нелегко було у голодні повоенні роки здобувати музичну освіту?*

– Звісно. Його батько загинув на фронті, тому п'ятох братів і сестру виховувала одна мати. І всі вони стали шанованими у суспільстві людьми. У цьому плані Іван Дмитрович може слугувати взірцем того, як потрібно молоді йти до здійснення своєї мрії. Батько все життя був на роздоріжжі музичної та художньої творчості. До речі, такий набір талантів мав кожен з членів його великої родини. Зокрема, рідний брат Микола Дмитрович Андрущенко, який проживає зараз у Львові, є професором, народним художником України, а виставки вже його дочок експонуються у багатьох країнах Європи.

– Іван Дмитрович завжди був нашою душею, нашим серцем, надійним тилом та опорою, – долучається до розмови Наталя Володимирівна. – У цій людині спостерігалося рідкісне поєднання безкорисливого, найдобрішого та найщедрішого батька, чоловіка, дідуся та харизматичного творчого діяча з великою силою волі і любов'ю до життя. Тож у пам'яті всіх, хто знав Івана Дмитровича, він залишиться людиною, яка своє серце віддала людям.

«УН», 2013; 2017

Хормейстер Лариса Суханова відзначила 75-річчя в музиці

Кривому Рогу приносять славу як руда і метал, так і наші земляки, у тому числі талановиті музиканти. Багатьом з них дала пугівку в хорове мистецтво **Лариса Федорівна Суханова, відмінник народної освіти, високопрофесійний хормейстер Криворізького обласного музичного училища та музичної школи № 1**, відома не лише в місті та Україні, а й далеко за їх межами (на фото у день відзначення свого 95-річного ювілею).

Візитівка

Л.Ф. Суханова закінчила 1955 року Київську державну консерваторію ім. П.І. Чайковського по класу хорового диригування. А навчалася вона у композитора і завідувача кафедрою хорового диригування М.І. Веріковського. Пізніше викладала в Кам'янець-Подільському, Читинському музичних училищах, деякий час диригувала хором при Київському військовому окрузі.

1965 року до Кривого Рогу Ларису Федорівну, уже маститого хормейстера, запросив М. І. Ромасенко, перший директор Криворізького музичного училища, яке саме тоді відкрилося. З тих пір майже півстоліття керувала Лариса Федорівна дитячими хоровими колективами, викладала в Криворізькому обласному музичному училищі, а деякий час і в педагогічному інституті.

Серед численних грамот і дипломів Лариси Федорівни є Почесні грамоти від керівництва міста й області за багаторічну сумлінну працю та професіоналізм. Особливо дорожить Лариса Федорівна грамотою «За відмінну роботу» за підписом художнього керівника Національного заслуженого академічного українського народного хору імені Г. Верьовки, Героя України, народного артиста СРСР, академіка Анатолія Авдієвського.

Скільки учнів пройшло через клас і через серце талановитого педагога з 70-річним педагогічним стажем – важко порахувати. Одне можна сказати точно, що ті семирічні дівчатка, яких вона починала навчати в 1-й музичній школі, уже настільки виростили, що привели до Лариси Федорівни своїх онучок. Л. Ф. Суханова в бесіді з колегами, друзями часто говорить, що інакше як в оточенні дітей себе не уявляє, а весь сенс життя бачить у тому, щоб і себе знайти, і дитині прищепити інтерес до музики, відкрити таланти і дати поштовх до самостійного руху в підкоренні вершин мистецтва. А щоб не піти на урок тільки тому, що не вистачає сил, то це просто неможливо! Маючи багатющий педагогічний досвід, Лариса Федорівна щодня готується до занять, розбирає нові музичні твори, вивчає напам'ять поезії.

Про ювілярку з любов'ю і гордістю говорять друзі та її колишні учні.

Олексій Грицишин (на фото), автор і виконавець естрадних пісень, композитор, лауреат фестивалю «Червона рута», повний кавалер нагрудного знака «За заслуги перед містом»

– Яка Лариса Федорівна? Це невгамовна енергія й оптимізм, це людина-глиба! А якщо говорити словами моєї мами, то це людина, перед якою нашій родині потрібно шапку знімати. Так багато як хормейстер вона для мене зробила. Суханова завжди намагається бути в формі та й іншим не дозволяє розслабитися, впадати в зневіру. Велику роль тут зіграло і виховання, і те, що вона після закінчення консерваторії керувала військовим ансамблем.

Колись ми разом із Раїсою Маренич написали пісню і присвятили її Л. Ф. Сухановій. Там є такі слова: «... я ваш не найкращий учень, брав не завжди охоче в руки партитуру ...»

– *Як вона виховувала таких «не найкращих учнів»?*

– Розповім курйозний випадок. Якось після одного з занять, до якого я не був готовий, бо не знав партитуру, мені Лариса Федорівна дуже строго сказала: «Альоша, завтра о 8.00 приходиш до мене додому і будеш вчити». Наступного ранку я так і зробив – прийшов до неї додому. Вона нагодувала мене котлетами (готує, до речі, чудово), посадила за рояль, а сама ... пішла на роботу. Що мені залишалося робити, якщо до того ж закрита її незрівнянна бібліотека? Довелося вивчити все напам'ять. Лариса Федорівна вмів знаходити ключики до своїх учнів. Вона яскрава особистість, а ще й іншим допомагає стати особистостями!

Тетяна Фурдак (на фото), завідувачка науково-методичною комісією хорового диригування, старший викладач музично-педагогічного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету

– Для мене Лариса Федорівна стала доленосним викладачем. Пам'ятаю, як прийшла вона на перше заняття з хорового співу – красива, ефектно одягнена... Ми, 15-річні дівчата, захопалися в неї з першого погляду. Як забути, що вже за 15 хвилин розучили нову пісню «Чтоб выучиться пению, имеем мы терпение» і хором її заспівали! Маючи неабиякі знання та організаторські здібності, Лариса Федорівна і досі може захопити, надихнути, зацікавити, об'єднати загальною ідеєю своїх учнів.

Можливо, чули, як по-ангельськи звучать голоси створеного нею хору хлопчиків? Я була хормейстером заочного відділення, 40 років на викладацькій роботі, і знаю, як багато терпіння і сил потрібно докласти, щоб спочатку відібрати дітей, наповнити їм душу музикою, очистити голоси від непотрібних нашарувань, відшліфувати до бажаної чистоти і ясності, а потім навчити співати так, щоб звучання хору було чистим, високим і світлим.

А скільки уваги приділяла Лариса Федорівна нашому вихованню у студентські роки! Як підбирати книги для бібліотеки музиканта, які ноти і клавіри купувати, як розмовляти, як слухати музику... І навіть як одягатися і використовувати косметику! У всьому була і зараз є прикладом для наслідування. Часто нагадувала нам, що хормейстер не може бути ремісником, тому возила студентів духовно збагачуватися в оперні театри, на концерти в консерваторії Києва, Москви, Ленінграда; на репетиції видатних хормейстерів відомих хорових колективів СРСР.

У Л. Ф. Суханової особливий педагогічний талант із властивою високою вимогливістю і невичерпною доброзичливістю. Завдяки їй Криворізьке обласне музичне училище стало кузнею хормейстерських кадрів. І зараз багато її учнів не залишили складну хормейстерську справу, а працюють з колективами. У великому серці Лариси Федорівни вистачає місця для всіх.

Марина Бєлова, композитор-пісняр, директор Долинської музичної школи

– Неодмінно потрібно згадати про витоки духовності Л. Ф. Суханової. Її дід був музикантом-самоучкою і володів грою майже на всіх музичних інструментах. Здається неймовірним, але всі його восьмеро дітей отримали музичну освіту! Любов до музики маленькій Ларисі прищепила мати, яка свого часу закінчила Московську консерваторію ім. Гнесіних.

Серед численних учнів Л. Ф. Суханової чимало зірок хорового і сольного співу, у тому числі заслужений працівник культури України, керівник хору «Відродження» Криворізького обласного музичного коледжу Л. Красильникова; викладачі диригентського відділення музучилища С. Пікуль і О. Каліна. У Лариси Федорівни навчався Віктор Петріченко, хормейстер, народний артист України, диригент Національної заслуженої академічної капели України «Думка». А криворіжець Ю. Барський є директором консерваторії, організованої в Ізраїлі.

Плідна творчість і життя в мистецтві в особі Лариси Федорівни Суханової феноменальні й унікальні не лише в Україні, але, мабуть, і в світі.

Лариса Черних, доцент Криворізького педагогічного

– Говорити про Ларису Федорівну Суханову і легко, і складно водночас. Легко, тому що вона яскрава особистість і ефектна жінка. Складно, тому що ми все-таки не до кінця усвідомлюємо унікальність і глибину її натури. Природа рідко обдаровує одну людину і талантом, і красою, і порядністю, і силою духу. Лариса Федорівна – рідкісний зразок усіх цих якостей.

Познайомилися ми багато років тому, коли вона працювала в педінституті на кафедрі естетики. Не маючи загальних професійних інтересів (музика і математика), практично відразу знайшли спільну мову. З тих пір

зустрічаємося, спілкуємося, відпочиваємо разом на морі – одним словом дружимо! Лариса Федорівна – щирий, вірний і надійний друг. Людей вона відчуває інтуїтивно і після однієї-двох зустрічей або приймає людину повністю, або вона перестає їй бути цікавою.

**Ліворуч Л.Ф. Суханова з хором хлопчиків,
праворуч – з друзями Л. О. Черних, Г. А. Гостюхіною, Л. С. Нарішкіною.**

Лариса Федорівна навдивовижу гостинна: перебуваючи у неї вдома, забуваєш, що ти в гостях. Смачно нагодує, душевно обігріє, порадить, розсмішить, зіграє на роялі, приготує гостинці. Спілкуючись з нею безпосередньо чи телефоном, заряджаєшся доброю енергією й оптимізмом. Є у неї щось таке всередині, якийсь стрижень, який не дає зламатися і схилитися перед труднощами і негараздами. Вирішуючи, наприклад, якісь побутові проблеми (ремонти, поломки), вона буде емоційно охати й ахати, але ніколи не перекаже це на плечі інших, бо з усім звикла справлятися сама. Зате потім розповідає про це як анекдот, сміючись над собою і над ситуацією.

У Лариси Федорівни є дивовижна якість – вона відкрита для всього нового. Будь це сучасна кухонна техніка, новий рецепт якої-небудь страви, модна сумочка чи капелюшок. Лариса Федорівна для мене приклад великої трудівниці, яка багато і старанно працює над собою. Вона розучує музичні твори, вивчає вірші (останнім часом це поезії Т.Г.Шевченка), тренує пам'ять. Лариса Федорівна живе, віддаючи себе повністю улюбленій роботі, друзям і близьким.

«ДГ», «УН», 2013

Академічна співачка, професор Наталія Овчаренко: «Красива музика робить душу людини крилатою!»

У вересні в місті завжди заплановано чимало концертних програм за участю кращих артистів і художніх колективів. Це і концерт духових оркестрів у парку імені Федора Мершавцева, і криворізький фестиваль національних культур "Єдина родина – моя Україна", де своє національне мистецтво представляють жителі міста: українці, росіяни, білоруси, поляки, грузини, німці, вірмени та представники інших етнічних культур.

Звучать музичні твори, що увійшли до скарбниці світової культури.

Музика не старіє, вона буде жити стільки, скільки існуватиме людина. Недарма кажуть, що музика подібна дощу. Крапля за краплею просочується вона в серце людини і оживляє його.

Цікаво знати

Міжнародний день музики заснований ЮНЕСКО і щорічно відзначається у всьому світі 1 жовтня, починаючи з 1975-го року. Його метою є поширення музичного мистецтва у всіх прошарках суспільства і реалізація властивих ЮНЕСКО ідеалів миру і дружби між народами, розвитку культур, обміну досвідом і взаємного шанобливого ставлення до естетичних цінностей один одного.

Напередодні свята музики спілкуємося з чарівною жінкою, академічною співачкою, викладачем цього виду мистецтва, **доктором педагогічних наук, професором кафедри методики музичного виховання, співу та хорового диригування** Криворізького державного педагогічного університету, випускницею цього ж навчального закладу **Наталією Овчаренко** [100] (*на фото з колегами і студентами*). Для неї музика – інструмент самовираження і натхнення, джерело непередаваних відчуттів та емоцій.

– Музика є невід'ємною частиною мого життя і супроводжує з раннього дитинства, – розповідає Наталя Анатоліївна. – Всі її прояви: народне, академічне, естрадне мистецтво захоплюють, цікавлять і постійно викликають бажання слухати або виконувати. Головне, щоб вона була красива, змістовна і несла щось таке, від чого душа стає крилатою і світлою.

– Які ваші улюблені твори?

– Я академічна співачка, тому виконую в концертах такі класичні вокальні твори, як арії з опер, романси, обробки народних пісень. Серед моїх улюблених творів «Хабанера» і «Сегіділья» Ж. Бізе з опери «Кармен», Каватина Розіни Дж. Россіні з опери «Севільський цирульник», Арія Даліли К. Сен-Санса з опери «Самсон і Даліла», Арії Альта Баха з ораторій «Страсті за Матфеем» і «Страсті за Іоанном». Дуже подобаються мені

твори класичних і сучасних українських композиторів О. Білаша, Л. Дичко, М. Лисенка, П. Майбороди, Б. Фільца та інші. А ось серед українських народних пісень обожнюю «Нащо мені чорні брови», «Стоїть гора високая» на слова Леоніда Глібова, «Гандзя».

– Наталю Анатоліївно, розкажіть, де виступали з концертами, хто з ваших студентів став лауреатом конкурсів?

– Мої концертні виступи проходили в різних містах України та в Польщі. Часто виступаю в залах Криворізького державного педагогічного університету. Великим щастям для себе вважаю спілкування і творчу співпрацю з прекрасними музикантами, піаністами: кандидатом

мистецтвознавства, доцентом, партнером по сцені Ольгою Чеботаренко і концертмейстером класу Оленою Підбуртною.

Академічному вокалу навчаю як своїх студентів вже майже тридцять років, так і студентів Криворізького обласного музичного коледжу. Більше 40 моїх учнів стали лауреатами міжнародних та всеукраїнських конкурсів, закінчили або навчаються співу у вищих музичних закладах. Серед них оперні співаки – Олег Журавель, Поліна Малаєва, естрадна співачка Анна Добриднева, яка брала участь у проєкті "Пара нормальних". А ще – солісти театрів Наталя Скрипниченко, Валерія Курило, гарні вчителі вокалу у криворізьких школах і в студіях – Тетяна Глушко, Ірина Горова, Юлія Крикун та інші. А ось Олена Вітер викладає в київських музичних школах.

Керую креативною студією академічного вокалу, учасники якої завоювали визнання на багатьох конкурсах і фестивалях. Їхні виступи і сольні, і в різноманітних ансамблевих складах прикрашають концерти на кращих сценах міста. Тільки 2016-го року 11 учасників студії стали переможцями міжнародних та всеукраїнських конкурсів (Ольга Загорська, Максим Прокопчук, Віталій Пучков, Ніна Сушко та ін.). Одне з яскравих юних дарувань – Ірина Климовська, учениця дитячої музичної школи № 4, яка вже в 10 років є дуже артистичною творчою виконавицею. Учасників студії об'єднує прагнення до вдосконалення своїх співочих здібностей і велика любов до вокального мистецтва.

– Знаємо, що й ваша донька Олена – талановитий музикант, лауреат міжнародних конкурсів. Розкажіть, як навчаєте співу студентів?

– Дякую. Наразі Олена – студентка Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Вона успішно виступає з концертами.

Навчання співу неможливе без індивідуального підходу до кожного голосу та особистості учня. Постійно продумуєш вокальні вправи, відповідний

голосу репертуар, оптимальні методи, які допоможуть розвинути співака і артистичні здібності учнів. Спів як художній феномен вимагає від педагога не лише специфічних знань репертуару і принципів постановки голосу, а й глибокого вивчення вокально-виконавської і вокально-педагогічної традиції, сучасних наукових теорій звукоутворення і психофізіологічних закономірностей співочого процесу, досягнень у галузі музикознавства. Тому моє докторське дисертаційне дослідження було присвячене саме професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва у вокально-педагогічній діяльності. І я надзвичайно вдячна за наукове консультування академіку НАПН України, Заслуженому працівнику освіти, доктору педагогічних наук, професору Світлані Олександрівні Сисоевій. Про такий вид моєї роботи мало хто з учнів знає. Я намагаюся їх запалити своїм почуттям любові до вокального мистецтва, до Музики!

Про що ще потрібно сказати? Напевно, про те, що День музики у викладачів і студентів факультету мистецтв триває не один день, а цілий рік. Це не просто професійне свято музикантів. Це стан їхньої душі!

– *Чимало колективів, які утворені на базі факультету, є призерами міжнародних конкурсів. Це стимулює студентів до творчого розвитку?*

– Хороший колектив «Крецендо» під керівництвом Вікторії Сергєєвої став переможцем престижного конкурсу в Румунії. Він користується серед студентів факультету мистецтв великою популярністю. Життя на факультеті мистецтв завжди сповнене різноманітності: концерти, фестивалі, конкурси наповнюють будні студентського життя. Музика оточує їх у всіх жанрах і стилях – від класичного академічного мистецтва, до джазу та естради. Майбутні вчителі музичного мистецтва повинні не просто оволодіти своєю професією, вони мають так розширити свою культуру і кругозір, щоб максимально наповнити творчістю життя своїх учнів.

Музично-хореографічне відділення, його педагогічний колектив, велика кількість творчих складів і студій (хори, оркестри, ансамблі, солісти) готові задовольняти будь-які творчі потреби молоді. Музична професія завжди вимагала великих зусиль. Одних музичних здібностей тут недостатньо. Це багатогодинна щоденна праця і робота над собою, своїм інтелектом і душею, оволодіння голосом і музичним інструментом. Але ні з чим незрівнянна радість, коли на конкурсі здобута перемога, коли після виступу тобі дарують квіти і говорять теплі та зворушливі слова вдячності.

Інструментальне мистецтво також представлено широко на факультеті мистецтв (рояль, баян, балалайка, гітара та ін.). Прекрасні майстри, лауреати міжнародних конкурсів Г. О. Білоненко, Е.С. Корольков, О. В. Чеботаренко та інші викладачі дарують своє мистецтво не тільки в педагогічній діяльності, але й у виконавчій. Сольні концерти цих чудових співаків є подією в музичному житті міста. Імена наших співаків та музикантів знають не лише у Кривому Розі, але і в Україні та зарубіжних країнах.

«ДГ», 2016; сайт КДПУ, 2018

Розділ 15. Мистецтво – загадка!

*Де дух не водить рукою художника,
там нема мистецтва.*

Леонардо да Вінчі

Фотомайстер Станіслав Лебединський: «Фотографія в газеті повинна бути її візитівкою й рекламою»

Зараз всі, кому став доступним фотоапарат або телефон з фотокамерою, можуть вітати 12 липня один одного з Днем фотографа. А ось професія справжнього фотографа перейшла в область мистецтва. І таких фотохудожників-майстрів у Кривому Розі чимало. Не раз писала «Домашня газета» про перемоги Станіслава Хоменка на численних міжнародних та всеукраїнських конкурсах фоторобіт, а ще заслуженого журналіста України Бориса Косигіна, Василя Гелевачука. Багато криворіжців вже полюбили і придбали фотоальбоми В. Гелевачука «Панорамна Україна», інші – подивилися картини на виставці художника у Криворізькій міській виставковій залі. Василь Гелевачук нещодавно презентував містянам чудову виставку «Поштові листівки Кривого Рогу».

Часто фотокори передають своє захоплення і досвід синам. Наприклад, Борис Косигін – Сергію Косигіну, фотокореспонденту «Домашньої газети», а Станіслав Хоменко – Владиславу Хоменку, фотокору газети «Вместе».

Цікаво знати

День фотографа за традицією відзначається 12 липня в День святої Вероніки, яка вважається покровителькою фотографії. Свята Вероніка, згідно з Біблією, подала Ісусу, який ішов на Голгофу, тканину, щоб він міг стерти піт з лиця. На цій тканині закарбувався образ Христа. Коли винайшли фотографію, цей день був оголошений Всесвітнім днем фотографа.

За іншою версією День фотографа вирішено було відзначати 12 липня ще й тому, що цього дня 1854 року народився Джордж Істмен – засновник компанії Kodak. Він сприяв тому, що мистецтво фотографії було виведено на новий, доступний кожному рівень. Істмен навіть придумав гасло: «Ви натискаєте кнопку – ми робимо решту».

Напередодні свята ми поспілкувалися з криворізьким фотожурналістом, фотографом-документалістом, лауреатом міжнародної премії С. Ю. Лебединським (на фото).

– Станіславе Юрійовичу, з чого почався у вас потяг до фотографування?

– Ще хлопчиськом мені було цікаво, як народжується фотографія. Тодішні фотоапарати з теперішніми не порівняти. Зараз на цифровому фотоапараті за кілька секунд десяток знімків зробиш і відразу ж подивися. А тоді справа була дуже трудомісткою, пов'язаною з хімікатами, з проявленням плівок, з друкуванням знімків. Але дитяче захоплення фотографією залишилося у мене на все життя. Потім закінчив з відзнакою дніпропетровське професійне училище за спеціальністю «майстер-фотограф широкого профілю». Тоді це було дуже круто. Зараз фотомайстерень у місті небагато, оскільки кожен сам собі фотограф. Та й необхідність друкування фотографій зменшилася. Багато хто дивиться знімки через комп'ютер, телефон.

– Переді мною тоді стояв вибір: чи то художником бути, чи то фотографом стати. Можливо, перемогла лінь, – жартує Станіслав Юрійович. – Адже фотографію швидше все-таки зробити, ніж картину намалювати. Багато працював над підвищенням творчого рівня самостійно. Щоб отримати хороші навички, детально вивчав книги зі створення фотографії, читав багато літератури з мистецтва та його історії.

– Станіславе Юрійовичу, за який знімок вам міжнародну премію дали?

– Тоді на металургійному комбінаті був оголошений міжнародний корпоративний конкурс. Приїжджали до нас фотокори з Болгарії, Чехії, Канади, з деяких африканських країн. Зателефонувала мені Оксана Мельник, тодішній редактор «Металурга» і попросила показати гостям із Німеччини красиві місця на комбінаті. Ми пішли в доменний цех. Вони щось своє знімають, а я дивлюся – стоїть горновий. Весь у пилюці, робочий одяг вже брудний, а він захисну маску поправляє. Чавун розплавлений ллється, тому спека неймовірна, що аж крапельки поту у нього на обличчі виступили. А посмішка така красива, що просто рекламу стоматології можна робити. Гарний і міцний хлопець у кадрі вийшов. Ось за цю фотографію і дали премію.

Горновий ДП-9 та криворізькі фотокори (фото С. Лебединського)

Станіслав Юрійович охоче поділився досвідом із криворізькими фотографами-аматорами, як вибирати ракурс, щоб вийшла якісна світлина.

– Важливо не лише ракурс вибирати, щоб робити яскраві знімки, – розповідає фотомайстер, – необхідно мати особливе бачення цих картин, багато факторів враховувати. Наприклад, у панорамних фотографіях необхідно врахувати час зйомки й освітлення. І навіть напрямок і силу вітру! Розповім на підтвердження цих слів, як мені довелося у вечірній час знімати реконструйовану дев'яту домну.

Якраз готувалося видання до 70-річного ювілею комбінату. Тодішній головний інженер комбінату Володимир Олександрович Шеремет запросив і мене на нараду, яку проводив із начальниками цехів. Наприкінці наради дав мені завдання «все фотографувати», а начальників цехів попросив сприяти у цьому питанні. І часу мінімум відвів. Добре, що на той момент у мене на 60-70% все готове було.

Кривбас промисловий (світлини С. Лебединського)

Набрався я чи то сміливості, чи то нахабства, але попросив начальника цеху, щоб усі лампочки на «дев'ятці» вкрутили. Сказав, що зателефоную, коли буду на нічну зйомку їхати. Тиждень, інший минув, а я все ніяк не вижджаю. То небо не синє, то вітер не в той бік дме. І все в диму. А місце для зйомки вибрав давно. Навпроти водонапірна башта стояла заввишки 30-40 метрів. Всередині – наверх сходи. Мабуть, з місяць готувався до цього знімку. Нарешті дозрів. Водій мене туди відвіз, я заліз на вежу, розташувався з апаратурою і чекаю, поки небо перед заходом сонця стемніє, але ще не буде чорним. Зателефонував начальнику цеху, що я на місці. Світло ввімкнули. Краса! Голуби поруч літають. Знімків багато зробив на плівковий фотоапарат.

Цифрового тоді ще не було. Поки апаратуру збирав, зовсім стемніло. Кинувся ліхтарики діставати. Виявилось, що вдома їх забув. А всередині башти освітлення немає. Поки рачки сходи знайшов, доки назад спустився... Боявся, щоб апаратуру не розбити. Довго потім згадував і цю пригоду, і слова начальника з техніки безпеки, що територією підприємства у небезпечних місцях одному ходити не варто. Завжди в парі необхідно працювати. Але світлини тоді були унікальними!

Часто зі сходів знімав, коли на комбінат офіційні особи приїжджали, з колективом зустрічалися або з виробництвом знайомилися. Побували тут Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Віктор Ющенко, Олег Дубина та інші. Фотограф повинен бути і непомітним, і не заважати нікому. Самому все бачити і гарно людей подати. Багато разів з даху управління комбінату знімав. А ось щоб комбінатівський табір «Парус» красиво подати, навіть викликали спеціальну вишку.

А ще одного разу нас разом з журналістом Миколою Крамаренком взяли у вертоліт, щоб подивитися зверху, як охороняється нафтопровід. Тоді зробив з висоти багато знімків кар'єрів і міста взагалі.

Коли готували книгу вже до 90-річчя Криворізького національного університету, щоб красиво зняти головний корпус, залізав на балкон цирку з дозволу його директора.

Іноді, щоб начальника на виробництві вдало сфотографувати, необхідно його спочатку вислухати. І ось коли він тобі і про Леніна, і про Сталіна розповість, і про те, як ми погано живемо, тоді злегка розслабляється. Знімки виходять чудові, коли людина не напружена і бачить, що її слухають.

– *Які ще цікаві випадки, пов'язані з професією фотографа, вам запам'яталися?*

– Ще коли працював у «Механобрчорметі», запросив одного разу до себе на прийом декількох криворізьких художників, проектувальників і мене, фотографа, Віктор Васильович Богатир, який працював тоді головою Довгинцівського виконкому. Він дав нам завдання поїхати на кілька днів у відраження до Ставропольського краю, де перед цим відпочивав, і сфотографувати там різні цікаво споруджені дитячі майданчики, зупинки тролейбусів і автобусів, мости, кафе та інші споруди. Віктор Васильович хотів, щоб і в нашому місті така краса з'явилася. Так воно потім і вийшло: міст на в'їзді до Кривого Рогу, дитячі майданчики на «Ластівці», ліхтарі спочатку на «Власній базі», а потім і у всьому місті. І ще багато чого тепер уже звичного для містян. А тоді проектувальники за фотографіями створювали креслення.

Тепло згадував С.Ю. Лебединський колега, з якими співпрацював – криворізьких фотографів, фотожурналістів.

– Багато спілкувалися з Борею Косигінім, Романом Карнаухом та його батьком. Борис – фотограф чудовий і людина унікальна, та ще й з неповторним почуттям гумору, з особливим підходом до людей. Це приклад для наслідування. Часто обговорювали з ним робочі деталі. Якось розповів

Борис Васильович, як робив ще на плівковий чорно-білий апарат фотозйомку в шахті з поганим освітленням. Так ось що він вигадав! Поставив фотоапарат на штатив, відійшов метрів на двадцять, потім біг майданчиком і спалахом раз по раз блимав, тунель висвітлюючи. І хороший знімок вийшов. Утім, описаний випадок – яскраве свідчення того, що професія фотографа не просто щоденна праця. Робити фотографії-шедеври може людина з унікальним талантом.

Або ось як Олександр Панков із Борисом красивих дівчат для газети фотографували. Пішли вони якось на ринок, купили полуниці, почали дівчатам роздавати, пригощати. Ті задоволені й посміхаються. І фотографії вийшли чудові. Ось так іноді доводиться фотографу викручуватись, щоб гарний знімок зробити. Адже такі світлини – це краса газети, її очі. Якщо заголовок матеріалу, гарний знімок привернув увагу читача, то цілком ймовірно, що він і текст прочитає. Гарна фотографія – це реклама та візитівка газети. Зараз у деяких криворізьких газетах мало таких знімків. Більше офіціозу. Потрібно в газеті розмішувати не лише фотографії людей, які при владі в місті або на підприємстві, а й звичайних містян – мулярів, будівельників. Трудові колективи варто подавати у цікавій формі.

А на завершення нашої бесіди Станіслав Юрійович говорив про те, що документальна фотографія повинна бути естетичною, але при цьому природною і реальною. Документальна фотографія – це свого роду послання у майбутнє, що виходить за рамки простих відомостей. Про те, в яких умовах жили люди в той чи інший період, які механізми використовували. Загалом, фотограф в основі своєї роботи є фіксатором історії.

«ДГ», 2016

Фотомайстер Василь Гелевачук підготував виставку поштових листівок Кривого Рогу

Багато криворіжців ознайомилися з дивовижними фотовиставками нашого земляка, члена **Національної спілки фотохудожників України Василя**

Гелевачука (на фото). Свої твори фотомайстер представляв як у міській виставковій залі, так і на традиційних медових і дерев'яних фестивалях у парку Саксаганського району. Втім, він відомий не лише у Кривому Розі, а й далеко за його межами. Має дипломи переможця міжнародних та національних фотоконкурсів. Ми поспілкувалися з фотомайстром про нову виставку, присвячену 40-річчю творчої та професійної діяльності.

– У чому унікальність виставки «Поштові листівки Кривого Рогу», яку презентуєте криворіжцям?

– Сама назва виставки говорить за себе, – відповідає Василь Гелевачук.
– Тут представлені унікальні світлини, виконані в стилі класичної листівки, на

яких зображені найбільш знакові та мальовничі місця нашого міста. Хоча види Кривого Рогу дублюються в декількох роботах, але кардинально відрізняються способом зйомки, технікою виконання, творчим задумом, вибором ракурсу, зміною погодних умов, зміною часу доби або пори року. І найголовніше: зображення розділяються часовими відрізками, які інколи обчислюються десятиліттями.

Поштова листівка фотомайстра В. Гелевачука

– Як давно працюєте над створенням колекції?

– Майже двадцять років. Презентовано багато фотолистівок, які мають історичне наповнення. Переконаний, що всі поціновувачі мистецтва фотографії, які відвідали виставку, були вражені.

«ДГ», 2016

Художник-графік Степан Головатий: «Сила мистецтва в його щирості та правдивості»

Здавна відомо, що ні мистецтво, ні мудрість не можуть бути досягнуті, якщо цього не навчатися. А ще те, що у мистецтва є два найнебезпечніших вороги: ремісник, не осяяний талантом, і талант, який не володіє ремеслом. Як же навчають художньому ремеслу у головному педагогічному виші регіону, дізнаємося, побувавши у виставковій залі факультету мистецтв.

Із задоволенням переглянули твори персональної виставки графіки криворізького художника-графіка, члена Національної спілки художників України Степана Головатого (на фото), відкритої з нагоди 80-річного ювілею автора і 85-річчя Криворізького педагогічного інституту / університету. С. С. Головатий – доцент кафедри образотворчого мистецтва, відмінник освіти України, нагороджений медаллю «За доблесну працю» та медаллю імені Макаренка. На відкритті виставки

привітати ювіляра і подивитися виставлені картини зібралися численні

шанувальники його творчості, у тому числі викладачі та студенти університету. Теплими словами привітали Степана Степановича колеги, адміністрація вузу, вдячні учні. Виступаючі наголошували на професійній майстерності художника і таланті педагога, який уміє розгледіти у студента «зернятко» і відкрити його. Зазначимо, що до переїзду до Кривого Рогу С. С. Головатий працював п'ятнадцять років на худграфі Чувашського державного педагогічного інституту імені І. Я. Яковлева.

Художник Володимир Петрович Авраменко поділився спогадами про те, як вони разом зі Степаном Головатим, Володимиром Непомящим та Іваном Гавриловичем 1979-го відкривали художньо-графічний факультет Криворізького педагогічного інституту. Особливо відзначив майстер пензля у С. С. Головатого тематичний цикл робіт «Людина праці». В.П. Авраменко говорив про неймовірну працелюбність ювіляра: «Мабуть, нема такого дня, щоб Степан Степанович не малював, нічого не творив».

– Ця виставка збірна – частину творів побачите вперше, іншу показував уже давно, – прокоментував автор представлені експонати. – Публіка зараз трохи зіпсована бажанням усе робити яскраво, з викликом, – сказав С. С. Головатий. – Мою виставку не назвеш такою, що зразу впадає у вічі. Але ж пам'ятаймо, що сила мистецтва у його щирості і правдивості! Студентам художньо-графічного відділення рекомендую ознайомитися з книжковою ілюстрацією. Уважно проаналізувати, як виконується обкладинка, фронтиспис, титул, заставки, ілюстрації. Тут багато моїх робіт, які виконував за угодою Спілки художників тоді ще Радянського Союзу із Чувашським книжковим видавництвом Часто доводилося по кілька разів консультуватися з авторами текстів, щоб більш точно розкрити задум твору.

Представлено станковий живопис, цикл робіт, виконаних під час навчання в Харківському художньому інституті. Одні роботи написані аквареллю, інші – вугіллям, сангіною – крейдою червоно-коричневого теракотового кольору, графітним олівцем. Наприклад, Пушкініана – олівцева. Навчаючись в інституті, на індивідуальну практику їздив до Карелії. Дуже сподобався С. С. Головатому цей край. Тоді в 60-х з'явилися гравюри «На набережній», «Ганок Преображенської церкви Кижи», «Падозеро», «Пейзаж на Вовкоострові» та інші. З найновіших творів на виставці – автопортрет і портрет дружини.

«ДГ», «УН», 2015

Художник Анатолій Труфкін: «Графіка – це миті моєї душі та звернення до етносу народу»

До Дня художника найвідоміші майстри пензля подарували Кривому Рогу відразу дві шикарні виставки картин. У просторих експозиційних приміщеннях Криворізької міської виставкової зали свої роботи представили Віктор Тополь, Леонід Давиденко, Віктор Маклок та інші талановиті

криворізькі художники. Що відразу кинулося в очі? Багато з виставлених картин пронизані національним колоритом, мотивами сучасної України. Твір «Стражденна за сином» особливо привертає увагу відвідувачів. У ньому тонко переданий зібраний образ української матері, яка чекає на повернення сина з війни. Багато робіт Л. Давиденка, виконані в стилі декоративного живопису, нагадують колорит українських вишиванок, особливості національного побуту й традицій. Однак у символічних образах козаків впізнаємо і наших мужніх сучасників, тому що герої не вмирають.

В експозиції «Миттєвості моєї душі» відомий криворізький художник, **член Національної спілки художників України Анатолій Труфкін** (на фото) презентував більше шістдесят нових графічних робіт. Твори виконані в різних стилях, олівцем, сангіною, окремі – гуашшю, аквареллю.

– Графіка – це найкоротший шлях від емоції, почуття людини до втілення його на папері, – прокоментував художник представлені експонати. – Це миті моєї душі, якими ділюся після спалаху. Є політичні, сакральні та інші одкровення. Певною мірою, це звернення до криворізьців, до етносу мого народу.

Представлено в графіці різноманіття жіночих образів, краса почуттів між чоловіком і жінкою, гармонія людського тіла. Виділяються твори на християнську тематику. Наприклад, триптих «Життя святої Марії», «Ангели оберігають нас», «На суд Божий» та інші. Композиційні замальовки мають власне життя. Виставка дає відвідувачам поживу для роздумів, можливість доторкнутися до душі художника, до його світосприйняття, оскільки, виконуючи графічні роботи, автор вкладає в них свої думки і позитивну енергію.

На відкритті виставки графіки А. Д. Труфкіна зустріли відомого в Україні майстра художньої вибірки по склу Василя Пилку. Він розповів про співпрацю з Анатолієм Дем'яновичем.

– Він не лише мій друг, але й учитель, – розповів Василь Йосипович. – Ми давно і плідно співпрацюємо з художником зі створення серії картин циклу «Міські мотиви». Анатолій створював графічні зображення декількох споруд міста, у тому числі Головнопоштамту і Криворізького міського академічного театру драми та музичної комедії імені Т. Г. Шевченка. За цими графічними роботами художника я втілював власні задуми, вирізаючи картини буром на склі. Наразі вони доступні для перегляду криворізьцями у синагозі.

– Ці чудові, майстерно виконані експозиції свідчать про потужний потенціал і багатогранність таланту їх творців, – поділюся враженнями від побаченого відомий художник Сергій Оксамитний. – Створені образи свіжі за задумом та оригінальні за виконанням. До того ж, чим «наївніше» мистецтво, тим ближче воно до справжнього.

«ДГ», 2015

Фарби осені у творчості Ірини Брижатої

Приємно рано-вранці пройтися влітку росяною травною до річки, яка прокидається. Чи босоніж вологим піском, спостерігаючи при цьому, як піднімається з-за обрію сонце і все ще купається у воді, злегка позолочуючи грайливі хвилі. Благодать! Нікуди не потрібно поспішати, і можна насолоджуватися таким єднанням з природою. Ми запам'ятовуємо красиві пейзажі та обіцяємо собі через деякий час сюди повертатися.

А є люди, які не лише бачать навколишню красу, але й передають її на полотні буянням фарб і образів, знаходять у звичайних пейзажах такі родзинки, які заряджають і нас своєю енергією при перегляді створених ними шедеврів. Ось до таких майстрів пензля належить талановита криворізька художниця Ірина Брижата. Її осінні пейзажі настільки реалістичні, що, здається, ніби листя з пожовклих беріз опадає біля тебе і шарудить під ногами. І хочеться присісти на лавку в затишному парку біля Саксагані. Або опинитися у дивовижному криворізькому дворикі тихого місячного вечора.

– Люблю писати влітку, але все ж осінь – особлива пора з її незвичайною палітрою теплих, яскравих і сонячних фарб, – розповідає Ірина Григорівна. – Привертає мою увагу і міський пейзаж. Цікаво «покопатися» в малюнку архітектурних будівель, вибудувати перспективу, передати настрій міста та людей, що живуть у ньому. Іноді з'являється бажання написати квіти, натюрморт. Працюю у сфері станкового живопису, надаю перевагу масляному. Пейзаж посідає особливе місце у моїй творчості. Залежно від сюжетної ідеї, з'являється відповідне колірне, тонове, композиційне рішення, виразні засоби для передачі стану і пори року.

– Місто, у якому народився, залишає у пам'яті найрізноманітніші почуття. У дитинстві, як губка, вбираєш, не замислюючись, все, що відбувається навколо тебе, – ділиться спогадами художниця. – І тільки коли приходить час осмислити те, що відбувається, розумієш значимість міста у твоєму житті. Хтось, не знайшовши «корисності» для себе або свого міста у ньому, біжить з міста без жалю. Інші приростають своїм корінням так сильно, що не уявляють без нього свого життя.

Так сталося і зі мною. Незважаючи на індустріальну спрямованість, Кривий Ріг завжди притягував до себе творчих людей – поетів, музикантів, артистів, письменників і художників. Останні теж не можуть дорікнути нашому місту у відсутності сюжету. Тут і незвичайні індустріальні пейзажі, і вулички старого міста, і краса околиць.

Візитівка

Професійна біографія Ірини Брижатої тісно пов'язана з художньо-графічним відділенням факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного інституту/університету, який вона трепетно називає рідною

домівкою. Спочатку Ірина була тут студенткою, а зараз вже більше двадцяти років викладає на кафедрі образотворчого мистецтва. Із вдячністю згадує наставників, які вплинули на її становлення та освіту. Це вчитель криворізької художньої школи №1 Георгій Чернишов, викладачі художньо-графічного факультету Володимир Непомнящий, Ірина Удріс, Сергій Пономар, Олег Щербаков, Анатолій Красовський, Лариса Ейвас.

Твори Ірини Брижатої не раз експонувалися у міській виставковій залі, на щорічних факультетських виставках.

– Ірино Григорівно, ви як художниця могли б сказати, що потрібно для того, щоб люди більше тягнулися до прекрасного?

– Це просте і, водночас, складне питання насамперед тому, що багато чого залежить від самої людини. А ще від політики як держави в галузі культури та освіти, так і від міської влади. Уже зараз закладається культурна спадщина майбутнього покоління. Так було завжди! Щоб жителі міста більше тягнулися до мистецтва, мало відкривати художні зали, музеї, галереї. Туди будуть ходити, насамперед, ті, хто отримав художню освіту. А щоб розвивати всебічний інтерес до мистецтва, необхідно виховувати дитину в атмосфері любові і поваги, вчити наслідувати культурні цінності, читати книги, знати історію. Дитину потрібно всебічно розвивати. Особливе місце в цьому питанні належить як сім'ї, так і школі. Необхідно піднімати престиж учителя образотворчого мистецтва, примножувати культурні цінності міста, розвивати їх, пропагувати. Жодна, навіть найкраща освіта не створює художника, вона завжди лише дає свободу пошуку. Для індустріального міста, його процвітання важливо, щоб люди, які живуть у ньому, вміли цінувати й розвивати духовні цінності, такі необхідні для майбутнього покоління.

Осінь (Художниця Ірина Брижата)

– Утім, виховна роль мистецтва завжди була значною.

– Зараз ми живемо в час, коли мистецтво, нарешті, звільнилося від нав'язливості впливу політики. Але в «нестрункому хорі» сучасного мистецтва важко відокремити справжнє, глибоке розуміння того, що відбувається. Художник, як дзеркало, відображає навколишню дійсність або правдиво, або зі

спотворенням. Зараз мистецтво дає можливість вільно, повноцінно висловлювати свою сутність і бачення світу, але в той же час несе повну відповідальність за те, що воно породжує в серцях і головах поколінь.

З гордістю розповідає Ірина Григорівна про своїх учнів, уже відомих у нашому місті. Це Олена Залевська – викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Дніпропетровського національного університету, Григорій Іващенко – переможець міського конкурсу «Барви руди, вугілля і металу» в номінації «Живопис», учасник міжнародної виставки у Лондоні (2011), автор персональних міських виставок сучасного мистецтва.

– *Ким себе більшою мірою відчуваєте – художником чи педагогом?*

– Раніше відповіла б, що художником. А зараз скажу – педагогом! І не тому, що з'явилось бажання передати досвід, а тому, що усвідомила, що я все життя навчаюся. Це моє життя – вчитися малювати, писати, отримувати задоволення, передавати свій досвід, постійно перебувати в атмосфері творчості навіть у навчальних майстернях. Професія художника-педагога немислима лише як передача особливих знань, умінь і навичок. Вона також базується на власному досвіді й прикладі. Активно працюю над удосконаленням методики викладання живопису і малюнка, розробляючи авторські програми.

Усе більше відкриваю для себе безмежну можливість образотворчого мистецтва і прагнення поділитися своїм досвідом з учнями. Навчаючи інших, важливо не втратити можливість повчитися і в них прекрасному.

«ДГ», «УН», 2013

Майстер-гравіювальник на склі Василь Пилка: «Картину «Мати з дитиною» присвятив усім матерям»

Наш талановитий земляк Василь Пилка, який працює методом вибірки на склі, продовжує дивувати все новими творчими знахідками. Якщо врахувати те, що займатися гравіюванням на склі Василь Йосипович почав лише після виходу на пенсію, відпрацювавши в мартенівському цеху понад двадцять років, то це і є підтвердження словам, що на пенсії життя тільки розпочинається. Замість сидіння зі старенькими на лавках перед під'їздом, він вважав за краще обрати новий напрямок у житті – творчість. І за сім років нашого земляка високо оцінили в Академії наук України, нагородивши його Золотою медаллю за унікальні роботи. Майстер продовжує тісно співпрацювати з культурним центром «Будинок Павлових» в Одесі, створювати унікальну колекцію картин «Один день. Повний Хресний Хід».

Напередодні Дня матері Василь Пилка розповів про свої нові картини, поділився планами на майбутнє.

Кожен із дитинства і до своїх останніх днів несе в душі неповторний образ матері, яка все зрозуміє, пробачить, завжди пожаліє і буде самовіддано любити, не зважаючи ні на що. Знаємо, скільки зараз ллється материнських сліз. Скільки

хлопців молодих не повернулися з АТО або прийшли додому каліками...

– У моїй колекції картини, присвячені матерям, привертають особливу увагу, – каже Василь Йосипович. – Вирішив зробити їх у новій техніці – «вишивці» хрестиком на склі. Наразі привіз до Кривого Рогу дві картини.

Картина «Мати з дитиною» (на фото) присвячується всім матерям. До речі, є схожі ікони, вишиті нитками. Але «вишивати» буром на склі набагато складніше. У такій картині розміром 60 на 45 сантиметрів близько півмільйона хрестиків. За рахунок бічної подачі світла виходять чудові зображення. У різних підсвітках картина виглядає зовсім по-іншому. Якщо вимкнути світло, то вийде майже чисте, прозоре скло. Ось у чому таємниця вибірки на склі.

Для іншої картини «Дівчинка з кошеням», або ще її називаю «Дитяче щастя», замовляв ще більш тонкі бури, щоб отримати хрестик розміром менше одного міліметра. Хочеться чимось гарним здивувати світ.

Василь Пилка (праворуч) з журналістом Миколою Крамаренком

Скло – надзвичайно примхливий матеріал. Іноді під час роботи воно пищить, іноді просто підспіває, подає музичний звук. Помилку скло не прощає. Тому до гравірування на склі з поганим настроєм підходити не можна. Потрібно відчувати, де і скільки необхідно зняти. Якщо буром врізався в скло, то дугу необхідно вести не перериваючи, інакше не отримаш те, що задумав. І пил при цьому ковтаєш, і очі напружуються! А по-іншому не можна. Іноді кажу собі суворо: «Ти, Вася, погано на склі дряпаєш!» Тоді роблю зусилля над собою, тому що хочеться зробити краще, ніж можеш, багатше, ніж умієш.

– *Розкажіть докладніше про роботу над новими колекціями.*

– Нову змістовну колекцію на духовну тематику «Один день. Повний Хресний Хід» створюємо у співавторстві з одеситом Валентином Павловим. Це абсолютно новий напрямок у моїй творчості. За освітою Павлов – філософ, правник, дуже розумний, грамотний. І, здається, добра людина. Готуючись до першої зустрічі з ним, узяв із собою одну зі своїх улюблених картин –

вигравіруваний на склі «Заповіт» Тараса Шевченка. Робота йому сподобалася. Так і зав'язалася співпраця з Валентином Володимировичем, а також із культурним центром «Будинок Павлових», який входить до складу Академії наук України. Валентин Володимирович мені докладно розповів, що виїмка на склі – це новий напрямок не лише в Україні, але й у світовому мистецтві. Оскільки такого в світі нема, то цим виїмка на склі й цікава.

Ідея створити колекцію картин на духовну тематику про Ісуса Христа і представити її світові дозріла у Павлова. Він говорив про те, що важливо створити щось серйозне, що необхідно будити добро в оточуючих, у кожному з нас, щоб ми всі стали людьми, врешті-решт. Представляючи такі колекції за кордоном, будемо піднімати не тільки авторитет нашого невеликого колективу, а й України в цілому. Головне надбання створених картин у тому, яким способом вони зроблені. Наші роботи не є копіями, вони не мають аналогів і дублікатів. Це авторські роботи.

Василь Пилка з картинами нової колекції

Валентин Володимирович не лише добре знає Святе Письмо, він у душі художник. У багатьох моментах підказує мені, як краще зробити ту чи іншу деталь. У нього багато ідей, а я вже намагаюся цю ідею зрозуміти і втілити на склі. Перед кожною роботою у нас багато консультацій, порад, міркувань. Мені приємно працювати з людиною, яка в цьому питанні горить навіть більше, ніж я.

Вся колекція складається з п'ятнадцяти картин. Робота над однією займає майже півтора місяця. Це дуже складна і віртуозна робота. Є картини «Ісус за життя», «Суд над Ісусом», потім «Несення хреста на Голгофу» та інші, що відображають сторінки зі Святого Письма. Ще за життя Христа можновладці його побоювалися і прагнули позбутися. Це дуже серйозна і правдива тема. У моїх картинах можна побачити цю любов простого народу до Христа, а також вияв ненависті та злості до нього влади.

Це дуже добре, що в тяжкий для України час створюється така духовна колекція. Ще на початку роботи над колекцією сказав собі: «Христос воскрес,

воскресне й Україна». І весь час пам'ятаю про рідне місто. На картинах зробив позначку, що зроблено в Україні. Перші дві роботи створив в Одесі. Зараз доводиться працювати за кордоном.

– *При створенні картин якихось особливих правил дотримуєтесь?*

– Робота над духовною тематикою, у тому числі над написанням ікон, дуже відповідальна. Коли працюєш, то і піст необхідно тримати, і молитви читати, і хрестик носити. Необхідно дотримуватися багатьох вимог і виконувати роботу в правильному ритуалі іконописання. Хоча зараз я створюю картини, а не ікони.

– *Де за кордоном будете представляти колекцію?*

– Надходили пропозиції зробити виставку з окремих картин, хоча ми планували підготувати виставку всіх робіт колекції. Спочатку будемо представляти її в Ізраїлі – у Тель-Авіві, а потім у самому Єрусалимі. Згодом колекція за планом повинна експонуватися в Дрездені, а далі перелетить до Лондона.

– *Плани на нові картини є?*

– Поки остаточно не закінчимо духовну колекцію, іншого не починаємо. Але вже є пропозиція гравіювання портрета королеви Великобританії й герба цієї країни.

Ми як земляки щиро радіємо за Василя Пилку, вітаємо з творчими знахідками і бажаємо нових цікавих колекцій.

«ДГ», 2015

Художник Анатолій Лабунський: «Це так важливо відкривати для дітей прекрасне!»

Візитівка (2018 р.)

Анатолій Лабунський – учитель вищої категорії, учитель-методист, художник, арт-терапевт, керівник «Арт-лабораторії» при музеї Івана Авраменка Криворізької загальноміської школи №120, співорганізатор студії анімації «Пісочна казка», член криворізького осередку Національної спілки народних майстрів України.

Молодого художника Анатолія Лабунського, учителя криворізької загальноосвітньої середньої школи №120, багато містян уже знають як учасника міських персональних виставок пейзажів Кривого Рогу, у тому числі і під відкритим небом. Почули про нього і як про талановитого педагога, що став переможцем конкурсу «Учитель року» в номінації «Образотворче мистецтво» в Дніпропетровській області, а на фінальному етапі конкурсу здобув третє призове місце в Україні. Анатолій Володимирович не тільки сам гарно малює міські пейзажі, а й, навчаючи підлітків, пробуджує в них прагнення до прекрасного, прищеплює дітям вічні загальнолюдські цінності, учиць їх відчувати радість від спілкування з природою. Він керівник «Арт-лабораторії» – експериментального творчого простору юних художників.

– У своїх промислових пейзажах намагаюся вловити пульс і ритм

нашого міста, – розповідає Анатолій. – Моя картина «Проспект Металургів» написана в техніці, яка об'єднує реальний живопис із декоративним. На картині проспект Металургів зобразив у вигляді розплавленої лави, а центр вечірнього міста – в її відблисках. Намагався передати в цій роботі яскраві враження від промислового Кривбасу – його металургійного виробництва. Земля, на якій живе людина, наповнює її своєю енергією.

Працюючи з учнями, навчаю їх з'єднувати народне й сучасне мистецтво. І на цьому стику намагаюся реалізувати свої педагогічні ідеї, торкнутися глибин душі людини, знайти шляхи гармонійного розвитку підлітків через мистецтво. У нашій школі знаходиться музей-майстерня художника індустріального пейзажу Івана Авраменка. Намагаємося продовжувати його справу. Школа знаходиться на Вечірньому Бульварі, по вулиці, названій іменем цього відомого художника. Приміщення всередині прикрашене картинами з індустріальними пейзажами і є сучасним музейним простором.

Анатолій Лабунський зі своїми учнями

«ДГ», 2016; 2018

Малюнки голкою Юрія Смуковича

Побували ми в центрі духовного та естетичного виховання молоді – Криворізькому коледжі економіки та управління. У переходах навчального корпусу побачили виставки картин і фотографій студентів під загальною темою «Який прекрасний цей світ». Студенти мають можливість доторкнутися і до чудової творчої спадщини криворізьких майстрів пензля: у читальній залі відкриті виставки творів криворізьких художників Володимира Токаря та Юрія Смуковича. А в будівлі гуртожитку знаходиться майстерня В. Токаря.

У виставковій залі, розташованій у гуртожитку коледжу, ще одна

постійно діюча виставка картин і скульптури. На чільному місці тут творіння художників, які вже пішли від нас у вічність: Дмитра Грибка (картина «Польові квіти»), заслуженого художника України, скульптора Олександра Васякіна (композиція «Інгулець і Саксагань»).

Картини Юрія Смуковича підкрюють м'якою лірикою і глибиною змісту, створюють неповторну і дивовижну гаму відчуттів. Художник малює голкою, а замість фарб використовує нитки, добираючи потрібні відтінки шляхом змішування кольорів з ниток різних відтінків. Талант художнього бачення і кропітка робота голкою допомогли майстру створити чудові натюрморти і пейзажі. Важливо не лише підібрати потрібний фон, але й надати необхідний напрямок стібкам. За рахунок різної кількості нанесених шарів і застосування ниток різної товщини, вмілого відбиття світла і тіней створюється враження 3D-вишивки.

Картина Юрія Смуковича

– На виставці представлено 15 робіт майстра, – розповідає шанувальник творчості Юрія Смуковича, його земляк і організатор виставки, викладач коледжу Віталій Шульга. – Спочатку Юрій повторював голкою шедеври Шишкіна і Левітана. Починаючи з 2013-го, після виставки картин у столичному Будинку художника, роботи репродуктивного характеру художник практично не створює. Хоча картини, написані маслом і вишиті муліне чи акрилом, значно відрізняються. Більшість представлених на виставці робіт – унікальні. Перш ніж вишити картину на полотні, Юрій малює її олівцем, іноді олією або аквареллю. Робота кропітка, бо на вишивання кожної картини йде кілька місяців. Це авторське бачення краси навколишнього світу.

«ДГ», 2016

Журналіст Володимир Думанський: «Успіхів намагаюся досягати саме завдяки цікавості до життя»

У Криворізькій міській виставковій залі відкрилася виставка живописних робіт відомого криворізького журналіста, члена Національної спілки журналістів України Володимира Думанського. Крім численних публікацій у криворізьких та столичних виданнях, у автора вже було кілька персональних виставок фотографій, вихоплених його пильним оком моментів нашого буття. Цього разу в експозиції уперше представлені живописні роботи. Відвідали виставку "Таємничий Думанський" чимало криворіжців.

Ми щиро привітали В. Т. Думанського з його починанням.

Під час відкриття експозиції Володимира Думанського

– Така цікава несподіванка, коли ти перемахуєш через свій рубікон і починаєш усвідомлювати, що, окрім журналістики, ти ще на щось гідний, – посміхаючись, сказав у відповідь Володимир Тадейович. – Це як друге дихання, а живопис – як ліки від «депресняку»... Доволі несподівано у моє насичене журналістське життя постукав живопис. Спочатку були ескізи на дерев'яних дощечках, потім пейзажі.

– Які ще інтереси та обдарування у Володимира, історика за фахом?

– Багатогранні. Література, спорт, мистецтво, журналістика, красзнавство, фотографія, історія України. Цікавився біографіями видатних діячів. Так вийшло, що за станом здоров'я усе моє життя складається "наперекір". Наперекір хворобі, фінансовим труднощам та упередженому, стигматичному ставленню людей. Проте успіхів намагаюся досягати саме "завдяки". Завдяки незламній волі, цікавості до життя й до нових знань, активній життєвій позиції, мудрості й доброті.

Екскурсовод виставкової зали Таїсія Яківна Артїмова охарактеризувала виставлені роботи як «наївне мистецтво», однак з величезною порцією позитиву, світла, гри фарб, з вираженим світобаченням автора.

«ДГ», 2017

Барвисті вишиванки криворізьких педагогів

Вишивка нитками в Україні відома з глибокої давнини. Тканим вишитим рушником і хлібом-сіллю зустрічали дорогих гостей. Молодята ставали на рушник у день одруження та обіцяли бути вірним подружжям, добropорядними батьками. Вишита сорочка – традиційний елемент національного костюма. Чимало народних умільців і зараз захоплює чудовою майстерністю вишивання як нитками, так і кольоровим скляним бісером, яким прикрашають одяг, що надає йому оригінального й ошатного вигляду.

Вишивають картини церковної тематики, з різними пейзажами. Багато стилів у моді не обходяться без біжутерії з бісеру, що має необмежені колірні можливості.

Вишиванка – елемент традиційного одягу. Часто одяг прикрашають сакральною вишивкою, зображення на якій є своєрідним оберегом для її власника. У такій вишивці нерідко зашифровані імена та цілі молитви. Крім цього, вишиванка – це символ етнічної єдності українського народу та символ ідентифікації українця (на фото студентка Настя Лисуненко).

Усе частіше в університеті у свята і в будні можна зустріти студентів та викладачів, зодягнених у вишитий одяг (на фото студенти групи МІ-12, станом на 2018 р. – учителі математики та інформатики). Насамперед, це директор університетської бібліотеки, берегиня українського слова і народних традицій Ганна Миколаївна Віняр.

Ми поспілкувалися зі студентами у вишиванках факультетів української філології, історичного та фізико-математичного.

– Для мене вишиванка завжди була символом української народності та патріотизму, – розповідає Маргарита Чутілева (на фото). – Саме тому вирішила, що вбрання у національний одяг – це невеличкий спосіб нагадати людям про їхнє українське коріння, спосіб підняти національний дух,

самосвідомість. Та й просто згадати, що ми сильна нація з багатою історією і завжди боролись за єдину Україну!

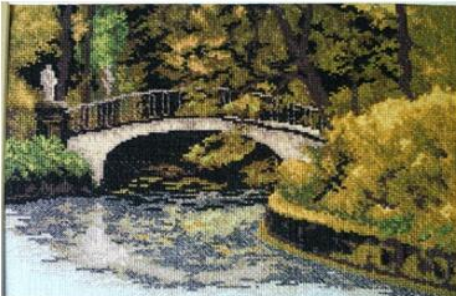
– У зв'язку з розгорнутою на сході України антитерористичною операцією важливо висловлювати власну думку щодо ситуації, яка склалася, – говорять Катерина Назаренко та Ганна Чорна. – На вулицях міста досить часто можна зустріти людей у вишиванках або ж із національними стрічками. На балконах будівель яскраво майорять українські прапори і радують душу. Молодь підтримує єдність України та виступає на захист українських традицій, за шанобливе ставлення до рідної мови й свого народу. Одягнувши вишиванку, яка являє

собою національну святиню, бо символізує і несе в собі духовне багатство, високу мудрість і традиційний зв'язок багатьох поколінь, хочемо виразити свою національну позицію. Показати, що український народ сильний духом, незламний і неподільний, що молоде покоління поважає традиції та прагне миру у державі. Слава Україні! Героям Слава!

З нагоди Дня вишиванки біля головного корпусу педагогічного університету відбувся флешмоб. Студенти і викладачі університету, зодягнуті в національне вбрання, відтворили «живу» карту України, яка засвідчує єдність нашої країни і непоборність духу українського народу. Учасники заходу співали українських пісень, танцювали та провели тематичну фотосесію.

Для Оксани Остроушко та Світлани Бойко (*їхні вироби представлено на фото*), Людмили Кадченко і ще чималої кількості викладачів педагогічного університету вишивання стало улюбленим заняттям.

– Активно займатися вишивкою я стала кілька років тому після перегляду колекції вишитих картин доцента кафедри української мови Валентини Кажан, – натхненно розповідає про своє захоплення кандидат філологічних наук, проректор університету Оксана Андріївна Остроушко. – Головне – вибрати ескіз і розпочати роботу, а потім неможливо відірватися. Здається, що вже не просто ти голкою вишиваєш, а сама душа творить. Коли до завершення роботи залишається приблизно десята частина, то і спати не хочеться лягати. А вже як готовий виріб око радує!

– Вишивка в комбінації ниток з бісером або одним бісером вимагає особливих навичок, терпіння, вправності та особливо охайності. Величезну роль при цьому відіграє прекрасний настрій і розвинена фантазія. Мій старший син також уміє красиво вишивати і представив на виставку кілька власних виробів, – додає Оксана Андріївна.

– *Світлано Петрівно, порадьте, як навчитися вишивати тим, хто лише зацікавився цим видом творчості?*

– Якщо раніше вишити ікону, картину могли одиниці – адже для цього необхідно було володіти особливим художнім даром, – розповідає методист навчально-методичного відділу Світлана Петрівна Бойко, – то зараз, завдяки готовим схемам і тканинам з нанесеним на них малюнком, це може зробити багато рукодільниць. У спеціалізованих магазинах можна придбати різноманітні набори, в яких знайдеться все необхідне: бісер, канва, схема і керівництво з вишивки. Крім того, є низка комп'ютерних програм, які будь-який малюнок або фотографію близьких людей перетворюють на схему візерунку для майбутнього виробу. Для цього спочатку задають кількість відтінків, які рукодільниця хоче використовувати в роботі. В мережі Інтернет ми відшукали також цікаві відеоуроки створення ікон.

– *А ікони як вишиваєте?*

– То особлива вишивка. Спочатку в церкві, в соборах придивлялися до вже вишитих ікон. Вишита ікона набагато красивіша, яскравіша і глибша, ніж на фото, нагадує пишність мозаїчних покриттів у древніх християнських храмах Київської Русі. У деяких іконах, вишитих бісером, можуть поєднуватися тисячі бісерінок різних відтінків.

Коли готувалися до того, щоб розпочати вишивати ікону, попросили благословення в ігумені Варвари в Знаменському жіночому монастирі, який знаходиться на Дніпропетровщині. Ігуменя радила рукодільницям під час вишивання ікон читати молитви, дотримуватися посту. Після закінчення роботи ікону потрібно освятити. Кращого подарунка для родичів, ніж вишита власними руками ікона, мабуть, годі й шукати.

Рекомендуємо криворожанкам спробувати вишивати серветки, одяг, картини і самостійно переконатися в тому, що дійсно краса врятує світ. Все, що від рукодільниці потрібно, – це бажання і духовний порив.

«ДГ», «УН», 2013, 2017

Солом'яна краса від майстрині Ніни Луньової

Народна майстриня Ніна Луньова солону вважає справжнім селянським золотом, яким природа щедро обдарувала землероба. В яскравих променях серпневого сонця її солом'яні шедеври світилися, здавалися, навіть якщо не золотими, так позолоченими точно. І до столиків, на яких були розкладені вироби майстрині, один за одним підходили містяни, іногородні гості криворізького медового свята, усі захоплювалися її роботою. Пасічники, і не

лише вони, просто розмели солом'яні брилі. До чергової річниці Незалежності України Ніна Василівна підготувала колекцію плетіння – панно з гербом, з пам'ятними для нашої держави датами, з портретом Тараса Шевченка. Але реальність така, що сьогодні плетені солом'яні вироби частіше можемо знайти у музеях, ніж побачити в будинках криворіжців.

Любов до плетіння виробів із соломи у Ніни Луньової з молодості. Яскравим спогадом її дитячих років залишилося виготовлення з соломки пернів, намиста та аплікацій на уроках праці в школі. Але ґрунтовно зайнялася виготовленням виробів із соломи після виходу на пенсію. До цього Ніна Василівна 12 років працювала на конвеєрі рудозбагачувальної фабрики на ПівнГЗК, а пізніше ще два роки машиністом насосної станції.

Цікаво знати

Українці – народ землеробський, благополуччя якого багато в чому залежить від зібраного врожаю хліба. Солома йшла на корм і підстилку худобі. З неї селяни виготовляли капелюхи, кошики та інше господарське начиння. Раніше снопами обмолоченої соломи покривали дахи будинків, а зараз популярним стало виготовлення пелетів, які використовують для обігріву приміщень.

Але не хлібом єдиним... Солома пшениці, жита завжди була не тільки матеріальною цінністю. Разом із тим наділяли стебла хлібних рослин особливою духовною сутністю, вірили, що в них закладений дух божества хліба, хлібного поля, сила його родючості. Вважалося, що і колоски, і солома, скошені при дотриманні особливих ритуалів, здатні впливати навіть на благополуччя в житті. І до сьогодні в Україні закінчення жнив знаменують «обжинковим» снопом, вінками і букетами з колосків. А виготовлений з обжинкових колосків «Дідух» вносять до будинку в різдвяні свята.

– Щороку представляю свої вироби із соломи на виставках, – розповідає Ніна Василівна. – Експоную роботи як на медовому, так і на дерев'яному фестивалі в парку «Саксаганський». Чимало виробів подарувала до музею, який знаходиться на ПівнГЗК. Криворіжці зможуть побачити у цьому музеї багато цікавого. А також продаю власні вироби за невисокими цінами. Як не кроти, а невелика добавка до пенсії не завадить.

Ми поцікавилися у Н.В. Луньової технікою виготовлення її солом'яних шедеврів, сподіваючись, що і серед криворіжців з'явиться більше прихильників цього виду мистецтва.

– Жито на Криворіжжі зараз вже практично ніде не сіють. Тому, щоб мати власний хороший матеріал, сію його щороку на дачній ділянці. У пшениці солома коротка, а у жита – врівень зі мною. У липні-серпні заготовляю соломку. Потрібно встигнути це зробити в пору ранньої стиглості, до дощів. Інакше солома може почорніти і втратити свій золотистий колір.

– Ніно Василівно, як відомо, застосовують різні технології виготовлення виробів з соломки – плетіння, скульптуру, аплікації, інкрустації. А що вам більше до душі?

– Я останнім часом більше займаюся плетінням без застосування клею. Щоб виріб краще зберігав свою форму, плетінку необхідно робити щільною, бо при висиханні плетіння послаблюється. При виготовленні кошиків, скриньок та інших виробів починаю з каркаса. Йде одночасно і плетіння, і виготовлення виробу. Наприклад, для виготовлення шкатулки у вигляді серця використовувала вподобану листівку з намальованим контуром. В окремих виробках для каркаса взяла і обшила картоном скляну пляшку. Іноді виготовляю вироби за красивим малюнком з книг. Щоб косички або джгути були рівними і однієї ширини, використовую соломинки однакової товщини. Підбираю і довжину соломинок, щоб при плетінні вони не закінчувалися одночасно і можна було непомітно додавати нові в зріз або накладанням нової на стару.

– *Якими інструментами користуєтесь?*

– Головний – мої руки. Для обрізання соломи використовую ніж і ножиці, для пришивання кісок – шило, голку і нитки. А іноді, коли важко голку витягнути, то йдуть у хід і плоскогубці.

Н. В. Луньова під час медового фестивалю у парку «Саксаганський»

– *Як фарбуєте соломку в різні кольори?*

– Багато народних засобів застосувати можна, щоб солом'яним стрічкам надати інші відтінки. За допомогою гарячої праски можна отримати коричневий колір соломи. Для отримання більш світлих відтінків для замочування використовують розчини харчової соди або перекису водню. Мені до душі і ближче жовтий і золотистий колір. Адже достигле стебло жита – це як застиглий сонячний промінчик. Солома – справжнє селянське золото, яким природа щедро обдарувала землероба. Золотистий колір повинен бути чистим, а наше багатство, в першу чергу, духовним.

«ДГ», 2016

Розділ 16. Театр як дзеркало культури

*Ні мистецтво, ні мудрість не можуть
бути досягнуті, якщо їм не вчитися.*

Демокрит

Заслужений артист України Василь Короленко: «Не можна руйнувати духовні храми – їх до кінця не відновити!»

Напередодні Дня театру побували у Криворізькому міському театрі драми і музичної комедії ім. Т. Г. Шевченка на виставі "Забути Герострата!" Незважаючи на те, що прем'єра трагікомедії в 2-х діях за п'єсою драматурга Григорія Горіна відбулася вже давно, партер театру був переповненим. В основному студентами та викладачами вищих навчальних закладів Кривого Рогу. Молодь тонко реагувала на репліки героїв, проникливо сприймала повчальну та актуальну історію про те, як натхненний спокусою примарної слави Герострат спалює світове архітектурне диво – величний храм Артеміді. У виставі підняті важливі проблеми боротьби добра і зла, благодійності та безчинства, корупції, самолюбства людини, часом її нерішучості у відповідальні моменти.

Чимало з фраз, промовлених артистами зі сцени, змушують замислитися: «Увесь народ не повинен відповідати за вчинки одного негідника»; «Люди стали багато їсти, але мало читати»; «Завдяки любові зводять храми, а не знищують їх», «Між думкою і справою – довгий шлях, і не кожен зможе його пройти»; «Думай, що говориш, коли говориш, що думаєш», «Буває, що втрачають свободу, але ніколи не можна втрачати надію». Або ось ще: «Який сенс у житті судді, якщо в його місті панує беззаконня?» «Якщо я створив закон, то можу його і порушити?» Або висловлювання Евріпіда: «На те і влада дана царям могутнім, щоб справедливість на землі панувала».

Роздумами про головну ідею постановки і проблеми театру поділився з нами **режисер-постановник вистави, головний режисер театру, заслужений артист України Василь Короленко** (на фото справа) – талановита людина із тонким смаком у мистецтві. Як відомо, режисер-постановник – це творчий лідер, який відповідає за те, що в підсумку побачить глядач.

– Чому у постановці звернулися до давньогрецької тематики і що хотіли цим сказати сучасникам?

– Більше двох тисячоліть тому одне із семи чудес світу – храм Артеміді в Ефесі, який будували більше 120 років, – спалює молодий містянин Герострат. Таким чином він прагне увічнити своє ім'я в історії. Герострат хотів, щоб його пам'ятали як сміливця, який кинув виклик всесильним богам. Однак жителі Ефеса і всього світу запам'ятали його ім'я, як ім'я злочинця, проклятого людьми. Скільки років пройшло, але храм так до кінця і не відновлений. Отже, я проводжу паралель із сучасністю. Говорю не про спалювання храмів як споруд

або цінностей, а про спалювання більш дорогих храмів – духовних.

Чому б нам не назвати сьогодні новим «Геростратом» Володимира Путіна, який спалив найдорожче, закладене між двома слов'янськими народами. Цей духовний храм, який будувався десятиліттями. Народи розуміли і підтримували один одного. А тепер, хто знає, скільки років або десятиліть потрібно буде, щоб його відновити?! Боєм за зруйновані духовні святині тематика п'єси близька нинішньому стану суспільства. Актори намагалися донести істину, що цінне губити не можна.

Сцена із спектаклю

– Судячи з того, як реагувала публіка сьогодні, то акторам вдалося донести основну ідею. Який спектакль збирається представляти на регіональному фестивалі театрального мистецтва «Січеславна»?

– Спектакль "Забути Герострата!" У щорічному фестивалі братимуть участь театри Дніпра, Кривого Рогу, Запоріжжя, Павлограда та інших міст.

– Успіхів і нагород за вашу чудову працю! А щоб ще порадили молоді подивитися з репертуару театру?

– «Поріг» А. Дударева, «Тартюф» Ж. Б. Мольєра, «Намиста загальної любові» Л. Герша, «Дивна місіс Севідж» Д. Патрика. На жаль, вже нема у репертуарі вистави «Безприданниця» Олександра Островського. П'єса написана понад 150 років тому, але мова у неї сучасна. Вистава, яку, кажуть, можна грати в джинсах. Сюжет більше знають за фільмом «Жорстокий романс», але режисура у фільмах зовсім інша, ніж у театрі. Тут глядача заряджають своєю енергетикою живі люди – актори, тому, переглянувши спектакль, глядачі отримують не менш сильне враження. Ніде правди діти, у мене болить душа, коли дивлюся, як молоденькі дівчата в коротеньких спідницях продаються за вечори у ресторанах, поїздки в дорогих машинах, за речі. Практично всі вони виявляються непотрібними, обдуреними, викинутими! П'єса «Безприданниця» дуже актуальна і служить попередженням.

– Скільки зараз спектаклів у репертуарі театру? Чи багато

української класики?

– Майже тридцять постановок для дорослих і чотирнадцять – для дітей. Вистави для дітей і дорослих робимо однаково грамотно і професійно. У нинішній ситуації вони в театрі йдуть не так часто, як би того хотілося. А ось з української класики маємо у репертуарі такі спектаклі: «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького, «Малоросійський каламбур» і «Турецька блакитна шаль» Г. Квітки-Основ'яненка, «Назар Стодоля» Тараса Шевченка, «Лимерівна» Панаса Мирного, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Ніч на полонині» Олександра Олеса. Багато глядачів також побували цього року на спектаклях театрів, які гастролюють у Кривому Розі.

– У багатьох спектаклях Ви – режисер-постановник і актор. Важко вживатися у нові ролі?

– Як сказав шанований мною викладач у Київському інституті театру і кіно імені Карпенка-Карого, важко тільки перші тридцять років. Я в театрі більше сорока років, лише у Кривому Розі з 76-го. Мені цікаво працювати і як акторові, і як постановнику. Плюси професії режисера-постановника полягають у тому, що він через акторів передає свою думку, втілює її на сцені. До підбору репертуару підходжу надзвичайно ретельно. Обираю п'єси осмислено, співзвучно до тих подій, проблем, які зараз хвилюють людей. Щоб ставити актуальні п'єси, не прив'язуючись до епохи, режисерові-постановнику необхідно володіти розвиненим чуттям сучасності.

Тож, бажаємо артистам криворізьких театрів нових яскравих постановок і вдячних глядачів!

«ДГ», «УН», 2015

Кондактор Криворізького плейбек-театру «Echo», доцент Катерина Бондар: «Допомагаємо робити вибір у житті»

Перфоманс Криворізького плейбек-театру «Echo» вперше подивилася в Freaky Place, що знаходиться поруч із міським драмтеатром. Яке враження? Незвично, сучасно, а ще напрочуд широко, душевно, тепло, камерно.

Чому захотілося туди піти? Коли переглядала в стрічці новин Facebook афішу майбутніх криворізьких подій у галузі культури, увагу привернула інтригуюча назва перфомансу «Валити не можна залишитися». Де тут поставити кому? «Валити, не можна залишитися» чи «Валити не можна, залишитися»? Чомусь подумалося, що мова піде про те, що зараз багато наших співвітчизників у пошуках роботи і щастя їде за кордон. Еміграція настільки посилилася на тлі жевріючого військового конфлікту на сході країни, що про це вже пише мало не вся преса, співає «95-й квартал». Особисто для себе в цьому питанні я давно вже обрала другий варіант розташування коми. Мені надзвичайно близька інтерпретація питання в дусі журналістки Юлії Мостової.

Але відвідавши камерний перфоманс, виявилось, що «валити» можна не

лише за кордон. Глядач у цьому незвичайному спектаклі має можливість розповісти будь-яку історію зі свого життя, поділитися хвилюванням, почуттями, снами, складністю вибору, очікуванням якоїсь події. Тоді актори відображають ставлення людей до цієї побутової ситуації, формуючи усвідомлення внутрішнього змісту і значення події на рівні всього життя. Адже слово «playback» в перекладі з англійської означає «відображення».

У цьому театрі кожен спектакль народжується на наших очах і більше не повторюється. Будь-хто з глядачів може вголос розповісти про якусь подію або випадок зі свого життя, і це зараз же оживе на сцені.

З шести розказаних молоддю і зіграних артистами театру історій в одній мові йшла про те, що дівчина надає перевагу тимчасовим заробіткам і подорожам світом, ніж навчанню в університеті на цілком престижну спеціальність. Сама вона почуває себе на цей момент щасливою, але, мабуть, гризе душу сумнів, чи правильно вчинила. Розуміє, що освіту доведеться отримувати, і, мабуть, на батьківщині. Дівчині захотілося подивитися на себе збоку, очима інших людей, щоб зрозуміти, чи правильним є все-таки прийняте рішення?

Я спостерігала за реакцією артистів та залу, і скажу вам, що атмосфера дійсно підкуповує розповідати подібні історії та дивитися на себе збоку. Адже є стільки спокус «валити-залишитися» навколо! Жити в рідному краї і боятися розривів снарядів, або виїхати в інший, чужий, незвіданий, де ще незрозуміло, як тебе сприймуть місцеві жителі? Животіти з азартним гравцем або п'яницею, щоб дітей не зробити сиротами, або все-таки розрубати цей вузол, уберегти дітей від людини, яка не дуже-то за них і переживає? І багато-багато інших, з якими щодня стикаються наші земляки.

Інша розказана історія не менше взяла мене за душу: випускниця школи розривається між своєю мрією і батьками, які пропонують обрати нецікаву для неї професію, але таку, що буде приносити стабільний дохід. Як їй вчинити, що вибрати – мрію і ворожнечу чи умовне примирення і нецікаву роботу? Як побудувати діалог з батьками, які відкинули її особистий вибір? І артисти плейбек-театру цілком перейнялися душевним поривом юної криворожанки, зіграли її настрій. І, як мені здалося, своєю грою підказали, як залагодити конфлікт з рідними і рухатися до власної мрії. Принаймні, під кінець вистави сльози впали з вії дівчини – і обличчя її засяяло. Будемо сподіватися, що все у неї буде добре, а вистави театру зроблять нас усіх більш людяними і чуйними.

Зголосився і хлопець розповісти свою історію, поділитися сумнівами про те, що йому робити: піти на іншу, незвідану і привабливу роботу або залишитися на тій, яка на сьогодні задовольняє лише винагородою? Артисти на льоту розуміли душевний стан людини, і настільки точно передавали в образах, що навіть сам хлопець щиро цьому здивувався. А вже як я здивувалася! Важко було повірити, що буквально за дві-три хвилини артисти можуть запропонувати свою версію душевного стану юнака і розвинути один з найбільш прийнятних варіантів вирішення проблеми, при цьому не нав'язуючи

свої думки, а лише розставляючи відкриті питання. Постановка була настільки вдалою, що я пізніше навіть перепитала хлопця, чи справді учасники театру лише зараз дізналися його історію? І отримала ствердну відповідь.

Колектив театру після спектаклю

Час перформансу буквально пролетів на одному подиху. І глядачів, і учасників об'єднала затишна атмосфера спілкування і запропонований незвичайний «інтерактив» театру. Відчувалося, що ті, хто хоча б раз побував на такій незвичній та цікавій виставі, прийдуть сюди ще не раз, щоб розповісти нову історію або почути-побачити історії інших криворізьців.

Цілком зрозуміло, що після вистави ми просто не могли не поспілкуватися з одним із його творців, кондактором, тобто ведучою, керуючою розгортанням перформансу, психологом і за освітою, й за отриманим науковим ступенем, **доцентом кафедри практичної психології Криворізького державного педагогічного університету Катериною Бондар**. Вона під час вистави запрошувала глядачів на сцену, вела з ними бесіду, спілкувалася з усією залою, намагалася знаходити зв'язок між розказаними історіями. І кондактору це чудово вдавалося.

— Катерино Миколаївно, ваш театр-плейбек, мабуть, ще не надто розрекламований у Кривому Розі, тому що перед початком вистави на проспекті Поштовому опитала не менше двох десятків містян і не отримала відповіді, як до нього потрапити. До тих пір, поки не зустріла ваших артистів.

— Хочу зауважити, наш вік ще занадто юний — пішов тільки другий рік від народження, — розповідає

пані Катерина (на фото). – Але ми вже встигли заявити про себе на міжнародному фестивалі плейбек-театрів у Києві, на криворізьких фестивалях «Арт і шок», «Men and woman pride», «Ватра. Простір широго спілкування», у вигляді волонтерського супроводу криворізької студентської школи лідерства «Прояв». Там зіграли історії успішних студентів вищого навчального закладу. У театрі зараз 8 акторів, серед яких люди різного віку і професій. За перші півроку взагалі виконали 16 тематичних перфомансів. Нас скрізь надзвичайно тепло сприймають. У нашому досвіді є проект з грантової програми Фонду США у Західній Україні.

– *Розкажіть детальніше, що таке перфоманс плейбек-театру?*

– Плейбек-театр – це сучасний театр імпровізації, який знаходиться на перетині театру, психології, сторітеллінгу та корисного дозвілля. Перший у світі плейбек-перформанс відбувся в Нью-Йорку 1975 року, хоча взагалі плейбек належить до театру без сценарію ще з дошекспірівського періоду, коли люди збиралися разом і грали історії один одного.

Що ж таке перфоманс плейбек-театру? Внутрішній сенс події полягає в тому, що глядачі розповідають свої історії, тоді актори грають за спеціальними формами. А розучених їх у нас майже дві сотні. Музика разом з грою акторів створює атмосферу і деталі цих почуттів. Запитаєте навіщо? Кілька причин: побачити історію збоку, знайти в ній новий зміст, сказати в історії недовомлене; виявити те, що змушує повертатися до неї у спогадах знову і знову. Чому? Тому що це незвично, близько, дуже модно у всьому світі. Сторітеллінг розглядають також як ефективний варіант неформального навчання. Як психодрама-терапевт-практик скажу вам, що таку практику часто застосовуємо в роботі з внутрішньо переміщеними особами і з людьми з різного роду психологічними травмами.

– *Які проекти виявилися особливо вдалими і такими, що запам'ятовуються?*

– Про залежні стосунки між людьми, насильство, ввічливість чоловіків та корисливість жінок зіграли перфоманс "Чоловік і жінка" в рамках Всесвітньої ініціативи «16 днів проти гендерного насилля».

Ще кілька днів проводили перфоманси «Я вдома» і відкриті репетиції в Кам'янці-Подільському, імпровізуючи історії з інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеву громаду. Виступали в рамках проекту за підтримки Програм національних обмінів та фінансування Європейського Союзу та Національного фонду підтримки демократії (США). Така подія стала можливою завдяки тісній співпраці «Жіночої сотні Кривого Рогу» і «Об'єднання переселенців Кам'янця-Подільського».

На міжнародному фестивалі плейбек-театрів у Києві працювали з екзистенційними страхами нашого суспільства. На мій погляд, тема «Як страшно жити» важлива, бо її розкриття допомагає зрозуміти, чому виникає ворожість і закритість до нового досвіду у свідомості українців.

«ДГ», сайт КДПУ 2017

Народна артистка України Ольга Сумська: «У Кривому Розі особлива атмосфера сприйняття мистецтва»

Те, що у Кривому Розі стало менше гастролювати артистів з Росії, відшкодувалося активізацією артистів вітчизняних театрів, зокрема столичних. Частими гостями на криворізьких театральних підмостках стали улюблені городянами артисти Ада Роговцева, Катерина Степанкова, Наталя і Ольга Сумські, Руслана Писанка та інші.

Про те, що прагнули донести своїм спектаклем криворізьцям, ми розмовляли з **народною артисткою України Ольгою Сумською** (на фото) відразу ж після спектаклю «Сублімація любові», який вони привезли до Кривого Рогу разом із іменитими артистами Євгеном Паперним і Віталієм Борисюком.

– Це приголомшлива п'єса, тому що вона про всіх нас, – розповідає Ольга Сумська. – Любовні трикутники, подібні до тих, які представлені в нашому спектаклі, часто зустрічаються в житті. На моє переконання, все визначає жінка. Вона вирішує, з ким їй бути, кого любити, з ким зв'язати своє життя. Ось і у мене так сталося в житті. Так звана сублімація любові відчувалася як у першому, так і в другому шлюбі. Сублімація любові – це коли фантазія стає реальністю, а реальність – життям. Це за словами італійського драматурга і кіносценариста, одного з європейських комедіографів ХХ століття Альдо де Бенедетті, за мотивами п'єси якого поставлений спектакль.

Свого першого чоловіка зустріла на сцені Київського драматичного театру імені Лесі Українки. Побачила його в ролі Флорана в прекрасній постановці Романа Віктюка «Святе чудовисько». І закохалася. Фантазія стала реальністю. Через роки теж на сцені того ж театру закохалася у другого майбутнього свого чоловіка. Він тоді грав роль Кандида за Вольтером в однойменному мюзиклі. У мене була жіноча роль Кунігунди. Той спектакль був доленосним у нашому житті. Кілька місяців за лаштунками ми репетирували закоханих, а коли вийшли на сцену, необхідність зображувати почуття відпала. Вони переросли в справжні. Ви бачите, як буває! Інколи ми, жінки, фантазуючи, притягуємо до себе того чоловіка, якого хочемо любити. І не боїмося йти на таке зближення. Іноді я навіть збирала фотографії, малювала такого чоловіка, в якого хотілося б закохатися. Так воно і вийшло. Любов – це найпрекрасніше, що може трапитися з людиною в будь-якому віці. І взагалі в житті нічого боятися не потрібно!

– Що зараз у творчому репертуарі Ольги Сумської?

– «Сублімація любові» – це прем'єрний спектакль цього року, з яким вирушили в тур Україною. Були в Західній і в Центральній Україні, їдемо на Донбас – в Северодонецьк, Красноармійськ, Слов'янськ. Там чекають наших прем'єр з нетерпінням, тим більше що туди, у звільнені міста України, не часто

їздять наші артисти. Крім того, працювати мені з такими чудовими партнерами – це особливий стан душі. Нас всіх з'єднала доля, ми не тримаємо зла один на одного. Театр нас усіх об'єднав: не лише артистів, але, як ніколи, і всіх українців. У тому числі завдяки театру, глядачеві можна трохи відволіктися від наших реалій, від складної ситуації в країні. Глядачі приходять і насолоджуються мистецтвом як таким, живим словом, чудовою драматургією. А п'єса Бенедетті дійсно така.

На сьогодні в моєму репертуарі шість вистав. Є пропозиції від різних театрів України. Незабаром поїду на гастролі з виставою «Анна Кареніна», де граю графиню Вронську. Чудовий спектакль у нас і «Декамерон». Є бестселери, спектаклі-старожили як «Майстер і Маргарита». Я ще дерзаю і граю Маргариту. Це так стимулює і так молодить!

– *Ольго, за кордоном зараз часто гастролюєте?*

– Знімаюся в кіно за кордоном. Буквально на днях закінчила зйомки в третьому для себе сезоні центрального польського телебачення. Знімали польський серіал «Блондинка», де я зіграла українку-заробітчанку. Вона в пошуках свого коханого разом із маленькою дочкою поневіряється в чужих краях. На жаль, зараз багато українок шукають роботу і жіноче щастя за межами рідної землі. Для зйомок у фільмі вивчила польську. У багатьох сценах якраз розмовляю польською. Те, що мене запросили для зйомок цього фільму, для мене велика честь. А ще відкрила в собі значний потенціал. На телеканалі «Інтер» буде чудова прем'єра серіалу «Нитки долі», над яким працювали чотири місяці. Минулого року разом із Володимиром Горянським знімали комедію, де зіграла генеральшу. Взагалі зняти комедію – вищий пілотаж! Для молодого українського кіно – це прорив, крок уперед! Тим більше, що багато років мріяла попрацювати в одному складі з Семеном Горовим. І ця мрія здійснилася.

– *Які ще спектаклі плануєте показати у Кривому Розі?*

– Запрошуємо глядачів подивитися іскрометний, тонкий і зворушливий спектакль «Два анекдоти на вечерю» за двома одноактними п'єсами А. П. Чехова «Ведмідь» і «Пропозиція». Грати спектакль за творами Чехова – це особливе задоволення. Сюжет п'єси простий, втім, як і всі геніальні жарти Чехова. Дві абсолютно несхожі історії об'єднані дотепним рішенням і талантом артистів театру і кіно. Вистава зачіпає одвічні теми любові і людських взаємин. У ньому задіяний прекрасний склад українських артистів – телеведучий, шоумен Юрій Горбунов, Лілія Ребрик, заслужений артист України Віталій Борисюк, актор театру і кіно, народний артист України Олексій Вергинський. Відображення таких різних і в той же час схожих персонажів Чехова глядач знайде дійсно актуальним і сучасним. Постановка викликає цілий феєрверк емоцій, змушуючи сміятися від душі і співпереживати головним героям.

«ДГ», 2016

Народна артистка України Наталя Сумська криворіжцям: «Любіть Україну й бережіть нашу мову!»

Кривий Ріг із гастроями відвідали метри української сцени, артисти театральної компанії «Бенюк і Хостікоєв» Богдан Бенюк і Наталя Сумська (на *фото*). Показували «Люкс для іноземців» за мотивами комедії Девіда Фрімана.

– Театр для глядача – як ковток надії в цей непростий день, – сказав Богдан Бенюк, звертаючись до криворізьких глядачів. – Якщо подивитися на нас рік тому, то побачимо, скільки за цей час всього змінилося. Як багато людей мріяли про щасливе майбутнє України! Український народ не раз переживав катаклізми, але вижити йому допомагала свята любов. Певен, що у нашого народу є ангел-охоронець на плечах. Події, що відбулися на Майдані, незважаючи на воєнне лихоліття на сході, дають надію на початок нового життя. І якщо актор не має вогника в душі, не посилює у людей бажання жити далі, то навіщо йому взагалі виходити на сцену? Наші обидві антрепризи дають глядачам надію. В них живе український дух, який подорожує світом, хоча не всі ще визнають це. Фінальним акордом став міні-карнавал із шотландськими кельтами і волинками, з істинно іспанським запалом і нашою улюбленою багатьма поколіннями українською піснею «Черемшина» в «живому» виконанні на саксофоні.

Після завершення комедійного дійства, в ході якого криворіжці отримали добрячу порцію сміху, зірка кіно та театру, народна артистка України Наталя Сумська фотографувалася зі своїми шанувальниками на пам'ять, роздавала автографи. Здавалося, що вона, зважена і зрівноважена, своїм внутрішнім спокоєм наповнює атмосферу навколо себе. Наталя Сумська поділилася з нами думками про сьогодення театру та ситуацію в Україні.

– Театр завжди передбачає двох творців – акторів і глядачів, – говорить актриса. – Українці в цілому люди делікатні, душевні. Для них важливо, щоб у виставі була глибока ідея. А такими в нашому репертуарі є різножанрові постановки "Швейка", "Про мишей і людей", «Задумаєш за порогом».

– *Чия адаптація тексту в спектаклі, тому що переклад просто чудовий?*

– Режисером цієї постановки за однойменною п'єсою відомого сценариста Девіда Фрімана став Анатолій Хостікоєв. "Люкс ..." Анатолій Георгійович по суті переписав по-своєму, назвавши чудовим майстер-класом для акторів. Більше року він працював над тим, щоб наситити спектакль ще й українським духом, додати українського підтексту. Почувши українську мелодію, глядач тепліше сприймає весь спектакль. На совість виконували декорації і костюми. Наприклад, костюм у моєї героїні справжнісінький – німецький. Ми привезли його вже давно і тільки зараз знайшли йому застосування. На думку Анатолія Хостікоєва, вистава зрозуміла людям скрізь, адже у ній порушуються питання буття. Здається, після цієї п'єси люди краще

зрозуміють, що життя прекрасне, несподіване, яскраве, треба лише дивитися на нього позитивно, принаймні намагатися це робити.

– *Знаємо, що Ви як справжня українка не раз виступали на захист державної мови, Вам болить доля України. Вірите, що нашому народу вдасться вистояти, вийти переможцем з біди?*

– Не можу сидіти склавши руки, реаую на все, що мені болить. Не буде мови – не буде державності. Надія в усі часи підживлювала людину. Згадаймо наших пророків – Тараса Шевченка чи Лесю Українку. Письменниця хвороблива тілом виявилася міцною духом. Будити свідомість українців – справа не одного дня. Зараз наші воїни приносять на сході країни страшні жертви. Але віримо, що Україна вистоїть. Треба розуміти, що іншої держави у нас не буде, ми живемо тут і зараз, тому нам з вами треба берегти те, що маємо. Тому в побажанні криворіжцям хочу сказати: «Любіть Україну!»

«ДГ», 2015

Артист Київського театру поезії та пісні Тимур Бобровський: «Володимир Висоцький актуальний в Україні»

2012-го року, після виходу в прокат фільму «Висоцький. Спасибі, що живий», «Домашня газета» опублікувала спогади криворіжців про геніального поета і виконавця авторських пісень, актора В. С. Висоцького. Володимир Семенович виступав з концертом у нашому місті в квітні 1978 року і виконував під гітару вірші, покладені на ритмічну основу. Нещодавно в місті відбулася нова зустріч із творчістю В. Висоцького. У Палаці культури імені Богдана Хмельницького Київський театр поезії та пісні імені Володимира Висоцького презентував нову виставу-концерт «Мир вашому дому!».

Партер був переповнений глядачами старшого віку, які виростили на піснях Висоцького. Наскільки свого часу співак був невизнаним, настільки зараз став відомим. У першому відділенні вистави ретроспекції йдуть у війну. Згадуємо за відеозаписами, що такі пісні Володимир не міг співати сидячи: «Мы вращаем землю...», «На братских могилах не ставят крестов...», а також «Песня о новом времени», «Аисты», написані для фільму «Война под крышами» та інші. Маєстро часто звертався до військової теми, тому що війна торкнулася всіх. Він шукав для пісень персонажів, які весь час живуть на межі ризику, які переживають і турбуються.

Знервовані всі й зараз, бо шлях до миру в нашому домі сьогодні йде через АТО, через війну: «Дым и пепел встают, как кресты, гнезд по крышам не выют аисты». Про це говорив український воїн, учасник бойових дій на сході нашої країни, який відвідав виставу: «Пісні Висоцького і про мене, і про тих, хто був поруч зі мною і не повернувся з бою ...».

У другому відділенні глядачі почули, як відомі пісні, так і нечасто виконувані твори, у тому числі жартівливі. І навіть для жартівливих

персонажів Висоцький підбирав таких, у яких щось ось-ось відбудеться. Але у кожній гумористичній пісні є серйозне підґрунтя. Інакше, як говорив Висоцький, рука не потягнеться до пера, а перо – до паперу. У невеликому третьому відділенні «на біс» були давно улюблені пісні та вірші у спільному виконанні артистів з глядачами. Артисти зі сцени навіть жартували з приводу змогу, який стояв того дня у Кривому Розі: «Скажи спасибо, что живой».

Після вистави поговорили з артистом і сценаристом Тимуром Бобровським (на фото, взятому з архіву артиста).

– Тимуре, майже риторичне питання: «Наскільки сьогодні сучасний Висоцький в Україні?»

– Всім нам цікаво, що б робив і як би реагував Володимир Семенович на події сьогоднішнього дня? Хоча відповіді на питання можна почути в текстах його пісень. Перекоаний, Висоцький абсолютно сучасний. За своєю суттю він об'єднував навколо себе людей із однаковими поглядами на життя. Пишаємося тим, що наш театр поезії та пісні носить його

ім'я. Ми починали діяльність з вистави, присвяченої життю і творчості геніального поета та виконавця. На сьогодні маємо шість різних вистав за творчістю Висоцького. Напрямок залежить від підбору пісень і віршів, від завдань, які ставлять перед собою артисти, режисери і сценаристи. Прем'єру цього спектаклю підготували до річниці від дня народження Висоцького. Поїхали з гастролями до Харкова, Дніпра, Одеси. Сприймають виставу добре і на сході України, і в центрі. В основному пісні – це притчі, які мають надзвичайно глибокий смисл, що приховується за простими назвами. Вони підбадьорюють, заспокоюють, підтримують. І, здається, навіть направляють думки людини в певному напрямку. Вони доречні в радості і в смутку, в побуті і навіть у найнесподіваніших обставинах. За силою емоційного впливу його пісні не мають собі рівних. Коли слухаєш Висоцького, то ніби дивишся короткометражні фільми.

Песня о новом времени

*... Когда отгрохочет, когда отгорит и отплатится,
И когда наши кони устанут под нами скакать,
И когда наши девушки сменят шинели на платьица,
Не забудь бы тогда, не простить бы и не потерять!*

– Скажу вам, що ми заспівали ті пісні, які на сьогодні є найбільочішими і актуальними для рідної України. У першу чергу, вони пов'язані з війною. Будемо і надалі працювати над цією темою. Втім, Володимир Семенович

залишив такий спадок, якого вистачить ще на десяток вистав. Його авторські пісні є безсмертними творами. Так що Висоцький – назавжди!

– *Глядачі завмерли, слухаючи з пісні рядки «затупите свої острые кльки», які ранять серце. Адже Кривий Ріг уже втратив у теперішній війні більше ста крацих синів.*

– Вічна їм слава і пам'ять. Пісня про те, що якраз для нас зараз є актуальним – мир нашого дому. І щоб ми не були злими і такими, хто ненавидить один одного. На нашу думку, це заклик, гасло сьогодення.

– *Розкажіть детальніше про ваш театр.*

– У театрі п'ять акторів, однак двоє сьогодні не змогли приїхати до Кривого Рогу. Ми разом із артистом театру і кіно Борисом Георгіївським, а також актрисою і співачкою Серафімою Гореловою за відсутніх відпрацювали на повну. Радіємо, що працюємо з хорошими музикантами: аранжувальник – гітарист Борис Бельський, на бас-гітарі – Михайло Кримов, на акордеоні грає заслужений артист України Костянтин Стрельченко. Мелодика пісень залишається тією ж, яку заклав Володимир Висоцький. Але в аранжуваннях музиканти додають фрагменти звучання творів інших композиторів. Виходить своєрідний мікс. Це теж допомагає краще сприймати пісню, наблизити її до наших днів. Режисер театру – заслужений артист України Ігор Славинський, а художній керівник – заслужений працівник культури України Семен Рубчинський.

– *Здається, не намагаєтеся підлаштуватися під голос Висоцького?*

– Ні, звичайно. Навіщо? Наприклад, у Бориса Георгіївського дуже схожий голос. Він міг би майже повністю копіювати Висоцького. Як, наприклад, це робить Джигурда. Але ми ж передаємо закладену думку, напруження, нерв. Авторська пісня вимагає великої роботи і не тільки з боку її творця, а й виконавця. Висоцький колись розповідав глядачам «Кінопанорами», що перед тим, як створити пісню, вона довго у ньому живе, не даючи спокою ні вдень, ні вночі. Шкребе за душу, вимагаючи, щоб вилив її на чистий аркуш паперу. У поета-пісняра навіть складалося враження, що якщо на одну чашу терезів покласти те, що він робив у кіно, театрі, на радіо, а на іншу лише роботу над піснями, то здавалося, що ця чаша переважить.

До речі, сам Володимир Семенович вважав, що не потрібно його пісні співати його ж голосом: «Наслідування добре лише тоді, коли це пародія. Інакше наслідування вважаю заняттям порожнім. Без поваги ставлюся, коли наслідують не лише зовнішніми даними, та ще й голосовими. Зараз з'явилася маса наслідувачів, які вважають, що коли хрипким голосом щось таке прокрикувати, то це відразу буде дуже схоже на те, що роблю я». Висоцький – самородок. Він так співає, а інші нехай співають по-своєму. У цьому і є родзинка колективу, що співаємо ми різними голосами, але передаємо головне.

«ДГ», 2016

Народна артистка України, Герой України Ада Роговцева: «Роль Гелі для мене - втілення кращих жіночих якостей»

У Криворізькому театрі драми і музичної комедії імені Т. Г. Шевченка з аншлагом пройшов спектакль «Варшавська мелодія-2» за участю знаменитих київських артистів. Крім гучної назви, криворіжців зацікавив і зоряний склад. Радо зустрічали Аду Роговцеву – народну артистку України, лауреата численних престижних премій для артистів, у тому числі премії імені Шевченка, яка виконала роль Гелі 1987

року. А ось Гелю-1947 року блискуче зіграла дочка Ади Миколаївни, режисер Катерина Степанкова. З роллю Віктора у виставі вдало справився заслужений артист Автономної Республіки Крим Ахтем Сеітаблаєв.

П'єса Л. Зоріна «Варшавська мелодія» знову зазвучала через роки, коли режисер і драматург Ігор Афанасьєв, дофантазувавши продовження, поєднав його змістом із сьогодишнім днем. Коротко про сюжет вистави. Любов Гелі, польської співачки, і Віктора, російського винороба, була зруйнована указом Сталіна 1947 року. Життя і кар'єра забрали Гелю до Америки, звідки вона приїжджає до Москви часів перебудови 1987 року. Зустріч з незнайомим «новим російським» Женею змушує її знову пережити щасливі й трагічні миті її молодості ... Одним словом, велика актриса Роговцева та її талановиті партнери презентували прекрасну драматургію і майстерну режисуру. У підсумку мали приголомшливий успіх серед захоплених криворізьких глядачів. Можна сміливо сказати, що «Варшавська мелодія» – це спектакль кількох поколінь. Мимоволі порівнюєш своє сприйняття вистави зараз і тоді ще двадцятирічної студентки київського вузу, яка не раз відвідувала вистави за участю неповторної Ади Роговцевої. Артистка лише з «Варшавської мелодією» виходила на театральні підмостки близько 700 разів.

Ада Роговцева говорить, що роль Гелі для неї – втілення кращих жіночих якостей, і вона щаслива грати цю роль разом зі своєю дочкою.

Артисти зі сцени вели розмову з глядачем і про сьогодення. Ось деякі з реплік: «Навіщо Росії завжди потрібні вороги?», «Чому вам не подобається Михайло Горбачов, адже завдяки йому відкрилися кордони Радянського Союзу?» А ще міркування про те, куди ми йдемо, і як жити, і як виховувати дітей. Відбиток на сприйняття вистави накладають нинішні російсько-українські відносини. Мимоволі проводиш паралель між тодішньою заборонаю Сталіним шлюбів з іноземцями, жорстким обмеженням прав людини, у тому числі свободи пересування, і сьогодишніми обмеженнями, нещодавно введеними нашими країнами.

Ада Роговцева: «Я написала листа Путіну, щоб не розпочинав війну! А Порошенкові про розчарування в реформах писати не хочу. Я ще не помираю від розчарування...»

Так вийшло, що за два місяці, відвідавши театри, тричі поринула в тему «Батьки і діти». І прямо скажу, проблема надто чіпляє за живе. І в першу чергу тих, кому за п'ятдесят. У кого вже непомітно постаріли батьки, і з кожним днем потребують більшої уваги та догляду. А діти вирости, і можна побачити плоди власного виховання.

Обласний муніципальний театр одного актора «Крик» представив спектакль за мотивами творів М. Коцюбинського «Гріх». Як ви пам'ятаєте, герой вистави під час голоду вивозить до лісу свою стару матір, де вона і гине. І темою, і прекрасною грою бере за душу народний артист України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Михайло Мельник. 2016-го театр закривав свій 27-й сезон.

Інший приклад. Криворізький театр драми та музичної комедії імені Т. Г. Шевченка, прекрасний спектакль «Король Лір» за твором Вільяма Шекспіра. Режисер-постановник Михайло Мельников (помічаєте навіть схожість в іменах і прізвищах?). Колектив театру доклав максимум зусиль для того, щоб глядач співпереживав обманутому і покинутому своїми дочками старому, який роздав їм своє багатство.

І ось на театральних підмостках Кривого Рогу виступає народна артистка України, улюблениця кількох поколінь Ада Роговцева (*на фото*) з красивою французькою комедією «Схоже на щастя» (п'єса «Утікачки», П'єр Пальмад і Крістоф Дютюрон), відзначеною премією в галузі театрального мистецтва «Київська пектораль».

Театр був переповнений! Криворіжці прийшли не лише помилуватися майстерною грою улюбленої актриси, але й зрозуміти, які ж проблеми сучасності хвилюють її, який вихід вона бачить із ситуації, про що хоче сказати нам зі сцени. Після вистави за лаштунками, незважаючи на втому, Ада Миколаївна із задоволенням фотографувалася з численними шанувальниками її творчості. Перше, що кинулося у вічі, коли підійшла до театральної кімнати, так це те, як, доторкнувшись головами, обнялися двоє дуже близьких і рідних людей – мати і дочка, актриса і режисер-постановник вистави. Дві такі маленькі і разом з тим великі, вони попрямували назустріч до глядачів.

Для «Домашньої газети» Ада Роговцева дала ексклюзивне інтерв'ю.

– Як виник задум поставити спектакль за темою «батьки і діти»?

– Я вже в тому віці, коли ні красою, ні грою глядача в полон не беруть.

Мудрістю? Але хіба зараз цього чекають глядачі? Особливо якщо літні починають «мудрувати» зі сцени, – жартує Ада Миколаївна. – Ми хотіли

просто поговорити душею, нічого нікому не нав'язуючи, про дуже важливі речі. Про відносини дочки і матері, чоловіка і дружини. Світлана Орличенко грає свою тему. Вона говорить про те, що в сім'ї не можна себе заганяти, бути рабою і не мати власного голосу.

А ось моя героїня відстоює право вибору. Доки у мене є ще сили і ясний розум, доти можу докласти свої сили до того, щоб робити свій вибір. Наші пенсіонери не такі великі пенсії мають, як француженки, щоб вільно робити власний вибір. І, разом з тим, людина прожила життя, працювала. І вона не повинна доживати, животіти. І на старості необхідно жити яскраво, весело, щасливо, нести добро оточуючим. Навіть грошима допомагати людям, якщо, звичайно, така можливість є. Коли почала грати на сцені літніх жінок, відстоюю думку, що пенсіонер теж сам робить свій вибір. І підняті в наших спектаклях проблеми знаходять відгук у глядачів, тому що навколо нас зустрічаються як літні люди, які всім незадоволені, так і ті, хто часом нав'язує свою думку молодшим.

– Ви часто спілкуєтеся з молоддю: і в побуті, і під час гастролей, і як професор Національного університету культури, а ще як викладач Київського театрального інституту ім. І. К. Карпенка-Карого. Молодь зараз прислухається до порад старших?

– Молодь взагалі не любить, щоб їм люди нашого віку радили. Хіба ми так добре розбираємося в комп'ютерах, як вони (*посміхається*)? А в Інтернеті хіба так розуміємося? І що тоді можемо порадити? Жартую, звісно. Тепер пенсіонери і начитані, і в нових технологіях можуть розібратися.

А ось серед молоді бачу багато жорстоких, тих, хто поводить підло. І це хвилює. Наш спектакль про те, що людина має право жити так, як вона хоче, як їй Бог велів, а не так, як іноді хочуть недобрі оточуючі. І про це нам приємно грати і говорити зі сцени.

– У виставі режисером-постановником дочка Катерина Степанкова ...

– В останні роки я граю в четвертій її виставі. Деякі мої давні друзі-режисери пропонують мені спільну роботу. Але я відповідаю, що тепер іншого і кращого режисера, ніж моя Катя, мені не потрібно. Катерина поставила «Рожевий міст», «Вася повинен подзвонити», «Схоже на щастя», де я також граю. Не хочу говорити ні про себе, ні про неї високі слова, але її роботи користуються попитом, мають відгук у глядача. Катя забезпечує стабільний успіх акторам, тому що розумна і дуже талановита жінка як актриса і режисер. Знаючим кажу, що буду «доживати» при режисері Степанковій. Колись Катя, ще будучи студенткою, сказала мені, що їй добре в моєму житті. Так і мені зараз хочеться, щоб було добре і затишно в її житті. У творчому плані, у нашому акторському вариві мені у Катерини добре.

– Дивилася сьогодні у вашій автобіографічній книзі, яку в фойє театру із задоволенням купували криворіжці, що присвячена вона вашій дочці.

– Саме так я й написала: «Моїй доньці, моїй золотій Каті присвячується». Ця автобіографічна книга «Свідoctва про життя» 2013-го

року видана міжнародною літературною корпорацією. Передмову до книги написав талановитий актор нашого часу і давній друг Валентин Гафт. Це не щоденник, не роман, не повість і не оповідання. Тут не лише про одну актрису написано. Можна прочитати і про багатьох добрих людей, що оточують мене. Частина світлин взята з сімейного альбому батьків і нашої сім'ї. Відображені як найбільш значущі життєві моменти, так і робочі будні на знімальних майданчиках, на театральних підмостках. А ще там сторінки мого студентського щоденника.

– *Багато зараз гастролюєте Україною?*

– Майже кожного дня в дорозі. Ось приїхали до вас із Дніпра, нещодавно були у Вінниці, Запоріжжі. Невдовзі знову повернемося до Дніпра, далі до Тернополя, Рівного. А ще нас чекають у Черкасах, у Полтаві. Старість мене вдома не застане. Це дуже тішить, тому що можу побувати в тих місцях, які дорогі моему серцю.

– *Всі українці тепло сприйняли вашу підтримку воїнів АТО, які захищають Україну.*

– А я і зараз їх підтримую. Наприклад, вчора підходив до мене один із наших захисників зі своєю проблемою. Я про неї розповім, щоб ви написали і щоб мені самій не забути. Україну разом з нашими співвітчизниками захищали добровольці-іноземці. І ось цей хлопець-іноземець на сьогодні має вісім контузій, поранення, тільки що піднявся з милиць і ходить зараз із паличкою. Він виписався нещодавно з госпіталю, підходив зі своєю нареченою. Але їх не розписують. Їх називають «нелегалами». А ось щоб стати «легальним» і розписатися, він повинен сплатити десятки тисяч гривень. Я захлинаюся від обурення. Приїду за два дні до Києва і буду займатися цим питанням. Але що я можу, крім як оббивати пороги чиновників і кричати від такого болю? Якщо не достукаюся до цих людей, то буду говорити про це для преси. Кричати потрібно і стукати в усі двері, тому що вони повинні відчинитися.

– *І останнє запитання. Всі знають про вашого листа президенту Росії, пройнятого болем, зі словами не розпочинати війну проти України. А до Президента України не хотіли б звернутися? Адже у нас і реформи не йдуть, і корупція процвітає на тлі назріваючого розчарування усіх українців.*

– Звернутися не хочу, але намагаюся поставити себе на його місце. Це страшно навіть подумати, як ця людина кожного дня засинає і прокидається з проблемами на тлі війни і того, що ніхто нічого не робить. У світі він дуже багато робить для України, і це впливає на стримування агресора, Україна отримує допомогу. Не можу сказати, що я розчарована настільки, що вже помираю від розпуки. Тому маю надію, що та робота, яку він веде, стримує війну і велику розруху. А розбиратися у внутрішніх колізіях, а тим більше судити про те, хто правий, а хто винен, не буду. У цьому питанні про роль жінки в політиці я дотримуюся думки, висловленої колись Антоном Павловичем Чеховим.

«ДГ», 2015

Список використаних джерел

Методика навчання математики, інформатики, фізики, ІКТ в освіті

1. Архіпова Т.Л. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів 7-9 класів у процесі вивчення геометрії з використанням комп'ютера : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Архіпова Тетяна Леонідівна. – Київ, 2002. – 236 с.
2. Балабай Р. М. Особливості розподілу електронної густини в нанорозмірних функціональних матеріалах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра фіз.-мат. наук : 01.04.07 «Фізика твердого тіла» / Р. М. Балабай ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2014. – 40 с.
3. Бевз В. Г. Історія математики як інтеграційна основа навчання предметів математичного циклу у фаховій підготовці майбутніх учителів : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (математика)» / В. Г. Бевз ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2007. – 44 с.
4. Бевз Г. П. Методика розв'язування стереометричних задач / Г. П. Бевз. – Київ : Радянська школа, 1975. – 240 с.
5. Бевз Г. П. Методика викладання математики: навч. посіб. / Г. П. Бевз. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ: Вища школа, 1989. – 367 с.
6. Биков В. Ю. Дистанційний навчальний процес / В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко – Київ : Міленіум, 2005. – 292 с.
7. Биков В. Ю. Хмарні технології, ІКТ-аутсорсинг і нові функції ІКТ підрозділів освітніх і наукових установ / В. Ю. Биков // Інформаційні технології в освіті. – 2011. – №10. – С. 8–23.
8. Буковська О. І. Логіка. 5 клас : навч. посіб. / О. І. Буковська, Д. В. Васильєва. – Харків: ФОП Співак В.Л., 2011. – 144 с.
9. Бурда М.І. Геометрія : навч. посіб. для 8-9 кл. шк. з поглиб. вивченням математики / М. І. Бурда, Л. М. Савченко. – Київ: Освіта, 1996. – 240 с.
10. Васильєва Д. В. Методика навчання математики учнів 5–6 класів з використанням мультимедійної дошки : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика навчання (математика)» / Д. В. Васильєва ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2013. – 20 с.
11. Васильєва Д. В. Мультимедіа на уроках математики. 5–6 класи / Д. В. Васильєва. – Київ : Ред. газет природничо-математичного циклу, 2013. – 128 с.
12. Васильєва Д. В. Збірник задач з математики. 5-9 класи : наскрізні лінії компетентностей та їх реалізація / Д. В. Васильєва, Н. І. Василюк. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2017. – 112 с.
13. Вишенський В. А. Збірник задач з математики: навч. посіб. / В. А. Вишенський, М. О. Перестюк, А. М. Самойленко. – 2-е вид., доп. – Київ : Либідь, 1993. – 344 с.
14. Відкриття геометрії через комп'ютерні експерименти в пакеті DG : посіб. для вчителів математики / С. А. Раков, В. П. Горох, К. О. Осенков та ін. – Харків : Вікторія, 2002. – 136 с.
15. Вінниченко Є. Ф. Розвиток творчих здібностей старшокласників у процесі навчання інформаційних технологій розв'язування математичних задач : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Вінниченко Євгеній Федорович. – Київ, 2006. – 234 с.
16. Вітюк О. В. Розвиток образного мислення учнів при вивченні стереометрії з використанням комп'ютера: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Вітюк Олександр Володимирович. – Київ, 2001. – 211 с.
17. Бевз Г. П. Геометрія: підруч. для учнів 10-11 кл. з поглибл. вивч. математики в серед. загальноосвіт. закладах / Г. П. Бевз, В. Г. Бевз, В. М. Владімірова. – 2-ге вид. –

Київ : Освіта, 2003. – 239 с.

18. Горошко Ю. В. Система інформаційного моделювання у підготовці майбутніх учителів математики та інформатики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика навчання (інформатика)» / Ю. В. Горошко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2013. – 35 с.

19. Грамбовська Л. В. Методика використання комп'ютерного моделювання у процесі розв'язування прикладних стереометричних задач на побудову / Л. В. Грамбовська // Математика в школі. – 2011. – № 5. – С. 40–45.

20. Дементієвська Н. П. Як можна комп'ютерні технології використати для розвитку учнів та вчителів? / Н. П. Дементієвська, Н. В. Морзе // Актуальні проблеми психології : Психологічна теорія і технологія навчання / за ред. С. Д. Максименка, М. Л. Смульсон. – Київ : Міленіум, 2005. – Т. 8, вип. 1. – С. 23–38.

21. Жалдак М. І. «Шкільний інформатиці–25!» [Електронний ресурс] / М. І. Жалдак, Ю. С. Рамський. – Режим доступу: <http://enpui.npu.edu.ua/bitstream/123456789/733/1/1.pdf> (дата звернення: 26.02.2018).

22. Жалдак М. І. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики : посіб. для вчителів / М. І. Жалдак, В. В. Лапінський, М. І. Шут. – Київ : Дініт, 2004. – 110 с.

23. Жалдак М. І. Комп'ютер на уроках математики : посіб. для вчителів / М. І. Жалдак. – Київ : Техніка, 1997. – 304 с.

24. Жалдак М. І. Математика с компьютером : пособ. для учителей / М. И. Жалдак, Ю. В. Горошко, Е. Ф. Винниченко. – Киев : Динит, 2004. – 251 с.

25. Жалдак М. І. Педагогічний потенціал комп'ютерно-орієнтованих систем навчання математики / М. І. Жалдак // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук праць / Редкол. – Київ, 2003. – Вип. 7. – С. 3–16.

26. Жалдак М. І. Елементи стохастичності з комп'ютерною підтримкою: посіб. для вчителів / М. І. Жалдак, Г. О. Михалін. – Київ : Шкільний світ, 2006. – 119 с.

27. Жалдак М. І. Теорія ймовірностей і математична статистика : підручник для студентів фізико-математичних та інформативних спеціальностей педагогічних університетів / М. І. Жалдак, Н. М. Кузьміна, Г. О. Михалін. – 3-те вид., перероб. і доп. – Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2017. – 707 с.

28. Жалдак М. І. Система підготовки вчителя до використання ІКТ у навчальному процесі / М. Жалдак // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2011. – № 4–5. – С. 76–83.

29. Зайцева Т. В. Розвиток розумової діяльності старшокласників у процесі вивчення алгебри та початків аналізу з використанням інформаційних технологій: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Зайцева Тетяна Василівна. – Київ, 2001. – 215 с.

30. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 26.02.2018).

31. Зеленкова Н. І. Дидактичні умови формування пізнавальної самостійності школярів на уроках математичного циклу : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Н. І. Зеленкова, Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. В. К. Винниченка. – Кіровоград, 1996. – 20 с.

32. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. В. Корольський, Т. Г. Крамаренко, С. О. Семеріков, С. В. Шокалюк ; наук. ред. М. І. Жалдак. – Кривий Ріг : Книжкове вид-во Кирівського, 2009. – 316 с. – Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/0564/571> (дата звернення: 26.02.2018).

33. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики, фізики, інформатики у середніх та вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-метод. конф. молодих науковців, 17–18 лютого 2011 р.

Вип. 1 / редкол.: М. І. Жалдак, Т. Г. Крамаренко, С. О. Семеріков та ін. – Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – 440 с. – Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/0564/569> (дата звернення: 26.02.2018).

34. Інноваційні методи навчання математики : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Наукова бібліотека Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» / упоряд. О. Б. Поліщук, завідувач сектора інформаційно-бібліографічного відділу ; бібліогр. ред. О. А. Дікунова, зав. інформаційно-бібліографічного відділу ; наук. ред. О. М. Кравченко, заступник директора наукової бібліотеки ; за заг. ред. Г. М. Віняр, канд. філол. наук, директора наукової бібліотеки. – Кривий Ріг, 2015. – 68 с. – Режим доступу: <http://elibrary.krpd.edu.ua/handle/0564/255> (дата звернення: 26.02.2018).

35. Капіносов А. М. Основи технології навчання. Проектуємо урок математики / А. М. Капіносов. – Харків : Основа, 2006. – 144 с.

36. Капіносов А. М. Тематичне поетапне рівневе вивчення математики в основній школі / А. М. Капіносов. – Дніпропетровськ : Інновація, 2005. – 111 с.

37. Капіносов А. М. Математична понятійна компетентність: теоретико-методологічні основи дослідження, структура та рівні / А. М. Капіносов, В. В. Корольський // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2012. – Вип. 34. – С. 69–74.

38. Капіносов А. М. Математична алгоритмічна компетентність: теоретико-методологічні основи дослідження, структура та рівні / А. М. Капіносов, В. В. Корольський // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2013. – Вип. 37. – С. 71–78.

39. Математика: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / А. М. Капіносов, Г. І. Білоусова, Г. В. Гап'юк та ін.; за ред. В. В. Корольського. – 3-є вид., перероб. і доп. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2012. – 416 с.

40. Кисільова В. П. Формування творчої особистості учня профільного ліцею у процесі навчання: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. П. Кисільова ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 2001. – 22 с.

41. Кисільова-Біла В. П. Система організації самостійної роботи студентів з математики в умовах кредитно-модульної системи навчання / В. П. Кисільова-Біла. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ "КНУ", 2012. – 144 с.

42. На допомогу вчителю початкових класів (основні засади організації роботи з математики в 1-4 класах за програмою для загальноосвітніх навчальних закладів) : посіб. / упоряд.: Т. В. Мещерякова, В. П. Кисільова- Біла, І. А. Кравцова. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2015. – 193 с.

43. Кірман В. К. Вивчення функцій у класах фізико-математичного профілю : посіб. для вчителів / В. К. Кірман. – Дніпропетровськ : Свідлер, 2009. – 180 с.

44. Колчук Т. В. Методика дистанційного навчання геометрії учнів основної школи : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (математика)» / Т. В. Колчук ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2014. – 20 с.

45. Крамаренко Т. Г. Уроки математики з комп'ютером [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Т. Г. Крамаренко; за ред. М. І. Жалдака. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. – 272 с. – Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/0564/570> (дата звернення: 26.02.2018).

46. Крамаренко Т. Г. Формування особистісних якостей школяра у процесі комп'ютерно-орієнтованого навчання математики [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (математика)» / Т. Г. Крамаренко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2008. – 20 с. – Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/2006> (дата

звернення: 26.02.2018).

47. Крамаренко Т. Використання мультимедійної дошки під час навчання геометричних перетворень на площині [Електронний ресурс] / Т. Крамаренко // Математика в сучасній школі. – 2013. – № 9. – С. 38–43. – Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/0564/577> (дата звернення: 26.02.2018).

48. Крамаренко Т. Г. Геометрія, 9 клас : електронний навч. курс [Електронний ресурс] / Т. Г. Крамаренко, С. В. Івченко. – 2017. – Режим доступу: <http://moodle.kdpu.edu.ua/course/view.php?id=75> (дата звернення: 26.02.2018).

49. Крук Г.В. Формування ціннісного ставлення до свого здоров'я на уроках математики та фізики [Електронний ресурс] / Г. В. Крук, В. О. Ляховчук. – Режим доступу: http://kabfiz-roippo.at.ua/knizhkaljakhovchuk_kruk.doc (дата звернення: 26.02.2018).

50. Кузьмінський А. І. Наукові засади методичної підготовки майбутнього вчителя математики / А. І. Кузьмінський, Н. А. Тарасенкова, І. А. Акуленко. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2009. – 320 с.

51. Лов'янова І. В. Професійно спрямоване навчання математики у профільній школі : теоретичний аспект : монографія / Ірина Василівна Лов'янова. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2014. – 368 с.

52. Лупан І. В. Лабораторні роботи на уроках алгебри і початків аналізу в 10 класі / І. В. Лупан // Математика в школі. – 2000. – № 6. – С. 36–39.

53. Лупан І. В. Комп'ютерні статистичні пакети : навч.-метод. посіб. / І. В. Лупан, О. В. Авраменко. – Кіровоград, 2010. – 218 с.

54. Михалін Г. О. Використання алгоритмів у процесі навчання математичного аналізу // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць / Редкол. – Київ, 2004. – Вип. 8. – С. 55 – 65.

55. Мінтій І. С. Формування у студентів педагогічних університетів компетентностей з програмування на основі функціонального підходу : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (інформатика)» / І. С. Мінтій ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2013. – 20 с.

56. Морзе Н. В. Intel. Навчання для майбутнього : адаптація до укр. видання / Н. В. Морзе, Н. П. Дементівська. – Київ : Видавнича група BHV, 2004. – 416 с.

57. Морзе Н.В. Методика навчання інформатики: навч. посіб. : у 4 ч. Ч. 1 / Н. В. Морзе; за ред. М. І. Жалдака. – Київ : Навчальна книга, 2003. – 254 с.

58. Нелін Є. П. Алгебра і початки аналізу: дворівневий підруч. для 10 кл. загальноосвітн. навч. закладів / Є. П. Нелін. – Харків : Світ дитинства, 2004. – 432 с.

59. Педагогіка в питаннях і відповідях : навч. посіб. / Л. В. Кондрашова, О. А. Пермяков, Н. І. Зеленкова, Г. Ю. Лаврешина. – Київ : Знання, 2006. – 252 с. – (Вища освіта XXI століття).

60. Під знаком інтеграла : до 70-річного ювілею кафедри математики і теорії та методики навчання математики НПУ імені М. П. Драгоманова / уклад. В. О. Швець. – Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2017. – 92 с.

61. Полат Е. С. Педагогические технологии дистанционного обучения : учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. В. Моисеева, А. Е. Петров и др. ; под ред. Е. С. Полат. – Москва : Академия, 2006. – 400 с.

62. Раков С. А. Формування математичних компетентностей учителя математики на основі дослідницького підходу у навчанні з використанням інформаційних технологій : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.02 / Раков Сергій Анатолійович. – Київ, 2005. – 503 с.

63. Семеріков С. О. Фундаменталізація навчання інформатичних дисциплін у вищій школі : монографія / Сергій Олексійович Семеріков ; наук. ред. М. І. Жалдак. – Кривий Ріг : Мінерал ; Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 340 с.

64. Сисоева С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня : монографія / Світлана Олександрівна Сисоева. – Київ : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.

65. Скафа Е. И. Эвристическое обучение математике : теория, методика, технология : монография / Елена Ивановна Скафа. – Донецк : ДонНУ, 2004. – 439 с.

66. Слєпкань З. І. Психолого-педагогічні та методичні основи розвивального навчання математики : монографія / Зінаїда Іванівна Слєпкань. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. – 240 с.

67. Слєпкань З. І. Методика навчання математики : підруч. для студ. мат. спец. пед. навч. закл. / З. І. Слєпкань. – Київ : Зодіак-ЕКО, 2000. – 512 с.

68. Смирнова-Трибульська Є. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності вчителя : посіб. для вчителів / Є. М. Смирнова-Трибульська. – Херсон : Айлант, 2007. – 560 с.

69. Смирнова-Трибульська Е. Н. Теоретико-методические основы формирования информационных компетентностей учителей естественно-научных дисциплин в области дистанционного обучения : дисс. на соискание научной степени д-ра пед. наук : 13.00.02 / Евгения Николаевна Смирнова-Трибульська. – Киев, 2008. – 676 с.

70. Соловійов В. М. Моделювання складних економічних систем : навч. посіб. / В. М. Соловійов, В. В. Соловійова, Н. А. Хараджян. – Кривий Ріг : НМетАУ, 2010. – 119 с.

71. Сологуб А. І. Розвиток креативності старшокласників у навчанні природничо-наукових предметів : монографія / Анатолій Іванович Сологуб. – Київ : МП Лєся, 2015. – 372 с.

72. Співаковський О. В. Теоретико-методичні основи навчання вищої математики майбутніх вчителів математики з використанням інформаційних технологій : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.02 / Співаковський Олександр Володимирович. – Київ, 2003. – 534 с.

73. Спїрін О. М. Зміст навчального матеріалу спецкурсу "Хмарні інформаційно-аналітичні технології у науково-дослідному процесі" [Електронний ресурс] / О. М. Спїрін, О. А. Одуд // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2016. – Т. 52, вип. 2. – С. 108–120. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_52_2_12 (дата звернення: 26.02.2018).

74. Тарасенкова Н. А. Теоретико-методичні основи використання знаково-символьних засобів у навчанні математики учнів основної школи [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (математика)» / Н. А. Тарасенкова ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2004. – 38 с. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/6021/1/Tarasenkova.pdf> (дата звернення: 26.02.2018).

75. Тарасенкова Н. А. Диференційовані завдання за готовими малюнками для 8 класу / Н. А. Тарасенкова. – Київ : Кімо, 1999. – 80 с.

76. Теплицький І. О. Розвиток творчих здібностей школярів засобами комп'ютерного моделювання : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Теплицький Ілля Олександрович. – Київ, 2000. – 222 с.

77. Тополя Л. В. Математичні відкриття у процесі дидактичних ігор з комп'ютерною підтримкою / Л. В. Тополя // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. праць. – Київ, 2002. – Вип. 5. – С. 110–118.

78. Тополя Л. В. Дидактичні ігри на уроках алгебри і геометрії. 7–9 класи / Л. В. Тополя, В. О. Швець. – Київ : Шкільний світ, 2009. – 128 с.

79. Триус Ю. В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математики : монографія / Юрій Васильович Триус. – Черкаси : Брама-Україна, 2005. – 400 с.

80. Учитель року – 2004. Відкриті уроки з математики / уклад. Н. С. Прокопенко, Н. П. Щекань. – Харків: Основа, 2005. – 156 с. – (Б-ка журн. «Математика в школах України»; вип. 5(29)).

81. Федосеев С. Э. Интерактивное обучение математике старшеклассников в условиях виртуальной образовательной среды [Електронний ресурс] / С. Э. Федосеев, В. Я. Забранский // Информатизация образования – 2014: педагогические аспекты создания и функционирования виртуальной образовательной среды. – Минск, БГУ, 2014. – С. 401–405. – Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/105325> (дата обращения: 26.02.2018).

82. Франчук В. М. Методичні рекомендації зі створення тестових завдань та тестів у системі управління навчальними матеріалами MOODLE / В. П. Сергієнко, В. М. Франчук. – Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2012. – 58 с.

83. Чашечнікова О. С. Система компонентів творчого мислення, що можуть діагностуватися в процесі навчання математики / О. С. Чашечнікова // Дидактика математики: проблеми і дослідження : зб. наук. праць. – Донецьк, 2005. – Вип. 14. – С. 33–40.

84. Черних Л. А. Совершенствование объяснения геометрических понятий теорем (6–8 классы) : автореф. дис. на соиск. учёной степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения (математика)» / Л. А. Черных ; Киевский пед. ин-т. им. А. М. Горького. – Киев, 1986. – 20 с.

85. Яковець В. П. Аналітична геометрія : навч. посіб. для ВНЗ / В. П. Яковець, В. Н. Боровик, Л. В. Ваврикович. – Суми : Університетська книга, 2004. – 296 с.

Інші використані джерела

86. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії [Електронний ресурс] : монографія / Зінаїда Павлівна Бакум. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. – 338 с. – Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/390> (дата звернення: 26.02.2018).

87. Бевз Г. П. Дорога до школи / Г. П. Бевз. – Харків : Основа, 2016. – 73 с. – (Б-ка журн. «Математика в школах України»; вип. 2 (158)).

88. Бевз Г. П. Думка : збірка поезій / Г. П. Бевз. – Київ : Пед. преса, 2006. – 64 с.

89. Берегиня української історії Валентина Олексівна Шайкан : біобібліографічний покажчик / Наукова бібліотека Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»; упоряд.: О. А. Дікунова; В. А. Фінічева; бібліогр. ред. О. А. Дікунова, за заг. ред. О. М. Кравченко. – Кривий Ріг, 2015. – 75 с. (Серія «Вченіювіляри Криворізького педагогічного». Вип. 1). – Режим доступу: <http://elibrary.krpd.edu.ua/handle/0564/321> (дата звернення: 26.02.2018).

90. Бондаренко О. В. Проблема становлення краєзнавчого принципу та краєзнавства у працях учених / О. В. Бондаренко // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2005. – Вип. 11. – С. 183–191.

91. Воронова Т. П. Край неповторний – Криворіжжя / Т. П. Воронова. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. – 194 с.

92. Гриценко Віктор Васильович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гриценко_Віктор_Васильович/ (дата перегляду: 26.02.2018).

93. Добровольський І. А. Зелені насадження Криворіжжя / І. А. Добровольський // Наукові записки Криворізького державного педагогічного інституту : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 1957. – Вип. 2. – С. 117–128.

94. Казаков В. Л. Історико-культурний потенціал Центрально-Міського району Кривого Рогу / В. Л. Казаков, Т. Л. Гармаш // Географічні дослідження Кривбасу : матер. кафедральних науково-дослідних тем. – Кривий Ріг, 2009. – Вип. 4. – С. 131–137.

95. Казаков В. Л. Потенціал Криворіжжя для цілей екстремальних видів туризму / В. Л. Казаков // Географічні дослідження Кривбасу : матер. кафедральних науково-дослідних тем. – Кривий Ріг, 2009. – Вип. 4. – С. 146–152.

96. Козлов Р. А. Хронотопіка Франкових драм: теорія і практика, інтерпретація : монографія / Роман Анатолійович Козлов. – Кривий Ріг, 2012. – 352 с.

97. Крамаренко І. Живая история края (Татьяна Петровна Воронова) / Ирина Крамаренко, Татьяна Крамаренко // Край неповторний – Криворіжжя / Т. П. Воронова. – Кривий Ріг, 2008. – С. 5–12.

98. Лінгвокультурологічна та етнолінгвістична інтерпретація слова й тексту [Електронний ресурс] : хрестоматія / упорядники : Т. І. Вавринюк, Ж. В. Колоїз, Н. М. Малюга, Н. М. Шарманова ; за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2015. – 221 с. – Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/0564/344>

(дата звернення: 26.02.2018).

99. Мельник О. О. Історична енциклопедія Криворіжжя : історичний хронограф Криворіжжя: у 3 т. Т. 3 / О. О. Мельник, С. В. Балабанов. – Кривий Ріг, 2012. – 456 с.

100. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія : монографія / Наталя Анатоліївна Овчаренко. – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2014. – 400 с.

101. Офіційний сайт стипендіальної програми «Завтра.UA». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zavtra.in.ua/students/> (дата перегляду: 26.02.2018).

102. Пацюк В. С. Аналіз світового досвіду становлення туризму індустріальної спадщини / В. С. Пацюк // Теоретичні, регіональні, прикладні напрями розвитку антропогенної географії та геології : Третя Міжнар. наук. конф. (Кривий Ріг, 2011 р.) : матер. доповідей та виступів. – Кривий Ріг, 2011. – С. 273–278.

103. Пацюк В. С. Основні етапи розвитку туризму на Криворіжжі / В. С. Пацюк, А. Ю. Килимчук // Географічні дослідження Кривбасу : матер. кафедральних науково-дослідних тем. – Кривий Ріг, 2009. – Вип. 4. – С. 138–144.

104. Поліщук О. Б. Портрет сучасного бібліографа наукової бібліотеки ВНЗ в умовах інформатизації суспільства / О. Б. Поліщук // Бібліотека вищої школи на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., НТБ ДНУЗТ, 24–25 жовтня 2013 року. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 173–176. – Режим доступу: http://eadnurt.dit.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1798/1/041_Polishchuk.pdf (дата звернення: 26.02.2018).

105. Професори Криворізького педагогічного / упоряд.: В. А. Фінічева, О. А. Дікунова ; редкол.: Я. В. Шрамко (гол.), О. А. Остроушко, В. П. Лисечко, І. В. Шелевицький, Л. В. Бурман, Г. М. Віняр, М. В. Варданян (літ. ред.). - Кривий Ріг : ДВНЗ "КНУ"КП, 2015. – 203 с.

106. Професор Алла Лобанова: шлях у соціологічній науці : біобібліографічний показник / Наукова бібліотека Криворізького державного педагогічного університету ; упоряд.: О. А. Дікунова, О. О. Лебедюк; наук. ред. А. С. Лобанова; бібліогр. ред. О. А. Дікунова, техн. ред. О. Ю. Авраменко; за ред. Г. М. Віняр, О. М. Кравченко. – Кривий Ріг, 2016. – 95 с.

107. Романець Н. Р. Репресивна політика радянської влади в українському селі (1925-1939) : монографія / Наталя Радомирівна Романець. – Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2014. – 456 с.

108. Солдатюк М. С. Мирогоща : історико-краєзнавчі есе / М. С. Солдатюк, Л. А. Пшенична. – Дубно, 2009. – 256 с.

109. Словотвір української мови : науково-допоміжний бібліографічний показник / Наукова бібліотека Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» ; упоряд. О. А. Дікунова, зав. інформаційно-бібліографічного відділу; за ред. Г. М. Віняр, канд. філол. наук, директора бібліотеки. – Кривий Ріг, 2012. – 36 с.

110. Ткачук А. Л. Старий альбом : Стихи. – Дн-вск: ТОВ «Інновація», 2009. – 192 с.

111. Ткачук О. Л. Третя спроба : вірші / О. Л. Ткачук – Дніпро : Інновація, 2017. – 161 с.

112. Шайкан В. О. Колабораціонізм на території рейхскомісарату «Україна» і військової зони в роки Другої світової війни : монографія / Валентина Олексіївна Шайкан. – Кривий Ріг : «Мінерал» АГН України, 2005. – 466 с.

113. Шляхтич Р.П. Діяльність підпілля ОУН (Б) на Криворіжжі в роки німецької окупації (1941–1944 рр.) / Р. Шляхтич, П. Хобот - Мандрівець. 2013. – Вип. 4. – С. 43-47.

114. Shramko Y., Wansing, H. *Truth and Falsehood. An Inquiry into Generalized Logical Values*, Springer, 2011, 250 p. – Режим доступу : <http://www.springer.com/gp/book/9789400709065> (date of appeal: 26.02.2018).

Прикінцеве слово

Завершуючи роботу над збіркою, дякую усім, хто тією чи іншою мірою надихав мене підготувати це видання з презентацією власного педагогічного досвіду і надбань кращих освітян Криворіжжя, з якими мала можливість спілкуватися: друзям, колегам – викладачам університету та учителям, студентам – майбутнім педагогам, рецензентам. Насамперед героями моїх публікацій стали криворізькі педагоги, зокрема викладачі Криворізького державного педагогічного університету. Дописи про них розміщувала у місцевих газетах та на сайті університету.

Щиро вдячна академіку НАПН України, доктору педагогічних наук, професору Мирославу Івановичу Жалдаку за поліпшення змісту статей, які пов'язані з методикою використання ІКТ у навчанні, та за підтримку у підготовці та реалізації мого задуму взагалі.

Як не згадати, що з 2011 року саме за порадою ректора КДПУ, доктора філософських наук, професора Ярослава Владиславовича Шрамка готувала до кожного випуску газети «Університетські новини» публікації про Криворізький педагогічний, а також матеріали для сайту університету. Спасибі ректору й за передмову до «Педагогічних замальовок».

Слова вдячності редакції криворізького міського щотижневика «Домашня газета», насамперед в особі Віктора Юрійовича Коваленка - редактора, переможця конкурсу до Дня міста 2005-го року в номінації «Людина року» - за можливість реалізувати автору цих замальовок творче натхнення у вигляді публікацій.

Низький уклін за підтримку та розуміння родині: моєму чоловікові й одному з кращих журналістів Криворіжжя Миколі Крамаренку, дітям і батькам Лідії Михайлівні та Григорію Серафимовичу Гандзюкам, яким я й хотіла б присвятити ці «Педагогічні замальовки».

До речі, ...

Заздрю людям, які дружать з математикою. Валерій Гаєвський, відомий у місті журналіст і письменник, мав хорошу і ґрунтовну освіту: він закінчив фізико-математичний факультет університету і Московський літературний інститут ім. Максима Горького. Таке поєднання лише сприяло посиленню його таланту.

Моя мама, наприклад, фізик-математик за освітою і натурою, могла блискавично додавати, віднімати, множити, обчислювати алгебраїчно, геометрично тощо. Разом з цим вона мала нахил до філології, поезії, тобто гарненько викладала літературні описи, грамотно писала статті, доповіді, могла й віршувати. У моєму архіві й досі зберігаються деякі її чернетки.

Тетяна Крамаренко, доцент кафедри математики та методики її навчання Криворізького державного педагогічного університету, разом з фаховими здібностями віднайшла у себе ще й літературні. Кілька років тому вона не на жарт взялася за газетярську роботу, тобто почала друкуватися у криворізькому щотижневику «Домашня газета». Звичайно, в її матеріалах є деякі шершавості, але вправність - діло наживне. І у Тетяни все частіше з'являються цілі сторінки цікавої тематики.

Через деякий час беручий і працюючий педагог університету Крамаренко підготувала необхідний набір газетних публікацій та й подала заяву для вступу до Національної спілки журналістів України. У процесі діяльності на цій ниві Тетяна Григорівна виявила неабияку активність, особливо до смаку нам її відповідальність, дотримання слова і обов'язковність при виконанні доручень.

У день нашого професійного свята – Дня журналіста – я та ще кілька наших колег отримали від Тетяни Крамаренко в подарунок книгу під назвою «Педагогічні замальовки», щоправда, електронний ресурс, який розміщений у репозитарії Криворізького педуніверситету. Тільки побіжно гортаючи це видання, помічаєш, наскільки насичена книга портретними фотознімками героїв публікацій, заголовками й виносками до матеріалів. Авторка у цій книзі вмістила все, що викладач-математик вважала за потрібне їй, як науковцю: досвід роботи, довідковий матеріал, розповідь про викладачів університету, кращих працівників закладів освіти Кривого Рогу та України загалом. Природня допитливість спонукала її до інтерв'ю з журналістами, літераторами, діячами культури. Зустрічаючись будь-де з криворіжцями, котрі зацікавлювали авторку своєю неординарністю, якимись значимими досягненнями або навіть цікавими думками, Тетяна Григорівна занотовувала бесіду на диктофон. І хоч на півсторінки, а невеличка замальовочка віднаходила своє місце у книзі. Читаємо у виданні розповіді про людські стосунки не лише з видатними особами, а й з сусідами, просто знайомими, від яких авторка почула щось цікаве, значуще для власної педагогічної роботи та з чисто журналістського інтересу.

Побачила світ книга багата на розповіді про багатьох людей різного фаху, рівня освіти й виховання, захоплень, уподобань, близьких і тих, які десь далі. Про сина й доньку теж не забула. Бо вони у Крамаренків творчого гатунку: Ірина – в журналістиці, Василько – у сфері ІТ.

Старшокласникам, студентам та молодим науковим працівникам стали б підмогою приклади, думки героїв, в яких би вони віднайшли для себе актуальне зерно в пошуках власної життєвої стежини.

*Людмила Миколаївна Тіміргалєєва (на фото),
заслужений журналіст України, голова Криворізької регіональної організації
Національної спілки журналістів України.*

Науково-популярне видання

КРАМАРЕНКО Тетяна Григорівна

Педагогічні замальовки

Нариси

Формат 60×84/16. Обл.-вид. арк. 14,0. Ум.-друк. арк. 34,53.

Видавець Р. А. Козлов
вул. Рокоссовського, 5, 3, м. Кривий Ріг, 50027
(0564) 92-20-77

Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності ДК № 4514 від 01.04.2013

